DZIENNIK URZĘDOWY
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 15 lipca 2014 r.

Poz. 6868

UCHWAŁA NR 180/14
SEJMIKU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

z dnia 7 lipca 2014 r.

w sprawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Na podstawie art. 18 pkt 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2013 r. poz. 596 i 645 oraz z 2014 r. poz. 379) oraz art. 42 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2012 r. poz. 647, z późn. zm.[1)]) – uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, w brzmieniu określonym w załączniku do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Województwa Mazowieckiego.

§ 3. Traci moc uchwała Nr 65/2004 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 czerwca 2004 r. w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Sejmiku Województwa
Mazowieckiego

Ludwik Rakowski

[1)] Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w: Dz. U. z 2012 r. poz. 951 i 1445, z 2013 r. poz. 21, 405, 1238 i 1446 oraz z 2014 poz. 379.

Samorząd Województwa Mazowieckiego
Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie

PLAN ZAGOSPODAROWANIAPRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie
ul. Solec 22, 00-410 Warszawa

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Dyrektor Biura
Prof. dr hab. Zbigniew Strzelecki

Zastępcy Dyrektora
Bartłomiej Kolipiński, dr inż. arch. Tomasz Sławiński, Elżbieta Sielicka

Dyrektorzy Oddziałów Terenowych:
Oddział Terenowy w Ciechanowie: Monika Brzeszkiewicz-Kowalska
Oddział Terenowy w Ostrołęce: Antoni Holcel / Bożena Szymańska
Oddział Terenowy w Płocku: Piotr Brzeski
Oddział Terenowy w Radomiu: dr Maciej Trzaskowski
Oddział Terenowy w Siedlcach: Urszula Gadomska

Opracowano pod kierunkiem:
prof. dr hab. Zbigniewa Strzeleckiego
Bartłomieja Kolipińskiego
dr inż. arch. Tomasza Sławińskiego – WOIU nr WA-192

Koordynator prac:
Maria Puk

Współpraca przy koordynacji:
Michał Banak, Agnieszka Bech, Michał Hackiewicz, Krzysztof Pawlak, Paulina Sikorska, Artur Usarek, Bogumiła Wiśniewska

Osadnictwo:
Krystyna Mazur, Maria Puk, Małgorzata Rogowiec, Bogumiła Wiśniewska

Rolnictwo i obszary wiejskie:
Marta Głosek, Paulina Popiołek, Ewa Szymczyk, Bronisław Trzaska

Sfera społeczna, kulturowa i turystyka:
Ewa Baranowska, Marta Bober, Elżbieta Dominiak, Barbara Dymna, Grażyna Gapińska, Barbara Kopańska, Renata Ryciak, Grażyna Szubska, Iwona Szymańska, Alina Ziółkowska

Infrastruktura techniczna:
Zbigniew Cieszkowski, Dariusz Dyl, Elżbieta Polak, Bogusława Sobczyk

Sfera przyrodnicza:
Elżbieta Jaglak, Anna Słonecka, Eliza Cichocka, Katarzyna Farska, Elżbieta Goryszewska, Jolanta Kołakowska, Marcin Rojek, Magdalena Sugajska, Michał Sugajski, Elżbieta Ulanicka

Transport:
Michał Banak, Agnieszka Bech, Piotr Brzeski, Michał Hackiewicz, Sebastian Pawłowski, Maria Puk, Piotr Szpiega, Łukasz Zaborowski

Opracowanie graficzne:
Krzysztof Pawlak, Artur Usarek, Dariusz Oleszczuk, Dariusz Dyl, Piotr Szpiega, Elżbieta Daciek, Danuta Aleksandrowicz, Elżbieta Dominiak, Elżbieta Dmowska, Krystyna Dobrowolska, Ewa Garstka, Bożena Gawinowska, Jadwiga Jaroszewska, Krystyna Klimkiewicz, Michał Kubera, Irmina Kwiatkowska, Grzegorz Moczulski, Artur Paciorek, Ewa Palasek, Elżbieta Pikus, Sebastian Pawłowski, Barbara Romanowska, Bogusława Sobczyk, Magdalena Wojda, Grażyna Zaciura

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE 5

I. PODSTAWOWE UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENI WOJEWÓDZTWA 12
1. CECHY PRZESTRZENI WOJEWÓDZTWA 12
2. KOLIZJE I KONFLIKTY PRZESTRZENNE 16
3. OBSZARY PROBLEMOWE I FUNKCJONALNE WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 19

II. KLUCZOWY PROBLEM ROZWOJU PRZESTRZENNEGO – CELE I ZASADY POLITYKI PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA 28

III. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO 31
1. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 31
2. POLITYKI PRZESTRZENNE 34

2.1. Polityka poprawy struktury przestrzennej i funkcjonalnej województwa 36
2.2. Polityka rozwoju przemysłu i wzrostu konkurencyjności wybranych ośrodków osadniczych 38
2.3. Polityka poprawy dostępności i efektywności transportowej województwa 45
2.4. Polityka rozwoju systemów infrastruktury technicznej 63
2.5. Polityka poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego 70
2.6. Polityka rozwoju i modernizacji obszarów wiejskich 74
2.7. Polityka kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska 77
2.8. Zintegrowana polityka opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej 89
2.9. Polityka wzrostu atrakcyjności turystycznej województwa 93

3. OBSZARY FUNKCJONALNE I PROBLEMOWE W POLITYKACH PRZESTRZENNYCH WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 98
4. ZASADY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO W OBSZARACH PROBLEMOWYCH I FUNKCJONALNYCH 100

IV. REALIZACJA PLANU 105
1. ZASADY REALIZACJI PLANU 105
2. INWESTYCJE STRATEGICZNE, W TYM INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO 106

2.1. Zadania wynikające z programów rządowych służących realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym 106

3. MONITORING PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO I ZMIAN W ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM 153

V. REKOMENDACJE I WNIOSKI 157
1. REKOMENDACJE DLA ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ 157

2. WNIOSKI DO JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 160
3. REKOMENDACJE I WNIOSKI DO POLITYK PRZESTRZENNYCH WOJEWÓDZTW SĄSIEDNICH 162

Załączniki:

Załącznik nr 1. Diagnoza stanu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego 173

I. UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO 174

A. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE WOJEWÓDZTWA ZAPISANE W DOKUMENTACH UNII EUROPEJSKIEJ 174
B. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE 200

1. SIEĆ OSADNICZA 200
2. RUCH BUDOWLANY I MIESZKALNICTWO 211
3. PROCESY DEMOGRAFICZNE I INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA 217
4. KAPITAŁ LUDZKI 234
5. GOSPODARKA 238
6. SYSTEMY I POWIĄZANIA TRANSPORTOWE 253
7. SYSTEMY I POWIĄZANIA INFRASTRUKTURALNE 274
8. POWIĄZANIA ŚRODOWISKOWE I KULTUROWE 288
9. OBSZARY NARAŻONE NA ZAGROŻENIA 318
10. BEZPIECZEŃSTWO I OBRONNOŚĆ 323
11. POWIĄZANIA WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO Z WOJEWÓDZTWAMI SĄSIEDNIMI 326

Załącznik nr 2. Wykaz miast historycznych 333
Załącznik nr 3. Wykaz zachowanych układów urbanistycznych proponowanych do objęcia prawną ochroną 338
Załącznik nr 4. Wykaz najbardziej wartościowych układów ruralistycznych proponowanych do objęcia prawną ochroną 340
Załącznik nr 5. Najcenniejsze krajobrazy kulturowe w województwie mazowieckim 343
Załącznik nr 6. Wykaz dóbr kultury współczesnej 345
Załącznik nr 7. Główne elementy systemów energetycznych 350
Załącznik nr 8. Sieć dróg krajowych i wojewódzkich na obszarze województwa mazowieckiego 354
Załącznik nr 9. Wykaz linii kolejowych o znaczeniu państwowym 366
Załącznik nr 10. Główne szlaki turystyczne 368
Załącznik nr 11. Wykaz terenów zamkniętych położonych w województwie mazowieckim 371

Materiały wejściowe do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa 382
Słowniczek pojęć i skrótów 393
Indeksy i spisy 401

WPROWADZENIE

1. Podstawy prawne

Uchwałą Sejmiku Województwa Mazowieckiego (Nr 166/10 z dnia 11 października 2010 roku) przystąpiono do sporządzenia zmiany *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego,* uchwalonego w 2004 roku.

Uchwała o podjęciu prac nad aktualizacją *Planu* wynikała bezpośrednio ze sporządzonej *Oceny Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* wykonanej w trybie art. 45 *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*. Wykazała ona potrzebę aktualizacji ze względu na nowe tendencje zmian procesów społeczno-gospodarczych i przestrzennych, nowe uwarunkowania formalno-prawne oraz zmiany w rozmieszczeniu inwestycji celu publicznego.

Podstawę prawną sporządzenia aktualizacji *Planu* stanowią:

- *Ustawa* z dnia 5 czerwca 1998 roku *o samorządzie województwa* (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r. poz. 596 z późn. zm.);
- *Ustawa* z dnia 27 marca 2003 roku *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (tekst jednolity Dz.U. z 2012 r. poz. 647 z późn. zm.);
- *Ustawa* z dnia 6 grudnia 2006 roku *o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (tekst jednolity Dz.U. z 2009 r. Nr 84, poz.712 z późn. zm.).

Zgodnie z u*stawą o samorządzie województwa*, samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim w szczególności w zakresie:

- zagospodarowania przestrzennego;
- kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- ochrony środowiska;
- gospodarki wodnej, w tym ochrony przeciwpowodziowej;
- transportu zbiorowego i dróg publicznych;
- modernizacji terenów wiejskich.

Do wyłącznej właściwości samorządu województwa należy uchwalanie planu zagospodarowania przestrzennego województwa.

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym stanowi, że do zadań samorządu województwa należy kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej w województwie, w tym uchwalanie planu zagospodarowania przestrzennego województwa, uwarunkowanego ustaleniami:

- koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- programów zawierających zadania rządowe, służące realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym o których mowa w art. 48;
- dokumentów przyjętych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów, właściwego ministra lub sejmik województwa zgodnie z ich właściwością służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych, zawartych w stosownych rejestrach i programach, a także wskazuje obszary przewidziane do ich realizacji.

Plan funkcjonuje również w powiązaniu z *ustawą* z dnia 3 października 2008 roku *o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale spo-*

łeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 1235). Na podstawie art. 46 ust. 1 ww. *ustawy* do aktualizacji *Planu* przeprowadzono strategiczną ocenę oddziaływania na środowiska w ramach której wykonano prognozę oddziaływania na środowisko. Do projektu *Planu* zostało wykonane także przedprojektowe studium pod tytułem: *Opracowanie ekofizjograficzne do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego,* zgodnie z wymogiem art. 72 ust. 6 u*stawy* z dnia 27 kwietnia 2001 r. - *Prawo ochrony środowiska* (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 1232 z późn. zm.).

2. Rola Planu w systemie zarządzania rozwojem

2.1. Charakter Planu

Plan jest aktem planowania, określającym zasady organizacji przestrzennej województwa. Określa on podstawowe elementy układu przestrzennego, ich zróżnicowanie i wzajemne relacje. Formułuje on kierunki polityki przestrzennej, które wraz z uwarunkowaniami przestrzennymi uwzględnia się w programach rozwoju i programach operacyjnych województwa. *Plan* jest elementem regionalnego planowania strategicznego; jego ustalenia stanowią transpozycję na układ przestrzenny ustaleń *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego*. W systemie planowania przestrzennego pełni on funkcję koordynacyjną między planowaniem krajowym, a planowaniem miejscowym.

Plan nie jest aktem prawa miejscowego i nie narusza uprawnień gmin w zakresie miejscowego planowania przestrzennego. Jest aktem kierownictwa wewnętrznego wiążącego organy i jednostki organizacyjne samorządu województwa. Nie stanowi bezpośredniej podstawy prawnej decyzji administracyjnych, ustalających lokalizację inwestycji.

Celem Planu jest określenie polityki przestrzennej dla województwa mazowieckiego, polegającej na:

- *rozmieszczeniu w przestrzeni inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym zgodnie z kierunkami polityki przestrzennej w oparciu o cele i zasady zagospodarowania przestrzennego województwa;*
- *ukierunkowaniu działań dotyczących rozwoju gospodarczego, postępu cywilizacyjnego, kultury i ochrony środowiska, poprzez uwzględnianie uwarunkowań, szans i zagrożeń wynikających ze zróżnicowanych cech przestrzeni województwa;*
- *wpływaniu na zachowania przestrzenne podmiotów gospodarujących w przestrzeni, tak aby były one zgodne z ogólnymi celami rozwoju województwa.*

2.2. Funkcje Planu

Zaktualizowany *Plan* spełnia następujące funkcje w systemie zarządzania województwem:

- *funkcję stanowiącą* – polegającą na określeniu obszarów, na których będą realizowane zadania wynikające z programów rządowych oraz inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, które zostały ustalone w dokumentach przyjętych przez Sejm, Radę Ministrów, właściwego ministra i Sejmik Województwa Mazowieckiego, i uzgadnianiu w tym zakresie projektów *studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego* gmin oraz *miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego*;
- *funkcję koordynacyjną* – polegającą na przekazywaniu informacji o celach i kierunkach wojewódzkiej polityki przestrzennej, adresowanych do wszystkich publicznych i niepublicznych podmiotów gospodarki przestrzennej, działających na obszarze województwa – w następującej formie:
  - zgłaszania uwag i wniosków do projektów *studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin* oraz *miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego*,
  - opiniowania projektów dokumentów rządowych dotyczących polityki przestrzennej i regionalnej,
  - zgłaszania uwag i wniosków do *programów rządowych*,
  - współtworzenia programów operacyjnych i kontraktów terytorialnych,
  - konstruowania budżetu województwa pod kątem realizacji programów i zadań wojewódzkich,
  - opiniowania problemów stykowych z sąsiednimi województwami.
- *funkcję negocjacyjną* – polegającą na wykorzystaniu *Planu* do prowadzenia negocjacji z gminami w sprawach warunków wprowadzania zadań wojewódzkich do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- *funkcję marketingową* – polegającą na wykorzystaniu *Planu* do szeroko rozumianej promocji województwa;
- *funkcję edukacyjną* – polegającą na szerokim rozpowszechnieniu treści planu w celu wzbogacania wiedzy o przestrzennych problemach i uwarunkowaniach rozwoju województwa mazowieckiego.

2.3. Rodzaje ustaleń Planu

Analiza przepisów dotyczących przedmiotu, funkcji oraz charakteru planu zagospodarowania przestrzennego pozwala wyróżnić następujące rodzaje zapisów *Planu:*

- ustalenia zawierające przestrzenne i prawne uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego województwa, cechy fizyczne przestrzeni i dotychczasowy sposób ich zagospodarowania;
- ustalenia planistyczne jako kreacyjne funkcje własne *Planu* (nie mające podstaw w dokumentach innych podmiotów polityki przestrzennej oraz jednoznacznych przesądzeń lokalizacyjnych);
- ustalenia dotyczące inwestycji celu publicznego wynikające z dokumentów przyjętych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów, właściwego ministra lub sejmik województwa zgodnie z ich właściwością;
- ustalenia o charakterze postulatywnym nie mające takiej podstawy, dotyczące zasad organizacji struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa;

- rekomendacje kierowane do poziomu krajowego, regionalnego i lokalnego, które określą pożądane kierunki działań dla realizacji celów zapisanych w *Planie*.

2.4. Zasięg i horyzont czasowy Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Aktualizacja *Planu* obejmuje swoimi ustaleniami obszar województwa mazowieckiego w jego granicach administracyjnych. W analizach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w rekomendacjach zostały wzięte pod uwagę, stosownie do specyfiki rozpatrywanych zagadnień obszary sąsiednie, związane funkcjonalnie z województwem, położone poza jego granicami administracyjnymi.

Ustawa nie przewiduje określania perspektywy czasowej *Planu* województwa, jednakże jako akt polityki przestrzennej, a zarazem dokument strategicznego planowania rozwoju, musi on uwzględniać odległą perspektywę ograniczoną możliwościami prognostycznymi. Z uwagi na różne funkcje *Planu* województwa i różny charakter jego ustaleń, a także jego powiązania z innymi dokumentami planistyczno-programowymi przyjmuje się, że dla niniejszego *Planu*, czasowym układem odniesienia są ujęcia długookresowe w przypadku formułowania polityk przestrzennych oraz ujęcia średniookresowe w przypadku określenia zadań.

3. Przebieg prac nad Planem

- *Uchwała* Nr 166/10 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 11 października 2010 r. w *sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.*
- Opracowanie *Założeń aktualizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego,* które zostały przyjęte przez Zarząd Województwa w dniu 28 października 2011r., będące propozycją wstępnych założeń polityki przestrzennej w województwie mazowieckim, rozumiane jako hipotezy *Planu*, które podlegają weryfikacji w dalszych fazach procesu planistycznego.
- Konsultacje *Założeń w formule* konferencji regionalnych, które odbywały się w subregionach województwa: w Ciechanowie – 3 listopada 2011 r., w Ostrołęce – 9 listopada 2011 r., Płocku – 16 listopada 2011 r., w Radomiu – 23 listopada 2011 r., w Siedlcach – 30 listopada 2011 r., w Otrębusach dla Obszaru Metropolitalnego Warszawy – 2 grudnia 2011r. Na konferencjach zgłaszane były uwagi i wnioski do przedstawionych *Założeń*, które były brane pod uwagę podczas przygotowywania projektu *Planu.*

Po konsultacjach dotyczących wstępnych założeń polityki przestrzennej w województwie, stanowiących fazę przedprojektową *Planu*, przystąpiono do oficjalnej procedury sporządzania *Planu,* w ramach której Marszałek Województwa Mazowieckiego kolejno:

- ogłosił w prasie ogólnopolskiej, (*Rzeczpospolitej* z dnia 28 grudnia 2011 r.) oraz przez obwieszczenie w urzędach gmin, starostwach, Urzędzie

Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego w Warszawie oraz Mazowieckim Urzędzie Wojewódzkim w Warszawie;
- zawiadomił instytucje i organy właściwe do uzgadniania i opiniowania planu – zawiadomienia z dnia 29 grudnia 2011 r. o przystąpieniu do sporządzania zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego – określając miejsce oraz termin składania wniosków;
- rozpatrzył uwagi i wnioski składane do projektu aktualizacji *Planu* uwzględniając większość propozycji i stanowisk wyrażanych przez podmioty publiczne i osoby fizyczne.

Na tej podstawie:
- **Opracowano projekt aktualizacji Panu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego**, który został pozytywnie zaopiniowany przez:
  - Zespół do spraw Aktualizacji i Monitorowania Realizacji Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego i Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego oraz koordynacji prac nad przygotowaniem oraz wdrożeniem dokumentów programowych Województwa Mazowieckiego dla perspektywy finansowej 2014-2020 w dniu 27 maja 2013 r.;
  - Wojewódzką Komisję Urbanistyczno-Architektoniczną w dniu 29 maja 2013 r.

W dniu 11 czerwca 2013 r. Zarząd Województwa Mazowieckiego przyjął projekt aktualizacji *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* wraz z *Prognozą Oddziaływania na Środowisko* i skierował go do dalszego procedowania w ramach którego Marszałek Województwa Mazowieckiego kolejno:
- zawiadomił w prasie ogólnopolskiej („*Rzeczpospolita" z dnia 19 lipca 2013r*) o opracowaniu projektu aktualizacji *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* wraz *z Prognozą Oddziaływania na Środowisko*;
- przesłał projekt Planu do zaopiniowania do właściwych instytucji i organów: Wojewody, zarządów powiatów, wójtów, burmistrzów gmin i prezydentów miast położonych na terenie województwa oraz rządowych i samorządowych organów administracji publicznej na terenach przyległych do granic województwa. Wystąpił także o uzgodnienie projektu *Planu* z organami określonymi w przepisach odrębnych. Łącznie Marszałek Województwa skierował wystąpienia do 1167 jednostek, w tym do 6 organów uzgadniających: Ministra Obrony Narodowej, Ministra Infrastruktury i Rozwoju, Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska (RDOŚ), Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków (MWKZ), Dyrektora Kampinoskiego Parku Narodowego, Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej (RZGW);
- udostępnienie projektu *Planu* do publicznego wglądu na stronach www.mazovia oraz www.mbpr.pl oraz w formie tradycyjnej z informacją o możliwości składania uwag i wniosków w terminie 60 dni od ukazania się ogłoszenia.

Kolejne etapy prac nad projektem *Planu* objęły:

- dyskusje środowiskowe w formie 6 konferencji w subregionach województwa: w Radomiu – 4 października 2013 r., w Ostrołęce - 9 października 2013 r., w Siedlcach – 10 października, w Płocku – 14 października 2013 r., w Warszawie i Ciechanowie – 16 października 2013 r., na których, w trakcie dyskusji, zgłaszano uwagi i wnioski;
- rozpatrzenie uwag i wniosków do projektu aktualizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego - Uchwała Zespołu do spraw Aktualizacji i Monitorowania Realizacji Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego i Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego oraz koordynacji prac nad przygotowaniem oraz wdrożeniem dokumentów programowych Województwa Mazowieckiego dla perspektywy finansowej 2014-2020 *w sprawie sposobu rozpatrzenia uwag i wniosków zgłoszonych w ramach konsultacji społecznych do projektu Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego wraz z ich rekomendacją do przyjęcia przez Zarząd Województwa Mazowieckiego;*
- przyjęcie przez Zarząd Województwa Mazowieckiego w dniu 25 lutego 2014 r. uchwały *w sprawie rozpatrzenia wniosków i uwag zgłoszonych do projektu Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego oraz Prognozy Oddziaływania na Środowisko;*
- przyjęcie przez Zarząd Województwa Mazowieckiego w dniu 27 maja 2014 r. uchwały *w sprawie wniesienia pod obrady Sejmiku Województwa Mazowieckiego projektu uchwały Sejmiku w sprawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego;*
- przyjęcie przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w dniu 7 lipca 2014 r. *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*.

W *fazie projektowej* prace wykonywane były w następujących sekwencjach tematycznych:

Etap I	**Uwarunkowania w podziale na uwarunkowania zewnętrzne – w oparciu o strategiczne cele i kierunki działań przyjęte w dokumentach Unii Europejskiej, dokumentach rządowych oraz wewnętrzne regulacje prawne, wynikające ze specyfiki województwa mazowieckiego w oparciu o istniejące, fizyczne elementy zagospodarowania przestrzennego oraz dokumenty samorządowe**
Etap II	Bariery i wyzwania rozwojowe, konflikty przestrzenne
Etap III	Obszary problemowe i funkcjonalne w województwie mazowieckim
Etap IV	Zasady i główne cele rozwoju województwa
Etap V	Kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa
Etap VI	Polityki Przestrzenne
Etap VII	Uwarunkowania realizacyjne Planu, rekomendacje i wnioski

Plan składa się z części tekstowej i graficznej. Część graficzną tworzą mapy i ryciny, tabele, wykresy, kartogramy, oraz mapy w skali 1:200 000 przedstawiające następujące zagadnienia:

- Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego Województwa,
- Transport,
- Środowisko przyrodnicze,
- Ochrona Dziedzictwa Kulturowego i Dóbr Kultury Współczesnej.

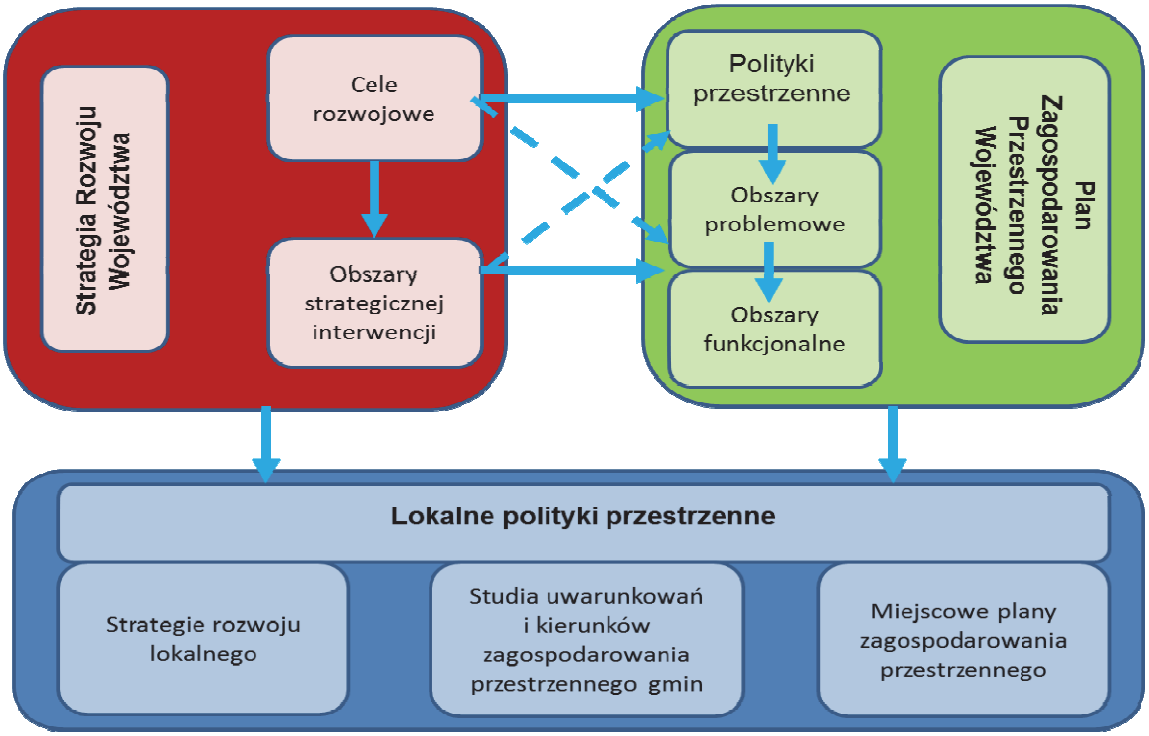
W Planie umieszczono również załączniki, wykaz materiałów wejściowych, słowniczek pojęć i skrótów, indeksy oraz spisy map. Załącznikiem do *Planu* jest *Prognoza oddziaływania na środowisko*, określająca sposób rozwiązywania problemów środowiskowych mogących występować w wyniku realizacji zapisów *Planu.*

4. Zintegrowane strategiczne planowanie regionalne

Zgodnie z art. 39 ust. 3 *Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, *Plan* sporządzono w formule zintegrowanego planowania strategicznego, co wyraża się w jego ścisłych związkach, w ujęciu przedmiotowym i funkcjonalnym ze *Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego.* Prace nad aktualizacją *Planu* były prowadzone z uwzględnieniem tej zasady w ramach współzależnych nurtów strategicznego planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego.

Polityka przestrzenna województwa może być bowiem określana i realizowana jedynie w ramach ogólnej strategii rozwoju. Z drugiej jednak strony polityka przestrzenna jako polityka ponadsektorowa wskazuje na przestrzenne uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym ukierunkowuje ogólną strategię rozwoju. Warunkiem prowadzenia racjonalnej polityki województwa jest zapewnienie spójności strategii rozwoju województwa i planu zagospodarowania przestrzennego. Wojewódzka polityka przestrzenna jest elementem wojewódzkiej polityki regionalnej. Są one pochodną strategicznych celów rozwoju i razem współtworzą zintegrowany system planowania strategicznego.

Schemat 1. Relacje między planem zagospodarowania przestrzennego województwa a strategią rozwoju województwa

I. PODSTAWOWE UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENI WOJEWÓDZTWA

1. CECHY PRZESTRZENI WOJEWÓDZTWA

Województwo mazowieckie jest największym województwem w kraju pod względem zajmowanego obszaru – 35,6 tys. km^2 (11,4% powierzchni Polski), jak i liczby ludności – 5,3 mln osób (ponad 14% ludności Polski).

Strukturę terytorialną województwa tworzą:
- 42 powiaty – w tym 5 miast na prawach powiatu;
- 314 gmin, w tym: 35 gmin miejskich, 51 gmin miejsko-wiejskich, 228 gmin wiejskich.[1]

Do podstawowych, a jednocześnie kluczowych cech przestrzeni województwa mających wpływ na dalszy jej rozwój należą:

Korzystne cechy przestrzeni – potencjał rozwojowy, dobra pozycja wyjściowa do dalszego rozwoju

- Województwo mazowieckie charakteryzuje się **wysokim tempem wzrostu gospodarczego oraz najwyższym spośród województw udziałem w generowaniu PKB kraju. Najszybciej pokonuje dystans rozwojowy w stosunku do rozwiniętych krajów Europy, a motorem rozwoju jest metropolia warszawska.**

- **Metropolia warszawska jest ponadregionalnym, europejskim ośrodkiem wzrostu, w którym koncentrują się funkcje centrum życia społeczno-politycznego, stanowi główny ośrodek edukacji i kultury ogniskując wzrost i rozwój działalności gospodarczej**.

- Wzrost i rozwój społeczno-gospodarczy, rentę położenia i korzyści skali wykorzystują inwestorzy, koncentrując działalność przede wszystkim w Warszawie i jej otoczeniu.

- **Położenie województwa mazowieckiego na przecięciu europejskich korytarzy transportowych** z północy na południe i ze wschodu na zachód, oraz gęsta sieć dróg **zapewniająca powiązania z policentryczną siecią krajowych ośrodków wzrostu oraz z regionami i ośrodkami europejskimi.**

- **Policentryczny charakter historycznie ukształtowanej sieci osadniczej**, w którym sześć ośrodków: Warszawa, Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka

[1] Z dniem 1 stycznia 2014 r. nadano status miasta miejscowości gminnej Mrozy (w powiecie mińskim) (*Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 lipca 2013 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast, nadania niektórym miejscowościom statusu miasta oraz zmiany siedziby władz gminy*)

i Ciechanów jest równomiernie rozmieszczonych, wytwarzając wokół siebie obszary oddziaływania.

- **Unikatowe środowisko kulturowe oraz różnorodność kulturowa dziedzictwa** jego miast historycznych, regionów etnograficznych i pasm przyrodniczo-kulturowych.

- **Cenne zasoby i walory środowiska przyrodniczego** obejmujące Kampinoski Park Narodowy – jedyny w Europie rezerwat biosfery w sąsiedztwie metropolii, 9 parków krajobrazowych, w tym 5 w całości położonych w województwie mazowieckim, 77 obszarów Natura 2000, 30 obszarów chronionego krajobrazu, 184 rezerwaty przyrody zajmujące blisko 30% powierzchni województwa.

- **Atrakcje turystyczne,** o czym decydują zasoby i walory kulturowe i przyrodnicze województwa, z rozwojem wszystkich rodzajów turystyki: kulturowej i biznesowej, wypoczynkowej, przyrodniczej i kwalifikowanej oraz turystyki zdrowotnej.

- **Wykształcone znaczące w skali kraju specjalizacje rolnicze oraz relatywnie wysoka towarowość produkcji rolniczej** województwa mazowieckiego, pomimo niższej od przeciętnej w kraju jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, **z funkcjonowaniem obszarów żywicielskich o znaczeniu ponadregionalnym.**

ale duże zróżnicowanie przestrzenne

- **Wyraźne zróżnicowanie wewnętrzne regionu, w którym wyróżniają się przede wszystkim dwie przestrzenie: metropolia warszawska** zajmująca 1% powierzchni województwa, na której mieszka co trzeci mieszkaniec, wytwarzająca ok. 61% PKB oraz **tereny rolne** obejmujące 2/3 powierzchni województwa na której zamieszkuje 1/3 populacji województwa wytwarzająca 3% PKB. **Taka struktura przestrzeni petryfikuje dychotomię rozwoju i wzmacnia układ rdzeń – peryferia.**

- **Polaryzacja,** będąca w znacznej mierze skutkiem dychotomii rozwoju, przejawiająca się w wielu wymiarach jako:
  - **Polaryzacja demograficzna i społeczna** – koncentracja ludności w Obszarze Metropolitalnym Warszawy (OMW) i odpływ mieszkańców z obszarów peryferyjnych regionu. Obszar metropolitalny zasilany jest nie tylko migracjami wewnątrzregionalnymi, lecz także napływem ludności spoza województwa.

  - **Polaryzacja gospodarcza** – utrzymuje się, a nawet umacnia pozycja województwa mazowieckiego, jako regionu generującego największy PKB, głównie za sprawą dynamicznie rozwijającej się Warszawy i jej obszaru metropolitalnego. Wartość PKB na 1 mieszkańca w 2011 r. w Warszawie była trzykrotnie wyższa od średniej krajowej i czterokrotnie wyższa w porównaniu do najsłabiej rozwiniętych podregionów województwa (ostrołęc-

ko-siedlecki – 77,5%, radomski - 74,6%, warszawski wschodni - 85,6% średniej krajowej). Powyżej tej średniej plasują się podregiony: warszawski zachodni -126,1% oraz ciechanowsko-płocki -122%.

- **Polaryzacja transportowa i infrastrukturalna** – przeciążenie infrastruktury transportowej w Warszawie i Obszarze Metropolitalnym Warszawy wynikające z koncentracji ludności i ruchu wahadłowego (codziennych dojazdów do stolicy), sieć transportowa ma układ „jednokierunkowy" (do/z Warszawy) przy niedostatecznych powiązaniach między ośrodkami regionalnymi, subregionalnymi i powiatowymi.

- **Polaryzacja przestrzenna** będąca efektem polaryzacji gospodarczej, transportowej i infrastrukturalnej, związana także ze wzrostem znaczenia procesów metropolizacji.

- W układzie terytorialnym w zakresie poziomu rozwoju gospodarczego mierzonego wartością PKB per capita w latach 2004-2010 **procesy konwergencji w odniesieniu do Warszawy są słabo zauważalne (względny dystans do stolicy zmniejszył się jedynie w podregionach ostrołęcko-siedleckim i warszawskim wschodnim).**

- **Dwudzielny charakter sieci osadniczej**, ale naturalny, charakterystyczny dla obszarów z dominacją ośrodka ponadregionalnego, metropolitalnego, pełniącego funkcje krajowe i międzynarodowe, gdzie **poza policentrycznym charakterem sieci osadniczej w skali województwa, wykształcony został Obszar Metropolitalny Warszawy, który jest typem regionu miejskiego o silnej dominacji ośrodka centralnego nad słabo rozwiniętymi innymi miastami**, przy jednocześnie rosnącej urbanizacji obszarów wiejskich w otoczeniu Warszawy. **W układzie tym nie wykształciła się struktura hierarchiczna ośrodków miejskich.**

oraz silne bariery rozwojowe

- **Niska zewnętrzna i wewnętrzna dostępność transportowa województwa mazowieckiego:**
  - zły stan techniczny dróg zarówno w zakresie parametrów technicznych dróg, zniszczonych nawierzchni, małej nośności i przepustowości niedostosowanych do ich funkcji w układzie;
  - niewykształcony układ obwodnicowy dróg o wysokich parametrach technicznych, odciążający promienisty kształt układu drogowego, zapewniający dowiązanie go do systemu dróg krajowych o wysokich parametrach;
  - brak obwodnic w ciągach dróg krajowych i wojewódzkich, które przebiegają przez tereny zabudowane lub silnie zurbanizowane;
  - brak przepraw mostowych na Wiśle (między Warką i Garwolinem, Konstancinem-Jeziorną i Józefowem, Łomiankami i Jabłonną);
  - likwidacja wielu wewnątrzregionalnych połączeń transportu publicznego, szczególnie kolejowych;

- bardzo utrudniona dostępność Płocka i Ostrołęki do metropolii warszawskiej;
- brak decyzji o nowej lokalizacji centralnego lotniska międzynarodowego dla Polski, praktycznie pozbawiający Warszawę możliwości pełnienia roli lotniska przesiadkowego, łączącego Europę Zachodnią i Wschodnią.

- **Rozpraszanie i rozlewanie zabudowy,** wysokie koszty budowy infrastruktury transportowej, technicznej i ochrony środowiska **– czyli brak ładu przestrzennego – szczególnie w obszarach silnie zurbanizowanych wokół metropolii warszawskiej oraz wokół miast.**

- **Suburbanizacja, szczególnie podwarszawska, nosi cechy dezurbanizacyjne, rozwija się poza miastami i nie ma wpływu na wzmocnienie rangi ośrodków miejskich w aglomeracji.** Tworzy układy zabudowy trudne do obsługi infrastrukturą techniczną, a także usługową. Rozcina ciągi powiązań przyrodniczych równocześnie niszcząc lokalne ekosystemy.

- **Brak ciągłości przestrzennej obszarów chronionych uwzględniających system korytarzy ekologicznych i silna presja urbanistyczna na te tereny.**

- **Zagrożenie bezpieczeństwa energetycznego regionu**:
  - zbyt mała moc i zły stan techniczny istniejących źródeł energii elektrycznej;
  - niewystarczające wykorzystywanie rozproszonych źródeł energii, w tym energii odnawialnej;
  - brak wymaganej przepustowości i niezawodności działania elektroenergetycznego systemu przesyłowego;
  - brak tzw. „południowego półpierścienia warszawskiego” 400 kV, czyli odcinka linii zamykającego planowany pierścień linii najwyższych napięć wokół stolicy, co powoduje zagrożenie aglomeracji warszawskiej oraz znacznej części regionu wystąpieniem rozległej awarii systemowej;
  - brak alternatywnych, w stosunku do importu z Rosji, źródeł i kierunków dostaw gazu ziemnego i ropy naftowej;
  - niewystarczająca przepustowość systemu gazowniczego, w tym gazowego „pierścienia warszawskiego”;
  - niewystarczająca przepustowość systemu przesyłu paliw płynnych.

- **Niekorzystne procesy demograficzne w obszarach pozametropolitalnych województwa mazowieckiego, depopulacja oraz starzenie się ludności** będące konsekwencją polaryzacji regionu; prognoza demograficzna wskazuje, że w 2035 roku w województwie mazowieckim nastąpi dalszy wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz będzie miał **miejsce systematyczny wzrost współczynników obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym, przy braku nawet prostej zastępowalności pokoleń.**

- **Niedostosowanie strukturalne zasobów pracy i popytu na nią oraz niedopasowanie przestrzenne miejsc pracy i miejsc zamieszkania** szczegól-

nie pomiędzy Obszarem Metropolitalnym Warszawy, a obszarami strefy zewnętrznej.

- **Niewystarczające możliwości rozwoju instytucji tworzących kapitał społeczny i infrastrukturę społeczną oraz rozwój usług komercyjnych w obszarach pozametropolitalnych, gdzie rozwój tych instytucji uzależniony jest od wielkości i rangi ośrodka osadniczego.**

- **Niewystarczający udział czynników dekoncentrujących** (wzrost dochodów w obszarach pozametropolitalnych, zmniejszenie czasu dojazdów czy znaczący poziom rewitalizacji ośrodków osadniczych).

- **Procesy dyfuzji rozwoju z metropolii warszawskiej docierają tylko do obszarów położonych w promieniu 30-40 km od centrum.**

- **W wyniku procesów polaryzacji i metropolizacji tracą na znaczeniu ośrodki regionalne i subregionalne**, ale także obszary będące w bezpośrednim sąsiedztwie Warszawy i wymagające dotychczas najmniejszej interwencji zewnętrznej.
  Ośrodki regionalne subregionalne są nadal elementami węzłowymi w przestrzeni województwa i ośrodkami równoważenia rozwoju, ale zasięg ich oddziaływania ulega ograniczeniu.

Dokładną analizę cech przestrzeni i jej czynników stymulujących i destymulujących rozwój zawiera Załącznik nr 1. *Uwarunkowania Zewnętrzne i Wewnętrzne Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*.

2. KOLIZJE I KONFLIKTY PRZESTRZENNE

W województwie mazowieckim, występuje wiele kolizji i konfliktów przestrzennych. Są one konsekwencją organizacji struktury przestrzennej i dotyczą przede wszystkim obszarów wielofunkcyjnych, na których występuje naturalna kolizja funkcji zagospodarowania przestrzennego pomiędzy: presją urbanizacyjną – koniecznością rozwoju systemów transportowych i infrastruktury technicznej – ochroną środowiska. Konflikty przestrzenne mają zwykle charakter społeczny i wynikają z kolizji funkcji oraz działania czynników koncentrujących i dekoncentrujących, sprzecznych dążeń wielu podmiotów gospodarujących we wspólnej przestrzeni.

Przedstawione kolizje funkcji i konflikty należy traktować jako najważniejsze – przykładowe i niewyczerpujące wszystkich istniejących i potencjalnych pól kolizji i konfliktów.

Główne kolizje funkcji w zagospodarowaniu dotyczą:

- przebiegu autostrady A2, przecinającej Bolimowski Park Krajobrazowy, odcinającej park od systemu regionalnych powiązań przyrodniczych oraz przechodzącej w niedalekiej odległości od cennych obszarów przyrodniczych;
- budowy przeprawy na Wiśle w ciągu drogi wojewódzkiej nr 721 (Nadarzyn – Wiązowna), na wysokości Konstancina-Jeziornej i Józefowa, stanowiącej

fragment przyszłej „Małej Obwodnicy Warszawy", a zagrażającej rezerwatom przyrody na Wiśle;
- presji urbanizacyjnej wokół i w Kampinoskim Parku Narodowym, Chojnowskim i Mazowieckim Parku Krajobrazowym, rejonie lasów położonych wokół ośrodków osadniczych, przy nierozwiązanej gospodarce wodno-ściekowej;
- presji urbanizacyjnej wokół Jeziora Zegrzyńskiego, Narwi i Bugu, przy nierozwiązanej gospodarce wodno-ściekowej;
- oddziaływania lotniska Chopina w Warszawie na silnie urbanizujące się tereny wokół lotniska;
- presji urbanizacyjnej na tereny wartościowe przyrodniczo w Warszawie (skarpa Warszawska, łąki wilanowskie, tereny wokół glinianek oraz tereny występowania wysokich wód gruntowych, szczególnie w dzielnicach Białołęka i Wawer);
- rozwoju miasta Płocka w kontekście występowania Zakładów Dużego Ryzyka, potrzeb transportowych miasta, ochrony skarpy, zabezpieczeń powodziowych;
- działań w zakresie zabezpieczeń przeciwpowodziowych na Wiśle (głównie prowadzenia koniecznych robót utrzymaniowych i konserwatorskich) kolidujących z zasadami ochrony środowiska w dolinie Wisły;
- wykorzystania Wisły do rozwoju transportu wodnego i funkcji ochrony przyrody związanej z naturalnymi dolinami rzek;
- lokalizacji farm wiatrowych zbyt blisko terenów zurbanizowanych (szczególnie mieszkaniowych), obiektów wrażliwych na zakłócenia promieniowania elektromagnetycznego (stacji telekomunikacyjnych, radarowych itp.), a także obszarów o cennych walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

Większość najbardziej długotrwałych konfliktów przestrzennych, jest konsekwencją obowiązku umieszczenia w planie zagospodarowania przestrzennego województwa inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym i wprowadzenia ich do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a następnie do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Wiąże się to z koniecznością dokonania rezerw terenów co wywołuje obowiązek odszkodowawczy po stronie gminy. Brak warstwy normatywnej *Planu* oraz brak powiązania hierarchicznego między dokumentami planowania gminnego i wojewódzkiego nie stwarza warunków do rozwiązywania tych konfliktów – właściwie można mówić, że od lat pozostają one bez zmian, a jednocześnie powodują wielokrotne ponawianie procedur.

W związku z tym w województwie mazowieckim można wyróżnić dwa rodzaje konfliktów:
- **I grupę stanowią konflikty wynikające z braku przesądzeń w zakresie lokalizacji inwestycji, terminu ich realizacji czy nawet podmiotu zarządzającego. Dotyczy to przede wszystkim:**
  - przebiegu Trasy Olszynki Grochowskiej, łączącej układ dróg krajowych: nr 7 poprzez projektowaną Wschodnią Obwodnicę Warszawy z drogą krajową nr 17 – ze względu na rezygnację z budowy trasy przez Generalną Dyrekcję Dróg Krajowych i Autostrad, brak przesądzenia odnośnie terminu realizacji tej inwestycji oraz podmiotu zarządzającego;

- zasadności istnienia projektowanej Legionowskiej Trasy, stanowiącej fragment układu regionalnego, dla której brak jest przesądzenia co do terminu realizacji;
- przebiegu części przesyłowych sieci elektroenergetycznych, gazowych i paliw płynnych ustalonych w KPZK 2030, dla których operatorzy tych systemów nie opracowali jeszcze koncepcji lokalizacyjnych, a także lokalizacji farm wiatrowych;
- braku akceptacji społecznej odnośnie zmiany granic form ochrony przyrody: powiększenia Bolimowskiego i Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego;
- braku planów ochrony i planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 jako narzędzia ułatwiającego utrzymanie właściwego stanu ochrony, przedmiotu ochrony oraz ułatwiającego nadzór, zarządzanie i monitoring na ww. obszarach;
- braku możliwości przekształcenia i zagospodarowania terenów powojskowych (zbędnych dla prowadzenia funkcji obronnych kraju) oraz pokolejowych (zbędnych dla prowadzenia ruchu kolejowego), wynikających z braku decyzji dotyczących wyłączenia ww. terenów z kategorii terenów zamkniętych.

- **II grupę stanowią konflikty związane z istniejącym już zagospodarowaniem przestrzennym, które często znajduje się w niedalekiej odległości od projektowanej inwestycji lub wręcz na rezerwie terenu pod tę inwestycję – jak:**
  - przebieg rezerwy terenowej pod Trasę Olszynki Grochowskiej i Legionowską Trasę Mostową;
  - drogi wojewódzkiej nr 721 w Konstancinie-Jeziornej, Wiązownie i Halinowie;

Miejscem głównych konfliktów przestrzennych są zatem następujące obszary w ramach struktury organizacji przestrzennej województwa:
- **Obszar Metropolitalny Warszawy** ze względu na wielofunkcyjność – a jednocześnie monocentryczny charakter układu osadniczego z rozpraszaniem i rozlewaniem się zabudowy;
- **Obszary atrakcyjne pod względem zasobów i walorów przyrodniczych**, w tym również najcenniejsze, objęte ochroną prawną dopuszczającą zabudowę na tych obszarach;
- **Obszary położone w dolinie Wisły, Narwi i Bugu** ze względu na wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe będące obszarami występowania zagrożenia powodziowego, na których dopuszczana jest zabudowa;
- **Obszar Płocka** ze względu na wielofunkcyjność miasta i występowanie zagrożeń związanych z Zakładami Dużego Ryzyka;
- **Obszar Jeziora Zegrzyńskiego** ze względu na jego funkcje rekreacyjne i potrzeby metropolii związane z tą funkcją.

Wszystkie te obszary są wartościowe i atrakcyjne do zamieszkania i realizacji funkcji gospodarczych i społecznych oraz rozwoju systemów transportowych województwa. Są miejscami w których zachodzi „gra o przestrzeń” i realizowana jest zasada konkurencyjności, ale już nie zawsze spójności i zasady zrównoważonego rozwoju. Część z tych obszarów stanowi tzw. *obszary proble-*

mowe i wymaga interwencji ze strony polityki rozwoju, w tym polityki przestrzennej państwa oraz samorządów wszystkich poziomów administracji.

3. OBSZARY PROBLEMOWE I FUNKCJONALNE WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Obszary problemowe województwa mazowieckiego wyznaczano na podstawie analizy uwarunkowań rozwoju (Załącznik nr 1), barier i konfliktów przestrzennych, celów i możliwości rozwoju, tworzących „specyfikę" danego obszaru**.**

Delimitacja tych obszarów powstała w oparciu o zapisy *ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* oraz *ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju*.

***Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (*KPZK 2030)** wprowadziła pojęcie **obszarów funkcjonalnych,** bazując na definicji obszaru problemowego zawartego w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, rozbudowując je o zapis: „*zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi cechami rozwoju".*KPZK 2030 wprowadziła obowiązek wdrożenia ustaleń i zaleceń odnoszących się do delimitacji w planach województw **obszarów funkcjonalnych,** według określonej typologii, którą można podzielić na 4 grupy:

1. określone w odniesieniu do całego systemu osadniczego, wyznaczone na podstawie stopnia urbanizacji, obejmujące obszary miejskie – rdzenie i ich strefy funkcjonalne – i obszary funkcjonalne wiejskie,
2. wyznaczone na podstawie typu potencjału rozwojowego ze względu na występowanie szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej i warunków dla polityki rozwoju w skali makroregionalnej,
3. wyznaczone ze względu na możliwość wystąpienia konfliktów przestrzennych związanych ze sposobem wykorzystania ich potencjału przyrodniczego i kulturowego,
4. wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej. Na tych obszarach dochodzi do kumulacji problemów o charakterze społeczno-gospodarczym, co staje się barierą dla osiągania spójności przestrzennej kraju.

Dwie ostatnie z powyższych kategorii zawierają obszary problemowe polityki przestrzennej i regionalnej (zgodnie z obowiązującą Ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym), podczas gdy obszary funkcjonalne należące do innych typów mogą, ale nie muszą być uznane za problemowe na odpowiednim poziomie planistycznym.

Plan uwzględnia zapisy dotyczące obszarów funkcjonalnych zapisanych w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* i wyróżnia:

1. ***Miejskie obszary funkcjonalne:***
   - ośrodków wojewódzkich, w tym metropolitalnych – Obszar Metropolitalny Warszawy;
   - ośrodków regionalnych – Radom, Płock;
   - ośrodków subregionalnych powyżej 50 tys. mieszkańców.

2. ***Wiejskie obszary funkcjonalne:***
   - wymagające wsparcia procesów rozwojowych;
   - uczestniczące w procesach rozwojowych.
3. ***Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej:***
   - ochrony gleb dla celów produkcji rolnej;
   - tereny zamknięte;
   - narażone na niebezpieczeństwo powodzi.
4. ***Obszary kształtowania potencjału rozwojowego***:
   - cenne przyrodniczo;
   - ochrony krajobrazów kulturowych;
   - ochrony i kształtowania zasobów wodnych;
   - strategicznych złóż kopalin.
5. ***Obszary funkcjonalne wymagające rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej:***
   - o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych;
   - miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze;
   - obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe;
   - obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich.

Dziesięć obszarów problemowych województwa: Obszar Metropolitalny Warszawy, Dolina Środkowej Wisły, Obszar Płocka i jego otoczenia, Obszar wokół Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin, oraz obszary *o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i o najniższym dostępie do dóbr i usług*: radomski, siedlecki, ostrołęcki, ciechanowski, płocki i centralny są również obszarami funkcjonalnymi i jednocześnie obszarami strategicznej interwencji.

Na potrzeby ***Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030*** wyznaczono **obszary strategicznej interwencji (OSI)**zgodnie **z *Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego***, uzupełniając je przyjętymi indywidualnie dla województwa mazowieckiego kryteriami. OSI obejmują zarówno tereny koncentracji pozytywnych procesów rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, stanowiące jego największy potencjał, ale będące miejscem koncentracji wielu funkcji i wynikających z nich kolizji przestrzennych i konfliktów społecznych, gdzie podstawowym problemem jest budowanie ładu przestrzennego, oraz obszary problemowe, cechujące się największą kumulacją negatywnych zjawisk rozwojowych.

W *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* przyjęto podejście zintegrowane dla prowadzenia polityki rozwoju, wyznaczając obszary problemowe, które są jednocześnie obszarami funkcjonalnymi – i zawierają się w obszarach strategicznej interwencji. W ten sposób *Plan* województwa staje się spójny z ustaleniami *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, oraz *Strategią* Rozwoju *Województwa Mazowieckiego do 2030.* Pozwala na prowadzenie polityki przestrzennej powiązanej z zarządzaniem rozwojem i programowaniem strategicznym. Obszary te zgodnie z polityką Unii Europejskiej i zasadą koncentracji mogą uzyskać wsparcie finansowe z funduszy Unii Europejskiej.

Strukturalnymi obszarami problemowymi i funkcjonalnymi, wymagającymi strategicznej interwencji w województwie mazowieckim są:

- **obszary o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i o najniższym dostępie do dóbr i usług,** które charakteryzują się kumulacją negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych oraz niskimi zdolnościami wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju. Obszary te wyznaczono na podstawie wskazań projektu *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030*, identyfikującej *obszary strategicznej interwencji – problemowe (płocko-ciechanowski, ostrołęcko-siedlecki i radomski)* w oparciu o zalecenia KSRR.

Zdelimitowane w *Planie* obszary problemowe **o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług** obejmują powiaty:

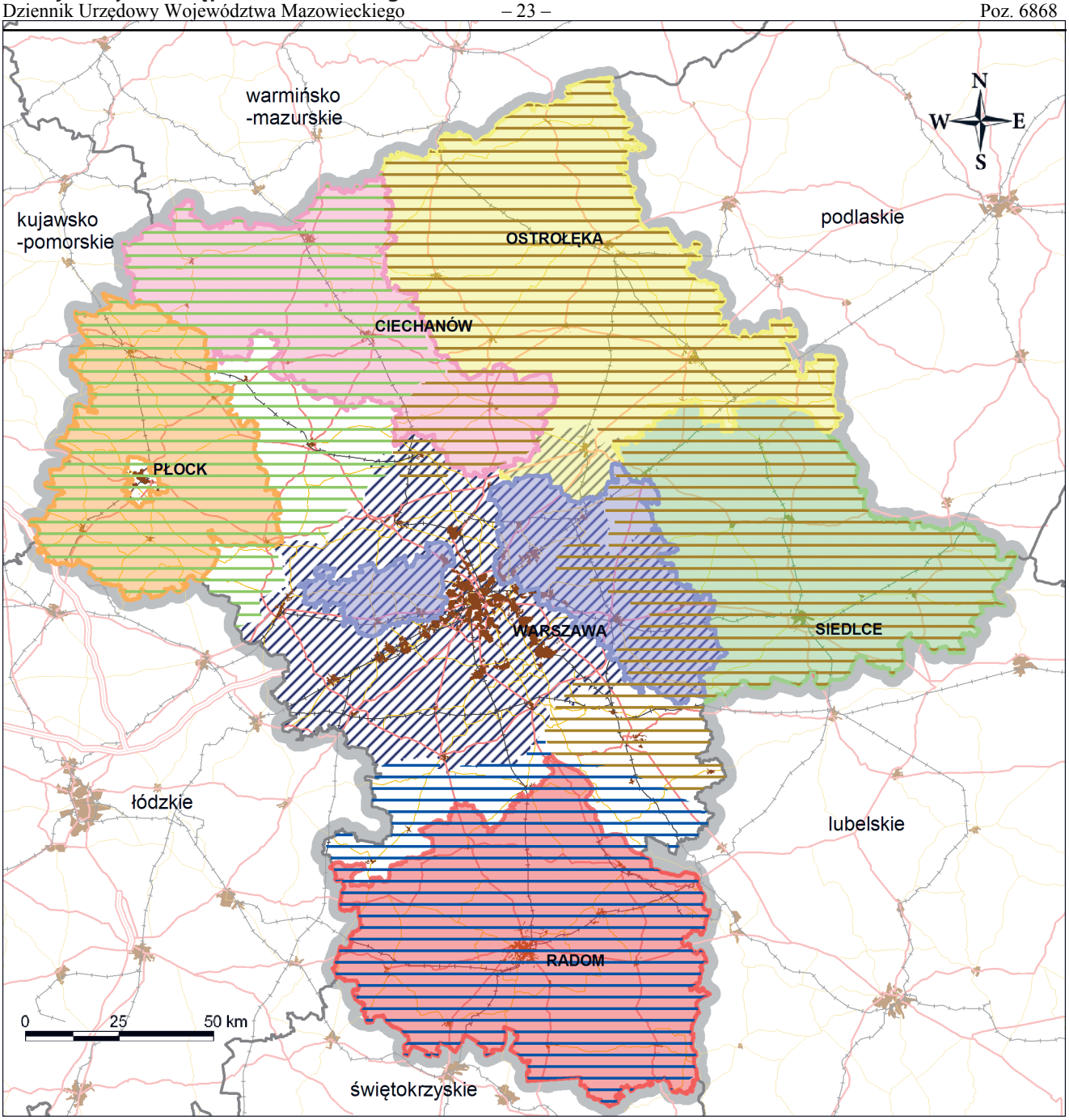
- o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego wyznaczone w oparciu o wskaźniki z zakresu: kapitału ludzkiego, wykorzystania zasobów pracy, aktywności gospodarczej i inwestycyjnej oraz dostępności infrastrukturalnej[2] – wymagające interwencji polityki regionalnej związanej z realizacją Celu 2.1 KSRR –*Wzmacnianie spójności w układzie krajowym*;
- o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe wyznaczone przy zastosowaniu wskaźników wskazanych w KSRR(wyliczonych w oparciu o aktualne dane statystyczne[3]) oraz wskaźników uzupełniających przyjętych indywidualnie dla Mazowsza[4] **–** wymagające interwencji polityki regionalnej związanej z realizacją Celu 2.2 KSRR – *Wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe*.

[2] Kapitał ludzki: udział ludności z wykształceniem wyższym w grupie wiekowej 25-64 lata w stosunku do ogółu ludności w tym wieku wg NSP 2002, średnioroczne saldo migracji na 1000 mieszkańców w latach 2004-2010, średnioroczny przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w latach 2004-2010, wskaźnik obciążenia demograficznego w 2010 r. (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym); wykorzystanie zasobów pracy: bezrobotni na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2010 r., bezrobotni w wieku 24 i mniej lat w % liczby bezrobotnych ogółem w 2010 r., przeciętne wynagrodzenie brutto w zł na mieszkańca w 2010 r., dojazdy do pracy - liczba wyjeżdżających do pracy na 1 osobę przyjeżdżającą w 2006 r.; aktywność gospodarcza i inwestycyjna: liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w 2010 r., dochód z PIT i CIT w zł na mieszkańca w 2010 r., średnioroczne wydatki inwestycyjne na mieszkańca w latach 2004-2010, udział pracujących w rolnictwie w % pracujących ogółem w 2009 r. według sekcji PKD 2007; dostępność infrastrukturalna: dostępność Warszawy transportem publicznym (czas podróży z miejscowości gminnych do Warszawy w minutach: autobusem, koleją, Warszawską Koleją Dojazdową) w 2008 r., gęstość dróg powiatowych i gminnych o nawierzchni twardej w km na 100 km^2 w 2010 r., liczba komputerów z dostępem szerokopasmowym do Internetu przypadających na 100 uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjach w 2010 r., odsetek ludności korzystającej z gazu ziemnego w 2010 r.

[3] Uaktualnione wskaźniki z KSRR: odsetek dzieci w wieku lat 3-5 objętych wychowaniem przedszkolnym(przedszkola, punkty i zespoły przedszkolne) w 2010 r. co najmniej 5% niższy od średniej krajowej; średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej w 2011 r. co najmniej 15% niższe od średniej krajowej; liczba uczniów szkół podstawowych i gimnazjów przypadających na 1 komputer z dostępem szerokopasmowym do Internetu w 2010 r. co najmniej 20% większa od średniej krajowej; odsetek ludności korzystającej z kanalizacji w 2010 r. co najmniej 20% niższy od średniej krajowej; udział odpadów poddanych odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych w 2010 r. co najmniej 35 % niższy od średniej krajowej; liczba lekarzyna 10000 mieszkańców w 2010 r. co najmniej 50% mniejsza od średniej krajowej; liczba osób przypadających na zakład opieki zdrowotnej w 2010 r. co najmniej 40% większa od średniej krajowej; zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych w 2010 r. powyżej średniej krajowej; średnia liczba uczestników imprez w domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach na 1 mieszkańca w latach 2003-2009 poniżej średniej krajowej, frekwencja w wyborach samorządowych w 2010 r. co najmniej 10% niższa od średniej krajowej;

[4] Wskaźniki uzupełniające: udział dróg gminnych i powiatowych o nawierzchni twardej ulepszonej w 2010 r. niższy od średniej krajowej, sumaryczny wskaźnik rozwoju społeczeństwa informacyjnego wyliczony w 2011 poniżej 0,25 (przy ustalaniu wielkości progowej kierowano się rozkładem przestrzennym wskaźnika oraz jego wartościami granicznymi).

Mapa 1. Obszary problemowe – funkcjonalne o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i o najniższym dostępie do dóbr i usług

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Obszary problemowe -funkcjonalne o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i o najniższym dostępie do dóbr i usług

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Obszary o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i o najniższym dostępie do dóbr i usług

- radomski
- siedlecki
- ostrołęcki
- ciechanowski
- płocki
- centralny

Obszary strategicznej interwencji wyznaczone w Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030

- płocko - ciechanowski
- ostrołęcko - siedlecki
- radomski
- Obszar Metropolitalny Warszawy

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych

Obszary o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług obejmują 29 powiatów, zajmują 75,4% powierzchni województwa oraz skupiają 42,8% (2,2 mln) ludności województwa. Ze względu na znaczny zasięg terytorialny oraz różnice dotyczące rodzaju i skali problemów społeczno-gospodarczych, wyodrębniono sześć obszarów problemowych: (Mapa 1. *Obszary problemowe - funkcjonalne o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i o najniższym dostępie do dóbr i usług*)

- **obszar radomski** – powiaty: m. Radom, białobrzeski, kozienicki, lipski, przysuski, radomski, szydłowiecki, zwoleński;
- **obszar siedlecki** – powiaty: m. Siedlce, łosicki, siedlecki, sokołowski i węgrowski;
- **obszar ostrołęcki** – powiaty: m. Ostrołęka, makowski, ostrołęcki, ostrowski, przasnyski, i wyszkowski;
- **obszar ciechanowski** – powiaty: ciechanowski, mławski, pułtuski i żuromiński;
- **obszar płocki** – powiaty: gostyniński, płocki oraz sierpecki;
- **obszar centralny** – powiaty: miński, warszawski zachodni i wołomiński.

Analiza wskaźników będących kryterium delimitacji obszarów o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług wykazała zasadnicze różnice między obszarem centralnym – wyróżniającym się głównie niekorzystnymi wskaźnikami dotyczącymi dostępu do dóbr i usług, a obszarami problemowymi o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego położonymi na obrzeżach województwa**.**

Cechami wspólnymi wszystkich peryferyjnych obszarów problemowych jest przede wszystkim ich rolniczy charakter, o czym świadczy wysoki udział pracujących w rolnictwie oraz relatywnie niska przedsiębiorczość w sektorach pozarolniczych, a w konsekwencji niskie wydatki inwestycyjne oraz dochody samorządów lokalnych z PIT i CIT. Charakterystyczną cechą tych obszarów jest również wysokie bezrobocie oraz niskie przeciętne wynagrodzenie brutto na mieszkańca. W przedmiotowych obszarach zachodzą niekorzystne procesy demograficzne: ujemny przyrost naturalny oraz systematyczny, długotrwały odpływ ludności, szczególnie młodych, wykształconych i najbardziej przedsiębiorczych mieszkańców obszarów wiejskich. Konsekwencją tych zjawisk jest wysoki wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) i niski poziom wykształcenia ludności. Peryferyjne obszary problemowe są niedoinwestowane pod względem infrastruktury technicznej. Szczególnie słaba jest jakość dróg – zarówno tych realizujących powiązania zewnętrzne jak i wewnętrzne obszaru (w tym gminnych i powiatowych). Bardzo niski jest odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnych i gazowych, niedostatecznie rozwinięta jest także infrastruktura telekomunikacyjna, czego efektem jest słaba dostępność do szerokopasmowego internetu oraz usług informatycznych. Duże niedoinwestowanie dotyczy również infrastruktury społecznej.

W poszczególnych obszarach problemowych odnotowuje się różne nasilenie przedstawionych wyżej zjawisk. Za główne problemy uznaje się:

w obszarze radomskim:

- bardzo niski poziom PKB na mieszkańca (74,7% średniej krajowej);
- najwyższe w skali województwa bezrobocie;

- słabą dostępność do usług lokalnych.

w obszarze siedleckim:
- bardzo niski poziom PKB na mieszkańca (76,1% średniej krajowej[5]);
- najwyższe w skali województwa bezrobocie wśród ludzi młodych;
- bardzo wysoki ujemny przyrost naturalny i bardzo wysokie ujemne saldo migracji;
- bardzo wysoki wskaźnik obciążenia demograficznego.

w obszarze ostrołęckim:
- bardzo niski poziom PKB na mieszkańca (76,1% średniej krajowej);
- wysokie bezrobocie, w tym również wśród ludzi młodych;
- wysokie ujemne saldo migracji, szczególnie w części zachodniej;
- bardzo słabą dostępność do usług lokalnych.

w obszarze ciechanowskim:
- wysokie bezrobocie, głównie w powiecie żuromińskim;
- wysokie ujemne saldo migracji, ubytek ludności na większości obszaru;
- słabą dostępność do usług lokalnych.

w obszarze płockim:
- wysokie ujemne saldo migracji, szczególnie w powiecie sierpeckim;
- wysokie bezrobocie;
- słabą dostępność do usług lokalnych.

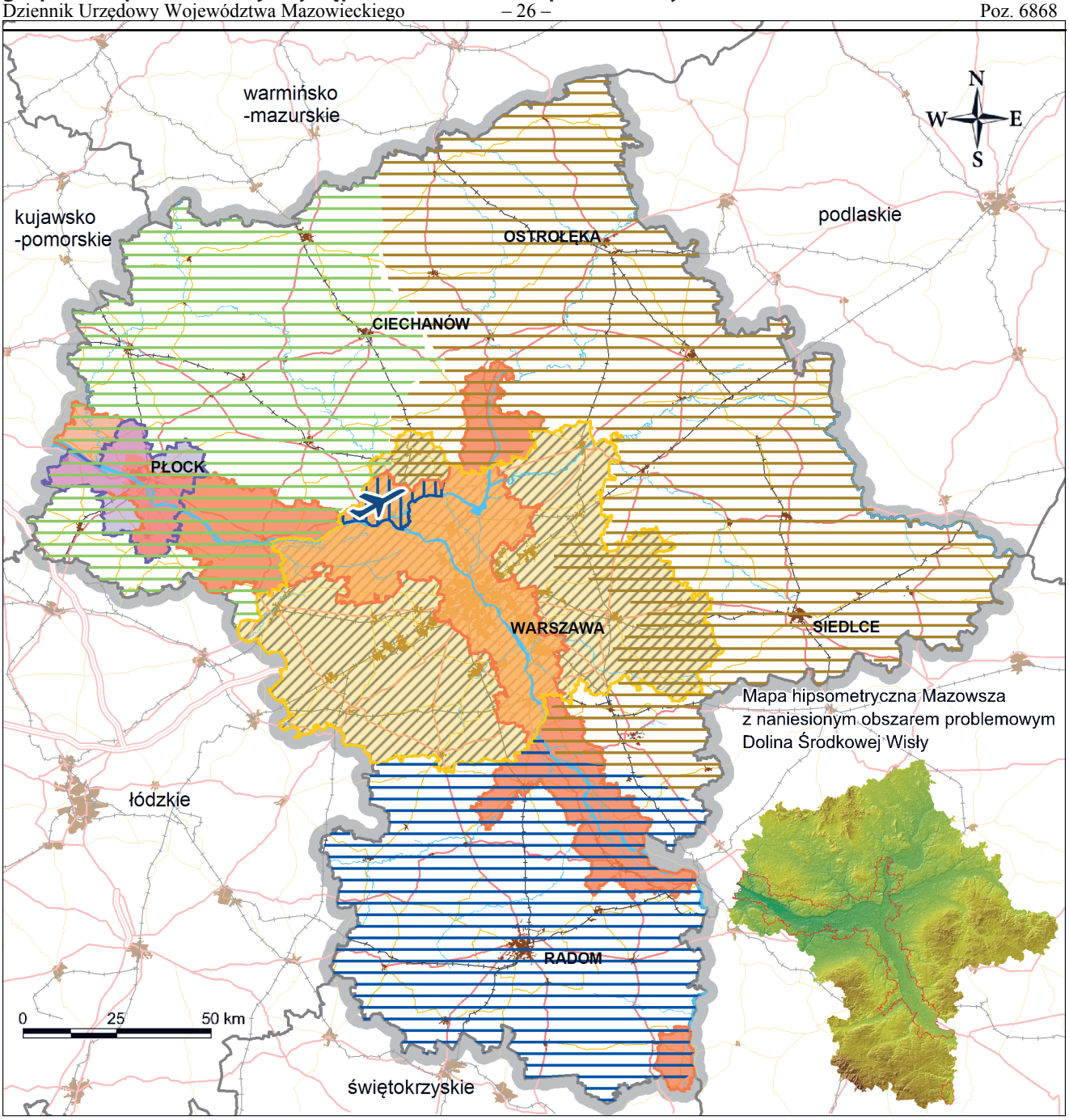
w obszarze centralnym:
- słabą dostępność do usług lokalnych, szczególnie medycznych i edukacyjnych.

Obszary szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych: (Mapa 2. *Obszary problemowe - funkcjonalne występowania szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej i występowania konfliktów przestrzennych*)

- **Obszar Metropolitalny Warszawy (OMW)** – „silny" w sensie poziomu i potencjału społeczno-gospodarczego, o wielofunkcyjnych, złożonych strukturach zagospodarowania przestrzennego, w którym następuje relatywnie duża kolizja pomiędzy poszczególnymi funkcjami zagospodarowania przestrzennego, a podstawowym problemem staje się chaos przestrzenny.
  Podstawowe cechy obszaru metropolitalnego Warszawy istotne z punktu widzenia polityki przestrzennej regionu, przedstawiają się następująco:
  - **wysoki stopień urbanizacji** wyrażający się gęstą siecią miast, wysokim udziałem ludności miejskiej, dużą gęstością zaludnienia również na obszarach wiejskich;
  - duży i stale rosnący **potencjał gospodarczy**, intelektualny, kapitałowy i instytucjonalny skoncentrowany głównie w **Warszawie**;
  - pełnienie przez Warszawę **funkcji międzynarodowych, krajowych i regionalnych;**
  - położenie w otoczeniu obszarów stanowiących ***Zielony Pierścień Warszawy*** (Kampinoski Park Narodowy, Mazowiecki Park Krajobrazowy i Chojnowski Park Krajobrazowy oraz Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu) i bogactwo środowiska kulturowego;
  - duże **znaczenie turystyczno-wypoczynkowe** Warszawy i terenów atrakcyjnych przyrodniczo wokół niej;

[5] Dane na temat PKB dla obszarów siedleckiego i ostrołęckiego dotyczą całego podregionu NTS 3 ostrołęcko-siedleckiego

Mapa 2. Obszary problemowe – funkcjonalne występowania szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej i występowania konfliktów przestrzennych

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Obszary problemowe - funkcjonalne występowania szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej i wystepowania konfliktów przestrzennych

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Obszary problemowe-funkcjonalne:

- Obszar Metropolitalny Warszawy
- obszar Płocka i jego otoczenia
- obszar Doliny Środkowej Wisły
- obszar wokół Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa- Modlin
- Mazowiecki Port Lotniczy Warszawa- Modlin

Obszary strategicznej interwencji wyznaczone w Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030

- płocko - ciechanowski
- ostrołęcko - siedlecki
- radomski
- Obszar Metropolitalny Warszawy

Źródło: opracowanie MBPR.

- **presja zainwestowania** na strefę podstołeczną na terenach nieuzbrojonych w infrastrukturę techniczną;
- **rozprzestrzenianie się zabudowy** o niskiej intensywności na terenach rolnych i leśnych;
- **niska wydolność układu komunikacyjnego** – brak rozwiązań obwodnicowych i zbyt mała liczba mostów, niewystarczająca ilość powiązań komunikacyjnych wewnątrz metropolii, niefunkcjonalny rozkład ruchu i niskie parametry techniczne dróg;
- **nienadążanie systemów infrastruktury technicznej**, zwłaszcza komunalnej, za postępującą urbanizacją;
- postępująca żywiołowo **urbanizacja terenów leśnych** i cennych przyrodniczo: Kampinoski Park Narodowy, Mazowiecki i Chojnowski Park Krajobrazowy oraz terenów wykorzystywanych turystycznie, np.: wokół Jeziora Zegrzyńskiego;
- **zagrożenia środowiska**: pozaklasowe wody powierzchniowe, nie rozwiązana gospodarka ściekowa w strefie podstołecznej, zanieczyszczenie powietrza, przekroczenia norm akustycznych, brak kompleksowego rozwiązania problemu odpadów komunalnych.

W skład OMW wchodzą: m.st. Warszawa; w całości powiaty: grodziski, legionowski, piaseczyński, pruszkowski, warszawski zachodni, żyrardowski, miński, nowodworski oraz częściowo powiaty: grójecki, otwocki, sochaczewski, wołomiński, wyszkowski.

- **Dolina Środkowej Wisły** – jako obszar problemowy występowania szczególnego zjawiska, związany przede wszystkim z zagrożeniem powodziowym i kolizją wykorzystania jego funkcji – tj. ochronę zasobów przyrodniczych – powodzią – zagospodarowaniem doliny Wisły.
  Obszar ten wyznaczają gminy, w których występują tereny zalewowe Wisły i jej dopływów. W większości teren ten objęty jest systemem ochrony przyrody NATURA 2000 oraz rezerwatami przyrody na Wiśle. Oprócz regulacji rzek, budowie obwałowań i innych metod technicznych, szczególnie istotne jest odtwarzanie naturalnych terenów zalewowych, które podlegają presji urbanistycznej z jednej strony – z drugiej rygorom ochrony środowiska w zakresie obszarów objętych ochroną prawną.

- **Obszar Płocka i jego otoczenia (miasto Płock i gminy położone wokół)** jako obszar problemowy występowania szczególnego zjawiska – tj. koncentracji zagrożeń związanych z lokalizacją zakładów dużego i zwiększonego ryzyka awarii przemysłowej oraz transportem niebezpiecznych materiałów przez tereny zurbanizowane, zagrożenie powodzią oraz zjawiskami osuwiskowymi przede wszystkim skarpy wiślanej w Płocku.
  Płock jest jednym z najważniejszych ośrodków w kraju związanym z przesyłem paliw płynnych oraz z przemysłem petrochemicznym. Przez przedmiotowy obszar problemowy przebiega system międzynarodowych rurociągów naftowych „Przyjaźń" z Rosji do Niemiec, zaopatrujących rafinerię w Płocku oraz związaną z nią bazę surowcową w gminie Słupno. Na tym obszarze od rurociągu „Przyjaźń" odgałęzia się Rurociąg Pomorski (Płock – Gdańsk), a z rafinerii płockiej wyprowadzone są rurociągi krajowego systemu paliwowo-energetycznego zaopatrujące bazy paliwowe w okolicach Warszawy oraz wo-

jewództwach: łódzkim, wielkopolskim i kujawsko-pomorskim. Ze względu na lokalizację kluczowych elementów infrastruktury paliw płynnych jest to strategiczne miejsce zarówno dla bezpieczeństwa energetycznego kraju jak i województwa mazowieckiego. Ponadto miasto z uwagi na swoją historię oraz położenie w dolinie Wisły posiada szczególne znaczenie dla dziedzictwa narodowego i ochrony krajobrazu kulturowego.
Najważniejszym wyzwaniem dla tego obszaru jest zapewnienie bezpieczeństwa publicznego. Z jednej strony związanego z działalnością petrochemii, z drugiej zabezpieczenie przed zagrożeniami naturalnymi związanymi z Wisłą. Dodatkowym problemem obszaru jest niska wydolność układu komunikacyjnego (drogowego i kolejowego). Układ ten nie odpowiada randze najważniejszego w kraju ośrodka petrochemicznego i zagrożeniom związanym z funkcjonowaniem zakładu oraz z magazynowaniem paliw, a także przewozem materiałów niebezpiecznych przez tereny intensywnie zurbanizowane.

- **Obszar wokół Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin,** ze względu na uruchomienie Portu Lotniczego Warszawa-Modlin, który jest komplementarny dla Lotniska Chopina w Warszawie. W związku z aktywizacją obszarów położonych wokół lotniska istnieje kolizja funkcji pomiędzy rozwojem gospodarczym – ochroną środowiska związaną przede wszystkim z występowaniem obszarów Natura 2000 na Wiśle, rezerwatami przyrody – wyznaczonym obszarem ograniczonego użytkowania wokół lotniska – a zabudową tych obszarów.
  Głównym ośrodkiem obszaru jest port lotniczy, który razem z Lotniskiem Chopina w Warszawie są międzynarodowymi lotniskami dla północno-wschodniej Polski. Obszar jego wpływów i powiązań z otoczeniem obejmuje trzy strefy oddziaływania:
  - I strefa stanowiąca rdzeń obszaru – są to tereny położone w bezpośrednim sąsiedztwie lotniska, obejmujące miasto Nowy Dwór Mazowiecki, gminę Zakroczym i gminę Pomiechówek,
  - II strefa – strefa bezpośredniego wpływu – obejmuje tereny położone w odległości do 20 km od lotniska,
  - III strefa – strefa pośredniego wpływu – obejmuje tereny położone w odległości do 70 km od lotniska.

II. KLUCZOWY PROBLEM ROZWOJU PRZESTRZENNEGO – CELE I ZASADY POLITYKI PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA

Struktura funkcjonalno-przestrzenna województwa nie jest efektywna gdyż:

- jest rozproszona w sensie istniejącej zabudowy i postępującej urbanizacji; z przemieszaniem wielu funkcji, wprowadzaniem form zagospodarowania nie nawiązujących do krajobrazu i tradycji miejsca, tworząc chaos przestrzenny;
- nie ma cech równoważenia rozwoju, przeciwdziałających procesowi polaryzacji województwa;
- posiada zbył mały potencjał gospodarczy, szczególnie przemysłowy na obszarze pozametropolitalnym, który jest głównym czynnikiem aktywizującym rozwój;
- odznacza się zbyt niskim poziomem spójności wewnątrzregionalnej, utrudniającym dostępność oraz wykorzystywanie własnych, endogenicznych czynników rozwoju obszarów.

Na terenie województwa mazowieckiego mamy do czynienia z dwoma podstawowymi wyzwaniami (dylematami polityki regionalnej), kryjącymi się w pytaniach:

- **Jak wykorzystać i zwiększać konkurencyjność regionu w układzie krajowym, europejskim i globalnym?**

- **Jak przy istniejącej polaryzacji przestrzennej pogodzić konieczność utrzymania wysokiego tempa rozwoju Warszawy i Obszaru Metropolitalnego z koniecznością zwiększania spójności regionu i zmniejszania dysproporcji rozwojowych regionu?**

W dużej mierze dylemat ten ma charakter polityczny, jako alternatywa: neoliberalizm kontra opcja pro-społeczna. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z poglądami, zbliżonymi do teorii biegunów wzrostu i sieci metropolii, a opartymi na gruncie neoklasycznych modeli wzrostu gospodarczego regionów. W myśl tych koncepcji rozwój regionalny jest determinowany przez samoczynne mechanizmy rozwoju i mobilność czynników produkcji oraz dóbr i usług z metropolii na peryferia; w związku z czym interwencje zewnętrzne w rozwój regionalny są niepotrzebne, a wręcz niepożądane. Zgodnie z tą koncepcją, polityka regionalna powinna być nastawiona na preferowanie najbardziej efektywnych ogniw struktury regionalnej i eliminowanie barier mobilności czynników produkcji oraz dóbr i usług.
Opcja prospołeczna jest opozycją do koncepcji neoliberalnych. U jej podstaw leży podważanie samoczynności procesów rozwojowych - w szczególności w odniesieniu do mechanizmów mobilności - i utożsamiana jest z koncepcjami interwencjonizmu państwowego i państwa dobrobytu. Dlatego też zakłada ona zdecydowanie bardziej aktywne formy interwencji publicznych podmiotów polityki regionalnej i przestrzennej w procesy rozwojowe. Polega to na inwestycjach w edukację i infrastrukturę w obszarach zapóźnionych oraz tworzeniu zachęt dla strategicznych inwestorów oraz promowaniu działań lokalnych, a w szczególności tworzeniu warunków dla rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Samorząd Województwa Mazowieckiego ten największy dylemat polityki rozwoju regionalnego rozstrzyga poprzez próbę „godzenia" obu koncepcji na kanwie „**równoważenia rozwoju"**. Realizujemy działania adresowane zarówno do „obszarów silnych" pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego, o wielofunkcyjnych strukturach - jak i do obszarów pozametropolitalnych, położonych peryferyjnie, pozbawionych własnych endogenicznych czynników rozwoju, w których występują na szeroką skalę zjawiska marginalizacji i wykluczenia społecznego.

Równoważenie rozwoju, przy wzroście konkurencyjności regionu

Przyjmując założenie, że rozwój z istoty swej jest zawsze nierównomierny, a lokalizacja aktywności społeczno-gospodarczej wykorzystuje korzyści skali istniejącego już zagospodarowania, wykazując wyraźne tendencje do koncentracji, **zadaniem polityki rozwoju, w tym polityki przestrzennej województwa mazowieckiego jest dążenie do zmniejszania rozpiętości wewnątrzregionalnych, przy jednoczesnym podnoszeniu wzrostu konkurencyjności regionu, tworzenie ładu przestrzennego, równoważąc kryteria efektywności i równości.**

Będzie ona polegała na podejmowaniu i wspieraniu działań, które będą:

- łagodzić proces polaryzacji struktury społeczno-gospodarczo-przestrzennej województwa, wykorzystując i wspierając endogeniczne czynniki rozwoju w poszczególnych obszarach województwa;
- przeciwdziałać rozlewaniu i rozpraszaniu zabudowy, dążąc do tworzenia zwartych układów przestrzennych,;
- wspierać policentryczny charakter sieci osadnictwa;
- lokowane w obszarach problemowych województwa mazowieckiego;
- przyczyniać się do rozwoju funkcji metropolitalnych rangi krajowej i międzynarodowej m.st. Warszawy.

Zasady zagospodarowania przestrzeni w województwie mazowieckim

Plan przyjmuje ustrojową zasadę **zrównoważonego rozwoju województwa, rozumianego jako taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania podstawowych potrzeb zarówno współczesnego pokolenia, jaki przyszłych pokoleń.**
Z tej ustrojowej zasady wyprowadzane są następujące zasady rozwoju i zagospodarowania przestrzennego:

- **zasada racjonalności**, która polega na uwzględnianiu korzyści społecznych, gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych w długim okresie czasu;
- **zasada wielofunkcyjności struktur przestrzennych województwa** polegająca na wyznaczeniu, wszędzie tam, gdzie nie ma przeciwwskazań środowiskowych i społeczno-kulturowych, wielofunkcyjnych obszarów aktywizacji

rozwoju (ośrodki regionalne i subregionalne, miasta powiatowe i inne miasta w pasmach komunikacyjnych, obszary korytarzy transportowych);

- **zasada spójności i ciągłości (przestrzennej i funkcjonalnej)** polegająca na wskazywaniu obszarów cennych przyrodniczo, objętych ochroną prawną i predestynowanych do objęcia ochroną prawną, korytarzy ekologicznych;
- **zasada preferencji regeneracji** realizowana poprzez intensyfikację zagospodarowania już istniejącego przeciwdziałanie zajmowaniu nowych obszarów pod zabudowę;
- **zasada kompensacji przyrodniczej** polegająca na takim zarządzaniu przestrzenią, aby zachować równowagę w środowisku przyrodniczym i wyrównać szkody, wynikające z rozwoju przestrzennego, wzrostu poziomu urbanizacji i inwestycji niezbędnych ze względów społeczno-gospodarczych, pozbawionych neutralnych przyrodniczo alternatyw;
- **zasada przezorności ekologicznej** polegająca na przeciwdziałaniu zagrożeniom na podstawie ich antycypacji;
- **zasada komplementarności ochrony wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazu** polegająca na tworzeniu pasm przyrodniczo-kulturowych;
- **zasada oszczędnego wykorzystania energii i ograniczania powstawania odpadów**;
- **zasada oszczędnego wykorzystania wody i zwiększania retencyjności**;
- **zasada strefowania i wyznaczania obszarów problemowych i funkcjonalnych**;
- **zasada ograniczania kolizji przestrzennych i konfliktów społecznych** poprzez uspołecznienie i partycypację społeczną w powstawaniu dokumentów strategicznych i programowych.

Główne cele rozwoju województwa mazowieckiego

Polityka równoważenia rozwoju będzie realizowana poprzez wykorzystanie i wspieranie zasobów, walorów i cech przestrzeni w ramach sześciu celów głównych określonych w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*:

1. przywrócenie i utrwalanie ładu przestrzennego;
2. podwyższenie konkurencyjności przestrzeni województwa mazowieckiego zarówno w ośrodkach miejskich jak i obszarów wiejskich;
3. poprawa spójności terytorialnej województwa mazowieckiego, będąca również podstawowym warunkiem procesów rozprzestrzeniania się rozwoju i wzrostu konkurencyjności;
4. poprawa dostępności Warszawy, ośrodków regionalnych i subregionalnych oraz miast powiatowych decydujących o wielofunkcyjnym potencjale rozwoju województwa;
5. kształtowanie struktur przestrzennych zapewniających poprawę i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych województwa;
6. zwiększanie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur wspierających obronność państwa.

III. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA

1. MODEL STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

W ujęciu ogólnym docelowa struktura funkcjonalno-przestrzenna województwa mazowieckiego będzie determinowana przez historycznie ukształtowaną strukturę policentryczno-pasmową, składającą się z:

- policentrycznego układu sieci osadniczej;
- istniejących i projektowanych europejskich korytarzy transportowych;
- pasmowo powiązanych obszarów przyrodniczo-kulturowych;
- terenów rolnych i otwartych, wolnych od procesów urbanizacji.

Tak zdefiniowany model struktury funkcjonalno-przestrzennej implikuje następujące cechy przestrzeni województwa mazowieckiego: (*Mapa 3. Kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej*)

1. Województwo wykorzysta położenia na przecięciu europejskich korytarzy transportowych. Połączenie korytarzy północ-południe (I i VI korytarz TEN-T – inicjatywy *Via Carpatia*, *Via Baltica*, *Rail Baltica*, *Baltic-Adriatic*) i wschód-zachód (II korytarz TEN-T) stanowi szansę ukształtowania na Mazowszu silnego obszaru węzłowego w sieci powiązań transportowych wewnątrz UE i zarazem kluczowego ogniwa dla budowania nowego obszaru rozwojowego na wschodzie Wspólnoty. Połączenia między krajami basenów mórz Bałtyckiego, Czarnego i Śródziemnego oraz z krajami Europy Zachodniej stanowią szansę dla Mazowsza jako regionu pełniącego rolę multimodalnego węzła transportowego oraz tworzącego „Wschodnią Bramę" Unii Europejskiej.

2. Nastąpi odejście od promienistego modelu sieci transportowej, szczególnie drogowej, na rzecz układu koncentryczno-obwodowego. Trasy obwodowe z jednej strony będą służyć odciążeniu węzła warszawskiego od tranzytu i połączeniu głównych korytarzy transportowych, z drugiej zaś umożliwią efektywną komunikację pomiędzy poszczególnymi ośrodkami regionalnymi i subregionalnymi województwa mazowieckiego z ośrodkami sąsiednich województw i dalej włączenia w sieć powiązań krajowych i międzynarodowych.

3. Nastąpi wzmocnienie powiązań transportowych metropolii warszawskiej. Poprawa wydolności systemu transportowego (zarówno lądowego jak i lotniczego) Warszawy, przyczyni się do wzmocnienia jej funkcji metropolitalnych i intensyfikacji metropolizacji obszaru jej oddziaływania. Równoczesne wzmocnienie połączeń z Łodzią przyczyni się do ukształtowania dwubiegunowego układu metropolitalnego (spinanego przez Koleje Dużych Prędkości – KDP i Centralny Port Lotniczy), pozwalając obu miastom zwiększyć i lepiej wykorzystać swój potencjał.

4. Metropolia warszawska jako potencjalna metropolia europejska (potencjalne MEGA – wg. klasyfikacji ESPON-u) i krajowy biegun wzrostu, w procesie konkurencji międzynarodowej (europejskiej i globalnej) tworzyć będzie coraz silniejsze węzły przedsiębiorczości i innowacji oddziaływujące na kraj i region.

5. Miasta tworzące policentryczną sieć regionalnych i subregionalnych ośrodków równoważenia rozwoju (Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka, Ciechanów) będą miejscami aktywizacji dla ich najbliższego otoczenia jako ich bieguny wzrostu.

6. Ośrodki regionalne Płock i Radom jako bieguny wzrostu o znaczeniu krajowym i kształtujące infrastrukturę publiczną o charakterze metropolitalnym, skupiające działania badawczo-rozwojowe i edukacyjne będą centrami wzrostu dla przyległych obszarów na pograniczu województw mazowieckiego, łódzkiego i świętokrzyskiego.

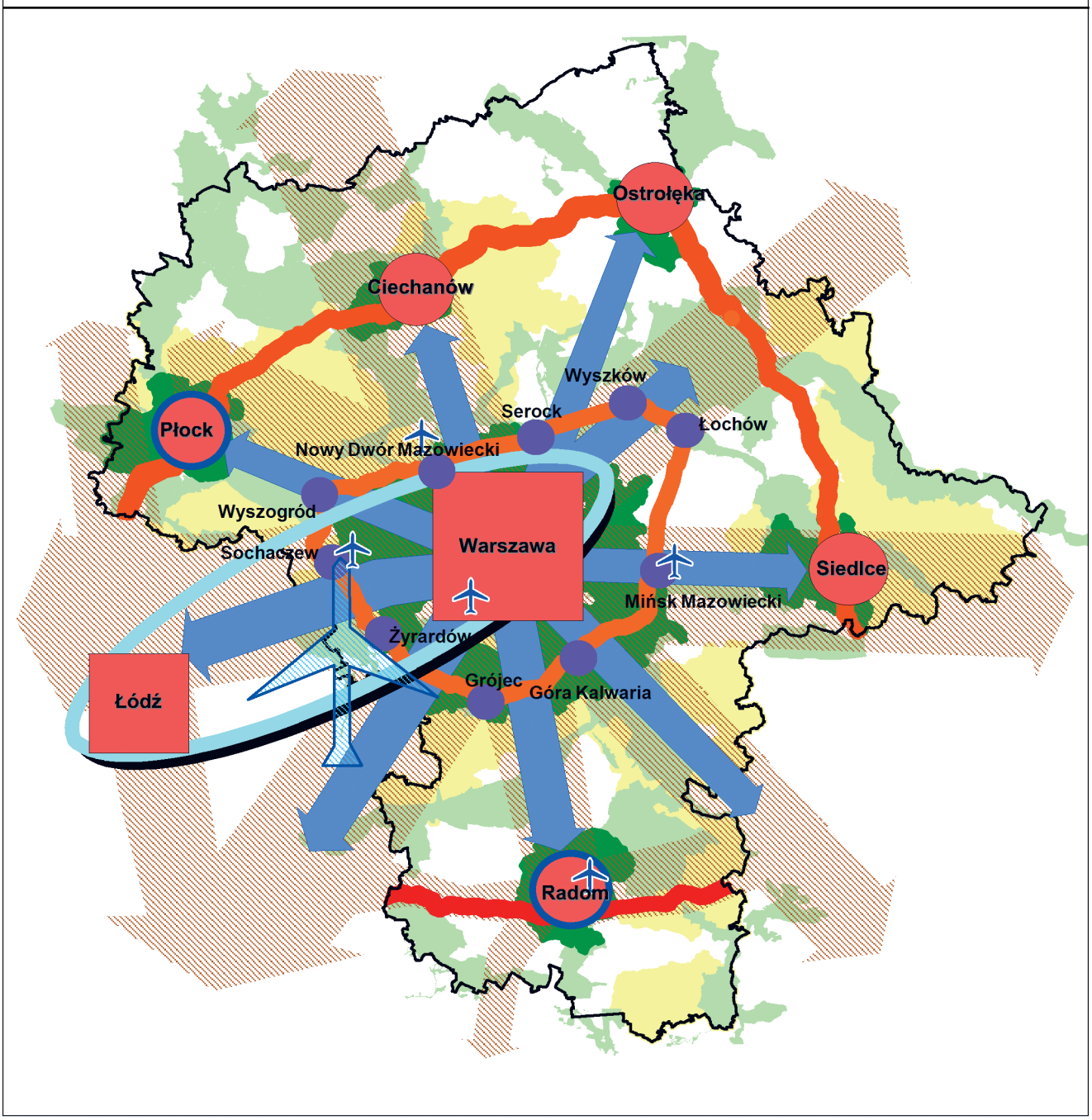
7. Ośrodki położone w odległości około 100 km od metropolii warszawskiej, do których nie docierają procesy dyfuzji rozwoju z metropolii, będą wspierane przez ośrodki osadnicze położonych na tzw. ”Dużej Obwodnicy Warszawy” (w paśmie miejscowości: Grójec, Żyrardów, Sochaczew, Wyszogród, Nowy Dwór Mazowiecki, Serock, Wyszków, Łochów, Mińsk Mazowiecki, Góra Kalwaria) oraz miasta położone w pasmach aktywizacji społeczno-gospodarczej – głównie w oparciu o korytarze transportowe.

8. Pasma potencjalnie najwyższej innowacyjności i aktywności społeczno-gospodarczej będą kształtowane współzależnie z budową i modernizacją międzynarodowego i krajowego systemu infrastruktury technicznej (głównym jego elementem będzie system autostrad i dróg ekspresowych, linii kolejowych, telekomunikacyjnych, paliwowo-energetycznych).

9. Pomiędzy pasmami najwyższej aktywności społeczno-gospodarczej oraz węzłami sieci osadniczej rozmieszczone będą wielkoobszarowe systemy obszarów cennych przyrodniczo objętych ochroną prawną oraz predestynowanych do objęcia ochroną prawną, uzupełnione o sieć korytarzy ekologicznych.

10. Pomiędzy pasmami najwyższej aktywności społeczno-gospodarczej oraz węzłami sieci osadniczej utrzymane zostaną obszary rolnicze pełniące funkcje żywicielskie o strategicznym znaczeniu dla województwa.

11. Doliny rzek wraz z ukształtowanymi wartościami kulturowymi tworzyć będą pasma przyrodniczo-kulturowe regionu.

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

- stolica - metropolia o znaczeniu europejskim
- ośrodki regionalne
- ośrodki subregionalne
- ośrodki wzmacniające
- korytarze transportowe (istniejące, planowane i postulowane)
- korytarze innowacji
- regionalne trasy obwodowe
- obszar wzmacniania powiązań funkcjonalnych metropolii (układ bipolarny Warszawa-Łódź)
- obszary żywicielskie
- obszary cenne przyrodniczo
- "zielone pierścienie" wokół miast
- lotniska istniejące
- potencjalna lokalizacja Centralnego Portu Lotniczego

Źródło: opracowanie MBPR .

2. POLITYKI PRZESTRZENNE

Polityki przestrzenne wskazują sposób realizacji wizji przestrzennego zagospodarowania województwa mazowieckiego.

Odpowiednio dla przyjętego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz uwzględniając cele rozwoju wyrażone w strategii województwa, polityka przestrzenna została rozpisana na dziewięć polityk adresowanych do wybranych obszarów tematycznych i terytoriów. Są to:

1. Polityka poprawy struktury przestrzennej i funkcjonalnej województwa;
2. Polityka rozwoju przemysłu i wzrostu konkurencyjności wybranych ośrodków osadniczych;
3. Polityka poprawy dostępności i efektywności transportowej województwa;
4. Polityka rozwoju systemów infrastruktury technicznej;
5. Polityka poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego;
6. Polityka rozwoju i modernizacji obszarów wiejskich;
7. Polityka kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska;
8. Zintegrowana polityka opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej;
9. Polityka wzrostu atrakcyjności turystycznej województwa.

Strategiczny kontekst polityk przestrzennych i ich powiązanie z celami rozwojowymi województwa, określonymi w *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego* pokazuje Tabela 1.

Tabela 1. Cele rozwojowe zapisane w *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego* [6]

Cele rozwojowe województwa i polityki przestrzenne		
PRIORYTETOWY CEL STRATEGICZNY		
Obszar	**Cele rozwojowe**	**Polityki Przestrzenne**
PRZEMYSŁ i PRODUKCJA	Rozwój produkcji ukierunkowanej na eksport w przemyśle zaawansowanych i średniozaawansowanych technologii oraz w przemyśle i przetwórstwie rolno-spożywczym	- Polityka rozwoju przemysłu i wzrostu konkurencyjności wybranych ośrodków osadniczych - Polityka poprawy dostępności i efektywności transportowej województwa - Zintegrowana polityka opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej - Polityka wzrostu atrakcyjności turystycznej województwa - Polityka rozwoju systemów infrastruktury technicznej - Porządkowanie i restrukturyzacja funkcjonalna w województwie mazowieckim

[6] Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze.

CELE STRATEGICZNE		
GOSPODARKA	Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii	- Polityka poprawy struktury przestrzennej i funkcjonalnej województwa - Polityka rozwoju przemysłu i wzrostu konkurencyjności wybranych ośrodków osadniczych - Polityka poprawy dostępności i efektywności transportowej województwa - Polityka rozwoju i modernizacji obszarów wiejskich - Polityka rozwoju systemów infrastruktury technicznej
PRZESTRZEŃ/TRANSPORT	Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu oraz kształtowanie ładu przestrzennego	- Polityka poprawy dostępności i efektywności transportowej województwa - Polityka rozwoju przemysłu i wzrostu konkurencyjności wybranych ośrodków osadniczych - Polityka rozwoju i modernizacji obszarów wiejskich - Porządkowanie i restrukturyzacja funkcjonalna w województwie mazowieckim - Polityka kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska - Zintegrowana polityka opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej - Polityka wzrostu atrakcyjności turystycznej województwa - Polityka poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego
SPOŁECZEŃSTWO	Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki	- Polityka poprawy struktury przestrzennej i funkcjonalnej województwa - Polityka rozwoju przemysłu i wzrostu konkurencyjności wybranych ośrodków osadniczych - Polityka rozwoju i modernizacji obszarów wiejskich - Polityka kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska - Zintegrowana polityka opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej - Polityka rozwoju systemów infrastruktury technicznej
CELE RAMOWE		
ŚRODOWISKO I ENERGETYKA	Zapewnienie gospodarce regionu zdywersyfikowanego zaopatrzenia w energię przy zrównoważonym gospodarowaniu zasobami środowiska	- Polityka rozwoju systemów infrastruktury technicznej - Polityka kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska - Polityka poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego
KULTURA I DZIEDZICTWO	Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia	- Zintegrowana polityka opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej - Polityka kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska - Polityka wzrostu atrakcyjności turystycznej województwa - Polityka rozwoju przemysłu i wzrostu konkurencyjności wybranych ośrodków osadniczych - Polityka rozwoju i modernizacji obszarów wiejskich

2.1. Polityka poprawy struktury przestrzennej i funkcjonalnej województwa

Polityka ta adresowana jest do całego obszaru województwa mazowieckiego i ma na celu poprawę efektywności struktur przestrzennych, przeciwdziałanie rozlewaniu i rozpraszaniu zabudowy, kształtowanie zwartych jednostek osadniczych. Polega ona przede wszystkim na wprowadzeniu stref użytkowania o różnym charakterze zabudowy, a także stref funkcjonalno-przestrzennych w ośrodkach osadniczych województwa mazowieckiego.

Polityka ta uwzględnia działania zapisane w innych politykach przestrzennych np. działania na rzecz tworzenia systemu obszarów chronionych, z weryfikacją zasad zagospodarowania jednoznacznie określających warunki dopuszczalnego zainwestowania, działania na rzecz kształtowania krajobrazu, harmonijnie skomponowanego i zachowującego tożsamość kulturową i walory krajobrazowe, a także działania w zakresie systemu transportowego, kształtujące promienisto-obwodnicowy układ przestrzenny.

Polityka ta będzie realizowana poprzez ukierunkowanie rozwoju przestrzennego w myśl następujących zasad:

- Rozwój przestrzenny powinien następować w pasmach utworzonych wzdłuż korytarzy komunikacyjnych oraz w rdzeniu układu, który stanowi obszar zurbanizowany Warszawy oraz węzły transportowe ośrodków regionalnych i subregionalnych;
- Pasma rozwoju powinny obejmować zarówno tereny zurbanizowane historycznie wyznaczone wzdłuż linii kolejowych, jak również nowopowstałe wzdłuż ciągów drogowych, w których należy przewidywać wprowadzenie transportu szynowego;
- Pomiędzy pasmami rozwoju należy zachować przestrzenie ekstensywnego użytkowania, jako obszary zaplecza przyrodniczego, które powinny wchodzić w formie klinów do centrów miast;
- Na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią zabrania się wykonywania robót oraz czynności utrudniających ochronę przed powodzią lub zwiększających zagrożenie powodziowe[7];
- Wskazane jest powiązanie radialnej sekwencji pasm rozwoju układem komunikacyjnym o charakterze obwodowym, który łączyłby poszczególne pasma bez konieczności przemieszczania się do centrum obszaru;
- Całość obszaru zurbanizowanego powinna być zamknięta strefą zielonego pierścienia, bezpośrednio powiązanego z przestrzeniami ekstensywnego użytkowania w miastach (parki, zieleńce, skwery, doliny cieków wodnych);
- Dla liniowych obiektów infrastruktury transportowej i energetycznej należy zachować korytarze przestrzenne, w miarę możliwości wspólne (tzw. korytarze infrastrukturalne).
- Lokalizacja obiektów produkcji energii nie powinna kolidować z innymi funkcjami terenów, w tym szczególnie usytuowanie elektrowni wiatrowych nie może powodować uciążliwości dla zabudowy przeznaczonej na stały pobyt ludzi, obiektów wrażliwych na zakłócenia promieniowania elektromagnetycznego, a także obszarów o cennych walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

[7] Zgodnie z art. 88l ust. 1 ustawy *Prawo wodne*.

Polityka ta będzie realizowana również poprzez kształtowanie w przestrzeni województwa następujących stref użytkowania:

- strefa uzupełnienia zabudowy, w której zagospodarowanie powinno być podporządkowane funkcjom związanym z zabudową mieszkaniową, usługową, przemysłową lub techniczną o wysokim stopniu intensywności i która powinna być zainwestowana w pierwszej kolejności;
- strefa rozwoju zabudowy, w której zagospodarowanie powinno być podporządkowane funkcjom związanym z zabudową mieszkaniową, usługową, przemysłową bądź techniczną o średnim stopniu intensywności i która powinna być zagospodarowana w drugiej kolejności, po wyczerpaniu rezerw w strefie uzupełnienia zabudowy;
- strefa zachowania zabudowy, w której zakłada się adaptację istniejącego zagospodarowania, a nowe zagospodarowanie podporządkowuje celom ochrony środowiska przyrodniczego oraz ochrony przeciwpowodziowej. W strefie tej nie należy przeznaczać pod zabudowę lub inną działalność inwestycyjną terenów rolnych i leśnych.
- strefa wyłączenia spod zabudowy, w której ogranicza się do minimum rozbudowę istniejącego zagospodarowania, a preferuje się formy użytkowania terenu podporządkowane funkcjom związanym z ochroną środowiska oraz ochroną przed powodzią (m.in. poldery). W strefie tej zaleca się wprowadzenie zakazu wznoszenia nowych budynków, z wyjątkiem odbudowy po zniszczeniach wskutek zdarzeń losowych.

Plan ustala prowadzenie restrukturyzacji funkcjonalnej polegającej na kształtowaniu stref funkcjonalno-przestrzennych:
- centralnej – wielofunkcyjnego rozwoju administracyjnego, usługowego i mieszkaniowego;
- mieszkaniowej;
- zaplecza przyrodniczego, klimatycznego i rekreacyjnego, kształtowania zielonych pierścieni i korytarzy ekologicznych;
- rozwoju przemysłowo-gospodarczego oraz obszarów koncentracji usług związanych z transportem.

W strefach funkcjonalno-przestrzennych należy przede wszystkim lokalizować inwestycje zgodne z funkcjami wiodącymi. Dopuszczalne mogą być również lokalizacje innych funkcji niż preferowane – o ile nie będą w kolizji z funkcjami wiodącymi.

Strefy te powinny być obowiązkowo wyznaczone w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz brane pod uwagę przy udzielaniu zgód na zmianę przeznaczenia terenów rolnych i leśnych na cele nierolne i nieleśne.

Dla obszarów o cennych walorach przyrodniczo-kulturowych *Plan* ustala następujące zasady zagospodarowania:
- objęcie ochroną terenów zachowujących tożsamość kulturową i walory tradycyjnego krajobrazu o specyficznych i unikatowych walorach krajobrazowych;
- porządkowanie i odtwarzanie wartości kulturowych oraz elementów ekspozycji krajobrazowej;

- utrzymanie cennych krajobrazowo przestrzeni otwartych, ograniczanie inwestowania na terenach rolnych i leśnych, zagospodarowanie rezerw terenowych w istniejących strukturach przestrzennych;
- kształtowanie nowej zabudowy w sposób nawiązujący do tradycji miejsca, eksponowanie i odtwarzanie dominant architektonicznych i krajobrazowych, ograniczenie powstawania obcych krajobrazowo form zagospodarowania, eliminacja obiektów dysharmonijnych.

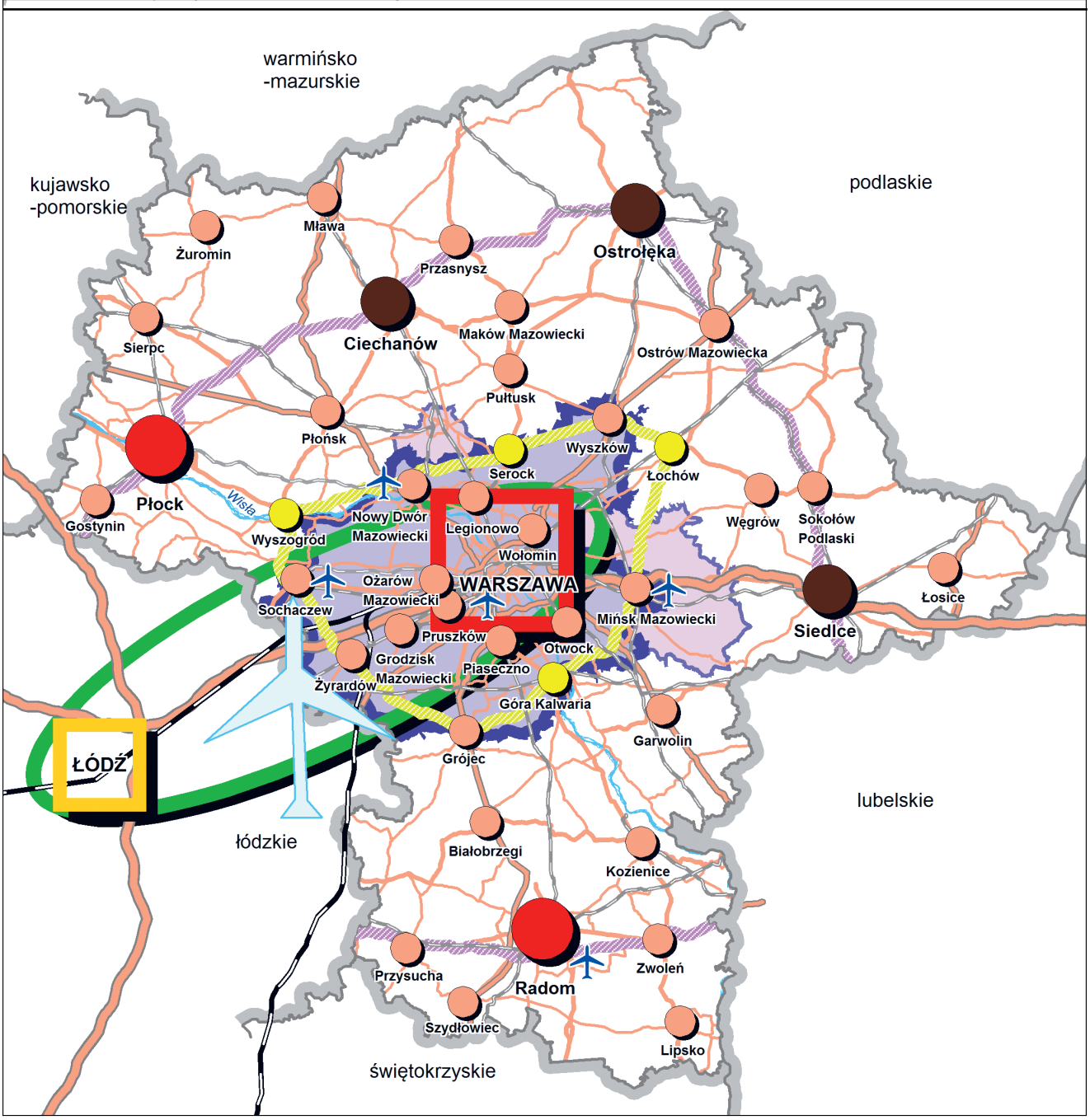
W celu zwiększenia bezpieczeństwa ludności i mienia dla obszarów, na których występują zagrożenia powodziowe, *Plan* ustala następujące zasady zagospodarowania:

- uwzględnianie w dokumentach planistycznych map zagrożenia powodziowego, map ryzyka powodziowego oraz planów zarządzania ryzykiem powodziowym;
- zachowanie i tworzenie systemów retencji wód, budowę i rozbudowę zbiorników retencyjnych, suchych zbiorników przeciwpowodziowych oraz polderów przeciwpowodziowych i kanałów ulgi, które umożliwią sterowanie przepływami wód;
- zachowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych terenów zalewowych poprzez ich ekstensywne wykorzystanie rolnicze (m.in. wypas, koszenie łąk ograniczające zakrzewienie oraz ograniczenia w nawożeniu i zakaz stosowania środków ochrony roślin i wypalania traw);
- prowadzenie robót utrzymaniowych i udrażniających, kształtujących przemieszczanie się wezbrań na obszarach międzywala;
- ograniczanie zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej poza jednostkami osadniczymi, a także zabudowę polderów oraz lokalizację obiektów i instalacji mogących znacząco oddziaływać na środowisko, w tym zakładów dużego i zwiększonego ryzyka wystąpienia poważnych awarii;
- ograniczanie lokalizowania elementów infrastruktury technicznej zagrażających funkcjonowaniu korytarzy ekologicznych.

2.2. Polityka rozwoju przemysłu i wzrostu konkurencyjności wybranych ośrodków osadniczych

Polityka ta posiada wyraźne dwa cele. W wybranych obszarach są one tożsame: rozwój przemysłu jako priorytet strategicznego rozwoju województwa jest również głównym działaniem na rzecz rozwoju bazy ekonomicznej miast i ośrodków osadniczych oraz wzrostu ich konkurencyjności.
Adresatami tej polityki są:

- metropolia warszawska o znaczeniu europejskim;
- ośrodki regionalne: Radom i Płock;
- ośrodki subregionalne: Siedlce, Ostrołęka, Ciechanów;
- miasta powiatowe wzmacniające policentryczną strukturę województwa oraz miasta położone na Dużej Obwodnicy Warszawy o istotnym potencjale rozwojowym: Wyszogród, Serock, Łochów, Góra Kalwaria.

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Kierunki rozwoju miejskiej sieci osadniczej

Główne ośrodki osadnicze

- stolica - metropolia o znaczeniu europejskim
- metropolia o znaczeniu krajowym
- regionalne
- subregionalne
- powiatowe wzmacniające policentryczną strukturę województwa
- lokalne o istotnym potencjale rozwojowym

Główne obszary i kierunki kształtowania powiązań przestrzennych

- OMW - zatwierdzony przez Zarząd WM
- OMW - projektowane rozszerzenie
- obszar wzmacniania powiązań funkcjonalnych metropolii (Układ Bipolarny Warszawa-Łódź)
- Duża Obwodnica Warszawy
- Wielka Pętla Mazowsza
- autostrady
- drogi ekspresowe
- drogi krajowe
- drogi wojewódzkie
- Koleje Dużych Prędkości
- pozostałe linie kolejowe
- lotniska
- potencjalna lokalizacja centralnego portu lotniczego

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: opracowanie MBPR

Rezultatem tej polityki, poza rozwojem przemysłu będzie:

a) podniesienie rangi metropolii warszawskiej w systemie metropolii europejskich;
b) wzmocnienie potencjału i wzrost konkurencyjności ośrodków regionalnych (Radomia i Płocka) - ośrodków równoważenia rozwoju;
c) wzmocnienie potencjału i wzrost konkurencyjności ośrodków subregionalnych (Siedlec, Ostrołęki i Ciechanowa);
d) wzmocnienie potencjału miast powiatowych oraz miast na Dużej Obwodnicy Warszawy jako ośrodków rozprzestrzeniających procesy dyfuzji rozwoju z metropolii warszawskiej i wspomagających procesy rozwoju ośrodków regionalnych i subregionalnych. (Mapa 4. *Kierunki rozwoju miejskiej sieci osadniczej*)

Wzmocnienie rangi Warszawy w sieci metropolii europejskich i ośrodków krajowych opierać się będzie na wykorzystaniu i pomnażaniu jej potencjału społeczno-gospodarczego, szczególnie wysokiego poziomu kapitału ludzkiego i usług, korzyści skali oraz walorów położenia.

Ustalenia *Planu* w stosunku do Warszawy dotyczą przede wszystkim rozwoju wyspecjalizowanych funkcji metropolitalnych (naukowo-badawczych, innowacyjnej gospodarki oraz usług wyższego rzędu), a także poprawy zewnętrznej i wewnętrznej dostępności transportowej.

Funkcje te będą realizowane poprzez:
- tworzenie i rozwój placówek naukowo-badawczych oraz rozbudowę infrastruktury badawczej, szczególnie w zakresie nowych technologii (przede wszystkim biotechnologii i biomedycyny, nanotechnologii, fotoniki i optoelektroniki, technologii informacyjno-komunikacyjnych i kosmicznych);
- wspomaganie rozwoju obszarów innowacji w Warszawie w oparciu o uczelnie i powstające wokół nich „ośrodki wiedzy”, szczególnie na osi: Szkoła Główna Handlowa – Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego – Uniwersytet Warszawski – Warszawski Uniwersytet Medyczny – Politechnika Warszawska - Wojskowa Akademia Techniczna;
- wykorzystanie potencjału jednostek naukowych do rozwoju przemysłu zaawansowanych technologii;
- tworzenie warunków do wdrażania innowacji i nowych technologii;
- tworzenie warunków do lokalizacji międzynarodowych instytucji i organizacji związanych z rozwojem nauki i gospodarki;
- rozbudowę infrastruktury gospodarczo-finansowej i wystawienniczej;
- rozbudowę wysokospecjalistycznej infrastruktury medycznej (szczególnie w zakresie chorób cywilizacyjnych);
- kształtowanie nowoczesnego centrum stolicy o wysokiej jakości rozwiązaniach urbanistyczno-architektonicznych i atrakcyjnych przestrzeniach publicznych, przy jednoczesnym zachowaniu i eksponowaniu walorów historyczno-zabytkowych;
- rewitalizację obiektów zabytkowych i ich adaptację na potrzeby turystyki i kultury;
- rozbudowę i modernizację bazy turystycznej oraz zagospodarowanie turystyczne terenów nad Wisłą z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z nad-

rzędności zachowania walorów przyrodniczych doliny oraz zagrożenia powodziowego;
- kształtowanie nowoczesnych przedmieść stolicy przy jednoczesnym zachowaniu i eksponowaniu walorów przyrodniczych i historycznych;
- rewitalizację zdegradowanych obszarów miasta;
- tworzenie efektywnych międzynarodowych, krajowych i regionalnych połączeń transportowych Warszawy (drogowych, kolejowych i lotniczych), a także usprawnienie transportu wewnętrznego;
- integrację Warszawy z otoczeniem funkcjonalnym, w tym:
  - poprawę powiązań transportowych (kolejowych i drogowych) oraz bezpieczeństwa ruchu (w szczególności uzupełnienie promienistego układu drogowego o system połączeń obwodowych, eliminujących ruch tranzytowy z centrum Warszawy), a także rozwój zintegrowanego transportu zbiorowego;
  - rozwój efektywnych systemów infrastruktury energetycznej i gospodarki komunalnej;
  - zahamowanie procesów rozpraszania zabudowy oraz aktywizację inwestycyjną ekstensywnie zagospodarowanych obszarów na peryferiach stolicy i w gminach podwarszawskich z zachowaniem wolnych od zabudowy obszarów cennych przyrodniczo oraz pełniących funkcje klinów nawietrzających miasto;
  - rozwój powiązań funkcjonalnych z ośrodkami powiatowymi i gminnymi w otoczeniu metropolii (szczególnie ośrodki o potencjale naukowo-badawczym: Legionowo, Pruszków, Otwock, Piaseczno, Żyrardów, Józefów, Sulejówek, Błonie, Jabłonna, Nadarzyn).
- rozwój powiązań funkcjonalnych w układzie Warszawa – Łódź i wykształcenie dwubiegunowego pasma rozwojowego pomiędzy tymi ośrodkami, w ramach realizacji porozumienia o współpracy między województwami mazowieckim i łódzkim dotyczącego utworzenia Makroregionu Polski Centralnej i obejmującego:
  - utworzenie obszaru rozwoju wysokich technologii w postaci *Centralnego Okręgu Wiedzy, Edukacji, Nauki, Wysokich Technik i Technologii* między Warszawą a Łodzią;
  - inicjowanie tworzenia klastrów przedsiębiorczości, czy związków producenckich, związków i spółdzielni produkcyjnych jako instrumentu integrującego przedsiębiorców, skierowanego do wszystkich branż przemysłu (np. *Łódzko-Mazowiecki Klaster Owocowo-Warzywny, Środkowoeuropejski Klaster Zaawansowanych Technologii Tekstylnych, Klaster Farmaceutyczno-Medyczny, Klaster Przemysłów Kreatywnych*, *Środkowoeuropejska Platforma Usług Logistycznych, Klaster Multimedialny, Klaster Ekoenergia, Balneologia, Optoklaster – Mazowiecki Klaster Innowacyjnych Technologii Fotonicznych).*

Wzrost konkurencyjności ośrodków regionalnych (Radom i Płock)

Rozwój Płocka i Radomia powinien zmierzać przede wszystkim do **kształtowania funkcji regionalnych.** Rozwój ośrodków regionalnych będzie zmierzał do wykorzystania i pomnażania ich potencjału społeczno-gospodarczego, a

zwłaszcza kształtowania wysokiego poziomu kapitału ludzkiego i usług oraz korzyści skali w tym zakresie.

Ustalenia *Planu* wobec Płocka i Radomia dotyczą w szczególności rozwoju wyspecjalizowanych funkcji regionalnych (głównie naukowo-badawczych, innowacyjnej gospodarki oraz usług wyższego rzędu), a także poprawy zewnętrznej i wewnętrznej dostępności transportowej.

Plan ustala następujące kierunki działań:

- tworzenie i rozwój placówek naukowo-badawczych, szczególnie w zakresie nowych technologii (przede wszystkim: instytutów, centrów naukowych oraz parków przemysłowo-technologicznych);
- rozwój obszarów innowacji w oparciu o uczelnie i powstające wokół nich „ośrodki transferu wiedzy”;
- rozwój placówek oraz bazy dydaktycznej i naukowo-badawczej szkolnictwa wyższego oraz dostosowywanie profilu kształcenia do potrzeb rynku pracy;
- tworzenie warunków do wdrażania innowacji i nowych technologii;
- rozwój przemysłu z wykorzystaniem istniejących i projektowanych terenów specjalnych stref ekonomicznych oraz terenów poprzemysłowych i powojskowych:
  - metalowego, zbrojeniowego, precyzyjnego i lekkiego w Radomiu;
  - paliwowo-energetycznego, chemicznego, elektromaszynowego i odzieżowego w Płocku,
- przygotowywanie uzbrojonych terenów inwestycyjnych, w tym na terenach powojskowych i w otoczeniu lotniska (Radom Sadków) oraz multimodalnych punktów przeładunkowych;
- rozbudowę infrastruktury gospodarczo-finansowej i wystawienniczej (centra kongresowe, finansowe i targowo-wystawiennicze);
- rozbudowę wysokospecjalistycznej infrastruktury ochrony zdrowia (szczególnie w zakresie chorób cywilizacyjnych);
- przekształcenia struktury funkcjonalnej, polegające głównie na kształtowaniu nowoczesnych centrów miast o wysokiej jakości rozwiązaniach urbanistyczno-architektonicznych i atrakcyjnych przestrzeniach publicznych, przy jednoczesnym zachowaniu i eksponowaniu walorów historyczno-zabytkowych;
- rewitalizację zdegradowanych obszarów miast (przede wszystkim centrów oraz terenów poprzemysłowych i powojskowych);
- rewitalizację obiektów zabytkowych i ich adaptację między innymi na potrzeby turystyki i kultury;
- rozwój bazy kultury o znaczeniu regionalnym (m. in. filharmonii)
- rozwój bazy turystycznej oraz regionalnych centrów wypoczynku, rekreacji i rozrywki;
- rozwój regionalnych i międzynarodowych powiązań Płocka i Radomia w tym:
  - wzmacnianie zewnętrznych powiązań gospodarczych, społecznych, naukowych, kulturowych;
  - rozwój i modernizacja powiązań komunikacyjnych, w tym z siecią dróg ekspresowych i autostrad; budowa powiązania kolejowego Płocka z Mazowieckim Portem Lotniczym Warszawa-Modlin,realizacja lotniska pasażerskiego Radom Sadków;
  - rozwój bazy logistycznej o znaczeniu regionalnym;
  - tworzenie klastrów i gron przedsiębiorczości (np. *Klastra Przemysłu Precyzyjnego* w obszarze dawnego staropolskiego okręgu przemysłowego,

klastra chemicznego w oparciu o istniejący przemysł petrochemiczny w Płocku).

- Integracje Płocka i Radomia z otoczeniem funkcjonalnym, a w tym:
  - poprawę powiązań transportowych (kolejowych i drogowych) oraz bezpieczeństwa ruchu (w szczególności uzupełnienie układu drogowego o system połączeń obwodowych, eliminujących ruch tranzytowy z centrów), a także rozwój zintegrowanego transportu zbiorowego;
  - rozwój efektywnych systemów infrastruktury energetycznej i gospodarki komunalnej;
  - zahamowanie procesów rozpraszania zabudowy oraz aktywizację inwestycyjną ekstensywnie zagospodarowanych obszarów na peryferiach;
  - rozwój powiązań funkcjonalnych z ośrodkami powiatowymi i gminnymi położonymi w obszarze oddziaływania ośrodka regionalnego;
  - tworzenie związków producenckich i spółdzielni produkcyjnych.
- rozwój powiązań funkcjonalnych w układach Płock – Włocławek i Kielce – Radom i wykształcenie dwubiegunowych pasm rozwojowych pomiędzy tymi ośrodkami.

Wzrost konkurencyjności ośrodków subregionalnych (Siedlce, Ostrołęka i Ciechanów)

Oddziaływanie na rozwój tych ośrodków realizowane będzie głównie poprzez wzmacnianie i przywracanie funkcji przemysłowych, rozwój usług, przy wykorzystaniu potencjału miast w zakresie: lokalnych zasobów ludzkich, walorów przyrodniczych i kulturowych, a także wzmacnianie regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych. Funkcje te będą realizowane poprzez:

- rozwój i modernizację przemysłu (w tym nowych technologii) oraz rzemiosła, z wykorzystaniem istniejących i projektowanych terenów specjalnych stref ekonomicznych, stref aktywności gospodarczej, terenów poprzemysłowych i powojskowych:
  - maszynowego, metalowego, rolno-spożywczego w Siedlcach;
  - energetycznego, drzewno-papierniczego oraz rolno-spożywczego w Ostrołęce;
  - rolno-spożywczego, elektromaszynowego, poligraficznego i papierniczego w Ciechanowie;
- przygotowywanie uzbrojonych terenów inwestycyjnych, w tym na terenach powojskowych i w otoczeniu multimodalnych punktów przeładunkowych;
- tworzenie warunków do wdrażania innowacji i nowych technologii;
- rozwój infrastruktury gospodarczo-finansowej i targowo-wystawienniczej;
- rozwój placówek oraz bazy dydaktycznej uczelni, infrastruktury naukowo-badawczej, jednostek transferu wiedzy i technologii, w tym parków technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości;
- rozwój bazy badawczo-rozwojowej dla przemysłu (m. in. utworzenie Laboratorium Środowiskowego z Centrum Analiz Żywności i Diagnostyki Genetycznej przy Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach).
- rozwój infrastruktury edukacji o znaczeniu ponadlokalnym (m. in. tworzenie i rozwój centrów kształcenia praktycznego uwzględniających specyfikę rynku pracy w subregionie);

- rozwój specjalistycznej infrastruktury ochrony zdrowia (szczególnie w zakresie chorób cywilizacyjnych), stacjonarnej opieki psychiatrycznej (w tym długoterminowej) i oraz opieki paliatywnej;
- przekształcenia struktury funkcjonalnej, przede wszystkim poprzez kształtowanie nowoczesnych centrów miast o wysokiej jakości rozwiązaniach urbanistyczno-architektonicznych i atrakcyjnych przestrzeniach publicznych, przy jednoczesnym zachowaniu i eksponowaniu walorów historyczno-zabytkowych;
- rewitalizację zdegradowanych obszarów miast (przede wszystkim centrów oraz terenów powojskowych i poprzemysłowych);
- rozwój bazy kultury o znaczeniu ponadlokalnym (m. in. *Ośrodka Badań Kultur Pogranicza* w Ciechanowie);
- rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ich adaptację między innymi na potrzeby turystyki i kultury;
- rozwój bazy turystycznej oraz centrów wypoczynku, rekreacji i rozrywki;
- wzmacnianie regionalnych i międzyregionalnych powiązań gospodarczych, społecznych, naukowych, kulturowych;
- rozwój i modernizację międzyregionalnych i regionalnych powiązań komunikacyjnych tych ośrodków, w tym realizację nowych połączeń drogowych Ciechanowa i Ostrołęki z Warszawą;
- wzmocnienie powiązań komunikacyjnych z otoczeniem subregionalnym oraz poprawa bezpieczeństwa ruchu (w szczególności uzupełnienie układu drogowego o system połączeń obwodowych, eliminujących ruch tranzytowy z centrów), a także rozwój zintegrowanego transportu zbiorowego;
- rozwój bazy logistycznej w oparciu o istniejące węzły transportowe.

Wzrost konkurencyjności miast powiatowych i ośrodków lokalnych o istotnym potencjale rozwojowym

Plan ustala następujące kierunki działań dla rozwoju **miast powiatowych wzmacniających policentryczną strukturę województwa oraz miast o istotnym potencjale rozwojowym, położonych na Dużej Obwodnicy Warszawy jako ośrodków wspomagających procesy dyfuzji rozwoju z metropolii warszawskiej:**

- rozwój przemysłu (w tym nowych technologii) oraz rzemiosła we wszystkich ośrodkach lokalnych z wykorzystaniem istniejących i projektowanych specjalnych stref ekonomicznych, stref aktywności gospodarczej oraz parków technologicznych;
- tworzenie i rozwój centrów logistycznych, centrów handlowo-usługowych oraz centrów wypoczynku i rekreacji w miastach położonych przy drogach wysokich klas (szczególnie w: Pruszkowie, Grodzisku Mazowieckim, Żyrardowie, Piasecznie, Grójcu, Białobrzegach, Radzyminie, Wyszkowie, Ostrowi Mazowieckiej, Łomiankach, Nowym Dworze Mazowieckim, Płońsku, Mińsku Mazowieckim, Garwolinie, Sochaczewie);
- utworzenie stref aktywności gospodarczej, w szczególności wokół Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin;
- przygotowywanie uzbrojonych terenów inwestycyjnych, w tym na terenach powojskowych, w otoczeniu lotnisk i multimodalnych punktów przeładunkowych;

- włączanie potencjalnych terenów inwestycyjnych do specjalnych stref ekonomicznych;
- rozwój infrastruktury edukacji (głównie w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego);
- rozwój infrastruktury ochrony zdrowia, stacjonarnej opieki długoterminowej i paliatywnej;
- rozwój infrastruktury pomocy społecznej, w tym domów pomocy społecznej;
- rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ich adaptację na potrzeby turystyki i kultury;
- rewitalizację zdegradowanych obszarów miast;
- rozwój infrastruktury turystycznej w oparciu o walory kulturowe miast oraz walory przyrodnicze obszarów w ich otoczeniu;
- rozwój obiektów obsługi rolnictwa, przede wszystkim w miastach o znaczeniu powiatowym, położonych w obszarach typowo rolniczych;
- poprawę powiązań komunikacyjnych miast powiatowych z ich otoczeniem;
- rozbudowę infrastruktury przewodowej i bezprzewodowej zwiększającej dostęp do szerokopasmowego Internetu.

2.3. Polityka poprawy dostępności i efektywności transportowej województwa

Polityka ta będzie wdrażana w trzech wymiarach: poprzez system ustanowionych europejskich korytarzy transportowych oraz w oparciu o powiązania krajowe i wewnątrzregionalne. Obejmuje ona systemy o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i wojewódzkim z odniesieniami do ogólnych, koniecznych działań dotyczących rozwoju i poprawy układu powiatowego i lokalnego. **Polityka ta ma na celu zwiększanie dostępności transportowej województwa mazowieckiego, poprawę spójności wewnętrznej i konkurencyjności regionu, integrację różnych systemów transportowych w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju. Polityka ta powinna dążyć do wdrażania i stosowania nowoczesnych systemów zarządzania ruchem, poprawy efektywności energetycznej pojazdów oraz optymalizację łańcuchów logistycznych.**

Zasada równoważenia rozwoju zobowiązuje do podejmowania decyzji dotyczących rozwoju infrastruktury transportowej uwzględniającej rachunek kosztów i korzyści społecznych.

Realizacja tej polityki powinna ponadto wpływać na powstawanie wokół korytarzy transportowych stref przedsiębiorczości.

Polityka poprawy dostępności i efektywności transportowej uwzględnia przebieg przez województwo mazowieckie trzech ustanowionych paneuropejskich korytarzy transportowych oraz jednego postulowanego z międzynarodowym węzłem drogowo-kolejowym oraz lotniczym w Warszawie:

- **KI** Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa. Wypełnienie tego korytarza stanowią: droga krajowa nr 8 Szypliszki – Suwałki – Augustów – Warszawa (*Via Baltica*) o projektowanych parametrach drogi ekspresowej oraz linia kolejowa E75 *Rail Baltica* Trakiszki – Białystok – Warszawa.
- **KII** Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa – Niżny Nowogród. Wypełnienie tego korytarza stanowi: autostrada A2 na kierunku Berlin - Warszawa – Mińsk, linia kolejowa E20 na kierunku Berlin – Kunowice – Warszawa – Tere-

spol z obwodnicą towarową C-E20 na odcinku Łowicz – Skierniewice – Łuków.

- **KVI** Gdynia/Gdańsk – Warszawa – Katowice – Żylina – Ostrawa – Brzecław, którego wypełnienie stanowi autostrada A1 i linia kolejowa E65 relacji Gdańsk – Warszawa – Katowice (w tym CMK). Drugie połączenie drogowe przez Warszawę to droga nr 7 na północ od Warszawy i droga nr 8 na odcinku południowo-zachodnim od Warszawy;
- korytarz postulowany **KA** Odessa – Konstanca – Kowel – Warszawa – Płock – Gdynia/Gdańsk, którego wypełnienie stanowią trasy ekspresowe S17, S7 i S10 oraz linie kolejowe nr 7, połączenie Modlin – Płock z ewentualną rozbudową w kierunku Włocławka, a docelowo także przedłużenie linii CMK na parametrach Kolei Dużych Prędkości.

Plan uwzględnia ponadto korytarze transportowe:

- w przebiegach proponowanych w ramach korytarzy sieci bazowej Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T:

  - **Korytarz Morze Bałtyckie – Morze Adriatyckie**;
  - **Morze Północne – Morze Bałtyckie**

- w przebiegach proponowanych w ramach 30 Priorytetowych Osi Transportowych sieci TEN-T:

  - **Oś nr 23 –** korytarz kolejowy: Gdańsk – Warszawa – Brno/Bratysława – Wiedeń;
  - **Oś nr 25** – korytarz drogowy: Gdańsk – Brno/Bratysława – Wiedeń;
  - **Oś nr 27 –** korytarz kolejowy: Warszawa – Kowno – Ryga – Tallin – Helsinki.

- w przebiegach proponowanych w ramach Kolejowych Korytarzy Transportowych:

  - **Korytarz 5** –Gdynia – Katowice – Ostrawa/Żylina – Bratysława/Wiedeń – Klagenfurt – Udine – (Wenecja – Bolonia/Rawenna)/Triest/Graz – Maribor – Lublana – Koper/Triest;
  - **Korytarz 8** – Bremerhaven/Rotterdam/Antwerpia – Akwizgran/Berlin – Warszawa – Terespol/Kowno.

Plan uwzględnia również działania Samorządu Województwa w ramach trzech międzynarodowych inicjatyw transportowych:

- **budowy pasażersko-towarowego szlaku kolejowego *Rail Baltica:*** Niemcy – Polska – Litwa – Łotwa – Estonia – Finlandia/Rosja jako partnera międzynarodowego projektu *Rail Baltica Growth Corridor* realizowanego w ramach *Programu Regionu Morza Bałtyckiego 2007-2013*;
- **budowy drogowo-kolejowego korytarza transportowego *Bałtyk-Adriatyk*:** Polska – Czechy – Austria – Włochy/Słowenia jako członka-założyciela Stowarzyszenia Polskich Regionów Korytarza Transportowego Bałtyk-Adriatyk;
- **budowy drogowego szlaku transportowego *Via Carpatia:*** Litwa – Polska – Słowacja – Węgry – Rumunia/Bułgaria – Grecja jako sygnatariusza licznych deklaracji i porozumień międzynarodowych.

Oprócz wymienionych korytarzy europejskich, *Plan* ustala kształtowanie korytarza ponadregionalnego **KR** – Warszawa – Radom (Kielce) – na południe od Warszawy, tworzonego przez drogę nr 7 klasy S i linię kolejową nr 8 Warszawa – Radom – Kielce; oraz odcinek łączący Korytarz VI z postulowanym Korytarzem A Gdańsk/Gdynia – Płock – Warszawa – Kowel – Konstanca – Odessa tworzony przez drogę krajową nr 12 oraz linię kolejową Dęblin – Radom i jej przedłużenie relacji Radom – Tomaszów Mazowiecki.

Wzmacnianie systemu powiązań drogowych

Rozwój systemu transportowego województwa jest kształtowany zgodnie z założeniami polityk transportowych i strategii poziomu krajowego oraz wojewódzkiego. (Mapa 5. *Wzmacnianie systemu powiązań drogowych*)
Plan ustala strategiczny układ budowy dróg w województwie mazowieckim tworzony przez:

- **Budowę autostrady A2:** węzeł Lubelska – granica województwa;
- **Budowę i przebudowę dróg ekspresowych:**
  - S2 węzeł Puławska – węzeł Lubelska;
  - S7 Płońsk – granica województwa;
  - S7 Płońsk – Warszawa;
  - S7 Warszawa – obwodnica Grójca;
  - S7 Radom (Jedlińsk) – granica województwa (Jędrzejów);
  - S8 na odcinku Radziejowice – Warszawa (węzeł Paszków);
  - S8 na odcinku Salomea – Wolica wraz z powiązaniem z drogą krajową nr 7;
  - S8 na odcinku węzeł Powązkowska – węzeł Modlińska w Warszawie;
  - S8 na odcinku Marki – Radzymin;
  - S8 na odcinku Wyszków – obwodnica Ostrowi Mazowieckiej; obwodnica Ostrowi Mazowieckiej – granica województwa;
  - S10 na odcinku Płońsk – Bielsk – Gozdowo – Mochowo – gr. województwa;
  - S12 na odcinku od granicy województwa łódzkiego do węzła Bronowice na obwodnicy Puław;
  - S17 na odcinkach Marki – węzeł Zakręt – obwodnica Garwolina; obwodnica Garwolina – Kurów;
  - S19 na odcinku granica województwa – Łosice – granica województwa;
  - S61 na odcinku Ostrów Mazowiecka – granica województwa;
  - Trasy Olszynki Grochowskiej na odcinku pozamiejskim jako przedłużenia drogi ekspresowej S17 z włączeniem do drogi ekspresowej S7 za Modlinem.

- **Budowę i przebudowę dróg krajowych, w szczególności:**
  - drogi krajowej nr 50 na odcinku Mińsk Mazowiecki – Łochów – Ostrówek;
  - drogi krajowej nr 50 na odcinku Płońsk – Wyszogród z obejściem Rębowa;
  - drogi krajowej nr 53 na odcinku granica województwa – Ostrołęka;

- drogi krajowej nr 57 na odcinku Maków Mazowiecki – Przasnysz – Chorzele – granica województwa;
- drogi krajowej nr 60 na odcinku Goślice – Raciąż z obwodnicami Bielska i Drobina;
- drogi krajowej nr 61 na odcinku Legionowo – Zegrze;
- drogi krajowej nr 62 na odcinku Serock – Modlin, stanowiącej obwodnicę Portu Lotniczego Warszawa-Modlin, wprowadzenie nowego przebiegu obwodnicy Portu Lotniczego Warszawa-Modlin w ramach przebudowy drogi krajowej nr 62, podniesienie klasy drogi do standardu GP na odcinku Zakroczym – Płock;
- drogi krajowej nr 79 na odcinku Mniszew – Magnuszew, Ryczywół – Kozienice, Potycz – Pilica, Lipsko – Kostusin, Garbatka – Wilczowola.

- **Budowę obwodnic w ciągach dróg krajowych**:
  - obwodnicy Iłży w ciągu drogi krajowej nr 9;
  - obwodnicy Góry Kalwarii w ciągu drogi krajowej nr 50 i 79 wraz z dojazdem do granic m. st. Warszawa;
  - obwodnicy Pułtuska w ciągu drogi krajowej nr 61;
  - obwodnicy Kozienic i Lipska w ciągu drogi krajowej nr 79;
  - miejscowości: Strzegowo i Unierzyż (DK 7), Sierpc (DK 10), Zwoleń (DK 12 i 79), Przasnysz (DK 57), Myszyniec (DK 53), Kołbiel (DK 17 i 50), Maków Mazowiecki (DK 60), Stanisławów (DK 50), Łochów, (DK 50 i 62), Skaryszew (DK 9), Sokołów Podlaski (DK 63), Wyszków, Węgrów, Słupno (DK 62), Łosice (DK 19), Gołymin-Ośrodek (DK 60), Ciepielów (DK 79), Młynarze, Różan, Szelków (DK 61), Wyszogród i Zakroczym (DK 62);
  - obwodnic ośrodków regionalnych: Płocka (DK 60 i 62) i Radomia (S7, S12 i DK 9);
  - obwodnic ośrodków subregionalnych: Ciechanowa (DK 60), Ostrołęki (DK 61) i Siedlec (DK 63).

- **Modernizację i przebudowę pozostałych dróg krajowych istotnych dla powiązań Warszawy z ośrodkami w kraju i regionie**, a także pomiędzy ośrodkami regionu nie połączonymi drogami szybkiego ruchu polegającą m. in. na wzmocnieniu nawierzchni, poszerzeniu jezdni bądź budowie utwardzonych poboczy, budowie obejść terenów intensywnie zabudowanych oraz bezkolizyjnych skrzyżowań z innymi drogami i liniami kolejowymi w miejscach niebezpiecznych.

- **Podnoszenie klasy dróg do standardów głównych ruchu przyspieszonego (GP) i głównych (G).**

Ustalenia KPZK 2030 zakładają osiągnięcie w 2030 roku szkieletowej sieci połączeń o standardzie dróg szybkiego ruchu (autostrady i/lub drogi ekspresowej) głównych ośrodków miejskich (Warszawy, Gdańska, Szczecina, Poznania, Bydgoszczy i Torunia, Łodzi, Wrocławia, konurbacji śląsko-dąbrowskiej, Krakowa, Rzeszowa i Lublina) wraz z otwartym układem zagranicznym (metropolie Berlina, Pragi, Wiednia, Bratysławy i Budapesztu, Kijowa, Mińska i Moskwy).

Plan województwa **ustala kształtowanie połączeń obwodnicowych województwa mazowieckiego, odciążających promienisty kształt podstawowego układu drogowego** i zwiększający spójność i dostępność województwa – poprzez:

- „**Wielką Pętlę Mazowsza" –** dostosowanie do standardu klasy GP w oparciu o drogę krajową nr 60: Gostynin – Płock – Ciechanów – Maków Mazowiecki – Różan – Ostrów Mazowiecka, drogę wojewódzką nr 617 Ciechanów – Przasnysz, drogę wojewódzką nr 544 Przasnysz – Ostrołęka, drogę wojewódzką nr 627 Ostrołęka – Ostrów Mazowiecka – Małkinia – Kosów Lacki – Sokołów Podlaski, drogę krajową nr 63: Sokołów Podlaski – Siedlce – gr. województwa, drogę krajową nr 12: gr. województwa – Radom – autostrada A1; łączącą ośrodki regionalne i subregionalne: Radom, Płock, Siedlce, Ciechanów, Ostrołękę i pozwalającą włączyć się w system powiązań krajowych i międzynarodowych;
- „**Dużą Obwodnicę Warszawy"** (wokół aglomeracji warszawskiej) – łączącą miasta: Sochaczew, Żyrardów, Grójec, Góra Kalwaria, Mińsk Mazowiecki, Łochów, Wyszków, Serock, Nowy Dwór Mazowiecki, Wyszogród, opartą na ciągach dróg krajowych nr 50 i 62 z przyszłościowym ujednoliceniem klasy dróg do GP;
- **„Małą Obwodnicę Warszawy"** – prowadzącą ruch wewnątrzregionalny i łączącą miejscowości podwarszawskie: Brwinów, Piaseczno, Konstancin-Jeziorną, Józefów, Sulejówek, Halinów, Wołomin, Radzymin, Legionowo, Łomianki z dwiema przeprawami przez Wisłę – na południu w Ciszycy pomiędzy Konstancinem-Jeziorną, a Józefowem oraz na północy w Kiełpinie pomiędzy Łomiankami a Jabłonną, w oparciu o drogę wojewódzką nr 721 Nadarzyn – Sękocin – Magdalenka – Lesznowola – Piaseczno – Konstancin-Jeziorna – Ciszyca– Józefów, układ planowanych dróg szybkiego ruchu S 17 i A2, nowy przebieg drogi wojewódzkiej nr 635 autostrada A2 – Struga – Radzymin, drogę krajową nr 8 – Radzymin – Marki, drogę wojewódzką nr 631 Marki – Nieporęt, drogę krajową nr 61 Zegrze Południowe – Legionowo – Jabłonna oraz tzw. „Paszkowiankę" do węzła Janickiego i dalej trasą S7 do węzła Kolejowa w Łomiankach;
- „**Ekspresową Obwodnicę Warszawy"** – zapewniającą powiązania zewnętrzne Warszawy z systemem międzynarodowym i krajowym w oparciu o korytarze: Trasy Armii Krajowej, Wschodniej Obwodnicy Warszawy i Południowej Obwodnicy Warszawy;
- „**Obwodnicę Miejską"** – trasa NS – ciąg ulic klasy GP: Marynarska – Rzymowskiego – Sikorskiego – Witosa – Trasa Siekierkowska – Trasa Olszynki Grochowskiej – klasy GP, Trasa Mostu Marii Skłodowskiej-Curie – klasy GP;
- „**Obwodnicę Śródmiejską"** – ułatwiającą ruch międzydzielnicowy wewnątrz Warszawy w oparciu o: Trasę Łazienkowską, Raszyńską, Towarową, Okopową, Słomińskiego, Most Gdański, Starzyńskiego oraz planowany odcinek wschodni od Ronda Żaba do Ronda Wiatraczna.

Rozwój i budowa docelowego kształtu sieci dróg wojewódzkich odbywać się będzie na podstawie przygotowywanych okresowo przez zarządcę dróg wojewódzkich planów rozwoju sieci drogowej oraz planów finansowania budowy, przebudowy, remontu, utrzymania i ochrony dróg oraz drogowych obiektów inżynierskich.

Sieć dróg wojewódzkich **w celu zintegrowania i usprawnienia układu wymaga uzupełnienia o nowe odcinki dróg w Obszarze Metropolitalnym Warszawy**:

- drogę nr 635 na odcinku autostrada A2 – Struga;
- „Paszkowiankę" jako kontynuację drogi nr 721 od Nadarzyna do węzła Janickiego w Warszawie z węzłem w Pruszkowie;
- drogę nr 721 Nadarzyn – Wiązowna na odcinku Sękocin – Wiązowna (z obwodnicą Lesznowoli);
- Legionowską Trasę Mostową, stanowiącą element Małej Obwodnicy Warszawy - Łomianki DK 7/S 7 – droga wojewódzka nr 630 – Suchocin/ Boża Wola – 631 – Wieliszew. Korytarz na północ od drogi wojewódzkiej nr 630 – dotychczas rezerwowany pod LTM, zostanie zabezpieczony przez lokalne samorządy pod budowę drogi powiatowej.

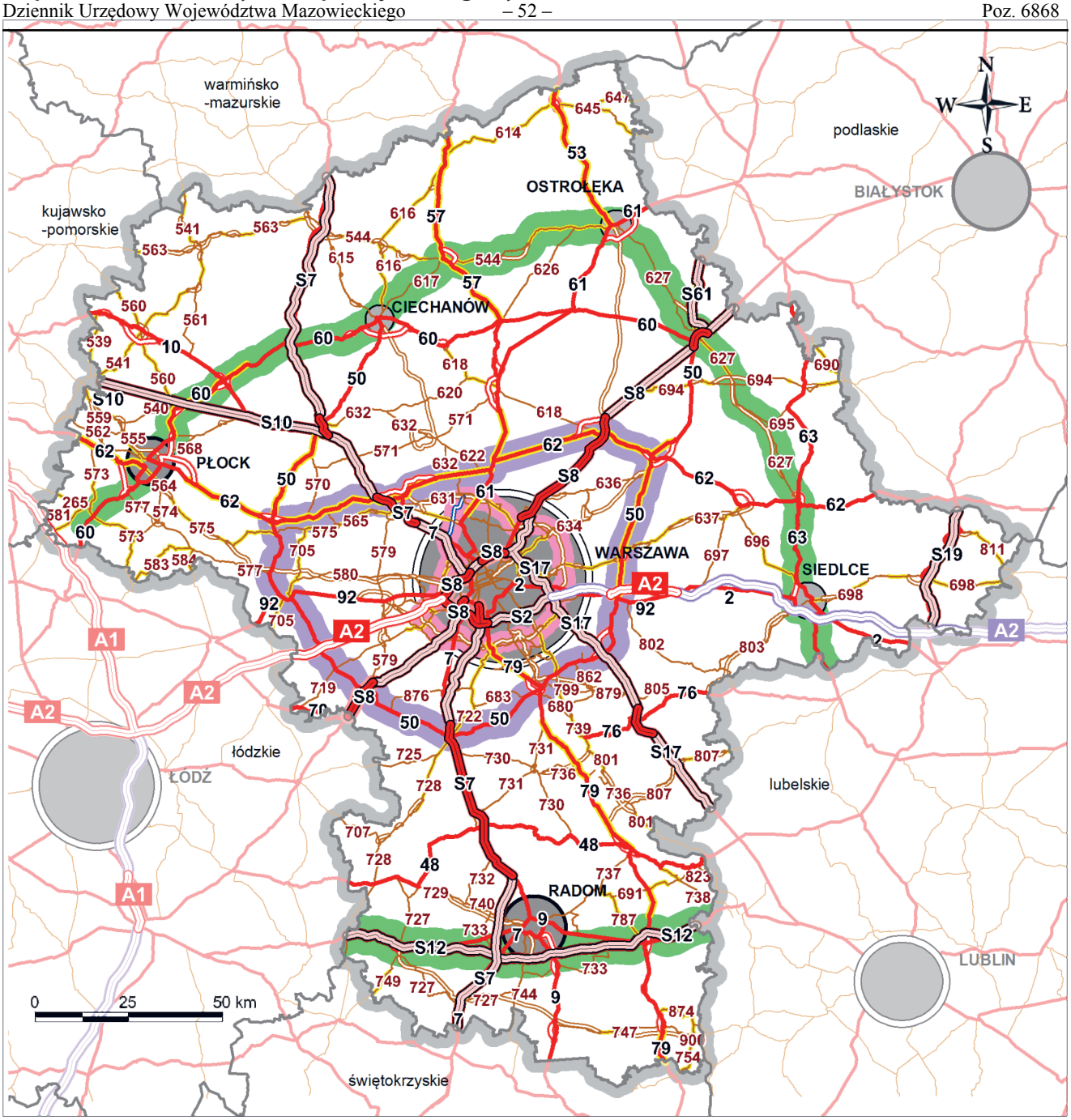
oraz na pozostałym obszarze województwa:

- Ciechanów – Warszawa wzdłuż linii kolejowej E65 na kierunku Ciechanów – Nasielsk wzdłuż miejscowości Legionowo – Dębe – Nasielsk – Sońsk do drogi nr 632;
- Płock – Warszawa – poprzez drogi nr 575 i 577 z lokalnymi obejściami (w tym obwodnicą Gąbina);
- Radom – Warszawa poprzez wykorzystanie drogi nr 731 na odcinku od Warki z obejściem miasta;
- Ostrołęka – Warszawa poprzez wykorzystanie istniejącej drogi nr 627 Ostrołęka – Ostrów Mazowiecka z niezbędnymi obejściami oraz z wykorzystaniem nowej drogi wojewódzkiej wzdłuż linii kolejowej Ostrołęka – Wyszków.

Usprawnienie sieci dróg wojewódzkich będzie obejmować budowę i przebudowę dróg wojewódzkich, w tym:

- nr 579 Kazuń Polski – Leszno – Błonie – Grodzisk Mazowiecki – Radziejowice z zachodnią obwodnicą Grodziska Mazowieckiego i jej przedłużeniem do Radziejowic oraz obwodnicą centrum Błonia;
- nr 580-bis Warszawa – Leszno oraz obwodnicy Żelazowej Woli w ciągu drogi 580;
- nr 630 Jabłonna – Nowy Dwór Mazowiecki;
  - Jabłonna (od DK62) jako zachodnia obwodnica Jabłonny;
  - Jabłonna – Nowy Dwór Mazowiecki – dobudowa jezdni;
  - łącznik z nowym przebiegiem drogi nr 631;
- nr 631 Warszawa – Nieporęt – Wieliszew – droga krajowa nr 62 – dobudowa drugiej jezdni od granic Warszawy do Kanału Żerańskiego;
- nr 632 na odcinku Płońsk – Strachowo;
- nr 634 Warszawa – Wołomin – Duczki;
  - Warszawa – 631 (przedłużenie ul. Nowo-Ziemowita);
  - 631 – 635 – Wołomin – Duczki – (przebudowa – dobudowa drugiej jezdni).
- nr 637 Sulejówek – Stanisławów – Węgrów: rozbudowa drogi wraz z budową obwodnicy m.in. Stanisławowa i Okuniewa jako obwodnicy Sulejówka;
- nr 691 Pionki – Laski – Garbatka – Podlas – Bąkowiec – Opactwo, wraz z rozbudową skrzyżowania DW 691 i 738 w msc. Bąkowiec.
- nr 718 Pruszków – Borzęcin: przebudowa dla poprawy bezpieczeństwa ruchu;

Mapa 5. Wzmacnianie systemu powiązań drogowych

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Wzmacnianie systemu powiązań drogowych

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

ośrodki metropolitalne
ośrodki regionalne
ośrodki subregionalne

Wielka Pętla Mazowsza
Duża Obwodnica Warszawy
Mała Obwodnica Warszawy

stan istniejący	rozbudowa przebudowa	planowane postulowane	
A2			autostrady
S7			drogi ekspresowe
79			drogi krajowe
747			drogi wojewódzkie
			Legionowska Trasa Mostowa
			drogi krajowe w sąsiednich województwach
			drogi wojewódzkie w sąsiednich województwach

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2011–2015, wniosków Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad oraz Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich

- nr 719 Pruszków – Grodzisk Mazowiecki:
  - dobudowa drugiej jezdni na odcinku Partyzantów – Bohaterów Warszawy;
  - dobudowa drugiej jezdni na odcinku Pruszków – Milanówek;
- nr 720 Błonie – Brwinów – Otrębusy – Nadarzyn – zachodnie ramię „Paszkowianki" do węzła A2;
- nr 724 Warszawa – Góra Kalwaria – budowa obwodnicy Konstancina-Jeziornej i Góry Kalwarii;
- nr 801 Warszawa – gr. województwa.

W relacjach między ośrodkami regionalnymi i subregionalnymi województwa *Plan* zakłada wzmocnienie następujących połączeń:

- Siedlce – Ostrołęka z wykorzystaniem drogi wojewódzkiej nr 627 na odcinku Sokołów Podlaski – Ostrów Mazowiecka z obejściem Małkini Górnej i obejściem Ostrowi Mazowieckiej w dowiązaniu do projektowanej drogi ekspresowej S61;
- Siedlce – Radom (803) (DK 76) – na odcinku Siedlce – Garwolin – Wilga – Warka z mostem na Wiśle (DK 76) z dojazdami do dróg nr 79 i 801;
- Ostrołęka – Ciechanów z wykorzystaniem dróg wojewódzkich nr 544 i 617 – przez Krasnosielc – Przasnysz – Ciechanów.

Ważne połączenia w układzie wewnątrzregionalnym i ponadregionalnym:

- Wyszków – Pułtusk – Ciechanów – Mława z obejściami Ciechanowa i Pułtuska oraz z wykorzystaniem dróg wojewódzkich nr 618 i 615;
- *Regionalny szlak północny* z wykorzystaniem dróg wojewódzkich nr 563, 544 i 541 Łomża – Ostrołęka – Przasnysz – Mława (z budową obwodnicy zachodniej) – Żuromin – Rypin/Sierpc;
- *Regionalny Szlak Południowy* z wykorzystaniem dróg wojewódzkich nr 747 i 727 Opole Lubelskie – Solec n. Wisłą – Lipsko – Iłża – Szydłowiec – Przysucha.

Plan ustala także:

- **Budowę obwodnic w ciągach dróg wojewódzkich** postulowanych przez Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich: 541 (Sierpc, Bieżuń, Lubowidz), 559 (Maszewo, Sikórz, Brudzeń), 571 i 632 (Nasielsk), 577 (Gąbin), 694 (Brok, Małkinia Górna, Nur), 636 (Wola Rasztowska, Roszczep, Wólka Kozłowska, Jadów), 698 (Łosice, Stok Lacki), 728 (Mogielnica, Nowe Miasto n/Pilicą), 801 (Dziecinów) i 807 (Żelechów);
- **Budowę nowych przepraw mostowych na Wiśle:** w Warszawie (most Krasińskiego, Most na Zaporze, most południowy), Płocku , Solcu n. Wisłą, pomiędzy Warką a Wilgą; **na Bugu** w Kózkach (gmina Sarnaki); **na Narwi** w Ostrołęce;
  Rozwój systemów transportowych Radomia, Płocka, Siedlec, Ciechanowa, Ostrołęki jako **regionalnych węzłów transportowych** poprzez modernizację i rozbudowę istniejących układów drogowych (trasy obwodnicowe).

Plan postuluje:

- **Zachowanie rezerw terenu pod projektowane drogi;**

- **Poprawę bezpieczeństwa ruchu** na drogach przez m.in. modernizację niebezpiecznych skrzyżowań (np. budowę sygnalizacji świetlnej i bezkolizyjnych węzłów), wdrażanie zaktualizowanych projektów organizacji ruchu, uspokajanie ruchu w obszarach zurbanizowanych, oddzielenie ruchu pieszego od kołowego, budowę dróg rowerowych;
- **Prowadzenie analiz i studiów w zakresie budowy obwodnic w terenach zurbanizowanych;**
- **Prowadzenie analiz i studiów dotyczących możliwości lokalizacji przepraw lokalnych przez rzeki województwa mazowieckiego**, w tym na rzece Bug pomiędzy gminami Mielnik i Sarnaki;
- **Wykorzystanie nowoczesnych technik zarządzania ruchem** dla sprawniejszego funkcjonowania istniejącej i tworzonej infrastruktury drogowej (dotyczy szczególnie miast i ważniejszych dróg zamiejskich).

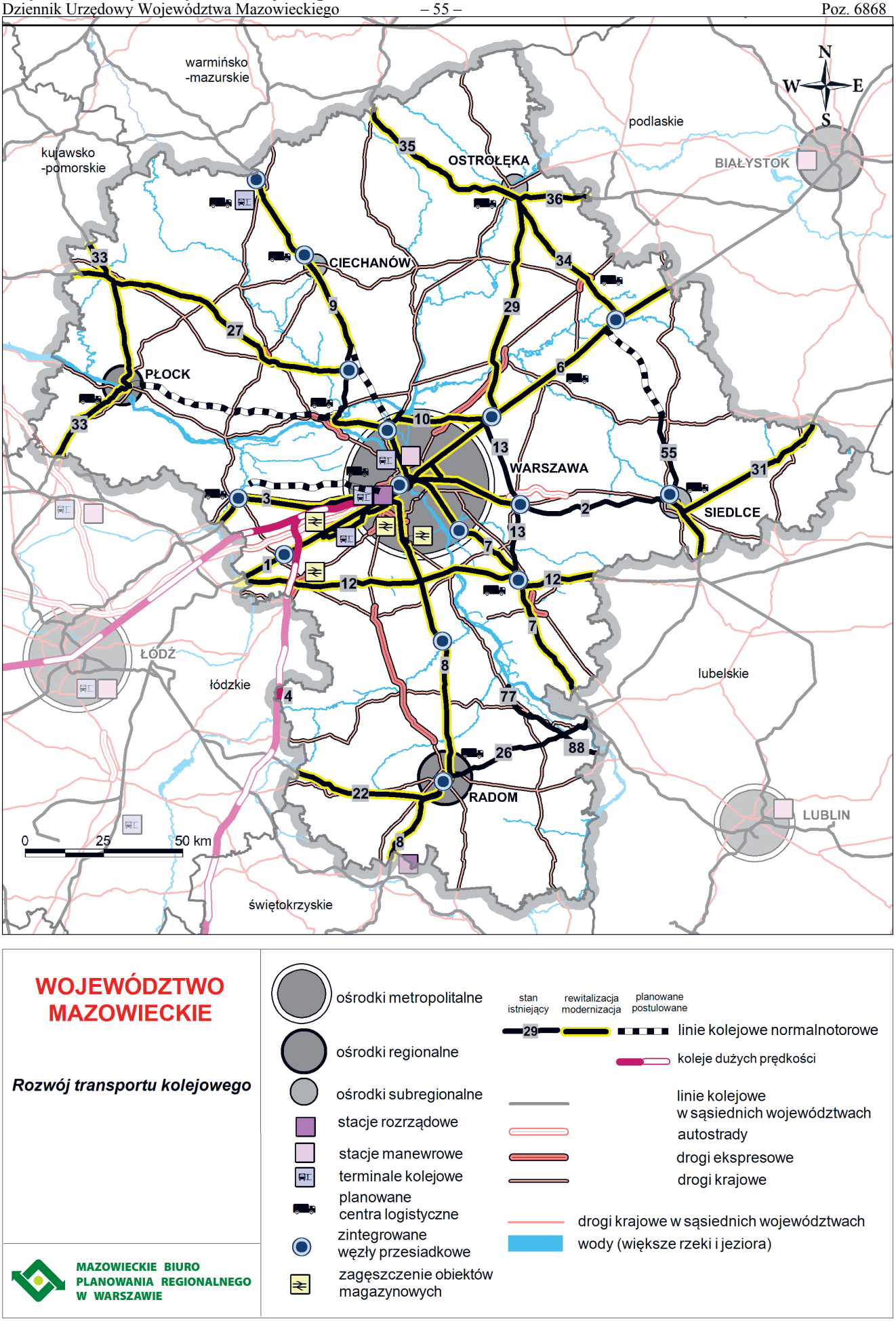
Rozwój transportu kolejowego

W zakresie transportu kolejowego za optymalne dla województwa mazowieckiego uznaje się rozwiązania, które zapewnią szybkie i efektywne połączenia ośrodków regionalnych i subregionalnych ze stolicą regionu i stolicami regionów ościennych, przy założeniu, że w obszarze metropolitalnym kolej będzie pełniła rolę wiodącego środka publicznego transportu zbiorowego dla jak największego obszaru.
Plan ustala: (Mapa 6. *Rozwój transportu kolejowego*)

- **Kształtowanie strategicznego układu kolejowego** poprzez:
  - budowę Kolei Dużych Prędkości (KDP): Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław;
  - prace studialne i projektowe oraz budowa linii Kolei Dużych Prędkości (KDP): Warszawa – Płock – Włocławek – Bydgoszcz – Gdańsk;
  - budowę linii kolejowej Modlin – Płock, zapewniającej szybkie połączenie ośrodka regionalnego z Warszawą i północno-zachodnią częścią województwa oraz z Mazowieckim Portem Lotniczym Warszawa-Modlin; prowadzenie analiz i studiów nad przedłużeniem linii do Włocławka;
  - przebudowę linii nr 8 Warszawa – Radom – Kielce – Kraków wraz z budową drugiego toru na odcinku Warka – Radom;
  - uzupełnianie sieci linii kolejowych o odcinki usprawniające obsługę systemu osadniczego województwa, w tym poprzez odtworzenie linii kolejowej na odcinku Sokołów Podlaski – Małkinia;
  - prace studialne i projektowe dla linii Radom – Ostrowiec Świętokrzyski jako uzupełnienia brakującego odcinka w korytarzu Warszawa – Rzeszów.

- **Modernizację istniejącego układu kolejowego o państwowym znaczeniu dla poprawy sprawności i szybkości połączeń oraz bezpieczeństwa ruchu, w tym:**
  - linii nr 1 Warszawa – Łódź;
  - linii nr 2/E20 na odcinku Siedlce – Terespol;
  - linii nr 6/E75 na odcinku Zielonka – Białystok;

Mapa 6. Rozwój transportu kolejowego

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie PKP PLK, Wieloletniego Programu Inwestycji Kolejowych do roku 2015 oraz wniosków do Planu.

- linii nr 7 na odcinku Warszawa – Lublin wraz z budową drugiego toru pomiędzy Otwockiem a Pilawą;
- linii nr 9/E65 Warszawa – Gdańsk;
- linii nr 22 Tomaszów Mazowiecki – Radom;
- linii nr 27 Nasielsk – Sierpc – Toruń;
- linii nr 31 Siedlce – Siemianówka.

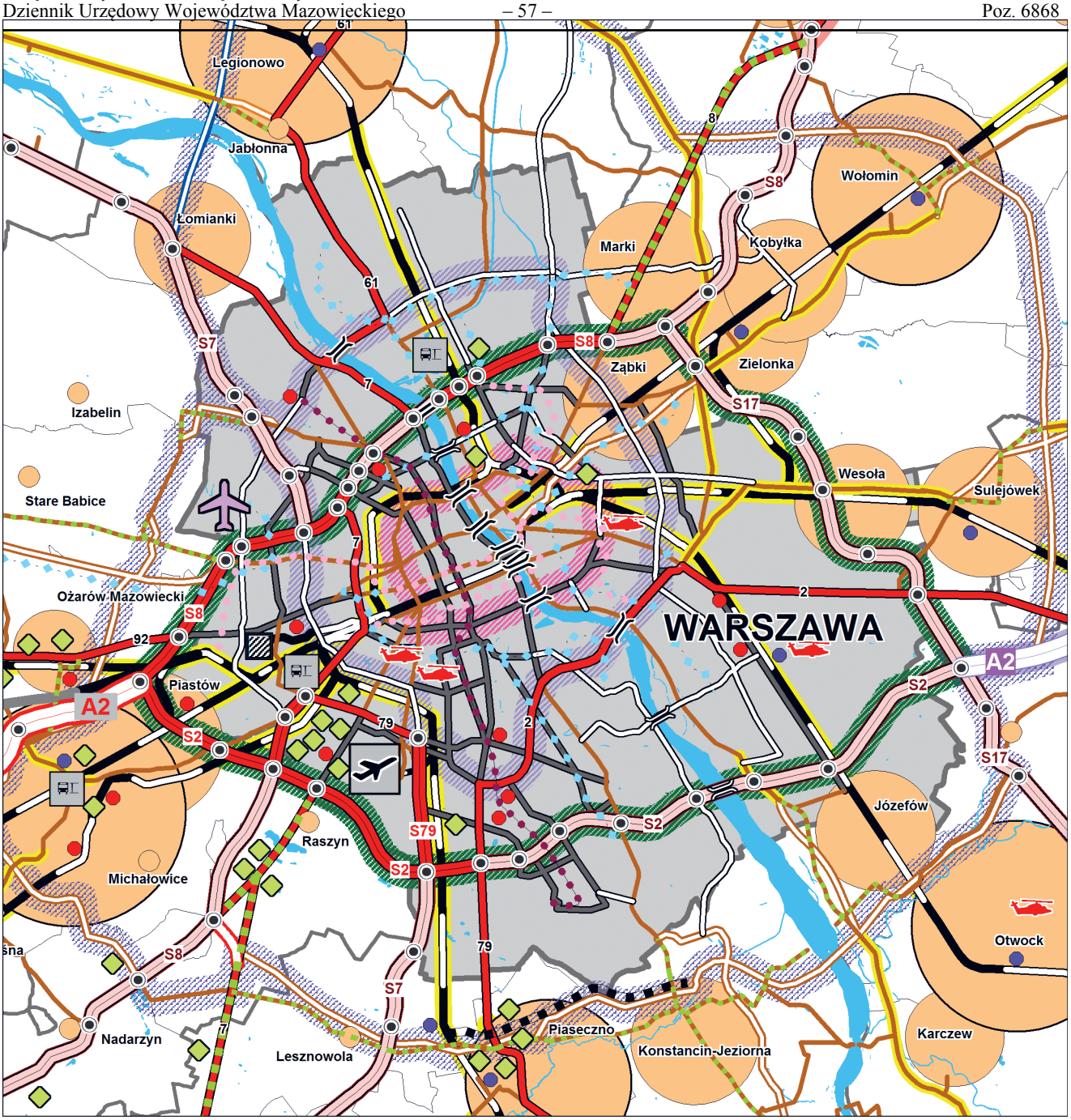
- **Modernizację istniejącego układu kolejowego dla poprawy sprawności i szybkości połączeń oraz bezpieczeństwa ruchu:**
  - linii nr 26 Radom – Łuków;
  - linii nr 29 Tłuszcz – Ostrołęka;
  - linii nr 33 Kutno – Brodnica;
  - linii nr 34 Ostrołęka – Małkinia;
  - linii nr 35 Ostrołęka – Szczytno;
  - linii nr 36 Ostrołęka – Łapy;
  - linii nr 55 Siedlce – Sokołów Podlaski.

Ponadto *Plan* ustala:
- budowę bezkolizyjnych skrzyżowań na modernizowanych liniach kolejowych z drogami krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi, przejść dla pieszych i dróg rowerowych wzdłuż linii kolejowych oraz parkingów w systemie *Park&Ride*;
- zachowanie rezerw terenu pod inwestycje kolejowe;
- sukcesywne podnoszenie kategorii przejazdów kolejowych.

Rozwój Warszawskiego Węzła Transportowego

Biorąc pod uwagę przekształcenia jakie zachodzą w Warszawie, *Plan* ustala: (Mapa 7. *System transportowy w Warszawie*)
- rozwój układu drogowego o kształcie promienisto-obwodowym, który będzie stwarzał możliwość ograniczenia dostępu ruchu samochodowego do centrum miasta i sprawne rozrządzanie ruchu źródłowo-docelowego i tranzytowego z wykorzystaniem tras obwodowych;
- realizację „Ekspresowej Obwodnicy Warszawy”, „Miejskiej Obwodnicy Warszawy” (w tym Trasa N-S i Trasa Olszynki Grochowskiej) i „Obwodnicy Śródmiejskiej”;
- rozwój tras mostowych przez Wisłę (mostu w ciągu Południowej Obwodnicy Warszawy – drogi S2, Mostu na Zaporze, Trasa Mostu Krasińskiego); oraz tras wewnątrzmiejskich (Trasa Świętokrzyska, Al. Tysiąclecia, ul. Nowokabacka, ul. Nowo-Ziemowita, ul. Nowolazurowa, ul. Czerniakowska-bis, ul. Nowo-Zabraniecka) i przebudowy oraz modernizacje istniejących ciągów drogowych w granicach miasta;
- modernizację i rozwój transportu zbiorowego na bazie transportu szynowego (promienisto-średnicowy układ kolejowy, modernizacja i rozwój systemu tramwajowego, rozwój metra) z nadal ważną rolą komunikacji autobusowej (w korytarzach słabiej obsługiwanych transportem szynowym i na liniach dowozowych do stacji i przystanków transportu szynowego);

Mapa 7. System transportowy w Warszawie

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

System transportowy w Warszawie

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

- Śródmiejska Obwodnica Warszawy
- Miejska Obwodnica Warszawy
- Ekspresowa Obwodnica Warszawy
- Mała Obwodnica Warszawy
- centra magazynowe
- węzły drogowe
- cywilne porty lotnicze
- stacje rozrządowe
- terminale kolejowe
- lotniska inne
- lądowiska
- wody (większe rzeki i jeziora)

stan istniejący	rozbudowa przebudowa	planowane postulowane
A2		autostrady
S17		drogi ekspresowe
79		drogi krajowe
		drogi wojewódzkie
		Legionowska Trasa Mostowa
		pozostałe drogi
		postulowana zmiana rangi drogi krajowej
		postulowana zmiana rangi drogi wojewódzkiej
		linie kolejowe normalnotorowe
		linie kolejowe dużych prędkości
		metro
		tramwaj
		mosty
		parkingi "Parkuj i Jedź"

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2011–2015, Zarządu Transportu Miejskiego w Warszawie, Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad, Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich oraz konsultacji społecznych projektu Planu.

- zapewnienie wymiany ruchu (przesiadek) pomiędzy podsystemami transportu (indywidualny – zbiorowy, zbiorowy – zbiorowy) w węzłach przesiadkowych; oznacza to rozwój idei zintegrowanych węzłów przesiadkowych (w zakresie podróży dojazdowych do Warszawy i wewnątrz Warszawy) wraz z rozwojem systemów typu *Park&Ride* (P+R), *Bike&Ride* (B+R);
- rozszerzenie obszaru Zintegrowanego Systemu Zarządzania Ruchem oraz wdrożenie systemu zarządzania transportem publicznym;
- strefowanie obsługi komunikacyjnej miasta z uzależnionym od strefy podziałem zadań przewozowych, przy założeniu ograniczenia ruchu samochodowego (także towarowego) i jednoczesnym priorytecie dla transportu zbiorowego w obszarze centralnym;
- usprawnienie obsługi transportowej Lotniska Chopina w Warszawie;
- rozwój systemu transportu rowerowego (ścieżki, pasy i parkingi rowerowe) także z powiązaniami w kierunku regionu (drogi rowerowe wykorzystywane w celach komunikacyjnych, szlaki rowerowe o znaczeniu turystycznym – np. Szlak Rowerowy Wisły).

Transport lotniczy

Sieć lotnisk obsługujących regularny ruch pasażerski, składająca się z Lotniska Chopina w Warszawie oraz lotniska komplementarnego – Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin, będzie wymagać podjęcia dalszych działań inwestycyjnych, w celu poprawy oferty przewozowej i rozwoju działalności pozalotniczej portów. Skala inwestycji będzie uzależniona od popytu na usługi lotnicze.

Podstawową sprawą pozostaje budowa centralnego lotniska dla Polski. Z punktu widzenia rozwoju województwa mazowieckiego – lokalizacja tego portu powinna uwzględniać układ transportowy, określony przez lokalizację autostrady A1 i A2, Centralnej Magistrali Kolejowej (CMK) oraz planowany przebieg Kolei Dużych Prędkości. Uwzględnienie tych przesłanek uzasadnia wskazanie lokalizacji dla centralnego lotniska na obszarze położonym między Warszawą i Łodzią.

Równocześnie *Plan* zakłada rozwijanie mniejszych lotnisk dla lotnictwa ogólnego, wykorzystywanych dla celów sportowych, szkoleniowych oraz biznesowych. Konieczna jest również rozbudowa sieci lądowisk przyszpitalnych na terenie województwa.

W zakresie transportu lotniczego *Plan* ustala:

- utrzymanie i rozwój komplementarnego układu lotnisk w obszarze metropolitalnym Warszawy:
  - Lotnisko Chopina w Warszawie;
  - Mazowiecki Port Lotniczy Warszawa-Modlin;
- rozwój regionalnych lotnisk cywilnych w regionie:
  - regionalny port lotniczy Radom-Sadków;
- sieć lotnisk sportowych w: Płocku, Przasnyszu, Radomiu-Piastowie, Warszawie-Babicach.

Plan ustala:
- usprawnienie połączeń lotnisk z otoczeniem za pomocą transportu zbiorowego (głównie szynowego) – lotniska w Modlinie i w Radomiu;
- wzmacnianie roli portów lotniczych jako wielofunkcyjnych czynników rozwoju lokalnego i regionalnego;
- wzmacnianie roli Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin poprzez: realizację terminala cargo, rozwijanie połączeń drogowo-kolejowych z Warszawą i z siecią dróg ekspresowych oraz z modernizowanymi liniami kolejowymi, rozwój usług, stworzenie parku przemysłowo-usługowego, międzynarodową promocję portu, a także budowę drugiego pasa startowego i rozbudowę terminala pasażerskiego;
- kontynuowanie działań mających na celu uruchamianie kolejnych lotnisk uzupełniających;
- poprawianie dostępności portów lotniczych z wykorzystaniem przyjaznych środowisku rozwiązań transportowych;
- rezerwowanie terenów lotnisk powojskowych dla celów lotnictwa ogólnego;
- ograniczenie uciążliwości funkcjonowania portów lotniczych dla ludzi mieszkających w otoczeniu lotnisk poprzez wdrażanie innowacyjnych rozwiązań redukujących hałas lotniczy oraz ograniczanie zabudowy;
- rozbudowę sieci lądowisk przyszpitalnych dla helikopterów Lotniczego Pogotowia Ratunkowego oraz rozpoczęcie tworzenia sieci lądowisk wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych;
- rozwój lotnictwa sportowego i taxi na bazie lotnisk i lądowisk prywatnych;
- rozwój lotnictwa biznesowego na podstawie sieci istniejących lotnisk i prywatnych lądowisk;
- utrzymywanie terenów lotnisk lotnictwa cywilnego wraz z rezerwami terenu dla przyszłej zabudowy.

Transport towarów i logistyka

Położenie województwa mazowieckiego, internacjonalizacja przedsiębiorstw, specjalizacja produkcji oraz wzrost znaczenia Warszawy na mapie światowych metropolii w połączeniu z rosnącą dostępnością transportową, przyczyniają się do wzrostu zapotrzebowania na usługi logistyczne i magazynowe. Dalszy rozwój w województwie mazowieckim nowoczesnego i zasobooszczędnego transportu uzależniony będzie od rozwoju bazy magazynowo logistycznej, regulacji prawnych ułatwiających transport towarów przy pomocy różnych środków transportu, stanu zawansowania realizacji infrastruktury transportowej, kształtowania się stawek za dostęp do różnych rodzajów infrastruktury.

Plan adaptuje ustalenia dokumentu *Biała Księga. Plan utworzenia jednolitego europejskiego obszaru transportu – dążenie do osiągnięcia konkurencyjnego i zasobooszczędnego systemu transportu* zakładając przeniesienie większości średnio i długodystansowego transportu towarów z dróg na linie kolejowe oraz rozwój koncepcji regionalnego centrum logistycznego, niezależnego od operatorów logistycznych i kolejowych.

Plan ustala:
- budowę terminala cargo przy lotnisku w Modlinie wraz z powiązaniem z linią kolejową E65 i trasą ekspresową S7;

- rozwój infrastruktury logistycznej północno-wschodniej i wschodniej części województwa dla obsługi rosnącego ruchu towarowego na linii kolejowych E75 - *Rail Baltica* i tworzonych Kolejowych Korytarzy Transportowych;
- rozwój **transportu intermodalnego** poprzez:
  - tworzenie warunków infrastrukturalnych – modernizację dróg i linii kolejowych przy uwzględnieniu ich perspektywicznego wykorzystania w logistyce (tory odstawcze, manewrowe, place składowe, separacja ruchu towarowego od pasażerskiego), tworzenie nowoczesnych systemów sterowania ruchem, wsparcia łańcuchów logistycznych;
  - tworzenie warunków organizacyjnych – aktywne włączanie się samorządów wszystkich poziomów w kreowanie rozwiązań korzystnych dla rozwoju konkurencyjnego i zasobooszczędnego transportu towarów;
- modernizacje linii kolejowych dla zwiększenia roli transportu intermodalnego;
- realizację inwestycji związanych z terminalami przeładunkowymi;
- przywrócenie żeglowności rzek i transportu ładunków na rzekach.

Plan postuluje:

- intensyfikację działań na rzecz przeniesienia towarów z transportu drogowego na transport kolejowy, w szczególności na średnich i długich dystansach;
- rozwój sieci **terminali kontenerowych**, **centrów logistycznych i magazynowych, w następujących układach funkcjonalnych:**
  - związanych z warszawskim węzłem transportowym, z uwzględnieniem pasma zachodniego i integracji przestrzennej Warszawy i Łodzi;
  - regionalnych, integrujących systemy drogowy, kolejowy i lotniczy (Warszawa, Radom, Modlin);
  - regionalnych, drogowo-kolejowych (Siedlce, Ciechanów, Ostrołęka, Płock, Sochaczew, Mława, Ostrów Mazowiecka, Pilawa, Łochów);
  - obsługujących najważniejsze kierunki transportowe na osiach wschód-zachód (E20, C-E20) oraz północ południe (E65, E75);
- rozwój infrastruktury przeładunkowej;
- pomoc finansowo-organizacyjną państwa i samorządów w budowie terminali;
- tworzenie nowych szlaków transportu towarów przez obszar Polski i województwa mazowieckiego;
- prace studialne i projektowe nad realizacją kolejowego obejścia Płocka dla ruchu towarowego;
- poprawę dostępności centrów logistycznych do systemu dróg krajowych i do zmodernizowanej sieci kolejowej.

Transport zbiorowy

Celem polityki w zakresie transportu zbiorowego w województwie mazowieckim jest zapewnienie zintegrowanego i zrównoważonego publicznego transportu zbiorowego, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania infrastruktury transportu szynowego. **Odpowiada temu koncepcja pasmowego rozwoju infrastruktury transportowej oraz powiązanych za pośrednictwem węzłów multimodalnych (przesiadkowych) podsystemów transportowych, w której główne miejsce zajmują: Warszawa wraz z obszarem metropolitalnym, ośrodki regionalne i subregionalne.** Oprócz wymiaru przestrzennego integracja będzie realizowana na płaszczyźnie organizacyjnej obejmującej wdrażanie

nowoczesnych rozwiązań taryfowych, skoordynowanych i przystosowanych do potrzeb pasażerów rozkładów jazdy oraz skutecznych i efektywnych systemów informacji. Kluczem do utworzenia zrównoważonego systemu transportu zbiorowego jest również modernizacja i budowa infrastruktury transportowej oraz wymiana taboru. Oprócz Warszawy, transport zbiorowy będzie odgrywał coraz większą rolę w miastach regionalnych i subregionalnych, a na terenach podmiejskich będzie rozwijał się w kierunku zapewnienia możliwie najlepszej komunikacji dowozowo-odwozowej do stacji i przystanków kolejowych, a także umożliwieniu wygodnego przesiadania się.

Plan ustala:

- modernizację linii kolejowych w Obszarze Metropolitalnym Warszawy na kierunkach:
  - Warszawa Wileńska/Warszawa Rembertów – Tłuszcz/Sadowne z budową dodatkowej pary torów i przystanków osobowych na odcinku Warszawa Rembertów – Wołomin Słoneczna;
  - Warszawa – Skierniewice, z oddzieleniem ruchu podmiejskiego od ruchu dalekobieżnego pomiędzy Grodziskiem Mazowieckim a Skierniewicami i z dobudowaniem drugiej pary torów dla ruchu podmiejskiego;
  - Legionowo – Tłuszcz;
  - Warszawa – Pilawa – z budową nowych torów dla zwiększenia ruchu aglomeracyjnego;
  - Warszawa – Siedlce – z przebudową odcinka Warszawa Rembertów – Sulejówek Miłosna oraz dobudową drugiej pary torów na tym odcinku;
  - Warszawa Czyste – Działdowo – z dobudową dodatkowego toru celem wydzielenia ruchu podmiejskiego od dalekobieżnego niezbędnego do obsługi portu lotniczego w Modlinie;
  - Warszawa – Łowicz – ze względu na obciążenie trasy ruchem dalekobieżnym wybudowanie dodatkowej pary torów dla ruchu podmiejskiego do Sochaczewa;
  - WKD – linii nr 47 Warszawa – Grodzisk Mazowiecki i nr 48 Podkowa Leśna – Milanówek, z budową drugiego toru do Grodziska Mazowieckiego;
  - przebudowa istniejącej bocznicy kolejowej Nowa Iwiczna – Konstancin-Jeziorna i włączenie do systemu aglomeracji warszawskiej;

- utworzenie nowych połączeń szynowych w Obszarze Metropolitalnym Warszawy, poprzez:
  - połączenie stacji Modlin z Mazowieckim Portem Lotniczym Warszawa-Modlin – z wykorzystaniem istniejącej bocznicy kolejowej;
  - rozbudowę sieci tramwajowej w Warszawie;
  - prace studialne i projektowe nad określeniem szczegółowego przebiegu nowej linii tramwajowej do Ząbek;
  - ukończenie budowy II linii metra w Warszawie;
  - rozpoczęcie prac nad realizacją III linii metra w Warszawie ma odcinku Dworzec Zachodni – Stadion Narodowy, z przejściem przez obszar Śródmieścia w taki sposób aby mogły powstać stacje zintegrowane z pierwszą i drugą linią metra;

- dostosowanie linii kolejowych węzła radomskiego i płockiego do obsługi ruchu aglomeracyjnego;
- przedłużenie łącznicy kolejowej do portu lotniczego Radom-Sadków;
- wprowadzenie komunikacji tramwajowej w Radomiu;
- budowę węzłów przesiadkowych dla połączeń miejskich, aglomeracyjnych oraz drogowych i szynowych;
- powiązanie węzłów multimodalnych z systemem parkingów „P+R”;
- lepsze wykorzystanie istniejącej infrastruktury szynowej poprzez tworzenie nowych połączeń;
- przywracanie ruchu pasażerskiego na liniach kolejowych;
- zakup nowoczesnego taboru autobusowego, tramwajowego i kolejowego;
- rozwój systemu roweru publicznego w miastach;
- nadanie priorytetu komunikacji zbiorowej.

Plan postuluje:

- prace studialne i projektowe nad szczegółowym przebiegiem lekkiej kolei lokalnej w kierunku Starych Babic, Kampinosu, Żelazowej Woli i Sochaczewa wzdłuż nowego przebiegu drogi wojewódzkiej 580;
- prace studialne i projektowe nad szczegółowym przebiegiem sieci tramwajowej w kierunku Marek, Piaseczna, Konstancina-Jeziornej i Łomianek;
- prace studialne i projektowe nad uruchomieniem komunikacji na linii Mszczonów – Tarczyn – Nowy Prażmów – Czachówek.

Transport wodny

W zakresie transportu wodnego *Plan* ustala:

- przywrócenie żeglowności rzeki Wisły jako fragmentu projektowanej Międzynarodowej Drogi Wodnej E40 na odcinku od granic województwa mazowieckiego do Warszawy, w ramach inicjatywy „Dolna Wisła”[8];
- budowę i odbudowę infrastruktury nabrzeżnej;
- poprawę warunków nawigacyjnych na Wiśle od Płocka do Warszawy, Kanale Żerańskim;
- wykorzystanie rzek w celach turystycznych i rekreacyjnych;
- uruchomienie tramwaju wodnego Warszawa – Pułtusk (Gnojno);
- uruchomienie tramwaju wodnego Góra Kalwaria – Warszawa;
- funkcjonowanie tramwaju wodnego w Warszawie;
- przywrócenie właściwej funkcji portom rzecznym w Warszawie i Płocku.

Integracja systemów transportowych

Plan przyjmuje zasadę integracji transportu publicznego w wymiarze przestrzennym, rozkładowym i taryfowym.

Sieć połączeń powinna być kształtowana w sposób zintegrowany na poszczególnych poziomach zasięgu (dalekobieżny, podmiej-

[8] List intencyjny w sprawie woli współpracy przy aktywizacji gospodarczej wzdłuż projektowanej Międzynarodowej Drogi Wodnej E40 na odcinku Gdańsk-Bydgoszcz-Toruń-Warszawa podpisany został 5 marca 2012 roku w Toruniu przez przedstawicieli samorządów województwa mazowieckiego, kujawsko-pomorskiego i pomorskiego.

ski/aglomeracyjny, lokalny), a także w skali przestrzennej poprzez kontynuację połączeń w otoczeniu.

Integracja rozkładowa powinna przyjąć postać zintegrowanego cyklicznego rozkładu jazdy, tworzonego w oparciu o założoną częstotliwość obsługi poszczególnych relacji w sieci węzłów.

Jako niezbędne działania integrujące układ transportowy *Plan* ustala:
- budowę węzłów przesiadkowych;
- budowę parkingów dla samochodów i rowerów przy przystankach autobusowych i kolejowych;
- budowę zintegrowanej sieci połączeń i ułatwień dowozowych w układach autobus-kolej-port lotniczy, autobus-kolej, samochód-kolej/autobus;
- wprowadzenie ułatwień dla transportu publicznego w formie zintegrowanych rozkładów jazdy i rozwiązań taryfowych;
- rozbudowę systemu ścieżek rowerowych i jego integrację z pozostałymi środkami transportu zbiorowego.

Integracja i powiązanie różnych rodzajów transportu powinny stać się koniecznym wymogiem dla realizacji nowych elementów transportowej infrastruktury liniowej i punktowej zapisanym w *planie zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego*.

W zakresie organizacyjnych działań integrujących systemy transportu zbiorowego *Plan* postuluje:
- rozwój pasażerskich przewozów regionalnych poprzez zwiększenie częstotliwości i prędkości kursowania pociągów na wszystkich liniach obsługiwanych w ruchu regionalnym;
- poprawę standardów podróżowania poprzez dostosowanie wielkości składów do liczby podróżnych, zwiększenie bezpieczeństwa, poprawę stanu technicznego i sanitarnego taboru;
- integrację rozkładów jazdy różnych przewoźników, umożliwiającą dogodne przesiadki;
- wprowadzanie nowych ofert przewozowych (np. szybkie pociągi regionalne, autobusy szynowe);
- ujednolicenie taryfy biletowej i wprowadzenie wspólnego biletu na komunikację miejską w Warszawie i aglomeracji dla wszystkich przewoźników i rozszerzanie jej na dalsze strefy Kolei Mazowieckich;
- integrowanie transportu zbiorowego Warszawy, miast regionalnych i subregionalnych z lokalnymi przewoźnikami obsługującymi miasta powiatowe;
- dostosowanie sieci przystanków kolejowych do potrzeb wynikających z kształtu i struktury sieci osadniczej;
- zwiększanie efektywności istniejących i nowo powstających sieci publicznego transportu zbiorowego poprzez uprzywilejowanie w ruchu miejskim w formie buspasów, priorytetów na skrzyżowaniach dla tramwajów;
- skrócenie czasu podróży w obszarze metropolitalnym Warszawy;
- rozbudowę systemu zintegrowanej informacji dla wszystkich gałęzi komunikacji publicznej;
- rozbudowę *Zintegrowanego Systemu Zarządzania Ruchem w Warszawie;*
- stworzenie systemu śledzenia ruchu i wzajemnej łączności z wszystkimi pojazdami transportu publicznego;

- budowę zintegrowanej sieci połączeń i ułatwień dowozowych w układach autobus-kolej-port lotniczy, autobus-kolej, samochód-kolej/autobus;
- uruchomienie bezpośrednich połączeń portów lotniczych z miastami regionalnymi i subregionalnymi.

2.4. Polityka rozwoju systemów infrastruktury technicznej

Systemy energetyczne

Głównym **celem rozwoju infrastruktury energetycznej na terenie województwa mazowieckiego jest zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego** regionu (a także kraju – ze względu na zlokalizowane w regionie kluczowe elementy krajowych i międzynarodowych systemów energetycznych). W celu zapewnienia niezawodności dostaw energii i paliw niezbędna jest dywersyfikacja źródeł oraz kierunków zasilania systemów przesyłowych i dystrybucyjnych energii elektrycznej, gazu ziemnego i paliw płynnych, kształtowanie pierścieniowych układów sieci energetycznych o powiązaniach międzyregionalnych i międzynarodowych, rozproszenie źródeł energii, a także wzrost efektywności wytwarzania, przesyłania oraz zużycia energii i paliw. Kierunki rozwoju energetyki związane są także z realizacją pakietu klimatycznego UE, zakładającego ograniczenie emisji gazów cieplarnianych, wzrost udziału energii odnawialnej oraz poprawę efektywności energetycznej.

Ustalenia *Planu* mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego województwa mazowieckiego przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska dotyczą:

- rozwoju i proekologicznej modernizacji źródeł energii i paliw w regionie, w tym zwiększenia udziału wykorzystania energii odnawialnej,
- rozbudowy i modernizacji systemów przesyłu oraz dystrybucji energii i paliw, przede wszystkim na potrzeby dywersyfikacji źródeł i kierunków dostaw oraz poprawy efektywności funkcjonowania tych systemów – mapy przedstawiają planowane sieci energetyczne w lokalizacjach postulowanych, wymagających uściślenia na etapie planowania miejscowego - (Mapa 8. *Rozwój systemu elektroenergetycznego najwyższych napięć,* Mapa 9. *Rozwój systemu gazowniczego wysokiego ciśnienia i systemu przesyłu ropy naftowej* oraz mapa w skali 1:200 000 *Kierunki zagospodarowania przestrzennego*)

Dopuszcza się planowanie i realizację urządzeń nie wymienionych imiennie w *Planie*, a także przebudowę, rozbudowę i korekty tras sieci istniejących, jeśli będzie to miało na celu optymalizację funkcji technicznych systemów energetycznych, minimalizację uciążliwości dla środowiska lub usunięcie kolizji przestrzennych – pod warunkiem braku sprzeczności z innymi ustaleniami *Planu.*

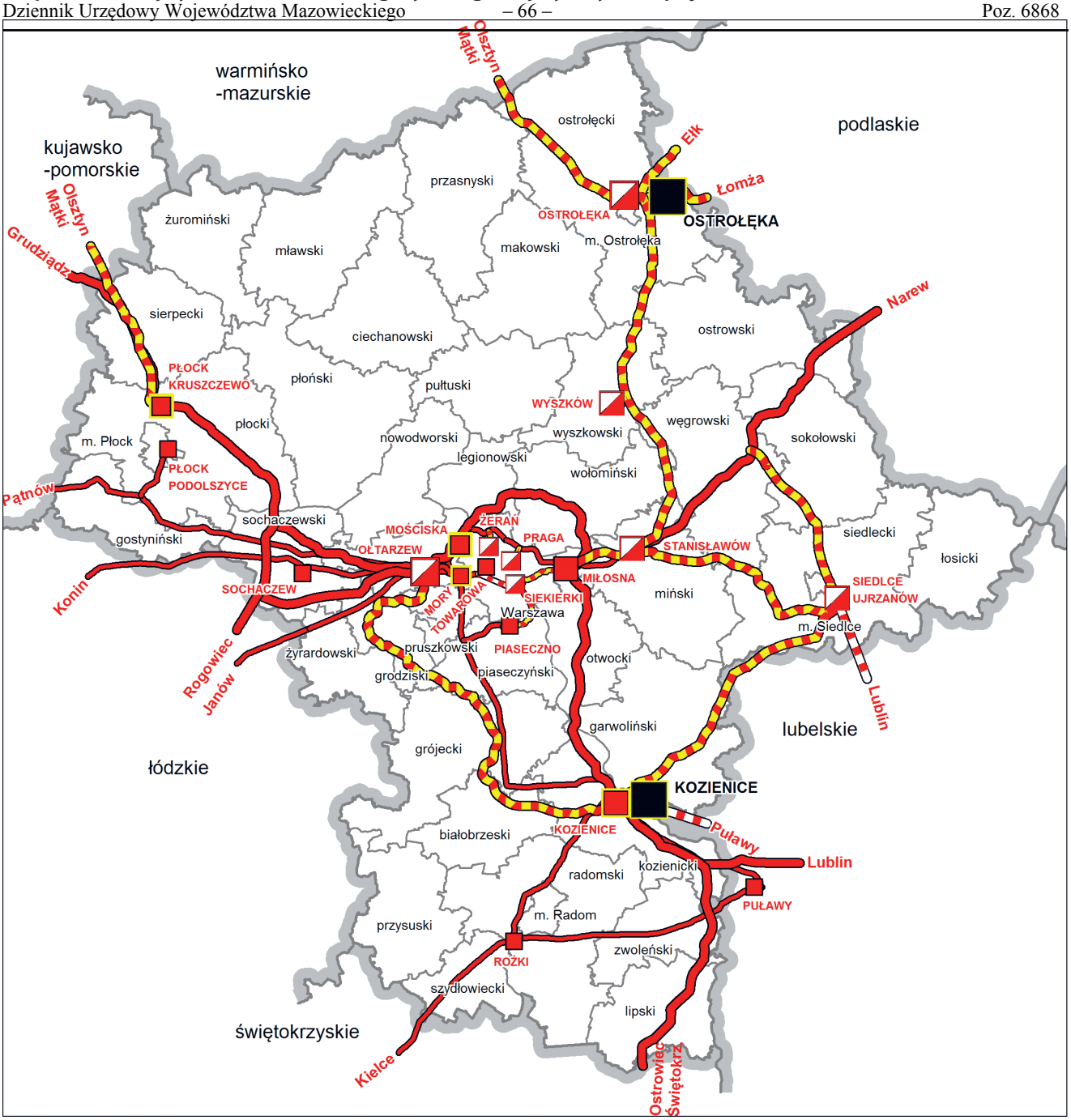
W zakresie **rozwoju i dywersyfikacji źródeł energii i paliw** *Plan* ustala:

- rozbudowę elektrowni systemowych: Kozienice i Ostrołęka oraz proekologiczną modernizację bloków istniejących, w tym związaną z wprowadzaniem odnawialnych źródeł energii;
- rozbudowę i modernizację istniejących elektrociepłowni i ciepłowni, w tym przede wszystkim elektrociepłowni (EC) warszawskich: Żerań i Siekierki,

z przystosowaniem do wykorzystywania paliw niskoemisyjnych, głównie gazu ziemnego i odnawialnych źródeł energii;
- rozbudowę i modernizację istniejących oraz budowę nowych rozproszonych źródeł energii, w tym przede wszystkim wykorzystujących zasoby energii odnawialnej i niekonwencjonalnej (m.in. z odpadów komunalnych i ciepła odpadowego z instalacji przemysłowych) lub paliwa niskoemisyjne, a także technologie łącznego wytwarzania energii elektrycznej, ciepła i chłodu;
- wykonywanie odwiertów poszukiwawczych ropy naftowej i gazu ziemnego (w tym łupkowego) oraz budowę niezbędnej infrastruktury eksploatacyjnej i przesyłowej.

W celu ukształtowania pierścieniowej struktury **elektroenergetycznych sieci przesyłowych najwyższych napięć** pozwalającej na zwiększenie niezawodności zaopatrzenia regionu w energię elektryczną poprzez zdywersyfikowanie kierunków jej dostaw oraz istotne zwiększenie zdolności transformacji mocy z sieci przesyłowej najwyższych napięć 400 kV i 220 kV do sieci dystrybucyjnych wysokiego napięcia 110 kV – *Plan* ustala rozbudowę i modernizację systemu przesyłowego, w tym:
- realizację określonych w KPZK 2030 inwestycji o znaczeniu krajowym związanych z tworzeniem transgranicznego połączenia Polska – Litwa, w wyniku którego elektroenergetyczny system przesyłowy Polski, w tym województwa mazowieckiego, zostanie zintegrowany z systemami przesyłowymi państw bałtyckich:
  - budowę linii 400 kV o relacjach: Kozienice – Siedlce Ujrzanów, Ostrołęka – Stanisławów (z częściowym wykorzystaniem tras istniejących linii 220 kV), Miłosna – Siedlce Ujrzanów oraz Ostrołęka – Łomża, Płock – Olsztyn Mątki;
  - budowę stacji elektroenergetycznych: 400/220/110 kV Ostrołęka (poprzez rozbudowę istniejącej stacji 220/110 kV), 400/220/110 kV Ołtarzew, 400/110 kV Siedlce Ujrzanów, 400/110 kV Stanisławów;
  - rozbudowę stacji istniejących: 400/110 kV Płock, 400/220/110 kV Kozienice.
- ukształtowanie nowych międzyregionalnych powiązań w systemie przesyłowym, w tym budowę ustalonych w KPZK 2030 linii 400 kV o relacjach: Ostrołęka – Ełk, Ostrołęka – Olsztyn Mątki (z częściowym wykorzystaniem tras istniejących linii 220 kV) oraz Siedlce Ujrzanów – Lublin Wschód, Siedlce Ujrzanów – linia: Narew-Stanisławów, Kozienice – Puławy jako wpięcie w istniejącą linię Kozienice – Ostrowiec Świętokrzyski (większość ww. tras w trakcie analiz lokalizacyjnych);
- rozbudowę, przebudowę i modernizację elementów systemu przesyłowego o znaczeniu regionalnym, w tym realizację inwestycji ustalonych w KPZK 2030:
  - budowę linii 400 kV Kozienice – Ołtarzew;
  - budowę linii 220 kV o relacjach: EC Siekierki – Piaseczno, Miłosna – EC Siekierki, EC Siekierki – Warszawa Towarowa (trasa w trakcie analiz lokalizacyjnych);
  - budowę stacji 400/110 kV Wyszków;
  - budowę stacji 220/110 EC Siekierki i Warszawa Praga (poprzez rozbudowę istniejących stacji 110/SN);

Mapa 8. Rozwój systemu elektroenergetycznego najwyższych napięć

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Rozwój systemu elektroenergetycznego najwyższych napięć

istniejące (adaptacja)	istniejące do rozbudowy	planowane	
	KOZIENICE		elektrownie systemowe
			linie 400 kV / linie 400 kV - przebieg orientacyjny
			linie 220 kV / linie 220 kV - przebieg orientacyjny
MIŁOSNA	KOZIENICE	OSTROŁĘKA	stacje 400/220/110 kV
	MOŚCISKA	WYSZKÓW	stacje 400/110 kV
TOWAROWA	MORY	PRAGA	stacje 220/110 kV

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: opracowanie MBPR na postawie *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko* oraz danych operatorów

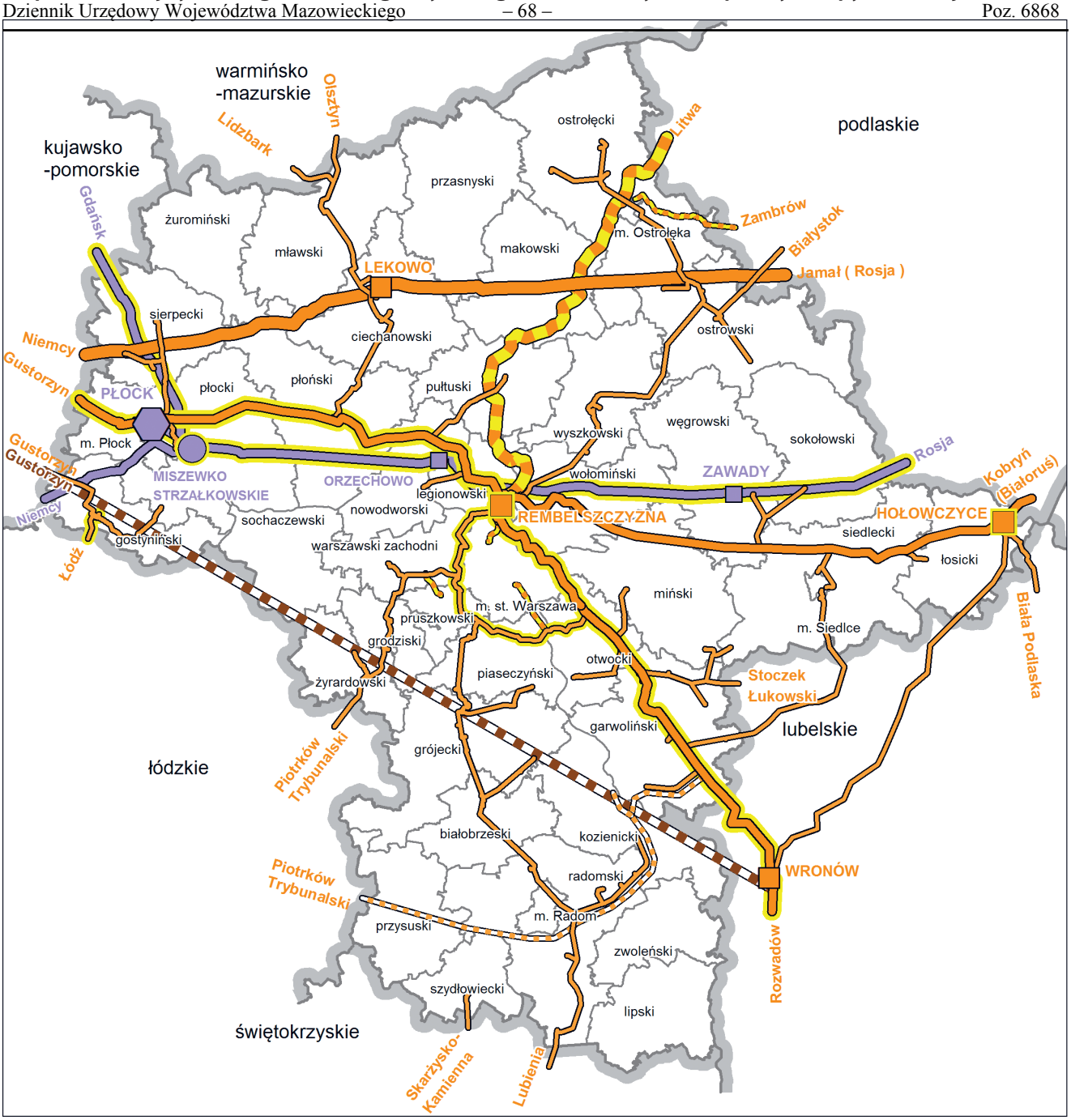
- rozbudowę i modernizację stacji: 400/110 kV Mościska i 220/110 kV Mory oraz dodatkowych inwestycji niezbędnych dla bezpieczeństwa energetycznego obszaru metropolitalnego Warszawy:
- budowę linii 220 kV o relacjach: Miłosna – Warszawa Praga i Miłosna – Warszawa Żerań jako wpięcie w istniejącą linię Miłosna – Mory;
- budowę stacji 220/110 kV Warszawa Żerań (poprzez rozbudowę istniejącej stacji 110/SN)

W celu poprawy regionalnego i lokalnego **bezpieczeństwa elektroenergetycznego na poziomie dystrybucyjnym** *Plan* ustala:

- rozbudowę i modernizację sieci wysokiego napięcia 110 kV w tym linii realizujących powiązania z sąsiednimi województwami;
- budowę i modernizację sieci dystrybucyjnych średnich i niskich napięć związaną z przyłączaniem nowych odbiorców, poprawą parametrów dostarczanej energii, zmniejszeniem strat sieciowych (największe potrzeby modernizacji sieci lokalnych występują na terenach wiejskich, szczególnie we wschodnich i północno-wschodnich obszarach województwa) oraz z przyłączaniem rozproszonych źródeł energii opartych o wykorzystanie źródeł odnawialnych;

W zakresie **systemu gazowniczego wysokiego ciśnienia** *Plan* ustala jego rozbudowę i modernizację, w tym:

- realizację ustalonych w KPZK 2030 inwestycji w przesyłowym systemie magistralnym o znaczeniu krajowym, umożliwiających dywersyfikację kierunków dostaw gazu:
  - rozbudowę gazociągu Rembelszczyzna – Gustorzyn (woj. kujawsko-pomorskie) poprzez budowę trzeciego rurociągu DN 700 (równoległego do istniejących dwóch rurociągów tej relacji), który umożliwi zwiększenie zdolności przesyłowych systemu z kierunku północnego, w tym z gazoportu w Świnoujściu;
  - rozbudowę gazociągu Wronów (woj. lubelskie) – Rembelszczyzna poprzez budowę drugiego rurociągu DN 700/1000 (częściowo równoległego do istniejącego);
  - rozbudowę i modernizację tłoczni gazu Rembelszczyzna;
  - budowę międzysystemowego gazociągu DN 700 Polska – Litwa;
  - budowę gazociągu gazu łupkowego Wronów – Gustorzyn (decyzja lokalizacyjna uzależniona od analiz ekonomicznych).
- rozbudowę i modernizację elementów systemu przesyłowego i dystrybucyjnego o znaczeniu regionalnym i międzyregionalnym, w tym:
  - rozbudowę gazociągów w „pierścieniu” gazowym wokół Warszawy poprzez budowę nowych rurociągów DN 700 (częściowo równoległych do istniejących);
  - budowę gazociągów do elektrociepłowni w Warszawie (DN 500) i Pruszkowie (DN 300) oraz Ostrołęce (gazociąg DN 500 z Zambrowa w woj. podlaskim – odgałęzienie od magistrali „Jamał”);

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Rozwój systemu gazowniczego wysokiego ciśnienia i systemu przesyłu ropy naftowej

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

istniejące (adaptacja)	istniejące do rozbudowy	planowane	
			gazociągi międzynarodowe
			gazociągi krajowe magistralne
			pozostałe gazociągi krajowe / pozostałe gazociągi krajowe - przebieg orientacyjny
LEKOWO	HOŁOWCZYCE		tłocznie gazu
			gazociąg przesyłowy gazu łupkowego - przebieg orientacyjny
			ropociągi
ZAWADY	MISZEWKO STRZAŁKOWSKIE		pompownie ropy
PŁOCK			baza surowcowa
			rafineria

Źródło: opracowanie MBPR na postawie *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko* oraz danych operatorów

- budowę gazociągu DN 500 do Radomia – odgałęzienie od magistrali Wronów – Rembelszczyzna (zlokalizowanego częściowo równolegle do istniejących gazociągów wysokiego ciśnienia – trasa w trakcie analiz lokalizacyjnych), umożliwiającego m.in. zasilenie elektrowni w Kozienicach; w perspektywie możliwość przedłużenia przedmiotowego gazociągu do Piotrkowa Trybunalskiego.
- rozbudowę gazociągu Leśniewice (gmina Gostynin) – Łódź poprzez budowę drugiego rurociągu DN 700 (częściowo równoległego do istniejącego);
- rozbudowę i modernizację tłoczni gazu w Hołowczycach oraz węzłów systemowych, w szczególności węzła Rembelszczyzna.

W celu gazyfikacji nowych obszarów, szczególnie w peryferyjnych częściach Mazowsza, oraz większego wykorzystania paliwa gazowego w lokalnych źródłach energii elektrycznej i cieplnej, *Plan* ustala rozbudowę i modernizację **gazowego systemu dystrybucyjnego średniego i niskiego ciśnienia**, w tym realizację inwestycji ponadlokalnych:

- budowę gazociągu podwyższonego średniego ciśnienia: Rojków (gmina Poświętne) – Stanisławów – Królewiec (gmina Mińsk Mazowiecki), na terenie powiatów: wołomińskiego i mińskiego;
- budowę gazociągu podwyższonego średniego ciśnienia: Regimin – Przasnysz – Chorzele przebiegającego przez powiaty ciechanowski i przasnyski.

W zakresie rozwoju **systemu paliw płynnych** *Plan* postuluje:

- zwiększenie przepustowości istniejących ropociągów poprzez budowę rurociągów równoległych do istniejących;
- rozbudowę bazy surowcowej Miszewko Strzałkowskie;
- realizację inwestycji związanych z dywersyfikacją źródeł i kierunków dostaw ropy naftowej, w tym budowę ustalonego w KPZK 2030 systemu przesyłowego z rejonu Morza Kaspijskiego: Odessa – Brody – Płock z możliwością jego przedłużenia do Gdańska;
- rozbudowę systemu przesyłu produktów naftowych z rafinerii płockiej, w tym realizację rurociągów paliwowych równoległych do istniejących ropociągów (poprzez budowę nowych przewodów lub zmianę funkcji obecnych).

Systemy telekomunikacyjne

Celem rozwoju infrastruktury telekomunikacyjnej jest zwiększenie zasięgu obsługi oraz przepustowości sieci telekomunikacyjnych, szczególnie na potrzeby szerokopasmowego dostępu do Internetu na obszarze całego województwa, wdrożenie technologii informacyjno-komunikacyjnych w gospodarce i pobudzenie innowacyjności.

Plan ustala znaczący rozwój i modernizację infrastruktury telekomunikacyjnej w regionie, w szczególności na terenach wiejskich. Niezbędne inwestycje to przede wszystkim:

- rozbudowa i modernizacja infrastruktury telekomunikacyjnej przewodowej m.in. światłowodowych sieci szkieletowych o dużej przepustowości oraz sieci

dostępowej następnej generacji NGA (w tym w ramach projektu kluczowego *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007-2013* - „*Internet dla Mazowsza”* realizowanego przez samorząd województwa mazowieckiego);
- rozbudowa i modernizacja infrastruktury telekomunikacyjnej bezprzewodowej (droga radiowa, transmisja satelitarna oraz inne systemy łączności bezprzewodowej nowych generacji).

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Celem głównym jest zapewnienie adekwatnego do potrzeb zaopatrzenia w wodę o odpowiedniej jakości bez zakłócania naturalnej równowagi w środowisku. *Plan* ustala porządkowanie gospodarki ściekowej na podstawie *Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych* (AKPOŚK 2010)[9] obejmującego 161[10] aglomeracji ściekowych, które zostały ujęte w załącznikach tego *Programu*. Zgodnie z nimi 109 aglomeracji to aglomeracje priorytetowe, które muszą spełniać wymogi Traktatu Akcesyjnego, 36 to aglomeracje nie stanowiące priorytetu dla wypełnienia Traktatu Akcesyjnego oraz 16 to pozostałe aglomeracje.

Plan ustala następujące działania w zakresie rozwoju systemów zaopatrzenia w wodę i oczyszczania ścieków:
- budowa magistral przesyłowych i poprawa stanu technicznego sieci;
- rozbudowa ujęć wody i sieci wodociągowej w obszarze zainwestowania metropolii warszawskiej;
- wspieranie budowy i rozbudowy systemów zbiorowego zaopatrzenia w wodę w małych miastach i na obszarach wiejskich, szczególnie w zwartych systemach osadniczych (stosowanie zasady „skojarzonego działania” w stosunku do zadań dotyczących wodociągowania i kanalizacji) w tym między innymi:
  - na obszarach o najniższym wyposażeniu w sieć wodociągową w północno-wschodnim i południowo-wschodnim obszarze województwa;
  - na obszarach zagrożonych deficytem wód powierzchniowych;
  - na obszarach zainwestowania gmin położonych na terenach zalewowych.
- porządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracji warszawskiej w tym:
  - realizacja przedsięwzięcia związanego z gospodarką osadową na oczyszczalni Południe;
  - modernizacja wybranych obiektów systemów kanalizacyjnych;
  - budowa kolektorów odciążających istniejący system i w nie skanalizowanych częściach miasta oraz pompowni ścieków na kanalizacji ogólnospławnej, sanitarnej i deszczowej;
- uporządkowanie gospodarki ściekowej wokół Jeziora Zegrzyńskiego i zbiornika Domaniów;

[9] **AKPOŚK 2010 - Trzecia Aktualizacja** Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych **zatwierdzona przez Radę Ministrów w dniu 1 lutego 2011 r.**

[10] Aglomeracja oznacza teren, na którym zaludnienie lub działalność gospodarcza są wystarczająco skoncentrowane, aby ścieki komunalne były zbierane i przekazywane do oczyszczalni ścieków komunalnych (art. 43, ust. 2 ustawy Prawo wodne)

- dostosowanie do standardów europejskich odprowadzenia i oczyszczania ścieków dla aglomeracji powyżej 100 000 RLM[11];
- rozbudowa sieci kanalizacyjnej w miastach dla aglomeracji o równoważnej liczbie mieszkańców od 15 000 do 100 000;
- dostosowanie oczyszczalni ścieków, w aglomeracjach ściekowych powyżej 10 000 RLM do wymagań art. 5.2 dyrektywy 91/271/EWG, w zakresie podwyższonego usuwania biogenów we wszystkich oczyszczalniach;
- wyposażenie w oczyszczalnie ścieków i kanalizacje jednostek osadniczych o skupionej zabudowie o równoważnej liczbie mieszkańców od 2000 do 15 000;
- sukcesywną sanitację terenów o zabudowie rozproszonej na obszarach wiejskich i miejskich (przydomowe oczyszczalnie ścieków lub wywożenie ścieków przy zapewnieniu ich oczyszczania);
- budowę ochronnego systemu kanalizacyjnego wokół zbiorników wodnych: Soczewka, Ruda, Nowe Miasto i innych oraz jezior w powiatach płockim, gostynińskim, sierpeckim, a także rzek wykorzystywanych w celach rekreacyjnych i kąpieliskowych;
- budowę systemów odprowadzenia i oczyszczania ścieków deszczowych z terenów zurbanizowanych, głównych tras komunikacyjnych i obszarów przemysłowych.

2.5. Polityka poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego

Polityka ta odnosi się do najważniejszych zidentyfikowanych zagrożeń występujących na terenie województwa mazowieckiego i polega przede wszystkim na określeniu kierunków działań i zadań minimalizujących te zagrożenia, a w przypadku ich wystąpienia ograniczania skutków. Celem tej polityki jest zwiększenie odporności kluczowych układów struktury przestrzennej województwa mazowieckiego związanych z ekstremalnymi zjawiskami naturalnymi, zabezpieczenie przed działaniami szkodliwymi, a także wspieranie działań obronnych państwa.

Z powyższego punktu widzenia najważniejszym zadaniem jest minimalizacja ryzyka wystąpienia powodzi oraz przeciwdziałanie ewentualnym jej skutkom. Kierunki działań obejmować będą działania techniczne i nietechniczne polegające m.in. na budowie i modernizacji wałów przeciwpowodziowych, prowadzeniu robót utrzymaniowych na rzekach, tworzeniu polderów zalewowych, poprawie struktury gleb, utrzymaniu mokradeł, remontach i budowie urządzeń wodnych.

Polityka ta w aspekcie prewencyjnym jest realizowana poprzez określenie obszarów zagrożenia powodzią i ich uwzględnianie w planie województwa oraz w dokumentach planistycznych gmin. Polityka wskazuje także działania prewencyjne związane z zapobieganiem powstawania poważnych awarii przemysłowych w obiektach i instalacjach oraz na trasach przewozu materiałów niebezpiecznych przez rejony o dużej gęstości zaludnienia.

Osobna grupa kierunków działań dotyczy infrastruktury technicznej o charakterze liniowym i punktowym. Dla napowietrznych linii energetycznych sprawą kluczową jest modernizacja i budowa nowych linii jako działań przeciw postępu-

[11] RLM - Równoważna liczba mieszkańców - oznacza ładunek organiczny ulegający biodegradacji, wyrażony pięciodobowym biochemicznym zapotrzebowaniem tlenu (BZT5), w ilości 60 g tlenu na dzień.

jącemu zużyciu technicznemu i awariom sieci, a także przestrzeganie dopuszczalnych poziomów pól elektrycznych i magnetycznych przy lokalizowaniu zabudowy mieszkaniowej i innych funkcji związanych z pobytem ludności.

Polityka bezpieczeństwa publicznego uwzględnia ochronę przestrzeni wokół terenów zamkniętych. Zadania związane z obronnością wymagają przede wszystkim wyznaczania stref ochronnych przez właściwe organy zarządzające terenami zamkniętymi, a następnie określenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin zasad zagospodarowania na tych terenach, w tym ograniczeń i zakazów. Szczególnym przypadkiem są tu tereny wojskowe związane ze wsparciem sił szybkiego reagowania NATO oraz objęte programem NSIP (*NATO Security Investment Programme*) lub tworzone w ramach jego realizacji (Warszawa Pyry, Mińsk Mazowiecki, Puszcza Mariańska).

Polityka bezpieczeństwa musi również polegać na integracji działań wszystkich podmiotów ratownictwa cywilnego i tworzeniu struktur zapewniających sprawne działanie sieci zintegrowanego ratownictwa i zarządzania kryzysowego.

Zagrożenia powodziowe i występowanie suszy

Ustala się kierunki działań zmierzające do ograniczenia potencjalnych negatywnych skutków powodzi dla zdrowia ludzi, środowiska i dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej, jak:

- uwzględnianie obszarów zagrożenia powodzią w: studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego;
- wprowadzanie zakazów i ograniczeń w użytkowaniu na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią wyznaczonych w *Studium dla potrzeb planów ochrony przeciwpowodziowej* sporządzonym dla rzek: Ada, Brok, Bug, Bzura, Czarna, Czarna Maleniecka, Długa, Drzewiczka, Iłżanka, Jeziorka, Kamienna, Kosówka, Krępianka, Liwiec, Łydynia, Mienia, Mleczna, Mogielanka, Narew, Nurzec, Okrzejka, Omulew, Orz, Orzyc, Osownica, Pilica, Pisia, Plewka, Płonka, Promnik, Radomka, Rakutówka, Rawka, Rokitnica, Rozoga, Rządza, Sierpienica, Skrwa Lewa, Skrwa Prawa, Sucha, Szkwa, Świder, Toczna, Utrata, Wilanówka, Wilga, Wisła, Wkra, Zagożdżonka, Zimna Woda i Zwolenka;
- uwzględnienie map zagrożenia powodziowego i map ryzyka powodziowego oraz planów zarządzania ryzykiem powodziowym, sporządzanych przez *Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej;*
- realizacja inwestycji z zakresu ochrony przeciwpowodziowej ujętych w *Planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły*, w tym: na rzece Wiśle, kanale Żerań – Zegrze, Jeziorze Zegrzyńskim, Bugu, Pisie, Łydyni, zbiorniku wodnym Ruda na rzece Mławce;
- podejmowanie kompleksowych i zintegrowanych działań inwestycyjnych z zakresu podniesienia bezpieczeństwa powodziowego oraz działań służących osiąganiu i utrzymaniu dobrego stanu wód, z uwzględnieniem zadań inwestycyjnych zgłoszonych do Master Planu[12];

[12] Master Plan jako dokument przejściowy będzie obowiązywał do czasu zatwierdzenia zaktualizowanego Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza.

- wdrażanie rozwiązań przyjaznych środowisku, polegających na zwiększeniu skuteczności zarządzania falą powodziową poprzez:
  - tworzenie polderów zalewowych lub ich renaturalizację;
  - kształtowanie pokrycia terenu w sposób ograniczający odpływ powierzchniowy i sprzyjający retencji wód;
  - ochronę naturalnych terenów podmokłych i stosowanie metod agrotechnicznych w rolnictwie;
  - dostosowanie sposobu zagospodarowania terenu do jego naturalnych cech, predyspozycji i walorów oraz odporności środowiska na antropopresję;
  - stosowanie dobrych praktyk w formie standardów architektonicznych, urbanistycznych i budowlanych na terenach zagrożonych występowaniem powodzi i podtopień (obszary o dużym potencjale do wezbrań lokalnych oraz niskiej retencji);
- dostosowywanie zagospodarowania terenów nadrzecznych do poziomu zagrożenia powodziowego, w tym przeciwdziałanie intensyfikacji zagospodarowania nadbrzeży Wisły, w szczególności na odcinku warszawskim;
- racjonalne wykorzystanie technicznych środków ochrony przed powodzią, w tym podniesienie skuteczności działania i efektywności infrastruktury przeciwpowodziowej oraz zapewnienie odpowiedniej przepustowości koryta i międzywala;
- poprawa stanu infrastruktury przeciwpowodziowej, w tym rozbudowa oraz modernizacja wałów przeciwpowodziowych na rzekach województwa mazowieckiego;
- budowa i modernizacja infrastruktury służącej do zwiększenia retencji wodnej, w celu skutecznego sterowania wezbraniami powodziowymi oraz zapewnienia wystarczającej ilości wody w okresach suszy;
- prowadzenie robót utrzymaniowych oraz regulacyjnych i udrażniających dla zapewnienia bezpieczeństwa przepływu wód wezbraniowych, kształtujących przemieszczanie się wezbrań w korytach rzek;
- zwiększenie wykorzystania wód opadowych i roztopowych;
- zwiększenie bezpieczeństwa powodziowego terenów w dużych aglomeracjach, cennych obiektów dziedzictwa kulturowego, zakładów przemysłowych, infrastruktury przemysłowej i komunalnej;
- wzmacnianie instytucjonalnego systemu zarządzania kryzysowego, ostrzegania i prognozowania zagrożenia oraz likwidacji skutków powodzi;
- szeroka edukacja prowadząca do zwiększania świadomości społeczności lokalnych o zagrożeniach powodziowych, uwarunkowaniach bezpieczeństwa powodziowego i zachowaniu w okresie zagrożenia;
- zapewnienie alternatywnych dróg dojazdu i zaopatrzenia energetycznego dla obszarów zagrożonych powodzią poprzez odpowiednie dostosowanie istniejącej infrastruktury (nasypy drogowe i kolejowe, mosty, przepusty, linie energetyczne, rurociągi itp.);
- budowa i modernizacja miejskiej kanalizacji deszczowej;
- zabezpieczenie alternatywnych dróg dojazdu i zaopatrzenia w energię elektryczną obszarów zagrożonych powodzią poprzez dostosowanie istniejącej infrastruktury.

Tereny zagrożone ruchami masowymi i osuwiskami

W zakresie ograniczania zagrożeń związanych z występowaniem terenów osuwisk *Plan* ustala:

- realizację wieloletniego projektu pt. *System Osłony Przeciwosuwiskowej* w celu wykonania map osuwisk i terenów potencjalnie zagrożonych ruchami masowymi;
- zabezpieczanie osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych;
- opracowanie zasad zagospodarowania i zabezpieczenie terenów osuwisk, z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych;
- wzmocnienie systemu zarządzania kryzysowego oraz wspieranie systemu ratownictwa i służb ratowniczych;
- usprawnienie wczesnego ostrzegania o zagrożeniach (huraganowe wiatry, pożary) i ich skutkach.

Poważne awarie

W zakresie zapobiegania zdarzeniom mogącym powodować poważne awarie oraz ograniczania ich skutków dla ludzi i środowiska *Plan* ustala:

- uwzględnienie obszarów, na których występuje koncentracja obiektów i instalacji oraz niebezpiecznych surowców i produktów, stwarzających ryzyko wystąpienia poważnej awarii, w szczególności w Płocku i Obszarze Metropolitalnym Warszawy;
- konieczność likwidacji przewozu produktów petrochemicznych przez śródmieście Płocka;
- sukcesywne przenoszenie zakładów stwarzających zagrożenie poważną awarią z terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej;
- lokalizowanie zakładów, które mogą stwarzać zagrożenie wystąpienia poważnej awarii, w bezpiecznej odległości od siebie oraz od osiedli mieszkaniowych, obiektów użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego;
- zakaz lokalizacji zakładów dużego i zwiększonego ryzyka na terenach zalewowych rzek;
- wyznaczanie miejsc parkowania pojazdów przewożących materiały niebezpieczne przy drogach ekspresowych, szybkiego ruchu i autostradach oraz przy głównych drogach wjazdowych do miast oraz wyznaczenie tras przejazdu tych pojazdów.

Promieniowanie elektromagnetyczne i jonizujące

W zakresie przeciwdziałania promieniowaniu elektromagnetycznemu i jonizującemu *Plan* ustala:

- modernizację napowietrznych linii energetycznych, w tym ich przebudowę na linie kablowe (na terenach zurbanizowanych);
- ustanowienie obszarów ograniczonego użytkowania od napowietrznych linii energetycznych, uwzględniając dopuszczalne poziomy pól elektrycznych i magnetycznych;

- prowadzenie monitoringu radiacyjnego i inwestycji zabezpieczających przed promieniowaniem radiacyjnym Krajowego Składowiska Odpadów Promieniotwórczych w Różanie (powiat makowski) oraz obiektów jądrowych zlokalizowanych w ośrodku jądrowym w Świerku (powiat otwocki).

Bezpieczeństwo publiczne i obronność

W zakresie wzmacniania bezpieczeństwa i obronności *Plan* ustala:

- bezkolizyjne funkcjonowanie terenów zamkniętych, w tym obszarów wojskowych poprzez wyznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stref ochronnych wokół tych terenów oraz ustalenie ograniczeń w zagospodarowaniu obszarów stref, w tym zakaz zabudowy;
- modernizacje infrastruktury transportowej i technicznej wynikającej z członkostwa Polski w NATO:
  - dostosowanie sieci energetycznej w obiektach wojskowych do standardów NATO (60 Hz);
  - dostosowanie wytypowanej infrastruktury transportowej do przejęcia ciężkiego sprzętu wojskowego i jego przeładunku na kolejowe i drogowe środki transportu.
- dostosowywanie dróg krajowych i linii kolejowych o znaczeniu państwowym, uznanych za obronne, do wymaganych parametrów geometrycznych oraz obciążeń dróg i mostów;
- zwiększanie przepustowości dróg i głównych węzłów transportowych oraz przepraw przez Wisłę ze szczególną rekomendacją węzła warszawskiego i Płocka;
- zachowywanie stref ograniczonej wysokości zgodnie z PN-89/L-49001 w odniesieniu do lotnisk oraz ich otoczenia. Ograniczenia wynikające z funkcjonowania lotnisk dotyczą również terenów, które znajdują się w zasięgu lotnisk wojskowych położonych w sąsiednich województwach, zlokalizowanych w pobliżu granicy z województwem mazowieckim (Dęblin w województwie lubelskim).

2.6. Polityka rozwoju i modernizacji obszarów wiejskich

Polityka ta ma na celu przede wszystkim zrównoważone kształtowanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej, jak również wspieranie rozwoju działalności gospodarczej oraz wykorzystanie walorów krajobrazowych i kulturowych obszarów wiejskich. Jest zatem polityką wykorzystującą działania i zadania również innych polityk *Planu*.

Cel tej polityki adresowany jest do obszaru całego województwa, ale uwzględniać musi zróżnicowanie terytorialne potencjałów obszarów wiejskich:

- uczestniczących w procesach rozwojowych (będących pod wpływem oddziaływania dużego ośrodka miejskiego);
- wymagających wsparcia procesów rozwojowych (wiejskich obszarów pozametropolitalnych położonych peryferyjnie).

W zakresie zrównoważonego kształtowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej, ustala się:

- wzmacnianie wykształconych kierunków produkcji rolniczej:
  - sadownictwa i warzywnictwa, zwłaszcza w regionie grójecko-sochaczewskim i subregionie radomskim;
  - mleczarstwa, zwłaszcza w północno-wschodniej części województwa,
  - produkcji mięsa, zwłaszcza w rejonach: płockim, mławsko-żuromińskim i siedleckim.
- ochronę przed presją urbanizacyjną najcenniejszych i najbardziej produktywnych elementów rolniczej przestrzeni produkcyjnej (predestynowanych do pełnienia funkcji żywicielskich o strategicznym znaczeniu w województwie mazowieckim – mapa *Kierunki zagospodarowania przestrzennego*), ze szczególnym uwzględnieniem: Równiny Łowicko-Błońskiej, Wysoczyzn: Ciechanowskiej, Płońskiej i Siedleckiej, rejonu Grójca oraz obszarów nadwiślańskich (w powiatach: garwolińskim, kozienickim i lipskim), w drodze oddziaływania na gospodarkę przestrzenią przy pomocy narzędzi indykatywnych oraz prawnych;
- ograniczanie przeznaczania najlepszych gleb pod uprawy roślin energetycznych;
- przeciwdziałanie fragmentacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej poprzez działania na rzecz poprawy struktury obszarowej gospodarstw, prace scaleniowe i zagospodarowanie poscaleniowe;
- ograniczanie przeznaczania gruntów rolnych na cele nierolnicze poprzez:
  - przeciwdziałanie przeznaczaniu przez gminy gruntów rolnych klas I-III na cele nierolnicze w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem struktury użytków rolnych znajdujących się w miejscowościach, w których procedura zmian jest wdrażana;
  - uwzględnianie położenia i sąsiedztwa w procesie decyzyjnym;
- zachowywanie funkcji towarzyszących produkcji żywności, m.in.: utrzymywanie tradycyjnego krajobrazu rolniczego, zachowywanie wolnych przestrzeni użytkowanych rolniczo (np. jako dopełnienia zielonych pierścieni wokół miast, zwłaszcza Warszawy), utrzymywanie trwałych użytków zielonych dla ochrony bioróżnorodności;
- upowszechnianie działań rolno-środowiskowo-klimatycznych zapewniających rozwój gospodarki rolnej zintegrowanej z ochroną zasobów i walorów przyrodniczych, w tym rozwój rolnictwa ekologicznego;
- działania na rzecz poprawy warunków glebowo-wodnych dla rolnictwa m.in. poprzez budowę i renowację infrastruktury nawadniającej i odwadniającej.

W zakresie wykorzystania potencjału kulturowego, ustala się główny zakres działań, który będzie polegał na:

- objęciu ochroną unikalnych elementów architektury wiejskiej, w tym układów ruralistycznych;
- rewitalizacji wsi poprzez inwestycje związane z ochroną zabytkowej i charakterystycznej dla poszczególnych regionów architektury;
- utrzymywaniu unikalnych tradycji wiejskich występujących w regionach etnograficznych, w tym wspieraniu imprez folklorystycznych, twórców ludowych oraz producentów wyrobów tradycyjnych;

- wykorzystaniu wartości kulturowych wsi do rozwoju turystyki, w tym agroturystyki;
- promowaniu regionalnych produktów turystycznych.

W zakresie poprawy warunków i jakości życia – ustala się główne działania polegające na:

- poprawie dostępności komunikacyjnej obszarów wiejskich, m.in. poprzez rozwój ponadlokalnych i lokalnych systemów infrastruktury transportowej, rozwój transportu publicznego (z preferencjami dla północnych i północno-wschodnich obszarów województwa), a także modernizację istniejącej sieci drogowej (m.in. remonty, odnowa nawierzchni), zwłaszcza dróg powiatowych i gminnych istotnych dla powiązań wewnątrzregionalnych;
- poprawie pewności zasilania w energię elektryczną obszarów wiejskich, m.in. poprzez budowę, modernizację oraz wymianę sieci i urządzeń elektroenergetycznych w zakresie niskich i średnich napięć, w szczególności w północno-wschodniej części województwa;
- usprawnianiu usług publicznych podstawowego i średniego rzędu w zakresie edukacji, zdrowia i administracji;
- odnowy tkanki osadniczej ośrodków lokalnych i ponadlokalnych, oraz tworzeniu przestrzeni publicznych, będących miejscem koncentracji i aktywizacji społeczności lokalnych;
- budowie i rozbudowie systemów wodociągowo-kanalizacyjnych, a także sukcesywnej sanitacji terenów o zabudowie rozproszonej, m.in. poprzez budowę przydomowych oczyszczalni ścieków;
- uporządkowaniu gospodarki odpadami zwierzęcymi oraz nawozami naturalnymi, w tym budowie płyt do składowania obornika oraz zbiorników na gnojówkę i gnojowicę;
- zwiększeniu nasycenia infrastrukturą ICT na wsi, szczególnie w gminach charakteryzujących się niskim wskaźnikiem dostępu do Internetu (peryferyjne obszary województwa), a także zapewnieniu mieszkańcom i podmiotom gospodarczym dostępu do systemu e-usług;
- rozwoju infrastruktury wodno-melioracyjnej, łagodzącej zagrożenia naturalne na obszarach wiejskich oraz przeciwdziałającej skutkom występowania zjawisk naturalnych, m.in. podtopieniom.

Rozbudowa lokalnego potencjału przemysłowego i wspieranie innowacyjności; główne działania będą polegały na:

- wykorzystywaniu lokalnej bazy surowcowej (w szczególności mleka, żywca, warzyw i owoców) dla rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego;
- wykorzystaniu odpadów i produktów ubocznych rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego dla celów energetyki odnawialnej np. do produkcji biogazu;
- rozwoju sieci współpracy producent-przetwórca;
- rozwoju organizacji producentów rolnych, w tym poprzez spółdzielczość i grupy producenckie w sektorze rolno-spożywczym;
- upowszechnianiu innowacyjnych technologii przechowywania i dystrybucji produktów żywnościowych;
- inicjowaniu i wspieraniu współpracy jednostek naukowo-badawczych i wyższych uczelni z przetwórcami i rolnikami w zakresie upowszechniania innowacyjnych rozwiązań związanych z nowoczesnymi metodami produkcji rolniczej dla przetwórstwa;

- wspieraniu tworzenia pozarolniczych miejsc pracy oraz przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

2.7. Polityka kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska

Polityka ta, poprzez swoje kierunki działań i zadania, ma na celu przede wszystkim dążenie do równowagi pomiędzy poszczególnymi elementami zagospodarowania przestrzennego oraz kształtowanie trwałości procesów przyrodniczych, zaspokajających potrzeby społeczne z poszanowaniem zasady sprawiedliwości międzypokoleniowej. Cel ten jest realizacją zasady zrównoważonego rozwoju i oznacza takie gospodarowanie przestrzenią, które pomimo różnych działań społeczno-gospodarczych jest dostosowane do uwarunkowań środowiska przyrodniczego i zachowuje jego równowagę. Długofalowy rozwój musi opierać się na poszanowaniu i umiejętnym wykorzystaniu cech, zasobów i walorów środowiska, ze zwróceniem szczególnej uwagi na ograniczanie antropopresji, stałą poprawę parametrów środowiska, jak też zachowanie naturalnych siedlisk przyrodniczych. W związku z uzyskanymi kompetencjami samorządu województwa w zakresie tworzenia form ochrony przyrody (parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu w powiązaniu z innymi formami ochrony przyrody) polityka ta będzie polegać na weryfikacji i kształtowaniu obszarów ochrony zasobów i walorów przyrodniczych.

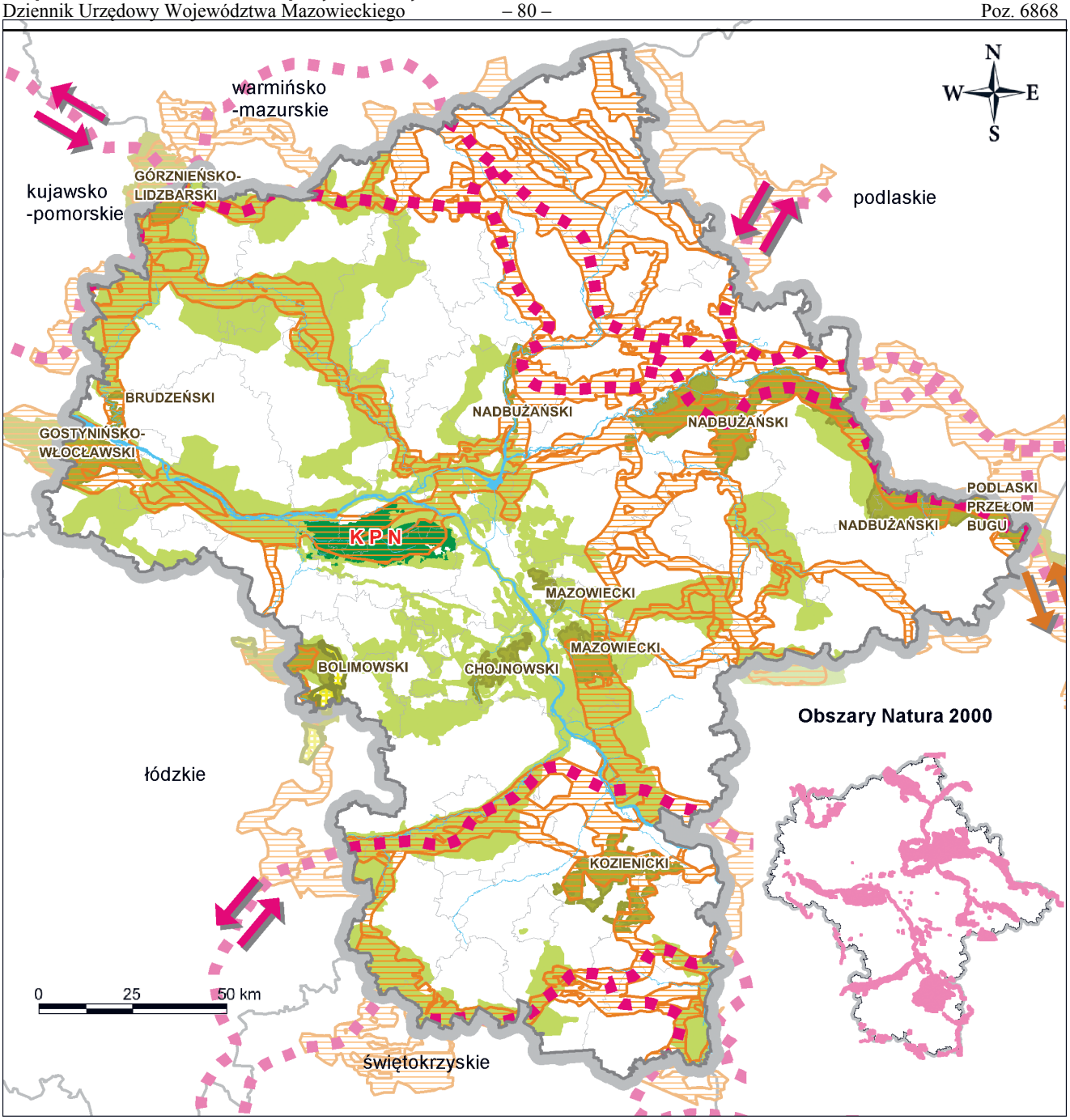
Polityka ta zmierzać będzie do stworzenia ciągłości przestrzennej systemu obszarów o cennych wartościach przyrodniczych oraz zapewnienia pomiędzy nimi powiązań ekologicznych (tworzenie spójnego systemu ochrony przyrody). Adresowana jest, co do zasady, do całego obszaru województwa, natomiast w ujęciu przestrzennym koncentrować się będzie na systemie dolin rzek, zwartych obszarach leśnych, a także korytarzach ekologicznych, charakteryzujących się wysokim stopniem naturalnego pokrycia terenu. (Mapa 10. *Ochrona walorów przyrodniczych*)

Polityka ekologiczna województwa prowadzona jest poprzez realizację ustaleń *Programu Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 roku*, a także powiązanych z nim tematycznie programów wojewódzkich.

Drugim kierunkiem realizacji omawianej polityki, poza ochroną zasobów i walorów przyrodniczych, jest poprawa standardów środowiska przyrodniczego, realizowana poprzez: zwiększanie zasobów i retencji wodnej, renaturalizację przekształconych odcinków rzek i terenów zalewowych, tworzenie systemu gospodarki odpadami, systemu oczyszczania ścieków, ograniczanie emisji zanieczyszczeń i hałasu, wprowadzanie przedsięwzięć zmierzających do wykorzystania odnawialnych źródeł energii, przywracanie wartości użytkowej gruntom zdegradowanym, przeciwdziałanie erozji i ochronę gleb.

Ustala się następujące kierunki działań mających na celu ochronę walorów środowiska, przyrody i krajobrazu oraz wzrost bioróżnorodności:

- utrzymanie potencjału przyrodniczego obszarów i obiektów objętych ochroną prawną w tym: Kampinoskiego Parku Narodowego, 184 rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych (Nadbużańskiego, Mazowieckiego, Chojnowskiego, Brudzeńskiego, Kozienickiego, Gostynińsko-Włocławskiego, Górznieńsko-Lidzbarskiego, Bolimowskiego, Podlaskiego Przełomu Bugu), 30 obszarów chronionego krajobrazu, 77 obszarów Natura 2000 oraz 882 użytków ekologicznych, 6 stanowisk dokumentacyjnych, 35 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych i 4272 pomników przyrody;
- dążenie do minimalizacji negatywnych oddziaływań inwestycji, w tym transportowych, na obszary chronione cenne przyrodniczo poprzez zastosowanie najlepszych dostępnych technik i rozwiązań planistycznych;
- regulację granic *Kampinoskiego Parku Narodowego*;
- kontynuację działań w zakresie utrzymania wysokich walorów przyrodniczo-krajobrazowych w sąsiedztwie *Bolimowskiego Parku Krajobrazowego*;
- właściwe zarządzanie zasobami przyrodniczymi i gospodarczymi na obszarach chronionych poprzez:
  - opracowanie planów ochrony dla parków krajobrazowych: *Chojnowskiego, Kozienickiego, Brudzeńskiego, Gostynińsko-Włocławskiego, Górznieńsko-Lidzbarskiego, Podlaskiego Przełomu Bugu* oraz dla rezerwatów przyrody;
  - zmianę struktury własności gruntów *Kampinoskiego Parku Narodowego* – wykupy gruntów prywatnych;
  - przygotowanie planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000;
  - dostosowanie zasad gospodarowania na obszarach chronionego krajobrazu do lokalnych uwarunkowań.
- zapewnienie ochrony krajobrazów zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, w oparciu o przeprowadzoną waloryzację krajobrazową i istniejący zapis w części *Zintegrowana polityka opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej* dotyczących krajobrazów kulturowych;
- analiza rozmieszczenia form ochrony przyrody na terenie województwa mazowieckiego, umożliwiającej wskazanie obszarów niezbędnych dla zachowania ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej przyrodniczych obszarów prawnie chronionych wraz z korektą granic istniejących obszarów chronionego krajobrazu – kontynuacja tworzenia sieci obszarów chronionych;
- wprowadzenie systemu ochrony prawnej korytarzy ekologicznych;
- ochronę dolin rzecznych, obszarów mokradłowych i kompleksów leśnych, które stwarzają doskonałe warunki migracyjne zwierząt;
- zagospodarowanie brzegów Wisły w Warszawie w zgodzie z wymogami ochrony wartości przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego;
- dążenie do utrzymania struktury ekologicznej miast powiązanej z terenami otwartymi w ich otoczeniu i ograniczania presji urbanistycznej na tereny podmiejskie;

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Ochrona walorów przyrodniczych

KPN Kampinoski Park Narodowy

parki krajobrazowe

obszary chronionego krajobrazu

obszary Natura 2000

obszary przewidziane do utrzymania wysokich walorów przyrodniczo-krajobrazowych

Korytarze migracyjne zwierząt
(wg Zakładu Badania Ssaków, PAN Białowieża 2005):

główne

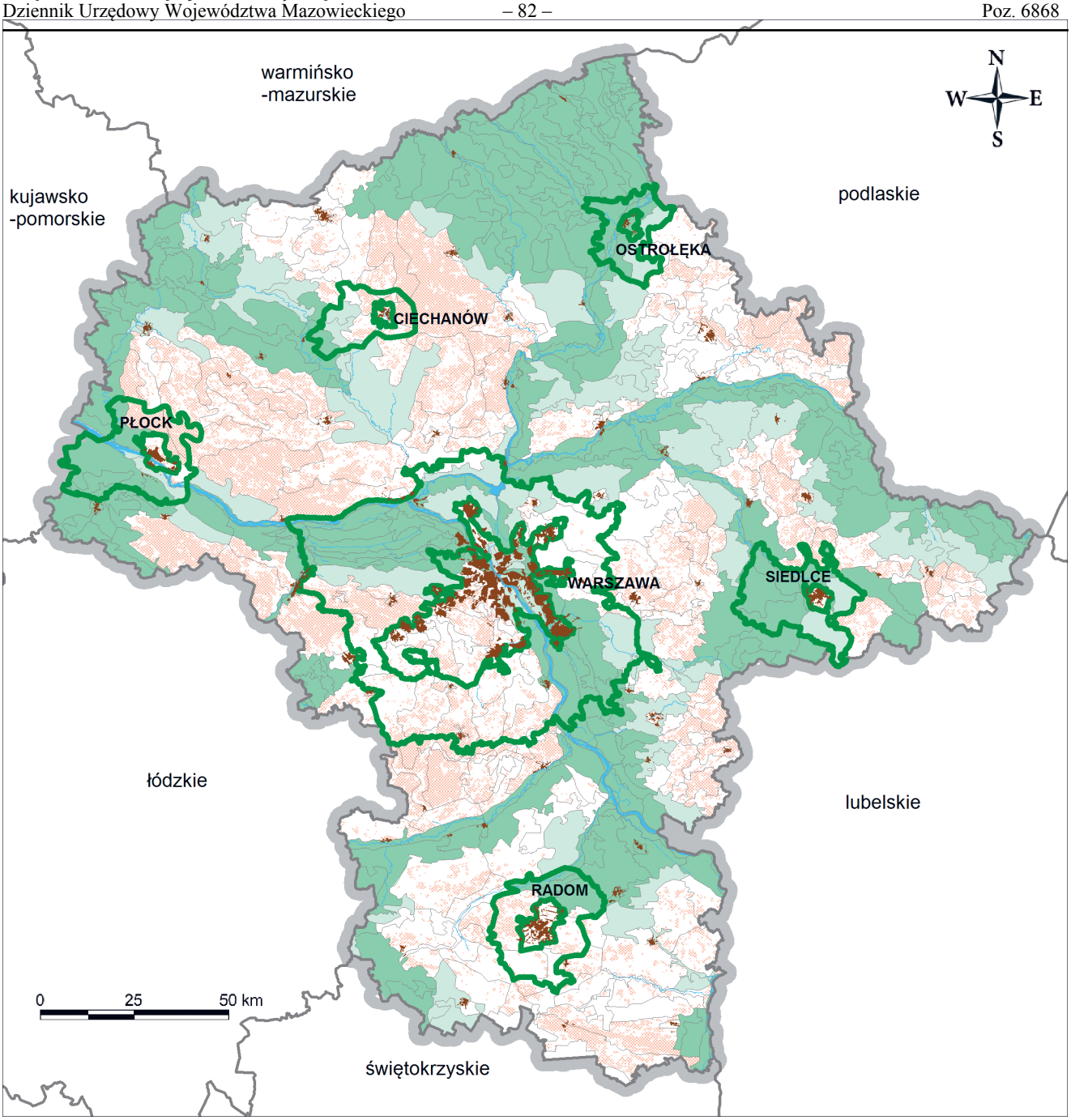
uzupełniające

kierunki migracji

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie danych Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej, rozporządzeń Wojewody Mazowieckiego w sprawie wyznaczania obszarów chronionego krajobrazu, Projektu korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce, http://natura2000.gdos.gov.pl.

- tworzenie zielonego pierścienia przede wszystkim wokół Warszawy, Radomia oraz Płocka poprzez ochronę i kształtowanie układu terenów otwartych, położonych poza zwartą zabudową i powiązanych funkcjonalnie z miastem; (Mapa 11. *Koncepcja „zielonych pierścieni”*)
- zwiększanie potencjału społecznego, w tym edukacyjno-turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo, w szczególności objętych ochroną prawną, z równoczesnym uwzględnieniem działań kompensujących wzrost presji ruchu turystycznego;
- zachowanie walorów przyrodniczych, kulturowych, architektonicznych i krajobrazowych miast – ogrodów poprzez utrzymanie ich leśno-parkowego charakteru m.in. Milanówka, Podkowy Leśnej, Konstancina-Jeziornej, Otwocka, Józefowa oraz pasm przyrodniczo-kulturowych związanych z dolinami rzek: Wisły, Narwi, Bugu i Liwca, Wkry i Skrwy, Omulwi i Pilicy;
- upowszechnianie działań rolno-środowiskowo-klimatycznych zapewniających rozwój gospodarki rolnej zintegrowanej z ochroną zasobów i walorów przyrodniczych na obszarach wiejskich;
- ochronę walorów uzdrowiskowych miejscowości Konstancin-Jeziorna poprzez właściwe gospodarowanie w wyznaczonych strefach ochrony uzdrowiskowej, z uwzględnieniem ochrony środowiska (w tym ochrony naturalnych surowców leczniczych), zapewnienie odpowiedniej infrastruktury oraz tworzenie warunków środowiskowych przyjaznych pacjentom;
- ochronę gruntów leśnych przed zmianą funkcji na nieleśną, z uwzględnieniem: czynników położenia, areału oraz struktury terenów przewidzianych do zmiany przeznaczenia, szczególnie lasów położonych w granicach administracyjnych miast oraz w odległości do 10 km od granic miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców, z wyjątkiem zmian przeznaczenia na potrzeby realizacji niezbędnej infrastruktury komunikacyjnej i technicznej;
- realizację *Programu Zwiększenia Lesistości dla Województwa Mazowieckiego* (zwiększenie lesistości do 25% w 2020 roku), zwłaszcza na terenach rekomendowanych do zalesień w pierwszej kolejności (priorytet I);
- ochronę terenów zakrzewień i zadrzewień śródpolnych i nadwodnych, stanowiących ostoje wielu gatunków roślin i zwierząt;
- rozwój i ochronę terenów zielonych (zieleń ogrodowa i parkowa) w szczególności na obszarach zurbanizowanych oraz zieleni izolacyjnej przy ciągach komunikacyjnych;
- zwiększanie powierzchni leśnej w województwie, mającej na celu przeciwdziałanie fragmentacji przestrzeni przyrodniczej poprzez:
  - zalesianie gruntów z uwzględnieniem warunków przyrodniczo-krajobrazowych i potrzeb różnorodności biologicznej;
  - utrzymanie leśnych kompleksów promocyjnych wdrażających nowoczesne, proekologiczne zasady gospodarowania w lasach;
- sporządzanie i wprowadzanie programów zwiększania lesistości na terenie gmin;
- wyłączanie z użytkowania lasów zasługujących na ochronę prawną lub objęcie ich zasadami gospodarstwa specjalnego;
- opracowywanie i wdrażanie studiów teoretycznych i doświadczalnych nad nowym modelem lasu z uwzględnieniem metod gospodarowania opartych na zasadach trwale zrównoważonego rozwoju i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej;

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Koncepcja "zielonych pierścieni"

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

- granice jednostek przyrodniczo-krajobrazowych
- zabudowa zwarta
- grunty o bardzo dobrej i dobrej przydatności dla rolnictwa
- jednostki o dużej predyspozycji do kształtowania powiązań przyrodniczych
- jednostki o średniej predyspozycji do kształtowania powiązań przyrodniczych
- "zielone pierścienie" wokół miast

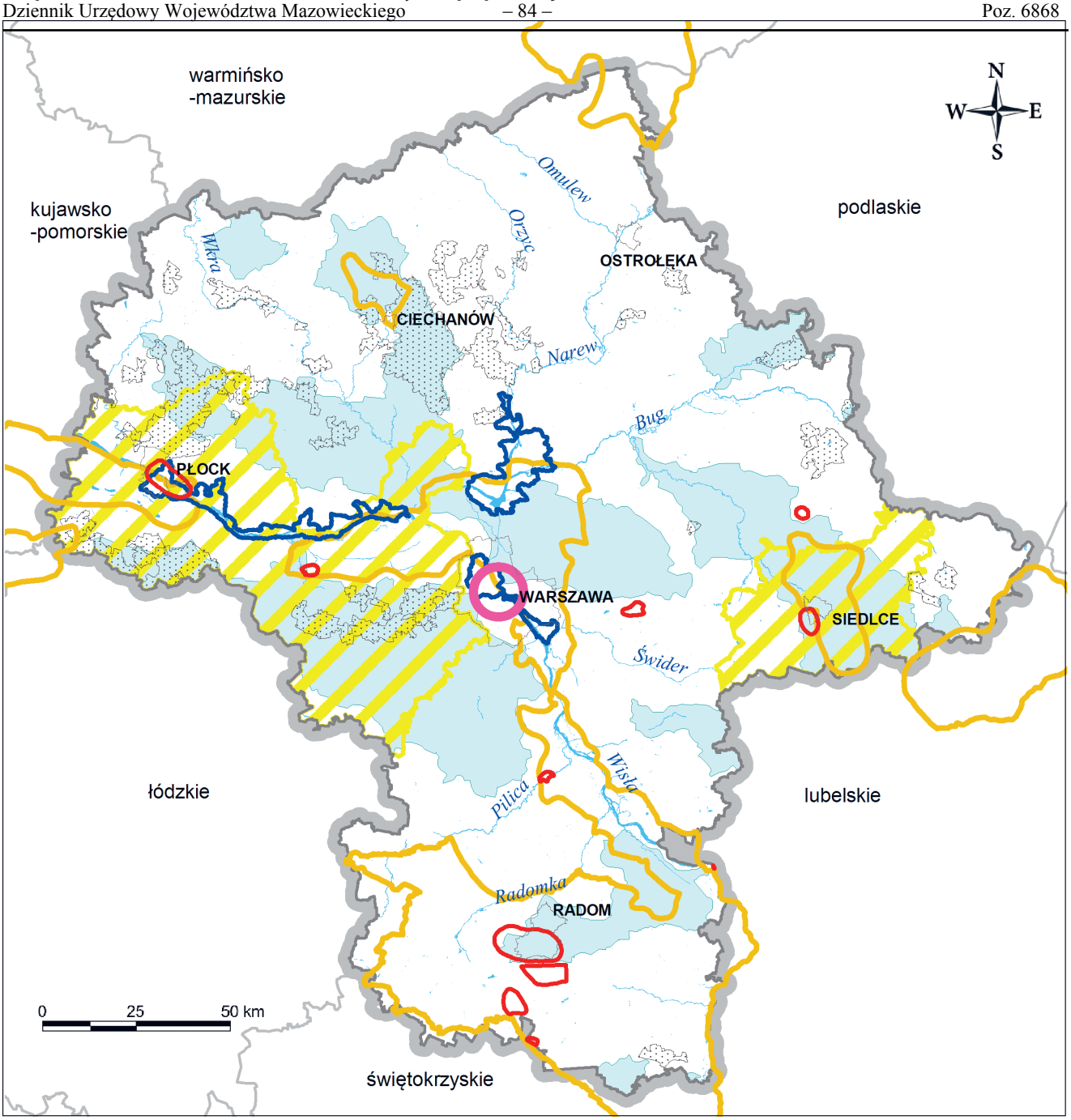
Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Opracowania ekofizjograficznego do Planu Zagospodarowania obszaru Metropolitalnego Warszawy, 2005 r. oraz Opracowania ekofizjograficznego do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego 2011 r.

- dostosowywanie koncepcji zagospodarowania i użytkowania lasu do przyrodniczych, gospodarczych i społecznych warunków funkcjonowania gospodarstwa leśnego z priorytetem naturalnego i półnaturalnego kierunku hodowli lasu, preferującego rębnie złożone i wykorzystanie odnowień naturalnych;
- promowanie i ochronę różnorodności biologicznej w całym procesie zarządzania i gospodarowania lasami;
- nadzoru nad przestrzeganiem prawidłowych metod gospodarowania w lasach wszystkich form własności;
- zachowanie funkcji rolniczej na gruntach o wysokiej jakości i przydatności dla rolnictwa, w szczególności ograniczenie przeznaczenia gleb wysokich klas bonitacyjnych na cele nierolnicze;
- wdrażanie unijnego instrumentu doskonalenia efektów działalności środowiskowej – Systemu Ekozarządzania i Audytu (EMAS), w celu zmniejszenia oddziaływania na środowisko: przedsiębiorstw, zakładów, instytucji.

Gospodarka wodna

Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód oraz racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi wymaga szeregu działań w różnych dziedzinach gospodarki. W sektorze przemysłu są to działania ukierunkowane na wprowadzenie ekologicznych technologii ograniczających zanieczyszczenia wód i ich pobór (obiegi zamknięte). W sektorze rolnictwa i gospodarki komunalnej należy zmierzać m.in. do minimalizacji zanieczyszczeń pochodzących ze spływów powierzchniowych, punktowych i liniowych, jak również właściwego stosowania i przechowywania nawozów, środków ochrony roślin itp.(Mapa 12. *Kształtowanie zasobów wodnych i poprawa jakości wód*)
W celu kształtowania stosunków wodnych oraz ochrony ilościowej i jakościowej wód ustala się:

- utrzymanie istniejących naturalnych zbiorników wodnych i terenów podmokłych, w szczególności starorzeczy, bagien i mokradeł, oczek wodnych oraz renaturalizację przekształconych odcinków rzek i terenów zalewowych;
- racjonalizację zużycia wód podziemnych na cele komunalne i przemysłowe;
- zwiększanie retencyjności zlewni województwa poprzez realizację *Programu Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego*, w szczególności na obszarach o wysokim priorytecie zwiększania retencji;
- odbudowę zniszczonych systemów melioracyjnych, zwiększających retencję glebową oraz właściwą ich eksploatację, wykorzystanie urządzeń piętrzących do zatrzymania wód opadowych;
- ochronę układu odwodnienia rowami melioracyjnymi oraz konieczność przebudowy systemów melioracyjnych, działających dotychczas na potrzeby rolnicze w przypadku przekształcenia tych terenów w obszary zurbanizowane;
- zwiększanie lesistości w celu poprawy retencji gruntowej i ochrony obszarów źródliskowych;
- ograniczenie emisji ścieków komunalnych oraz spływów powierzchniowych zanieczyszczeń z terenów zurbanizowanych i rolnych, w celu zachowania wód dobrej jakości i zatrzymania procesu eutrofizacji zbiorników wodnych;
- realizację programu działań na obszarach szczególnie narażonych na zanieczyszczenia związkami azotu pochodzenia rolniczego;

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Kształtowanie zasobów wodnych i poprawa jakości wód

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

- udokumentowane Główne Zbiorniki Wód Podziemnych
- jednolite części wód powierzchniowych przeznaczone dla zaopatrzenia ludności
- obligatoryjne zarządzanie wodami opadowymi

Obszary:
- wymagające zwiększenia retencji wodnej (wysoki priorytet)
- szczególnie narażone na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych
- występowania suszy hydrologicznej
- występowania lejów depresyjnych

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie danych Państwowego Instytutu Geologicznego, Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej, Państwowej Służby Hydrologicznej, Programu Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego oraz Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 oraz Planu Gospodarowania Wodami na Obszarze Dorzecza Wisły.

- realizację zadań *Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych*, w tym budowę i modernizację kanalizacji i oczyszczalni ścieków, zapewniającą odpowiedni stopień oczyszczania ścieków;
- ochronę głównych zbiorników wód podziemnych i stref ochronnych ujęć wód powierzchniowych i podziemnych;
- wprowadzenie ekologicznych obszarów ochronnych wokół jezior oraz stref ochronnych ujęć wód do spożycia i głównych zbiorników wód podziemnych;
- wykorzystanie potencjału transportowego i hydroenergetycznego Wisły z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju oraz ograniczeń wynikających z występowania obszarów NATURA 2000;
- maksymalne odprowadzanie wód opadowych do ziemi, a minimalizowanie ich odprowadzania do kanalizacji;
- realizację inwestycji z zakresu poprawy i rozwijania infrastruktury związanej z rozwojem rolnictwa i leśnictwa.

Ochrona powierzchni ziemi

Ustala się główne kierunki działań:

- ograniczanie przeznaczania gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze lub nieleśne;
- zachowanie naturalnych form rzeźby terenu oraz ochronę dziedzictwa geologicznego;
- wprowadzanie zalesień na gruntach rolnych V i VI klasy bonitacyjnej;
- utrzymanie istniejących oraz wprowadzenie nowych zadrzewień i zakrzewień na gruntach użytkowanych rolniczo, w celu ograniczenia procesów erozyjnych;
- przywracanie wartości użytkowej terenom i gruntom zdegradowanym i zdewastowanym w wyniku czynników antropogenicznych (m.in. przez eksploatację surowców, składowanie odpadów, poważne awarie) oraz naturalnych (m.in. przez powódź, erozję, osuwiska);
- ograniczanie, poprzez racjonalną eksploatację kopalin, niekorzystnego wpływu górnictwa odkrywkowego na krajobraz, gleby i lokalne stosunki wodne;
- prowadzenie ścisłej ewidencji źródeł zanieczyszczeń oraz eliminację nielegalnych źródeł zagrożeń i zanieczyszczeń;
- prowadzenie prawidłowej gospodarki regulującej stosunki wodne w odniesieniu do użytków rolnych;
- zachowanie torfowisk i oczek wodnych jako naturalnych zbiorników wodnych;
- prowadzenie działań zmniejszających intensywność procesów erozyjnych poprzez zalesienia i zabiegi agrotechniczne.

Ochrona obszarów występowania surowców mineralnych

Ustala się następujące kierunki działań:

- ochronę i racjonalne użytkowanie kopalin w odniesieniu do złóż udokumentowanych oraz obszarów perspektywicznych i prognostycznych – wspieranie prac dokumentacyjnych surowców mineralnych ważnych dla rozwoju gospodarczego regionu, zwłaszcza złóż kopalin uznanych za strategiczne i ważne,

o znaczeniu krajowym: wapieni jurajskich w okolicy Wierzbicy, piaskowców jurajskich w okolicach Szydłowca, glin ceramicznych kamionkowych i ogniotrwałych w utworach dolnojurajskich w okolicach Przysuchy, kredy w rejonie Kornicy, surowców ilastych do produkcji kruszywa lekkiego w powiecie żyrardowskim;

- racjonalne wykorzystanie zasobów wód leczniczych i termalnych, szczególnie będących podstawą gospodarki uzdrowiskowej;
- przywracanie wartości użytkowej obszarom poeksploatacyjnym górnictwa odkrywkowego (rekultywacja);
- wspieranie prac poszukiwawczych surowców energetycznych, zwłaszcza złóż gazu ziemnego w łupkach ilastych.

Ochrona powietrza przed zanieczyszczeniem

W zakresie poprawy jakości i ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem oraz ograniczenia emisji gazów cieplarnianych ustala się następujące kierunki działań:

- zmniejszanie przekroczeń dopuszczalnych poziomów stężeń monitorowanych substancji, poprzez:
  - przygotowywanie i wdrażanie programów ochrony powietrza, monitorowanie ich realizacji oraz ocenę ich skuteczności;
  - systematyczny monitoring imisji substancji, który pozwoli podejmować skuteczne działania naprawcze.
- ograniczanie niskiej emisji (powierzchniowej) ze źródeł rozproszonych poprzez:
  - rozbudowę centralnych systemów zaopatrywania w energię cieplną;
  - zmianę paliw węglowych na paliwa niskoemisyjne oraz wykorzystanie indywidualnych źródeł energii odnawialnej;
  - ograniczenie strat ciepła w budynkach (m.in. termomodernizacje);
  - wdrożenie budownictwa pasywnego.
- ograniczenie emisji liniowej poprzez:
  - zintegrowane planowanie rozwoju zbiorowego systemu komunikacji na terenie miast, wprowadzanie stref z ograniczeniem poruszania się pojazdów w centrach miast oraz budowę ścieżek rowerowych;
  - doskonalenie systemów zarządzania ruchem oraz dalszy rozwój publicznego transportu zbiorowego, zwłaszcza transportu szynowego;
  - ograniczanie ruchu tranzytowego w miastach oraz budowę obwodnic drogowych miast m.in. Radomia, Płocka, Ciechanowa, Ostrołęki, Siedlec, Pułtuska, Lipska, Wyszkowa, Sokołowa Podlaskiego, Węgrowa, Mławy, Góry Kalwarii, Iłży, Marek, Łomianek;
  - stosowanie przy budowie i modernizacji dróg oraz parkingów materiałów i technologii gwarantujących ograniczenie emisji pyłu podczas ich eksploatacji;
  - organizację systemu bezpiecznych parkingów na obrzeżach miast obsługiwanych przez środki transportu zbiorowego;
  - zwiększenie zastosowania niskoemisyjnych paliw i technologii w systemie transportu publicznego.
- kontynuację redukcji emisji ze źródeł punktowych do powietrza m.in. poprzez:

- podnoszenie efektywności procesów produkcji (stosowanie czystych technologii), budowę instalacji ograniczających emisję zanieczyszczeń oraz wdrażanie nowoczesnych technologii przyjaznych środowisku (BAT);
- ograniczanie uciążliwości z oczyszczalni ścieków, ferm hodowlanych, składowisk odpadów oraz zakładów celulozowo-papierniczych i przetwórstwa spożywczego.

Ochrona przed hałasem

Ustala się następujące kierunki w zakresie poprawy klimatu akustycznego:

- opracowanie map akustycznych i programów ochrony przed hałasem dla miast powyżej 100 tys. mieszkańców (Warszawa, Radom, Płock);
- realizację ustaleń programów ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż dróg krajowych na terenie województwa mazowieckiego;
- opracowanie map akustycznych dla odcinków dróg, po których przejeżdża ponad 3 000 000 pojazdów rocznie, programów ochrony środowiska przed hałasem oraz ich realizacja;
- opracowanie map akustycznych dla linii kolejowych, po których przejeżdża ponad 30 000 pociągów rocznie i programów ochrony środowiska przed hałasem oraz ich realizacja;
- opracowanie map akustycznych dla lotniska im. Chopina, na którym ma miejsce ponad 50 000 operacji rocznie i programu ochrony środowiska przed hałasem oraz jego realizacja;
- budowę obwodnic miast umożliwiającą zmniejszenie hałasu komunikacyjnego na obszarach, na których występują przekroczenia wartości dopuszczalnych z uwzględnieniem obszarów cennych przyrodniczo;
- rozbudowę i modernizację sieci drogowo-ulicznej ze stosowaniem tzw. cichych nawierzchni;
- ochronę obszarów zabudowanych wzdłuż ruchliwych ciągów komunikacyjnych (gdzie występują przekroczenia poziomów dopuszczalnych) poprzez m.in. budowę wałów, budowę ekranów akustycznych;
- wymianę i modernizację taboru komunikacji miejskiej;
- zwiększanie konkurencyjności transportu publicznego w stosunku do transportu indywidualnego, w tym: modernizowanie i rozbudowa komunikacji tramwajowej, transportu kolejowego, rozbudowa metra w Warszawie, stosowanie nowoczesnych środków inżynierii ruchu dla lepszego upłynnienia ruchu drogowego;
- rozszerzanie stref wolnych od ruchu samochodowego w miastach (lub stref z ograniczeniami) oraz tworzenie warunków do bezpiecznego ruchu rowerowego i pieszego;
- stwarzanie sprzyjających warunków do upowszechniania transportu pasażerskiego opartego na napędzie elektrycznym (wykorzystującym urządzenia magazynujące energię elektryczną);
- respektowanie zasad zagospodarowania, w tym przede wszystkim zakazów zabudowy w strefie ograniczonego użytkowania utworzonej dla Lotniska Chopina w Warszawie oraz Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin w Nowym Dworze Mazowieckim;

- lokalizowanie elektrowni wiatrowych w bezpiecznej odległości od terenów zurbanizowanych (szczególnie mieszkaniowych).

Gospodarka odpadami

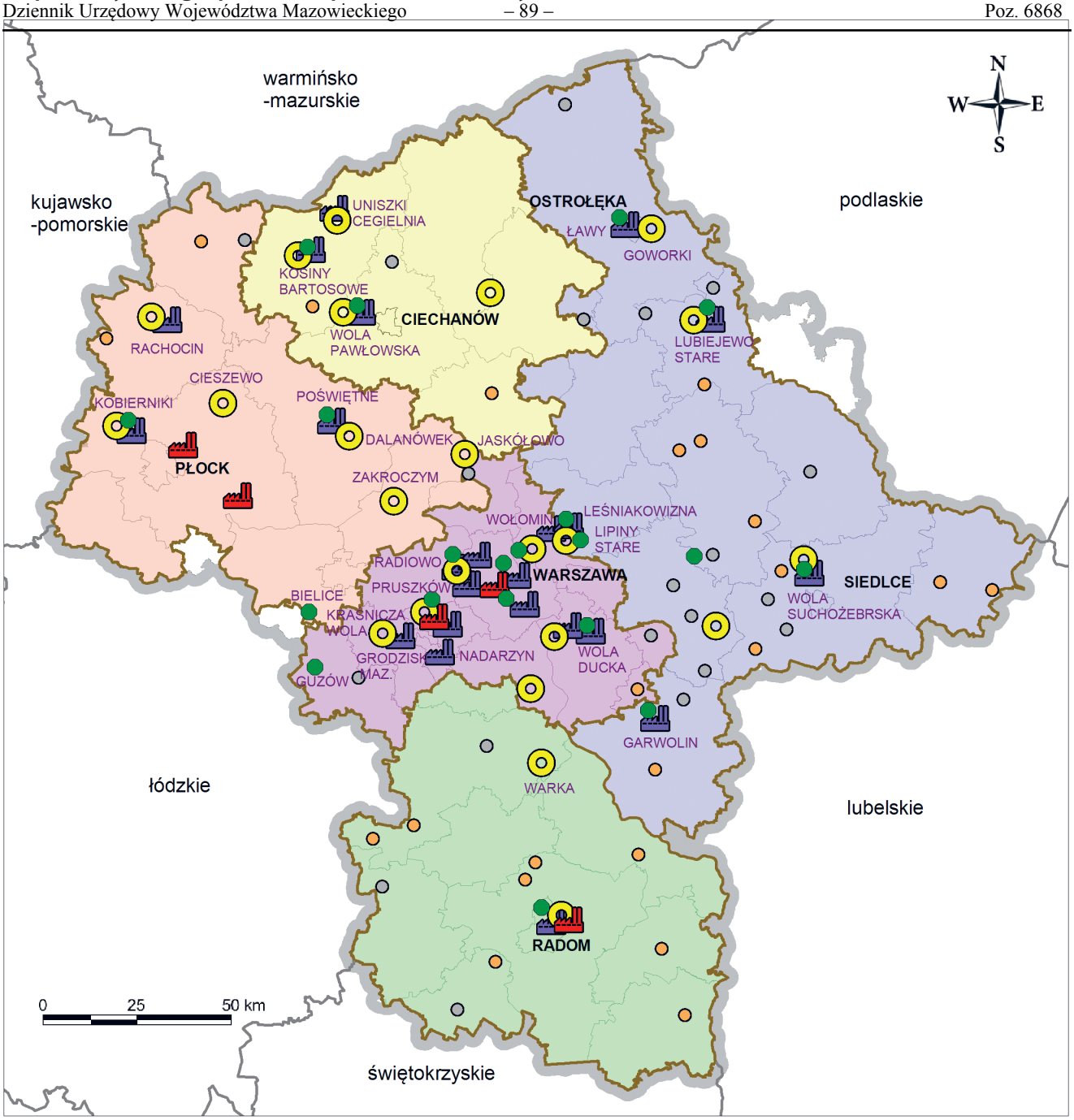
W celu poprawy stanu gospodarki odpadami konieczna jest koncentracja prac nad tworzeniem zintegrowanego systemu gospodarki odpadami w oparciu o ustalenia *Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2023* oraz uchwały w sprawie wykonania WPGO, z późniejszymi zmianami.

W zakresie racjonalizacji gospodarki odpadami *Plan* ustala:

- postępowanie z odpadami polegające w pierwszej kolejności na zapobieganiu powstawaniu odpadów, a następnie: przygotowaniu do ponownego użycia, recyklingu, stosowaniu innych procesów odzysku i na końcu unieszkodliwianiu;
- ograniczenie ilości odpadów podlegających składowaniu poprzez:
  - upowszechnianie selektywnej zbiórki, zwiększenie udziału odzysku i recyklingu odpadów;
  - objęcie zorganizowanym systemem zbiórki odpadów komunalnych wszystkich mieszkańców regionu;
  - wdrażanie metod termicznego, mechaniczno-biologicznego i biologicznego przetwarzania odpadów ze szczególnym uwzględnieniem odpadów ulegających biodegradacji;
  - szersze stosowanie metody termicznego unieszkodliwiania osadów ściekowych.
- tworzenie regionalnych zakładów gospodarki odpadami wyposażonych w odpowiednie instalacje i urządzenia do odzysku surowców, materiałów lub energii oraz budowa instalacji do zagospodarowania osadów ściekowych;
- dostosowanie składowisk do obowiązujących standardów oraz zamykanie i rekultywacja składowisk;
- wspieranie działań zmierzających do zagospodarowania odpadów niebezpiecznych, w tym wyrobów zawierających azbest.

Zgodnie z *Wojewódzkim Planem Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2023* przyjmuje się regionalizację w oparciu o pięć obszarów gospodarki odpadami tj.: warszawski, płocki, ciechanowski, radomski i ostrołęcko-siedlecki, stanowiącą główny układ odniesienia dla rozwiązań systemowych w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi. Docelowo zagospodarowanie odpadów odbywać się będzie w regionalnych instalacjach do przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK). (Mapa 13. *System gospodarki odpadami komunalnymi*)

Mapa 13. System gospodarki odpadami komunalnymi

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

System gospodarki odpadami komunalnymi

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Regionalne Obszary Gospodarki Odpadami

- ostrołęcko-siedlecki
- radomski
- warszawski
- ciechanowski
- płocki

Regionalne Instalacje Przetwarzania Odpadów Komunalnych

- spalarnie
- zakłady MBP
- składowiska
- kompostownie
- ŁAWY lokalizacja instalacji regionalnej

Składowiska odpadów komunalnych do zamknięcia

- do końca 2014 r.
- po 2014 r.

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie *Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2023* oraz uchwały w sprawie wykonania *Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2023* z późn. zm.

2.8. Zintegrowana polityka opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej

Ochrona dziedzictwa kulturowego jest częścią procesu kształtowania zrównoważonego rozwoju, ładu przestrzennego w województwie i tożsamości kulturowej.

Ustalenia *Zintegrowanej polityki opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej* obejmują:

- zarządzanie zasobami dziedzictwa, ochronę i eksponowanie przestrzennych świadectw dziedzictwa, zwłaszcza najbardziej wartościowych zespołów i obiektów służących identyfikacji i promocji przestrzeni kulturowej regionu;
- kształtowanie walorów krajobrazowych województwa oraz ochronę przestrzeni posiadających unikatowe lub specyficzne dla regionu walory krajobrazowe;
- zachowanie różnorodności kulturowej województwa, kształtowanie tożsamości regionalnej i historycznej oraz zapewnienie dostępności do zasobów dziedzictwa zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Polityka ta adresowana jest do obszaru całego województwa, a w układzie przestrzennym ma charakter pasmowy (pasma przyrodniczo-kulturowe). Skierowana jest również do obszarów o cennych walorach krajobrazu i dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej, rejonów miast i miejscowości charakteryzujących się cennymi układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zabytkami.

Pasma przyrodniczo-kulturowe obejmują charakterystyczne wielkoprzestrzenne elementy krajobrazowe (doliny rzek) i pasma wzdłuż szlaków kolejowych (Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej i Warszawskiej Kolei Dojazdowej) oraz rejonów etnograficznych województwa mazowieckiego. Układ pasmowy pozwala na kształtowanie powiązań funkcjonalno-przestrzennych pomiędzy ośrodkami o dobrze wykształconej tożsamości kulturowej i obszarami cennymi przyrodniczo, a obszarami peryferyjnymi.

Polityka ta obejmować będzie również ok. 130 miast historycznych, wśród których szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego ma: Warszawa, Płock, Pułtusk, Ciechanów, Radom, Ostrołęka, Szydłowiec, Góra Kalwaria, Iłża, Sierpc, Węgrów, Zakroczym i Maków Mazowiecki oraz miasta ogrody: Konstancin-Jeziorna, Podkowa Leśna, Milanówek, Ząbki i miejscowości pasma otwockiego. (Mapa 14. *Zintegrowana polityka opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego*)

Ważnym elementem tej polityki jest również rewitalizacja historycznych założeń urbanistycznych i ruralistycznych.

Obiekty i obszary zabytkowe oraz dobra kultury współczesnej powinny być ujęte w dokumentach planowania miejscowego oraz posiadać ustalone w nich warunki i zakresy ochrony oraz zasady zagospodarowania bezpośredniego otoczenia.

W zakresie polityki opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej *Plan* ustala:

Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego regionu poprzez:

- ochronę i przywracanie wartości dziedzictwa materialnego o wyrazistej tożsamości, w tym rewitalizację i rewaloryzację zdegradowanych obiektów i obszarów historycznych, a zwłaszcza architektury drewnianej, dworskiej, poprzemysłowej, obiektów budownictwa obronnego;
- eksponowanie w strukturze przestrzennej najcenniejszych zasobów dziedzictwa regionu (zwłaszcza obszaru historycznego centrum Warszawy wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO oraz obszarów uznanych za pomnik historii: Warszawa – historyczny zespół miasta z Traktem Królewskim i Wilanowem oraz Zespół Stacji Filtrów Williama Lindleya, Żyrardów – XIX-wieczna Osada Fabryczna) oraz podniesienie rangi obiektów o wysokich walorach architektonicznych i kulturowych m.in. poprzez rozszerzenie listy miejsc objętych statusem pomnika historii o Obszar Twierdzy Modlin (jako park kulturowy), historyczne centrum Płocka, zespół historyczny z d. opactwem Kanoników Regularnych w Czerwińsku, Zespół Zabytkowych Cmentarzy Wyznaniowych na Powązkach w Warszawie, śródmiejski układ urbanistyczny Radomia i Siedlec, zespół urbanistyczno-krajobrazowy Iłży oraz układ urbanistyczny Szydłowca;
- kształtowanie i ochronę systemu krajobrazów kulturowych zachowujących tożsamość kulturową i walory tradycyjnego krajobrazu, w tym poprzez wykorzystanie formy ochrony prawnej jaką jest park kulturowy, w odniesieniu do:
  - Parku Kulturowego Ossów – Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku;
  - Wilanowskiego Parku Kulturowego;
  - Parku Kulturowego „Stary Radom”.

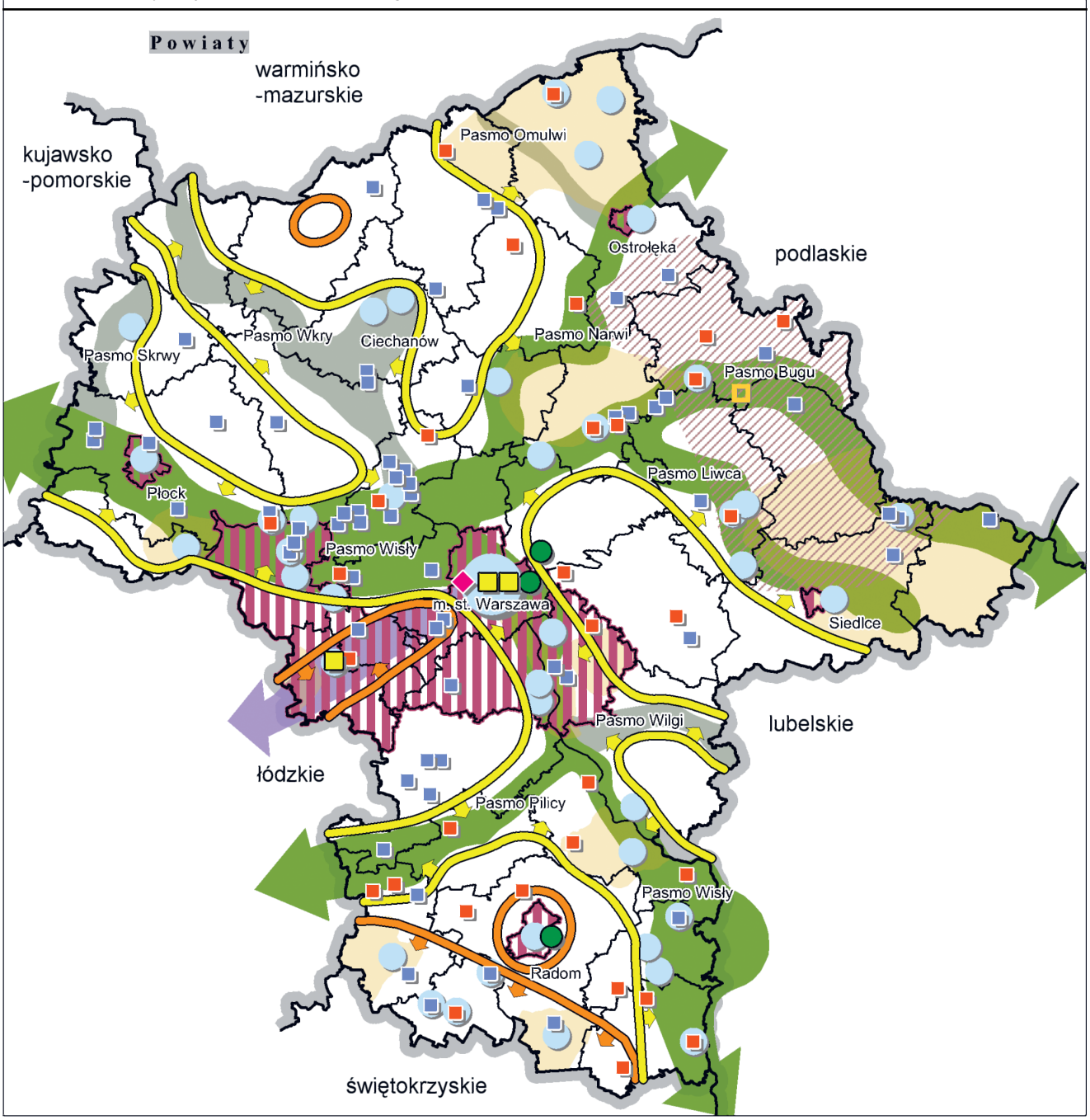
oraz obszarów postulowanych do objęcia tą formą ochrony: (Mapa w skali 1:200 000 *Dziedzictwo kulturowe)*

- Twierdzy Modlin;
- obszaru wokół Zamku w Liwie;
- obszaru Czersk – Góra Kalwaria;
- obszaru Iłża – Sienno;
- Parku Kulturowego im. M. Chełmońskiego;
- Parku Kulturowego „Szwedzkie Góry”;
- Parku Kulturowego Uzdrowiskowy Otwock;
- Parku Kulturowego Reduta 1939;
- Parku Kulturowego Folkloru Kołbielskiego

oraz

- strefy ochrony krajobrazu kulturowego Skarpy Warszawskiej;
- obszarów miast ogrodów: Milanówka, Podkowy Leśnej, Konstancina-Jeziornej, Ząbek;
- parku kulturowego Doliny Kamiennej (wspólnie z województwem świętokrzyskim).

- ochronę i kształtowanie struktur przestrzennych historycznych miast i wsi poprzez ochronę panoram i eksponowanie w sylwetach miejscowości dominant architektonicznych oraz kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca;
- ochronę historycznego pasma urbanistycznego WKD i Miast Ogrodów;
- ochronę zabytkowych układów przestrzennych kolejek wąskotorowych;

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Zintegrowana polityka opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Opieka i ochrona cennych elementów dziedzictwa materialnego

- Miejsce Światowego Dziedzictwa UNESCO
- Pomniki Historii
- Pomnik Zagłady
- Parki Kulturowe
- układy urbanistyczne postulowane do objęcia ochroną
- układy ruralistyczne proponowane do objęcia ochroną
- obszary nagromadzenia obiektów zabytkowych

Kształtowanie tożsamości regionalnej

- ośrodki budowania tożsamości regionalnej

Kultura ludowa

- obszary szczególnej ochrony dziedzictwa kultury ludowej

Zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego

- pasma rzeczne wyznaczone w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami
- pasma rzeczne pozostałe
- pasma szlaków kolejowych
- pasmo osadnictwa drobnoszlacheckiego
- strefa ochrony wartości krajobrazów przyrodniczo-kulturowych w pasmach rzecznych
- strefa ochrony krajobrazów kulturowych poza pasmami
- Kierunki współpracy międzyregionalnej w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów dziedzictwa

Źródło: opracowanie MBPR z wykorzystaniem danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa i Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie – Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

- ochronę regionalnego krajobrazu architektonicznego: rewitalizację wiejskiego dziedzictwa kulturowego (obszary osadnictwa olęderskiego, drobnoszlacheckiego), ochronę najcenniejszych obiektów „in situ", rozwój skansenów;
- rewitalizację i zabezpieczenie obiektów, zespołów budowlanych i układów urbanistycznych – wskazuje się na objęcie ochroną prawną Fabryki Papieru i całego kompleksu przyfabrycznego osiedla robotniczego Mirków w Konstancinie-Jeziornej;
- rewitalizację i zabezpieczanie układów ruralistycznych;
- ochronę dziedzictwa archeologicznego;
- ochronę miejsc związanych z walkami narodowo-wyzwoleńczymi;
- ochronę i rozbudowę muzeów, w tym rozbudowę: Muzeum Kolejnictwa w Warszawie i Muzeum Kolei Wąskotorowej w Sochaczewie oraz powstanie Centrum Cywilizacji i Techniki, jako Parku Kulturowo-Techniczno-Historycznego, Muzeum Centralnego Okręgu Przemysłowego na terenie dawnej Fabryki Broni oraz Centrum Nauki im. T. Sołtyka w Radomiu;
- zachowanie różnorodności kulturowej regionu: pielęgnowanie tradycji i lokalnego folkloru w powiązaniu z zasobami dziedzictwa materialnego, identyfikację oraz rozwój tradycyjnych form działalności gospodarczej, upowszechnianie „ginących zawodów"; ochronę miejsc kultu religijnego;
- popularyzację i zwiększanie dostępności do zasobów dziedzictwa, w tym wprowadzanie nowych form zwiedzania zabytków, wykorzystanie nowych technologii (digitalizacja zasobów);
- identyfikację dóbr kultury współczesnej o charakterze ponadlokalnym i ich ochronę poprzez ustalenia planów miejscowych; wskazuje się min. układy urbanistyczne: Bielany (II i III), Osiedle Sady Żoliborskie (I i II), Osiedle „Zatrasie", Osiedle „Serek Żoliborski", Muranów Północny (fragment), Osiedle Świętojerska/Koźla, Osiedle Długa/Schillera, Osiedle Bielańska, Ściana Wschodnia, Osiedle Szwoleżerów, WSM Rakowiec-Sanocka/Pruszkowska, Osiedle „Bruna", Osiedle „Wierzbno", Osiedle „Przyczółek Grochowski", „Osiedle Młodych" w Warszawie oraz Osiedle Fabryki Broni, Osiedle XV-lecia i Ustronie w Radomiu.

Umiejętne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego poprzez**:**

- kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych (pasm rzecznych: Wisły, Pilicy, Bugu, Narwi, Liwca, Omulwi, Wkry, Skrwy, Wilgi oraz pasma kolei Warszawsko-Wiedeńskiej i WKD), wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej;
- stymulowanie wykorzystania dziedzictwa kulturowego w obszarze przemysłów kultury i czasu wolnego, zwłaszcza produktów turystyki kulturowej;
- kreowanie produktów turystyki kulturowej w oparciu o tradycje historyczne, w tym kultury i sztuki ludowej, tradycje ziemiańskie, tradycje rycerskie, religijne;
- tworzenie szlaków kulturowych wielkich artystów (znanych osobistości) Mazowsza np. malarzy, rzeźbiarzy, pisarzy;
- adaptację obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych;

- zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową w celach dydaktycznych, naukowych i turystycznych;
- tworzenie płaszczyzn współpracy międzyregionalnej w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego (tradycji historycznych, śladów osadnictwa, dziedzictwa kultury ludowej) dla rozwoju produktów turystyki kulturowej.

Kształtowanie tożsamości regionalnej i budowanie klimatu społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez**:**

- kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu: Brochów, Brok, Chlewiska, Ciechanów, Czarnolas, Czersk, Czerwińsk, Góra Kalwaria, Iłża, Kadzidło, Korczew, Kozienice, Liw, Łyse, Maciejowice, Modlin, Myszyniec, Niepokalanów, Opinogóra, Orońsko, Ostrołęka, Otwock, Płock, Przysucha, Pułtusk, Radom, Sanniki, Siedlce, Sierpc, Solec nad Wisłą, Sucha, Sycyna, Szydłowiec, Ślężany, Warszawa, Wyszków, Węgrów, Wyszogród, Zwoleń, Żelazowa Wola, Żyrardów;
- stymulowanie partycypacji społecznej w podejmowaniu działań dotyczących zarządzania dziedzictwem kulturowym i służących ochronie obiektów zabytkowych oraz promowanie najlepszych przykładów takich działań;
- propagowanie korzyści płynących z dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz zachowania typowych dla regionu form budownictwa tradycyjnego;
- wspieranie działalności stowarzyszeń działających w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego regionu.

2.9. Polityka wzrostu atrakcyjności turystycznej

Cenne elementy środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego stanowią jednocześnie główne walory turystyczne województwa mazowieckiego, stwarzając możliwości rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnej województwa. Funkcja ta jest ważnym czynnikiem nie tylko wzrostu, ale także aktywizacji gospodarczej wielu obszarów regionu. Ustalenia *Planu* dotyczące wzrostu atrakcyjności turystycznej adresowane są do zdelimitowanych przy uwzględnieniu pasm przyrodniczo-kulturowych województwa obszarów predystynowanych do rozwoju wyspecjalizowanych form turystyki. (Mapa 15. *Preferowane formy turystyki*)

W Warszawie, Radomiu i Płocku – miastach o szczególnych uwarunkowaniach do rozwoju turystyki kulturowej i biznesowej o znaczeniu krajowym, a nawet międzynarodowym, *Plan* ustala:

- podniesienie ekspozycyjności obiektów zabytkowych, w tym obiektów poprzemysłowych;
- rozbudowę i modernizację bazy noclegowej i gastronomicznej o zróżnicowanym standardzie;
- budowę infrastruktury kulturalno-sportowej, w tym o znaczeniu międzynarodowym;
- wyznaczenie tematycznych tras turystycznych;
- zagospodarowanie turystyczne terenów nad Wisłą (z wyłączeniem obszarów zagrożonych powodzią);

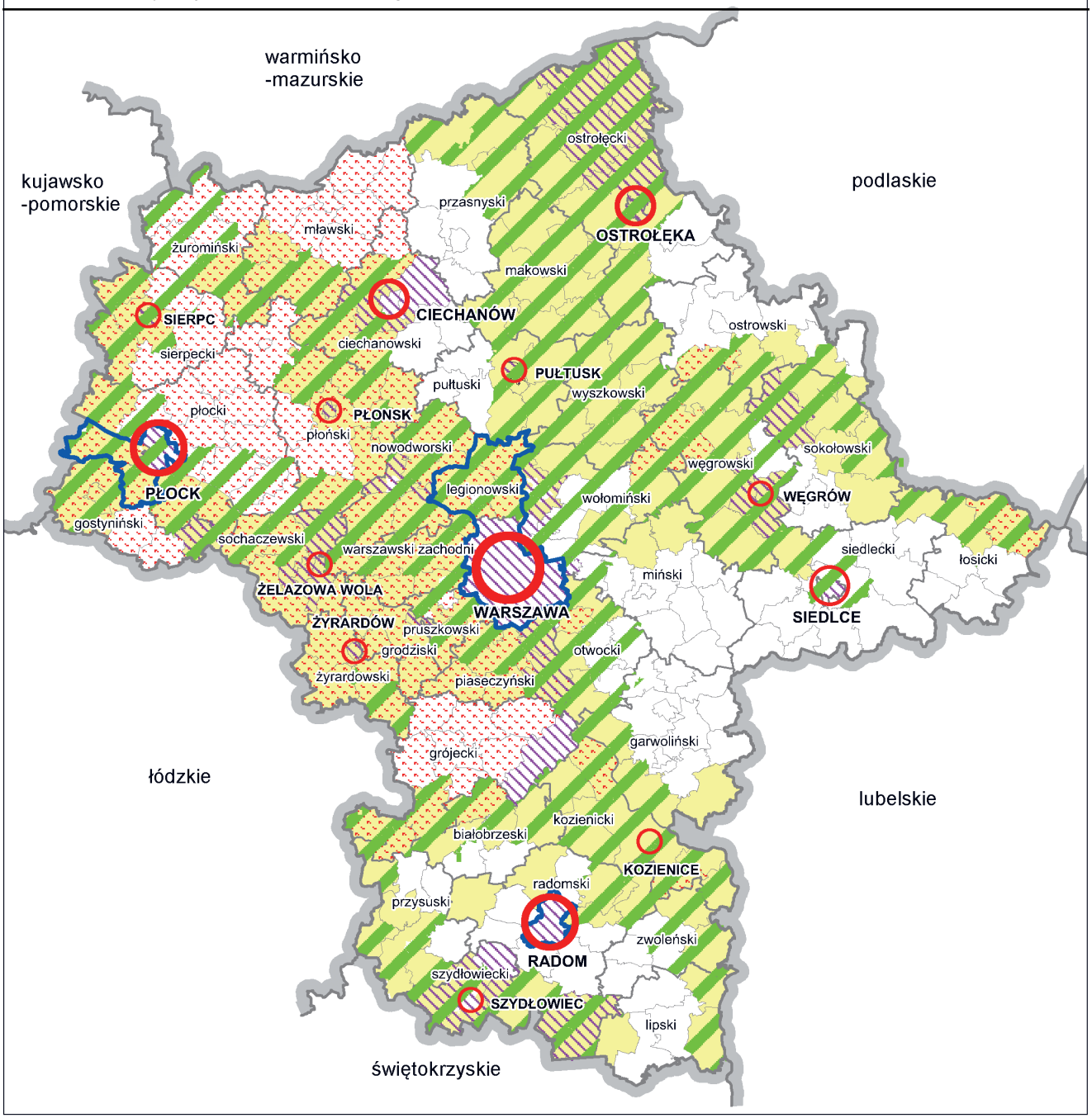
- rozwój infrastruktury dla plenerowych imprez kulturalnych, w tym amfiteatrów i estrad sezonowych;
- budowę parkingów z niezbędną infrastrukturą;
- zwiększenie dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych.

W obszarach województwa predysponowanych do rozwoju turystyki kulturowej w oparciu o walory kulturowe wielu miejscowości (przede wszystkim: Żyrardowa, Pułtuska, Liwu, Węgrowa, Nowego Dworu Mazowieckiego – Twierdza Modlin, Niepokalanowa (gmin Teresin), Czerwińska, Ciechanowa, Gołotczyzny (gmina Sońsk), Płońska, Siedlec, Ostrołęki, Sierpca, Orońska, Opinogóry, Iłży, Szydłowca, Warki, Góry Kalwarii); miejsca martyrologii (m.in. były hitlerowski obóz zagłady w Treblince w gminie Kosów Lacki); kultywowania tradycji folklorystycznych (przede wszystkim kurpiowskich w gminach: Myszyniec, Kadzidło i Łyse), miejsca związane z życiem i działalnością wybitnych postaci historycznych (głównie Żelazowa Wola, Brochów i Sanniki) oraz pasmo Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej i Warszawskiej Kolei Dojazdowej, *Plan* ustala:

- podniesienie ekspozycyjności i wykorzystania na cele turystyczne obiektów zabytkowych, w tym obiektów poprzemysłowych;
- rozwój i modernizację bazy noclegowej, przede wszystkim klasy turystycznej oraz bazy gastronomicznej nawiązującej do regionalnych tradycji kulinarnych (gospody, karczmy, zajazdy);
- oznakowanie obiektów zabytkowych i dróg dojazdowych do nich;
- rozwój infrastruktury dla plenerowych imprez kulturalnych, w tym amfiteatrów i estrad sezonowych;
- budowę parkingów z niezbędną infrastrukturą.

W zakresie zagospodarowania służącego rozwojowi turystyki wypoczynkowej – w obiektach noclegowych zbiorowego zakwaterowania, w gospodarstwach agroturystycznych i w domach letniskowych, do której predyspozycje występują na przeważającym obszarze województwa – szczególnie w rejonie rzeki Bug (przede wszystkim w gminach: Sarnaki, Brok, Łochów, Brańszczyk i Somianka), Jeziora Zegrzyńskiego (głównie w gminach: Serock i Nieporęt), Pojezierza Gostynińskiego (głównie w gminach: Gostynin, Łąck i Nowy Duninów) oraz Puszczy Kozienickiej (głównie w gminach: Garbatka-Letnisko, Jedlnia-Letnisko i Kozienice), *Plan* ustala:

- rozwój i modernizację bazy noclegowej i gastronomicznej, w tym specjalizowanie jej na potrzeby turystyki biznesowej (głównie ośrodki szkoleniowo-konferencyjne nad Jeziorem Zegrzyńskim i Pojezierzu Gostynińskim);
- budowę i modernizację infrastruktury sportowo-rekreacyjnej;
- zwiększenie ilości bazy noclegowej turystyki wiejskiej, w tym agroturystycznej o wysokim standardzie;
- uporządkowanie istniejących terenów zabudowy letniskowej, szczególnie w zakresie infrastruktury drogowej i sanitarnej;
- ograniczanie tworzenia nowych kompleksów zabudowy letniskowej na rzecz adaptowania istniejących gospodarstw wiejskich na cele wypoczynkowe;
- poprawę stanu środowiska naturalnego, w tym podniesienie stanu czystości rzek, jezior i innych zbiorników wodnych.

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Preferowane formy turystyki

Preferowane formy turystyki w gminach

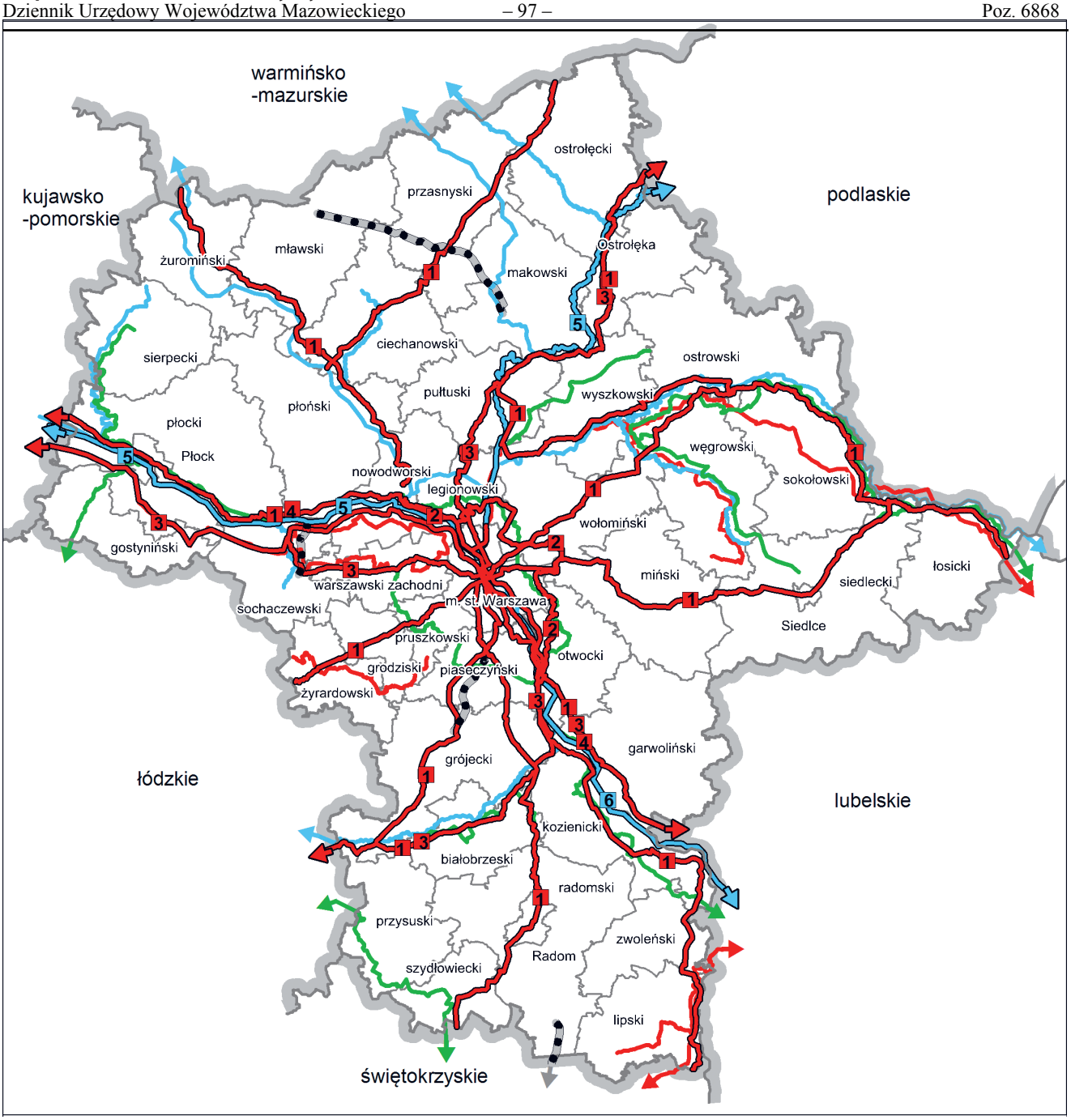
- biznesowa
- kulturowa
- wypoczynkowa
- przyrodnicza i kwalifikowana
- zdrowotna

Ponadlokalne ośrodki obsługi ruchu turystycznego

- międzynarodowy
- regionalne
- subregionalne
- pozostałe

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: opracowanie MBPR

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Główne szlaki turystyczne

Szlaki turystyczne

istniejące	projektowane
	piesze
	rowerowe
	wodne
	kolejki wąskotorowej

1 VeloMazovia
2 Bursztynowy Szlak Prawobrzeżnego Mazowsza
3 EuroVelo
4 Wiślana Trasa Rowerowa
5 Szlak Pasażerski im. Króla Stefana Batorego
6 Szlak Pasażerski Wisła (Warszawa - Kazimierz Dolny)

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie koncepcji szlaków turystyczno-kulturowych oraz stron internetowych instytucji turystycznych.

W zakresie rozwoju infrastruktury na potrzeby **turystyki przyrodniczej i kwalifikowanej**, do której szczególne uwarunkowania posiadają obszary najatrakcyjniejsze przyrodniczo i krajobrazowo, w tym Kampinoski Park Narodowy, parki krajobrazowe, rezerwaty przyrody, leśne kompleksy promocyjne oraz obszary Natura 2000, ustala się:

- uporządkowanie istniejącej sieci szlaków turystycznych oraz ścieżek przyrodniczo-edukacyjnych oraz wyznaczanie i urządzanie nowych, w tym szlaków ponadregionalnych: rowerowych (m.in. Europejski Szlak Bursztynowy *Greenways*, *Eurovelo*, Wiślana Trasa Rowerowa), kolejowych (m.in. Starachowicka Kolej Wąskotorowa), wodnych (m.in. Szlak Batorego na Wiśle);
- budowę miejsc postojowych wyposażonych w odpowiednią infrastrukturę oraz platform widokowych;
- budowę mostów i przepraw promowych przez rzeki, szczególnie przez Wisłę, Narew i Bug;
- rozwój zagospodarowania turystycznego zbiorników wodnych, przede wszystkim Zbiornika Włocławskiego oraz rzek regionu z przystaniami, wypożyczalniami kajaków;
- budowę i modernizację urządzeń sportowo-rekreacyjnych między innymi do uprawiania sportów zimowych.

Na potrzeby rozwoju **turystyki zdrowotnej** w obszarach występowania: leczniczych i relaksacyjnych wód mineralnych (szczególnie w gminach: Konstancin-Jeziorna w powiecie piaseczyńskim, Magnuszew i Garbatka-Letnisko w powiecie kozienickim) oraz wód geotermalnych (zachodnia część regionu), a także dużych kompleksów lasów sosnowych w dolinie Bugu (głównie w gminach: Sarnaki, Brok, Łochów i Jadów) oraz w Otwocku i jego okolicach ustala się:
- rozwój bazy istniejącego Uzdrowiska Konstancin-Jeziorna;
- budowę i rozwój ośrodków rekreacyjno-leczniczych (przede wszystkim ośrodków odnowy biologicznej, w tym spa oraz basenów termalnych m. in. w Mszczonowie i Gostyninie);
- budowę infrastruktury rekreacyjno-sportowej;
- dostosowanie infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Plan ustala ponadto **tworzenie stref rekreacji** dla mieszkańców województwa, szczególnie miast, w tym:
- budowę parków, zieleńców i ścieżek spacerowych oraz placów zabaw;
- rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, w tym zwłaszcza: zbiorników wodnych, basenów, hal sportowych, boisk, lodowisk, pól golfowych i kortów tenisowych, stadionów, ścieżek rowerowych;
- wyznaczanie i wyposażanie terenów do organizacji imprez masowych.

Oprócz działań przestrzennych *Plan* ustala również działania organizacyjne:
- kształtowanie rozpoznawalnej marki turystycznej województwa poprzez tworzenie wizerunkowych produktów turystycznych oraz organizację imprez kulturalnych i turystycznych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym;
- szeroką promocję atrakcji turystycznych regionu (m. in. poprzez ich oznakowanie);

- wdrożenie zintegrowanego regionalnego systemu informacji turystycznej, szczególnie w ośrodkach predysponowanych do ponadlokalnej obsługi ruchu turystycznego: Warszawie, Płocku, Radomiu, Siedlcach, Ostrołęce, Ciechanowie, Pułtusku, Żelazowej Woli, Sierpcu, Żyrardowie, Szydłowcu, Kozienicach, Węgrowie;
- wspieranie działalności organizacji turystycznych oraz tworzenia i rozwoju klastrów turystyki;
- współpracę pomiędzy sąsiadującymi jednostkami samorządu terytorialnego, szczególnie w zakresie realizacji szlaków turystycznych (Mapa 16. *Główne szlaki turystyczne*) oraz szlaków: Gotyku Ceglanego, Romańskiego, Literackiego, Książąt Mazowieckich, Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, Łódzkiej Magistrali Rowerowej i innych tras ponadregionalnych, w tym szlaków architektury drewnianej.

3. OBSZARY FUNKCJONALNE I PROBLEMOWE W POLITYKACH PRZESTRZENNYCH WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

W związku z wymogami prawnymi (ustalenia oraz uwarunkowania KPZK 2030) w niniejszym *Planie* przyjmuje się, że typy obszarów funkcjonalnych określonych w KPZK 2030 są jednocześnie obszarami problemowymi.

Zbiór obszarów problemowych i funkcjonalnych jest zbiorem otwartym. Poddany konsultacjom społecznym oraz po ustaleniu szczegółowych kryteriów delimitacji obszarów funkcjonalnych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego sporządzające *Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* wraz z zespołami rządowo-samorządowymi może podlegać korektom.

Tabela 4. Obszary problemowe a obszary funkcjonalne

OBSZARY PROBLEMOWE	OBSZARY FUNKCJONALNE
Obszar Metropolitalny Warszawy **Obszar wokół Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin** Uwzględniony w: - Polityce rozwoju przemysłu i wzrostu konkurencyjności wybranych ośrodków osadniczych; - Polityce poprawy dostępności i efektywności transportowej województwa; - Polityce kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska; - Zintegrowanej polityce opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej; - Polityce wzrostu atrakcyjności turystycznej województwa; - Polityce rozwoju systemów infrastruktu-	***Miejskie obszary funkcjonalne:*** - **ośrodków wojewódzkich, w tym metropolitalnych – Obszar Metropolitalny Warszawy (ustalenie);** ***Wiejskie obszary*** - ***uczestniczące w procesach rozwojowych;*** ***Obszary kształtowania potencjału rozwojowego***: - **cenne przyrodniczo;** - **ochrony krajobrazów kulturowych;** - **ochrony i kształtowania zasobów wodnych;** ***Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej:*** - **ochrony gleb dla celów produkcji rolnej;**

ry technicznej; - Polityce poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego; - Polityce porządkowania i restrukturyzacji funkcjonalnej w województwie mazowieckim.	- **narażone na niebezpieczeństwo powodzi;**
Obszar Płocka i jego otoczenie (miasto Płock i gminy położone wokół) Uwzględnione w: - Polityce rozwoju przemysłu i wzrostu konkurencyjności wybranych ośrodków osadniczych; - Polityce poprawy dostępności i efektywności transportowej województwa; - Polityce kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska; - Zintegrowanej polityce opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej; - Polityce wzrostu atrakcyjności turystycznej województwa; - Polityce rozwoju systemów infrastruktury technicznej; - Polityce poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego;	***Miejskie obszary funkcjonalne:*** **- ośrodków regionalnych: Płock** ***Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej:*** - **narażone na niebezpieczeństwo powodzi** - **ochrony gleb dla celów produkcji rolnej** ***Obszary kształtowania potencjału rozwojowego***: - **cenne przyrodniczo;** - **ochrony krajobrazów kulturowych;** - **ochrony i kształtowania zasobów wodnych;** ***Wiejskie obszary funkcjonalne:*** - **wymagające wsparcia procesów rozwojowych;** - **uczestniczące w procesach rozwojowych;**
Obszary o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, o najniższym dostępie do dóbr i usług: radomski, siedlecki, ostrołęcki, ciechanowski, płocki i centralny. Uwzględniony i zapisany w uwarunkowaniach *Planu* i w: - Polityce rozwoju przemysłu i wzrostu konkurencyjności wybranych ośrodków osadniczych; - Polityce kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska; - Zintegrowanej polityce opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej; - Polityce wzrostu atrakcyjności turystycznej województwa; - Polityce poprawy dostępności i efektywności transportowej województwa; - Polityce rozwoju systemów infrastruktury technicznej; - Polityce poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego;	***Miejskie obszary funkcjonalne:*** - **ośrodków wojewódzkich, w tym metropolitalnych** - **ośrodków regionalnych: Radomia, Płocka;** - **subregionalnych: Siedlec, Ostrołęki, Ciechanowa;** ***Wiejskie obszary*** - **wymagające wsparcia procesów rozwojowych;** - ***uczestniczące w procesach rozwojowych;*** ***Obszary kształtowania potencjału rozwojowego***: - **cenne przyrodniczo;** - **ochrony krajobrazów kulturowych;** - **ochrony i kształtowania zasobów wodnych;** ***Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej:*** - **ochrony gleb dla celów produkcji rolnej** ***Obszary funkcjonalne wymagające***

- Polityce rozwoju i modernizacji obszarów wiejskich - Polityce porządkowania i restrukturyzacji funkcjonalnej w województwie mazowieckim.	***rozwoju nowych funkcji przy użyciu instrumentów właściwych polityce regionalnej:*** **- o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych;** **- miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze;** **- obszary o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe;** **- obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich;**
Dolina Środkowej Wisły Uwzględniony w: - Polityce poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego; - Polityce kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska; - Polityce porządkowania i restrukturyzacji funkcjonalnej w województwie mazowieckim; - Zintegrowanej polityce opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej; - Polityce rozwoju i modernizacji obszarów wiejskich.	***Miejskie obszary funkcjonalne:*** **- ośrodków wojewódzkich, w tym metropolitalnych – Obszar Metropolitalny Warszawy;** **- ośrodków regionalnych: Płock;** ***Wiejskie obszary*** **- wymagające wsparcia procesów rozwojowych;** **- *uczestniczące w procesach rozwojowych;*** ***Obszary kształtowania potencjału rozwojowego***: **- ochrony i kształtowania zasobów wodnych;** **- cenne przyrodniczo;** **- ochrony krajobrazów kulturowych;** ***Obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej:*** **- ochrony gleb dla celów produkcji rolnej.**

4. ZASADY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO W OBSZARACH PROBLEMOWYCH I FUNKCJONALNYCH

Niezależnie od ogólnych zasad zagospodarowania przestrzennego, wyprowadzonych z ustrojowej zasady zrównoważonego rozwoju, Plan ustala następujące zasady zagospodarowania przestrzennego w obszarach problemowych i funkcjonalnych:

▪ **Dla obszarów *o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i o najniższym dostępie do dóbr i usług*** zasady zagospodarowania przestrzennego powinny być ukierunkowanie na ożywienie gospodarcze obszaru, poprawę warunków życia mieszkańców, zahamowanie nadmiernej migracji ludzi wykształconych i przedsiębiorczych, podniesienie mobilności mieszkańców oraz zmniejszenie poziomu bezrobocia.
Dla obszarów tych *Plan* ustala:

- rozwój istniejących miast, głównie o znaczeniu ponadlokalnym poprzez wspomaganie funkcji miejskich (w tym gospodarczych, stanowiących bazę ekonomiczną miast), które zapewniają nie tylko obsługę danego obszaru w podstawowe usługi publiczne, ale także oferują nowe miejsca pracy;
- koncentrację struktur zurbanizowanych w oparciu o lokalne centra osadnicze z wykształconym poziomem usług podstawowych i występowaniem wykształconych przestrzeni publicznych;
- przełamywanie barier i ograniczeń rozwoju wynikających ze słabych zewnętrznych i wewnętrznych powiązań komunikacyjnych obszaru;
- rozwój infrastruktury usługowej, głównie z zakresu: edukacji (opieka przedszkolna, dostosowywanie usług edukacji do istniejącego zapotrzebowania ze strony przemysłu), ochrony zdrowia oraz stacjonarnej opieki długoterminowej i paliatywnej;
- wielofunkcyjne wykorzystanie szans i możliwości tkwiących w zasobach i walorach zagospodarowania przestrzennego: wykorzystanie wartości kulturowych i środowiska przyrodniczego, rozwój turystyki, wykorzystanie pasm przyrodniczo-kulturowych dla rozwoju turystyki;
- rozwój wykształconych gałęzi przemysłu w oparciu o endogeniczne czynniki rozwój z wykorzystaniem innowacyjnych technologii;
- tworzenie pozarolniczych miejsc pracy poprzez rozwój przedsiębiorczości,
- zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej poprzez kompleksowe przygotowanie terenów pod działalność gospodarczą;
- rozwój infrastruktury ICT, w tym: sieci szerokopasmowego internetu oraz e-usług;
- rozbudowę i modernizację infrastruktury technicznej (głównie: elektroenergetyczne i wodno-kanalizacyjnej);
- sukcesywną sanitację terenów o rozproszonej zabudowie: budowie przydomowych oczyszczalni ścieków, wywozie nieczystości do oczyszczalni zbiorczych, tworzeniu systemu zbiórki odpadów stałych;
- podnoszenie poziomu produkcji rolnej przez rozwój jej specjalizacji oraz wdrażaniu ekologicznych form produkcji;
- ochronę najcenniejszych elementów rolniczej przestrzeni produkcyjnej przed jej nierolniczym zainwestowaniem.

- **Dla *Obszaru Metropolitalnego Warszawy* (OMW) *Plan* ustala:**

- zasadę restrukturyzacji funkcjonalnej, polegająca na porządkowaniu i kształtowaniu stref funkcjonalnych (funkcji centralnych, zaplecza mieszkaniowego Warszawy, zaplecza przyrodniczego, klimatycznego i rekreacyjnego Warszawy, obszarów przemysłowo-gospodarczych oraz koncentracji rozwoju technologicznego);
- koncentrację struktur zurbanizowanych w oparciu o lokalne centra osadnicze z wykształconym poziomem usług podstawowych i występowaniem wykształconych przestrzeni publicznych;
- redukcję kolizji przestrzennych i konfliktów przestrzennych związanych z presją urbanizacyjną na najcenniejsze przyrodniczo tereny OMW poprzez zasady uspołecznienia i partycypacji społecznej (dotyczy przede wszystkim rezerw terenu pod infrastrukturalne inwestycje liniowe oraz tworzenie form ochrony przyrody);

- zasadę kształtowania układu komunikacyjnego o charakterze obwodnicowym wewnątrz miasta oraz w obszarze metropolitalnym odciążającym dotychczas ukształtowany promienisty układ drogowy wprowadzający ruch do miasta;
- spójność i ciągłość (przestrzenną i funkcjonalną) obszarów cennych przyrodniczo, objętych ochroną prawną i predestynowanych do objęcia ochroną prawną, korytarzy ekologicznych, (poprzez tworzenie m.in. *Zielonego Pierścienia Warszawy*);
- komplementarność ochrony wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazu – poprzez tworzenie pasm przyrodniczo-kulturowych;
- rewitalizację zdegradowanych obszarów historycznych, będących częścią dziedzictwa kulturowego regionu;
- oszczędną gospodarkę zasobami: przede wszystkim zasobami przestrzeni poprzez intensyfikację zagospodarowania już istniejącego – wykorzystanie rezerw terenu w obrębie obszarów zainwestowanych, rewitalizację oraz restrukturyzację funkcjonalną;
- poprawę standardów ochrony środowiska przyrodniczego przede wszystkim w zakresie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami.

- **Dla obszaru Doliny Środkowej Wisły *Plan* ustala:**

- zasadę równowagi pomiędzy: potrzebą ochrony środowiska przyrodniczego – działaniami na rzecz przeciwdziałania zagrożeniu powodziowemu – wykorzystaniem gospodarczym Wisły zgodnie z ustawą *Prawo Wodne*;
- przeprowadzenie waloryzacji przyrodniczej i krajobrazowej Mazowsza, umożliwiającej wskazanie obszarów niezbędnych dla zachowania ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej, przyrodniczych obszarów prawnie chronionych szczególnie rezerwatów i obszarów Natura 2000 w dolinie Wisły;
- wprowadzanie do dokumentów planowania miejscowego, decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego zasad i ograniczeń dotyczących zagospodarowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, zgodnie z ustawą *Prawo wodne*;
- wykorzystanie potencjału transportowego i hydroenergetycznego Wisły z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju przy uwzględnieniu ograniczeń wynikających z występowania obszarów NATURA 2000;
- zasadę niezwłocznej poprawy stanu infrastruktury przeciwpowodziowej na Wiśle i jej dopływach;
- zasadę stosowania naturalnych środków przeciwpowodziowych poprzez tworzenie polderów zalewowych;
- zabezpieczanie osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych.

- **Dla obszaru Płocka i jego otoczenia *Plan* ustala*:***

- zasadę bezpieczeństwa dla mieszkańców Płocka i okolic;
- zasadę zapobiegania potencjalnym zagrożeniom i zdarzeniom przed ich wystąpieniem związanym z występowaniem zakładów dużego ryzyka awarii przemysłowej;

- zwiększanie spójności poprzez poprawę połączeń komunikacyjnych z Warszawą i systemem autostrad oraz dróg ekspresowych;
- zasadę lokalizacji zakładów dużego i zwiększonego ryzyka awarii przemysłowej poza terenami zurbanizowanymi;
- zasadę eliminowania możliwości lokalizacji zakładów na terenach zalewowych rzek;
- zasadę wyeliminowania ruchu tranzytowego z centrum miasta;
- zasadę równowagi pomiędzy: potrzebą ochrony środowiska przyrodniczego – działaniami na rzecz przeciwdziałania zagrożeniu powodziowemu – wykorzystaniem gospodarczym Wisły;
- przeprowadzenie waloryzacji przyrodniczej i krajobrazowej Mazowsza, umożliwiającej wskazanie obszarów niezbędnych dla zachowania ciągłości przestrzennej i funkcjonalnej, przyrodniczych obszarów prawnie chronionych szczególnie rezerwatów i obszarów Natura 2000 w dolinie Wisły;
- wprowadzanie do dokumentów planowania miejscowego, decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego zasad i ograniczeń dotyczących zagospodarowania obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, zgodnie z ustawą *Prawo wodne*;
- wykorzystanie potencjału transportowego i hydroenergetycznego Wisły z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju przy uwzględnieniu ograniczeń wynikających z występowania obszarów NATURA 2000;
- zabezpieczanie osuwisk z zachowaniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych.

- **Dla obszaru położonego wokół Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin *Plan* ustala:**

- zasadę zrównoważonego rozwoju gospodarczego terenów około lotniskowych, przy wykorzystaniu istniejącego potencjału obszaru, z wykształcaniem jak najszerszej strefy oddziaływania;
- zwiększanie spójności poprzez poprawę dostępności i wyposażenia infrastruktury transportowej w zakresie połączeń z Warszawą, Płockiem i Ciechanowem, a także wewnątrz obszaru;
- rozwój funkcji logistycznych i biznesowych – z utworzeniem podstrefy Modlin Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej;
- zasadę prowadzenia urbanizacji zgodnie z wyznaczonym obszarem ograniczonego użytkowania dla lotniska;
- zasadę restrukturyzacji funkcjonalnej, polegającą na porządkowaniu i kształtowaniu stref funkcjonalnych (funkcji centralnych, zaplecza mieszkaniowego Warszawy, zaplecza przyrodniczego, klimatycznego i rekreacyjnego Warszawy, obszarów przemysłowo-gospodarczych oraz koncentracji rozwoju technologicznego wokół lotniska);
- koncentrację struktur zurbanizowanych w oparciu o lokalne centra osadnicze z wykształconym poziomem usług podstawowych i występowaniem wykształconych przestrzeni publicznych;
- zakaz zabudowy na terenach zalewowych;
- redukcja kolizji przestrzennych i konfliktów przestrzennych związanych z presją urbanizacyjną na najcenniejsze przyrodniczo tereny OMW poprzez zasady uspołecznienia i partycypacji społecznej (dotyczy przede wszystkim rezerw te-

renu pod infrastrukturalne inwestycje liniowe oraz tworzenie form ochrony przyrody);
- wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego Twierdzy Modlin poprzez rewitalizację obszaru historycznego:
  - z zachowaniem zasadniczych elementów założeń i kompozycji przestrzennych oraz osi widokowych,
  - podporządkowania wymogom konserwatorskim przekształceń zabytkowej zabudowy i zagospodarowania terenu oraz uzupełnienie historycznych układów po wykonaniu kompleksowego planu przekształceń w oparciu o wyniki badań i analiz konserwatorskich,
  - ochrony panoram i eksponowanie dominant architektonicznych oraz kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca, a także jako integralnej części obszaru funkcjonalnego z wprowadzeniem funkcji parku technologicznego.

Rozwinięciem wymienionych zasad zagospodarowania przestrzennego są kierunki działań i zadania zapisane w poszczególnych politykach przestrzennych *Planu*, adresowane do całego województwa jak i konkretnych obszarów.

IV. REALIZACJA PLANU

1. ZASADY REALIZACJI PLANU

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego adresuje cele, zasady i kierunki działań **do wszystkich podmiotów w województwie mazowieckim, odpowiedzialnych za poszczególne elementy przestrzeni i jej zagospodarowanie.** Realizacji *Planu* służyć będą środki Samorządu Województwa Mazowieckiego, samorządów lokalnych, budżetu państwa, przedsiębiorców jak również fundusze Unii Europejskiej. **Szczególna rola przypisana jest Zarządowi Województwa Mazowieckiego jako instytucji zarządzającej *Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Mazowieckiego***, który będzie wybierał i koordynował zgłaszane projekty, realizujące cele i kierunki zapisane w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.*

Plan będzie realizowany poprzez:

- uwzględnienie jego ustaleń w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, a następnie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin;
- przeciwdziałanie przeznaczaniu przez gminy gruntów rolnych klas I-III na cele nierolnicze oraz gruntów leśnych na cele nieleśne;
- uwzględnienie jego ustaleń w dokumentach strategicznych i operacyjnych Samorządu Województwa Mazowieckiego – szczególnie w: *Strategii Rozwoju Województwa, Regionalnym Programie Operacyjnym, Wieloletniej Prognozie Inwestycyjnej, Programie Ochrony Środowiska, Programie Gospodarki Odpadami, Programie Opieki nad Zabytkami* i innymi;
- wnioskowanie uwzględnienia zapisów *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* w rządowych dokumentach strategicznych i planistycznych;
- uwzględnienie zapisów *Planu* w sporządzanych planach obszarów problemowych i funkcjonalnych województwa mazowieckiego;
- inicjowanie i uczestnictwo w pracach planistycznych i projektach wdrożeniowych wspólnie podejmowanych przez administrację rządową, samorządy województw, samorządy gmin, ich związki oraz we współdziałaniu z inicjatywami międzynarodowymi;
- sporządzanie strategii i planów dla obszarów funkcjonalnych.

Inne sposoby realizacji Planu

W sytuacji braku warstwy normatywnej oraz tzw. „twardych” instrumentów służących realizacji planów województw, rośnie znaczenie „miękkich” środków ich realizacji oraz sposobów wdrażania ustaleń, które polegają na przenoszeniu ustaleń planów do innych dokumentów programowo-planistycznych, sporządzanych w trybie *art. 38 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* tj. prowadzenie analiz i studiów, koncepcji i programów, odnoszących się do obszarów i problemów zagospodarowania przestrzennego, odpowiednio do potrzeb i

celów w tym zakresie prac, co często stanowiło operacjonalizację zapisanych w planach polityk w odniesieniu do wybranych problemów i obszarów.

2. INWESTYCJE STRATEGICZNE, W TYM INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO

Stosownie do art. 39 ust. 5 Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego uwzględniono inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, które zostały przyjęte przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów, właściwego ministra lub sejmik województwa, zgodnie z ich właściwością. Jako inwestycję celu publicznego traktowano realizację celów o której mowa w art.6 ustawy o gospodarce nieruchomościami.

Ponadto do inwestycji celu publicznego ujętych w wykazie zaliczono inwestycje zgłoszone przez właściwe organy i instytucje odpowiedzialne za ich planowanie i realizację.

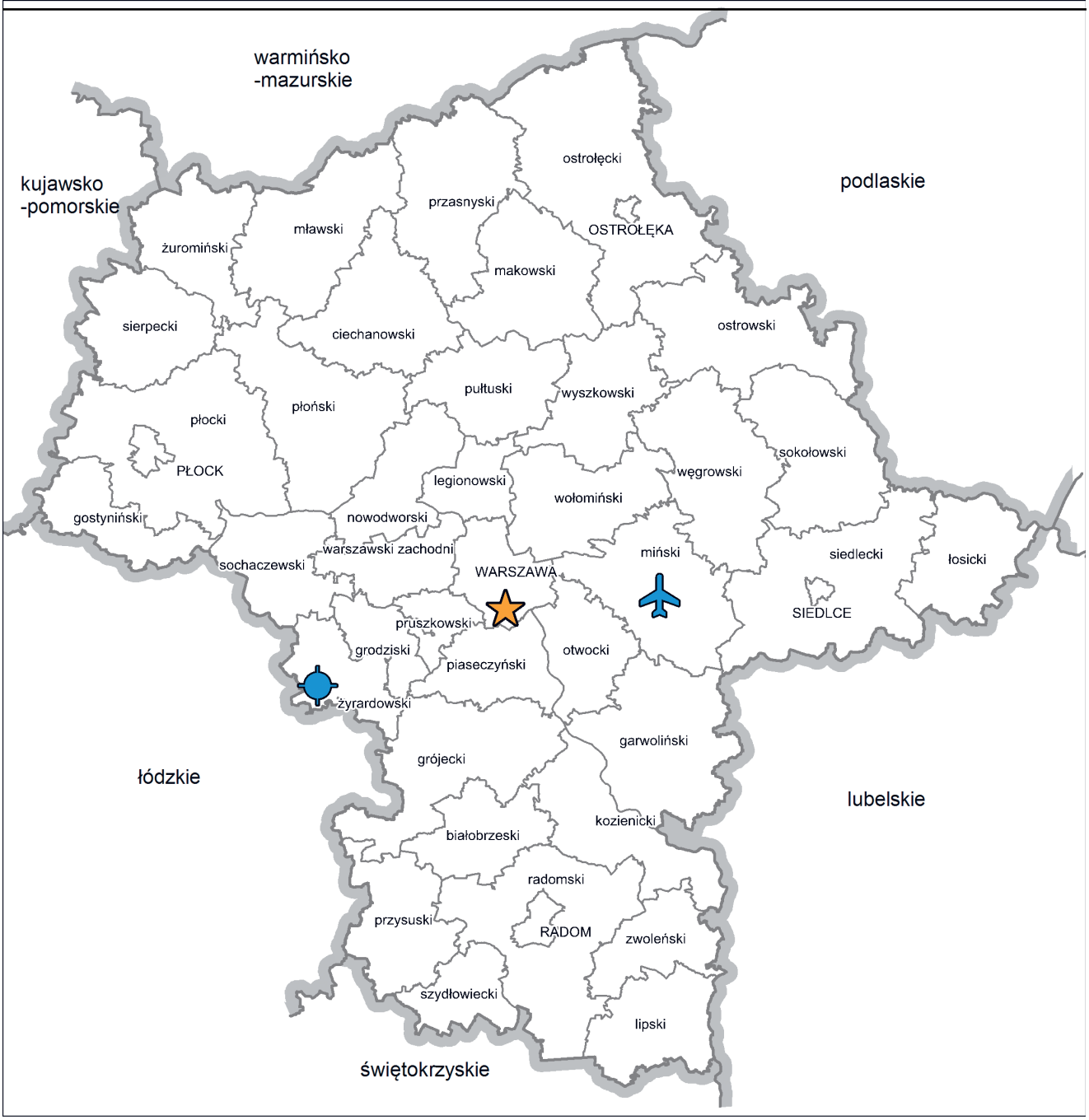
Z dniem 1 stycznia 2013 r. mocą ustawy z dnia 13 lipca 2012 r. o zmianie ustawy o działaniach administracji rządowej oraz niektórych innych ustaw zlikwidowany został rejestr programów zawierających zadania rządowe służące realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym. W związku z powyższym, aktualnie brak jest programów zawierających zadania rządowe, przewidziane do realizacji na obszarze województwa mazowieckiego.

2.1. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym oraz najważniejsze inwestycje strategiczne uwzględnione w dokumentach przyjętych przez Sejm RP, Radę Ministrów, właściwego ministra i Sejmik Województwa

Tabela 5. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu bezpieczeństwa (Mapa 17)

Bezpieczeństwo – mapa 17			
Lp.	**Nazwa inwestycji**	**Lokalizacja - gminy**	**Źródło (programy/dokumenty/wnioski)**
1	Modernizacja lotniska Mińsk Mazowiecki	Mińsk Mazowiecki, Jakubów	Program Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa (NSIP)
2	Modernizacja składnicy materiałów pędnych i smarów (MPS) w Puszczy Mariańskiej	Puszcza Mariańska	Program Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa (NSIP)
3	modernizacja infrastruktury dla Systemu Dowodzenia i Kontroli w Pyrach	m. Warszawa	Program Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa (NSIP)

Mapa 17. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu bezpieczeństwa

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu bezpieczeństwa

- Modernizacja infrastruktury dla Systemu Dowodzenia i Kontroli w Warszawe (Pyry)
- Infrastruktura dla Sił Wzmocnienia NATO - modernizacja lotniska Mińsk Mazowiecki
- Infrastruktura dla Sił Wzmocnienia NATO - modernizacja składnicy materiałów pędnych i smarów (MPS) w Puszczy Mariańskiej

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie *Programu Inwestycji NATO w Dziedzinie Bezpieczeństwa – NSIP (NATO Security Investment Programme)*

Tabela 6. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu infrastruktury społecznej, dziedzictwa kulturowego oraz innowacyjności (Mapa 18)

Infrastruktura społeczna – kultura			
Lp.	**Nazwa inwestycji**	**Lokalizacja**	**Źródło (programy/ dokumenty/ wnioski)**
K1	Zmiana sposobu użytkowania budynku elektrociepłowni na Mazowieckie Centrum Sztuki Współczesnej "Elektrownia" w Radomiu/Mazowieckie Centrum Sztuki Współczesnej "Elektrownia" w Radomiu	Radom	Wykaz przedsięwzięć do WPF na lata 2014-2034
K2	ROMANO KHER-CYGAŃSKI DOM- kultura i edukacja	Radom	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
K3	Budowa centrum kulturalno-rekreacyjnego w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	Sierpc	Wykaz przedsięwzięć do WPF na lata 2014-2034 Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
K4	Rozbudowa i modernizacja Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego /Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wykaz przedsięwzięć do WPF na lata 2014-2034
K5	Poprawa funkcjonalności Teatru Wielkiego - Opery Narodowej w Warszawie	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
K6	Zwiększenie dostępu do nowoczesnej oferty kulturalnej dzięki budowie Muzeum Historii Polski w Warszawie	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
K7	Budowa Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
K8	Przebudowa dziedzińca Arsenału Warszawskiego wraz z otoczeniem/Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie	Warszawa	Wykaz przedsięwzięć do WPF na lata 2014-2034 Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
K9	Modernizacja budynku „A" Narodowego Instytutu Audiowizualnego w Warszawie	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
K10	Zakup nieruchomości przy ul. Marszałkowskiej wraz z wyposażaniem- Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki w Warszawie	Warszawa	Wykaz przedsięwzięć do WPF na lata 2014-2034
K11	Rozbudowa infrastruktury energetycznej Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie	Warszawa	Wykaz przedsięwzięć do WPF na lata 2014-2034
K12	Budowa Pracowni konserwacji drewna archeologicznego /Muzeum Archeologiczne	Warszawa	Wykaz przedsięwzięć do WPF na lata 2014-2034
K13	Zwiększenie atrakcyjności turystycznej północnego Mazowsza - Budowa Oranżerii z funkcją konferencyjno - kulturalną na terenie Zabytkowego Zespołu Pałacowo - Parkowego Muzeum Romantyzmu w Opinogórze – etap II	Opinogóra	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013

K14	Modernizacja i adaptacja budynku po dawnym przedszkolu na cele statutowe Muzeum Kolejnictwa w Warszawie- Muzeum Kolei Wąskotorowej w Sochaczewie	Sochaczew	Wykaz przedsięwzięć do WPF na lata 2014-2034
Infrastruktura społeczna - Edukacja			
E1	Budowa nowego budynku oraz rozbudowa istniejącego budynku Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
E2	Rozbudowa Wydziału EiTI Politechniki Warszawskiej oraz utworzenie sieci laboratoriów dydaktycznych	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
E3	Przebudowa budynku nr 36 na cele dydaktyczne Wydziału Mechatroniki i Lotnictwa Wojskowej Akademii Technicznej	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
E4	Rozbudowa i unowocześnienie Centrum Biostruktury w Warszawskim Uniwersytecie Medycznym	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
E5	Budowa Koncertowego Centrum Edukacji Muzycznej z infrastrukturą towarzysząca - część dydaktyczna	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
E6	Rozbudowa i realizacja robót budowlanych w istniejącym budynku Zespołu Szkół Plastycznych przy ul. Grzecznarowskiego 13 w Radomiu	Radom	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
Infrastruktura społeczna – Ochrona zdrowia			
Z1	Rozbudowa, modernizacja i doposażenie Szpitalnego Oddziału Ratunkowego /Mazowiecki Szpital Wojewódzki	Ciechanów	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039 PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
Z2	Mazowiecki Szpital Specjalistyczny im. dr Józefa Psarskiego	Ostrołęka	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Z3	Kompleksowa modernizacja Oddziału Przyjęciowego z Izbą Przyjęć Szpitala Tworkowskiego /Mazowieckie Specjalistyczne Centrum Zdrowia im. prof. Jana Mazurkiewicza	Pruszków	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Z4	Przystosowanie na cele medyczne (etap I) - utworzenie Centrum Radiologii oraz Oddziału VII A Ogólnopsychiatrycznego wraz z zakupem aparatury medycznej w Szpitalu Tworkowskim /Mazowieckie Specjalistyczne Centrum Zdrowia im. prof. Jana Mazurkiewicza	Pruszków	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Z5	Kompleksowa informatyzacja Szpitala Kolejowego im. dr med. Włodzimierza Roeflera SPZOZ	Pruszków	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039

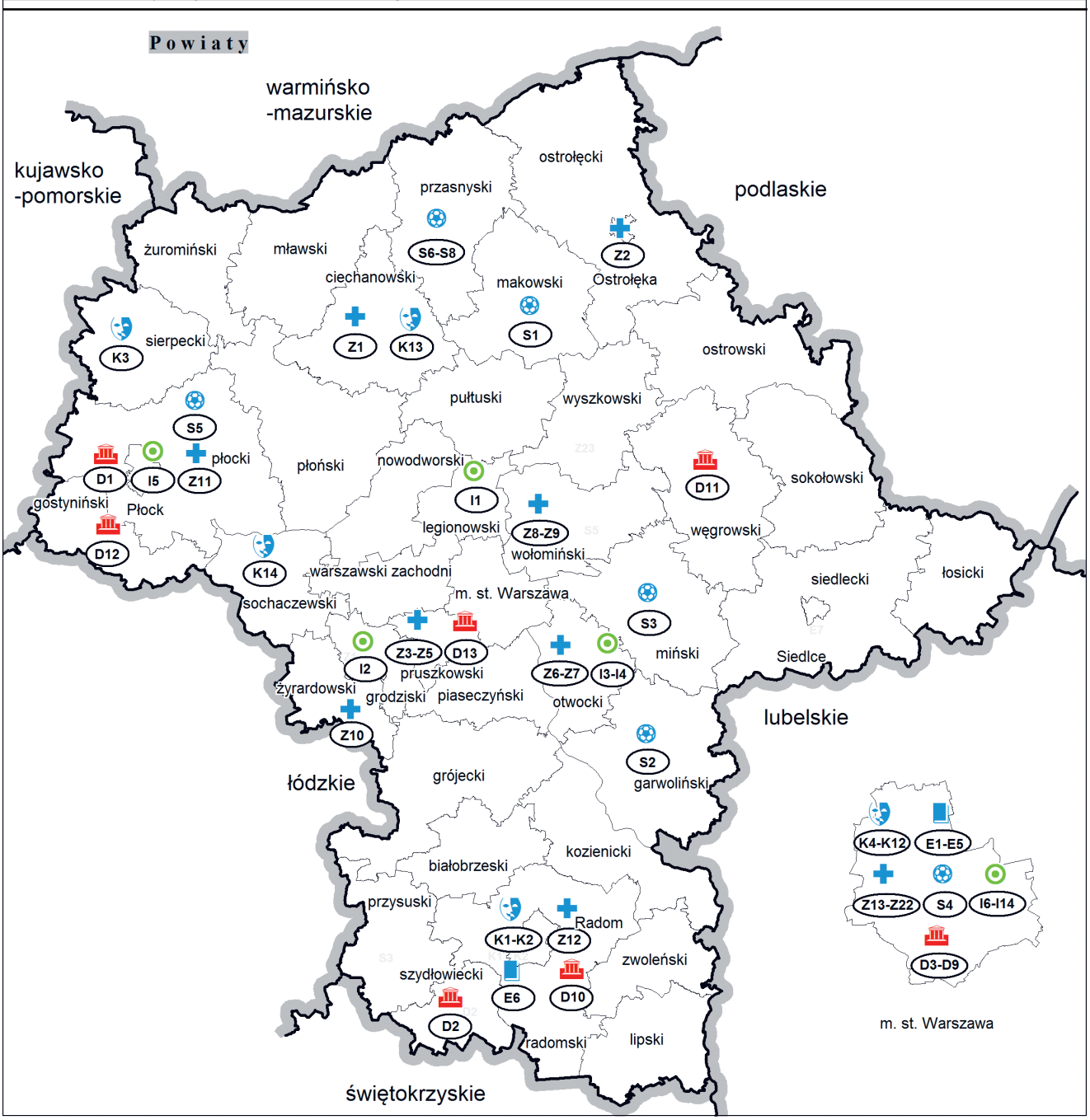
Z6	Rozbudowa Szpitala Specjalistycznego MSWiA, w celu dostosowania oddziałów terapii uzależnień i rehabilitacji medycznej do wymagań prawnych	Otwock	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
Z7	Kompleksowa informatyzacja Mazowieckiego Centrum Neuropsychiatrii Sp. z o.o.	Zagórze	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Z8	Budowa szpitala - dokapitalizowanie spółki "Mazowiecki Szpital Wojewódzki Drewnica Sp. z o.o."	Ząbki	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Z9	Wykonanie remontu oddziałów I AB i I CD / Mazowieckie Centrum Psychiatrii „Drewnica” sp. z o.o.	Ząbki	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Z10	Zwiększenie dostępności i jakości usług medycznych w SP Specjalistycznym Szpitalu Zachodnim im. Jana Pawła II poprzez zakup specjalistycznego sprzętu medycznego z niezbędnym wyposażeniem	Grodzisk Mazowiecki	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
Z11	Rozbudowa Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego wraz z wyposażeniem	Płock	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
Z12	Budowa Pawilonu Ginekologiczno- położniczego w Szpitalu Specjalistycznym im. Dr. Tytusa Chałubińskiego wraz z jego wyposażeniem	Radom	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
Z13	Modernizacja i wyposażenie Pawilonu II wraz z dobudową wejścia SP ZOZ Wojewódzki Szpital Zakaźny	Warszawa	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Z14	Rozbudowa i modernizacja infrastruktury sieciowej, serwerowej i aplikacyjnej szpitala na Barskiej, jako element informatyzacji obiektów publicznej ochrony zdrowia na Mazowszu	Warszawa	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Z15	Podniesienie jakości i dostępności świadczeń zdrowotnych poprzez wymianę aparatury medycznej i modernizację klinik Instytutu Reumatologii	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
Z16	Modernizacja Oddziału Chorób Dziecięcych i Noworodkowych z Centrum Alergologii i Dermatologii Dziecięcej Centralnego Szpitala Klinicznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
Z17	Poprawa jakości usług medycznych poprzez zakup angiografu wraz z adaptacją pomieszczeń dla Wojskowego Instytutu Medycznego	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013

Z18	Rozbudowa i Przebudowa Kliniki Anestezjologii i Intensywnej Terapii w Instytucie „Pomnik Centrum Zdrowia Dziecka" (Blok Operacyjny, OIT I, OIT II i OIT III) oraz budowa lądowiska dla śmigłowców	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
Z19	Wzmocnienie systemu wielokierunkowej diagnostyki i terapii pacjentów wymagających wdrożenia procedur wczesnej interwencji medycznej poprzez doposażenie w sprzęt medyczny Szpitala Dzieciątka Jezus	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
Z20	Poprawa jakości diagnostyki i leczenia kardiologiczno-kardiochirurgicznego poprzez zakup specjalistycznego sprzętu medycznego i modernizację budynków Instytutu Kardiologii	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
Z21	Modernizacja Oddziału Chorób Dziecięcych i Noworodkowych z Centrum Alergologii i Dermatologii Dziecięcej Centralnego Szpitala Klinicznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
Z22	Poprawa jakości usług medycznych poprzez zakup angiografu wraz z adaptacją pomieszczeń dla Wojskowego Instytutu Medycznego	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
Infrastruktura społeczna – Sport			
S1	Budowa hali sportowej wraz z boiskiem wielofunkcyjnym	Rzewnie	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Mazowieckiego na 2013 rok
S2	Budowa hali sportowej	Maciejowice	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Mazowieckiego na 2012 rok
S3	Budowa hali sportowej	Miński Mazowiecki	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Mazowieckiego na 2013 rok
S4	Budowa Centrum Sportowo-Rehabilitacyjne WUM	Warszawa	Program inwestycji o szczególnym znaczeniu dla sportu tzw. inwestycje strategiczne
S5	Budowa Kompleksu Hotelowo-Rekreacyjno- Konferencyjnego z przystanią wodną w Murzynowie	Murzynowo	Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013
S6	Budowa hali widowiskowo-sportowej	Jednorożec	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Mazowieckiego na 2012 rok
S7	Budowa hali sportowej	Przasnysz	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Mazowieckiego na 2012 rok
S8	Budowa krytej pływalni	m. Chorzele	Program Rozwoju Bazy Sportowej Województwa Mazowieckiego na 2013 rok

Innowacyjność			
I1	Centrum Badawcze Polskiej Akademii Nauk „Konwersja Energii i Źródła Odnawialne w gminie Jabłonna”	Jabłonna	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
I2	Utworzenie Interdyscyplinarnego Centrum Innowacji w Grodzisku Mazowieckim dla rozwoju innowacyjności na Mazowszu	Natolin – gmina Grodzisk Mazowiecki	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
I3	Park Innowacyjny Celestynów Unipress – budowa infrastruktury technicznej	Celestynów	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007-2013
I4	„Budowa Parku Naukowo – Technologicznego wraz z modernizacją infrastruktury towarzyszącej ośrodka w Świerku”	Otwock – Świerk	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007-2013
I5	Płocki Park – Przemysłowo – technologiczny I	Płock	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007-2013
I6	Centrum Zaawansowanych Materiałów i Technologii	Warszawa	PO Innowacyjna Gospodarka 2007-2013
I7	Aparatura WBC Weterynaryjne Centrum Badawcze	Warszawa	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
I8	Warszawska Przestrzeń Technologiczna - Centrum Kreatywności Targowa 56	Warszawa	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
I9	Warszawska Przestrzeń Technologiczna - Centrum Innowacji Filtrowa 1a	Warszawa	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
I10	Warszawska Przestrzeń Technologiczna - Centrum Zarządzania Innowacjami i Transferem Technologii Politechniki Warszawskiej	Warszawa	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
I11	Rozbudowa laboratoriów i stworzenie prototypów linii doświadczalnych dla innowacyjnych technologii przygotowanych do wdrożenia przez grupy badawcze Instytutu Wysokich Ciśnień Polskiej Akademii Nauk	Warszawa	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
I12	Mazowieckie Centrum Laboratoryjne Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego	Warszawa	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
I13	Warszawska Przestrzeń Technologiczna - Centrum Przedsiębiorczości Smolna 6	Warszawa	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
I14	Centrum Innowacyjnych Technologii Lotniczych i Kosmicznych	Warszawa	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 – 2013
Dziedzictwo kulturowe			
D1	Rewitalizacja zabytkowych budynków dawnego kolegium i dawnej kolegiaty Św. Michała w Płocku	Płock	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
D2	Rewitalizacja zabytkowych obiektów i przestrzeni publicznej w Szydłowcu	Szydłowiec	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013

D3	Skarbiec dziedzictwa kultury - Bazylika Archikatedralna i Muzeum Archidiecezji Warszawskiej	Warszawa	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
D4	Renowacja Kościoła Świętego Krzyża wraz z zabudowaniami poklasztornymi w Warszawie	Warszawa	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
D5	Rewaloryzacja i adaptacja przedpola Pałacu w Wilanowie – etap I	Warszawa	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
D6	Rewitalizacja i modernizacja oddziału - Cytadeli Warszawskiej - w szczególności X Pawilonu, XI Pawilonu, Bramy Bielańskiej i dziedzińca	Warszawa	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
D7	Modernizacja z elementami przebudowy zabytkowego budynku Teatru Polskiego im. Arnolda Szyfmana w Warszawie	Warszawa	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
D8	Prace konserwatorskie elewacji Teatru Wielkiego – Opery Narodowej w Warszawie, Etap IV-VIII	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
D9	Generalna konserwacja i remont Pałacu na Wodzie w Muzeum Łazienki Królewskie	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
D10	Rozbudowa i realizacja robót budowlanych w istniejącym budynku Zespołu Szkół Plastycznych przy ul. Grzecznarowskiego 13 w Radomiu	Radom	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
D11	Rewitalizacja Rynku Mariackiego w Węgrowie	Węgrów	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 - 2013
D12	Rewaloryzacja Zespołu Pałacowo-Parkowego im. Fryderyka Chopina	Sanniki	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
D13	Zabytkowy Park Mazowsza wizytówką regionu	Otrębusy	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039

Mapa 18. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu infrastruktury społecznej, dziedzictwa kulturowego oraz innowacyjności

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu infrastruktury społecznej, dziedzictwa kulturowego oraz innowacyjności

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Infrastruktura społeczna

- kultura (K)
- edukacja (E)
- ochrona zdrowia (Z)
- sport (S)
- dziedzictwo kulturowe (D)
- innowacyjność (I)

K4-K8 nr inwestycji w tabeli

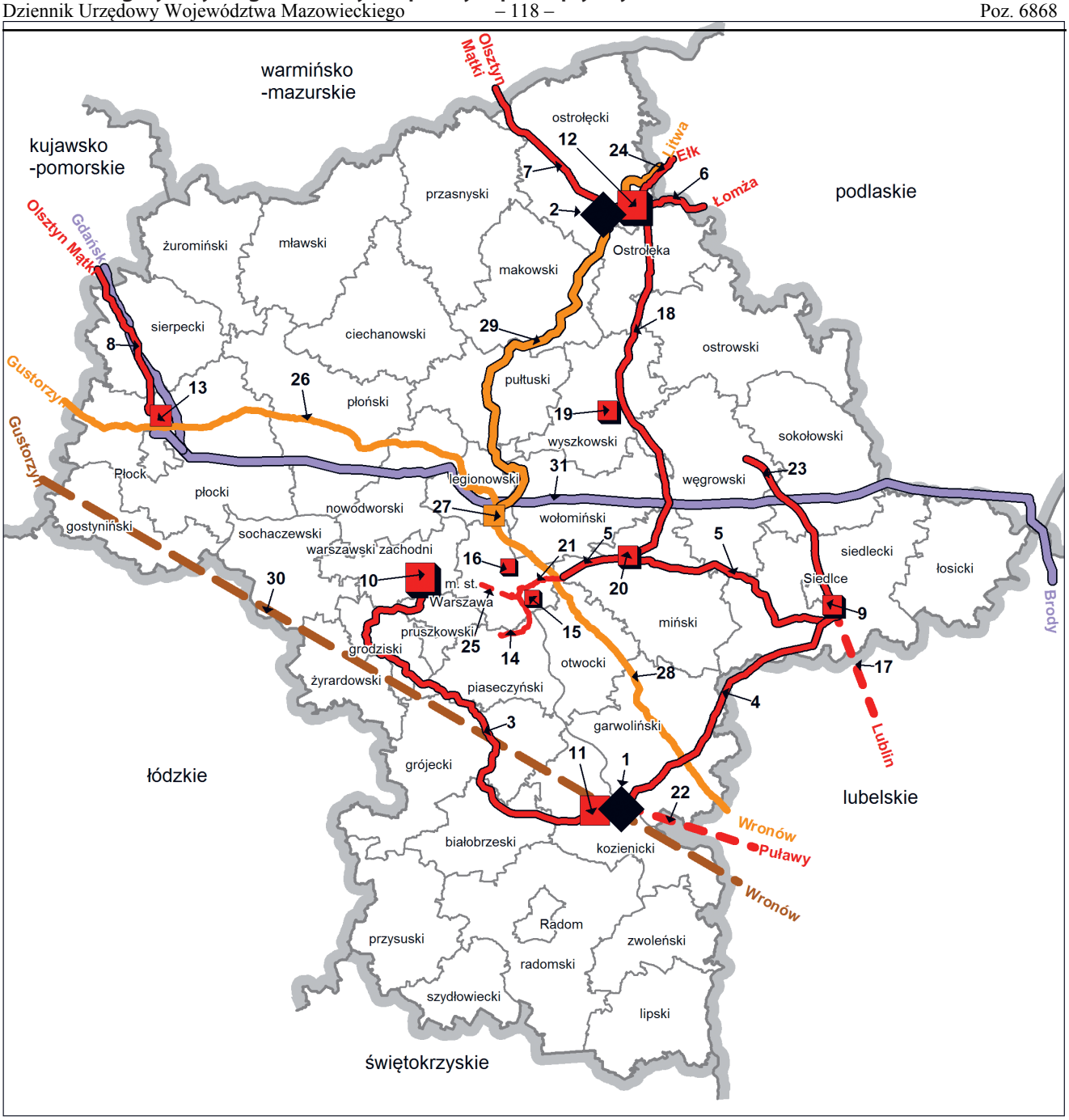
Źródło: Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007–2013, Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2001–2013, Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007–2013, Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Mazowieckiego na lata 2012–2034, Program Rozwoju Bazy Sportowej na rok 2011 i 2012, Program inwestycji o szczególnym znaczeniu dla sportu.

Tabela 7. Inwestycje strategiczne, w tym inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu systemów elektroenergetycznych, gazowniczych i przesyłu paliw płynnych (Mapa 19)

System elektroenergetyczny			
Lp.	**Nazwa inwestycji**	**Lokalizacja– gminy**	**Źródło (programy/dokumenty/wnioski)**
1.	Budowa nowego bloku elektroenergetycznego o mocy około 1000 MW w elektrowni systemowej Kozienice	Kozienice	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
2.	Budowa nowego bloku elektroenergetycznego o mocy około 1000 MW w elektrowni systemowej Ostrołęka	m. Ostrołęka	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
3.	Budowa linii 400 kV Kozienice – Ołtarzew	Kozienice, Głowaczów, Stromiec, Białobrzegi, Promna, Jasieniec, Grójec, Chynów, Tarczyn, Żabia Wola, Radziejowice, Baranów, Jaktorów, Grodzisk Mazowiecki, Brwinów, Ożarów Mazowiecki	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
4.	Budowa linii 400 kV Kozienice – Siedlce Ujrzanów z częściowym wykorzystaniem trasy istniejącej linii 220 kV	Kozienice, Maciejowice, Sobolew, Żelechów, Miastków Kościelny, Wodynie, Domanice, Wiśniew, Zbuczyn, Siedlce	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
5.	Budowa linii 400 kV Miłosna – Siedlce Ujrzanów	m. Sulejówek, Halinów, Dębe Wielkie, Stanisławów, Jakubów, Kałuszyn, Grębków, Kotuń, Skórzec, Wiśniew, , Zbuczyn, Siedlce	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
6	Budowa linii 400 kV Ostrołęka – Łomża	m. Ostrołęka, Rzekuń	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
7.	Budowa linii 400 kV Ostrołęka – Olsztyn Mątki z częściowym wykorzystaniem trasy istniejącej linii 220 kV	m. Ostrołęka, Rzekuń, Lelis, Olszewo-Borki, Kadzidło, Baranowo, Czarnia	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
8.	Budowa linii 400 kV Płock – Olsztyn Mątki	Stara Biała, Gozdowo, Mochowo, Sierpc, Szczutowo	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
9.	Budowa stacji 400/110 kV Siedlce – Ujrzanów	Siedlce	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
10.	Budowa stacji 400/220/110 kV Ołtarzew	Ożarów Mazowiecki	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
11.	Rozbudowa stacji 400/220 /110 kV Kozienice	Kozienice	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
12.	Budowa stacji 400/220/110 kV Ostrołęka poprzez rozbudowę istniejącej stacji 220/110 kV	m. Ostrołęka	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
13.	Rozbudowa stacji 400/110 kV Płock	Stara Biała	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
14.	Budowa linii 220 kV EC Siekierki - Piaseczno	m. Warszawa, Konstancin-Jeziorna, Piaseczno	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
15.	Budowa stacji 220/110 kV EC Siekierki poprzez rozbudowę istniejącej stacji 110/SN EC Siekierki	m. Warszawa	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
16.	Budowa stacji 220/110 kV Warszawa Praga (poprzez rozbudowę istniejącej stacji 110/SN Warszawa Wschodnia) z wprowadzeniem linii 220 kV Miłosna - Mory	m. Warszawa	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
17.	Budowa linii 400 kV Lublin Wschód – Siedlce Ujrzanów	w trakcie analiz	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju

18.	Budowa linii 400 kV Ostrołęka – Stanisławów z częściowym wykorzystaniem trasy istniejącej linii 220 kV	m. Ostrołęka, Rzekuń, Troszyn, Czerwin, Goworowo, Wąsewo, Długosiodło, Brańszczyk, Wyszków, Łochów, Jadów, Strachówka, Korytnica, Dobre, Stanisławów	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
19.	Budowa stacji 400/110 kV Wyszków z wprowadzeniem linii 400 kV Ostrołęka - Stanisławów	Turzyn,Brańszczyk	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
20.	Budowa stacji 400 kV Stanisławów z wprowadzeniem linii Miłosna – Narew, Miłosna - Siedlce Ujrzanów, Miłosna - Ostrołęka	Stanisławów	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
21.	Budowa linii 220 kV Miłosna - EC Siekierki	Wiązowna, m. Sulejówek, m. Warszawa	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
22.	Wprowadzenie linii 400 kV Kozienice - Ostrowiec do stacji Puławy	w trakcie analiz	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
23.	Budowa linii 400 kV Siedlce Ujrzanów – Linia Narew – Stanisławów	Siedlce, Suchożebry, Bielany, Sokołów Podlaski, Liw, Miedzna	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
24.	Budowa linii 400 kV Ostrołęka – Ełk z częściowym wykorzystaniem trasy istniejącej linii 220 kV	m. Ostrołęka, Rzekuń, Lelis	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
25.	Budowa linii 220 kVEC Siekierki – Warszawa Towarowa	m. Warszawa	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
System gazowniczy			
26	Rozbudowa gazociągu Rembelszczyzna – Gustorzyn(budowa trzeciego rurociągu)	Nieporęt, Wieliszew, Serock, Pomiechówek, Nasielsk, Joniec, Załuski, Płońsk, m. Płońsk, Dzierzążnia, Staroźreby, Radzanowo, Bielsk, Stara Biała, Brudzeń Duży	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu ziemnego w Świnoujściu
27	Rozbudowa tłoczni Rembelszczyzna	Nieporęt	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
28.	Rozbudowa gazociągu przesyłowego Wronów –Rembelszczyzna (budowa drugiego rurociągu)	Trojanów, Sobolew, Górzno, m. Garwolin, Garwolin, Pilawa, Kołbiel, Celestynów, m. Otwock, Wiązowna, m. Sulejówek, m .Zielonka, m. Ząbki, m. Marki, m. Warszawa, Nieporęt (ewn. Halinów, Poświętne, Wołomin, m. Kobyłka, Radzymin)	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
29.	Budowa gazociągu międzysystemowego Polska – Litwa (w zależności od wyników analiz ekonomicznych)	Nieporęt, Radzymin, Serock, Pokrzywnica, Pułtusk, Szelków, Rzewnie, Różan, Młynarze, Olszewo-Borki, m. Ostrołęka, Lelis	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
30.	Budowa gazociągu przesyłowego gazu łupkowego Wronów – Gustorzyn (koncepcja)	Lokalizacja orientacyjna – powiaty: kozienicki, grójecki, żyrardowski, gostyniński	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
System przesyłu paliw płynnych			
31.	Budowa rurociągu naftowego Odessa – Brody – Płock (z możliwością jego przedłużenia do Gdańska) z częściowym wykorzystaniem trasy istniejącego ropociągu „Przyjaźń”	Repki, Sokołów Podlaski, m. Sokołów Podlaski,m. Węgrów, Liw, Dobre, Korytnica, Strachówka, Tłuszcz, Klembów, Radzymin, Nieporęt,m. Legionowo, Wieliszew, Pomiechówek, Zakroczym, Załuski, Naruszewo, Bulkowo, Bodzanów, Słupno (ewn. na odcinku Płock – Gdańsk: Słupno, Radzanowo, Bielsk, Gozdowo, Mochowo, Sierpc, Szczutowo)	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Polityka Energetyczna Polski do 2030 Projekt Strategii Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko

Mapa 19. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu systemów elektroenergetycznych, gazowniczych i przesyłu paliw płynnych

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu systemów elektroenergetycznych, gazowniczych i przesyłu paliw płynnych

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

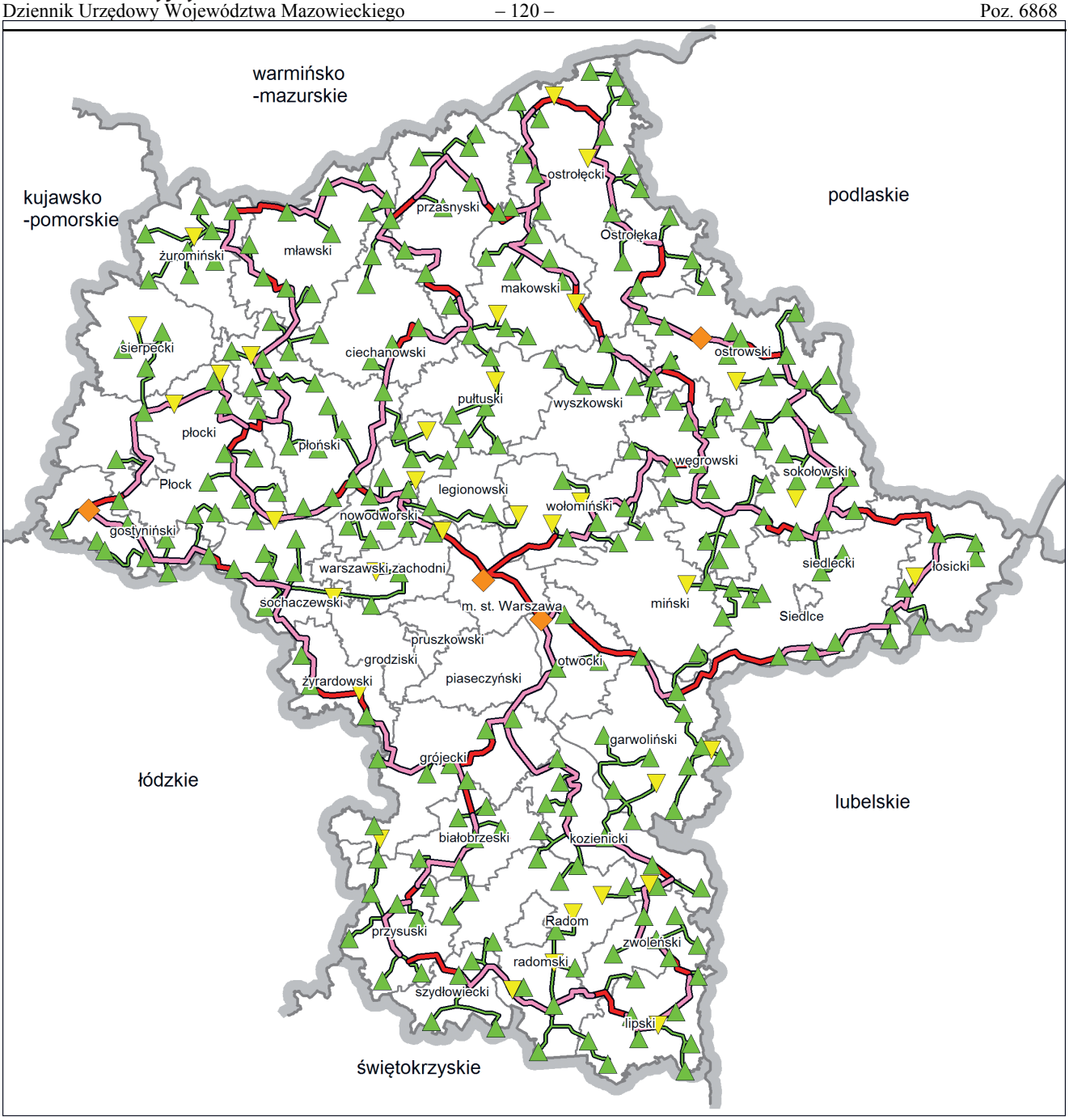
- rozbudowa elektrowni systemowych
- budowa linii elektroenergetycznych 400 kV
- budowa linii elektroenergetycznych 400 kV - przebieg orientacyjny
- budowa linii elektroenergetycznych 220 kV
- budowa linii elektroenergetycznych 220 kV - przebieg orientacyjny
- budowa stacji elektroenergetycznych 400/220/110 kV
- budowa stacji elektroenergetycznych 400/110 kV
- budowa stacji elektroenergetycznych 220/110 kV
- rozbudowa stacji elektroenergetycznych 400/220/110 kV
- rozbudowa stacji elektroenergetycznych 400/110 kV
- budowa gazociągu przesyłowego gazu łupkowego - przebieg orientacyjny
- budowa gazociągu międzysystemowego
- rozbudowa gazociągów przesyłowych
- rozbudowa tłoczni gazu
- budowa rurociągu naftowego
- 1,2... numer inwestycji umieszczonej w tabeli

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* i *Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007–2013*

Tabela 8. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu systemów telekomunikacyjnych (Mapa 20)

Systemy telekomunikacyjne			
Lp.	**Nazwa inwestycji**	**Lokalizacja**	**Źródło**
1.	Budowa telekomunikacyjnej sieci szkieletowo-dystrybucyjnej oraz dostępowej w ramach projektu „Internet dla Mazowsza”	Wszystkie powiaty województwa z wyjątkiem: grodziskiego, pruszkowskiego, m. Radom, m. Siedlce	Indykatywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPO WM 2007 -2013

Mapa 20. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu systemów telekomunikacyjnych

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu systemów telekomunikacyjnych

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Internet dla Mazowsza (IDM) - elementy systemu:

węzły zarządzania:

- techniczny
- dystrybucyjny NGA
- dystrybucyjny IDM

sieci:

- sieć szkieletowa
- sieć współbieżna (łącznie: szkieletowa i dystrybucyjna)
- sieć dystrybucyjna

Źródło: opracowanie MBPR na postawie *Koncepcji techniczno-organizacyjnej projektu „Internet dla Mazowsza"*

Tabela 9. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu gospodarki wodnej i infrastruktury wodno-kanalizacyjnej (Mapy 21,22)

Gospodarka wodna			
Lp.	**Nazwa inwestycji**	**Lokalizacja**	**Źródło (programy/dokumenty/wnioski)**
1	Budowa systemów melioracyjnych (nawodnienia podsiąkowe) o powierzchni >500 ha	Kłudno-Głuszyna, gm. Klwów, pow. przysuski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
2		Kurówko, gm. Gozdowo, pow. sierpecki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
3		Kowalewo-Bombalice, gm. Gozdowo, pow. sierpecki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
4	Budowa zbiorników wodnych o powierzchni > 20 ha	Kolonia Nadwiślańska, gm. Solec nad Wisłą, pow. lipski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
5		Wola Solecka II, gm. Lipsko, pow. lipski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
6		rz. Zagożdżonka, gm. Pionki, powiat radomski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
7		rz. Łydynia, gm. Regimin, pow. ciechanowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
			Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły
8		rz., Dzierzążnia, gm. Dzierzążnia, pow. płoński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
9		rz. Wiązownica, gm. Potworów, pow. przysuski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
10		rz. Jabłonica, gm. Przysucha, pow. przysuski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
11		rz. Bosak, gm. Zakrzew, pow. radomski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
12		rz. Wilga, gm. Garwolin, pow. garwoliński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
13		Łęgonice, gm. Nowe Miasto nad Pilicą, pow. grójecki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
14		Topór, gm. Osieck, pow. otwocki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
15		Starogród, gm. Siennica, pow. miński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
16		Gołków, gm. Piaseczno, pow. piaseczyński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
17		Baranowo, gm. Baranowo, pow. ostrołęcki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
18		rz. Różanica, gm. Różan, pow. makowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
19		Drozdowo Nowe, gm. Rzewnie, pow. makowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
20		Nowy Podoś, gm. Płoniawy-Bramura, pow. makowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
21		Młodzianowo, gm. Płoniawy-Bramura, pow. makowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
22		Jednorożec, gm. Jednorożec, pow. przasnyski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
23		Wyszków, gm. Wyszków, pow. wyszkowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
24		Słuchocin, gm. Grębków, pow. węgrowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
25		rz. Mławka, gm. Lipowiec Kościelny, pow. mławski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego

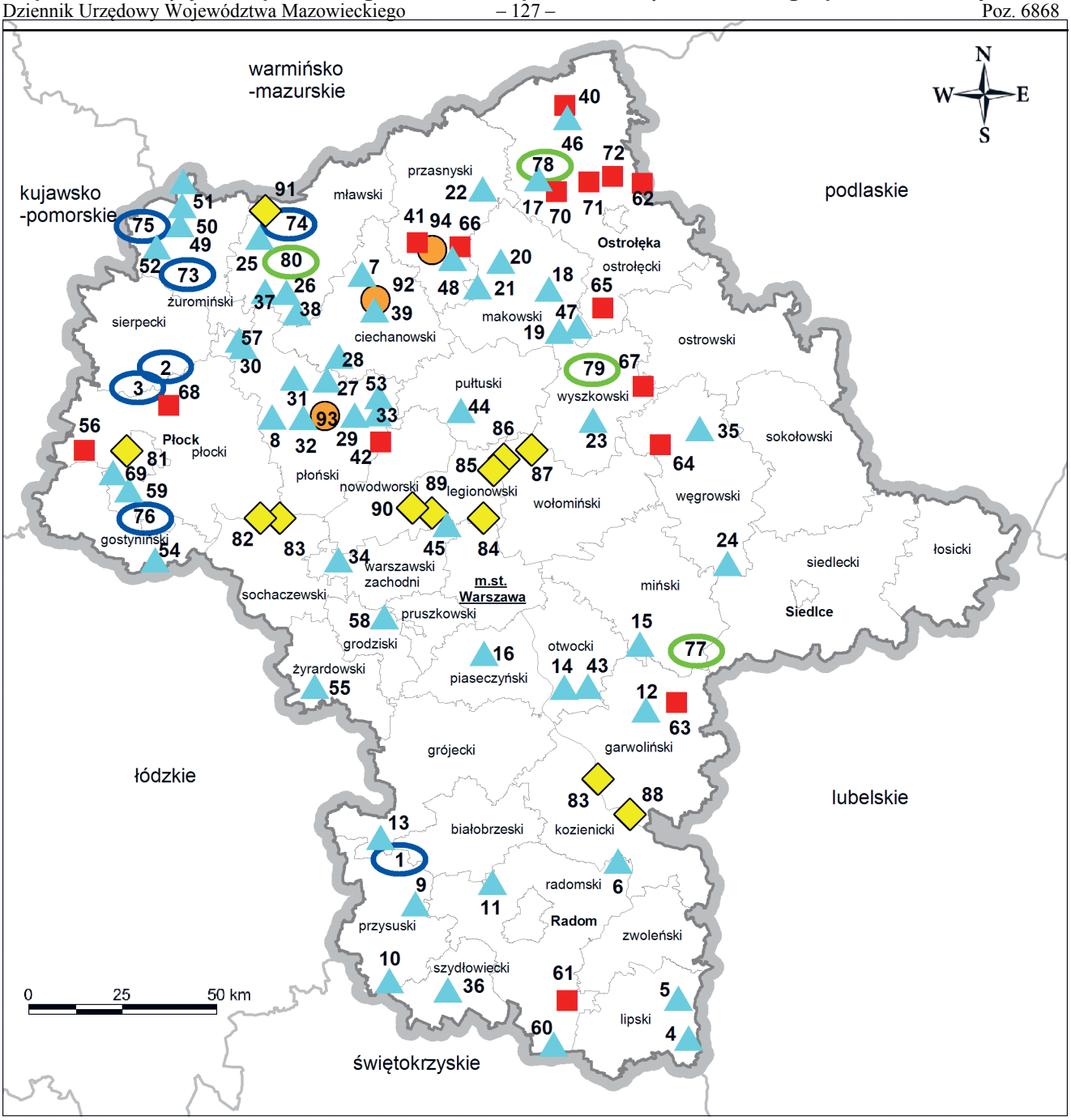
26		gm. Strzegowo, pow. mławski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
27		rz. Wkra, gm. Sochocin, pow. płoński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
28		Luberadz, gm. Ojrzeń, pow. ciechanowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
29		rz. Wkra, gm. Nowe Miasto, pow. płoński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
30		rz. Raciążnica, gm. Raciąż, pow. płoński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
31		rz. Raciążnica, gm. Baboszewo, pow. Płoński (2 obiekty)	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
32		rz. Płonka, gm. Płońsk, pow. płoński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
33		rz. Sona, gmina Nowe Miasto, pow. płoński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
34		Zawady-Gnatowice, gm. Kampinos, pow. warszawski zachodni	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
35		rz. Ugoszcz, gm. Stoczek, pow. węgrowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
36		rz. Szabasówka Lewa, gm. Chlewiska, pow. szydłowiecki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
37		Trzciniec, gm. Radzanów, pow. mławski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
38		Unierzyż, gm. Strzegowo, pow. mławski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
39		Kargoszyn, gm. Ciechanów, pow. ciechanowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
40	Budowa inwestycji przegradzających koryto rzek o wysokości piętrzenia > 4m	rz. Rozoga, gm. Myszyniec, pow. ostrołęcki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
41		rz. Węgierka, gm. Przasnysz, pow. przasnyski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
42		rz. Turka, gm. Nowe Miasto pow. płoński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
43	Modernizacja zbiorników wodnych o powierzchni >20 ha	Natolin, gm. Osieck, pow. otwocki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
44		Rębkowo, gm. Winnica, pow. pułtuski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
45		Dziekanów Polski, gm. Łomianki, pow. warszawski zachodni	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
46		Wydmusy, gm. Myszyniec, pow. ostrołęcki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
47		Brzóze Małe, gm. Rzewnie, pow. makowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
48		Karwacz, gm. Przasnysz, pow. przasnyski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
49		Bądzyn, gm. Lubowidz, pow. żuromiński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
50		Lubowidz, gm. Lubowidz, pow. żuromiński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
51		Przerodki, gm. Lubowidz, pow. żuromiński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
52		Swojęcin-Obręb, gm. Lutocin, pow. żuromiński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
53		Nowe Miasto, gm. Nowe Miasto, pow. płoński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
54		Luszyn, gm. Pacyna, pow. gostyniński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
55		Wola Polska, gm. Puszcza Mariańska, pow. żyrardowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
56		Soczewka, gm. Nowy Duninów, pow. płocki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
57		Budy Kraszewskie, gm. Raciąż, pow. płoński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
58		Natolin i Henryków,	Program Małej Retencji dla

		gm. Grodzisk Mazowiecki, pow. grodziski	Województwa Mazowieckiego
59		Grabina-Łąck, gm. Łąck, pow. płocki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
60		Zębiec, gm. Iłża, pow. radomski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
61	Modernizacja inwestycji przegradzających koryto rzek o wysokości piętrzenia > 4m.	rz. Iłżanka, gm. Iłża, pow. radomski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
62		rz. Szkwa, gm. Lelis, pow. ostrołęcki (2 obiekty)	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
63		rz. Wilga, gm. Borowie, pow. garwoliński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
64		rz. Liwiec, gm. Łochów, pow. węgrowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
65		rz. Orz, gm. Goworowo, pow. ostrołęcki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
66		rz. Morawka, gm. Przasnysz, pow. przasnyski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
67		rz. Tuchełka, gm. Brańszczyk, pow. wyszkowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
68		rz. Sierpienica Zachodnia, gm. Bielsk, pow. płocki (3 obiekty)	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
69		rz. Skrwa, gm. Nowy Duninów, pow. płocki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
70		rz. Płodownica, gm. Baranowo, pow. ostrołęcki (2 obiekty)	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
71		rz. Piasecznica, gm. Lelis, pow. ostrołęcki (2 obiekty)	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
72		rz. Rozoga, gm. Lelis, pow. ostrołęcki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
73	Modernizacja systemów melioracyjnych (nawodnienia podsiąkowe) o powierzchni >500 ha	gm. Bieżuń, pow. żuromiński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
74		gm. Wiśniewo, pow. mławski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
75		gm. Lubowidz, pow. żuromiński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
76		gm. Gąbin, pow. płocki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
77	Rewitalizacja lub modernizacja obszarów mokradłowych o powierzchni > 500 ha	Łukówiec, gm. Latowicz, pow. miński	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
78		Stare Czerwińskie, gm. Baranowo, pow. ostrołęcki	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
79		Sieczychy, gm. Długosiodło, pow. wyszkowski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
80		Kowalewo, gm. Strzegowo, pow. mławski	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
81	Poprawa bezpieczeństwa powodziowego stopnia wodnego Włocławek poprzez rozbudowę zapory bocznej Borowiczki i wałów wstecznych Słupianki i Rosicy oraz przebudowę zapory Jordanów-Tokary-Radziwie w gminach: Gąbin, Słupno, Płock, Nowy Duninów, Stara Biała	Gminy: Gąbin, Słupno, Płock, Nowy Duninów, Stara Biała	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły
82	Zabezpieczenie skarpy w miejscowości Wyszogród na odcinku od istniejącego ubezpieczenia brzegu Wisły w km 586+800 do ubezpieczeń przy nowym moście.	m. Wyszogród	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły
83	Poprawa bezpieczeństwa powodziowego w newralgicznych miejscach na Wiśle	gm. Maciejowice i Wyszogród	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły
84	Remont Śluzy na Żeraniu i Kanału Żerań – Zegrze	Warszawa	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły

85	Remont zapór bocznych jeziora zegrzyńskiego Kania - Popowo i Arciechów - Kuligów wraz z umocnieniem prawego brzegu rzeki Bug w miejscowości Kania Polska	gm. Serock	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły Wykaz projektów kluczowych RPO Województwa Mazowieckiego 2007-2013
86	Udrożnienie ujściowego odcinka rzeki Bug od ujścia do rzeki Narew do km 3+300	gm. Serock	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły Wykaz projektów kluczowych RPO Województwa Mazowieckiego 2007-2013
87	Wykonanie ubezpieczenia prawego brzegu Bugu w km 4,2 – 4,8 w miejscowości Kania Polska	gm. Serock	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły
88	Przebudowa wału przeciwpowodziowego prawobrzeżnej doliny Wisły na odcinku: Antoniówka, Świerżowska – Kolonia Bączki	gm. Maciejowice	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły Wykaz projektów kluczowych RPO Województwa Mazowieckiego 2007-2013
89	Modernizacja wału przeciwpowodziowego ma odcinku Wisły w km 525+000-537+400	gm. Łomianki	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły
90	Przebudowa wału przeciwpowodziowego rzeki Wisły w km 541+400-546+800	gm. Czosnów	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły Wykaz projektów kluczowych RPO Województwa Mazowieckiego 2007-2013
91	Modernizacja (przebudowa) ubezpieczenia skarpy od wodnej zapory czołowej zbiornika wodnego „Ruda” na rzece Mławka	gm. Lipowiec Kościelny	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły
92	Modernizacja przekroju podłużnego i poprzecznego koryta rzeki Łydyni od km 23+300 do km 28+350 wraz z budowlami	gmina Ciechanów	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły
93	Przebudowa (modernizacja) przekroju podłużnego i poprzecznego koryta rzeki Płonki od km12+700 do km 19+000 w miejscowości Płońsk	gm. Płońsk, Dzierzążnia	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły
94	Budowa budowli wodnych wraz z remontem koryta rzeki – rzeka Węgierka w km 0+000 - 17+600	gm. Płoniawy Bramura i Przasnysz	Plan Gospodarowania Wodami dla obszaru dorzecza Wisły
95	Budowa systemów melioracyjnych (nawodnienia podsiąkowe) o powierzchni <500 ha (24 obiekty)	województwo mazowieckie	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
96	Budowa zbiorników wodnych o powierzchni < 20 ha (127 obiektów)	województwo mazowieckie	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
97	Budowa inwestycji przegradzających koryto rzek o wysokości piętrzenia < 4m (152 obiekty)	województwo mazowieckie	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
98	Modernizacja zbiorników wodnych o powierzchni <20 ha (332 obiekty)	województwo mazowieckie	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
99	Modernizacja inwestycji przegradzających koryto rzek o wysokości piętrzenia < 4m (1257 obiektów)	województwo mazowieckie	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
100	Modernizacja systemów melioracyjnych (nawodnienia podsiąkowe) o powierzchni <500 ha (26 obiektów)	województwo mazowieckie	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego

101	Rewitalizacja lub modernizacja obszarów mokradłowych o powierzchni < 500 ha (75 obszarów)	województwo mazowieckie	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
102	Przebudowa cieków i działania renaturyzacyjne	Powiaty: grodziski; grójecki (3 zadania); kozienicki (4); legionowski; mławski; piaseczyński; m.st. Warszawa, zwoleński (2)	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
103	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych - zadanie Chełchy, gm. Karniewo, pow. makowski	Karniewo	Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego
104	Rzeka Mołtawa - budowa przegrody dolinowej w miejscowości Stanowo gm. Bodzanów	Bodzanów	Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
105	Regulacja - kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego oraz układu poziomego koryta rzeki Radomki w km 43+500-46+800, gm. Jedlińsk	Jedlińsk	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
106	Budowa budowli wodnych wraz z przebudową rzeki Węgierka, zadanie 1, etap I w km 0+000 - 9+700, gm. Płoniawy Bramura, pow. makowski	Płoniawy-Bramura	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
107	Przebudowa - kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego cieku Zanioski w km 0+000-2+500 i rzeki Myśli w km 8+750-9+750	-	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
108	Przebudowa - kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego cieku Zanioski w km 2+500-7+000 gm. Repki, pow. sokołowski	Repki	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
109	Przebudowa wałów przeciwpowodziowych rzeki Wisły, Królewski Las zad. II, na odcinku Królewski Las-Kępa Radwankowska - 2,8 km	-	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
110	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych zadanie "Pukawka II" gm. Szulborze Wielkie, pow. ostrowski	Szulborze Wielkie	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
111	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych „Skaszewo I”, gm. Gzy, pow. pułtuski	Gzy	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
112	Budowa urządzeń melioracji wodnych szczegółowych „Skaszewo II”, gm. Gzy, pow. pułtuski	Gzy	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
113	Melioracje użytków rolnych w ramach zadania inwestycyjnego Turna Łuzki VII gm. Jabłonna Lacka, pow. sokołowski	Jabłonna Lacka	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
114	Melioracje użytków rolnych w ramach zadania inwestycyjnego Kamieńczyk-Sewerynówka IV gm. Sterdyń, pow. sokołowski	Sterdyń	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
115	Przebudowa - kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego rzeki Wilgi w km 24+600-26+600 z odbudową 2 stopni i remontem 1 stopnia, m. Garwolin i wieś Czyszkówek gm. Garwolin, pow. garwoliński	Garwolin	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
116	Archutowo III etap II – melioracja gruntów gm. Bulkowo	gm. Bulkowo	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039

117	Budowa jazu na rz. Trybówka i zastawki na Kanale Księży Lasek w m. Brzozowy Kąt, gm. Czarnia, pow. ostrołęcki	gm. Czarnia	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
118	Budowa zbiornika wodnego w miejscowości Jagodno na rzece Wiązownicy w km 1+928 – 3+500, gm. Przytyk – czasza zbiornika, jaz piętrzący i zapora czołowa	gm. Przytyk	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
119	Helenów Suserski i Dobrów – melioracja użytków rolnych, gmina Szczawin Kościelny	gm. Szczawin Kościelny	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
120	Jaz na rzece Łasica w miejscowości Łasice i Tułowice w gminie Brochów	gm. Brochów	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
121	Myszki Żuki II – melioracje użytków rolnych, gm. Mochowo i Gozdowo pow. sierpecki	gm. Mochowo i Gozdowo	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
122	Odbudowa jazu na rzece Tuchelka w m. Udarzynek, gm. Brańszczyk, pow. wyszkowski	gm. Brańszczyk	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
123	Odbudowa jazu na rzece Wymakracz w m. Chrzczanka Włościańska, gm. Długosiodło, pow. wyszkowski	gm. Długosiodło	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
124	Odbudowa zbiornika wodnego (Staw Św. Jana) wraz z budową urządzenia wodnego – budowli piętrzącej o wysokości piętrzenia 1,5 m w m. Chlewiska	m. Chlewiska	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
125	Odbudowa zbiornika wodnego w miejscowości Zwoleń na rzece Zwolence w km 31+350, gm. Zwoleń	gm. Zwoleń	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039
126	Rozbudowa wału lewego rzeki Wisły na odcinku Boiska – Jarentowskie Pole w km 1+ 596 – 5+915, gm. Chotcza	gm. Chotcza	WPF Województwa Mazowieckiego 2014 - 2039

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu gospodarki wodnej

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

1. Inwestycje z zakresu:
- ochrony przed powodzią
- poprawy infrastruktury związanej z rozwojem rolnictwa i leśnictwa

2. Inwestycje z zakresu małej retencji (budowa/modernizacja)
- systemów melioracyjnych o powierzchni powyżej 500 ha
- zbiorników wodnych o powierzchni powyżej 20 ha
- inwestycji przegradzających koryto o wysokości piętrzenia powyżej 4 m
- obszarów mokradłowych o powierzchni powyżej 500 ha

1,2,...,94 numer ICP w tabeli

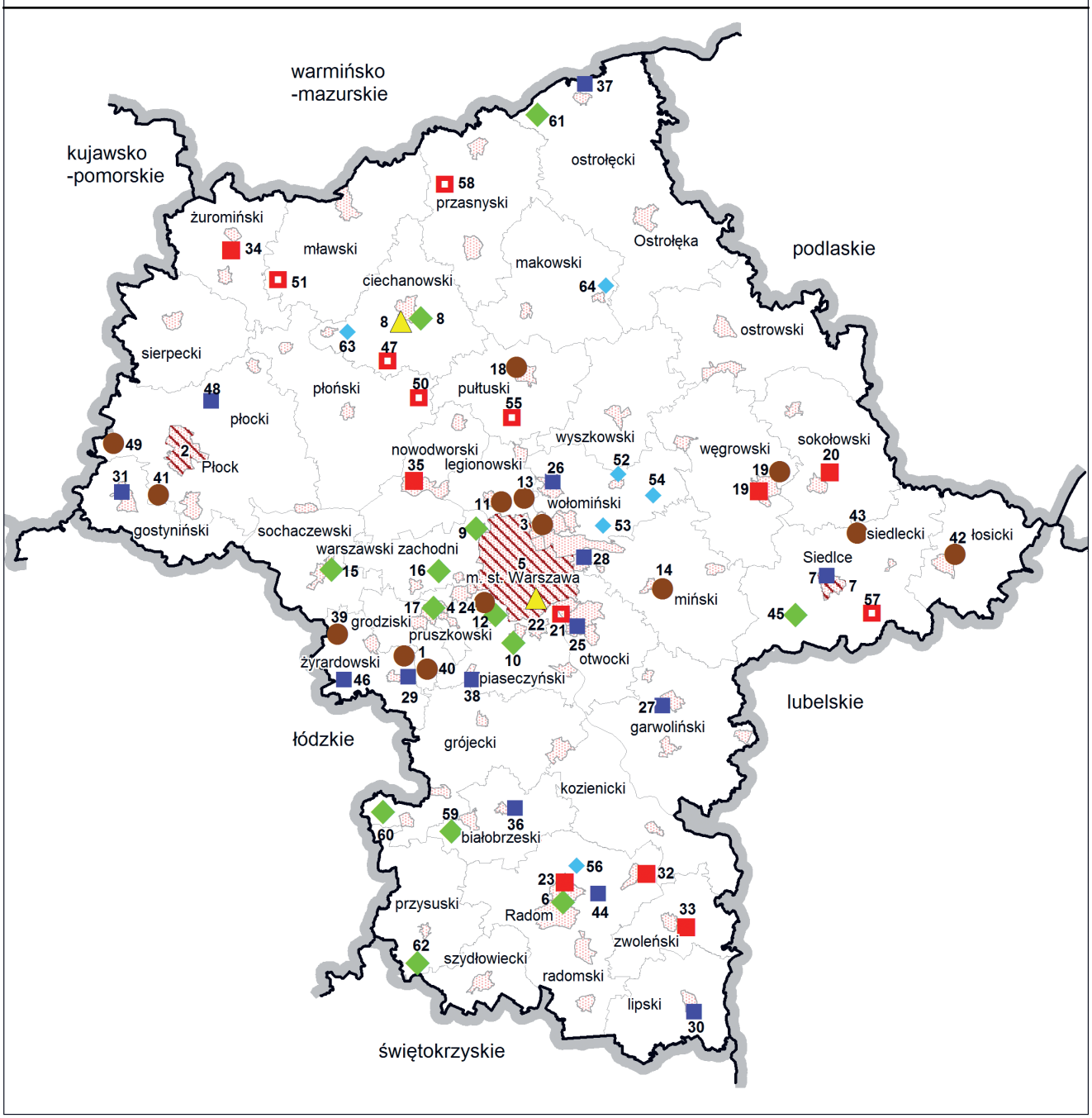
Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły (1) oraz Programu małej retencji dla województwa mazowieckiego (2)

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna			
1.	Racjonalna gospodarka wodą w aspekcie społeczno-gospodarczego rozwoju Gmin Mazowsza Zachodniego – Gmina Radziejowice	gmina Radziejowice powiat żyrardowski	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
			PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
2.	Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie miasta Płocka (etap II)	Płock	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
			PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
3.	Budowa kanalizacji sanitarnej na obszarze aglomeracji miasta Marki	Marki	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
			PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
4.	„Czyste Życie" – kompleksowa gospodarka wodościekowa na terenie gminy Brwinów	gmina Brwinów	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
			PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
5.	Zaopatrzenie w wodę i oczyszczanie ścieków w Warszawie - faza IV – rozbudowa sieci kanalizacyjnej	Warszawa	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
			PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
6.	Modernizacja i rozbudowa gospodarki wodno-ściekowej na terenie aglomeracji Radom - II etap	Radom	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
			PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
7.	Rozbudowa oczyszczalni ścieków, budowa kolektorów i modernizacja systemu kanalizacyjnego m. Siedlce	Siedlce	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
			PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
8.	Modernizacja i rozbudowa systemu wodno-kanalizacyjnego aglomeracji Ciechanowa I etap - miasto Ciechanów, zad.2.7.-budowa stacji termicznej utylizacji osadów ściekowych wraz z gospodarką cieplną i modernizacją obiektów towarzyszących.	Ciechanów	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
			PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
9.	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie gminy Łomianki	gmina Łomianki	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
10.	Piaseczyński program rozwoju infrastruktury wodno-ściekowej	Piaseczno	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
11.	Budowa kanalizacji sanitarnej w dzielnicy Bukowiec i Grudzie w Legionowie - IV etap	Legionowo	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
12.	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w gminie Raszyn - faza II	gmina Raszyn	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
13.	Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie Gminy Nieporęt	gmina Nieporęt	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
14.	Rozwój systemu kanalizacji ściekowej na terenie aglomeracji Mińsk Mazowiecki	gmina Mińsk Mazowiecki	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
15.	Poprawa gospodarki wodno-ściekowej miasta Sochaczew - II etap	Sochaczew	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
16.	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w Gminie Stare Babice	gmina Stare Babice	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
17.	Modernizacja i rozbudowa systemu infrastruktury wodociągowo-kanalizacyjnej Gminy Milanówek	gmina Milanówek	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 lista podstawowa
18.	Rozbudowa kanalizacji sanitarnej w aglomeracji Pułtusk	aglomeracja Pułtusk	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
19.	Modernizacja oczyszczalni ścieków, budowa i rozbudowa sieci kanalizacyjnej w Węgrowie i gminie Liw	Węgrów i gmina Liw	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013

20.	Budowa wydzielonej komory fermentacji z urządzeniami budowlanymi oraz przebudowa maszynowni wydzielonej komory fermentacji Miejskiej Oczyszczalni Ścieków	Sokołów Podlaski	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
21.	Budowa oczyszczalni ścieków w Józefowie	Józefów	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
22.	Realizacja przedsięwzięcia związanego z gospodarką osadową na oczyszczalni Południe	Warszawa	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
23.	Modernizacja i rozbudowa ciągu mechaniczno-biologicznego oczyszczalni ścieków - etap II	Radom	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
24.	Rozbudowa systemu kanalizacji zbiorczej w aglomeracji Pruszków przez budowę kanalizacji sanitarnej w gminie Michałowice	gmina Michałowice, aglomeracja Pruszków	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
25.	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Otwocku ze względu na przepustowość wraz z jednoczesną modernizacją lub rozbudową części obiektów	Otwock	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
26.	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Radzyminie ze względu na przepustowość wraz z jednoczesną modernizacją lub rozbudową części obiektów	Radzymin	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
27.	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Garwolinie ze względu na przepustowość wraz z jednoczesną modernizacją lub rozbudową części obiektów	Garwolin	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
28.	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Sulejówku ze względu na przepustowość wraz z jednoczesną modernizacją lub rozbudową części obiektów	Sulejówek	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
29.	Budowa kanalizacji sanitarnej w gminie Mszczonów oraz rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w miejscowości Grabce Józefpolskie	Grabce Józefpolskie, aglomeracja Mszczonów	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Regionalny Program Operacyjny WM 2007-2013
30.	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Lipsku ze względu na przepustowość wraz z jednoczesną modernizacją lub rozbudową części obiektów	Lipsko	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
31.	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Gostyninie ze względu na przepustowość wraz z jednoczesną modernizacją lub rozbudową części obiektów	Gostynin	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
32.	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Pionkach ze względu na jakość odprowadzanych ścieków	Pionki	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
33.	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Zwoleniu ze względu na jakość odprowadzanych ścieków	Zwoleń	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
34.	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Żurominie ze względu na jakość odprowadzanych ścieków	Żuromin	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
35.	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Zakroczymiu ze względu na jakość odprowadzanych ścieków	Zakroczym	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
36.	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Białobrzegach ze względu na przepustowość Uregulowanie gospodarki wodno-ściekowej na obszarach Natura 2000 na terenie gminy Białobrzegi	miasto i gmina Białobrzegi	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Regionalny Program Operacyjny WM 2007-2013

37.	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Myszyńcu ze względu na przepustowość	Myszyniec	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
38.	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Tarczynie ze względu na przepustowość wraz z jednoczesną modernizacją lub rozbudową części obiektów Rozbudowa infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej w gminie Tarczyn	miasto i gmina Tarczyn	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
39.	Budowa kanalizacji sanitarnej w gminie Wiskitki	gmina Wiskitki, powiat żyrardowski	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Regionalny Program Operacyjny WM 2007-2013
40.	Budowa kanalizacji sanitarnej w gminie Żabia Wola	gmina Żabia Wola	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Regionalny Program Operacyjny WM 2007-2013
41.	Uporządkowanie gospodarki ściekowej w zlewni jezior Ciechomickiego, Górskiego i Zdworskiego w gminie Łąck-etap I	gmina Łąck	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Regionalny Program Operacyjny WM 2007-2013
42.	Kompleksowa kanalizacja miasta i gminy – jako realizacja programu ochrony środowiska wschodniego Mazowsza	miasta i gmina Łosice	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Regionalny Program Operacyjny WM 2007-2013
43	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowościach Hołubla, Stasin, Paprotnia, Podawce, Grabowiec, Uziębły, Rzeszotków	gmina Paprotnia powiat siedlecki	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych, Regionalny Program Operacyjny WM 2007-2013
44.	Przebudowa z rozbudową oczyszczalni ścieków w Jedlni-Letnisko	Jedlnia-Letnisko, powiat radomski	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
45.	Poprawa stanu środowiska naturalnego i wzrost atrakcyjności gminy Skórzec poprzez rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz budowę i rozbudowę oczyszczalni ścieków	gmina Skórzec powiat siedlecki	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
46.	Budowa kanalizacji sanitarnej w gminie Puszcza Mariańska oraz rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w miejscowości Bartniki	gmina Puszcza Mariańska powiat żyrardowski	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
47.	Budowa gminnej oczyszczalni ścieków w miejscowości Ojrzeń wraz budową sieci kanalizacyjnej oraz przebudową stacji uzdatniania wody wraz z budową zbiorników retencyjnych i przebudową sieci wodociągowej	gmina Ojrzeń pow. ciechanowski	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
48.	Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni w miejscowości Bielsk	gmina Bielsk pow. płocki	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
49.	Dokończenie budowy systemu odprowadzenia ścieków w miejscowości Soczewka, (gmina Nowy Duninów) wokół zbiornika Soczewka. Rozbudowa istniejącej oczyszczalni ścieków w Nowym Duninowie	gmina Nowy Duninów pow. płocki	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013

50.	Budowa oczyszczalni ścieków w Nowym Mieście wraz z systemem odprowadzenia ścieków z terenu wokół zbiornika wodnego	Nowe Miasto pow. płoński	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
51.	Budowa oczyszczalni i sieci kanalizacyjnej w miejscowości Radzanów	gmina Radzanów pow. mławski	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
52.	Budowa stacji uzdatniania wody w miejscowości Kozły, gmina Tłuszcz	gmina Tłuszcz powiat wołomiński	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
53.	Budowa stacji uzdatniania wody dla gminy Poświętne	gmina Poświętne powiat wołomiński	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
54.	Budowa stacji uzdatniania wody i sieci wodociągowej w gminie Strachówka	gmina Strachówka powiat wołomiński	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
55.	Budowa oczyszczalni w miejscowości Pokrzywnica	gmina Pokrzywnica pow. pułtuski	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
56.	Budowa i przebudowa stacji uzdatniania wody w Jastrzębi	gmina Jastrzębia powiat radomski	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
57.	Budowa oczyszczalni ścieków Krzesk w miejscowości Tęczki - etap I	gmina Zbuczyn pow. siedlecki	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
58.	Budowa kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków w miejscowości Romany-Sebory	Krzynowłoga Mała pow. przasnyski	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
59.	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej gminy Wyśmierzyce poprzez budowę sieci wodociągowej i kanalizacji sanitarnej oraz modernizacji stacji uzdatniania wody	gmina Wyśmierzyce pow. białobrzegi	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
60.	Gospodarka wodno-sciekowa w gminie Nowe Miasto nad Pilicą	gmina Nowe Miasto nad Pilicą pow. grójecki	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
61.	Budowa wodociągu we wsi Czarnia i wsi Surowe	gmina Czarnia pow. ostrołęcki	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
62.	Budowa wodociagu od miejscowości Długa Brzezina do miejscowości Hucisko wraz z miejscowością Hucisko Gmina Przysucha	gmina Przysucha pow. przysuski	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
63.	Budowa stacji uzdatniania wody wraz z wyposażeniem odpływowym wód popłuczynowych i sieci wodociągowej w miejscowości Zalesie, Gmina Glinojeck	gmina Glinojeck pow. ciechanowski	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013
64.	Budowa Stacji Uzdatniania Wody w Chełstach i sieci wodociagowej we wsiach: Chełsty, Dąbrówka, Kaszewiec	gmina Różan pow. makowski	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie wodociągów i kanalizacji

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

11 nr inwestycji celu publicznego w tabeli

infrastruktura wodno-kanalizacyjna

- budowa stacji uzdatniania wody
- porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej
- przebudowa i rozbudowa oczyszczalni ścieków
- modernizacja oczyszczalni ścieków
- budowa oczyszczalni ścieków
- budowa stacji utylizacji osadów ściekowych
- budowa kanalizacji sanitarnej
- rozbudowa sieci kanalizacyjnej wraz z modernizacją wybranych obiektów

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007–13, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–13

Infrastruktura techniczna – gospodarka odpadami

Dokumentem regulującym gospodarkę odpadami na szczeblu regionalnym jest Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2023 (WPGO), zgodnie z którym zmieszane odpady komunalne, odpady zielone i pozostałości z sortowania odpadów komunalnych przeznaczone do składowania są zbierane, poddawane odzyskowi lub unieszkodliwianiu w oparciu o regiony gospodarki odpadami: warszawski, płocki, radomski, ciechanowski i ostrołęcko-siedlecki.

Zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz ustawą o gospodarce nieruchomościami za inwestycje celu publicznego (ICP) uznaje się: budowę i utrzymywanie urządzeń służących do odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym ich składowania, wynikające z przyjętego przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2023 i uchwały w sprawie wykonania WPGO z późniejszymi zmianami.

W związku z powyższym, działania w zakresie realizacji systemu gospodarki odpadami będą skoncentrowane wokół regionalnych instalacji przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK) oraz instalacji zastępczych, wskazanych do dostosowania do kryteriów RIPOK w ww. dokumencie. Wybrane inwestycje, ważne dla funkcjonowania całego systemu gospodarowania odpadami, przedstawia Mapa 13. System gospodarki odpadami komunalnymi.

Tabela 10. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu infrastruktury transportowej (Mapy 23, 24, 25, 26, 27)

Lp.	Nazwa inwestycji	Lokalizacja	Źródło (programy/dokumenty/wnioski)
Drogi Krajowe – Mapa 23			
Autostrada A2 (Berlin) – gr. państwa – Świecko – Poznań – Warszawa – Siedlce – granica państwa			
1.	Budowy autostrady A2 węzeł Lubelska - Siedlce do węzła Ujrzanów	Wiązowna, Halinów, Dębe Wielkie, Kałuszyn, Mrozy, Kotuń, Skórzec, Siedlce, m. Siedlce, Zbuczyn	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
2.	Budowa autostrady A2 Warszawa – wschodnia granica państwa bez obwodnicy Mińska Mazowieckiego	Warszawa, Wiązowna, Halinów, Dębe Wielkie, Kałuszyn, Mrozy, Kotuń, Skórzec, Siedlce, m. Siedlce, Zabuczyn	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 2
Droga Ekspresowa S2 węzeł Konotopa – węzeł Lubelska			
3.	Budowa drogi S2 węzeł Puławska-węzeł Lubelska	Warszawa, Wiązowna	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 2 i 5 (projekt) Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012 PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 – lista rezerwowa, PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
Droga Ekspresowa S7/E77 Gdańsk – Ostróda – Płońsk – Warszawa – Janki – Grójec – Radom – Kielce – Kraków – granica państwa			
4.	Budowa drogi S7 Olsztynek (S51) - Płońsk (S10), odc. Nidzica - Płońsk (S10 w. Siedlin)	Wieczfnia Kościelna, Mława, Wiśniewo, Strzegowo, Glinojeck, Baboszewo, Płońsk	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 1a Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012 PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
5.	Budowa drogi S7 Radom (Jedlińsk) - Jędrzejów, odc. Radom (Jedlińsk) - Skarżysko Kamienna i odc. w. Chęciny - Jędrzejów (pocz. obwodnicy)	Jedlińsk, Zakrzew, Radom, Wolanów, Orońsko, Szydłowiec	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 1a i 5 Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012 PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
6.	Budowa drogi S7 Płońsk (S10) - Warszawa (S8)	Płońsk, Załuski, Zakroczym, Czosnów, Łomianki, Warszawa	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 2 Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012 PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 – lista rezerwowa
7.	Przebudowa drogi S7 Warszawa – obwodnica Grójca	Warszawa, Raszyn, Leszno wola, Piaseczno, Tarczyn, Grójec	Program budowy dróg krajowych na lata 2011-2015 – zał. 2 Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012 PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 – lista rezerwowa
Droga Ekspresowa S8/E67 gr. państwa – Kudowa Zdrój – Wrocław – Wieluń – Piotrków Trybunalski – Warszawa – Radzymin – Ostrów Mazowiecka – Białystok – Augustów – granica państwa			
8.	Przebudowa drogi S-8 odc. Powązkowska - Marki (ul. Piłsudskiego) odc. w. Powązkowska - w. Modlińska	Warszawa	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 1a

9.	Budowa drogi ekspresowej S8 na odcinku Salomea - Wolica wraz z powiązaniami z dk. nr 7 z wyłączeniem odc. miejskiego	Ożarów Mazowiecki, Piastów	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 1a PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 – lista rezerwowa
10.	Przebudowa drogi S8 Piotrków Trybunalski - Warszawa odc. Radziejowice (dk. nr 50) bez węzła - Warszawa - w. Paszków	Radziejowice, Żabia Wola, Nadarzyn	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 1a i 5 PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
11.	Budowa drogi S8 na odcinku od ul. Piłsudskiego w Markach (węzeł Marki) do węzła „Drewnica" wraz z węzłem	Marki, Zielonka	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 1a
12.	Budowa drogi S8 Radzymin – Marki stanowiąca obwodnicę Marek	Marki	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 1a
13.	Planowana budowa drogi ekspresowej S8 węzeł Paszków (z węzłem) - węzeł Opacz (bez węzła) - węzeł Łopuszańska (bez węzła) poza granicami Warszawy	Opacz	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
14.	Planowana budowa drogi ekspresowej S8 węzeł Janki Małe - skrzyżowanie z DW 721	Raszyn	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
15.	Planowana budowa drogi ekspresowej S8 Marki - Radzymin	Marki, Słupno, Radzymin	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
16.	Planowana przebudowa DK8 z dostosowaniem do parametrów drogi ekspresowej na odcinku Wyszków - Białystok	Wyszków, Brańszczyk, Brok, Ostrów Mazowiecka	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012 Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 1a
17.	Uwzględnienie w ramach węzła warszawskiego drogi ekspresowej S8 Prymasa Tysiąclecia - Marki etap I i II	Warszawa, Marki	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
Droga Krajowa nr 9/E371 Radom – Ostrowiec Świętokrzyski – Rzeszów – Barwinek – granica państwa			
18.	Uwzględnienie planowanej budowy obwodnicy Iłży w ciągu DK9	Iłża	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012 Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 2
19.	Budowa węzła drogowego nad torami PKP w ciągu drogi krajowej nr 9 - ulicy Żółkiewskiego w Radomiu	Radom	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
Droga Krajowa nr 10			
Droga Ekspresowa nr 10 (Szczecin – Płock – Płońsk) w przebiegu wg KPZK			
20.	Budowa drogi S10 od A6 (Szczecin) – Piła – Bydgoszcz – Toruń – Płońsk (S7)	Brudzeń Duzy, Stara Biała, Bielsk, Radzanowo, Staroźreby, Dzierzążnia, Płońsk	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 2 PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
Droga Ekspresowa nr 12 gr. państwa – Żary – Kalisz – Sieradz – Piotrków Trybunalski – Przysucha – Radom – Zwoleń – Puławy – Kurów – Lublin – Chełm – Dorohusk – granica państwa			
21.	Budowa drogi S12 odcinek Sulejów – Radom – Puławy – Kurów	Gielniów, Przysucha, Wieniawa, Wolanów, Radom, Jedlnia Letnisko, Gózd, Tczów, Zwoleń, Policzna, Przyłęk	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 2 Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012 PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

Droga Ekspresowa nr 17/E372 (Warszawa) Zakręt – Garwolin – Ryki – Lublin – Piaski – Zamość – Hrebenne – granica państwa			
22.	Budowa drogi ekspresowej S17, odcinek Warszawa (węzeł Zakręt) – Garwolin	Wesoła, Wiązowna, Otwock, Celestynów, Kołbiel, Pilawa, Garwolin	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 2 i 5
			Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
			PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 – lista rezerwowa,
			PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
23.	Budowa drogi S17 Garwolin – Kurów	Garwolin, Górzno, Sobolew, Trojanów	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 2 i 5
			Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
			PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 – lista rezerwowa,
			PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
24.	Budowa drogi S17 w. Drewnica – w. Zakręt	Ząbki, Zielonka, Warszawa	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 2
			Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
25.	Uwzględnienie w ramach węzła warszawskiego drogi ekspresowej S17 Marki - Lubelska	Marki, Ząbki, Zielonka, Warszawa, Sulejówek	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
Droga Ekspresowa nr 19 gr. państwa – Kuźnica Białostocka – Białystok – Lublin – Kraśnik – Rzeszów			
26.	Budowa drogi ekspresowej S19, odcinek Białystok - Międzyrzec Podlaski	Sarnaki, Platerów, Łosice, Olszanka, Huszlew	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 – lista rezerwowa
			Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 2
Droga Krajowa nr 50 Ciechanów – Płońsk – Sochaczew – Mszczonów – Grójec – Góra Kalwaria – Mińsk Mazowiecki – Ostrów Mazowiecka			
27.	Rozbudowa drogi krajowej nr 50 na odc. Płońsk - Wyszogród	Płońsk, Naruszewo, Wyszogród	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 1a
28.	Przebudowa DK50 na odcinku Płońsk - Wyszogród z obejściem Rębowa	Płońsk, Naruszewo, Wyszogród	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
29.	Uwzględnienie planowanej rozbudowy DK50 Mińsk Mazowiecki - Łochów	Mińsk Mazowiecki, Stanisławów, Strachówka, Jadów, Łochów	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
30.	Uwzględnienie planowanej rozbudowy DK50 Łochów - Ostrówek	Łochów	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
Droga Krajowa nr 53 Olsztyn – Szczytno – Myszyniec – Ostrołęka			
31.	Uwzględnienie planowanej rozbudowy DK53 granica województwa - Ostrołęka	Myszyniec, Kadzidło, Lelis, Ostrołęka	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
Droga Krajowa nr 57 Bartoszyce – Szczytno – Przasnysz – Maków Mazowiecki – Pułtusk			
32.	Uwzględnienie planowanej rozbudowy DK57 Przasnysz – Maków Mazowiecki	Przasnysz, Płoniawy-Bramura, Maków Mazowiecki	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
33.	Uwzględnienie planowanej rozbudowy DK57 Przasnysz - granica województwa	Przasnysz, Krzynowłoga Mała, Chorzele	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012

Droga Krajowa nr 60 Łęczyca – Kutno – Gostynin – Płock – Ciechanów – Ostrów Mazowiecka			
34.	Uwzględnienie planowanej rozbudowy DK60 Goślice - Raciąż z obwodnicami Drobina i Bielska	Bielsk, Drobin, Raciąż	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
Droga Krajowa nr 61 Warszawa – Jabłonna – Legionowo – Serock – Różan – Ostrołęka – Łomża – Augustów			
35.	Budowa wiaduktu w Legionowie na drodze Nr 61 odcinek III - od wiaduktu do rejonu skrzyżowania z ul. Wolska	Legionowo	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 1a
36.	Uwzględnienie planowanej budowy obwodnicy Pułtuska w ciągu DK61	Pułtusk	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
37.	Uwzględnienie planowanej rozbudowy DK61 Legionowo - Zegrze	Legionowo, Wieliszew, Zegrze	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
38.	Budowa drogi S61 od S8 (Ostrów Mazowiecka) – Łomża – Stawiski – Szczuczyn – Ełk – Raczki – Suwałki – Budzisko (granica państwa)	Ostrów Mazowiecka, Stary Lubotyń	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 2 PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
Droga Krajowa nr 62 Strzelno – Włocławek – Płock – Wyszogród – Serock – Wyszków – Łochów – Węgrów – Drohiczyn – Anusin			
39.	Rozbudowa drogi krajowej nr 62 przejście przez Wyszków	Wyszków	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 1a
40.	Uwzględnienie planowanej rozbudowy DK62 Wyszków - Skuszew	Wyszków	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
41.	Uwzględnienie planowanej rozbudowy DK62 granica województwa - Płock	Nowy Duninów, Płock	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
42.	Uwzględnienie planowanej rozbudowy DK62 Wyszogród - Serock	Wyszogród, Czerwińsk n. Wisłą, Zakroczym, Nowy Dwór Mazowiecki, Pomiechówek, Serock	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
43.	Uwzględnienie planowanej rozbudowy DK62 Wierzbica - Wyszków	Wyszków, Somianka, Serock	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
44.	Uwzględnienie planowanej rozbudowy DK62 Wyszków - Łochów	Wyszków, Łochów	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
Droga Krajowa nr 79 Warszawa – Kozienice – Zwoleń – Sandomierz – Połaniec – Kraków – Jaworzno – Katowice – Bytom			
45.	Budowa obwodnicy Góry Kalwarii na DK nr 50/79 wraz z dojazdem do granic miasta Warszawa	Góra Kalwaria	Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – zał. 2 i 6 Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012 PO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
46.	Planowana rozbudowa DK79 Mniszew - Magnuszew	Magnuszew	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
47.	Planowana przebudowa DK79 Ryczywół - Kozienice, Potycz - Pilica, Lipsko -Kostusin	Magnuszew, Kozienice, Lipsko	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012
48.	Planowana budowa obwodnicy Lipska w ciągu DK79	Lipsko	Wniosek Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad GDDKiA-O/WA-P.5.1-0400/4/2012

Drogi wojewódzkie – Mapa 24, Mapa 25			
Droga Wojewódzka nr 541 gr. województwa – Żuromin – Bieżuń – Sierpc – granica województwa			
1.	Droga wojewódzka nr 541 odcinek Mochowo - granica województwa warmińsko-mazurskiego (II etap)	Mochowo, Sierpc, Rościszewo, Bieżuń, Żuromin, Lubowidz	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
2.	Sierpc - obejście dla dróg 541 i 560	Sierpc	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
3.	541 - obejście m. Bieżuń i Lubowidz	Bieżuń, Lubowidz	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 544 gr. województwa – Mława – Przasnysz – Krasnosielc – Ostrołęka			
4.	Ostrołęka - Ciechanów (544 i 617) Ostrołęka - Krasnosielc - Przasnysz - Ciechanów (Wielka Pętla Mazowsza) - wykorzystanie istniejącego przebiegu z niezbędnymi obejściami Krasnosielc, Przasnysz (70%)	Ostrołęka, Krasnosielc, Płoniawy-Bramura, Przasnysz, Opinogóra Górna, Ciechanów obejście Krasnosielca	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
5.	Regionalny szlak północny (563 + 544) (Łomża) Ostrołęka - Przasnysz – Mława (węzeł z S7) - Żuromin - Rypin - wykorzystanie istniejącego przebiegu z niezbędnymi obejściami (Przasnysz, Mława, Żuromin oraz wsi)	obejścia m. Krasnosielc, Czernice Borowe, Grudusk, Szydłowo, Turza Wlk., Lipowiec Kościelny, Kuczbork Osada, Będzymin obejście Przasnysza – DW544 i Żuromina – DW 563 obejście Mławy Ostrołęka, Olszewo-Borki, Krasnosielc, Płoniawy-Bramura, Przasnysz, Czernice Borowe, Grudusk, Szydłowo, Mława, Lipowiec Kościelny, Kuczbork Osada, Żuromin	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
6.	Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 544 na odcinku od km 161+587 do km 161+806 wraz z przebudową istniejącego mostu przez rzekę Omulew w miejscowości Drężewo	Olszewo-Borki	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Droga Wojewódzka nr 559 gr. województwa – Brudzeń Duży – Sikórz – Płock			
7.	559 - obejście m. Maszewo Duże, Sikórz i Brudzeń	Brudzeń Duży, Stara Biała	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
8.	Rozbudowa skrzyżowania drogi wojewódzkiej nr 559 z drogą powiatową 2907W w kierunku m. Wyszyna w m. Mańkowo od km 42+300 do km 42+700 dł. 0,4 km	-	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Droga Wojewódzka nr 560 gr. województwa – Sierpc – Bielsk			
9.	Sierpc - obejście dla dróg 541 i 560	Sierpc	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
10	Opracowanie dokumentacji projektowej dotyczącej zadania o nazwie: rozbudowa drogi woj.. Nr 560 relacji Sierpc-Bielsk, na odcinku Bonisław - Bielsk km 69+800 do km 76+105 na terenie gminy Gozdowo powiat sierpecki i gminy Bielsk powiat płocki	Gozdowo, Bielsk	WPF Województwa Mazowieckiego **2014-2039**

Droga Wojewódzka nr 563 gr. województwa – Żuromin – Mława			
11.	regionalny szlak północny (563 + 544) (Łomża) Ostrołęka - Przasnysz - Mława(węzeł z S7) - Żuromin - Rypin - wykorzystanie istniejącego przebiegu z niezbędnymi obejściami (Przasnysz, Mława, Żuromin oraz wsi)	obejścia m. Krasnosielc, Czernice Borowe, Grudusk, Szydłowo, Turza Wielka, Lipowiec Kościelny, Kuczbork Osada, Będzymin obwodnica Mławy Ostrołęka, Olszewo-Borki, Krasnosielc, Płoniawy-Bramura, Przasnysz, Czernice Borowe, Grudusk, Szydłowo, Mława, Lipowiec Kościelny, Kuczbork Osada, Żuromin	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 571 Naruszewo – Nasielsk – Winnica – Pułtusk			
12.	Nasielsk - obejście dla dróg 571 i 632	Nasielsk	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 575 Płock – Dobrzyków – Słubice – Iłów – Kamion – Śladów – Secymin Polski – Nowy Kazuń			
13.	Droga wojewódzka nr 575 Płock-Kazuń Nowy	Płock, Gąbin, Słubice, Iłów, Młodzieszyn, Brochów, Leoncin, Czosnów	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
14.	do Płocka (DW 575) Sochaczew (DK 50) - Iłów - Dobrzyków (DK 60) - wykorzystanie istniejącego przebiegu 575 z lokalnymi obejściami, nowy przebieg Iłów- Giżyce (577) oraz 577 Giżyce - DK 50	577 – Młodzieszyn, Sanniki, Gąbin, Łąck 575 – Młodzieszyn, Iłów, Słubice, Słupno	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 577 Łąck – Gąbin – Sanniki – Ruszki			
15.	do Płocka (DW 575) Sochaczew (DK 50) - Iłów - Dobrzyków (DK 60) - wykorzystanie istniejącego przebiegu 575 z lokalnymi obejściami, nowy przebieg Iłów-Giżyce (577) oraz 577 Giżyce - DK 50	577 – Młodzieszyn, Sanniki, Gąbin, Łąck 575 – Młodzieszyn, Iłów, Słubice, Słupno	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
16.	577 - obejście m. Gąbin	Gąbin	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012 WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Droga Wojewódzka nr 579 Kazuń Polski – Leszno – Błonie – Grodzisk Mazowiecki – Radziejowice			
17.	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 579 Kazuń - Błonie Etap II	Czosnów, Leszno, Błonie	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
18.	Droga wojewódzka nr 579 relacji Kazuń Polski – Radziejowice: Budowa zobwodnicy centrum Błonia wraz z budową wiaduktu nad torami PKP i budową mostu przez rz. Rokitnicę	Błonie	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039 Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
19.	Budowa zachodniej obwodnicy Grodziska Mazowiecki w ciągu drogi wojewódzkiej nr 579 z wyłączeniem odcinka z węzłem autostradowym w miejscowości Tłuste		Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012 Wykaz projektów kluczowych RPO Województwa Mazowieckiego 2007-2013 – lista rezerwowa
20.	Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 579 relacji Kazuń Polski - Leszno - Błonie - Grodzisk Mazowiecki - Radziejowice na odcinku: od km 41+272 do km 52+714 na terenie gmin Grodzisk Mazowiecki, Radziejowice, powiatów: grodziskiego, żyrardowskiego, województwa mazowieckiego (odc. Grodzisk Mazowiecki - Radziejowice)	Grodzisk Mazowiecki, Radziejowice	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039

21.	DW 579 wschodnia obwodnica Błonia (Kłudzienko - DK 2) - nowy przebieg	Błonie	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
22.	DW 579 przedłużenie zachodniej obwodnicy Grodziska Mazowieckiego w kierunku Radziejowic - nowy przebieg	Grodzisk Mazowiecki, Radziejowice	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 580 Warszawa – Leszno – Kampinos – Żelazowa Wola – Sochaczew			
23.	DW 580 Warszawa – Leszno – nowy docelowy przebieg	Warszawa, Leszno	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 615 Mława – Ciechanów			
24.	Droga wojewódzka nr 615 odcinek Ciechanów - skrzyżowanie z drogą nr 544	Ciechanów, Regimin, Stupsk, Szydłowo	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
25.	618 + 615 - Wyszków (DK 62) - Pułtusk - Ciechanów - Mława (DK 7) - wykorzystanie przebiegu drogi 618 Wyszków - Pułtusk, obejście Pułtuska (DK 61), wykorzystanie przebiegu DW 618 Pułtusk – Gołymin-Ośrodek (z niezbędnymi obejściami), obejście Ciechanowa (DK 60) i wykorzystanie przebiegu DW 615 z niezbędnymi obejściami	Wyszków, Zatory, Pułtusk, Gołymin-Ośrodek, Ciechanów, Regimin, Stupsk, Szydłowo, Mława	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 618 Gołymin-Ośrodek – Pułtusk – Ciechanów			
26.	618 + 615 - Wyszków (DK 62) - Pułtusk - Ciechanów - Mława (Dk 7) - wykorzystanie przebiegu drogi 618 Wyszków - Pułtusk, obejście Pułtuska (DK 61), wykorzystanie przebiegu DW 618 Pułtusk – Gołymin-Ośrodek (z niezbędnymi obejściami), obejście Ciechanowa (DK 60) i wykorzystanie przebiegu DW 615 z niezbędnymi obejściami	Wyszków, Zatory, Pułtusk, Gołymin-Ośrodek, Ciechanów, Regimin, Stupsk, Szydłowo, Mława	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 627 Ostrołęka – Ostrów Mazowiecka – Małkinia – Kosów Lacki – Sokołów Podlaski			
27.	Budowa drogi wojewódzkiej nr 627 na odcinku od km 60+600 do km 76+350	Małkinia Górna	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
28.	Ostrów Mazowiecka - Ostrołęka - wykorzystanie istniejącej drogi 627 z niezbędnymi obejściami (90%)	Ostrów Mazowiecka, Czerwin, Troszyn, Rzekuń	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
29.	Sokołów Podlaski - Ostrów Mazowiecka - nowy przebieg śladem dawnej linii kolejowej, obejście Małkini Górnej, wykorzystanie istniejącego odcinka Małkinia Górna - Ostrów Mazowiecka, obejście Ostrowi Mazowieckiej dowiązaniu do projektowanej S61	Sokołów Podlaski – Kosów Lacki Kosów Lacki – Małkinia Górna Małkinia Górna – Ostrów Mazowiecka	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 630 Nowy Dwór Mazowiecki – Jabłonna			
30.	DW 630 Jabłonna (od DK 62) - zachodnia część obwodnicy Jabłonnej	Jabłonna	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
31.	DW 630 Jabłonna - Nowy Dwór Mazowiecki - dobudowa drugiej jezdni	Jabłonna, Nowy Dwór Mazowiecki	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
32.	DW 630 łącznik z Trasą Olszynki Grochowskiej (631) - nowy przebieg	Nieporęt, Legionowo, Wieliszew, Nowy Dwór Mazowiecki	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012

Droga Wojewódzka nr 631 Nowy Dwór Mazowiecki – Zegrze – Nieporęt – Marki – Warszawa			
33.	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 631 Nowy Dwór Mazowiecki – Warszawa 1) Przebudowa odcinka Nowy Dwór Mazowiecki (dr. kr. nr 85) - Zielonka (wybrane odcinki) wraz z budową nowego przebiegu drogi w Nowym Dworze Mazowieckim	Nowy Dwór Mazowiecki, Zielonka	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
34.	DW 631 granica Warszawy - Struga (DK 8) - dobudowa drugiej jezdni	Zielonka, Marki	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
35.	DW 631 odcinek Łajski - Modlin - nowy przebieg do lotniska Modlin i DK 62	Nowy Dwór Mazowiecki, Stara Olszewnica,	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
36.	Rozbudowa odcinka Zielonka - granica Warszawy do przekroju dwujezdniowego	Zielonka, Warszawa	Wykaz projektów kluczowych RPO Województwa Mazowieckiego 2007-2013 WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Droga Wojewódzka nr 632 Płońsk – Nowe Miasto – Nasielsk – Dębe – Legionowo – Rembelszczyzna – Marki			
37.	Nasielsk - obejście dla dróg 571 i 632	Nasielsk	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 634 Warszawa – Zielonka – Wołomin – Miąse – Tłuszcz – Wólka Kozłowska			
38.	Droga wojewódzka nr 634 gr. Warszawy – Zielonka – Wołomin – Tłuszcz – Wólka Kozłowska	Warszawa, Zielonka, Wołomin, Tłuszcz,	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
39.	DW 634 Warszawa – DW 631 – nowy przebieg (Nowo Ziemowita)	Warszawa, Ząbki	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
40.	DW 634 DW631 – DW 635 – dobudowa drugiej jezdni	Radzymin	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
41.	DW 634 Wołomin – Duczki – nowy przebieg	Wołomin	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 635 Radzymin – Wołomin			
42.	DW 635 na odcinku DK 17 w Wiązownej - DK 8 w Strudze	Wiązowna, Halinów, Sulejówek, Zielonka, Poświętne, Wołomin, Radzymin	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
43.	Budowa drogi wojewódzkiej nr 635 na odcinku od istniejącej drogi wojewódzkiej nr 635 do węzła "Wołomin" na drodze krajowej S-8 - budowa drogi dojazdowej do węzła "Wołomin" umożliwiającej wjazd na planowaną drogę ekspresową S8		WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Droga Wojewódzka nr 636 Wola Rasztowska – Wólka Kozłowska – Jadów – Zawiszyn			
44.	636 - obejścia m. Wola Rasztowska, Roszczep, Wólka Kozłowska, Jadów	Klembów, Tłuszcz, Jadów	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 637 Warszawa – Stanisławów – Węgrów			
45.	Droga wojewódzka nr 637 Warszawa – Węgrów	Warszawa, Sulejówek, Zielonka, Halinów, Stanisławów, Dobre, Korytnica, Liw, Węgrów	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
46.	DW 637 Sulejówek - Okuniew - nowy przebieg (obejście)	Sulejówek, Halinów	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
47.	637 - Okuniew - Stanisławów - Węgrów - wykorzystanie istniejącego przebiegu z niezbędnymi obejściami, w tym Stanisławów, Liw, Węgrów	Halinów, Stanisławów, Dobre, Korytnica, Liw, Węgrów	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 638 Sulejówek – Warszawa			
48.	Opracowanie dokumentacji projektowej przebudowy drogi wojew. nr 638 - ul. Piłsudskiego w Sulejówku	Sulejówek	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039

Droga Wojewódzka nr 694 Przyjmy – Brok – gr. województwa			
49.	694 - obejścia m. Brok, Małkinia Górna i Nur	Brok, Małkinia Górna, Nur	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 698 Siedlce – Łosice – granica województwa			
50.	698 - obejścia m. Stok Lacki i Łosice,	Siedlce, Mordy, Łosice, Stara Kornica	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 701 Józefów – Domaniew – Żbików – Duchnice – Ożarów – (Strzykuły)			
51.	Paszkowianka (DW 720, 701 i 898) na odcinku DK 8 w Pruszkowie - DK 7 w Łomiankach	Pruszków, Ożarów Mazowiecki, Stare Babice, Izabelin, Łomianki	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 718 Borzęcin – Ołtarzew – Pruszków			
52.	Droga wojewódzka nr 718 Borzęcin-Pruszków	Stare Babice, Ożarów Mazowiecki, Pruszków	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Droga Wojewódzka nr 719 Warszawa – Pruszków – Żyrardów – Kamion			
53.	Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 719 relacji Warszawa - Kamion	Warszawa, Pruszków, Brwinów, Milanówek, Grodzisk Mazowiecki, Jaktorów, Żyrardów, Wiskitki, Puszcza Mariańska	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
54.	DW 719 Pruszków - Grodzisk Mazowiecki, w tym dobudowa drugiej jezdni na odcinku Partyzantów - Bohaterów Warszawy, dobudowa drugiej jezdni na odcinku Pruszków - Milanówek	Pruszków, Brwinów, Milanówek, Grodzisk Mazowiecki	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
55.	Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 719 relacji Warszawa – Kamion na odcinku od ul. Partyzantów do ul. Bohaterów Warszawy w Pruszkowie	Pruszków	Wykaz projektów kluczowych RPO Województwa Mazowieckiego 2007-2013 – lista rezerwowoa
Droga Wojewódzka nr 720 Błonie – Brwinów – Otrębusy – Nadarzyn			
56.	Paszkowianka (DW 720, 701 i 898) na odcinku DK 8 w Pruszkowie - DK 7 w Łomiankach	Brwinów, Pruszków, Piastów	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
57.	DW 720 zachodnie ramię Paszkowianki do węzła Grodzisk na A2 - nowy przebieg wzdłuż A2	Brwinów, Pruszków, Piastów	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 721 Nadarzyn - Piaseczno - Wiązowna - Duchnów			
58.	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 721 relacji Nadarzyn-Duchnów - rozbudowa odcinka w granicach miasta Piaseczno do przekroju dwujezdniowego - przebudowa odcinka od dr. kr. 7 do dr. krajowej nr 8	Nadarzyn, Lesznowola, Piaseczno, Konstancin-Jeziorna, Józefów, Wiązowna	Wykaz projektów kluczowych RPO Województwa Mazowieckiego 2007-2013 – lista rezerwowa
59.	Budowa obwodnicy Lesznowoli w ciągu drogi wojewódzkiej nr 721 (nowy przebieg)	Lesznowola	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
60.	DW 721 na odcinku DK 17 w Wiązownej do DK 7 w Sękocinie	Wiązowna, Józefów, Konstancin Jeziorna, Piaseczno, Lesznowola	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 724 Warszawa – Konstancin-Jeziorna – Góra Kalwaria			
61.	DW 724 Warszawa - Góra Kalwaria - nowy docelowy przebieg	Warszawa, Konstancin-Jeziorna, Góra Kalwaria	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 727 Klwów – Przysucha – Szydłowiec – Wierzbica			
62.	Droga wojewódzka nr 727 Klwów-Szydłowiec	Klwów, Potworów, Przysucha, Borkowice, Chlewiska, Szydłowiec	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039

63.	regionalny szlak południowy (747 + 727) Opole Lubelskie - Solec n/Wisłą - Lipsko - Iłża - Szydłowiec - Przysucha - w większości nowy przebieg dróg 747 i 727 oraz niezbędnego połączenia między Iłżą i Wierzbicą	Solec nad Wisłą – Lipsko Lipsko – Iłża Iłża – Przysucha	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 728 Grójec – Nowe Miasto nad Pilicą – granica województwa			
64.	Budowa nowego przebiegu drogi wojewódzkiej nr 728 - obwodnica centrum Nowego Miasta nad Pilicą - etap I	Nowe Miasto nad Pilicą	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039 Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
65.	728 obejścia m. Belsk Duży, Mogielnica	Belsk Duży, Mogielnica	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
66.	Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 728 relacji Grójec - Nowe Miasto nad Pilicą – granica województwa, odcinek od km 0+500 do km 20+809	Grójec, Belsk Duży, Mogielnica, Nowe Miasto nad Pilicą	Wykaz projektów kluczowych RPO Województwa Mazowieckiego 2007-2013 WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Droga Wojewódzka nr 730 Skurów – Jasieniec – Warka – Głowaczów			
67.	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 730 w m. Warka wraz ze skrzyżowaniem z linią kolejową nr 8	Warka	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Droga Wojewódzka nr 731 Potycz – Warka – Białobrzegi			
68.	do Radomia (731) Góra Kalwaria - Warka - Białobrzegi - wykorzystanie istniejącej drogi 731 na odcinku od DK 79 do Warki, obejście Warki (nowy przebieg) oraz wykorzystanie istniejącej drogi 731 od Warki do DK 7	Białobrzegi, Warka	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 740 Radom – Przytyk – Potworów			
69.	Budowa drogi wojewódzkiej nr 740 po nowym śladzie na odc. Radom - Potworów	Radom, Zakrzew, Przytyk, Potworów	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039 Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 744 Radom – Wierzbica – granica województwa			
70.	744 - nowy przebieg od granicy Radomia do S12	Kowala	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 747 Iłża – Lipsko – Solec nad Wisłą – granica województwa (rz. Wisła)			
71.	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 747 na odc. od Iłży do granicy województwa wraz z dojazdami do obiektu mostowego na rzece Wisła	Iłża, Rzeczniów, Sienno, Lipsko, Solec nad Wisłą	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
72.	regionalny szlak południowy (747 + 727) Opole Lubelskie - Solec n/Wisłą - Lipsko - Iłża - Szydłowiec - Przysucha - w większości nowy przebieg dróg 747 i 727 oraz niezbędnego połączenia między Iłżą i Wierzbicą	Solec nad Wisłą – Lipsko Lipsko – Iłża Iłża – Przysucha	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 801 Warszawa – Karczew – Wilga – Maciejowice – granica województwa			
73.	Droga wojewódzka nr 801 Warszawa-granica województwa	Warszawa, Józefów, Otwock, Karczew, Sobienie-Jeziory, Wilga, Maciejowice	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
74.	DW 801 granica Warszawy - ul. Wyszyńskiego - nowy przebieg w koordynacji z Warszawą	Warszawa, Józefów	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
75.	DW 801 ul. Wyszyńskiego - ul. Górczewska - dobudowa drugiej jezdni	Józefów	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
76.	DW 801 ul. Górczewska - DK 50 - dobudowa drugiej jezdni	Józefów	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
77.	DW 801 obejście Dziecinowa - nowy przebieg	Sobienie-Jeziory	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012

78.	801 - Dziecinów - Wilga - Maciejowice - docelowa dobudowa drugiej jezdni na odcinku do mostu przez Wisłę, obejście m. Sobienie Kiełczewskie oraz nowy przebieg odcinka od m. Bączki do m. Kochów (w tym obejście Maciejowic)	Sobienie-Jeziory, Wilga, Maciejowice Maciejowice	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Droga Wojewódzka nr 802 Mińska Mazowiecki – Seroczyn			
79.	Rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 802 na odc. 6+370 do 8+680 przejście przez m. Nową Pogorzel i Pogorzel, od km 14+110 do km 15+800 - przejście przez m. Żaków i Żakówek	-	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
Pozostałe inwestycje drogowe			
80.	Budowa odcinka tzw. Paszkowianki, nowego odcinka drogowego po zachodniej stronie Warszawy, od drogi wojewódzkiej nr 719 do węzła autostradowego A2	Brwinów, Pruszków, Piastów	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
81.	Budowa mostu na Wiśle w miejscowości Kamień wraz z budową dróg dojazdowych (pomoc finansowa dla Województwa Lubelskiego)	-	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
82.	Budowa obwodnicy Konstancina-Jeziorna i Góry Kalwarii w ciągu drogi nr 724	Konstancin-Jeziorna, Góra Kalwaria	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
83.	Droga wojewódzka Ostrołęka-Wyszków	-	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039
84.	Siedlce - Radom (803) Siedlce - Garwolin - Wilga - Warka - nowy przebieg - DK 76, wykorzystanie DK 76 z niezbędnymi obejściami, w tym Garwolina, most przez rzekę Wisłę z dojazdami od 801 do DK 79 oraz nowy odcinek od DK 79 do m. Warka	Siedlce, Skórzec, Wodynie, Borowie, Garwolin	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
85.	most w rejonie Maciejowice - Kozienice (z dojazdami) - DK 17 (Gończyce - DK 79 (Świerże Górne) - nowy przebieg w 90%	Sobolew, Maciejowice, Kozienice	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
86.	Żelechów - obejście dla drogi 807	Żelechów	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
87.	Poprawa regionalnego systemu transportowego przez budowę w Ciechanowie pętli łączącej drogi krajowe nr 50 i 60, drogi wojewódzkie na 617 i 615 oraz siedem dróg powiatowych	Ciechanów	Wykaz projektów kluczowych RPO Województwa Mazowieckiego 2007-2013
88.	Budowa obwodnicy południowej w Radomiu	Radom	Wykaz projektów kluczowych RPO Województwa Mazowieckiego 2007-2013
89.	Utworzenie nowego przebiegu z częściowym wykorzystaniem istniejących dróg (30%) na odcinku: Legionowo – Dębe – Nasielsk – Sońsk – Ciechanów	gminy: Ciechanów, Sońsk, Świercze, Nasielsk, Serock, Wieliszew, Legionowo	Wniosek Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich MZDW.PP.7323-1/2012
Koleje Dużych Prędkości			
1.	Budowa pierwszej w Polsce linii Kolei Dużych Prędkości Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław	Warszawa, Piastów, Pruszków, Brwinów, Milanówek, Grodzisk Mazowiecki, Baranów, Wiskitki	Program budowy i uruchomienia przewozów Kolejami Dużych Prędkości w Polsce
Infrastruktura lotniskowa w sieci TEN-T			
2.	Port Lotniczy Warszawa im Fryderyka Chopina - Budowa/rozbudowa/przebudowa (modernizacja) infrastruktury lotniskowej	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013

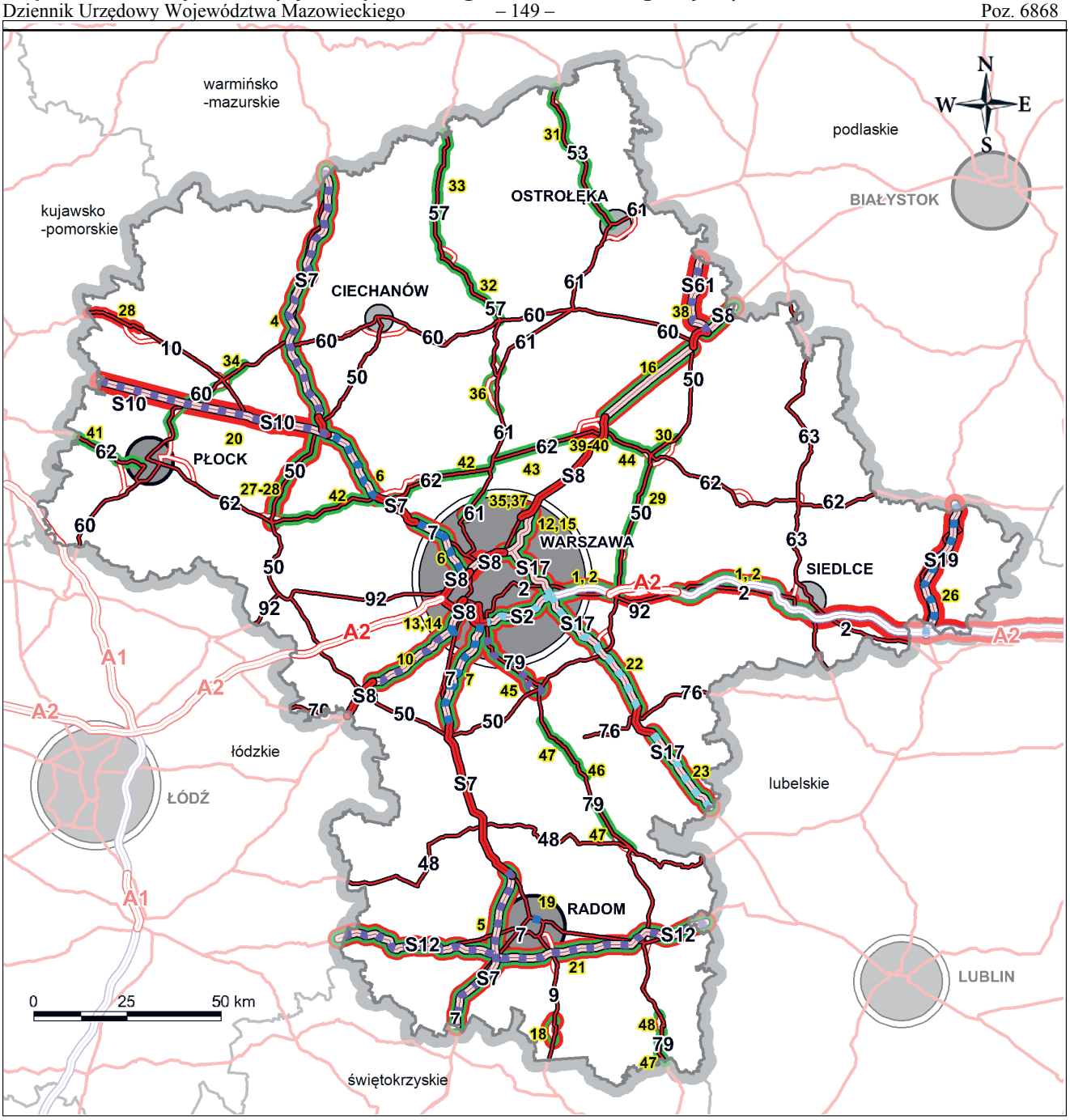
3.	Port Lotniczy Warszawa im. Fryderyka Chopina – Budowa nawierzchni lotniskowych i drogowych	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
Infrastruktura lotniskowa w poza siecią TEN-T			
4.	Uruchomienie lotniska komunikacyjnego poprzez modernizację istniejącej infrastruktury oraz budowę nowej związanej z obsługą samolotów i pasażerów na terenie byłego lotniska wojskowego w Modlinie	Nowy Dwór Mazowiecki,	WPF Województwa Mazowieckiego 2014-2039 Wykaz projektów kluczowych RPO Województwa Mazowieckiego 2007-2013
Rozwój transportu kolejowego – Mapa 26, Mapa 27			
5.	Budowa nowej linii kolejowej w relacji Modlin-Płock	Nowy Dwór Mazowiecki, Zakroczym, Załuski, Czerwińsk nad Wisłą, Wyszogród, Mała Wieś, Bodzanów, Słupno, Płock	PO Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020
6.	Modernizacja linii kolejowej E 65/C-E 65 na odcinku Warszawa - Gdynia – obszar LCS Ciechanów	Nasielsk, Świercze, Sońsk, Ciechanów, Regimin, Stupsk, Wiśniewo, Mława	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
7.	Modernizacja linii kolejowej E 65/C-E 65 na odcinku Warszawa - Gdynia - obszar LCS Działdowo	Mława	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
8.	Modernizacja linii kolejowej E 65/C-E 65 na odcinku Warszawa - Gdynia - w zakresie warstwy nadrzędnej LCS, ERTMS/ETCS/GSMR, DSAT oraz zasilania układu trakcyjnego	Warszawa, Jabłonna, Legionowo, Chotomów, Nowy Dwór Mazowiecki, Pomiechówek, Nasielsk, Świercze, Sońsk, Ciechanów, Regimin, Stupsk, Wiśniewo, Mława	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
9.	Prace przygotowawcze dla modernizacji linii kolejowej E65 – Południe, odcinek Grodzisk Mazowiecki – Kraków/Katowice – Zebrzydowice/Zwardoń – granica państwa – faza II	Grodzisk Mazowiecki, Radziejowice, Mszczonów	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
10.	Zabudowa systemu zdalnej diagnostyki dla automatyki kolejowej i rozjazdów na liniach kolejowych nr 8 i 64 oraz E65 - prace przygotowawcze	Grodzisk Mazowiecki, Radziejowice, Mszczonów	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
11.	Dostosowanie Centralnej Magistrali Kolejowej do prędkości 250 km/h na odcinku Grodzisk Mazowiecki – Zawiercie	Grodzisk Mazowiecki, Radziejowice, Mszczonów	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 – lista rezerwowa
12.	Modernizacja linii kolejowej nr 4 - Centralna Magistrala Kolejowa	Grodzisk Mazowiecki, Radziejowice, Mszczonów	Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
13.	Modernizacja linii kolejowej E 20 na odcinku Warszawa – Poznań – pozostałe roboty, odcinek Sochaczew – Swarzędz – prace przygotowawcze	Sochaczew, Nowa Sucha	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
14.	Modernizacja linii kolejowej E 20 na odcinku Warszawa – Poznań – pozostałe roboty, odcinek Sochaczew – Swarzędz	Sochaczew, Nowa Sucha	PO Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 (CEF)
15.	Modernizacja linii kolejowej E 20/CE 20 na odcinku Siedlce - Terespol, etap II	Siedlce, Wiśniew, Zbuczyn	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
16.	Zabudowa systemu ERTMS/ETCS poziom 1 na ciągu linii E20/CE20 na odcinku Kunowice - Warszawa	Warszawa, Ożarów Mazowiecki, Błonie, Baranów, Teresin, Sochaczew, Nowa Sucha	Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015

17.	Budowa infrastruktury systemu GSM R zgodnie z NPW ERTMS na linii kolejowej E 20/C-E 20 korytarz F na odcinku Kunowice -Terespol	Warszawa, Ożarów Mazowiecki, Błonie, Baranów, Teresin, Sochaczew, Nowa Sucha, Sulejówek, Halinów, Dębe Wielkie, Mińsk Mazowiecki, Cegłów, Mrozy, Kotuń, Siedlce, Wiśniew, Zbuczyn, Puszcza Mariańska, Mszczonów, Żabia Wola, Tarczyn, Prażmów, Góra Kalwaria, Sobienie-Jeziory, Karczew, Osieck, Pilawa, Garwolin, Parysów, Borowie,	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
18.	Poprawa przepustowości linii kolejowej E 20 na odcinku Warszawa - Kutno	Warszawa, Ożarów Mazowiecki, Błonie, Baranów, Teresin, Sochaczew, Nowa Sucha	PO Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 (CEF)
19.	Poprawa przepustowości linii kolejowej E-20 na odcinku Warszawa Rembertów - Mińsk Mazowiecki	Warszawa, Sulejówek, Halinów, Dębe Wielkie, Mińsk Mazowiecki	PO Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020
20.	Linia kolejowa C-E 20 na odcinku Skierniewice - Pilawa - Łuków	Puszcza Mariańska, Mszczonów, Żabia Wola, Tarczyn, Prażmów, Góra Kalwaria, Sobienie-Jeziory, Karczew, Osieck, Pilawa, Garwolin, Parysów, Borowie	PO Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 (CEF)
21.	Modernizacja linii kolejowej E 75 *RailBaltica* Warszawa – Białystok – granica z Litwą, etap I odcinek Warszawa Rembertów - Zielonka – Tłuszcz (Sadowne)	Zielonka, Kobyłka, Wołomin, Klembów, Tłuszcz, Jadów, Łochów, Stoczek, Sadowne	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
22.	Modernizacja linii E75 na odcinku Sadowne – Białystok wraz z robotami pozostałymi na odcinku Warszawa - Rembertów - Sadowne - Prace Przygotowawcze (dokumentacja projektowa i materiały przetargowe)	Zielonka, Kobyłka, Wołomin, Klembów, Tłuszcz, Jadów, Łochów, Stoczek, Sadowne, Małkinia Górna, Zaręby Kościelne, Szulborze Wielkie	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
23.	Modernizacja linii kolejowej E 75 na odcinku Sadowne - Białystok wraz z robotami pozostałymi na odcinku Warszawa Rembertów - Sadowne	Zielonka, Kobyłka, Wołomin, Klembów, Tłuszcz, Jadów, Łochów, Stoczek, Sadowne, Małkinia Górna, Zaręby Kościelne, Szulborze Wielkie	PO Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 (CEF)
24.	Modernizacja linii kolejowej Warszawa - Łódź, etap II, Lot A - odcinek Warszawa Zachodnia – Miedniewice (Skierniewice)	Warszawa, Piastów, Pruszków, Brwinów, Milanówek, Grodzisk Mazowiecki, Jaktorów, Żyrardów, Wiskitki, Puszcza Mariańska	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
25.	Modernizacja linii kolejowej Warszawa Włochy - Grodzisk Mazowiecki - prace przygotowawcze	-	Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
26.	Linia kolejowa Warszawa Włochy – Grodzisk Mazowiecki (linia nr 447)	Warszawa, Piastów, Pruszków, Brwinów, Milanówek, Grodzisk Mazowiecki	PO Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 (CEF)
27.	Modernizacja linii kolejowej nr 7 Warszawa Wschodnia Osobowa - Dorohusk na odcinku Otwock - Lublin, Prace Przygotowawcze (dokumentacja projektowa i materiały przetargowe)	Otwock, Celestynów, Pilawa, Garwolin, Łaskarzew, Sobolew, Trojanów	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015

28.	Linia kolejowa nr 7 Warszawa Wschodnia Osobowa - Dorohusk na odcinku Otwock - Lublin	Otwock, Celestynów, Pilawa, Garwolin, Łaskarzew, Sobolew, Trojanów	PO Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020
29.	Modernizacja linii kolejowej nr 8, odcinek Warszawa Okęcie - Radom (LOT A, B, F)	Warszawa, Nowa Iwiczna, Piaseczno, Prażmów, Chynów, Warka, Radom	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
30.	Modernizacja linii kolejowej nr 8, odcinek Warszawa Okęcie - Radom (LOT C,D,E)	Grabów nad Pilicą, Stromiec, Jastrzębia, Radom	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 – lista rezerwowa PO Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020
31.	Modernizacja linii kolejowej nr 8 Radom – Kielce	Szydłowiec, Jastrząb, Wierzbica, Kowala, Radom	Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
32.	Linia kolejowa nr 13, 513 na odcinku Krusze / Tłuszcz - Pilawa	Tłuszcz, Klembów, Poświętne, Stanisławów, Dębe Wielkie, Mińsk Mazowiecki, Siennica, Kołbiel, Pilawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020
33.	Modernizacja linii średnicowej w Warszawie na odcinku Warszawa Centralna - Warszawa Wschodnia	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 – lista rezerwowa
34.	Linia średnicowa w Warszawie na odcinku Warszawa Wschodnia - Warszawa Zachodnia	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 (CEF)
35.	Modernizacja linii obwodowej w Warszawie (odc. Warszawa Gołąbki / Warszawa Zachodnia - Warszawa Gdańska) - PRACE PRZYGOTOWAWCZE	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
36.	Linia obwodowa w Warszawie (odc. Warszawa Gołąbki / Warszawa Zachodnia - Warszawa Gdańska)	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 (CEF)
37.	System bezpieczeństwa publicznego na dworcach kolejowych Warszawskiego Węzła Kolejowego	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
38.	Poprawa bezpieczeństwa poprzez zabudowę nowych rozjazdów kolejowych o podwyższonym standardzie konstrukcyjnym	-	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
39.	Poprawa bezpieczeństwa i likwidacja zagrożeń eksploatacyjnych na przejazdach kolejowych - etap I i II	-	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015
40.	Budowa infrastruktury systemu GSM-R; etap 1 i 2	-	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
41.	Zakup kolejowego taboru pasażerskiego do obsługi połączeń dalekobieżnych - ETAP I	-	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
42.	Budowa hali wielopociągowej dla potrzeb taboru pasażerskiego do obsługi połączeń dalekobieżnych - ETAP II	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
43.	Modernizacja linii nr 29 Tłuszcz – Ostrołęka	Tłuszcz, Zabrodzie, Wyszków, Rząśnik, Brańszczyk, Długosiodło, Gowarowo, Rzekuń, Ostrołęka	Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015

44	Dokumentacja przedprojektowa dla budowy nowej linii kolejowej łączącej Jaktorów (linia nr 4) z linią nr 3, segregującej ruch pociągów na trasach wylotowych z Warszawy w kierunku zachodnim	Jaktorów, Wiskitki, Nowa Sucha	Wieloletni Program Inwestycji Kolejowych do roku 2015 – wykaz zadań rezerwowych
Transport miejski w obszarze metropolitalnym			
1.	II Linia metra w Warszawie – Prace przygotowawcze, projekt i budowa odcinka centralnego wraz z zakupem taboru	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 PO Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020
2.	Przebudowa i rozbudowa bocznicy kolejowej ze stacji kolejowej Modlin do Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin oraz budowa stacji/przystanku kolejowego na terenie lotniska	Nowy Dwór Mazowiecki	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 Wykaz przedsięwzięć do WPF Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2039
3.	Obsługa północnych obszarów Warszawy komunikacją tramwajową w związku z rozbudową sieci metra oraz zakupem taboru	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
4.	Zakup 20 sztuk nowych piętrowych wagonów oraz 2 sztuk nowych wagonów sterowniczych i 2 sztuk nowych lokomotyw do składów pociągów w systemie push-pull	-	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
5.	Zwiększenie możliwości przewozowych Szybkiej Kolei Miejskiej Sp. z o.o. w ruchu aglomeracyjnym Warszawy na istniejących i planowanych liniach	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
6.	Modernizacja elektrycznych zespołów trakcyjnych do kolejowych przewozów pasażerskich w ruchu regionalnym i w obrębie aglomeracji warszawskiej	-	PO Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 – lista rezerwowa
7.	Zakup niskopodłogowych tramwajów dwukierunkowych do obsługi sieci komunikacji tramwajowej w Warszawie	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007 - 2013
8.	Dostosowanie infrastruktury tramwajowej w Warszawie do potrzeb związanych z eksploatacją tramwajów niskopodłogowych	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007 - 2013
9.	Dostosowanie infrastruktury do obsługi taboru dla I i II linii metra wraz z zakupem taboru	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007 – 2013 – lista rezerwowa
10.	Zakup taboru kolejowego przewożącego pasażerów do obszarów aglomeracji warszawskiej	-	PO Infrastruktura i Środowisko 2007 – 2013 – lista rezerwowa
11.	Budowa trasy tramwajowej w ciągu ul. Powstańców Śląskich oraz modernizacja zaplecza wraz z wymianą sprzętu w Zakładach Eksploatacji Tramwajów i Zakładzie Naprawy Tramwajów	Warszawa	PO Infrastruktura i Środowisko 2007 – 2013 – lista rezerwowa

Mapa 23. Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie dróg krajowych

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie dróg krajowych

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

ośrodki metropolitalne

ośrodki regionalne

ośrodki subregionalne

stan istniejący / planowane postulowane

A2 — autostrady

S7 — drogi ekspresowe

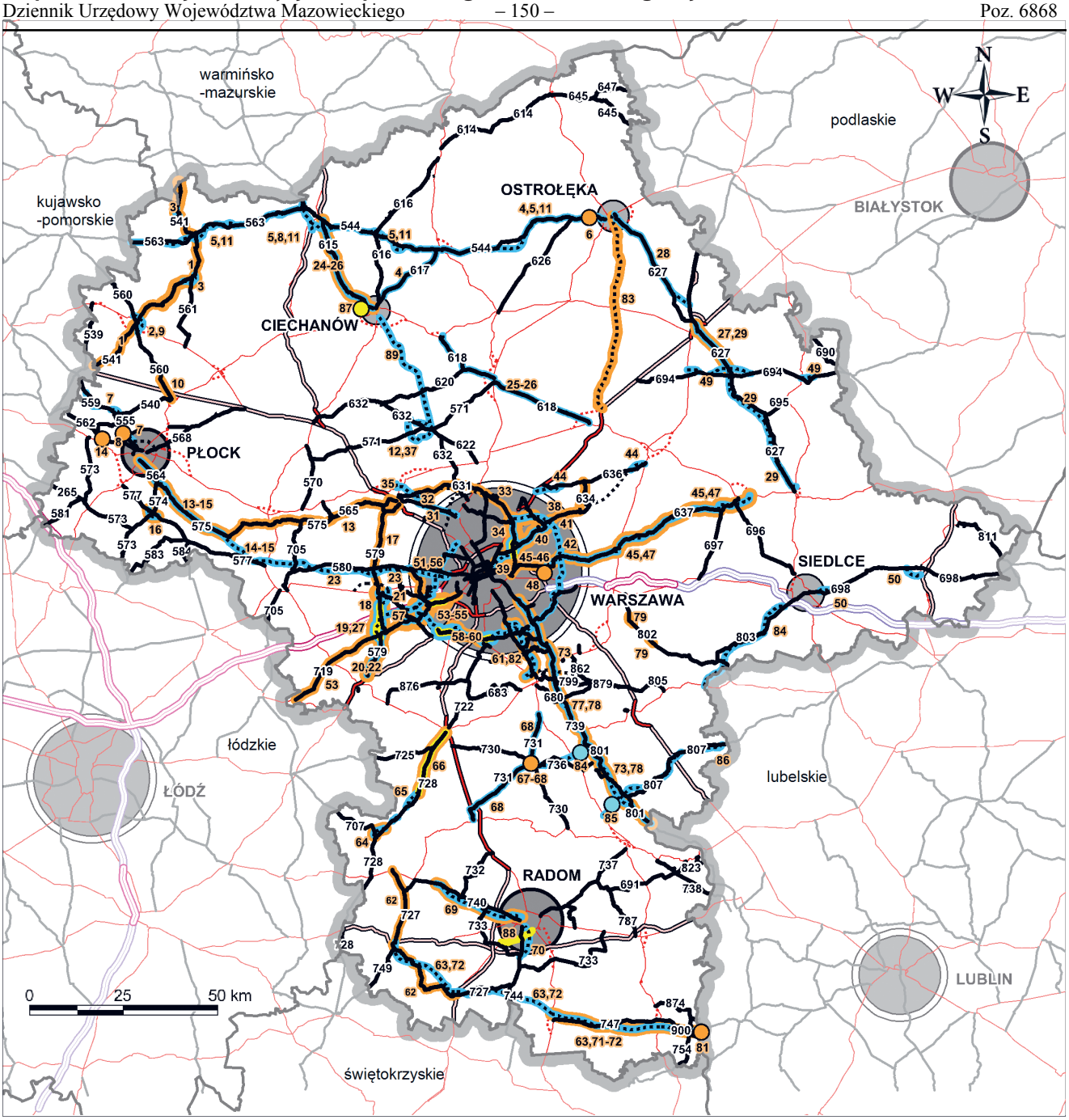
79 — drogi krajowe

REALIZACJA INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO WYNIKAJĄCYCH Z:

- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 i projektu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
- projektu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
- wniosków Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad
- Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015
- 28 — numer inwestycji celu publicznego (z wyłączeniem Warszawy)
- drogi krajowe w sąsiednich województwach

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007–2013, projektu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020, Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2011–2015 oraz wniosków Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad.

Mapa 24. Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie dróg wojewódzkich

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie dróg wojewódzkich

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

ośrodki metropolitalne

ośrodki regionalne

ośrodki subregionalne

stan istniejący	planowane postulowane	
		autostrady
		drogi ekspresowe
		drogi krajowe
747		drogi wojewódzkie

REALIZACJA INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO WYNIKAJĄCYCH Z:

- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013 (punktowe, liniowe)
- wniosków Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich (punktowe, liniowe)
- WPF Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2039 (punktowe, liniowe)

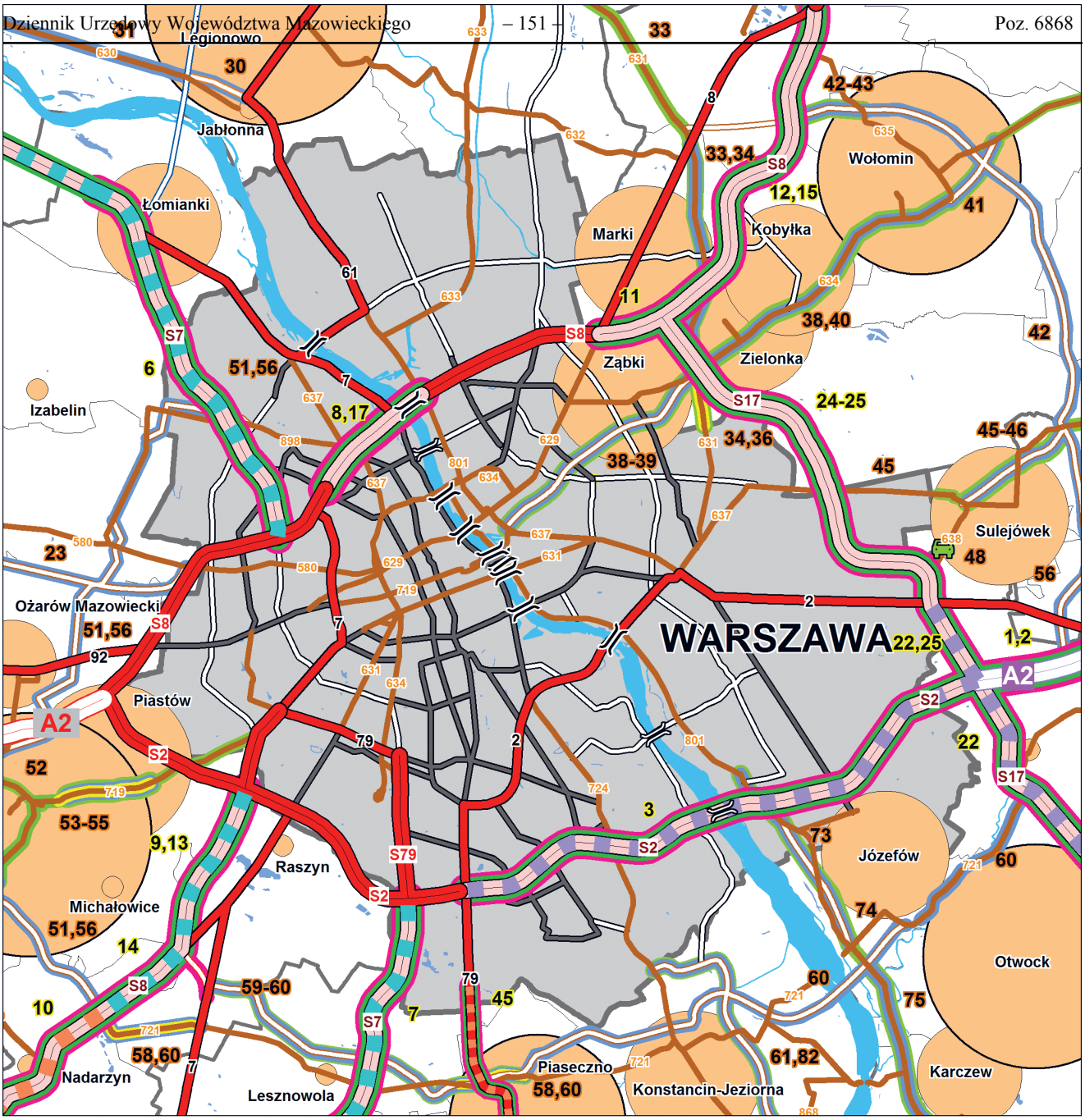
drogi krajowe w sąsiednich województwach

drogi wojewódzkie w sąsiednich województwach

28 numer inwestycji celu publicznego

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007–2013, Wieloletniej Prognozy Finansowej Województwa Mazowieckiego na lata 2014–2039 oraz wniosków Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich

Mapa 25. Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie transportu drogowego w Warszawie

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie transportu drogowego w Warszawie

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

stan istniejący / planowane postulowane

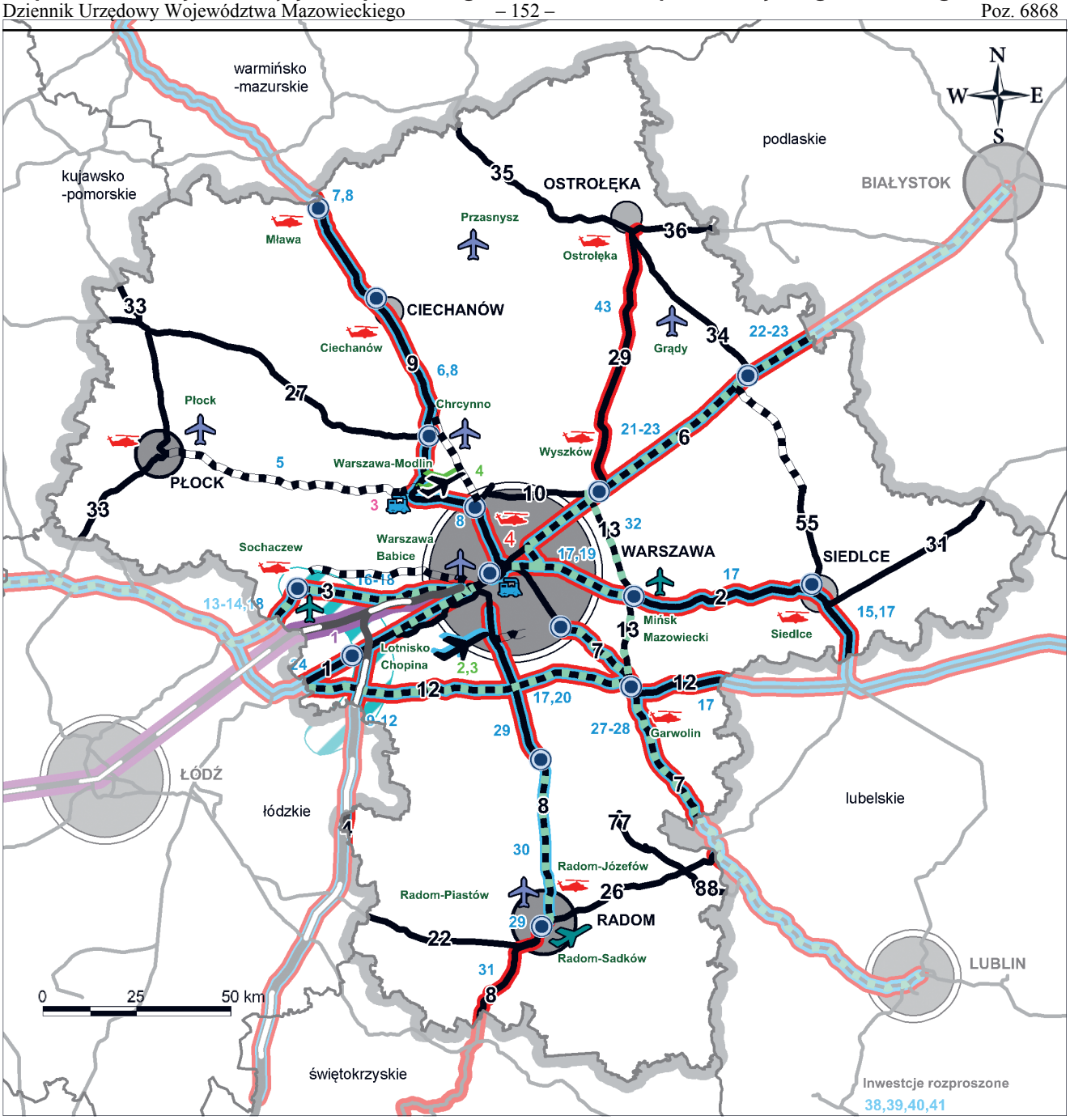
- autostrady
- drogi ekspresowe
- drogi krajowe
- drogi wojewódzkie
- Legionowska Trasa Mostowa
- pozostałe drogi
- mosty drogowe
- 11 – numer inwestycji celu publicznego dla dróg krajowych
- 94 – numer inwestycji celu publicznego dla dróg wojewódzkich
- wody (większe rzeki i jeziora)

REALIZACJA INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO WYNIKAJĄCYCH Z:

- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
- projektu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 oraz projektu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
- wniosków Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad
- Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015
- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013 (punktowe, liniowe)
- wniosków Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich
- WPF Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2039 (punktowe, liniowe)

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007–2013, projektu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020, Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2011–2015, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007–2013, Wieloletniej Prognozy Finansowej Województwa Mazowieckiego na lata 2014–2039 oraz wniosków Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich i Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad.

Mapa 26. Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie transportu kolejowego i lotniczego

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie transportu kolejowego i lotniczego

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

- ośrodki metropolitalne
- ośrodki regionalne
- ośrodki subregionalne
- zintegrowane węzły przesiadkowe
- 29 numery linii kolejowych
- 8 numer inwestycji celu publicznego w zakresie rozwoju transportu kolejowego
- 2 numer inwestycji celu publicznego w zakresie infrastruktury lotniskowej
- 1 numer inwestycji celu publicznego w zakresie budowy kolei dużych prędkości
- 3 numer inwestycji celu publicznego w zakresie transportu miejskiego w obszarach metropolitarnych

stan istniejący / planowane postulowane

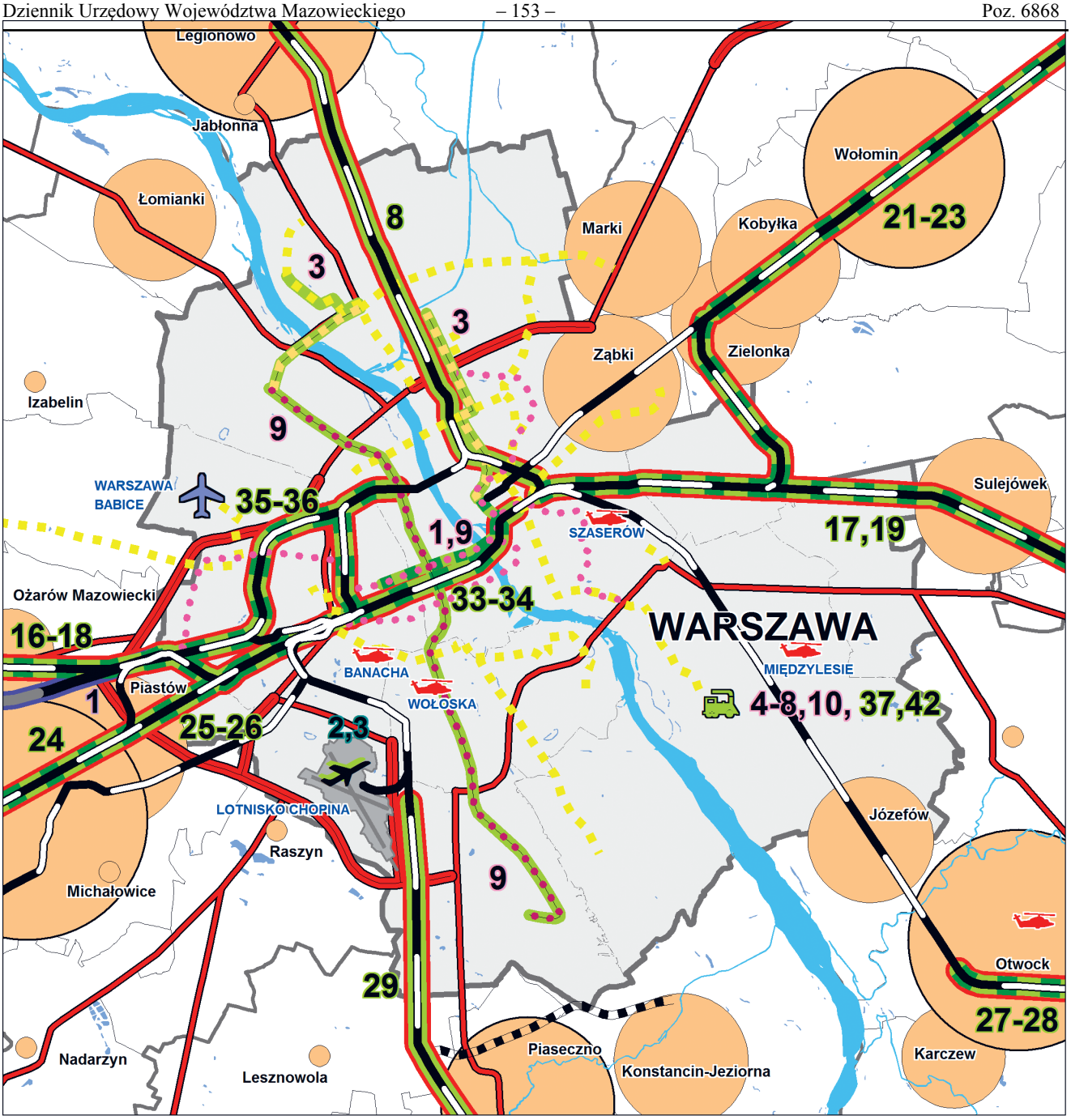
- linie kolejowe normalnotorowe
- koleje dużych prędkości - w fazie rozważania przebiegu
- linie kolejowe w sąsiednich województwach
- cywilne porty lotnicze
- cywilno-wojskowe porty lotnicze
- lotniska wojskowe
- inne lotniska
- lądowiska sanitarne (liczba)
- strefa lokalizacji Centralnego Portu Lotniczego

REALIZACJA INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO WYNIKAJĄCYCH Z:

- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 (punktowe, liniowe)
- projektu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
- Wieloletniego Programu Inwestycji Kolejowych do roku 2015
- Programu budowy i uruchomienia przewozów Kolejami Dużych Prędkości w Polsce (liniowe)

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007–2013, projektu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020, Wieloletniego Programu Inwestycji Kolejowych do roku 2015, Programu budowy i uruchomienia przewozów kolejami dużych prędkości oraz PKP PLK. S.A.

Mapa 27. Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie transportu szynowego i lotniczego w Warszawie

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie transportu szynowego i lotniczego w Warszawie

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

STAN ISTNIEJĄCY / PLANOWANE POSTULOWANE

- linie kolejowe normalnotorowe
- linie kolejowe dużych prędkości
- drogi ekspresowe
- drogi krajowe
- metro
- tramwaj
- Port Lotniczy im. Fryderyka Chopina
- lotniska inne
- lądowiska
- teren lotniska z pasami startowymi
- wody (większe rzeki i jeziora)

REALIZACJA INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO WYNIKAJĄCYCH Z:

- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 (punktowe, liniowe)
- projektu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
- Wieloletniego Programu Inwestycji Kolejowych do roku 2015
- Programu budowy i uruchomienia przewozów Kolejami Dużych Prędkości w Polsce
- 8 numer inwestycji celu publicznego w zakresie rozwoju transportu kolejowego
- 4 numer inwestycji celu publicznego w zakresie rozwoju transportu miejskiego w obszarach mertopolitarnych
- 1 numer inwestycji celu publicznego w zakresie budowy kolei dużych prdkości
- 2 numer inwestycji celu publicznego w zakresie infrastruktury lotniskowej w sieci TEN-T

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007–2013, projektu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020, Wieloletniego Programu Inwestycji Kolejowych do roku 2015, Programu budowy i uruchomienia przewozów kolejami dużych prędkości, PKP PLK. S.A. oraz Zarządu Transportu Miejskiego w Warszawie.

3. MONITORING PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO I ZMIAN W ZAGOSPODAROWANIU PRZESTRZENNYM

Celem ogólnym monitoringu realizacji *Planu* jest uzyskanie informacji w jakim stopniu są realizowane zapisane w nim polityki oraz jak kształtują się zmiany w strukturze przestrzennej i zagospodarowaniu regionu. Wymóg okresowych ocen realizacji planu zagospodarowania przestrzennego województwa wprowadza przepis *art. 45 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.* Z uwagi na przyjęte zintegrowane strategiczne planowanie regionalne, poniższe wskaźniki monitoringu są częściowo tożsame ze wskaźnikami *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego*, ale uwzględniają specyfikę *Planu*.

Dobierając wskaźniki wykorzystano różne źródła ich pozyskania. Głównymi z nich są:

- informacje i materiały od poszczególnych organów i instytucji odpowiedzialnych za poszczególne elementy zagospodarowania przestrzennego;
- Mazowiecki System Informacji Przestrzennej;
- Bank Danych Lokalnych prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny;
- ankietyzacje i zapytania przeprowadzone wśród jednostek samorządu terytorialnego.

Województwo mazowieckie do monitorowania realizacji *Planu* wykorzystuje coraz nowsze technologie. Dzięki stworzeniu *Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej(MSIP*) możliwy jest dostęp nie tylko do aktualnych danych, ale także przy wykorzystaniu aplikacji typu GIS można przeprowadzić różnorodne analizy przestrzenne. Praca na tych aplikacjach pozwala także na wykorzystywanie danych wystawionych na różnorodnych geoportalach na przykład w postaci usługi WMS (*Web Map Service*). Województwo jest zainteresowane wykorzystywaniem usług jakie w przyszłości będzie oferować program *Globalnego Monitorowania Środowiska i Bezpieczeństwa (GMES)* prowadzony przez Europejską Agencję Kosmiczną i Komisję Europejską.

Polityka poprawy struktury przestrzennej województwa
1. Udział powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem gmin
2. Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy, w tym dla zabudowy mieszkaniowej
3. Liczba wydanych decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego
4. Liczba wydanych pozwoleń na budowę, w tym na budowę budynków mieszkalnych
5. Liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców
6. Wskaźnik presji na krajobraz – iloraz powierzchni biologicznej czynnej [13] do powierzchni zabudowy i zurbanizowanej
7. Obszary dostępności transportowej do ośrodka o izochronie dojazdów do 60 min
8. % udział ludności obsługiwanej przez sieć kanalizacyjną w miastach i na obszarach wiejskich
9. % udział ludności obsługiwanej przez sieć wodociągową w miastach i na obszarach wiejskich

[13] Suma użytków rolnych, gruntów leśnych, zadrzewionych i zakrzewionych, gruntów pod wodami powierzchniowymi, użytków ekologicznych i nieużytków

Polityka rozwoju przemysłu i wzrostu konkurencyjności wybranych ośrodków osadniczych
1. Liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego na 1000 mieszkańców
2. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na 1000 mieszkańców
3. Liczba studentów w szkołach wyższych na 10 tys. mieszkańców
4. Zatrudnieni w B+R w % zatrudnionych ogółem
5. Nakłady w sektorze przedsiębiorstw na działalność B+R.
6. Liczba formalnych inicjatyw klastrowych
7. Nakłady budżetowe gmin na pomoc społeczną w przeliczeniu na 1 mieszkańca
8. Zmiana liczby ludności (dynamika zmian w %)
9. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
10. Współczynnik obciążenia demograficznego
11. Liczba lekarzy przypadająca na 1000 mieszkańców
12. Liczba łóżek szpitalnych na 1000 mieszkańców
13. Nakłady na działalność B+R na 1 mieszkańca
14. Liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu w szkołach ponadgimnazjalnych
15. Liczba miejsc w placówkach pomocy społecznej
16. Nakłady budżetów gmin na pomoc społeczną w przeliczeniu na 1 mieszkańca
17. Liczba ludności przypadająca na 1 placówkę biblioteczną
18. Liczba lekarzy przypadająca na 1000 mieszkańców
19. Obszary dostępności transportowej do ośrodka o izochronie dojazdów do 60 min
20. Długość wybudowanych autostrad i dróg ekspresowych w km
21. Liczba zrealizowanych obwodnic w ciągu dróg krajowych i wojewódzkich.
22. Gęstość dróg krajowych o nawierzchni twardej w km/100 km^2
23. Długość wybudowanych nowych linii kolejowych w km
24. Liczba noclegów udzielonych turystom krajowym i zagranicznym
Polityka poprawy dostępności i efektywności transportowej województwa
1. Długość wybudowanych autostrad i dróg ekspresowych w km
2. Liczba zrealizowanych obwodnic w ciągu dróg krajowych i wojewódzkich.
3. Gęstość dróg krajowych o nawierzchni twardej w km/100 km^2
4. Długość wybudowanych ścieżek rowerowych w km
5. Długość wybudowanych nowych linii kolejowych w km
6. Długość zmodernizowanych linii kolejowych w km
7. Liczba pasażerów – kolej
8. Liczba zmodernizowanych stacji (przystanków) kolejowych
9. Liczba pasażerów – lotniska
10. Transport ładunków (załadunek/wyładunek) w tonach – lotniska
11. Liczba operacji lotniczych
12. Liczba terminali intermodalnych
13. Liczba parkingów P+R
14. Liczba zintegrowanych węzłów przesiadkowych
15. Liczba ekologicznych pojazdów transportu publicznego
16. Powierzchnie magazynowe w m^2
17. % ludności obsługiwanej przez transport zbiorowy
18. Obszary dostępności transportowej do ośrodka w ciągu 60 min
19. Obszary dostępności transportowej do ośrodka w ciągu powyżej 90min
20. Liczba połączeń komunikacją publiczną w godzinach 6-9 z ośrodka gminnego do ośrodka powiatowego / głównego ośrodka podregionu
21. Liczba połączeń kolejowych w godzinach 6-9 z Ciechanowa, Ostrołęki, Płocka, Radomia, Siedlec, Warszawy do sąsiednich ośrodków wojewódzkich bądź (sub)regionalnych
22. Czas przejazdu komunikacją kolejową pomiędzy ośrodkami w układzie ośrodków: Ciechanów, Ostrołęka, Płock, Radom, Siedlce, Warszawa oraz sąsiednie ośrodki wojewódzkie i (sub)regionalne
Polityka rozwoju systemów infrastruktury technicznej
1. Moc osiągalna w elektrowniach i elektrociepłowniach w MW
2. Moc zainstalowana w odnawialnych źródłach energii w MW

3. Korzystający z gazu ziemnego w % ludności ogółem
4. % udział ludności obsługiwanej przez sieć kanalizacyjną
5. % udział ludności obsługiwanej przez sieć wodociągową
6. Długość wybudowanej sieci wodociągowej w km
7. Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej w km
8. Ilość podłączeń wodociągowych do sieci zbiorczej w szt.
9. Ilość podłączeń kanalizacyjnych do sieci zbiorczej w szt.
10. Liczba oczyszczalni ścieków w szt. i ich wydajność

Polityka poprawy odporności na zagrożenia naturalne i wspierania wzrostu bezpieczeństwa publicznego

1. Długość wałów przeciwpowodziowych zmodernizowanych/przebudowanych w danym roku [km]
2. Pojemność zbiorników retencyjnych [dam^3]
3. Długość sieci kanalizacji deszczowej oddanej do użytku w danym roku [km]
4. Liczba awarii związanych z przechowywaniem i transportem substancji i materiałów niebezpiecznych
5. Liczba zakładów o dużym i zwiększonym ryzyku wystąpienia awarii – przechowujących substancje i materiały niebezpieczne
6. Liczba wypadków drogowych
7. Powierzchnia polderów zalewowych [ha]

Polityka rozwoju i modernizacji obszarów wiejskich

1. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w ha
2. Struktura użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej (grunty orne, sady, trwałe użytki zielone) w ha/%
3. Struktura jakościowa gruntów rolnych wyłączonych na cele nierolnicze w ha/%
4. Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych ogółem (bydło ogółem, krowy, trzoda chlewna, drób ogółem, drób kurzy)
5. Liczba gospodarstw wdrażających programy rolno-środowiskowe (w nowym okresie programowania proponowane są programy rolno-środowiskowo-klimatyczne)
6. Liczba gospodarstw ekologicznych
7. Liczba gospodarstw agroturystycznych
8. Udział dróg powiatowych o twardej nawierzchni w ogólnej długości dróg powiatowych w %
9. Udział dróg gminnych o twardej nawierzchni w ogólnej długości dróg gminnych w %
10. Obszary dostępności transportowej do ośrodka o izochronie dojazdów do 60 min
11. Obszary dostępności transportowej do ośrodka o izochronie dojazdów powyżej 60min
12. Korzystający z sieci kanalizacyjnej w ogólnej liczbie ludności na obszarach wiejskich
13. Korzystający z sieci wodociągowej w ogólnej liczbie ludności na obszarach wiejskich
14. Liczba grup producenckich
15. Liczba podmiotów gospodarczych na obszarach wiejskich na 1000 mieszkańców
16. Nakłady na działalność inwestycyjną w przetwórstwie rolno-spożywczym
17. Wskaźnik presji na krajobraz – iloraz powierzchni biologicznej czynnej [14] do powierzchni zabudowy i zurbanizowanej

Polityka kształtowania i ochrony zasobów i walorów przyrodniczych oraz poprawy standardów środowiska

1. Liczba opracowanych planów ochrony dla parków krajobrazowych i planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000
2. Udział jednolitych części wód o złej jakości w łącznej ilości jednolitych części wód (jcw) badanych w ramach monitoringu obszarów chronionych [%]
3. Pojemność nowych zbiorników retencyjnych powstałych w danym roku [dam^3]
4. Grunty nieleśne przeznaczone do zalesienia [ha]
5. Lesistość województwa [%]
6. Powierzchna gruntów leśnych wyłączonych z użytkowania leśnego [ha]
7. Powierzchnia gruntów zrekultywowanych ogółem [ha]
8. Wielkość całkowitej emisji głównych zanieczyszczeń powietrza w t/rok
9. Wielkość emisji CO_2 z zakładów szczególnie uciążliwych

[14] Suma użytków rolnych, gruntów leśnych, zadrzewionych i zakrzewionych, gruntów pod wodami powierzchniowymi, użytków ekologicznych i nieużytków

10. Wielkość emisji głównych zanieczyszczeń powietrza (bez CO_2) z zakładów szczególnie uciążliwych
11. Odsetek ludności narażonej na ponadnormatywny poziom hałasu komunikacyjnego [%]
12. Poziom odzysku surowców wtórnych z całkowitego strumienia odpadów komunalnych [%]
13. Masa zebranych odpadów komunalnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca [kg]
14. Liczba czynnych składowisk odpadów, na których deponowane są odpady komunalne
15. Odsetek mieszkańców objętych zorganizowanym systemem zbierania odpadów komunalnych
16. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem [%]
17. Udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków w ogólnej liczbie mieszkańców [%]
18. Wskaźnik presji na krajobraz – iloraz powierzchni biologicznej czynnej [15] do powierzchni zabudowy i zurbanizowanej
19. Wskaźnik presji na obszary Natura 2000 – iloraz powierzchni obszarów Natura 2000 do powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej

Zintegrowana polityka opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej

1. Liczba utworzonych pomników historii
2. Liczba historycznych układów urbanistycznych, ruralistycznych i zespołów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków
3. Liczba utworzonych parków kulturowych
4. Liczba/wielkość dotacji z budżetu Samorządu Województwa Mazowieckiego na realizację prac w obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru
5. Liczba dotacji dla organizacji i stowarzyszeń na projekty dotyczące promocji tradycji lokalnych i regionalnych
6. Liczba zwiedzających muzea i oddziały na 1000 mieszkańców
7. Liczba utworzonych skansenów

Polityka wzrostu atrakcyjności turystycznej województwa

1. Liczba turystycznych obiektów noclegowych
2. Liczba skategoryzowanych obiektów hotelarskich (hoteli, moteli, pensjonatów)
3. Liczba noclegów udzielanych turystom krajowym i zagranicznym
4. Liczba miejsc noclegowych całorocznych
5. Długość szlaków turystycznych PTTK
6. Dostępność obsługi ruchu turystycznego (ilość punktów informacji turystycznej)

[15] Suma użytków rolnych, gruntów leśnych, zadrzewionych i zakrzewionych, gruntów pod wodami powierzchniowymi, użytków ekologicznych i nieużytków

V. REKOMENDACJE I WNIOSKI

1. REKOMENDACJE DLA ADMINISTRACJI RZĄDOWEJ

Prowadzenie polityki rozwoju województwa, w tym polityki przestrzennej przez samorząd województwa jest uzależnione i powiązane z działaniami podejmowanymi przez administrację rządową. Planowanie i realizacja zadań na terenie województwa mazowieckiego wymaga również uwzględnienia potencjałów obszarów województw sąsiednich oraz międzyregionalnych powiązań funkcjonalnych pomiędzy poszczególnymi elementami zagospodarowania przestrzennego. Sprzyja to rozwiązywaniu problemów obszarów stykowych województw, ale także obszarów peryferyjnych województwa mazowieckiego. Istniejące uwarunkowania i potencjały rozwojowe województw pozwalają na kształtowanie przestrzeni wzajemnie zintegrowanych, tworzących wieloprzestrzenne, wielofunkcyjne pasma, przy zachowaniu zasady zrównoważonego rozwoju, zgodnie z zasadą poszanowania własnych wartości i specyfiki poszczególnych województw, kształtując często nową, lepszą jakość przestrzeni.

Rekomenduje się i wnioskuje o uwzględnienie następujących zagadnień systemowych oraz dotyczących poszczególnych elementów zagospodarowania przestrzennego mających znaczenie ponadregionalne i strategiczne dla województwa mazowieckiego:

Rekomendacje dla ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego

- wdrożenie założeń zintegrowanego systemu planowania rozwoju województw, łączącego aspekty społeczno-gospodarcze i przestrzenno-środowiskowe;
- wprowadzenie zróżnicowanych sposobów (trybu) aktualizacji planów województw, w zależności od zakresu i charakteru zmian;
- wydanie rozporządzenia w sprawie planów województw, z uwzględnieniem planów obszarów funkcjonalnych i problemowych;
- powiązanie lokalizacji inwestycji o znaczeniu krajowym i wojewódzkim z ustaleniami planu województwa;
- ustanowienie samorządu województwa jako jednostkę odpowiedzialną za realizację na swoim terenie polityki miejskiej i metropolitalnej;
- powołanie na poziomie województwa - zamiast Wojewódzkiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej, Wojewódzkiej Rady Gospodarki Przestrzennej jako organu opiniodawczo-doradczego w zakresie wyznaczania kierunków polityki przestrzennej województwa oraz sporządzania planu zagospodarowania przestrzennego województwa, a także okresowej jego aktualności;
- rozpoczęcie konstruowania racjonalnych mechanizmów ekonomicznych w zakresie przekonstruowania systemu podatkowego (podatek od nieruchomości ad valorem) w zakresie nieruchomości, który musi być oparty na wartości nieruchomości, a nie jej powierzchni;
- włączenie podregionów radomskiego i ostrołęcko-siedleckiego (NUTS 3) do programu dla *Polski Wschodniej*.

Rekomendacje do *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*
Poprawa spójności wewnętrznej kraju poprzez:

- zmianę metody delimitacji obszaru do programu dla *Polski Wschodniej* w oparciu o wskaźniki na poziomie podregionów (NTS-3), analogicznie do delimitacji obszaru Pomorza Środkowego i Polski Zachodniej, która pozwoli włączyć podregiony ostrołęcko-siedlecki i radomski do programu dla *Polski Wschodniej*.

Modyfikacja sieci TEN-T uwzględniająca:

- proponowany układ sieci bazowej i kompleksowej TEN-T uzupełniony o:
  - Mazowiecki Port Lotniczy Warszawa-Modlin;
  - Centralny Port Lotniczy;
  - linie kolejowe nr 22 i 26 jako element powiązania międzyregionalnego z woj. lubelskim i łódzkim – sieć uzupełniająca.

Powiązania infrastrukturalne:

- włączenie w przebieg sieci kolejowej:
  - modernizowanych linii kolejowych o znaczeniu międzynarodowym: E20 na odcinku (Warszawa – Siedlce – Terespol), E65 (Gdynia – Działdowo – Ciechanów – Warszawa), E75 (Warszawa – Białystok – Trakiszki),
  - linii kolejowej o znaczeniu międzynarodowym dla transportu towarowego C-E20 (Łowicz – Skierniewice – Pilawa – Łuków).
- uwzględnienie w sieci lotnisk:
  - portu lotniczego Radom-Sadków oraz budowy lotniska dla biznesu w Płocku;
- uwzględnienie lokalizacji węzłów transportu intermodalnego i logistycznych:
  - obszarów rozwoju logistyki w Warszawie i okolicach (Mszczonów, Błonie, Teresin) oraz perspektywicznie w pobliżu węzłów głównych szlaków drogowych, kolejowych oraz lotnisk (Siedlce, Radom, Ostrów Mazowiecka, Łochów).
- kreowanie międzyregionalnych powiązań kulturowych w postaci pasm kulturowych przede wszystkim: Wisły, Bugu, Narwi, Bzury, Pilicy i Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej.

Rekomendacje dla ministra właściwego do spraw transportu i Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, wynikające z aktualizowanego *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* w ciągach dróg krajowych:

- kontynuacja budowy autostrady A2 od węzła „Ujrzanów” do granicy państwa;
- budowa drogi ekspresowej S10 przez Mochowo – Gozdowo – Bielsk;
- budowa drogi ekspresowej S12;
- budowa drogi ekspresowej S19;
- budowa drogi ekspresowej S61 Ostrów Mazowiecka – granica województwa;
- uwzględnienie Wielkiej Pętli Mazowsza w planach rozwoju sieci dróg krajowych;

- modernizacja drogi krajowej nr 62 na odcinku Serock – Modlin stanowiącej obwodnicę dla Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin;
- budowa Trasy Olszynki Grochowskiej jako przedłużenia drogi ekspresowej S17: gr. Warszawy – Nieporęt – Wieliszew – Nowy Dwór Mazowiecki – S7;
- analiza i wybór lokalizacji obwodnicy aglomeracji warszawskiej w klasie drogi ekspresowej lub autostrady;
- budowa obwodnic w ciągach dróg krajowych: Radomia (DK 9), Płocka (DK 60 i 62), Ciechanowa (DK 60), Pułtuska (DK61), Ostrołęki (DK 61), Siedlec (DK 63), Kołbieli (DK 50), Stanisławowa (DK 50), Sierpca (DK10), Skaryszewa (DK 9), Iłży (DK9), Sokołowa Podlaskiego (DK 63), Wyszogrodu (DK 62), Wyszkowa (DK 62), Węgrowa (DK 62), Makowa Mazowieckiego (DK 57 i 60), Łochowa (DK 50 i 62), Gołymina-Ośrodka (DK 60), Ciepielowa (DK 79), Zwolenia (DK 79), Kozienic (DK 79), miejscowości Młynarze, Różan i Szelków (DK 61);
- budowa obejścia Zakroczymia, Nowego Dworu Mazowieckiego i Pomiechówka w ciągu DK 62;
- modernizacja dróg krajowych: DK 50 na północ od Łochowa, DK 61 Serock – Pułtusk, DK 70 na całym odcinku w województwie mazowieckim, DK 62 Węgrów – granica województwa.

Rekomendacje dla ministra właściwego do spraw transportu i PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, wynikające z aktualizowanego *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* w ciągach linii kolejowych:

- budowa linii kolejowej Modlin – Płock, (wariant o przebiegu Nowy Dwór Mazowiecki – Emolinek – Radzikowo – Rostkowice – Bodzanów – Święcieniec – Płock);
- modernizacja Warszawskiego Węzła Kolejowego;
- budowa linii KDP „Y” Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław;
- budowa linii KDP Warszawa – Płock – Włocławek – Bydgoszcz – Gdańsk;
- modernizacja CMK do standardu KDP;
- modernizacja linii kolejowych: E75 Warszawa – Białystok, C-E 20 na odcinku Skierniewice – Łuków, linii nr 7 Warszawa – Lublin, linii nr 8 Warszawa – Radom – Kielce z dobudową drugiego toru na odcinku Warka – Radom, linii nr 22 Tomaszów Mazowiecki – Radom, linii nr 33 Kutno – Płock, linii nr 34 Małkinia – Ostrołęka i linii nr 29 Tłuszcz – Ostrołęka;
- modernizacja i przywrócenie ruchu na linii nr 35 Ostrołęka – Szczytno, celem połączenia Ostrołęki z lotniskiem w Szymanach;
- przebudowa sieci kolejowej w Płocku, w celu wyprowadzenia ruchu pociągów z materiałami niebezpiecznymi poza obszar zabudowy;
- budowa skrzyżowań bezkolizyjnych z modernizowanymi liniami kolejowymi, w szczególności w ciągach dróg wojewódzkich przecinających linię E75;
- wykonanie studium przebiegu i wykonalności budowy linii kolejowej Płock – Ciechanów – Przasnysz – (Ostrołęka);
- wykonanie studium przebiegu i wykonalności budowy linii kolejowej Radom – Iłża – (Ostrowiec Świętokrzyski);
- wykonanie studium przebiegu i wykonalności budowy linii kolejowej Zegrze – Serock – Pułtusk – (Ostrołęka);

- modernizacja linii nr 55 na odcinku na odcinku Siedlce – Sokołów i odtworzenie linii na odcinku Sokołów - Małkinia.

Rekomendacje dla ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego

- przyjęcie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- opracowanie krajowego programu ochrony architektury drewnianej;
- opracowanie szczegółowych wytycznych i zasad rewitalizacji zdegradowanych obszarów zabytkowych;
- wnioskowanie do Prezydenta RP o uznanie za pomnik historii: Twierdzy Modlin, zespołu historycznego z d. opactwem Kanoników Regularnych w Czerwińsku, historycznego centrum Płocka, Zespołu Zabytkowych Cmentarzy Wyznaniowych na Powązkach w Warszawie, śródmiejskiego układu urbanistycznego Radomia i Siedlec, zespołu urbanistyczno-krajobrazowego Iłży oraz układu urbanistycznego Szydłowca.

Rekomendacje dla ministra właściwego do spraw ochrony środowiska

- wprowadzenie systemu ochrony prawnej korytarzy ekologicznych;
- ochrona krajobrazu, w szczególności terenów otwartych, przed agresywną reklamą degradującą przestrzeń i stwarzającą zagrożenie dla bezpieczeństwa ludzi
- zapewnienie nadzoru nad przestrzeganiem prawidłowych metod gospodarowania w lasach wszystkich form własności.

2. WNIOSKI DLA JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Wnioski dla Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich

Sporządzenie Planu rozwoju sieci drogowej w województwie mazowieckim.

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, wynikające z aktualizowanego *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* w ciągach dróg wojewódzkich:

- budowa Legionowskiej Trasy Mostowej;
- budowa Paszkowianki (DW 720, 701 i 898) na odcinku DK 8 w Pruszkowie – DK 7 w Łomiankach;
- budowa drogi wojewódzkiej Ciechanów – Nasielsk;
- budowa drogi wojewódzkiej Ostrołęka – Wyszków.

Wnioski dla Warszawskiej Kolei Dojazdowej S.A.

Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, wynikające zaktualizowanego *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* w ciągu linii kolejowej WKD:

- modernizacja istniejącej linii WKD;
- budowa drugiego toru WKD do Grodziska Mazowieckiego;

- budowa drugiego toru WKD od Podkowy Leśnej do Milanówka
- wykonanie studium przebiegu i wykonalności nowej linii do Mszczonowa.

Wnioski do programów wynikających z przepisów odrębnych oraz programów rozwoju województwa

Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego

Wnioskuje się o uwzględnienie kierunków interwencji dotyczących:

- proekologicznej modernizacji istniejących źródeł energii, w tym związanej z wprowadzaniem paliw niskoemisyjnych oraz odnawialnych źródeł energii;
- budowy nowych rozproszonych źródeł energii wykorzystujących paliwa niskoemisyjne i zasoby energii odnawialnej;
- modernizacji i budowy wałów przeciwpowodziowych, tworzenie polderów zalewowych oraz wprowadzenia systemu wczesnego ostrzegania przeciwpowodziowego;
- realizacja lokalnych programów związanych z gospodarką wodną, w tym ochroną przeciwpowodziową;
- przeciwdziałanie fragmentacji przestrzeni przyrodniczej (utworzenie spójnego systemu przestrzennego obszarów ważnych ekologicznie);
- utrzymania drożności koryta Wisły;
- budowy zakładu termicznego unieszkodliwiania odpadów subregionu płockiego;
- działań na rzecz zabezpieczenia powodziowego doliny Wisły.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami

Wnioskuje się o uwzględnienie:

- pasm kulturowych: Skrwy, Wkry, Omulwi, Wilgi i Bzury.
- proponowanych parków kulturowych: Twierdzy Modlin, obszaru wokół Zamku w Liwie, Parku Kulturowego Zespołu Fortyfikacji XIX-wiecznej Twierdzy Warszawa, Czersk – Góra Kalwaria, Iłża – Sienno, Parku Kulturowego Chełmońskiego, Parku Kulturowego „Szwedzkie Góry”, Parku Kulturowego Uzdrowiskowy Otwock, Parku Kulturowego Reduta 1939 (Mława), Parku Kulturowego Regionu Kołbielskiego oraz strefy ochrony krajobrazu kulturowego Skarpy Warszawskiej, obszarów miast ogrodów: Milanówka, Podkowy Leśnej, Konstancina-Jeziornej, Ząbek, Soplicowo (Otwock), Śródborów (Otwock), Rybienka Leśnego, parku kulturowego Doliny Kamiennej (wspólnie z województwem świętokrzyskim).

Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Mazowieckiego

Wnioskuje się o uwzględnienie:

- przygotowania kompleksowych ofert (produktów) turystycznych;
- skoordynowanych działań różnych podmiotów w celu realizacji infrastruktury turystycznej w układach ponadlokalnych, w tym wyznaczania i urządzania szlaków turystycznych;
- budowy Regionalnego Centrum Sportów i Rekreacji w Płocku.

Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego

Wnioskuje się o sporządzenie aktualizacji Programu Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego, z uwzględnieniem inwestycji priorytetowych.

3. REKOMENDACJE I WNIOSKI DO POLITYK PRZESTRZENNYCH WOJEWÓDZTW SĄSIEDNICH

Rekomenduje się i wnioskuje o uwzględnienie następujących elementów zagospodarowania przestrzennego, mających znaczenie ponadregionalne:

Z województwem łódzkim:

- **Współpraca dotycząca realizacji projektów strategicznych:**
  - utworzenie obszaru rozwoju wysokich technologii w postaci *Centralnego Okręgu Wiedzy, Edukacji, Nauki, Wysokich Technik i Technologii* między Warszawą a Łodzią;
  - ***Środkowoeuropejski Klaster Zaawansowanych Technologii*** – współpraca między instytucjami naukowo-badawczymi, a przedsiębiorcami z obszaru województwa mazowieckiego i łódzkiego;
  - ***Klaster Multimedialny*** – współpraca między jednostkami z branży medialnej, filmowej i telewizyjnej oraz przetwarzania informacji, uczelniami wyższymi i ośrodkami badawczo-rozwojowymi;
  - ***Klaster Farmaceutyczno-Medyczny***– obejmujący współpracę między instytucjami naukowo-badawczymi z dziedziny farmacji, medycyny i biotechnologii, producentami lekarstw i sprzętu medycznego oraz wyspecjalizowanymi placówkami lecznictwa szpitalnego, placówkami naukowymi i wyższymi uczelniami medycznymi;
  - ***Środkowoeuropejski Klaster Zaawansowanych Technologii Tekstylnych*** – współpraca przedsiębiorstw produkujących odzież i tkaniny specjalistyczne oraz jednostek badawczo-rozwojowych i projektowych z dziedziny włókiennictwa i tkanin w województwach;
  - ***Środkowoeuropejska Platforma Usług Logistycznych*** – projekt oparty na potencjale kształtujących się obecnie centrów logistycznych – na obszarze województwa łódzkiego, w tzw. „złotym trójkącie" Stryków – Łódź – Piotrków Trybunalski oraz w województwie mazowieckim Mszczonów – Teresin/Błonie – Warszawa – Piaseczno (tworzące najsilniejszy rynek magazynowo-logistyczny w Polsce);
  - ***Łódzko-Mazowiecki Klaster Owocowo-Warzywny*** – współpraca między producentami owoców i warzyw, przedsiębiorstwami przetwórstwa rolno-spożywczego oraz instytucjami naukowo-badawczymi, dzięki wykorzystaniu potencjału przyrodniczo-rolnego środkowo-zachodniej części Mazowsza oraz północno-wschodniej części regionu łódzkiego;
  - ***Klaster Ekoenergia*** – współpraca przedsiębiorstw, instytucji i jednostek z zakresu rozwoju nowoczesnej gospodarki energetycznej między województwami;
  - ***Balneologia*** dzięki wykorzystaniu zasobów wód geotermalnych w rejonie Gostynina i Mszczonowa w województwie mazowieckim oraz Uniejowa, Skierniewic i Poddębic w województwie łódzkim.

- **Powiązania infrastrukturalne**:
  - **Modyfikacja sieci TEN-T**

- droga ekspresowa S12 na odc. Piotrków Trybunalski – Radom – Kurów;
- w zakresie sieci kolejowej – linia Kolei Dużych Prędkości Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław (tzw. ”Y”) z wyjściem na Berlin/Pragę wraz z połączeniem do CMK;
- linia kolejowa nr 1 na trasie Warszawa – Łódź – (Kalisz);
- linia kolejowa nr 22 Tomaszów Mazowiecki – Radom.

▪ **Drogi**
- przebudowa drogi krajowej nr 8 relacji Piotrków Trybunalski – Warszawa do parametrów drogi ekspresowej;
- budowa drogi ekspresowej S12 relacji A1(Piotrków Trybunalski) – Sulejów – Radom;
- utrzymanie i przebudowa istniejących dróg krajowych (nr 60, 2, 70, 48, 12) i wojewódzkich (nr 581, 573, 583, 584, 705, 725, 707, 728).

▪ **Koleje**
- budowa Kolei Dużych Prędkości (KDP) Wrocław/Poznań – Łódź – Warszawa;
- modernizacja linii kolejowej E20 na odcinku Warszawa – Poznań;
- modernizacja linii kolejowej CE20 Łowicz – Skierniewice – Łuków;
- dostosowanie Centralnej Magistrali Kolejowej E65 do prędkości 250 km/h;
- modernizacja linii kolejowej Warszawa – Łódź, na odcinku Skierniewice – Warszawa Zachodnia;
- modernizacja linii kolejowych: nr 33 Kutno – Płock i nr 22 Tomaszów Mazowiecki – Radom.

▪ **Lotnictwo**
- realizacja Centralnego Portu Lotniczego między Łodzią a Warszawą.

▪ **Energetyka**
- rozbudowa powiązań linii elektroenergetycznych 110 kV;
- budowa gazociągu wysokiego ciśnienia DN 700 Leśniewice (gmina Gostynin) – Łódź (częściowo równoległego do istniejącego);
- możliwość perspektywicznej budowy gazociągu wysokiego ciśnienia Radom – Piotrków Trybunalski.

▪ **Ochrona środowiska, przyrody i krajobrazu**
  ▪ uwzględnienie powiązań przyrodniczych obszarów i obiektów objętych lub proponowanych do objęcia ochroną prawną oraz korytarzy ekologicznych obejmujących:
    - Obszar Chronionego Krajobrazu: „Dolina Chojnatki”, „Pradolina Warszawsko-Berlińska” (pełniący rolę krajowego korytarza ekologicznego), projektowane obszary chronionego krajobrazu: „Ochni-Głogowianki”, „Słudwi-Przysowy” i „Spalsko-Sulejowski”, Bolimowski Park Krajobrazowy, Obszar NATURA 2000 z Dyrektywy Ptasiej – „Dolina Pilicy” oraz potencjalny Obszar NATURA 2000 z Dyrektywy Siedliskowej „Drzewiczka z Opocznianką”;
    - prowadzenie zintegrowanych działań ochronnych w Bolimowskim Parku Krajobrazowym, w szczególności w dolinie rzeki Rawki, gdzie znajduje się największa koncentracja bogactwa przyrodniczego;

- integracja działań mających na celu ochronę ptaków i siedlisk w ramach obszarów Natura 2000: „Dolina Pilicy”, „Doliny Słudwi i Przysowy”, „Dolina Dolnej Pilicy”, „Dolina Rawki” oraz „Grabinka”;
- przeciwdziałanie izolacji najbardziej cennych przyrodniczo obszarów dla ochrony korytarzy ekologicznych (Korytarz Północno-Centralny i Południowo-Centralny) o dużym znaczeniu dla funkcjonowania obszarów Natura 2000, które związane są z rzekami: Pilicą, Rawką, Słudwią, Bzurą oraz obszarem dawnej Puszczy Bolimowskiej;
- ochrona obszarów zlewni rzek (m.in. Bzury i Pilicy) poprzez porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami;
- skoordynowanie działań ochrony zasobów wód podziemnych, w obrębie Głównych Zbiorników Wód Podziemnych nr: 412/413 „Zbiornik Goszczewice – Szydłowiec”, 404 „Zbiornik Koluszki – Tomaszów”, 215A „Subniecka Warszawska – część centralna” i 215 „Subniecka Warszawska” i 225 „Zbiornik Międzymorenowy Chotcza – Łanięta” przed zanieczyszczeniami oraz ich nieracjonalnym wykorzystaniem.

- **Ponadregionalne szlaki turystyczne**
  - koordynacja przebiegu szlaków turystycznych, w tym szczególnie powiązanie tras rowerowych województwa łódzkiego z projektowaną siecią tras VeloMazovia, m.in. w celu utworzenia transeuropejskiej trasy EuroVelo;
  - rozwój funkcji rekreacyjno-balneologicznej w paśmie Gostynin – Rogóźno oraz w paśmie Mszczonów - Skierniewice;
  - rozwój pasm kulturowo – turystycznych rzek Pilicy i Bzury oraz pasma Kolei Warszawsko - Wiedeńskiej.

- **Wartości kulturowe**
  - organizacja wspólnych imprez folklorystycznych promujących kulturę ludową (łowicką, rawską, opoczyńską);
  - promocja tradycji przemysłowych Staropolskiego Okręgu Przemysłowego;
  - kreowanie pasm przyrodniczo-kulturowych (Pilicy, Bzury, kolejowych).

- **Obszary zagrożenia powodzią**
  - realizacja działań zapobiegających powodzi w dolinie rzeki Pilicy, Bzury i Rawki.

Z województwem kujawsko-pomorskim:

- **Powiązania infrastrukturalne**
  - **Drogi**
    - realizacja projektowanej drogi ekspresowej S10 (A6 Szczecin – S7 Płońsk);
  - **Kolej**
    - prace studialne i projektowe oraz budowa linii Kolei Dużych Prędkości (KDP): Warszawa – Płock – Włocławek – Bydgoszcz – Gdańsk;
  - **Transport wodny**
    - przywrócenie żeglowności rzeki Wisły, przede wszystkim w ciągu szlaku żeglownego E40.
  - **Energetyka**

- budowa linii elektroenergetycznej 400 kV Płock – Olsztyn Mątki;
- budowa gazociągu wysokiego ciśnienia DN 700 Rembelszczyzna – Gustorzyn (równoległego do istniejących dwóch rurociągów tej relacji);
- budowa systemu przesyłowego ropy naftowej z rejonu Morza Kaspijskiego Odessa – Brody – Płock– Gdańsk (decyzja lokalizacyjna uzależniona od analiz ekonomicznych);
- rozbudowa systemu przesyłu produktów naftowych na odcinku Płock – Gdańsk;
- budowę gazociągu gazu łupkowego Wronów – Gustorzyn (decyzja lokalizacyjna uzależniona od analiz ekonomicznych).

- **Ochrona środowiska**
  - zachowanie ciągłości funkcji obszarów położonych na styku obu województw w zakresie powiązań ekologicznych oraz systemu obszarów chronionych. Zachowanie spójności i ciągłości tych obszarów dotyczyć będzie głównie paneuropejskiego korytarza ekologicznego rzeki Wisły, a także Gostynińsko – Włocławskiego Parku Krajobrazowego;
  - prowadzenie zintegrowanych działań ochronnych w Gostynińsko-Włocławskim i Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym oraz obszarach chronionego krajobrazu: Nadwiślańskim, Międzyrzecze Skrwy i Wkry oraz Przyrzecze Skrwy Prawej;
  - integracja działań mających na celu ochronę siedlisk w obszarze Natura 2000 „Ostoja Lidzbarska”;
  - zapewnienie spójności i ciągłości funkcjonowania środowiska przyrodniczego poprzez wspólne działania na rzecz ochrony korytarzy ekologicznych związanych z dolinami rzek: Wisły, Drwęcy i Skrwy Prawej oraz kompleksami leśnymi: Górznieńsko-Lidzbarskim oraz Gostynińsko-Włocławskim (Korytarz Północno-Centralny);
  - ochrona zasobów wodnych w zlewni rzeki Skrwy Prawej poprzez porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej oraz gospodarki odpadami;
  - uwzględnienie zagospodarowania turystycznego terenów wokół jezior, leżących w strefie przygranicznej województw, w tym Jeziora Urszulewskiego.

- **Wartości kulturowe**
  - ochrona osadnictwa nadwiślańskiego od Nieszawy do Płocka;
  - ochrona i promocja tradycji Ziemi Dobrzyńskiej.

- **Ponadregionalne szlaki turystyczne**
  - koordynacja przebiegu szlaków turystycznych, w tym szczególnie powiązanie tras rowerowych województwa kujawsko-pomorskiego z projektowaną siecią tras VeloMazovia i Wiślaną Trasa Rowerową, m.in. w celu utworzenia transeuropejskiej trasy EuroVelo oraz Bursztynowego Szlaku Greenways;
  - oznaczenie i urządzenie Szlaku Wodnego im. Króla Stefana Batorego na rzece Wiśle;
  - rozwój obszarów atrakcyjnych turystycznie położonych na styku województw.

- **Obszary zagrożenia powodzią**

- podejmowanie działań mających na celu ograniczanie występowania odcinka zatorowego w okolicach Płocka oraz poprawę bezpieczeństwa powodziowego stopnia wodnego we Włocławku.

- **Zabezpieczenie przed nadzwyczajnymi zagrożeniami środowiska**
  - działania zabezpieczające przed skutkami potencjalnych awarii kluczowych elementów infrastruktury energetycznej – naftociągu („Przyjaźń") i gazociągu tranzytowego („Jamał").

Z województwem lubelskim:

- **Powiązania infrastrukturalne**
  - **Modyfikacja sieci TEN-T** z dostosowaniem do standardów europejskich:
    - budowa autostrady A2 na odcinku Warszawa – Biała Podlaska – Kukuryki (granica z Białorusią);
    - budowa drogi ekspresowej S17 Warszawa – Zakręt – Lublin – Piaski – Zamość – Hrebenne (granica z Ukrainą), w tym budowa obwodnicy Kołbieli;
    - budowa drogi ekspresowej S12, odcinek Kurów – Lublin – Piaski – Chełm – Dorohusk (granica z Ukrainą);
    - modernizacja linii kolejowej nr 26 Radom – Łuków.
  - **Drogi**
    - budowa i przebudowa międzyregionalnych połączeń drogowych z dostosowaniem do standardów europejskich:
      - budowa drogi ekspresowej S12, odcinek Piotrków Trybunalski – Sulejów – Radom – Puławy – Kurów;
      - budowa drogi ekspresowej S19 odcinek Siemiatycze – Lublin – Nisko;
    - przebudowa dróg krajowych istotnych dla systemu powiązań drogowych z woj. mazowieckim, obsługujących także część ruchu tranzytowego przez przejścia graniczne do parametrów docelowej klasy GP:
      - nr 48 Tomaszów Mazowiecki – Białobrzegi – Kozienice – Dęblin – Moszczanka – Kock;
      - nr 63 od granicy państwa z Rosją – Łomża – Sokołów Podlaski – Siedlce – Łuków – Radzyń Podlaski – Sławatycze – granica państwa;
      - nr 76 Wilga – Garwolin – Stoczek Łukowski – Łuków;
    - przebudowa dróg wojewódzkich łączących bezpośrednio województwa lubelskie i mazowieckie do odpowiednich parametrów technicznych:
      - nr 747 Iłża – Solec nad Wisłą – Opole Lubelskie – Bełżyce – Konopnica (droga krajowa nr 19);
      - postulowana zmiana kategorii na krajową z niezbędną przebudową oraz budową mostu na Wiśle łączącego miejscowości Kamień w woj. lubelskim i Solec n/Wisłą w woj. mazowieckim wraz z niezbędnymi dojazdami;
      - nr 801 Warszawa – Karczew – Wilga – Maciejowice – Dęblin – Puławy;
      - nr 803 Siedlce – Stoczek Łukowski;
      - nr 807 Maciejowice – Sobolew – Żelechów – Łuków;

- nr 811 Sarnaki – Konstantynów – Biała Podlaska;
- nr 698 Siedlce – Łosice – Konstantynów – Terespol;
- nr 738 Nowe Słowiki – Góra Puławska.

- **Koleje –** modernizacja linii kolejowych w ramach realizacji szybkich połączeń kolejowych:
  - linia E20/C-E20 (w tym: magistralna linia nr 2 Warszawa – Terespol – granica państwa oraz nr 12 Skierniewice – Łuków);
  - nr 7 Warszawa – Dorohusk – granica państwa;
  - nr 26 Łuków – Radom.
- **Transport wodny**
  - przywrócenie Wiśle funkcji drogi wodnej, poprzez rozwój infrastruktury portowej i sieci przystani.
- **Energetyka**:
  - budowa linii 400 kV Kozienice – Siedlce;
  - budowa linii elektroenergetycznej 400 kV Siedlce Ujrzanów – Lublin Wschód;
  - budowa linii 400 kV Kozienice – Puławy, jako wpięcie do istniejącej linii Kozienice – Ostrowiec;
  - budowa gazociągu wysokiego ciśnienia DN 700 Wronów – Rembelszczyzna (częściowo równoległego do istniejącego);
  - budowa gazociągu wysokiego ciśnienia DN 500 do Radomia - odgałęzienia od magistrali gazowej Wronów – Rembelszczyzna (w przypadku ustalenia lokalizacji odgałęzienia z terenu województwa lubelskiego);
  - budowa gazociągu gazu łupkowego Wronów – Gustorzyn (ostateczna decyzja uzależniona od wprowadzenia na rynek gazu pozyskiwanego z formacji łupkowych).

- **Ochrona środowiska, przyrody i krajobrazu**
  - zachowanie ciągłości funkcji obszarów położonych na styku obu województw w zakresie powiązań ekologicznych oraz systemu obszarów chronionych. Zachowanie spójności i ciągłości tych obszarów dotyczyć będzie głównie paneuropejskich korytarzy ekologicznych rzeki Bug oraz Wisły, a także innych obszarów cennych przyrodniczo;
  - prowadzenie wspólnych działań mających na celu ochronę ptaków i siedlisk w ramach obszarów Natura 2000: „Małopolski Przełom Wisły”, „Dolina Środkowej Wisły”, „Lasy Łukowskie”, „Dolina Dolnego Bugu”, „Ostoja Nadbużańska”, „Podebłocie”, „Przełom Wisły w Małopolsce”, „Bagna Orońskie” oraz „Dąbrowy Seroczyńskie”;
  - działania mające na celu zachowanie naturalnych form rzeźby terenu oraz ochronę dziedzictwa geologicznego („Geopark Małopolski Przełom Wisły”);
  - ochrona zasobów Głównych Zbiorników Wód Podziemnych: nr 222 „Dolina rzeki środkowa Wisła (Warszawa-Puławy)”, nr 223 „Zbiornik międzymorenowy rzeki górny Liwiec” i nr 405 „Niecka radomska” oraz koordynacja działań w zakresie ochrony przed zanieczyszczeniami wód rzeki Wisły i Bugu z dopływami.

- **Ponadregionalne szlaki turystyczne**
  - koordynacja przebiegu szlaków turystycznych, w tym szczególnie powiązanie tras rowerowych województwa lubelskiego z projektowaną siecią

tras *VeloMazovia* i Wiślaną Trasa Rowerową, m.in. w celu utworzenia transeuropejskiej trasy *EuroVelo* oraz Bursztynowego Szlaku *Greenways*;
- oznaczenie i urządzenie wodnego szlaku pasażerskiego na Wiśle na odcinku Warszawa – Kazimierz Dolny oraz opracowanie wspólnej koncepcji zagospodarowania turystycznego doliny Wisły;
- rozwój obszarów atrakcyjnych turystycznie położonych na styku województw.

- **Obszary zagrożenia powodzią**
  - ochrona przed powodzią oraz utrzymanie dobrego stanu wód rzek płynących, w szczególności rzeki Wisły oraz poprawa bilansu wód powierzchniowych w zlewniach rzek Wisły i Bugu poprzez koordynację budowy obiektów małej retencji;
  - współpraca w zakresie działań ograniczających ryzyko wystąpienia powodzi.

Z województwem podlaskim:

- **Powiązania infrastrukturalne**:
  - **Modyfikacja sieci TEN-T**
    - droga nr S61 (Via Baltica) Warszawa – Ostrów Mazowiecka – Łomża – Szczuczyn – Ełk – Raczki – Suwałki – Budzisko(granica z Litwą) – (Kowno);
    - droga nr S8 Wrocław – Warszawa – Ostrów Mazowiecka – Zambrów – węzeł Choroszcz (S19).
  - **Drogi**
    - budowa i przebudowa międzyregionalnych połączeń drogowych z dostosowaniem do standardów europejskich:
      - droga nr S8 Wrocław – Warszawa – Ostrów Mazowiecka – Zambrów – węzeł Choroszcz (S19);
      - droga nr S61 (Via Baltica) Warszawa – Ostrów Mazowiecka – Łomża – Szczuczyn – Ełk – Raczki – Suwałki – Budzisko (granica z Litwą) – (Kowno);
    - przebudowa dróg krajowych o znaczeniu międzyregionalnym, w tym wzmocnienia nawierzchni:
      - nr 61 Warszawa – Ostrołęka – Łomża – Augustów;
      - nr 62 Płock – Wyszków – Sokołów Podlaski – Anusin (S19);
      - nr 63 granica państwa z Rosją – Giżycko – Łomża – Zambrów – Siedlce – Radzyń Podlaski – Sławatycze (granica z Białorusią);
    - koordynacja modernizacji i utrzymania dobrego stanu technicznego dróg wojewódzkich o znaczeniu międzyregionalnym, w szczególności:
      - nr 645 Myszyniec – Dęby – Nowogród – Łomża;
      - nr 647 Dęby – Turośl – Kolno – Stawiski (S61);
      - nr 677 Łomża – Śniadowo – Ostrów Mazowiecka;
      - nr 690 Czyżew – Boguty-Pianki – Ciechanowiec – Siemiatycze;
      - nr 694 Przyjmy – Brok – Małkinia – Ciechanowiec.

- **Koleje**
  - modernizacja linii nr 6 (E75 Rail Baltica) Warszawa – Białystok – Ełk – Suwałki – Trakiszki (granica z Litwą) – (Kowno), nr 36 Ostrołęka – Łapy, nr 31 Siedlce – Siemiatycze – Czeremcha – Hajnówka.

- **Energetyka**
  - budowa linii elektroenergetycznej 400 kV Ostrołęka – Łomża;
  - budowa linii elektroenergetycznej 400 kV Ostrołęka – Ełk;
  - rozbudowa powiazań linii elektroenergetycznych 110 kV;
  - budowa międzysystemowego gazociągu wysokiego ciśnienia DN 700 Polska – Litwa;
  - budowa gazociągu wysokiego ciśnienia DN 500 z Zambrowa do Elektrociepłowni Ostrołęka;
  - budowa systemu przesyłowego ropy naftowej z rejonu Morza Kaspijskiego – Odessa – Brody – Płock – Gdańsk (decyzja lokalizacyjna uzależniona od analiz ekonomicznych).

- **Ochrona środowiska, przyrody i krajobrazu**
  - zapewnienie właściwych warunków funkcjonowania i ciągłości sieci obszarów objętych ochroną prawną, w tym parków krajobrazowych: Nadbużańskiego i Podlaskiego Przełomu Bugu oraz obszarów chronionego krajobrazu: Doliny Bugu i Nurca oraz Nadbużańskiego;
  - prowadzenie wspólnych działań mających na celu ochronę ptaków i siedlisk w ramach sieci obszarów Natura 2000: „Dolina Dolnej Narwi”, „Dolina Dolnego Bugu”, „Ostoja Nadbużańska”, „Puszcza Piska” oraz „Myszynieckie Bory Sasankowe”;
  - zachowanie obszarów dolin cieków wodnych w zlewni rzek Narwi i Bugu oraz terenów leśnych i otwartych, stanowiących powiązania pomiędzy obszarami węzłowymi (biocentrami) sieci ekologicznych na pograniczu województw (korytarzy migracyjnych);
  - wdrażanie postanowień Ramowej Dyrektywy w sprawie polityki wodnej Unii Europejskiej, w zlewni pilotażowej rzeki Narwi;
  - ochrona zasobów wód podziemnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 216 „Sandr Kurpie” oraz skoordynowanie ochrony wód rzek Narwi i Bugu z dopływami przed zanieczyszczeniami;
  - poprawa bilansu wodnego wód powierzchniowych w zlewniach rzek Bugu i Narwi poprzez skoordynowaną realizację obiektów małej retencji.

- **Ponadregionalne szlaki turystyczne**
  - koordynacja przebiegu szlaków turystycznych, w tym szczególnie powiązanie tras rowerowych województwa podlaskiego z projektowaną siecią tras VeloMazovia, m.in. w celu utworzenia transeuropejskiej trasy EuroVelo;
  - oznaczenie i urządzenie Szlaku Wodnego im. Króla Stefana Batorego na rzekach Narwi i Biebrzy;
  - rozwój obszarów atrakcyjnych turystycznie położonych na styku województw.

- **Wartości kulturowe**
  - organizacja wspólnych imprez folklorystycznych promujących kurpiowską kulturę ludową.

- **Obszary zagrożenia powodzią**
  - działania zapobiegające powodziom i ich skutkom w obszarach zagrożenia powodziowego w dolinach Bugu i Narwi.

- **Zabezpieczenie przed Nadzwyczajnymi Zagrożeniami Środowiska**
  - zabezpieczenie przed skutkami potencjalnych awarii kluczowych elementów infrastruktury energetycznej – naftociągu („Przyjaźń") i gazociągu tranzytowego („Jamał").

Z województwem świętokrzyskim:

- **Powiązania infrastrukturalne**
  - **Modyfikacja sieci TEN-T** z dostosowaniem do standardów europejskich:
    - budowa drogi ekspresowej S7 Warszawa - Radom (Jedlińsk) – Kielce – Kraków – Rabka;
  - **Drogi**
    - budowa i przebudowa międzyregionalnych połączeń drogowych z dostosowaniem do standardów europejskich:
      - budowa drogi ekspresowej S7 Warszawa – Radom (Jedlińsk) – Kielce – Kraków – Rabka;
    - budowa i przebudowa pozostałych międzyregionalnych połączeń drogowych z dostosowaniem do standardów europejskich:
      - przebudowa drogi krajowej nr 79 Warszawa – Sandomierz – Kraków do klasy GP;
      - przebudowa drogi krajowej nr 9;
    - przebudowa dróg wojewódzkich łączących bezpośrednio województwa do odpowiednich parametrów drogi klasy G:
      - nr 728 Grójec – Końskie – Jędrzejów;
      - nr 749 Końskie – Przysucha;
      - nr 744 Radom – Starachowice;
      - nr 754 Ostrowiec Świętokrzyski – Solec nad Wisłą.
  - **Koleje**
    - Modernizacja linii kolejowej nr 8 Warszawa Radom – Kielce – Kraków;
    - Odbudowa i przywrócenie regularnej obsługi linii wąskotorowej Starachowice – Iłża;
    - Wykonanie studium przebiegu i wykonalności budowy linii kolejowej (Warszawa –) Radom – Ostrowiec Świętokrzyski (Rzeszów).
  - **Energetyka**
    - rozbudowa powiązań linii elektroenergetycznych 110 kV.

- **Ochrona środowiska, przyrody i krajobrazu**
  - prowadzenie wspólnych działań mających na celu ochronę ptaków i siedlisk w ramach sieci obszarów Natura 2000: „Małopolski Przełom Wisły" oraz „Przełom Wisły w Małopolsce", „Dolina Kamiennej", „Uroczyska La-

sów Starachowickich", „Lasy Skarżyskie", „Dolina Czarnej" i „Ostoja Brzeźnicka";
- zachowanie obszarów dolin rzecznych oraz terenów leśnych dla zapewnienia prawidłowego funkcjonowania Południowo-Centralnego korytarza ekologicznego łączącego Roztocze z Lasami Janowskimi, Puszczami Sandomierską i Świętokrzyską, Przedborskim Parkiem Krajobrazowym;
- współpraca regionów w zakresie ochrony zasobów wód podziemnych w obrębie Głównych Zbiorników Wód Podziemnych: nr 420 „Wierzbica-Ostrowiec", 405 „Niecka radomska", 412/413 „Zbiornik Goszczewice-Szydłowiec" i terenów zagrożonych powodzią w dolinie rzeki Kamiennej.

- **Ponadregionalne szlaki turystyczne**
  - koordynacja przebiegu szlaków turystycznych, w tym szczególnie powiązanie tras rowerowych województwa świętokrzyskiego z projektowaną siecią tras *VeloMazovia* i Wiślaną Trasa Rowerową, m.in. w celu utworzenia Bursztynowego Szlaku *Geenways* oraz szlaków architektury drewnianej;
  - zagospodarowanie turystyczne szlaku Starachowickiej Kolei Wąskotorowej Starachowice – Iłża;
  - rozwój obszarów atrakcyjnych turystycznie położonych na styku województw.

- **Obszary zagrożenia powodzią**
  - realizacja działań zapobiegających powodzi w dolinie rzeki Wisły i Kamiennej.

- **Wartości kulturowe**
  - ochrona tradycji przemysłowych obszarów: starożytnego hutnictwa i górnictwa, Staropolskiego Okręgu Przemysłowego, Centralnego Okręgu Przemysłowego.

- **Współpraca z województwem mazowieckim w zakresie innowacyjności rejonu dawnej aglomeracji staropolskiej**
  - opracowanie i wdrożenie międzywojewódzkiego programu aktywizacji społeczno-gospodarczej oraz wzrostu zatrudnienia, z wykorzystaniem potencjałów endogenicznych rejonu stykowego, zarówno przemysłowych (w tym przetwórstwa rolno-spożywczego), jak i turystyczno-krajoznawczych;
  - realizacja projektu strategicznego: *Klaster Przemysłowy Dawnych Terenów Centralnego Okręgu Przemysłowego im. Premiera Eugeniusza Kwiatkowskiego*.

Z województwem warmińsko-mazurskim:

- **Powiązania infrastrukturalne**
  - **Drogi**
    - budowa drogi ekspresowej S7;
    - rozbudowa drogi krajowej nr 53;
    - rozbudowa drogi krajowej nr 57;
    - koordynacja modernizacji i utrzymania dobrego stanu technicznego dróg wojewódzkich o znaczeniu międzyregionalnym.

- **Koleje**
  - modernizacja linii kolejowej: nr 9 (E65) Warszawa – Gdańsk;
  - modernizacja linii kolejowej: nr 35 Ostrołęka – Szczytno (istotna w kontekście zapowiadanej realizacji lotniska regionalnego w Szymanach).
- **Energetyka**
  - budowa linii elektroenergetycznej 400 kV Płock – Olsztyn Mątki;
  - budowa linii elektroenergetycznej 400 kV Ostrołęka – Olsztyn Mątki;
  - rozbudowa powiazań linii elektroenergetycznych 110 kV.

- **Ochrona środowiska, przyrody i krajobrazu**
  - prowadzenie zintegrowanych działań ochronnych w Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym oraz obszarach chronionego krajobrazu: Zieluńsko-Rzęgnowskim, Okolice Rybna i Lidzbarka;
  - wspólne działania mające na celu ochronę ptaków i siedlisk w ramach sieci Natura 2000, tj. Doliny Wkry i Mławki, Doliny Omulwi i Płodownicy, Puszcza Piska oraz Ostoja Lidzbarska;
  - przeciwdziałanie fragmentacji przyrodniczej poprzez ochronę korytarzy ekologicznych mających istotne znaczenie dla funkcjonowania obszarów chronionych, obejmujących obszar Puszczy Kurpiowskiej, Puszczę Piską, doliny Wkry i Orzyca, Lasy Lidzbarskie oraz Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie;
  - ochrona obszarów zlewni rzek, m.in. Wkry, Omulwi i Mławki, poprzez porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami;
  - ochrona zasobów wód podziemnych Głównych Zbiorników Wód Podziemnych nr 214 „Zbiornik Działdowo” i nr 216 „Sandr Kurpie” przed zanieczyszczeniami;
  - poprawa bilansu wodnego wód powierzchniowych w zlewni rzeki Narwi poprzez skoordynowaną realizację obiektów małej retencji.

- **Wartości kulturowe**
  - Organizacja wspólnych imprez folklorystycznych promujących kurpiowską kulturę ludową.

- **Ponadregionalne szlaki turystyczne**
  - koordynacja przebiegu szlaków turystycznych, w tym szczególnie powiązanie tras rowerowych województwa warmińsko-mazurskiego z projektowaną siecią tras *VeloMazovia;*
  - rozwój obszarów atrakcyjnych turystycznie położonych na styku województw.

- **Obszary zagrożenia powodzią**

działania zapobiegające powodziom i ich skutkom na obszarach zagrożenia powodziowego w dolinach dopływów Narwi.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1 – Diagnoza stanu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego.

UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

I. UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Przez uwarunkowania polityki przestrzennej należy rozumieć czynniki wpływające na wybór celów i kierunków rozwoju przestrzennego województwa. Mają one charakter obiektywny, to znaczy są niezależne od woli podmiotu polityki.

Tak rozumiane uwarunkowania, w przypadku niniejszego opracowania, wynikają z:

- ustawowego obowiązku uwzględnienia w polityce przestrzennej województwa kontekstu europejskiego i krajowego (uwarunkowanie zewnętrzne),
- analizy i oceny zagospodarowania przestrzennego województwa określającej ograniczenia i możliwości rozwojowe (uwarunkowania wewnętrzne).

A. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE WOJEWÓDZTWA ZAPISANE W DOKUMENTACH UNII EUROPEJSKIEJ

Europejskie uwarunkowania rozwoju dla województwa mazowieckiego

Podstawowymi dokumentami UE, wyznaczającymi strategiczne cele i kierunki polityki rozwoju, w tym polityki przestrzennej, są:

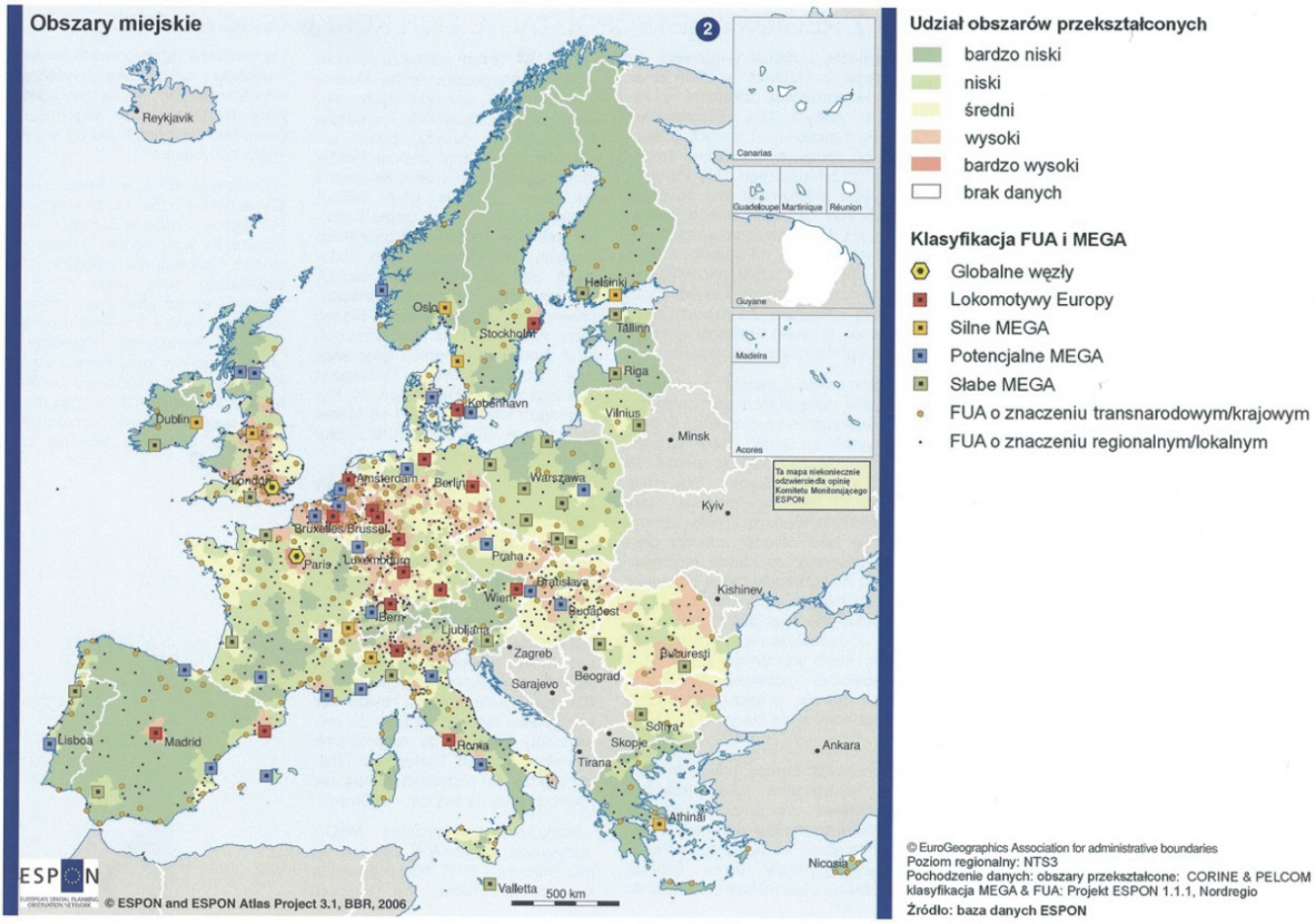
- ***Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*** – w której ustalono podstawowe priorytety:
  - wzrost inteligentny (ang. *smart growth*), czyli rozwój oparty na wiedzy i innowacjach;
  - wzrost zrównoważony (ang. *sustainable growth*), czyli transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów, zakładająca: ograniczenie do 2020 roku emisji gazów cieplarnianych o 20% w porównaniu z rokiem 1990, wzrost udziału energii odnawialnej o 20% (w Polsce 15%) oraz poprawę efektywności energetycznej o 20%;
  - wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu (ang. *inclusive growth*), czyli wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną, w której wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat powinien wynosić 75%.

- ***Agenda Terytorialna dla Unii Europejskiej*** **(ATUE)** wyznaczająca państwom członkowskim i regionom priorytety polityki przestrzennej. Należą do nich:
  - wzmacnianie rozwoju policentrycznego oraz innowacji poprzez tworzenie sieci współpracy miast i regionów metropolitalnych;
  - zapewnienie globalnej konkurencyjności regionów w oparciu o silne gospodarki lokalne;
  - wspieranie regionalnych klastrów konkurencyjności i innowacji;
  - wykorzystywanie kapitału społecznego i zasobów terytorialnych;

- wzmacnianie i rozbudowa sieci powiązań transeuropejskich;
- wzmacnianie struktur przyrodniczych i zasobów kulturowych jako wartości dodanej dla regionów;
- wspieranie wspólnego zarządzania ryzykiem związanego ze zmianami klimatycznymi.

- ***Karta Lipska nt. Zrównoważonych Miast Europejskich*** w swej części deklaratywnej wzywa do:
  - skoordynowanych działań wspierających politykę zintegrowanego rozwoju miejskiego;
  - uwzględnienia nowoczesnych sieci infrastrukturalnych, wyższej wydajności energetycznej, czystego transportu miejskiego;
  - prowadzenia aktywnej polityki innowacyjnej i edukacyjnej;
  - przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i szczególnej troski o najuboższe dzielnice miast.

Rysunek 1. Klasyfikacja ośrodków miejskich w Unii Europejskiej wg klasyfikacji ESPON

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

W świetle unijnych dokumentów przyjmuje się, że najważniejszymi europejskimi uwarunkowaniami rozwoju, odniesionymi do podstawowych elementów struktury zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, są ustalenia dotyczące:

- **Osadnictwa**

  - Zaliczenie Warszawy i jej najbliższych okolic do grupy potencjalnych Europejskich Metropolitalnych Obszarów Wzrostu – według klasyfikacji Europejskiej Sieci Obserwatoriów Planowania Przestrzennego (ESPON). Warszawa pełni w skali europejskiej wszystkie wyróżnione dla tej kategorii osadnictwa funkcje: administracyjną, transportową, naukową, decyzyjną, turystyczną i przemysłową. Jest najdalej wysuniętym na wschód obszarem metropolitalnym UE i stanowi pomost pomiędzy wschodem a zachodem UE.

- **Sieci transportowej**

  - W oparciu o międzynarodowe powiązania transportowe ustanowione w ramach szeregu międzynarowych instytucji, projektów i inicjatyw, w tym szczególnie:

    - **Paneuropejskich korytarzy transportowych:**

  - **KI** Helsinki – Tallin – Ryga – Kowno – Warszawa, którego wypełnienie stanowią: droga E67 (nr 8) Szypliszki – Suwałki – Augustów – Warszawa (*Via Baltica*) o projektowanych parametrach drogi ekspresowej oraz linia kolejowa E75 Trakiszki – Białystok – Warszawa (*Rail Baltica*);
  - **KII** Berlin – Warszawa – Mińsk Białoruski – Moskwa – Nowogród, którego wypełnienie stanowią: autostrada A2 na kierunku Berlin – Warszawa – Mińsk, linia kolejowa E20 na kierunku Berlin – Kunowice – Warszawa – Terespol z obwodnicą towarową CE20 na odcinku Łowicz – Skierniewice – Łuków;
  - **KVI** Gdynia/Gdańsk – Warszawa – Katowice – Żylina – Ostrawa – Brzecław, którego wypełnienie stanowi autostrada A1 i linia kolejowa E65 relacji Gdańsk – Warszawa – Katowice (CMK). Drugie połączenie drogowe przez Warszawę to droga nr 7 na odcinku północnym od Warszawy i droga nr 8 na odcinku południowo-zachodnim od Warszawy.

    - **Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T i funduszu Łącząc Europę (CEF, Connecting Europe Facility) oraz wyznaczonych w ich ramach korytarzy transportowych sieci bazowej:**

  - **Morze Bałtyckie – Morze Adriatyckie**: Gdynia – Gdańsk – Katowice/Sławków, Gdańsk – Warszawa – Katowice, Katowice – Ostrawa – Brno – Wiedeń, Szczecin/Świnoujście – Poznań – Wrocław – Ostrawa, Katowice – Żylina – Bratysława – Wiedeń, Wiedeń – Graz – Villach – Udine – Triest, Udine – Wenecja – Padwa – Bolonia – Rawenna, Graz – Maribor – Lublana – Koper/Triest

- **Morze Północne – Morze Bałtyckie**: Helsinki – Tallin – Ryga, Windawa - Ryga, Ryga – Kowno, Kłajpeda – Kowno – Wilno, Kowno – Warszawa, granica Polski z Białorusią – Warszawa – Poznań, Frankfurt nad Odrą – Berlin – Hamburg, Berlin – Magdeburg – Brunszwik – Hanower, Hanower – Brema – Bremerhaven/Wilhelmshaven, Hanower – Osnabruck – Hengelo – Almelo – Deventer – Utrecht, Utrecht – Amsterdam, Utrecht – Rotterdam – Antwerpia, Hanower – Kolonia – Antwerpia.

▪ **30 Priorytetowych Osi Transportowych sieci TEN-T:**

- **Oś nr 23 –** korytarz kolejowy Gdańsk – Warszawa – Brno/Bratysława – Wiedeń;
- **Oś nr 25 –** korytarz drogowy: Gdańsk – Brno/Bratysława – Wiedeń;
- **Oś nr 27 –** korytarz kolejowy – Warszawa – Kowno – Ryga – Tallin – Helsinki.

▪ **Kolejowych Korytarzy Transportowych (*Railway Freight Corridors*, RFC):**

- **Korytarz 5 –** Gdynia – Katowice – Ostrawa/Żylina – Bratysława/Wiedeń – /Klagenfurt – Udine – (Wenecja – Bolonia/Rawenna)/Triest – /Graz – Maribor – Lublana – Koper/Triest;
- **Korytarz 8 –** Bremerhaven/Rotterdam/Antwerpia – Akwizgran/Berlin – Warszawa – Terespol/Kowno.

(Mapa Z.1. *Paneuropejskie korytarze transportowe i korytarze sieci bazowej TEN-T*)

Mapa Z.1. Paneuropejskie korytarze transportowe i korytarze sieci bazowej TEN-T

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Paneuropejskie korytarze transportowe i korytarze sieci bazowej TEN-T

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

korytarze transportowe sieci bazowej TEN-T:

- Bałtyk - Adriatyk
- Morze Północne - Bałtyk
- Morze Śródziemne
- Kraje Orientu / wschodnich wybrzeży Morza Śródziemnego
- Ren - Dunaj
- Skandynawia - Morze Śródziemne

- paneuropejskie korytarze transportowe
- VI — numeracja paneuropejskich korytarzy transportowych
- postulowany paneuropejski korytarz transportowy
- postulowany szlak drogowy
- stolice państw i ważniejsze miasta

Źródło: opracowania MBPR.

Ponadto w ramach Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T i funduszu Łącząc Europę (CEF, Connecting Europe Facility) *Plan* przyjmuje kształt podstawowych elementów infrastruktury transportowej oparty na **sieci bazowej** i **sieci kompleksowej**.

Tabela 1. Sieć TEN-T w województwie mazowieckim

Sieć TEN-T w województwie mazowieckim		
Sieć bazowa		
Numer	**Przebieg**	**Klasa techniczna docelowo**
Drogi		
A2	granica województwa - węzeł Konotopa - węzeł Lubelska - Siedlce - granica województwa	autostrada
S2	węzeł Konotopa - węzeł Lubelska	droga ekspresowa
S7	granica województwa - Mława - Płońsk - Zakroczym - Czosnów - Łomianki - Warszawa	droga ekspresowa
S8	Warszawa - Radzymin - Wyszków - Ostrów Mazowiecka	droga ekspresowa
S17	Warszawa - Garwolin - granica województwa	droga ekspresowa
S61	Ostrów Mazowiecka - granica województwa	droga ekspresowa
Koleje		
E20	Warszawa - Siedlce - granica województwa (Łuków)	pasażerskie/towarowe (CEF)
E20	granica województwa (Łowicz) - Sochaczew – Błonie - Warszawa	towarowe (CEF)
E65	Warszawa - Nasielsk - Ciechanów - Mława – granica województwa	pasażerskie/towarowe (CEF)
E65	Centralna Magistrala Kolejowa	pasażerskie dużych prędkości/towarowe (CEF)
E75	Warszawa - Tłuszcz - Łochów - Małkinia Górna - granica województwa (Białystok)	pasażerskie/towarowe (CEF)
linia Y	Warszawa - Łódź - Wrocław/Poznań	pasażerskie dużych prędkości (CEF)
Sieć kompleksowa		
Drogi		
S7	Warszawa - Grójec - Białobrzegi - Radom – Szydłowiec - granica województwa	droga ekspresowa
S8	Ostrów Mazowiecka - granica województwa	droga ekspresowa
S8	Warszawa - Mszczonów - granica województwa	droga ekspresowa
S10	granica województwa - Płock - Płońsk	droga ekspresowa
S12	granica województwa - Przysucha - Radom – Zwoleń - granica województwa	droga ekspresowa
S19	granica województwa - Łosice – granica województwa	droga ekspresowa
Koleje		
E20	granica województwa (Łowicz) - Sochaczew - Błonie - Warszawa	pasażerskie

CE20	granica województwa (Skierniewice) - Mszczonów - Czachówek - Pilawa - Mińsk Mazowiecki	pasażerskie
CE65/1	granica województwa (Skierniewice) - Żyrardów - Warszawa	pasażerskie
linia nr 7	Warszawa - Pilawa - granica województwa (Lublin)	pasażerskie
linia nr 8	Warszawa - Radom - granica województwa (Kielce)	pasażerskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komisji Europejskiej

- **Środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu, w zakresie tworzenia sieci obszarów Natura 2000**

Ochrona środowiska przyrodniczego w województwie mazowieckim determinowana jest przez Europejską Sieci Natura 2000. Na terenie województwa jest wyznaczonych 77 takich obszarów o powierzchni 624,2 tys. ha. Wyróżnia się wśród nich:

- ***Obszary Specjalnej Ochrony ptaków (OSO)*** wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 roku tzw. „Dyrektywy Ptasiej" w sprawie ochrony dzikich ptaków. Obszary te wyznaczane są w celu ochrony rzadkich i zagrożonych gatunków ptaków (17 obszarów o powierzchni 427,7 tys. ha);
- ***Specjalne Obszary Ochrony siedlisk (SOO)*** *oraz obszary mające znaczenie dla Wspólnoty* wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja1992 roku tzw. "Dyrektywy Siedliskowej", w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory. Obszary te powoływane są w celu ochrony rzadkich lub zagrożonych siedlisk i zwierząt z pominięciem ptaków (60 obszarów o powierzchnia 196,5 tys. ha).

- **Rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich**

Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w województwie mazowieckim uwarunkowany jest w dużej mierze polityką Unii Europejskiej, w szczególności Wspólną Polityką Rolną (WPR). Ukierunkowanie środków finansowych w ramach tej polityki oraz zasady ich alokacji po roku 2013 nadal pozostaną silnymi determinantami funkcjonowania rolnictwa i obszarów wiejskich w województwie mazowieckim.

Spośród rozwiązań przyjętych przez Parlament Europejski i Radę, w odnoszącym się do WPR pakiecie legislacyjnym na lata 2014-2020[16], najbardziej istotne dla obszarów wiejskich i rolnictwa województwa mazowieckiego są:

- utrzymanie ogólnego kształtu WPR opartego na dwóch filarach, tj. pierwszym – służącym głównie poprawie sytuacji dochodowej rolników, oraz drugim – ukierunkowanym przede wszystkim na modernizację sektora rolnego oraz na wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich;

[16] Teksty przyjętych rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) zostały opublikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej nr L 347 z 20 grudnia 2013 roku.

- wprowadzenie zasady *greeningu* (tzw. zielonego komponentu), tj. uzależnienia wypłaty części płatności w ramach WPR od realizacji określonych praktyk rolniczych.
  Powyższe może skutkować obciążeniem rolników większymi kosztami oraz prowadzić do zmniejszenia konkurencyjności rolnictwa i spadku dochodów gospodarstw rolnych;
- konieczność ponownego wyznaczenia obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) – co może spowodować znaczną ich redukcję w województwie mazowieckim (obecnie blisko 3/4 powierzchni użytków rolnych w województwie jest zaliczonych do tego typu obszarów), a tym samym zmniejszenie transferu środków dla regionu.

UWARUNKOWANIA KRAJOWE

Województwo Mazowieckie w dokumentach strategicznych Państwa

Zgodnie z art. 39 ust. 4 i art. 47. ust. 2 *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* w planie zagospodarowania przestrzennego województwa uwzględnia się ustalenia koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, dotyczące w szczególności:

- podstawowych elementów krajowej sieci osadniczej;
- wymagań z zakresu ochrony środowiska przyrodniczego, zabytków, z uwzględnieniem obszarów podlegających ochronie;
- rozmieszczenia infrastruktury społecznej o znaczeniu międzynarodowym i krajowym;
- rozmieszczenie obiektów infrastruktury technicznej i transportowej, strategicznych zasobów wodnych i obiektów gospodarki wodnej o znaczeniu międzynarodowym i krajowym;
- obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym.

Za najważniejsze z punktu widzenia niniejszego *Planu* ustalenia obowiązującej *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* (KPZK 2030) uznano:

A) *Cele i ogólne kierunki krajowej polityki przestrzennej określone jako:*

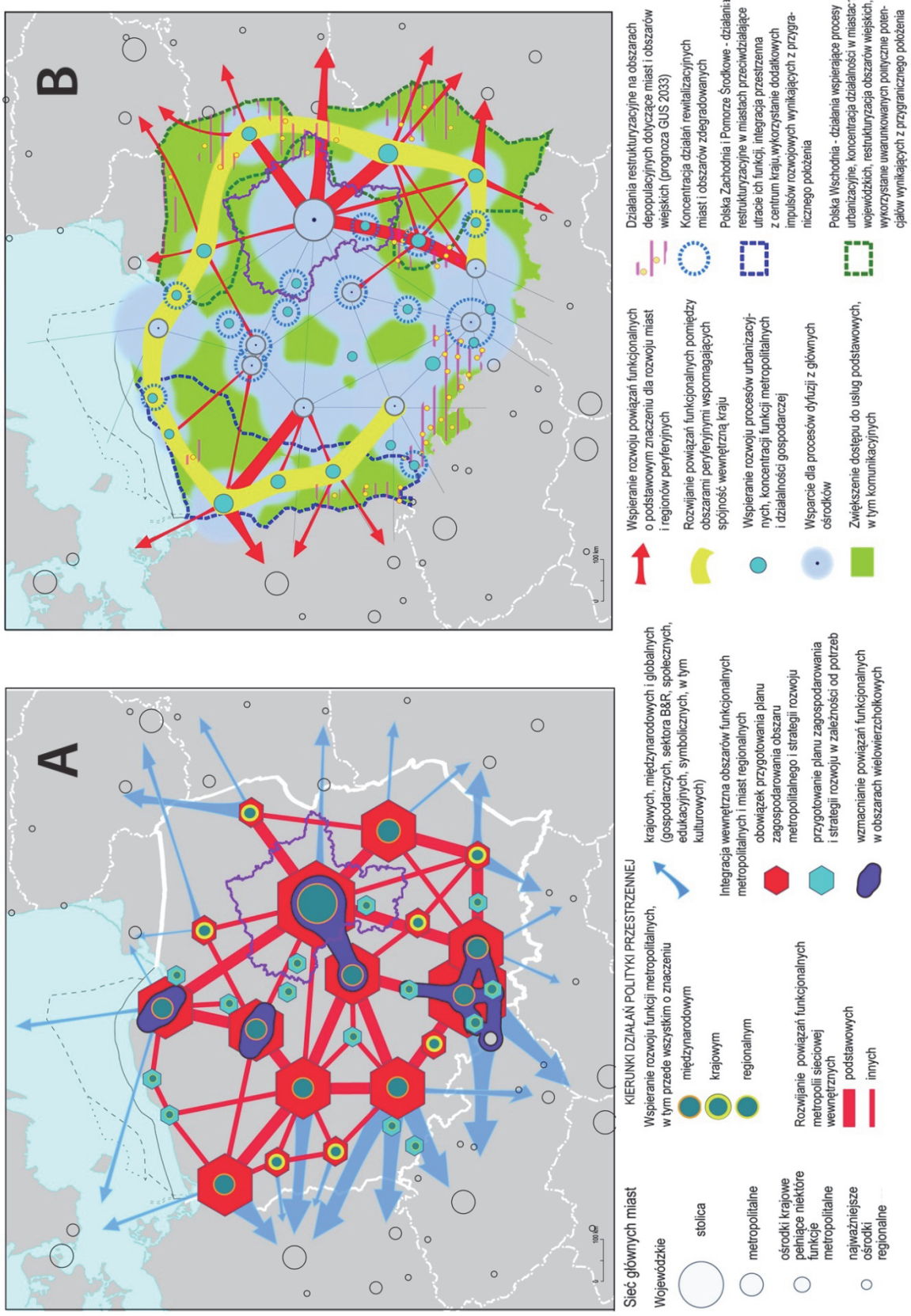
- ***Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększania zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.***
- **Wizja polskiej przestrzeni opartej o sieć powiązań funkcjonalnych krajowych ośrodków wzrostu z europejską siecią metropolii.** (Rysunek 2A)
- **Efektywne wykorzystanie potencjału całego kraju poprzez zapewnienie spójności terytorialnej** (Rysunek 2B i 3) **i kierowanie działań do obszarów miast i rejonów peryferyjnych,** polegających w szczególności na:
  - wspomaganiu restrukturyzacji obszarów wiejskich,
  - wspieraniu rozwoju funkcji metropolitalnych słabszych ośrodków miejskich,

- wspieraniu rozwoju ośrodków regionalnych i subregionalnych,
- wspomaganiu procesów koncentracji urbanizacji w miastach średnich i wybranych małych.

Działania te powinny być nastawione na integrację funkcjonalną (zwiększanie dostępności transportowej wewnątrz regionów), wspomaganie rozwoju specjalizacji terytorialnej oraz wspomaganie spójności w specyficznych obszarach problemowych.

B) Zasady kształtowania sieci osadniczej, które dla województwa mazowieckiego, zakładają następujące cechy i przekształcenia:

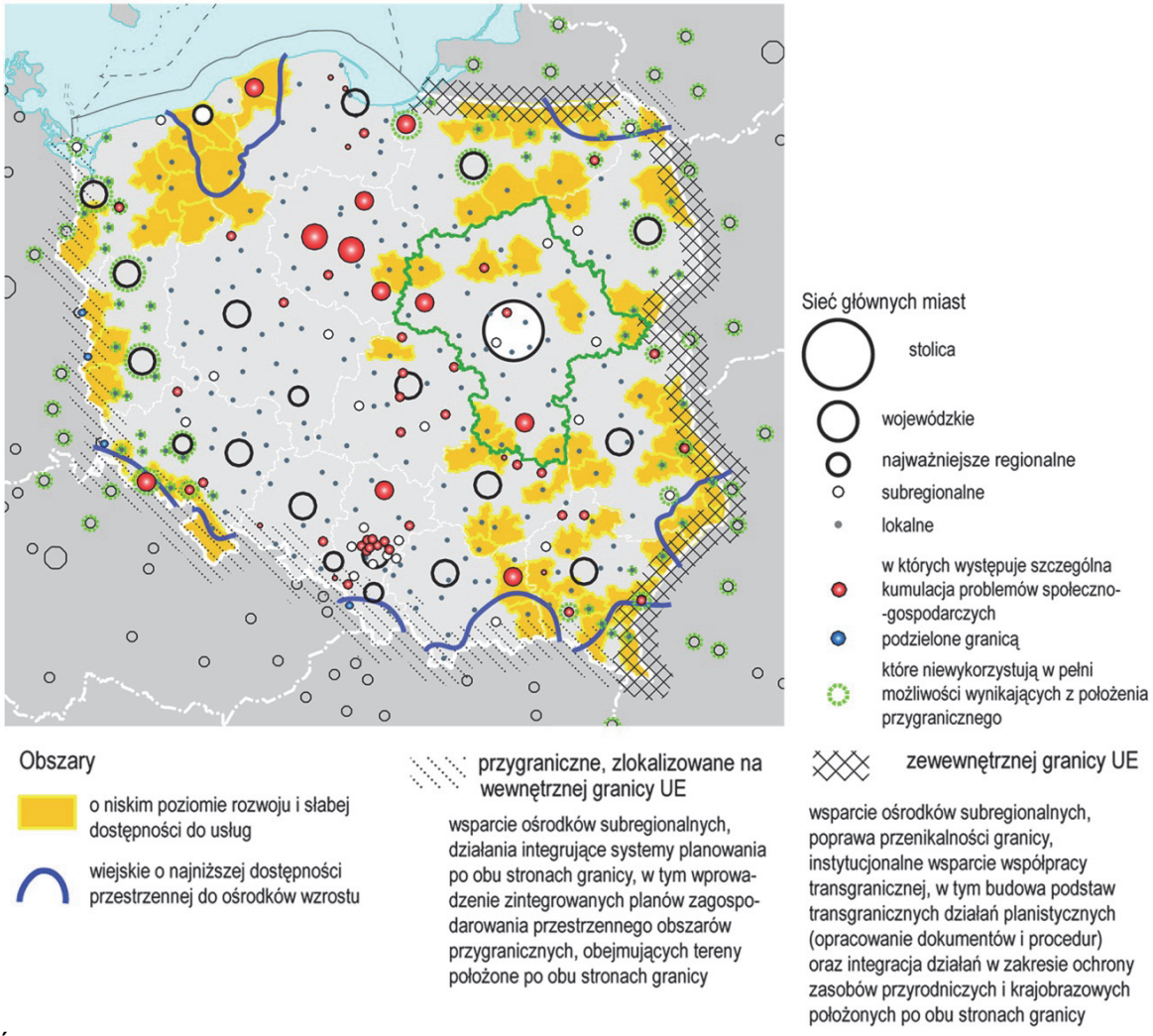
- **Warszawa** – jako miasto wojewódzkie i stolica kraju, ośrodek metropolitalny o znaczeniu europejskim - w roku 2030 stanowi główny węzeł krajowej sieci powiązań funkcjonalnych miast (Rysunek 4), w skład której wchodzą również: Aglomeracja Górnośląska, Łódź, Kraków, Trójmiasto, Wrocław, Poznań, Szczecin, duopol Bydgoszcz – Toruń oraz Lublin;
- W obrębie sieci powiązań następuje wytworzenie silnego układu dwubiegunowego: Warszawa – Łódź;
- Następuje tworzenie nowej struktury funkcjonalno-przestrzennej z Warszawą, Wilnem, Mińskiem, Kijowem, Bratysławą, Pragą, Berlinem, Budapesztem, Wiedniem, Kopenhagą, Sztokholmem, Rygą, jako przeciwwaga dla Europejskiego Pentagonu (obszaru którego wierzchołkami są Paryż, Mediolan, Monachium, Hamburg i Londyn);
- **Płock i Radom** – ośrodki regionalne (miasta o liczbie ludności od 100 do 300 tysięcy) - jako ośrodki równoważenia rozwoju, połączone są z głównym węzłem tj. Warszawą;
- **Siedlce, Ostrołęka, Ciechanów** (byłe miasta wojewódzkie) oraz **Legionowo** i **Pruszków** (miasta o liczbie ludności 50-100 tysięcy) – ośrodki subregionalne dowiązane są do metropolii warszawskiej;
- Wybrane miasta (liczące poniżej 50 tys. mieszkańców) posiadające zdolności rozwojowe – ośrodki lokalne.

Rysunek 2. A) Kierunki działań polityki przestrzennej służące podniesieniu konkurencyjności głównych ośrodków miejskich określone w KPZK. B) Kierunki działań polityki przestrzennej na rzecz poprawy spójności wewnętrznej kraju określone w KPZK.

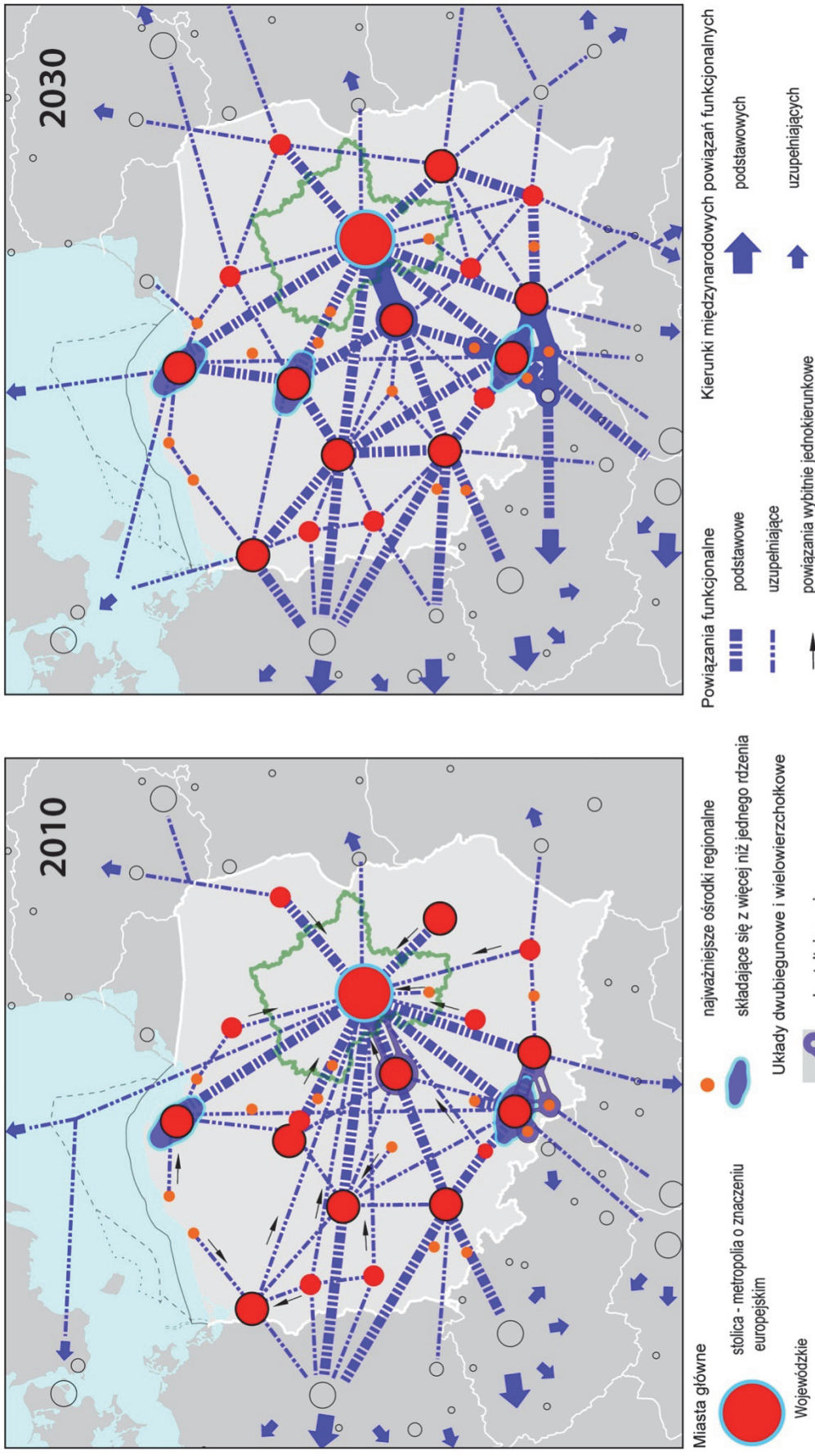
Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Rysunek 3. Obszary wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji określone w KPZK

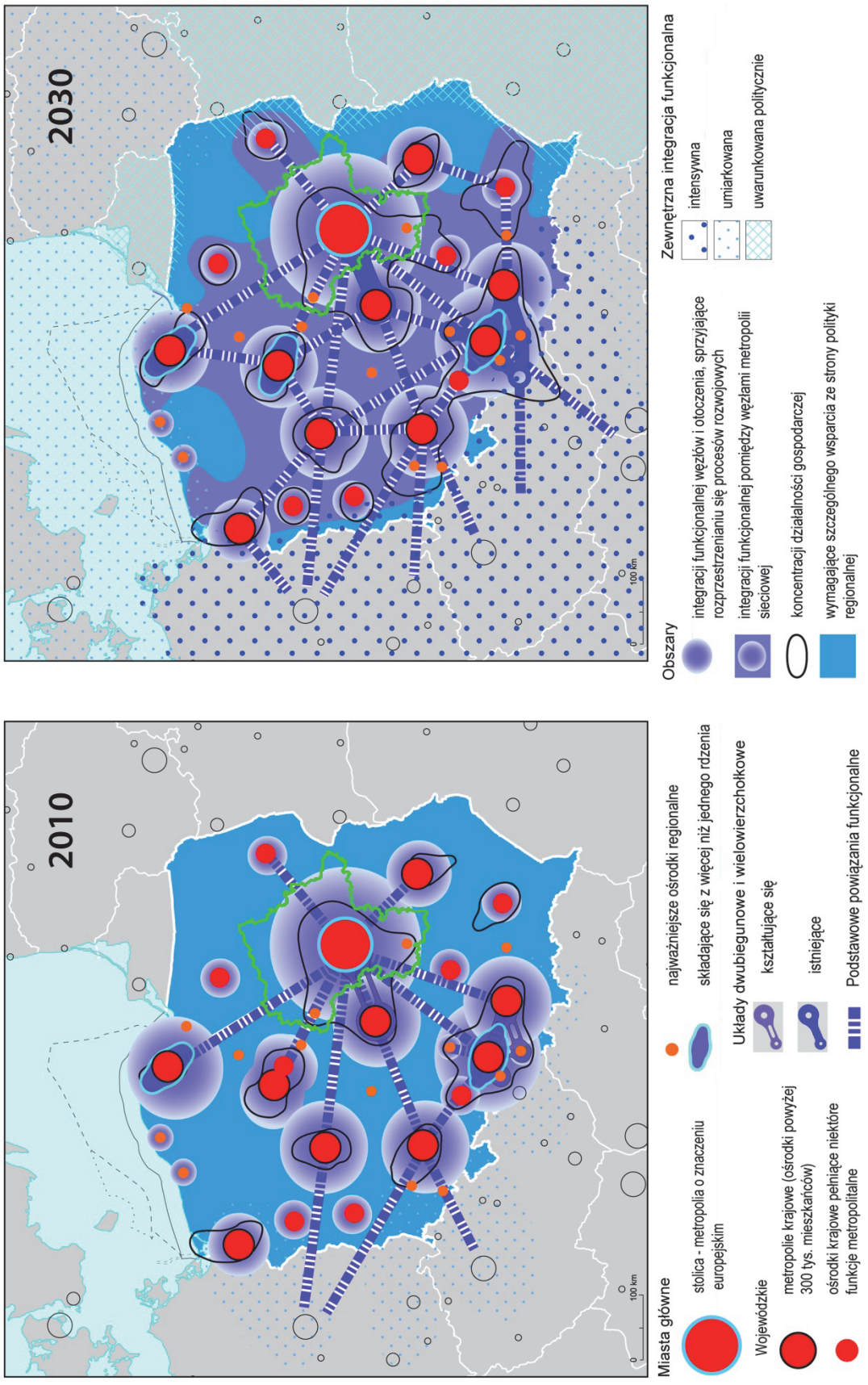
Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,

Rysunek 4. Powiązania funkcjonalne głównych ośrodków miejskich w 2010 i 2030 określone w KPZK

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Rysunek 5. Kierunki integracji polskiej przestrzeni w 2010 i 2030 określone w KPZK

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

C) Kierunki działań w zakresie kształtowania sieci osadniczej:

- wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych głównych ośrodków miejskich poprzez:
  - wzmacnianie potencjału badawczo-naukowego,
  - wzmacnianie i dywersyfikację funkcji gospodarczych (zwłaszcza w zakresie gospodarki opartej na wiedzy);
  - lokowanie wybranych funkcji zarządzających sektora publicznego o zasięgu krajowym i regionalnym;
  - rozwój usług publicznych wyższego rzędu;
  - lokalizowanie i wzmacnianie funkcji symbolicznych (w tym kulturowych) o znaczeniu krajowym i międzynarodowym;

- intensyfikacja powiązań funkcjonalnych pomiędzy głównymi węzłami sieci osadniczej w układzie krajowym i międzynarodowym, poprzez:
  - wzmacnianie powiązań w zakresie gospodarczym, społecznym, naukowym, kulturowym między Warszawą a Płockiem i Radomiem;
  - wzmacnianie potencjału i konkurencyjności Płocka i Radomia poprzez uruchomienie ich endogenicznego potencjału rozwoju;
  - wzmacnianie współpracy i zapewnienie synergii rozwoju obszarów metropolitalnych Warszawy i Łodzi;
  - tworzenie sieci współpracy uczelni wyższych i instytucji sektora naukowo-badawczego, wspieranie współpracy sektora wiedzy z gospodarką, inicjatywami przedsiębiorczymi i innowacyjnymi, rozwój współpracy instytucji kultury – między Warszawą a głównymi ośrodkami miejskimi;
  - wzmacnianie i promowanie rozwoju współpracy gospodarczej i otoczenia biznesu poprzez intensyfikację procesów współpracy gospodarczej Warszawy z największymi ośrodkami miejskimi na poziomie krajowym;

- integracja obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich poprzez:
  - obowiązkowe wyznaczenie w planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego miejskiego obszaru funkcjonalnego ośrodka wojewódzkiego (obszaru metropolitalnego) Warszawy oraz opracowanie planu zagospodarowania przestrzennego tego obszaru i strategii rozwoju;
  - zalecane wyznaczenie obszarów funkcjonalnych ośrodków regionalnych: Płocka i Radomia oraz opracowanie ich planów zagospodarowania przestrzennego i strategii rozwoju (w zależności od potrzeb);
  - możliwość wyznaczenia obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych;
  - opracowanie planów zagospodarowania przestrzennego i strategii rozwoju w wyznaczonych obszarach funkcjonalnych ośrodków subregionalnych (w zależności od potrzeb);
  - rewitalizację zdegradowanych dzielnic miast – szczególnie Radomia, w których nastąpił upadek podstawowych branż przemysłu tworzących ich bazę ekonomiczną;
  - poprawę dostępności transportowej wewnątrz obszarów funkcjonalnych ośrodków miejskich;

- wspieranie rozwoju ośrodków subregionalnych poprzez:
  - wsparcie rozwoju funkcji usługowych średniego rzędu;
  - poprawę dostępności transportowej do największych ośrodków miejskich;
  - restrukturyzację i rewitalizację obszarów zdegradowanych;

- wspomaganie rozwoju ośrodków lokalnych (miast powiatowych i innych miast posiadających zdolności rozwojowe) poprzez:
  - wspieranie rozwoju funkcji gospodarczych oraz usługowych;
  - zapewnienie rozwoju infrastruktury transportowej wzmacniającej dostępność ośrodków z obszarów wiejskich.

D) Cele i działania dotyczące gospodarki i innowacyjności, polegające na:

- wspieraniu i rozwoju usług publicznych wyższego rzędu w głównych ośrodkach miejskich województwa;
- lokalizowaniu funkcji naukowych, gospodarczych (zwłaszcza w zakresie gospodarki opartej na wiedzy) i symbolicznych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym;
- tworzeniu i intensyfikacji powiązań między ośrodkami metropolitalnymi (Warszawa) a ośrodkami regionalnymi: Płockiem, Radomiem (które w przyszłości mają uzupełniać policentryczną sieć metropolii) i subregionalnymi: Ciechanów, Ostrołęka, Siedlce, Pruszków, Legionowo;
- zwiększaniu roli inwestycji pozarolniczych na obszarach wiejskich poprzez tworzenie instytucji otoczenia biznesu, w tym instytucji doradczych, inkubatorów przedsiębiorczości, parków przemysłowych;
- wsparciu rozwoju klastrów, zarówno w zakresie wysokich technologii, ale także w zakresie przemysłów tradycyjnych.

E) Główne kierunki działań dotyczące rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa:

- wspomaganie restrukturyzacji obszarów wiejskich poprzez wzmocnienie ich potencjału rozwojowego i poszerzanie lokalnych rynków pracy w drodze m.in.:
  - wspomagania wielofunkcyjnego rozwoju,
  - wzmacniania kapitału społecznego i ludzkiego,
  - rozwoju szeroko rozumianej infrastruktury technicznej i społecznej,
  - wzmacniania funkcji rolniczej (na obszarach z jej dominacją), poprzez np.: usprawnianie procesów produkcyjnych, organizowanie rynków rolnych, inicjowanie współpracy producentów, pozyskiwanie rynków zagranicznych;
- integracja przestrzenna i funkcjonalna obszarów wiejskich, służąca dywersyfikacji struktury gospodarczej, zwłaszcza rozwoju funkcji komplementarnych do produkcji rolnej, poprzez:
  - zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej (m.in. rozwój infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, szczególnie szerokopasmowego Internetu, oraz zapewnienie dostępu do usług edukacyjnych o odpowiednim standardzie),
  - tworzenie warunków do zwiększenia inwestycji pozarolniczych (m.in. rozwój otoczenia biznesu, zapewnienie dostępu do infrastruktury energetycznej o odpowiednim standardzie),

- wspomaganie rozwoju miast powiatowych i ośrodków o znaczeniu lokalnym stymulujących rozwój lokalny;

- wspomaganie rozwoju specjalizacji terytorialnej, co w odniesieniu do obszarów o utrzymujących się funkcjach rolniczych oznacza optymalne wykorzystanie ich walorów dla zapewnienia strategicznych, długofalowych interesów państwa w zakresie gospodarki żywnościowej, m.in. poprzez:
  - wyznaczenie w planach zagospodarowania przestrzennego województw obszarów ochrony gleb dla celów produkcji rolnej,
  - opracowanie i wdrożenie zasad ochrony najlepszych gruntów rolnych i lasów przed funkcjami konfliktogennymi, w tym przed przeznaczaniem na inne cele.

W ramach KPZK 2030 wyróżniono dwa typy wiejskich obszarów funkcjonalnych:

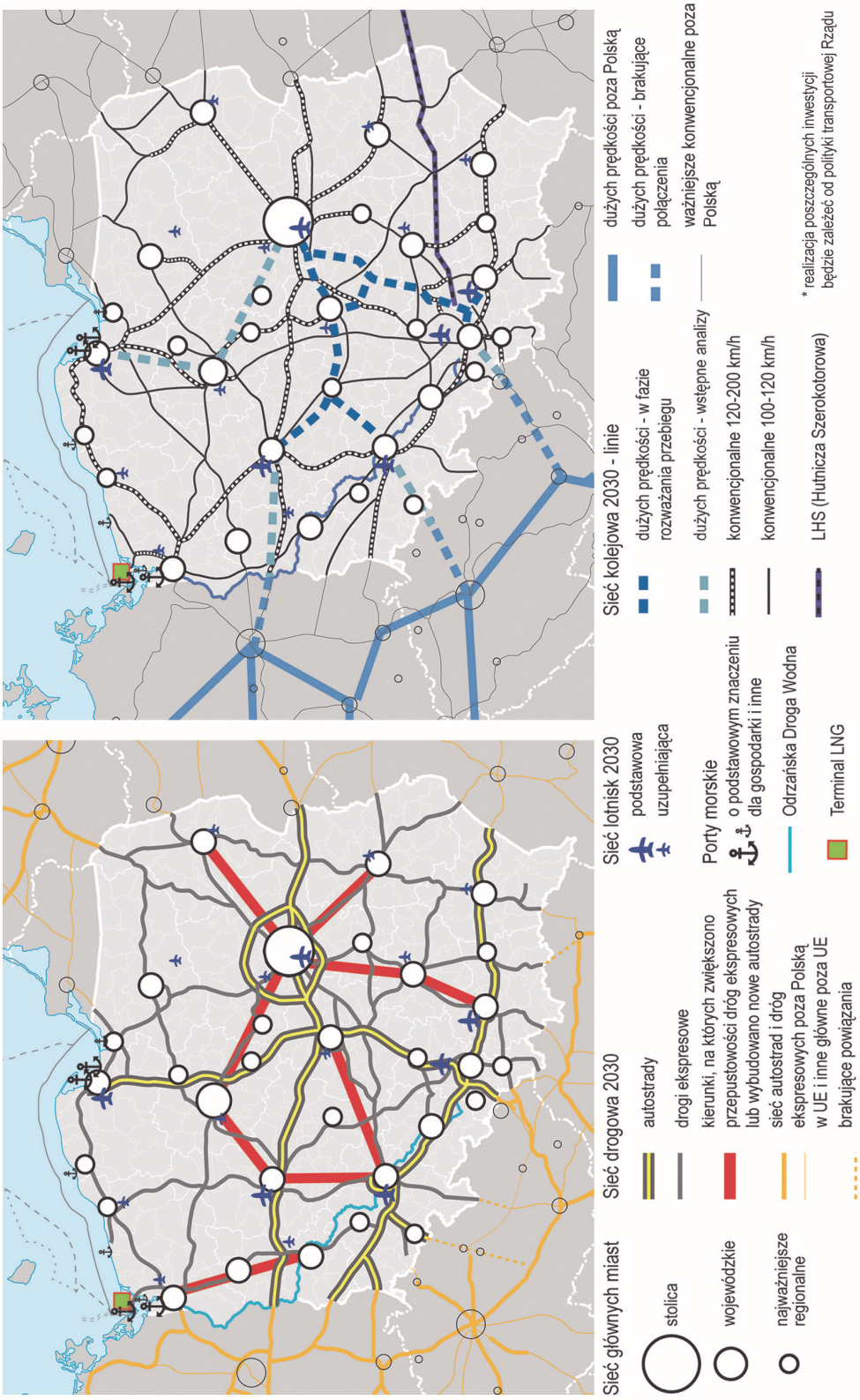
- **uczestniczące w procesach rozwojowych,** położone poza zurbanizowaną strefą podmiejską, charakteryzujące się różnorodnymi silnymi powiązaniami z dużymi miastami i urozmaiconą działalnością pozarolniczą, ale także stosunkowo dobrym potencjałem rolniczym[17];
- **wymagające wsparcia procesów rozwojowych**, w których m.in. czynnik potencjału jak i czynniki kulturowe wynikają z dominacji sektora rolniczego[18].

F) Ustalenia dotyczące systemów transportowych, zakładające:

- poprawę dostępności Wrocławia, Szczecina, Gdańska, Krakowa, Rzeszowa, Lublina, Białegostoku, Bydgoszczy do Warszawy;
- wzmocnienie układu bipolarnego Warszawa – Łódź;
- podniesienie rangi i priorytetu realizacyjnego inwestycji w transeuropejskich korytarzach TEN-T: Warszawa – Łomża – Ełk – Kowno (*Via Baltica*) – Warszawa – Białystok – Mińsk – Moskwa, Warszawa – Mińsk – w standardzie autostrady;
- zwiększenie przepustowości dróg ekspresowych i/lub budowa nowych autostrad pomiędzy Warszawą a Toruniem i Bydgoszczą, a także Krakowem, Lublinem i Białymstokiem;
- budowę autostradowej obwodnicy Warszawy;
- budowę kolei dużych prędkości – tzw. ”Y” relacji Warszawa – Łódź – Poznań/Wrocław;
- budowę kolei dużych prędkości Warszawa – Płock – Włocławek – Bydgoszcz – Gdańsk;
- budowę kolei dużych prędkości Grodzisk Mazowiecki – Zawiercie (obecna CMK);
- modernizację linii kolejowych do prędkości 100-120km/h na liniach: Warszawa – Łódź; Warszawa – Lublin, Warszawa – Białystok – Ełk, Radom – Kielce – Kraków, Warszawa – Gdańsk.

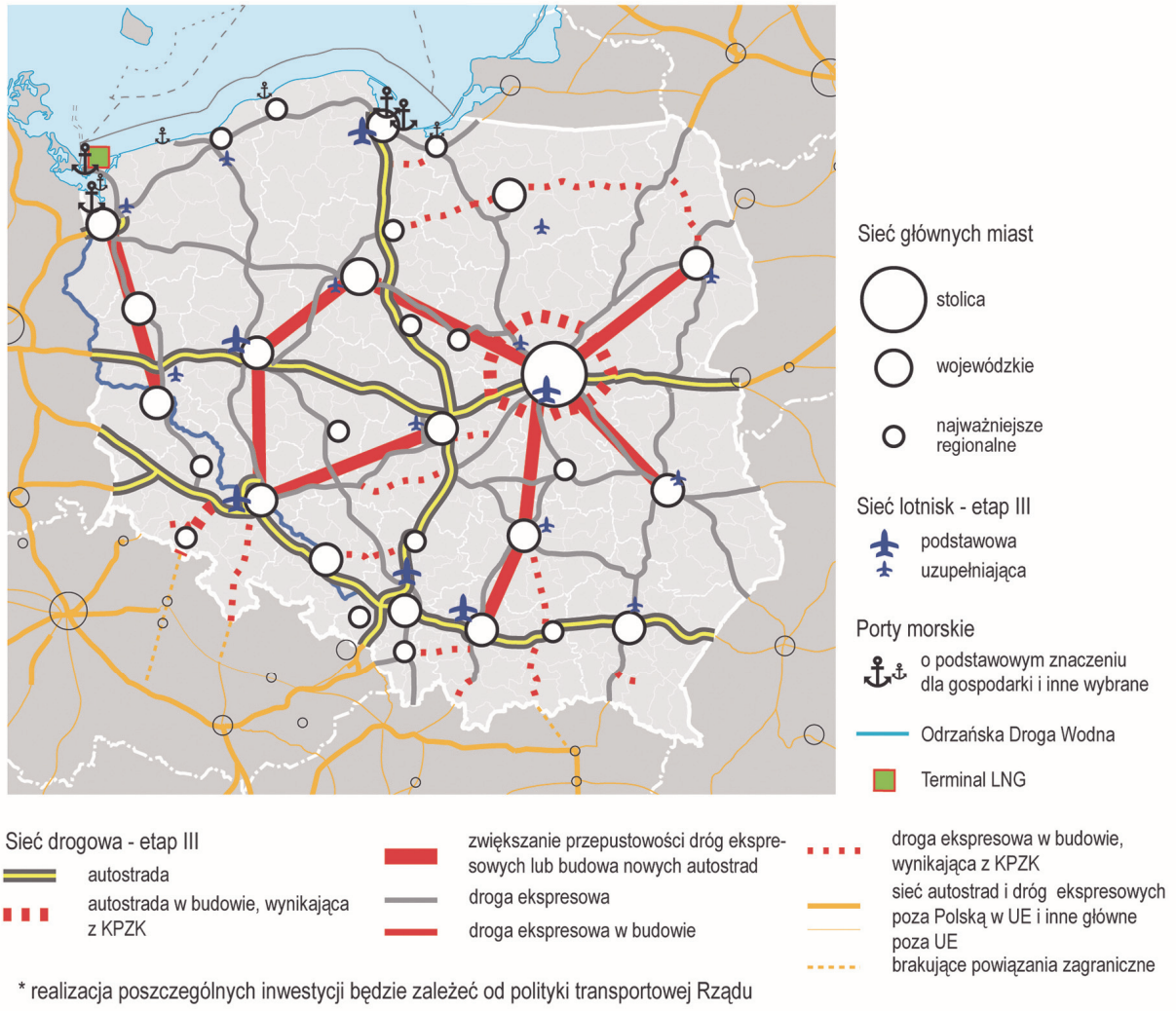
[17] Obszary te powinny zostać wyznaczone w ramach strategii rozwoju i planu zagospodarowania przestrzennego województwa jako obszary o dobrych warunkach do rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych.
[18] W systemie planowania przestrzennego i polityki regionalnej obszary te powinny być identyfikowane i wyznaczane na poziomie regionalnym, w szczególności obowiązkowo ujęte w strategii rozwoju województwa oraz uwzględnione w planie zagospodarowania przestrzennego województwa dla rozwiązania wskazanych problemów.

Rysunek 6. A) Wizja kształtowania podstawowych elementów sieci drogowej 2030 w KPZK
B) Wizja kształtowania podstawowych elementów sieci kolejowej 2030 w KPZK

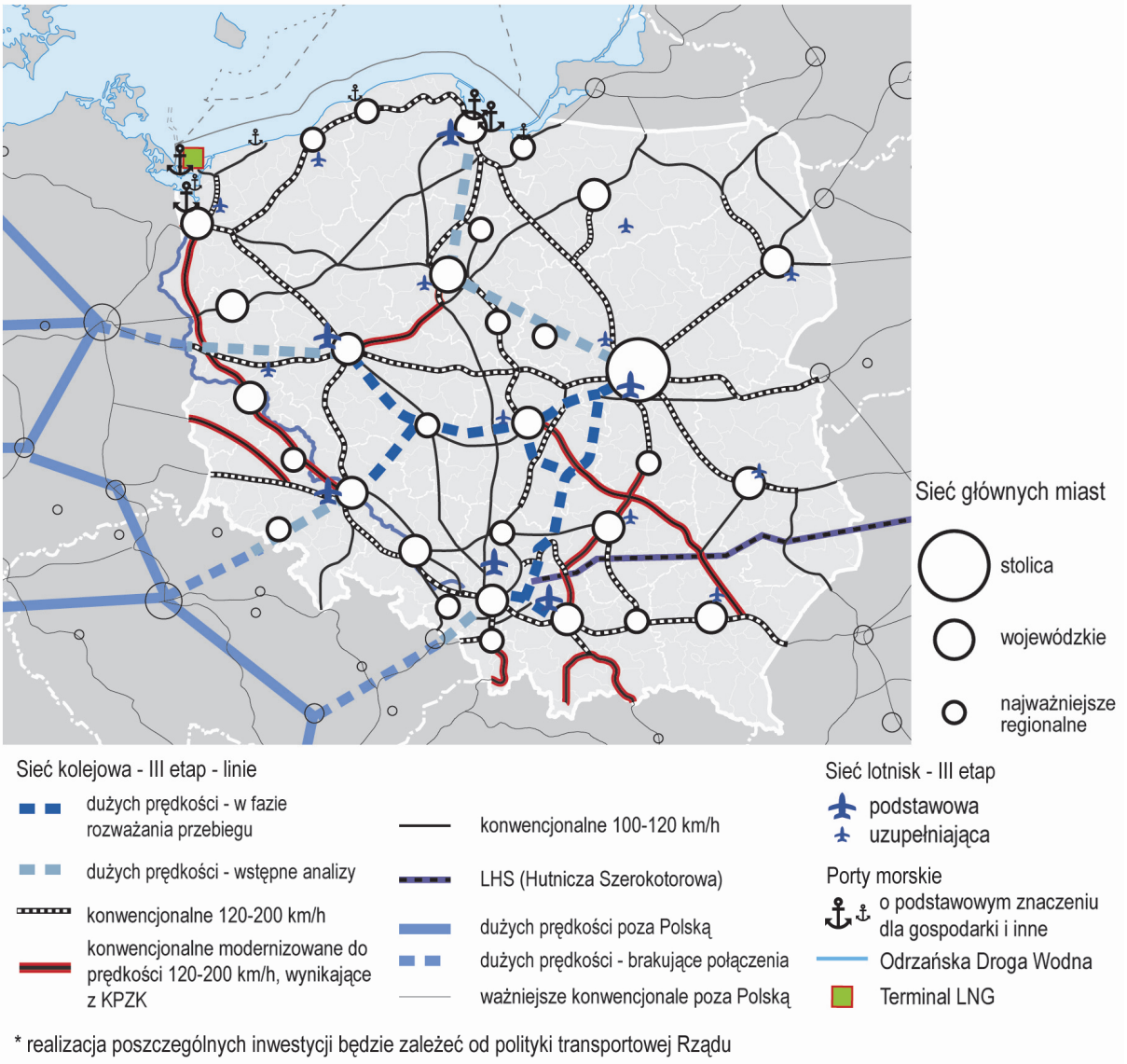
Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Rysunek 7. Przewidywany rozwój sieci drogowej na tle sieci lotnisk, portów morskich i Odrzańskiej Drogi Wodnej – III etap wyznaczony w KPZP

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

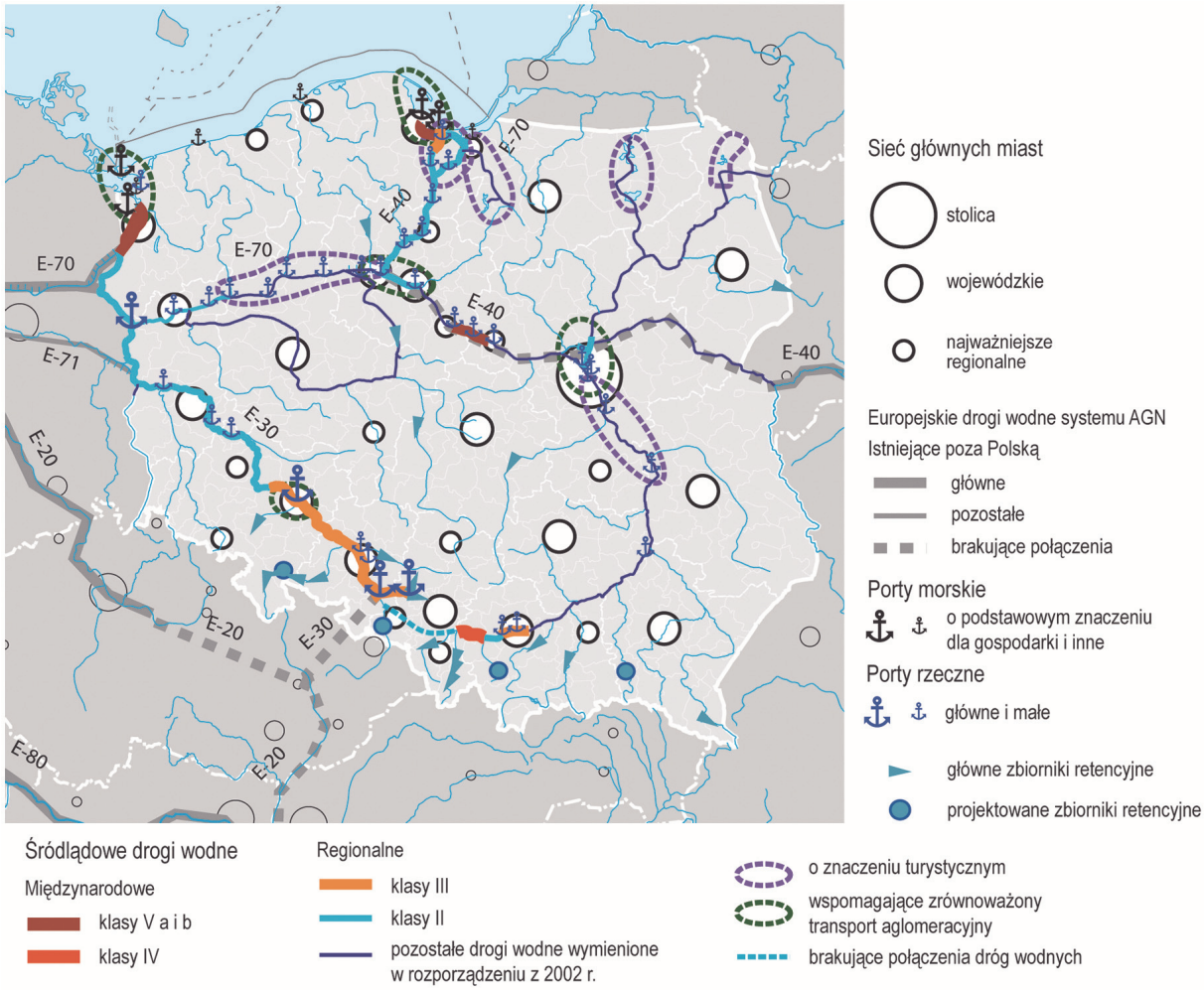
Rysunek 8. Przewidywany rozwój sieci kolejowej na tle sieci lotnisk, portów morskich i Odrzańskiej Drogi Wodnej – III etap określony w KPZK

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Ustalenia dotyczące **transportu lotniczego** (Rysunek 8) zakładają funkcjonowanie sieci lotnisk, składającej się z portów lotniczych podstawowych i uzupełniających: Lotniska Chopina w Warszawie i Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin. Otwartą kwestią pozostaje natomiast budowa centralnego lotniska dla Polski. Obsługę wszystkich funkcjonujących i planowanych portów lotniczych zapewni transport szynowy.

Rysunek 9. Śródlądowe drogi wodne w Polsce 2011 z KPZK

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

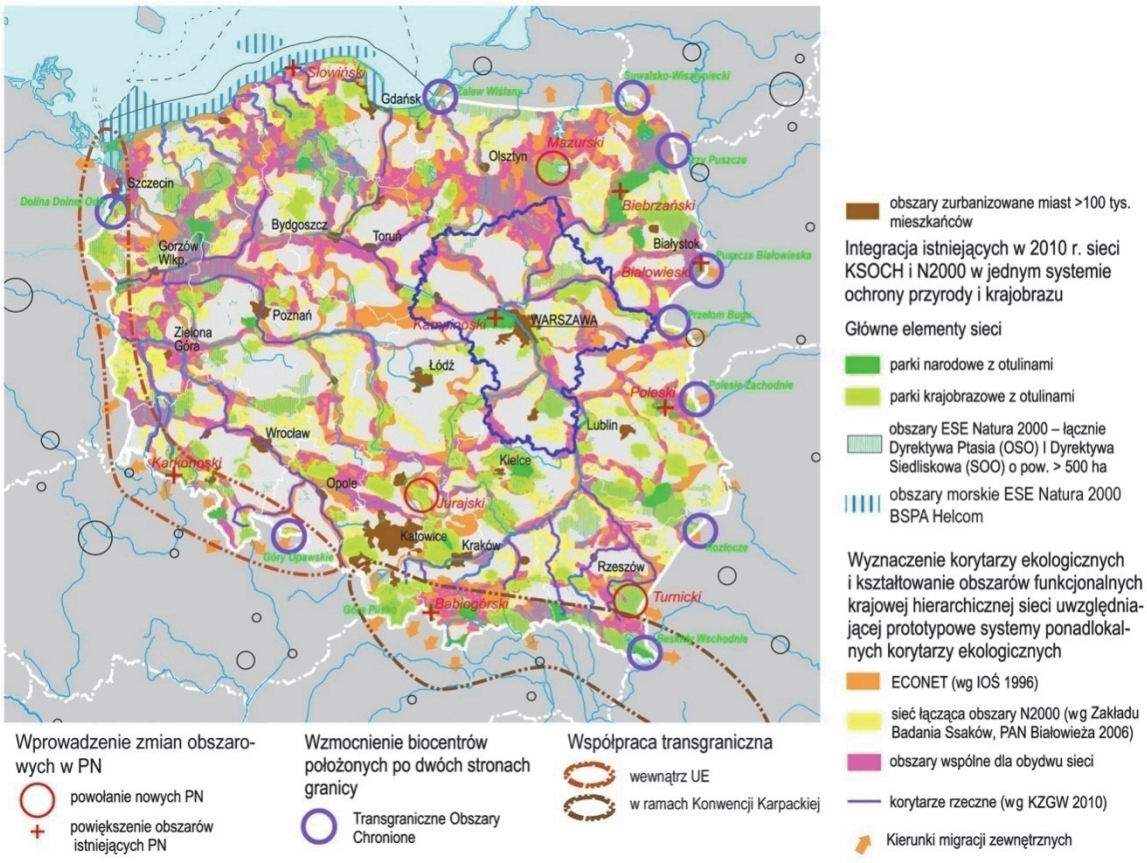
Ponadto w zakresie **transportu wodnego** (Rysunek 9) KPZK 2030 zakłada wykorzystanie gospodarcze drogi wodnej E40 (Wisła, Bug, Dniestr) należącej do systemu europejskich korytarzy transportu wodnego AGN.

G) Ustalenia dotyczące środowiska przyrodniczego, ochrony krajobrazu i środowiska kulturowego zakładające:

- **funkcjonowanie spójnej sieci ekologicznej kraju poprzez:**
  - integrację Krajowego Systemu Obszarów Chronionych i obszarów Natura 2000;
  - określenie w planie zagospodarowania przestrzennego korytarzy ekologicznych;
  - zapewnienie integracji systemów przyrodniczych miast z terenami otwartymi położonymi w ich otoczeniu.
- **przeciwdziałanie fragmentacji przestrzeni przyrodniczej poprzez:**

- preferowanie rozwiązań najmniej uciążliwych dla środowiska przyrodniczego;
- wprowadzanie na obszarach silnie zurbanizowanych (funkcjonalne obszary miejskie) systemu zielonych pierścieni, jako elementów utrzymania struktury ekologicznej miast z otoczeniem;
- ograniczanie presji urbanistycznej na terenach otaczających miasta.

Rysunek 10. Kierunki polityki przestrzennej wobec obszarów funkcjonalnych cennych przyrodniczo określone w KPZK

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

- **wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami *Europejskiej Konwencji Krajobrazowej;***
- **racjonalizację gospodarki wodnej** poprzez:
  - stosowanie zamkniętych obiegów wody w zakładach przemysłowych i układach komunalnych;
  - zapewnienie równowagi poboru i zasilania;
  - stosowanie instrumentów planistycznych wynikających z Ramowej Dyrektywy Wodnej i Dyrektywy Powodziowej, planów gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, planów zarządzania ryzykiem powodziowym, planów przeciwdziałania skutkom suszy oraz warunkami korzystania z wód regionu wodnego i zlewni;
- **tworzenie gospodarki odpadami:**
  - preferowana jest metoda termicznego przekształcenia odpadów dla regionów obejmujących ponad 300 tys. mieszkańców.

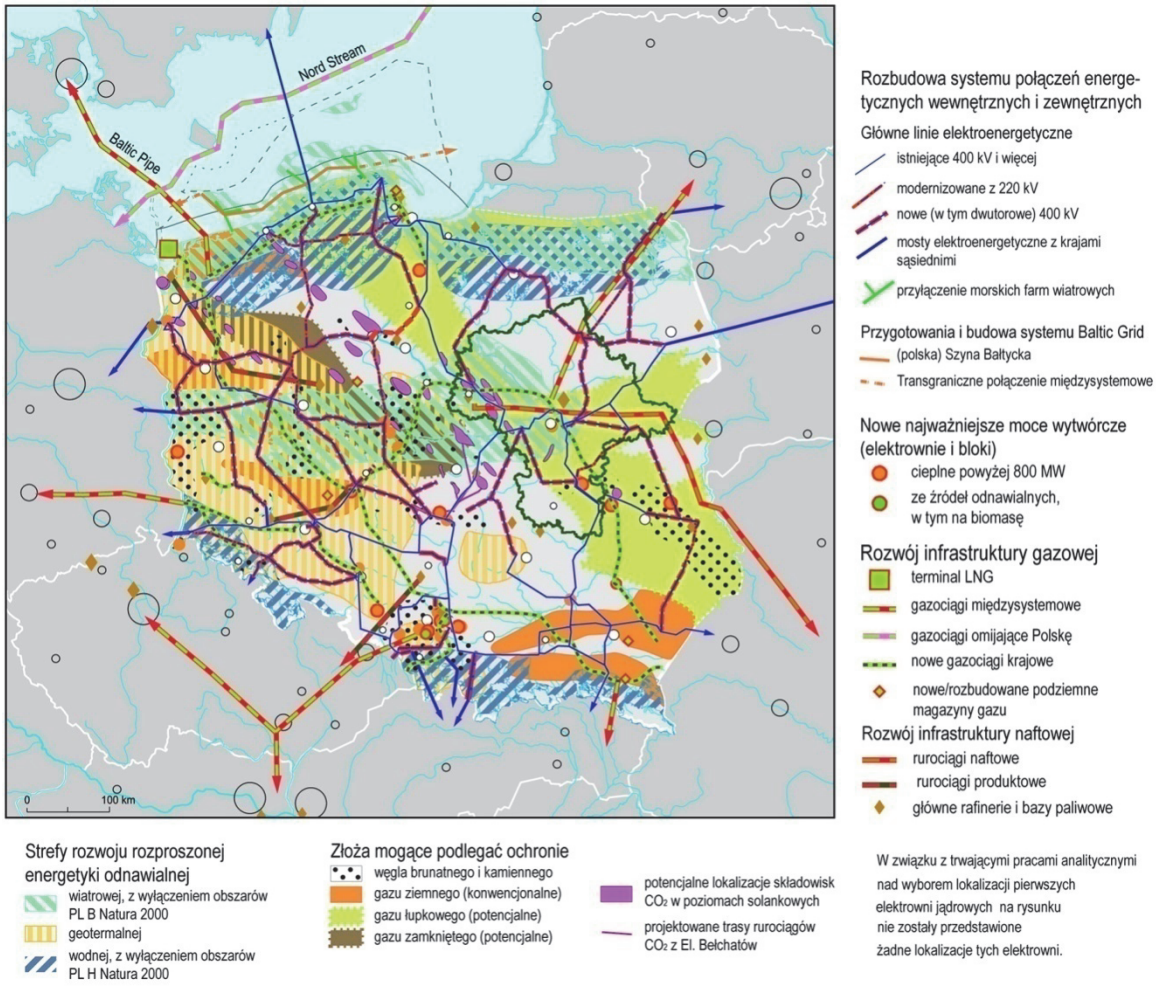
W zakresie **dziedzictwa kulturowego i jego ochrony** – wyznaczone zostały następujące główne kierunki działań:

- wyodrębnienie w *Planie* obszarów „ochrony krajobrazów kulturowych”;
- określenie potencjału rozwojowego związanego z zachowaniem wartościowych elementów środowiska kulturowego (obiektów, struktur przestrzennych, krajobrazów kulturowych) oraz wskazanie przestrzeni mogących pełnić funkcje symboliczne i identyfikacyjne;
- wzmacnianie i eksponowanie funkcji symbolicznych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym oraz rewitalizacja i adaptacja historycznych i zabytkowych obiektów głównie na cele kulturowe;
- zachowywanie tradycyjnych wzorców zabudowy;
- ochrona i rewaloryzacja zachowanych obiektów zabytkowych i zespołów ruralistycznych.

H) Ustalenia dotyczące bezpieczeństwa i odporności struktury przestrzennej, obejmują zagadnienia bezpieczeństwa energetycznego, powodzi oraz obronności państwa.

- W zakresie **bezpieczeństwa energetycznego** główne kierunki działań to:
  - rozbudowa systemu przesyłu ropy naftowej w celu dywersyfikacji źródeł oraz kierunków jej dostaw – w tym z północy (ropa transportowana drogą morską do Gdańska) i z rejonu Morza Kaspijskiego przez Ukrainę;
  - rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury przesyłowej i dystrybucyjnej gazu ziemnego, związanej z dywersyfikacją źródeł i kierunków jego dostaw – z północy (gaz płynny transportowany drogą morską do terminala w Świnoujściu), z Litwy (powiązanie transgraniczne systemów gazowniczych) oraz źródeł alternatywnych (gaz pozyskiwany z formacji łupkowych);
  - rozbudowa oraz modernizacja elektroenergetycznych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych, w tym związanych z dywersyfikacją źródeł i kierunków dostaw energii elektrycznej – m.in. budowa połączenia transgranicznego z Litwą oraz połączeń z nowymi źródłami krajowymi;
  - ograniczanie emisji gazów cieplarnianych w procesie produkcji energii elektrycznej, poprzez budowę nowych, ekologicznych elektrowni systemowych, proekologiczną modernizację elektrowni istniejących oraz rozbudowę sektora wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych (ze szczególnym uwzględnieniem farm wiatrowych);
  - poprawa efektywności przesyłu, zaopatrzenia i zużycia energii poprzez rozwój inteligentnych sieci przesyłowych (ang. *smart grids*), w tym technologii informatycznych.

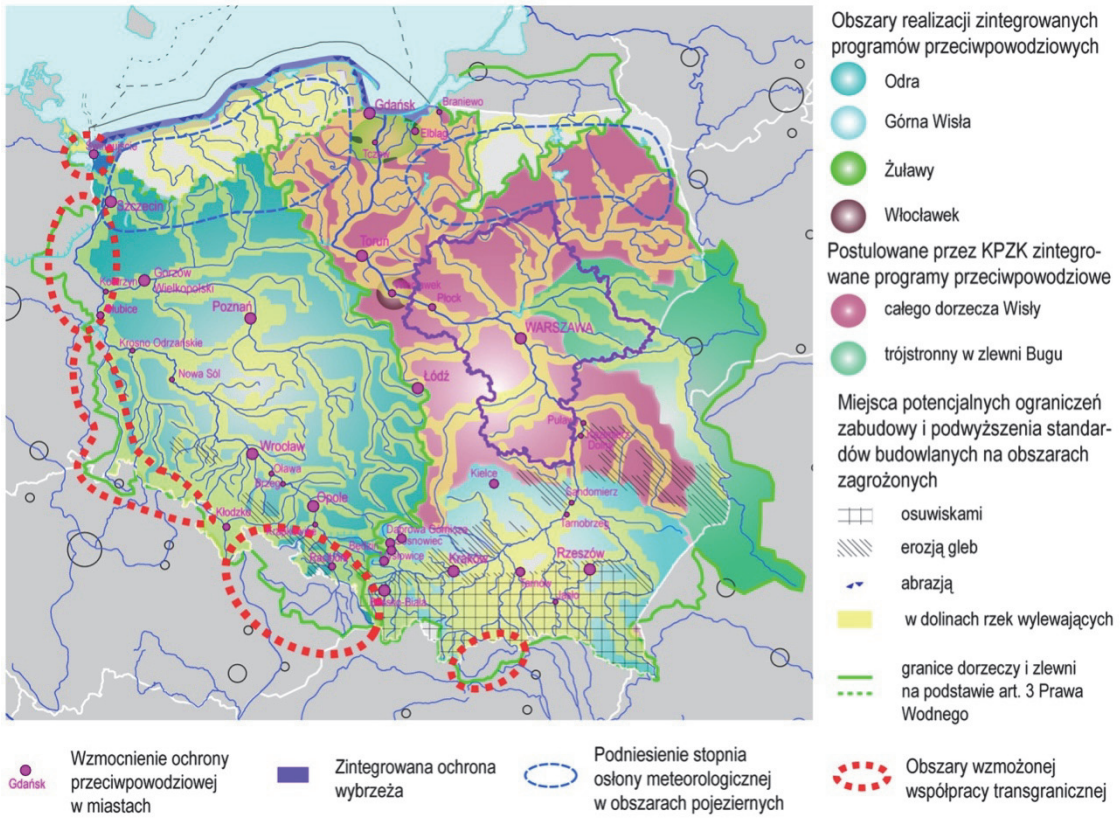
Rysunek 11.Kierunki działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego określone w KPZK

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

- W ramach **zwiększania poziomu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego oraz zasobów wodnych** zakłada się:(Rysunek 12)
  - zakaz lub ograniczenie zabudowy dolin rzecznych zagrożonych powodzią i obszarów zagrożonych podtopieniami lub podobnym zjawiskiem nagłym pochodzenia antropogenicznego, włączając zakaz i ograniczenie trwałego zainwestowania terenów o szczególnym zagrożeniu powodzią oraz potwierdzonej zdolności retencyjnej przyrodniczych struktur przestrzennych;
  - zakaz zabudowy na zinwentaryzowanych terenach osuwiskowych;
  - utworzenie zintegrowanego programu przeciwpowodziowego dla całego dorzecza Wisły;
  - wzmocnienie ochrony przeciwpowodziowej w miastach, ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy i Płocka;
  - obowiązek retencjonowania wód opadowych i wykorzystywania uzyskanego zasobu do utrzymania zielonej infrastruktury obszarów zurbanizowanych oraz w miarę możliwości na potrzeby bytowe ludności.

Rysunek 12. Zintegrowane działania przeciwpowodziowe określone w KPZK

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

I) Ustalenia KPZK 2030 w zakresie **rozwoju turystyki,** zakładają:
- wzmocnienie turystycznej funkcji dużych miast (przede wszystkim Warszawy) m.in. poprzez rewitalizację historycznych i zabytkowych obiektów na cele kulturowe, rozwój infrastruktury turystycznej i kongresowej oraz wystawienniczo-targowej;
- wspomagania procesów specjalizacji terytorialnej wyspecjalizowanych usług turystycznych, w tym na obszarach wiejskich;
- rozwój powiązań komunikacyjnych dla celów turystycznych, w tym dróg wodnych;
- koordynowanie przedsięwzięć związanych z rozwojem turystyki i rekreacji w obszarach cennych przyrodniczo wraz z ochroną tych obszarów.

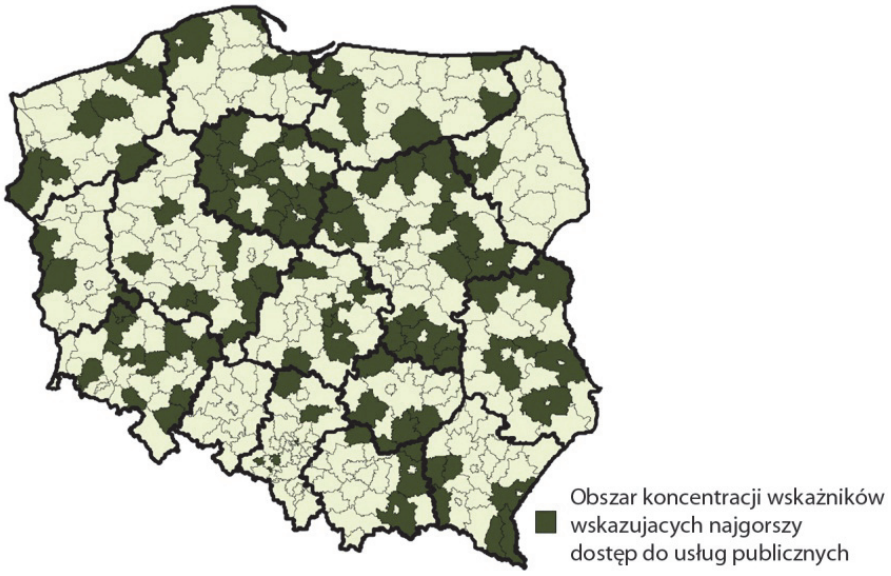
Drugim dokumentem określającym cele i zasady polityki rozwoju regionalnego oraz sposób działania podmiotów publicznych, w odniesieniu do polskiej przestrzeni jest ***Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*** **(KSRR)**.

Jako cel strategiczny wyznacza ona *efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym.*

Ustala trzy cele szczegółowe do 2020 roku:

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów;
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych;
3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie.

Rysunek 13. Obszary koncentracji działań na rzecz wyrównywania dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe wyznaczone w KSRR

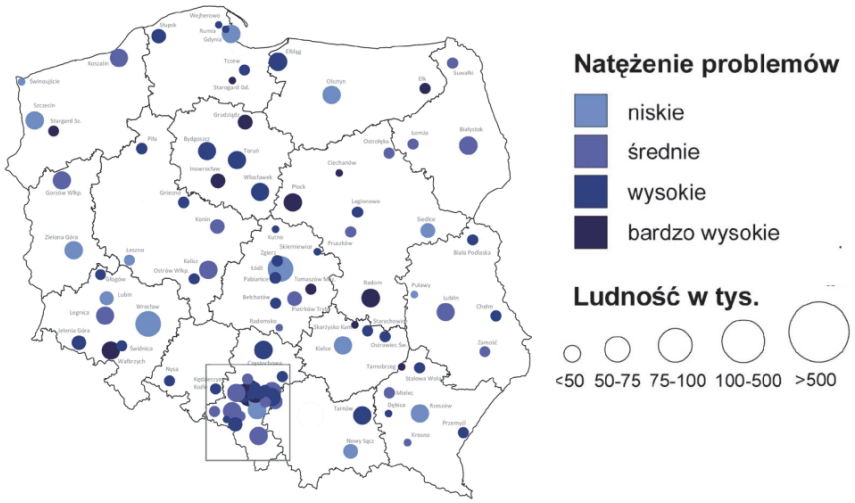

Źródło: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie

Z punktu widzenia celów strategicznych oraz prowadzenia polityki rozwoju, w województwie mazowieckim przyjmuje się **zasadę koncentracji geograficznej – wyznaczanie obszarów strategicznej interwencji polityki regionalnej.** Dla województwa mazowieckiego zostały wyznaczone następujące obszary strategicznej interwencji:

- *obszary koncentracji działań na rzecz wyrównywania dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe* (zasięg obszarów zostanie określony w każdym regionie przez samorząd województwa, zgodnie z zasadą koncentracji, na podstawie najbardziej adekwatnych dla województwa wskaźników,- wyznaczony w planie województwa mazowieckiego – O*bszary Problemowe*);
- *obszary strategicznej interwencji na rzecz restrukturyzacji i rewitalizacji miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze* (Ciechanów, Ostrołęka, Płock, Radom, Siedlce, Legionowo, Pruszków);

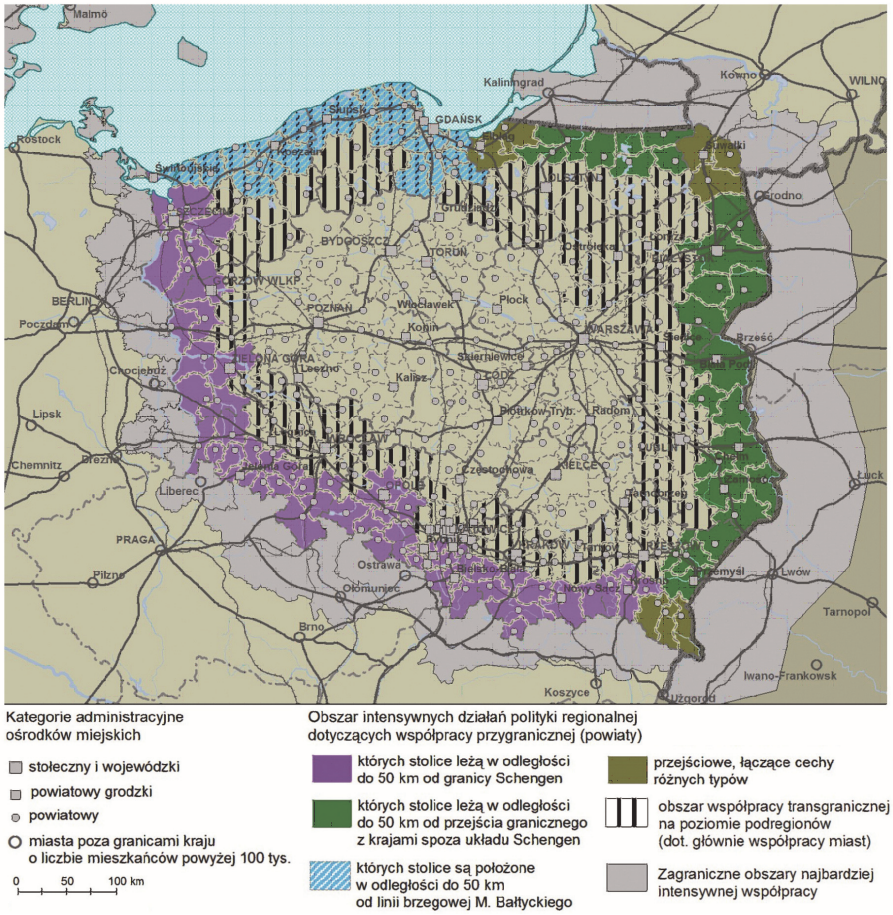
Rysunek 14. Obszary strategicznej interwencji na rzecz restrukturyzacji i rewitalizacji miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze wyznaczone w KSRR

Źródło: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie,

- *obszary związane z położeniem obszarów przygranicznych, szczególnie wzdłuż zewnętrznych granic UE* (Rysunek 15) – powiat łosicki.

Rysunek 15. Obszary strategicznej interwencji polityki regionalnej z poziomu krajowego w odniesieniu do obszarów przygranicznych (ze szczególnym uwzględnieniem obszarów przy zewnętrznej granicy UE).

Źródło: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie,

B. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE

1. SIEĆ OSADNICZA

Podstawowe elementy sieci osadniczej

Struktura administracyjna województwa mazowieckiego w roku 2012 (Mapa Z.2. *Podział administracyjny – struktura zarządzania przestrzenią*) składała się z:

- 42 powiatów, w tym
  - 5 miast na prawach powiatu – gmin o statusie miasta wykonującego zadania powiatu;
  - 37 powiatów, obejmujących od kilku do kilkunastu sąsiadujących ze sobą gmin;
- 314 gmin, w tym:
  - 35 gmin miejskich;
  - 50 gmin miejsko-wiejskich;
  - 229 gmin wiejskich.

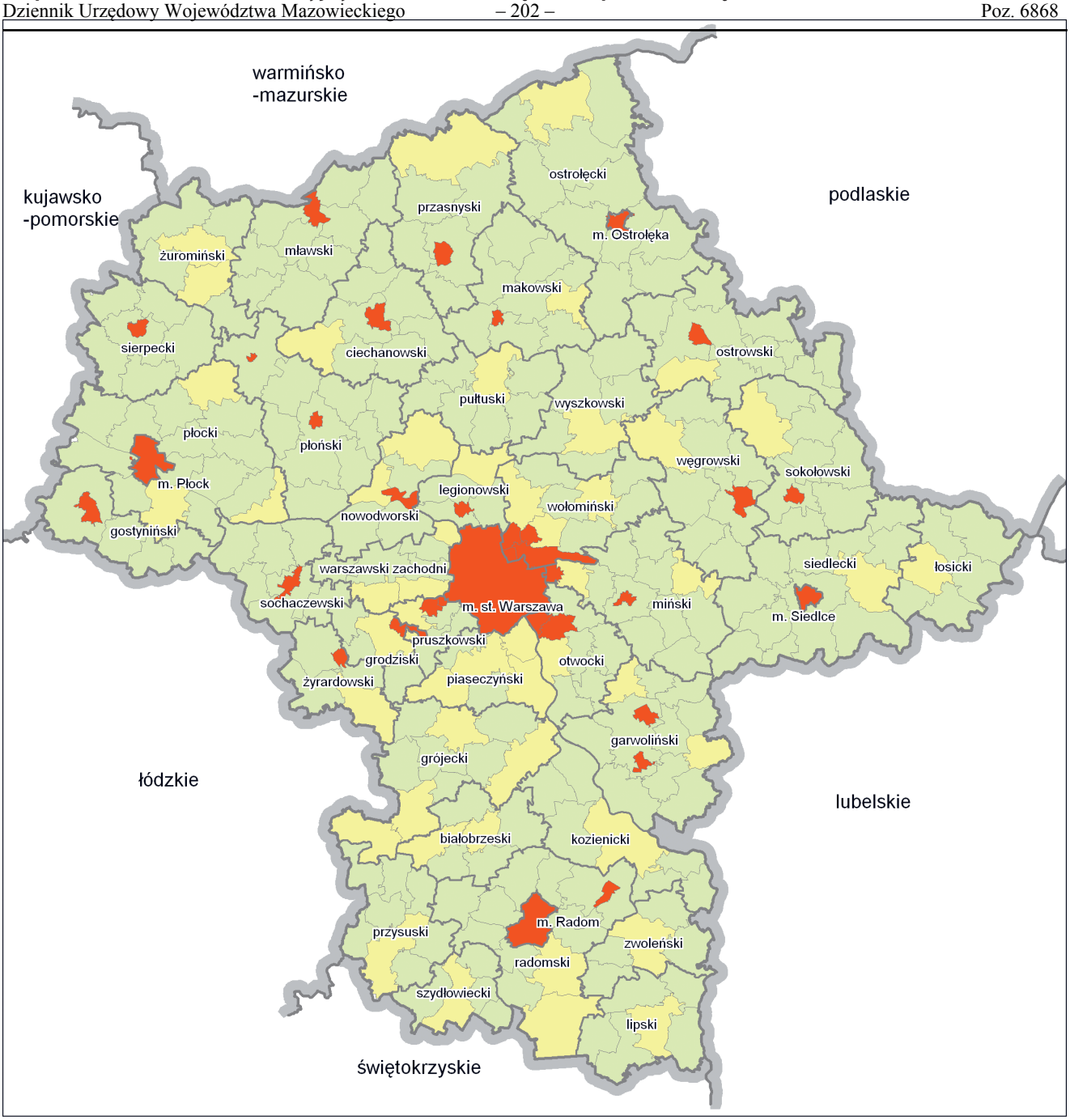
Sieć osadniczą[19] województwa mazowieckiego wg. rangi ośrodków określonej m.in. w KPZK 2030 tworzyło:

- 85 miast, w tym:
  - miasto stołeczne Warszawa, ośrodek metropolitalny rangi europejskiej;
  - 2 miasta o znaczeniu regionalnym (Radom, Płock);
  - 3 miasta o znaczeniu subregionalnym (Siedlce, Ostrołęka i Ciechanów);
  - 32 miasta o znaczeniu powiatowym;
  - 47 miast o znaczeniu lokalnym;
- 8549 miejscowości wiejskich, z których 229 to ośrodki gminne.

Strukturę sieci osadniczej województwa mazowieckiego należy rozpatrywać w trzech wymiarach:

- **ponadregionalnym** – odnoszącym się do Warszawy, jako ośrodka uczestniczącego w strukturze funkcjonalnej całego kraju oraz wymianie międzynarodowej, pełniącego większość funkcji ponadregionalnych;
- **regionalnym i subregionalnym** – dotyczącym dawnych miast wojewódzkich, obsługujących potrzeby i zadania na obszarze województwa i w swoich naturalnie wytworzonych obszarach ciążenia w zakresie obsługi wyższego rzędu;
- **lokalnym** – obejmującym jednostki obsługujące potrzeby lokalne, ale wpływające również na procesy w skali województwa lub jego części.

[19] *„Sieć osadnicza – układ osadniczy, w którym poszczególne jednostki osadnicze dają się sklasyfikować i zhierarchizować, a także dają się opisać w relacjach zachodzących między nim”*- prof. dr hab. inż. arch. Jan Maciej Chmielewski, Analiza Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w zakresie sieci osadniczej i ładu przestrzennego, wnioski zalecenia do aktualizacji dokumentu.

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Podział administracyjny - struktura zarządzania przestrzenią

granice województw
granice powiatów
granice gmin
gminy miejskie
gminy miejsko-wiejskie
gminy wiejskie

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie danych Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej

Charakter sieci osadniczej

W województwie mazowieckim istniejąca sieć osadnicza została ukształtowana przede wszystkim przez czynniki historyczne. Z wyjątkiem obszaru Kotliny Warszawskiej i Wysoczyzny Płockiej, Równiny Radomskiej i Przedgórza Iłżeckiego obszar ten był opóźniony pod względem rozwoju urbanizacji zarówno w okresie feudalnym jaki i później w formacji kapitalistycznej. W Kotlinie Warszawskiej genezę miast należy wiązać z czynnikami wzrostu Warszawy i kształtowania się aglomeracji warszawskiej. W części południowej województwa istotną rolę w zakresie kształtowania osadnictwa odegrał stosunkowo wcześnie rozwijający się przemysł. W części północnej i północno-wschodniej województwa powstawanie miast związane było głównie z przebiegiem szlaków handlowych i ich rolniczo-usługowym charakterem. Wzrost znaczenia Płocka stanowiącego stolicę piastowską Mazowsza związany był z rozwojem gospodarczym przede wszystkim z rozwojem rolnictwa i wymianą handlową (głównie w oparciu o szlak handlowy Wisły).

Struktura osadnicza obszaru metropolitalnego Warszawy jest wynikiem nałożenia się układu osadniczego wytworzonego przez rozwój funkcji Warszawy na pierwotny układ osadnictwa wiejskiego i obsługujących je historycznych miast. Scalenie tych dwóch układów skutkuje lokowaniem aktywności generowanych przez rozwój Warszawy w miastach i wsiach pierwotnego układu (np. Piaseczno, Raszyn, Lesznowola). (Mapa Z.3. *Miejska sieć osadnicza*)

Generalnie należy stwierdzić, że sieć osadnicza na Mazowszu jest efektem działania różnych czynników regionalnych i miejscowych, a nie jednej wspólnej zasady lokalizacji miast. Nizinny charakter regionu i brak utrudnień fizjograficznych sprzyjał z kolei równomiernemu rozmieszczeniu osadnictwa.

Obszar Metropolitalny Warszawy jest typem regionu miejskiego o silnej dominacji ośrodka centralnego nad słabo rozwiniętymi innymi miastami, przy jednocześnie rosnącej urbanizacji obszarów wiejskich w otoczeniu Warszawy. **W układzie tym nie wykształciła się struktura hierarchiczna ośrodków miejskich, a suburbanizacja podwarszawska rozwija się poza miastami i właściwie nie ma wpływu na wzmocnienie rangi ośrodków miejskich w metropolii.**

Poza obszarem metropolitalnym – rozmieszczenie i układ miast posiada policentryczny charakter, w którym pięć ośrodków: Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka i Ciechanów jest równomiernie rozmieszczonych, wytwarzając wokół siebie koncentryczne obszary oddziaływania.

Struktura osadnicza województwa mazowieckiego posiada naturalny, dwudzielny charakter, typowy dla obszarów z dominacją ośrodka ponadregionalnego, pełniącego funkcje krajowe i międzynarodowe. Obejmuje ona:

- **monocentryczny obszar metropolitalny** – tworzony przez Warszawę oraz skoncentrowane wokół niej miasta i osiedla wiejskie, w którym miejscowości bezpośrednio przylegające do Warszawy (Ząbki, Marki, Łomianki, Ożarów Mazowiecki, Piaseczno, Piastów, Raszyn, Józefów, Konstancin-Jeziorna) tworzą „przedmieścia” stolicy. Miasta podwarszawskie w większości zlokalizowane są wzdłuż wychodzących ze stolicy głównych ciągów komunikacyjnych, tworząc następujące układy pasmowe:

- Piastów, Pruszków, Brwinów, Podkowa Leśna, Milanówek, Grodzisk Mazowiecki, Żyrardów – zlokalizowane wzdłuż linii kolejowej nr 1 Warszawa – Katowice i drogi wojewódzkiej nr 719;
- Zielonka, Kobyłka, Wołomin – położone przy linii kolejowej nr 6(E75*Rail Baltica*) Zielonka – Kuźnica Białostocka;
- Józefów, Otwock – usytuowane wzdłuż linii kolejowej nr 7 Warszawa – Dorohusk, drogi krajowej nr 17 Warszawa – Lublin - Hrebenne oraz drogi wojewódzkiej nr 801;
- Sulejówek, Halinów – położone przy linii kolejowej nr 2(E20) Warszawa – Terespol.

W obszarze tym, przy liniach kolejowych położone są również miasta: Legionowo, Nowy Dwór Mazowiecki, Radzymin, Mińsk Mazowiecki, Piaseczno, Mszczonów, Ożarów Mazowiecki, Błonie.

- **policentryczny** – na pozametropolitalnej części województwa, charakteryzujący się w miarę równomiernym rozmieszczeniem ośrodków o znaczeniu regionalnym i subregionalnym, koncentrycznie położonych wokół Warszawy i wykazujących powiązania ze stolicą. Sieć uzupełniają miasta o znaczeniu powiatowym oraz ośrodki o znaczeniu lokalnym o w miarę równomiernym rozmieszczeniu.

Wielkość i struktura funkcjonalna miast

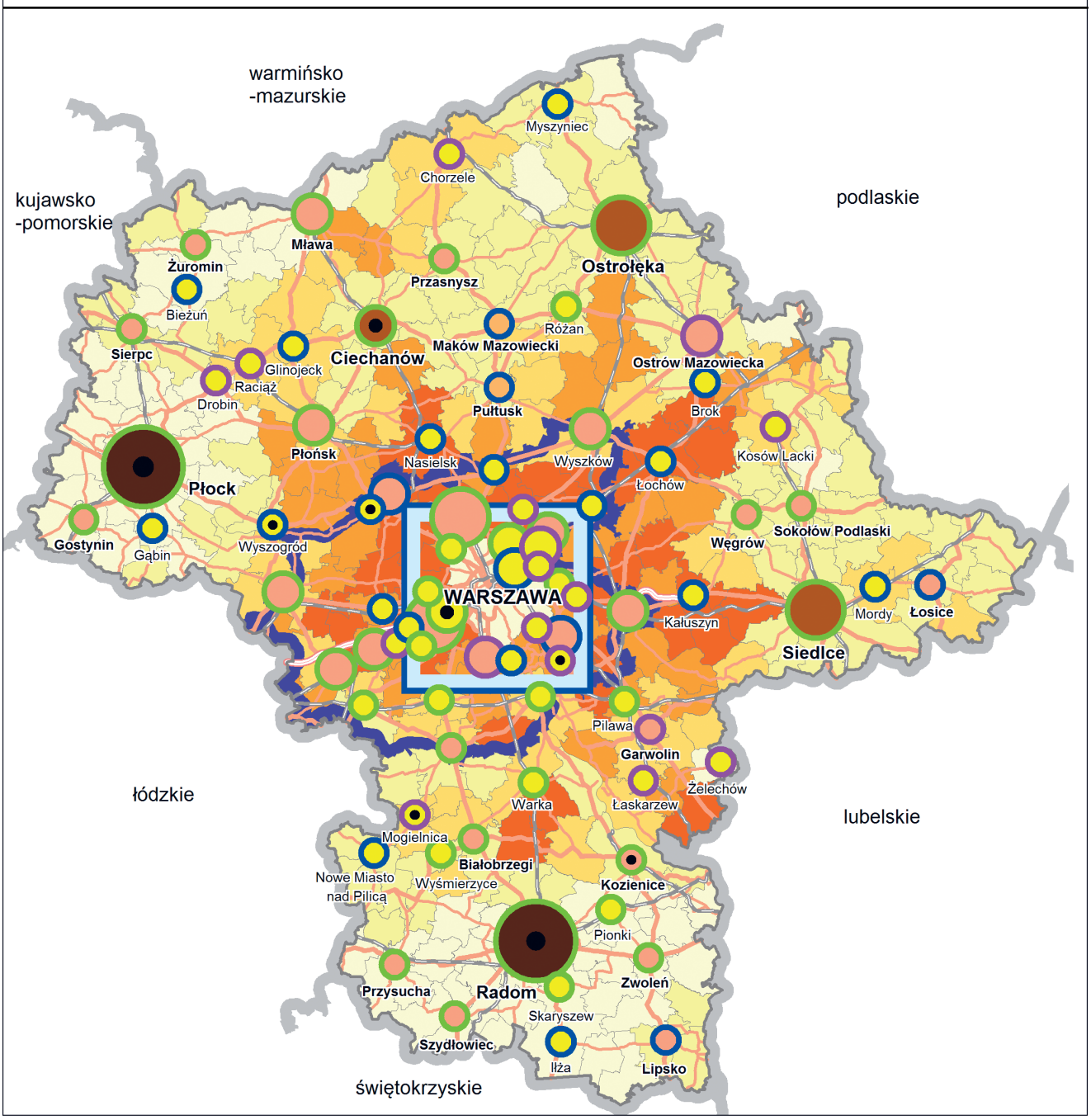
Z charakteru sieci osadniczej i jej uwarunkowań historyczno-geograficznych wynika wielkość i struktura funkcjonalna miast.

W województwie mazowieckim pomimo dużej liczby miast ogółem, ich liczba odniesiona do powierzchni (24 miasta/10 tys. km^2) jest niska (kraj 29 miast/10 tys. km^2) i bardzo zbliżona do województw: podlaskiego, lubelskiego i warmińsko-mazurskiego.

Relatywnie duża jest liczba miast średnich (20 tys. – 100 tys. ludności) – 24 miasta, przy czym większość z tych miast koncentruje się w obszarze metropolitalnym Warszawy. Do największych z nich (liczących ponad 40 tys. mieszkańców) należą: Pruszków (59,0 tys.), Legionowo (54,1 tys.), Otwock (44,9 tys.), Piaseczno (44,0 tys.) oraz Żyrardów (41,3 tys.). Miasta te mają możliwość wzrostu ludnościowego i rozwoju społeczno-ekonomicznego związanego z sąsiedztwem Warszawy. Poza centralną częścią województwa występują jedynie trzy miasta o takiej liczbie ludności: Siedlce (76,4 tys.), Ostrołęka (53,3 tys.) i Ciechanów (45,0 tys.).

Poza liczącą 1715,5 tys. mieszkańców Warszawą, tylko dwa ośrodki o randze ośrodków regionalnych przekraczają 100 tys. mieszkańców. Są to Radom (219,7 tys.) i Płock (123,6 tys.). *(*Mapa Z.3. *Miejska sieć osadnicza)*

Miejską sieć osadniczą uzupełniają miasta małe, liczące poniżej 20 tys. mieszkańców. Jest ich w województwie mazowieckim najwięcej – 61 (w tym 25, to miasta o liczbie ludności nieprzekraczającej 5 tys. osób). Są to

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Miejska sieć osadnicza

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Miasta wg wielkości (stan w dniu 31.12.2012)

- 1715,5 tys. (Warszawa)
- 100-250 tys.
- 50-100 tys.
- 20-50 tys.
- poniżej 20 tys.
- ubytek liczby ludności w latach 2002-2012 (powyżej 2%)

Dominująca funkcja miast w 2003 r.

- usługowa
- przemysłowa
- usługowo-przemysłowa

Ranga ośrodków

- europejska (stolica kraju)
- regionalna
- subregionalna
- powiatowa
- lokalna
- Obszar Metropolitalny Warszawy (granice zatwierdzone przez Zarząd Województwa Mazowieckiego)

Udział dojeżdżających do pracy do Warszawy w % ogółu zatrudnionych

- >20 (55)
- 15,1-20 (43)
- 10,1-15 (52)
- 5,1-10 (90)
- < 5 (74)

- autostrady
- drogi krajowe
- drogi wojewódzkie
- linie kolejowe

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych, *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, *Studium Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*

ośrodki w części położone w sąsiedztwie dużych miast charakteryzujących się dynamicznym wzrostem liczby ludności i rozwojem usług, a w części położone w obszarze pozametropolitalnym i na obszarach peryferyjnych, na których występują zjawiska depopulacji.

Pośrednie ogniwo pomiędzy Warszawą a ośrodkami o znaczeniu regionalnym i subregionalnym stanowią położone przy drogach krajowych nr 50 i 62 („Duża Obwodnica Warszawy") rozwijające się miasta: Mińsk Mazowiecki, Góra Kalwaria, Grójec, Mszczonów, Żyrardów, Sochaczew, Wyszogród, Nowy Dwór Mazowiecki, Serock, Wyszków, Łochów.

W miastach województwa mazowieckiego w roku 2012 mieszkało 3403 tys. osób (64,2% ludności regionu). Wysoki udział ludności miejskiej ma miejsce w powiatach podwarszawskich (wołomińskim, żyrardowskim, otwockim, pruszkowskim, grodziskim, legionowskim i nowodworskim) oraz w powiecie ciechanowskim. Na obszarach ww. powiatów zlokalizowane są największe w regionie (poza miastami na prawach powiatu) miasta lub zespoły miast. Niskimi wskaźnikami urbanizacji (na poziomie nieprzekraczającym 35%) charakteryzowały się powiaty okalające miasta na prawach powiatu (radomski, ostrołęcki, siedlecki, płocki).

Hierarchię i relacje w układzie osadniczym województwa należy rozpatrywać także przez pryzmat pełnionych przez te miasta funkcji administracyjnych, gospodarczych i usługowych.

Wyróżniającą się spośród miast regionu jest Warszawa, charakteryzująca się największym potencjałem demograficznym (32,4% ludności ogółem i 50,4% ludności miejskiej województwa) oraz największą koncentracją funkcji metropolitalnych, głównie: administracyjnych, społeczno-gospodarczych, naukowo-badawczych i kulturowych.

Miasta regionalne (Płock i Radom) oraz subregionalne (Ostrołęka, Siedlce, Ciechanów) wyróżniają się znacznym potencjałem demograficznym oraz pełnią rolę ośrodków wzrostu o funkcjach ponadlokalnych oddziałujących na ich otoczenie. Możliwości rozwoju tych ośrodków są ograniczane postępującymi procesami „wysysania" przez metropolię warszawską kapitału ludzkiego i zasobów pracy.

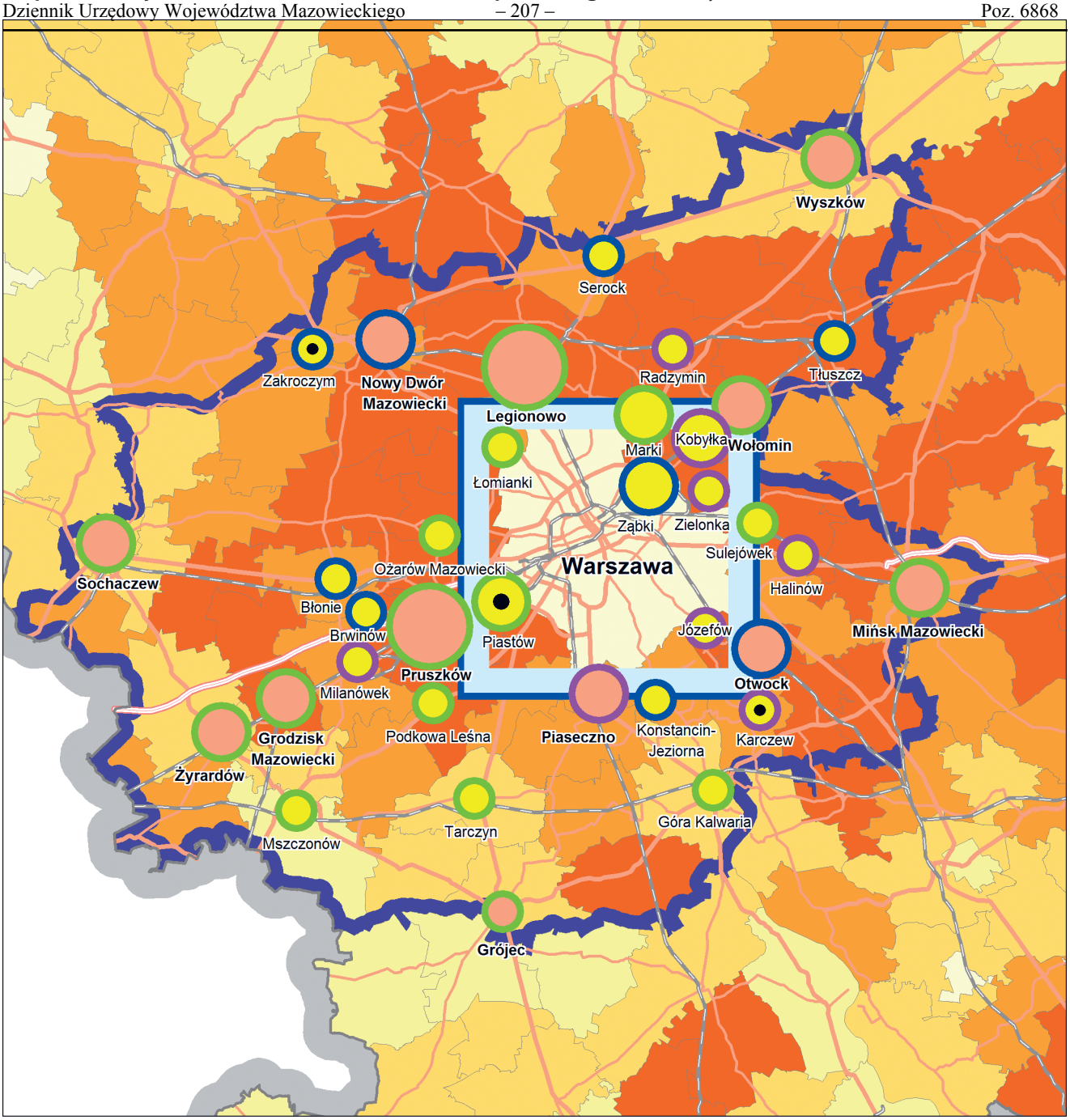
W zakresie połączeń komunikacyjnych oraz przemieszczeń ludności charakterystyczne są słabe powiązania pomiędzy ośrodkami regionalnymi oraz subregionalnymi. Wszystkie te miasta wykazują powiązania głównie ze swoim najbliższym otoczeniem oraz z Warszawą. Utrudnieniem rozwoju powiązań funkcjonalnych jest niedostatecznie rozwinięta infrastruktura transportowa, zarówno drogowa, jak i kolejowa.

Ośrodki o znaczeniu powiatowym pełnią głównie funkcje związane z obsługą lokalną, tylko nieliczne realizują wybrane funkcje ponadlokalne (kulturalne, akademickie, turystyczne). Potencjał demograficzny, społeczny i gospodarczy większości tych ośrodków (poza położonymi w centrum województwa) jest niewielki. Najmniejsze miasta powiatowe (liczące poniżej 10 tys. mieszkańców) zlokalizowane są na południu (Lipsko, Przysucha, Białobrzegi, Zwoleń) oraz we wschodniej i północnej części regionu (Łosice i Żuromin).

Pozostałe miasta województwa, będące siedzibami gmin miejskich lub miejsko-wiejskich, pełnią funkcje o znaczeniu lokalnym (gminnym).

Struktura funkcjonalna miast, wyznaczona na podstawie struktury zatrudnienia wskazuje na ich wielofunkcyjny (usługowo-przemysłowy) charakter, co wyraża się zbliżonymi do siebie udziałami pracujących w sektorach: usługi

Mapa Z.4. Miejska sieć osadnicza Obszaru Metropolitalnego Warszawy

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Miejska sieć osadnicza Obszaru Metropolitalnego Warszawy

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Miasta wg wielkości (stan w dniu 31.12.2012)

- 1715,5 tys. (Warszawa)
- 50-100 tys.
- 20-50 tys.
- poniżej 20 tys.
- ubytek liczby ludności w latach 2002-2012 (powyżej 2%)

Dominująca funkcja miast w 2003 r.

- usługowa
- przemysłowa
- usługowo-przemysłowa

Ranga ośrodków

- europejska (stolica kraju)
- powiatowa
- lokalna
- Obszar Metropolitalny Warszawy (granice zatwierdzone przez Zarząd Województwa Mazowieckiego)

Udział dojeżdżających do pracy do Warszawy w % ogółu zatrudnionych

- >20 (55)
- 15,1-20 (43)
- 10,1-15 (52)
- 5,1-10 (90)
- < 5 (74)

- autostrady
- drogi krajowe
- drogi wojewódzkie
- linie kolejowe

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych, *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, *Studium Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*

rynkowe i usługi nierynkowe oraz przemysł i budownictwo[20]. Dominującą funkcję usługową (ponad 70% ogółu pracujących stanowią pracujący w usługach) posiadało 26 miast, natomiast przemysłową (ponad 50% ogółu pracujących stanowią pracujący w przemyśle i budownictwie) – 16 miast.

Na podstawie wykonanych badań[21]stwierdzono, że największą przewagę koncentracji różnych działalności usługowych w stolicach powiatów w relacji do koncentracji mieszkańców cechują się powiaty zlokalizowane peryferyjnie w przestrzeni regionu. Dlatego też przyjmuje się, że w systemie osadniczym województwa rośnie znaczenie miast powiatowych, położonych przy ośrodkach subregionalnych, które mogą przejmować i uzupełniać niektóre funkcje społeczne i ekonomiczne tych ośrodków – dotyczy to głównie części północnej i północno-wschodniej województwa. (Mapa Z.4. *Miejska sieć osadnicza – Obszaru Metropolitalnego Warszawy*)

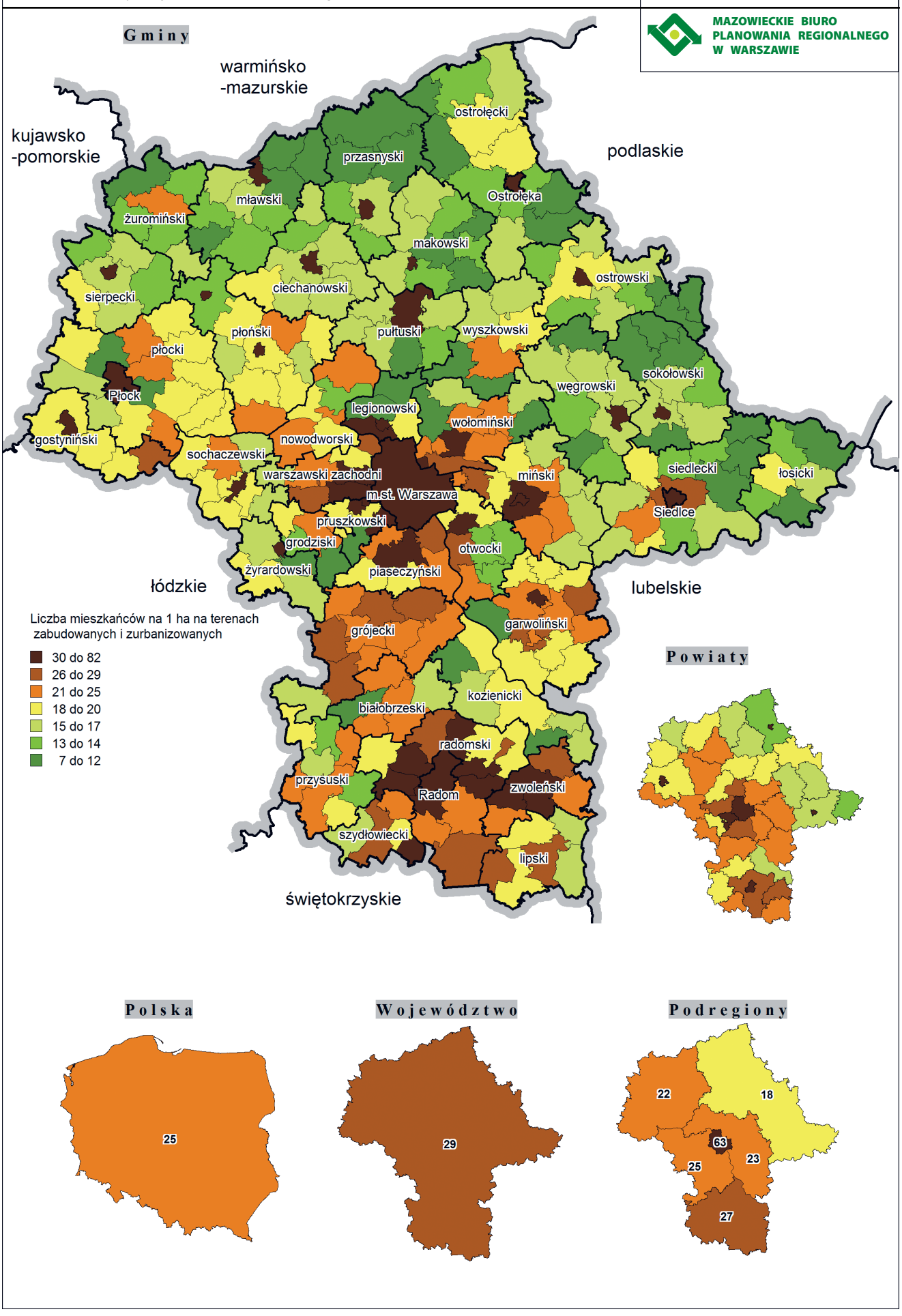
Wiejską sieć osadniczą w roku 2012 tworzyło 8 549 miejscowości, w których mieszkało 1899,2 tys. osób (35,8% ludności województwa). Przeciętnie na miejscowość wiejską przypadało 212 osób (w kraju – 278 osób). Na przeważającej części obszaru województwa występują wsie małe – liczące średnio mniej niż 250 mieszkańców). Rozkład przestrzenny wsi w regionie jest dość równomierny, uwidacznia się jednak koncentracja największych pod względem liczby mieszkańców (powyżej 500 osób) miejscowości wiejskich w otoczeniu dużych miast (Warszawy, Radomia) oraz wzdłuż ważnych ciągów komunikacyjnych. Największe, liczące przeciętnie ponad 1 000 mieszkańców, miejscowości wiejskie występują w podwarszawskich gminach: Jabłonna (1720 osób/wieś), Izabelin (1492 osoby/wieś), Michałowice (1419 osób/wieś), Raszyn (1247 osób/wieś), Wołomin 1002 osoby/wieś). Wprawdzie w 2010 r. stanowiły one tylko około 10% wszystkich miejscowości wiejskich, ale mieszkało w nich już około 40% ludności wiejskiej całego regionu. Ponad połowa ludności wiejskiej (54%) mieszkała w miejscowościach średniej wielkości (100-500 mieszkańców), stanowiących prawie 60% ogółu wsi. Najmniejsze wiejskie jednostki osadnicze (poniżej 100 mieszkańców, które mogą być traktowane jako przysiółki), poza mniejszym ich zagęszczeniem w okolicach Warszawy, są dość równomiernie rozmieszczone na obszarze województwa.

Główne parametry zurbanizowania sieci osadniczej

Gęstość zaludnienia, tj. wskaźnik zagęszczenia ludności na określonym terytorium, jest w gminach województwa mazowieckiego bardzo zróżnicowana - waha się od 12 osób/km^2 do niespełna 4 tys. osób/km. Wskaźnik ten, wynikający często z administracyjnego wydzielenia terytorium gminy, nie odzwierciedla zachodzących procesów urbanizacji. Bardziej wymownym jest tu parametr określający charakter i stopień przestrzennej zwartości zabudowy – gęstość zaludnienia na terenach zabudowanych i zurbanizowanych. Wskaźnik ten wykazuje bardzo duże zróżnicowanie – od 8 do 82 osób/ha.

[20] Z uwagi na brak danych statystycznych po roku 2003, dotyczących struktury pracujących w głównym miejscu pracy wg sektorów ekonomicznych w przekroju gmin (NTS-5), funkcje miast określono na podstawie danych za rok 2003
[21] Projekt *Trendy rozwojowe Mazowsza* współfinansowany przez UE ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego;

Mapa Z.5. Gęstość zaludnienia na terenach zabudowanych i zurbanizowanych w 2009 roku

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Statystycznego Vademecum Samorządowca GUS 2010 r.

(Mapa Z.5. *Gęstość zaludnienia na terenach zabudowanych i zurbanizowanych w 2009 roku*) [22] W miastach wskaźnik gęstości zaludnienia wynosi od 20 do 64 osób/ha. Po Warszawie (64 osoby/ha), najwyższy jest w Legionowie (50 osób/ha), charakteryzującym się znacznym udziałem zabudowy wielorodzinnej. Najniższy wskaźnik (20 osób/ha) występuje w Józefowie.

Znacznie większe zróżnicowanie gęstości zaludnienia na terenach zabudowanych i zurbanizowanych występuje w gminach miejsko-wiejskich i wiejskich. Najwyższą w województwie wartość wskaźnika posiada podwarszawska gmina Raszyn (82 osoby/ha), przewyższając nawet stolicę.
Gminy położone w centralnej oraz południowej części regionu charakteryzują się znacznym zagęszczeniem ludności (w sąsiedztwie Warszawy i Radomia powyżej 40 osób/ha). Najmniejszą gęstością zaludnienia terenów zabudowanych i zurbanizowanych odznaczają się gminy położone we wschodniej i północnej części województwa (szczególnie w podregionie ostrołęcko-siedleckim), w których ww. wskaźnik sporadycznie przekracza 18 osób/ha.

O racjonalności zagospodarowania terenu świadczy, poza gęstością zaludnienia na terenach zabudowanych i zurbanizowanych, **zwartość układu zabudowy**. Na obszarze województwa występują następujące pod względem zwartości układu typy jednostek osadniczych[23]:

- jednostki osadnicze obsługiwane siecią ulic, która wyraźnie kształtuje kwartały zabudowy (miejski typ zabudowy, ukształtowany w wyniku działań parcelacyjnych lub planistycznych);
- jednostki osadnicze powstałe w wyniku zabudowy działek budowlanych utworzonych w wyniku poprzecznego podziału nieruchomości rolnych (podmiejski typ zabudowy, o zespołach zabudowy charakteryzujących znaczną długością i niewielką szerokością, obsługiwanych zamkniętymi i nieprzelotowymi drogami wewnętrznymi);
- jednostki osadnicze rozwijające się wzdłuż dróg publicznych, tworzące ciągi zabudowy przydrożnej (typ zabudowy występujący w większości miejscowości wiejskich regionu, charakteryzujący się przemieszaniem rodzajów zabudowy: mieszkaniowej, zagrodowej, usługowej, produkcyjnej, magazynowej, obsługiwanych przeważnie indywidualnymi zjazdami na drogę publiczną, sporadycznie – jezdniami serwisowymi, lokalizowanymi w pasie drogowym);
- obszary rozproszonej zabudowy, najczęściej realizowanej w miejscach dawnych zagród rolniczych, lokalizowanych w oddaleniu od dróg publicznych.

Przekształcenia sieci osadniczej

Zachodzące w ostatnich dwóch dekadach procesy społeczno-gospodarcze, prowadzące do postępującej polaryzacji przestrzeni województwa działają na niekorzyść obszarów pozametropolitalnych, osłabiając ich rozwój i „wysysając" kapitał ludzki (migracje, dojazdy do pracy). Większe możliwości uzyskania pracy, jak również wyższe dochody ludności w obszarze metropolitalnym

[22] Brak danych statystycznych dotyczących powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w przekroju gmin po 2009
[23] Chmielewski J.M., 2011, *Analiza Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w zakresie sieci osadniczej i ładu przestrzennego, wnioski i zalecenia do aktualizacji dokumentu*, Warszawa.

Warszawy niż w pozostałej części województwa spowodowały, że stał się on głównym celem migracji ludności. Nie sprzyja to rozwojowi ośrodków o znaczeniu regionalnym i subregionalnym, czego przejawem jest ich regres demograficzny. Największy ubytek ludności (powyżej 2%) odnotowano w Radomiu, Płocku i Ciechanowie. Duży wpływ na ich osłabienie miała również utrata statusu stolic województw w wyniku wprowadzenia w 1999 r. reformy administracyjnej kraju. Szczególnie niekorzystna sytuacja występuje nadal w Radomiu, którego potencjał rozwojowy nie jest w pełni wykorzystywany, a zachwianie bazy ekonomicznej miasta związane z upadkiem przemysłu do chwili obecnej negatywnie wpływa na jego rozwój.

Oprócz niejako naturalnych ruchów migracyjnych ludności z części peryferyjnych województwa do jego centrum, a obecnie również z miast regionalnych i subregionalnych do obszarów gmin przyległych, zaobserwować można również migracje z dzielnic centralnych Warszawy do dzielnic zewnętrznych oraz gmin podmiejskich. Prowadzi to do dużych zmian w sieci osadniczej obszaru metropolitalnego Warszawy. Z jednej strony następują przeobrażenia funkcjonalne centrum stolicy w typowe dzielnice handlowo-administracyjno-usługowe, z drugiej postępuje suburbanizacja. Procesy suburbanizacji zachodzą również w otoczeniu byłych miast wojewódzkich, lecz skala tego zjawiska jest znacznie mniejsza i silnie skorelowana z wielkością miasta. W przypadku Radomia i Płocka obejmuje praktycznie prawie całe powiaty radomski i płocki, natomiast wokół Siedlec czy Ciechanowa ogranicza się do gminy otaczającej miasto. Efektem tych zmian jest zacieranie się granic między miastem a wsią, co widoczne jest zwłaszcza wokół Warszawy, Radomia i Płocka „rozlewających się" na przyległe obszary wiejskie, bez zmiany ich stanu administracyjnego. Rozbieżność pomiędzy statusem gminy a pełnionymi funkcjami stanowi szczególną cechę sieci osadniczej województwa mazowieckiego [24].

Procesy te zachodzą w warunkach nieuporządkowanej gospodarki przestrzennej (małe pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, zbyt duża powierzchnia terenów budowlanych wyznaczona w planach zagospodarowania przestrzennego) przy jednoczesnej presji inwestorów oraz właścicieli gruntów na przekształcanie terenów rolnych na budowlane, co prowadzi w konsekwencji do chaosu w zagospodarowaniu przestrzennym.

Taka „suburbanizacja, szczególnie podwarszawska, nosi cechy dezurbanizacyjne, rozwija się poza miastami i nie ma wpływu na wzmocnienie rangi ośrodków miejskich w aglomeracji. Tworzy układy zabudowy trudne do obsługi infrastrukturą techniczną, a także usługową. Rozcina ciągi powiązań przyrodniczych równocześnie niszcząc lokalne ekosystemy. Można stwierdzić, że takie procesy dezurbanizacji odbiegają od zasad zrównoważonego rozwoju, a także niszczą ład przestrzenny"[25].

Suburbanizacja przebiega w trzech sukcesywnie rozwijających się fazach, które są szczególnie widoczne w obszarze metropolitalnym Warszawy:

- faza I – likwidacja gospodarki rolnej i powstanie na tych terenach pojedynczych budynków mieszkalnych lub innych nie związanych z gospodarką rolną;

[24] Trendy Rozwojowe Mazowsza, 2010 r. *Badanie statystyczne w zakresie identyfikacji obszarów o cechach miejskich i cechach wiejskich w województwie mazowieckim oraz wskaźnika syntetycznego różnicującego gminy na podstawie kryterium funkcjonalnego,* Warszawa

[25] Chmielewski J.M., 2011, *Analiza Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w zakresie sieci osadniczej i ładu przestrzennego, wnioski i zalecenia do aktualizacji dokumentu*, Warszawa

- faza II – obudowywanie istniejących dróg publicznych bądź prywatnych dojazdów do areałów rolnych;
- faza III – budowa nowych dróg dojazdowych do powstających zespołów zabudowy.

2. RUCH BUDOWLANY I MIESZKALNICTWO

Ruch budowlany

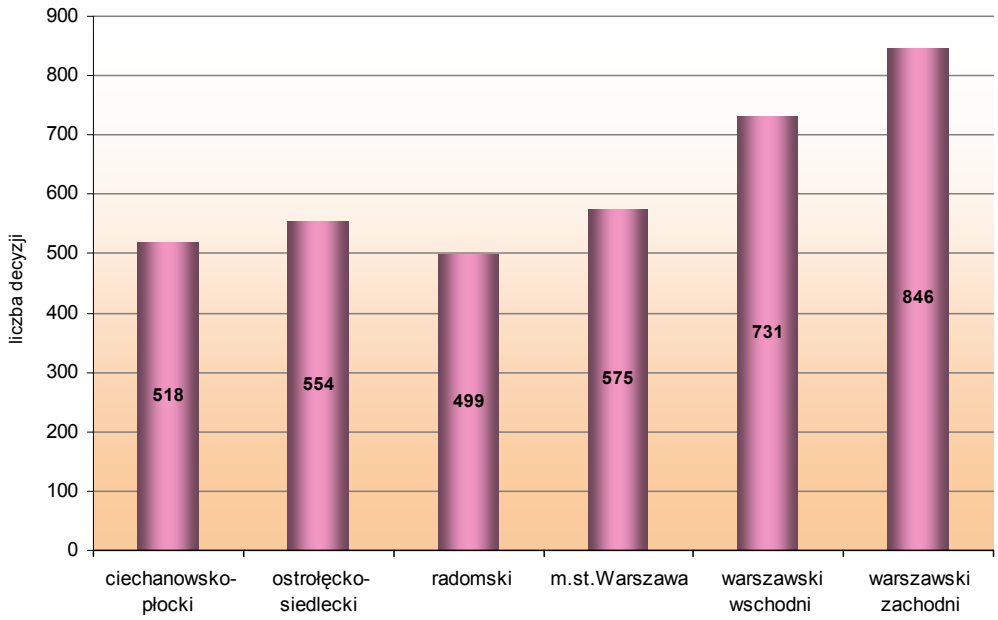
Istotnym problemem, nie tylko w województwie mazowieckim, jest występujące od lat zjawisko niekontrolowanego rozprzestrzeniania się zabudowy (głównie mieszkaniowej). Widoczny jest pogłębiający się po roku 2003 chaos w zagospodarowaniu przestrzennym. Proces ten jest konsekwencją nieuporządkowanej sytuacji planistycznej, spowodowanej utratą w dniu 1.01.2004 r. ważności miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uchwalonych przed dniem 1 stycznia 1995 r.

Wprawdzie w latach 2005-2012 nastąpił wzrost udziału powierzchni województwa pokrytej planami o 7,1 punktu procentowego (w kraju o 8,2 punktu procentowego)[26], to w roku 2012 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obowiązywały na obszarach stanowiących zaledwie 29,5% powierzchni regionu (w kraju 27,9%). Efektem tego było wydanie w województwie w roku 2012 aż 19,8 tys. decyzji o warunkach zabudowy oraz 3,7 tys. decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Przeważająca część (63,4%) decyzji o warunkach zabudowy dotyczyła realizacji nowej zabudowy mieszkaniowej. W roku 2012 w województwie mazowieckim wydano 11,1 tys. pozwoleń na budowę budynków mieszkalnych.

W latach 2005-2012 średniorocznie w województwie mazowieckim wydawano 3,7 tys. decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Najwięcej w podregionach: warszawskim zachodnim oraz warszawskim wschodnim (Wykres 1).

[26] Badanie statystyczne *Planowanie przestrzenne w gminach*, wykonywane od 2005 r. przez GUS na zlecenie Ministra właściwego do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa. Z uwagi na fragmentaryczność zebranych danych dotyczących stanu na dzień 31.12.2004 r., jako wyjściowe przyjęto dane na dzień 31.12.2005 r

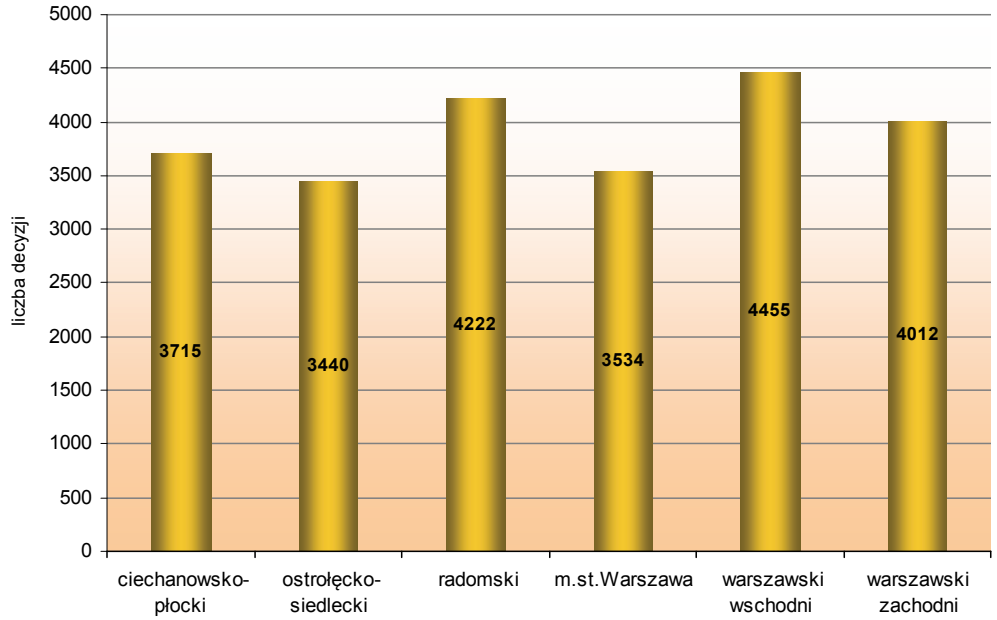
Wykres 1. Średnioroczna liczba wydanych decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego w latach 2005-2012

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDL oraz GUS Badanie statystyczne „Planowanie przestrzenne w gminach"

W okresie tym wydawano średniorocznie ok. 23,8 tys. decyzji o warunkach zabudowy i 13,4 tys. pozwoleń na budowę budynków mieszkalnych.

Wykres 2. Średnioroczna liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy w latach 2005-2012

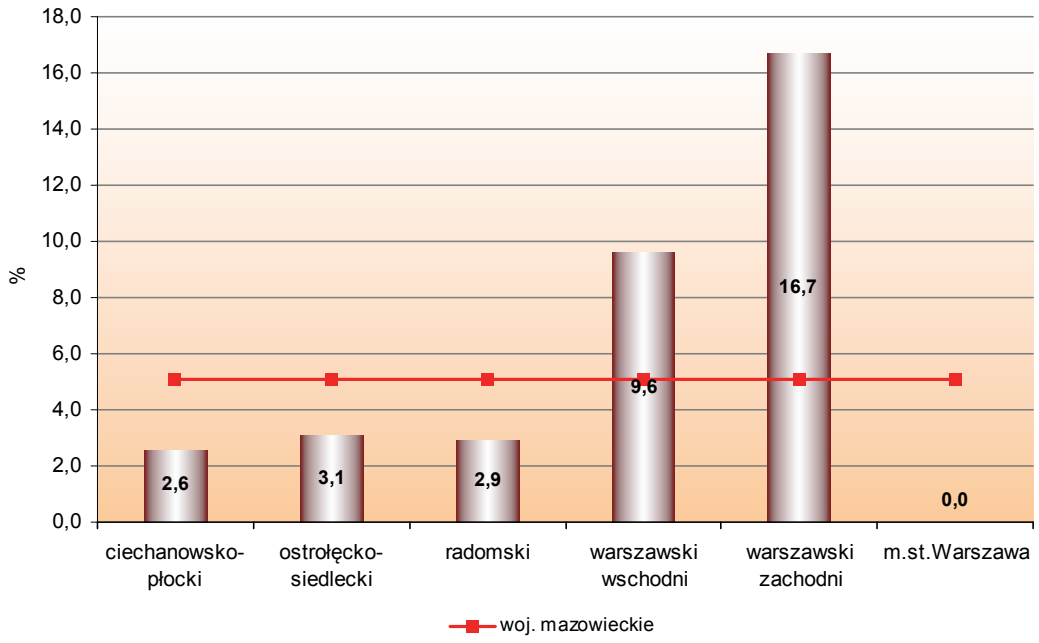

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDL oraz GUS Badanie statystyczne „Planowanie przestrzenne w gminach"

Największy ruch budowlany ma miejsce w podregionach: warszawskim wschodnim (średniorocznie ok. 4,5 tys. wydawanych decyzji o warunkach zabudowy i 3,5 tys. pozwoleń na budowę budynków mieszkalnych), i warszawskim zachodnim (ok. 4,0 tys. decyzji i 3,5 tys. pozwoleń). W podregionie radomskim wydawano średniorocznie 4,2 tys. decyzji o warunkach zabudowy oraz 1,7 tys. pozwoleń na budowę budynków mieszkalnych, podczas gdy w podregionie ostrołęcko-siedleckim: 3,4 tys. decyzji oraz 2,3 tys. pozwoleń na budowę budynków mieszkalnych.

Pomimo wzrastającego pokrycia planami, sytuacja planistyczna województwa jest w dalszym ciągu niekorzystna i prowadzi do narastającego chaosu w zagospodarowaniu przestrzennym. Realizacja znacznej części inwestycji na podstawie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu powoduje rozpraszanie zabudowy, co skutkuje m. in. wzrostem kosztów uzbrojenia terenów mieszkaniowych. Nagminne obudowywanie dróg, szczególnie krajowych i wojewódzkich, powoduje pogorszenie warunków komunikacyjnych. Presja zabudowy mieszkaniowej na tereny prawnie chronione negatywnie wpływa na środowisko, a rozproszona zabudowa zmienia krajobraz, tworząc mozaikę przeplatających się terenów zurbanizowanych z terenami rolniczymi i leśnymi. Rośnie skala niekorzystnych zmian w strukturze użytkowania gruntów. Wzrost udziału gruntów zabudowanych i zainwestowanych odbywa się kosztem gruntów rolnych i leśnych. Obowiązujące w roku 2012 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego[27] przeznaczają na cele nierolnicze ok. 103,5 tys. ha gruntów rolnych, co stanowi 5,1% powierzchni użytków rolnych województwa.

Wykres 3. Udział gruntów rolnych, które w obowiązujących planach przeznaczono na cele nierolnicze, w powierzchni użytków rolnych podregionów województwa mazowieckiego w 2012 roku

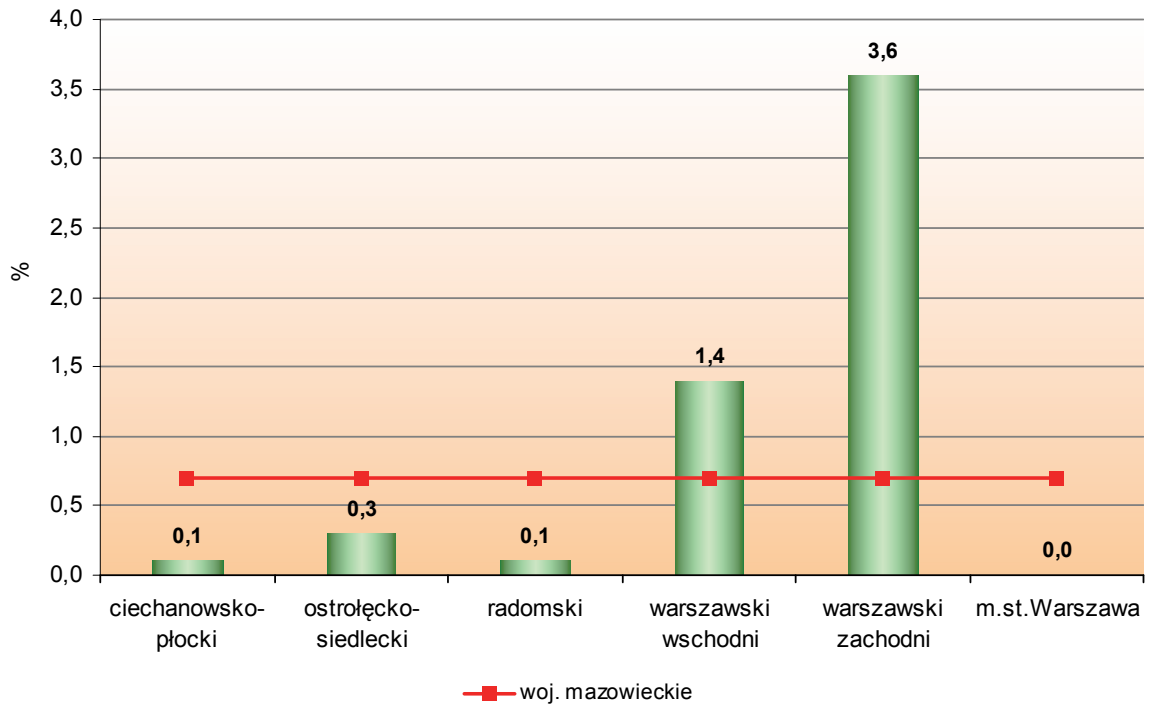
Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych

[27] Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego uchwalone w okresie od 1.01.1995 r. do 31.12.2011 r. na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym oraz ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

Szczególnie duży ubytek gruntów rolnych zaplanowano w podregionie warszawskim zachodnim (16,7% użytków rolnych), gdzie występują potencjalnie największe zagrożenia eliminacji z użytkowania rolniczego najlepszych gleb (klasy I-III). Proces ten zachodzi także, chociaż z mniejszym natężeniem, w otoczeniu ośrodków regionalnych i subregionalnych, w szczególności Radomia, Płocka, Ostrołęki i Siedlec oraz wokół niektórych ośrodków powiatowych, zwłaszcza w podregionie radomskim. Stosunkowo duże ubytki użytków rolnych widoczne są w pobliżu ośrodków lokalnych o istotnym potencjale rozwojowym, czy korzystnym położeniu względem szlaków komunikacyjnych, a także w niektórych rejonach atrakcyjnych dla rekreacji m.in. w Nadbużańskim Parku Krajobrazowym oraz w dolinie Narwi.

Kolejnym elementem przestrzeni regionu, który w wyniku „urbanistycznej ekspansji" z dużym prawdopodobieństwem utraci część swoich pierwotnych funkcji są lasy. W roku 2012 powierzchnia gruntów leśnych, przeznaczonych w obowiązujących planach na cele nieleśne, wynosiła 5,7 tys. ha, - z czego aż 78,1% (4,5 tys. ha) przypadało na lasy podregionów warszawskich. Grunty leśne, wobec których ustalenia planów miejscowych przewidują zmianę przeznaczenia, stanowią tam odsetek wszystkich terenów leśnych wielokrotnie większy niż w pozostałych podregionach (Wykres 4). Jest to zjawisko wysoce niekorzystne, zwłaszcza w aspekcie potrzeby utrzymania wokół Warszawy tzw. zielonego pierścienia, którego niezbędnym elementem są tereny leśne.

Wykres 4. Udział gruntów leśnych, które w obowiązujących planach przeznaczono na cele nieleśne w powierzchni gruntów leśnych podregionów województwa mazowieckiego w 2012 roku

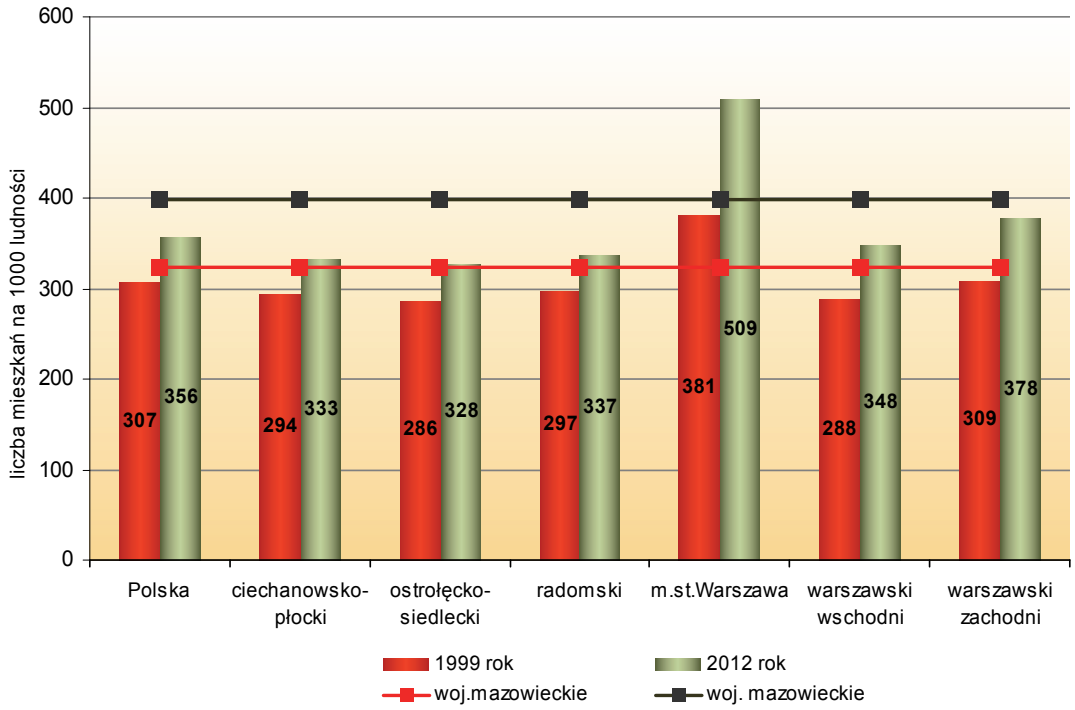
Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych

Zaznaczyć należy, że brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego nie wyklucza faktycznego przeznaczania gruntów rolnych i leśnych na inne cele. Obowiązująca ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym dopuszcza zainwestowanie gruntów rolnych i leśnych na podstawie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Dotyczy to gruntów rolnych nie wymagających zgody na zmianę przeznaczenia oraz gruntów rolnych i leśnych objętych zgodą uzyskaną przy sporządzaniu planów, które utraciły moc z dniem 1.01.2004 r.

Mieszkalnictwo

Zasoby mieszkaniowe województwa mazowieckiego w roku 2012 wynosiły 2112,5 tys. mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 150,4 mln m^2. W latach 1999 - 2012 liczba mieszkań w województwie mazowieckim wzrosła o 28,0 % (w kraju 16,7 %), przy czym najwyższy wzrost wystąpił w podregionach: warszawskim zachodnim (39,6%) i m.st. Warszawa (36,6%), najniższy w podregionach: radomskim (11,5%) i ciechanowsko-płockim (13,0%). Powierzchnia użytkowa mieszkań w analizowanym okresie wzrosła w regionie o 58,1% (38,7% w kraju). Najwyższy wzrost powierzchni użytkowej mieszkań odnotowano w podregionach: warszawskim zachodnim (93,6%) i warszawskim wschodnim (71,7%), co jest związane z rozwojem indywidualnego budownictwa mieszkaniowego. Warunki mieszkaniowe w województwie, na tle pozostałej części kraju, można uznać za dobre. Poziom nasycenia mieszkaniami mierzony liczbą mieszkań na 1000 ludności w latach 1999-2012 zwiększył się z 323 do 399 (w kraju z 307 do 356). Wskaźnik ten w podregionach jest bardzo zróżnicowany. Zdecydowanie najkorzystniejsze wartości w 2012 r. osiągnął w podregionie m.st. Warszawa (509) i warszawskim zachodnim (378). W pozostałych podregionach kształtował się na poziomie od 328 w podregionie ostrołęcko-siedleckim do 348 w warszawskim wschodnim (Wykres 5).

Wykres 5. Poziom nasycenia mieszkaniami w latach 1999 i 2012

Źródło: Opracowania MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych

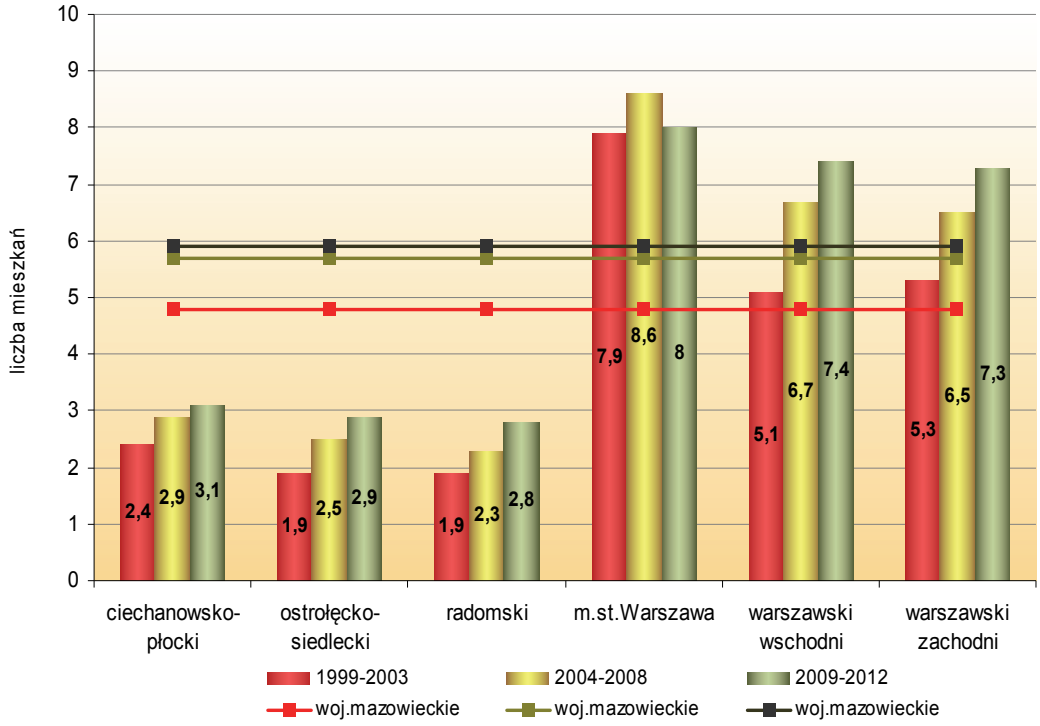
Mimo systematycznie rosnącego wskaźnika nasycenia mieszkaniami w regionie, występuje w dalszym ciągu problem niedoboru mieszkań. Aktualne potrzeby mieszkaniowe województwa wynikają między innymi z konieczności wymiany „starych" zdekapitalizowanych zasobów mieszkaniowych na nowe i występującej nadwyżki liczby gospodarstw domowych nad liczbą mieszkań. Biorąc pod uwagę liczbę mieszkań i ludności z NSP 2011 oraz wyliczoną liczbę gospodarstw domowych (przy założeniu, że średnia liczba osób w gospodarstwie domowym wynosi 2,82[28]) oszacowano, że nadwyżka liczby gospodarstw domowych nad liczbą mieszkań w województwie mazowieckim w 2011 wynosiła 161 tys. Agregacja danych w BDL dotyczących liczby mieszkań w chwili obecnej uniemożliwia dokonanie odrębnych wyliczeń dla obszarów wiejskich i miast. Biorąc pod uwagę szacowany w rozdziale *Procesy demograficzne* (na podstawie *Prognozy ludności na lata 2008-2035*) wzrost liczby ludności w latach 2010-2035 na poziomie 227 tys. osób, potrzeby mieszkaniowe wynikające tylko ze wzrostu liczby ludności mogą kształtować się na poziomie około 80 tys. mieszkań.

W 2012 r. w województwie mazowieckim ogólna liczba oddanych do użytku mieszkań wynosiła 30,6 tys. i była o 61% wyższa niż w 1999 r. Wpływ na wzrost tempa budownictwa mieszkaniowego miało między innymi wprowadzenie nowoczesnych technologii w budownictwie, zwiększenie dostępności materiałów budowlanych, a także wzrost dochodów społeczeństwa i wprowadzenie korzystnego systemu kredytowania budownictwa mieszkaniowego. W latach 1999-2012 w województwie mazowieckim łącznie oddano do użytku 395 tys. mieszkań, czyli

[28]GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY Departament Badań Demograficznych i Rynku Pracy, *Materiał na konferencję prasową w dniu 29.01.2013 r.*

średnio 5,4 mieszkania na 1000 ludności (w kraju 3,3). Analiza danych w poszczególnych podokresach 1999-2003, 2004-2008 i 2009-2012 wykazała, że występują rosnące tendencje w ruchu budowlanym. Wzmożoną aktywność budowlaną (wyższą od średniej wojewódzkiej) odnotowano w podregionach: m.st. Warszawa, warszawskim zachodnim i warszawskim wschodnim. Zasadniczy wpływ na tę sytuację miały takie czynniki jak napływ migracyjny ludności z innych części województwa i kraju oraz znacznie wyższe dochody ludności niż w pozostałej części województwa. W pozostałych podregionach analizowany wskaźnik kształtował się na poziomie niższym nawet od średniej krajowej (Wykres 6).

Wykres 6. Średnioroczna liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 ludności w województwie mazowieckim w latach 1999-2012

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych

3. PROCESY DEMOGRAFICZNE I INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

Procesy demograficzne

Województwo mazowieckie jest regionem o najwyższym potencjale demograficznym w Polsce. W 2012 roku liczba ludności województwa wynosiła 5 301,8 tys. mieszkańców, co stanowiło 13,8% ogółu ludności kraju.

Od 2002 r. nastąpił wzrost liczby ludności w województwie mazowieckim o ponad 173 tys. osób (o ok. 3,4%), w kraju w tym czasie odnotowano przyrost o około 0,82%. Wzrost liczby ludności nastąpił zarówno w wyniku dodatniego przyrostu naturalnego oraz dodatniego salda migracji wewnętrznych i zagranicznych.

W przekroju podregionów (NUTS-3) przyrost ludności odnotowano w czterech podregionach, z wyjątkiem podregionu radomskiego i ciechanow-

sko-płockiego, przy czym największy wzrost wystąpił w podregionie warszawskim zachodnim (11,58%) i warszawskim wschodnim (9,91%).

W układzie gmin, największy przyrost ludności wystąpił w gminie Jabłonna (62,82%) oraz gminie Lesznowola (58,01%). Ponadto wysoki wzrost – powyżej 20% – odnotowano w gminach: Słupno, Wieliszew, Ząbki, Piaseczno, Marki, Radzymin, Nadarzyn, Żabia Wola, Halinów, Prażmów, Stare Babice, Wiązowna, Grodzisk Mazowiecki, Łomianki, Serock, Stara Biała i Leszno. (Mapa Z.6.*Zmiany w liczbie ludności ogółem w latach 2002-2012*)

Ubytek ludności w analizowanym okresie powyżej 5% nastąpił w 36 gminach województwa, głównie położonych w obszarach peryferyjnych województwa. Największy ubytek (16,13%) odnotowano w gminie Nur (powiat ostrowski) oraz powyżej 10% – w gminach: Solec n. Wisłą, Mirów, Strachówka i Ceranów.

Proces spadku liczby ludności obserwuje się również w ośrodkach regionalnych i subregionalnych (Radomiu, Płocku, Ciechanowie, Ostrołęce, Siedlcach), przy jednoczesnym wzroście na obszarach podmiejskich tych ośrodków.

Województwo mazowieckie charakteryzuje się dodatnim przyrostem naturalnym, a jego natężenie liczone na 1000 mieszkańców wyniosło 0,53 (dla kraju 0,0). Wskaźnik przyrostu naturalnego zarówno na wsi, jak i w mieście był dodatni i wyniósł odpowiednio 0,83 i 0,01. Dodatni przyrost naturalny miał miejsce w 22 powiatach, w pozostałych przyjął wartości ujemne. Najwyższe wartości tego wskaźnika wystąpiły w powiecie legionowskim (4,6), najniższe w powiecie sokołowskim (-3,2). W układzie gmin najwyższe natężenie tego współczynnika odnotowano w gminie Ząbki (10,3), najniższe w gminie Chotcza (-14,3) oraz Sterdyń (-10,0). W Warszawie przyrost naturalny na 1000 mieszkańców wyniósł 0,2.

W 2012 r. współczynnik natężenia zgonów w regionie wyniósł 10,3 (2011r.10,1; 2002 r. 10,0) i był wyższy niż średnia dla kraju (2012r. 10,0; 2011r. 9,7; 2002r. 9,4). W układzie powiatów najniższą wartość współczynnika zgonów odnotowano w Ostrołęce (6,5), najwyższą w powiecie lipskim (14,0).

Wskaźnik natężenia urodzeń żywych w 2012 roku w województwie mazowieckim kształtował się na poziomie 10,8 (w 2011 r. 10,9; w 2002 r. 9,1) i był wyższy niż w kraju, gdzie przyjął wartość 10,0 (w 2011 10,1; w 2002 9,3). W układzie powiatów w 2012 r. najwyższy współczynnik odnotowano w powiecie wołomińskim (12,6), a najniższy w powiecie gostynińskim (8,5). W latach 2002-2010 notowano systematyczny wzrost tego wskaźnika, natomiast w latach 2011, 2012 wystąpił nieznaczny spadek. **Mimo wzrostu liczby urodzeń na przestrzeni kilku lat** (2002-2010) **poziom reprodukcji ludności w województwie mazowieckim** (podobnie jak w kraju) **nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń**[29]. W 2012 r. współczynnik dzietności kształtował się na poziomie 1,37 (tyle samo co w 2011 r.), co oznacza wzrost o 0,13 punktu w relacji do 2002 roku (2002 r. 1,24). Jednocześnie oznacza, że jest on w dalszym ciągu niższy o ok. 0,78 punktu od wielkości optymalnej, określanej jako korzystna dla stabilnego rozwoju demograficznego.

Rozmieszczenie ludności jest ujemnie skorelowane z przyrostem naturalnym. Rozwój demograficzny na terenie silnie zurbanizowanego obszaru metropolitalnego Warszawy charakteryzuje przewaga przyrostu migra-

[29] tj. kiedy na 1 kobietę w wieku 15–49 lat przypada średnio 2 dzieci (optymalny współczynnik dzietności wynosi od 2,1 do 2,15 urodzeń dzieci).

cyjnego nad przyrostem naturalnym, natomiast dla obszarów pozametropolitalnych wyższy jest przyrost naturalny.

Struktura wieku ludności województwa mazowieckiego w 2012 r. w porównaniu do wskaźników dla kraju była mniej korzystna i kształtowała się następująco:

- ludność w wieku przedprodukcyjnym stanowiła 18,6% ludności ogółem województwa (w stosunku do 2002 roku spadek o 2,8 punktu procentowego, dla kraju 18,3% - spadek o 4,4 punktu procentowego);
- udział ludności w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie wyniósł 62,9% (w stosunku 2002 roku wzrost o 0,9 punktu procentowego, dla kraju 63,9% - wzrost o 1,7 punktu procentowego);
- ludność w wieku poprodukcyjnym stanowiła 18,6% ludności ogółem województwa (w stosunku do 2002 roku wzrost o 2 punkty procentowe, dla kraju 17,8% - wzrost o 2,7 punktu procentowego).

Zachodzące zmiany w strukturze wieku ludności oraz liczbie ludności w poszczególnych grupach wieku, obrazują przede wszystkim starzenie się ludności i mają ogromny wpływ nie tylko na rynek pracy, ale także inne sfery życia społecznego i gospodarczego.

(Mapa Z.7. *Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności w 2012 roku*)

(Mapa Z.8. *Dynamika zmian liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w latach 2002-2012*)

Ze strukturą wieku ludności ściśle powiązane są wskaźniki obciążenia demograficznego. W 2012 roku na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadało 100,0 osób w wieku poprodukcyjnym (w kraju 97,1), przy czym wartość wskaźnika dla obszarów miejskich i wsi różniła się i wynosiła odpowiednio 114,4 i 78,9. Natomiast na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 29,5 osób w wieku poprodukcyjnym (w kraju 27,9) i w odniesieniu do 2002 roku nastąpił wzrost o 2,7 (w kraju wzrost o 3,7). Obciążenie ludności w wieku produkcyjnym ludnością nieprodukcyjną w województwie wynosiło 59,0 (w kraju 56,6). **Świadczy to o bardziej zaawansowanych procesach starzenia, niż to ma miejsce w kraju i dotyczy głównie Warszawy oraz obszarów peryferyjnych województwa. Uznać to należy za zagrożenie rozwojowe województwa.**

Depopulacja i starzenie się społeczeństwa w obszarach pozametropolitalnych, szczególnie położonych peryferyjnie pociąga za sobą także deformacje struktury płci. Województwo mazowieckie charakteryzuje się liczebną przewagą kobiet. W 2012 r. kobiety stanowiły około 52,2% ogółu jego ludności (w kraju 51,6%). Współczynnik feminizacji osiągnął wartość 109 (w kraju 107), przy czym relacja mężczyzn i kobiet w miastach i na wsi różni się znacznie. Z analizy wynika, że bardziej sfeminizowana jest ludność miast, gdzie przypada 114 kobiet na 100 mężczyzn (na wsi 101). Największa przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn wystąpiła w Warszawie (118). Tylko w jednym mieście regionu – w Wyśmierzycach, kobiet było mniej niż mężczyzn, gdzie na 100 mężczyzn przypadało 90 kobiet. Natomiast na obszarach wiejskich aż w 140 gminach wskaźnik feminizacji wyniósł od 89 do 99 kobiet na 100 mężczyzn, w 29 gminach był równy 100, a w 110 kształtował się od 101 do 110 kobiet.

W 2012 roku statystyczny mieszkaniec województwa mazowieckiego miał średnio 38,6 lat (mediana wieku). Wyznaczona mediana wieku dla mężczyzn wyniosła 37,0 lat, dla kobiet 40,5 lat. Średni wiek mieszkańca wsi to 37,1 lat,

miast 39,5 lat. Natomiast mieszkaniec Polski miał przeciętnie **38,7 lat** (dla mężczyzn 37,0 lat, kobiet 40,5 lat).

W województwie mazowieckim od kilkunastu lat roczny napływ ludności przekracza wielkość odpływu, co powoduje, że **ogólne saldo migracji stałej jest dodatnie.** Współczynnik natężenia ogólnego salda migracji (wewnętrznych i zagranicznych) na pobyt stały w 2012 roku wyniósł 2,51 i w relacji do 2011 r. obniżył się o 0,21 punktu (w 2002 r. 2,43), przy czym współczynnik salda migracji wewnętrznych wyniósł 2,42, a zagranicznych 0,09. **Jednocześnie współczynnik ogólnego salda migracji na wsi był wyższy niż w miastach i wynosił odpowiednio** 3,26 i 2,09**.**

Saldo migracji na 1000 mieszkańców w miastach na prawach powiatu poza Warszawą (3,87 na 1000 ludności) **było ujemne** (od minus 2,95 w Siedlcach do minus 6,73 w Ostrołęce). W pozostałych powiatach natężenie ogólnego salda migracji stałej przyjęło wartości od (-5,43) w powiecie łosickim do +12,82 w powiecie piaseczyńskim. Natomiast w układzie gmin najwyższe wartości wskaźnika wystąpiły w bezpośrednim otoczeniu Warszawy oraz gminach położonych przy ośrodkach regionalnych i subregionalnych. Spośród osób napływających do województwa mazowieckiego najwięcej pochodziło z województwa lubelskiego oraz łódzkiego. Osoby, które wyjeżdżały, zamieszkiwały także głównie w tych województwach.

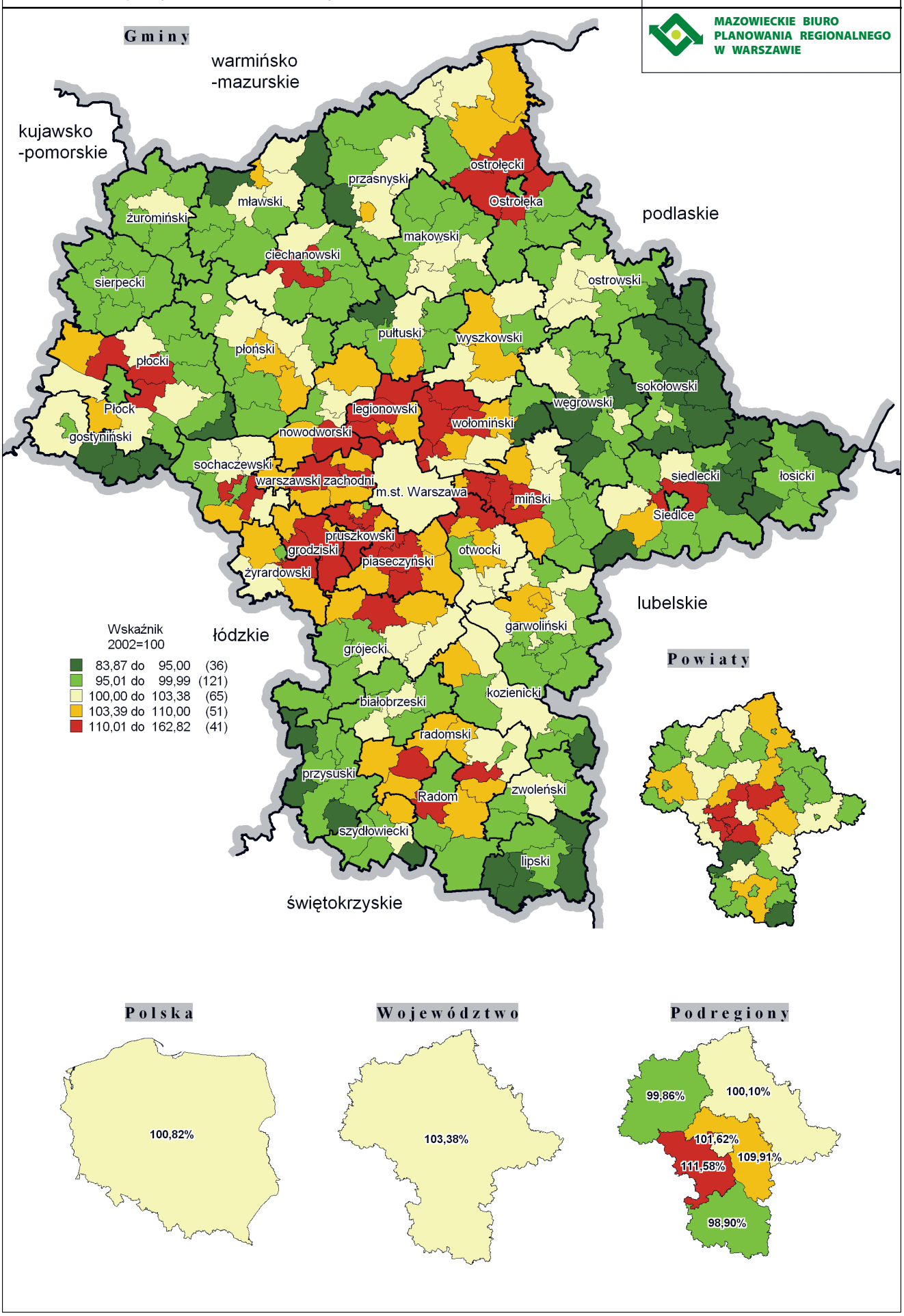
W ramach migracji zagranicznych, najwięcej osób wyjeżdżało do Wielkiej Brytanii, Niemiec i Stanów Zjednoczonych.

Prawidłowości zróżnicowań strukturalnych i przestrzennych dotyczących zagadnień demograficznych są pochodną struktury społeczno-ekonomicznej. W województwie mazowieckim nie odbiegają one od prawidłowości w innych krajach o podobnym poziomie rozwoju i dotyczą generalnie dychotomii obszaru metropolitalnego i pozostałych części województwa w układzie rdzeń – peryferia. Problemem jest jednak depopulacja ośrodków regionalnych i subregionalnych.

W oparciu o wyniki *Prognozy ludności na lata 2008-2035* szacuje się, że w województwie mazowieckim liczba ludności w 2035 roku w porównaniu z 2012 r. (dane rzeczywiste) – zwiększy się o około 167,7 tys. (o ok. 3,2%), przy czym systematyczny wzrost będzie następował do 2029 roku, a w następnych latach nastąpi stopniowe zmniejszanie się liczby ludności. Pozytywne zmiany będą dotyczyły tylko 13 powiatów położonych w bezpośrednim otoczeniu Warszawy. Największy ubytek ludności (o ponad 20%) będzie dotyczył powiatów: lipskiego, przysuskiego, sokołowskiego i łosickiego. Najsilniejsza depopulacja obejmie północną, wschodnią i południową część województwa. (Mapa Z.9. *Prognoza liczby ludności do 2035 roku*)

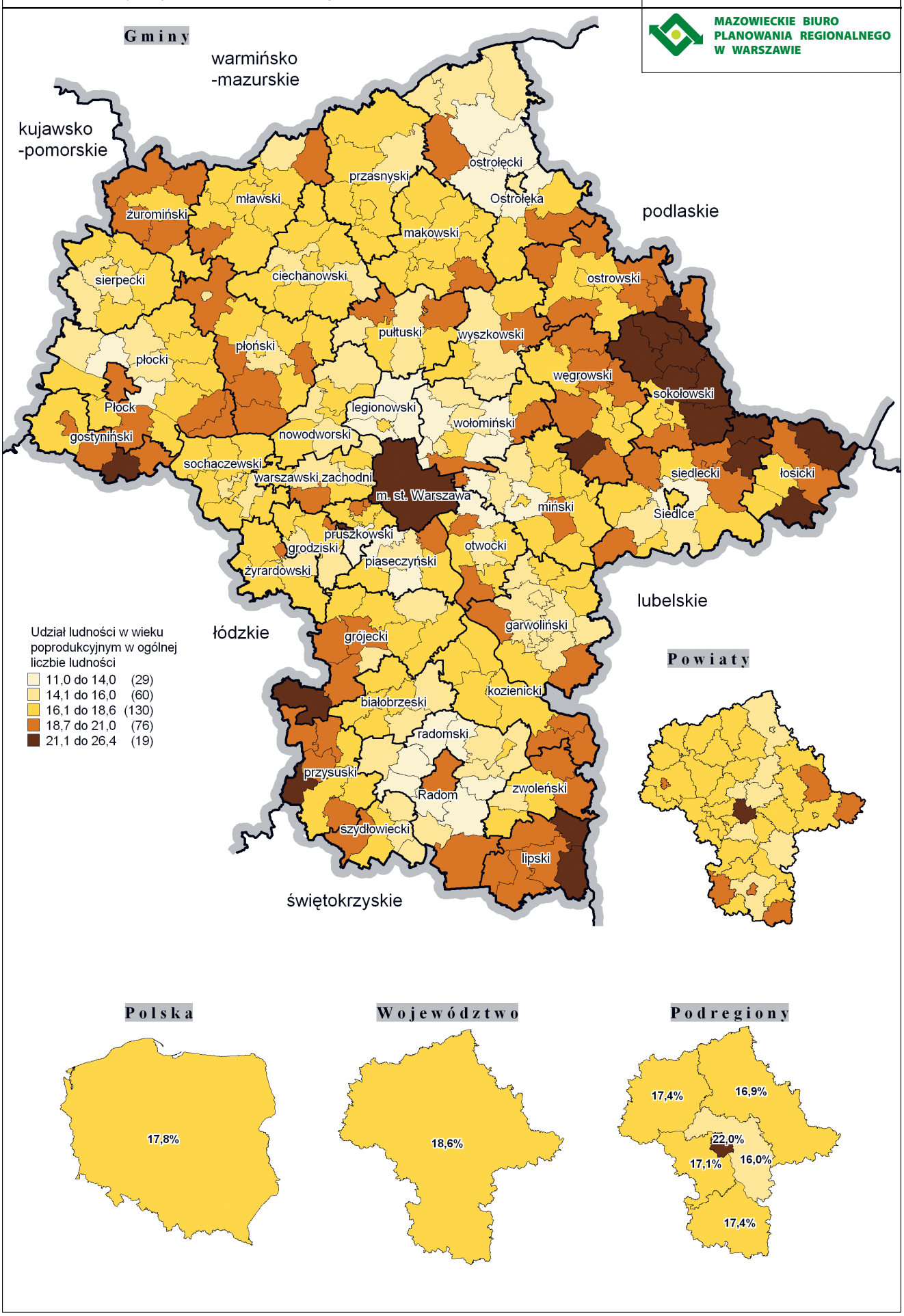
Prognoza wskazuje, że w 2035 roku w województwie mazowieckim nastąpią istotne zmiany w strukturze ludności, zarówno według biologicznych, jak i ekonomicznych grup wieku. **Przeobrażenia te będą się wyrażały coraz mniejszą liczbą ludności w wieku przedprodukcyjnym, ubytkiem oraz starzeniem się ludności w wieku produkcyjnym, wzrostem liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz systematycznym wzrostem współczynników obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym. Przewiduje się także, że dodatnie saldo migracji utrzyma się przez cały okres prognozy.**

Mimo niekorzystnych zmian w strukturze ludności, województwo mazowieckie będzie nadal regionem o największym potencjale ludnościowym w kraju.

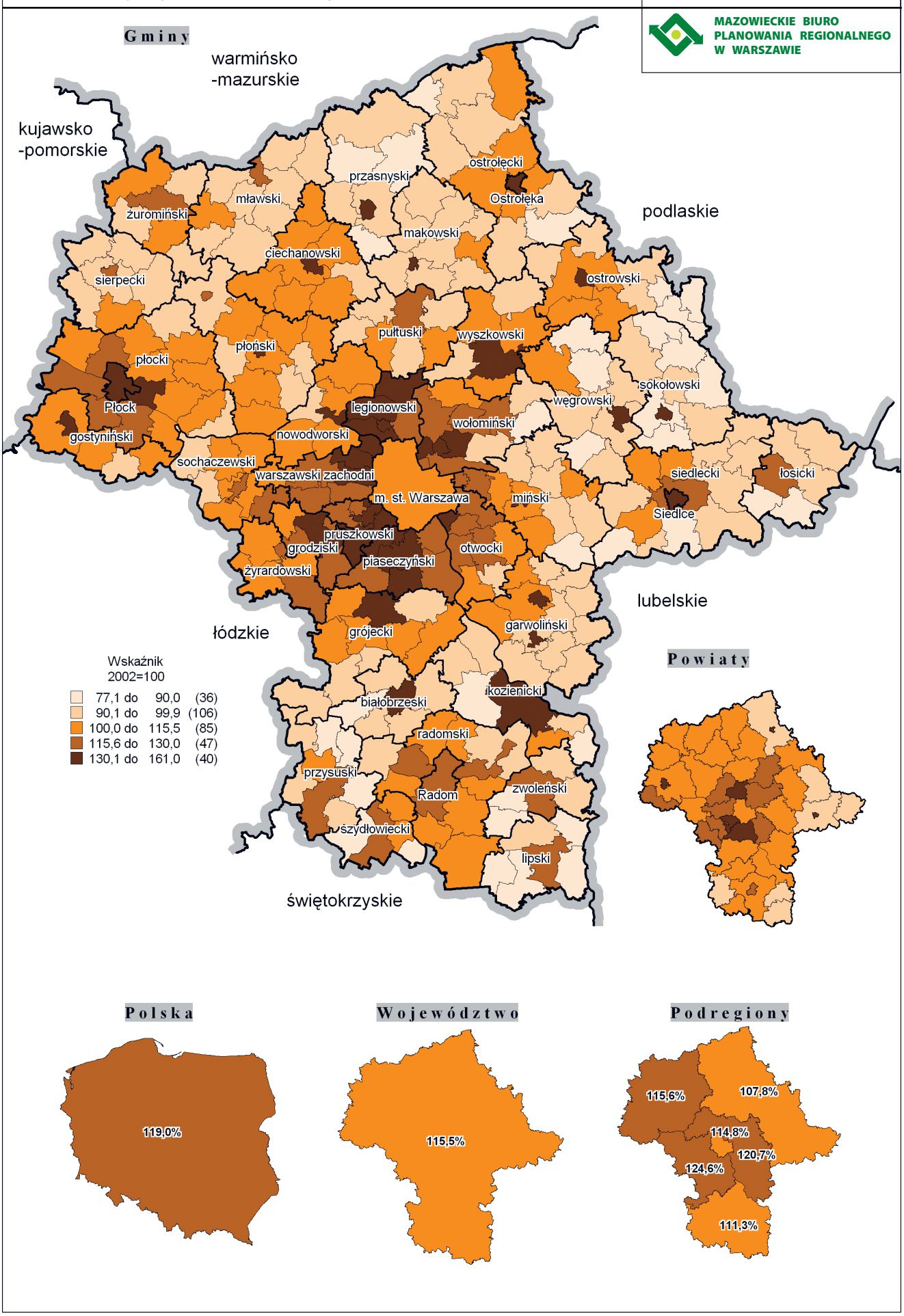
Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych.

Mapa Z.7. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności w 2012 r.

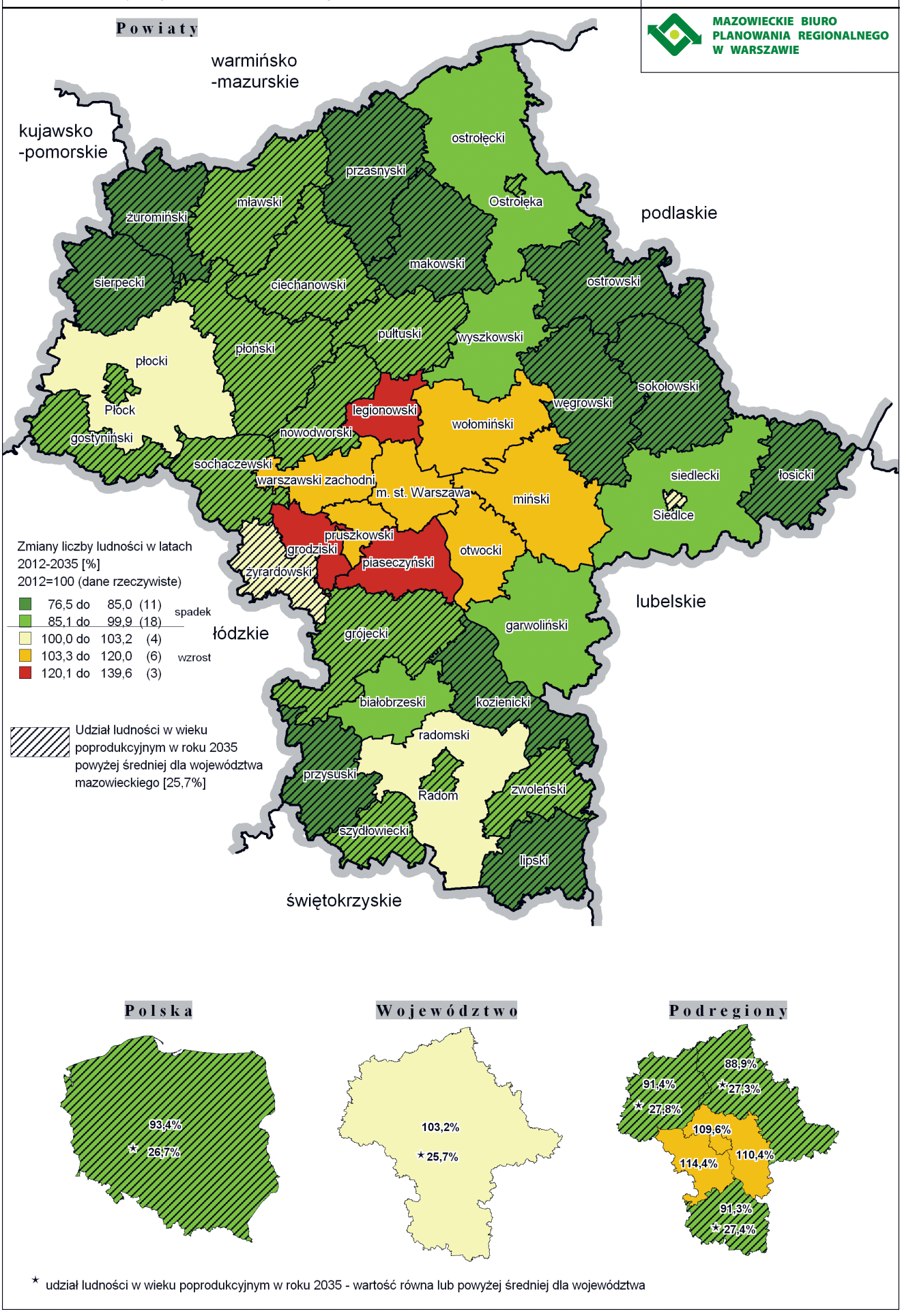
Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych.

Mapa Z.8. Dynamika zmian liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w latach 2002–2012

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych.

Mapa Z.9. Prognoza liczby ludności do 2035 roku

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych oraz prognozy ludności na lata 2008–2035.

Infrastruktura społeczna

Edukacja i szkolnictwo wyższe

Województwo mazowieckie pod względem liczby szkół i studentów zajmowało w 2012 roku pierwsze miejsce w Polsce, skupiając 312 tysięcy studentów, co stanowiło 18,6% ich ogółu. W 2012 roku w województwie mazowieckim funkcjonowało 108 szkół wyższych i 23 jednostki zamiejscowe. **W odniesieniu do roku 1999 powstało 39 szkół i 19 jednostek zamiejscowych. Ten dynamiczny rozwój trwał do 2004 roku.** W latach 1999-2012 nastąpił wzrost ogólnej liczby studiujących o 8,5%.

W 2012r. z ogólnej liczby studentów ponad 63% studiowało na uczelniach publicznych. Największą liczbę studentów skupiały uniwersytety (21,7%) oraz szkoły ekonomiczne i szkoły techniczne.

W 2012 roku najwięcej studentów ogółem kształciło się na kierunkach: ekonomia i administracja (24,1%), społecznych (13,6%), pedagogicznych oraz humanistycznych. W latach 2004-2012 nastąpił wzrost zainteresowania kierunkami: medycznymi, ochroną i bezpieczeństwem, artystycznymi, architekturą i budownictwem, biologicznymi oraz produkcją i przetwórstwem.

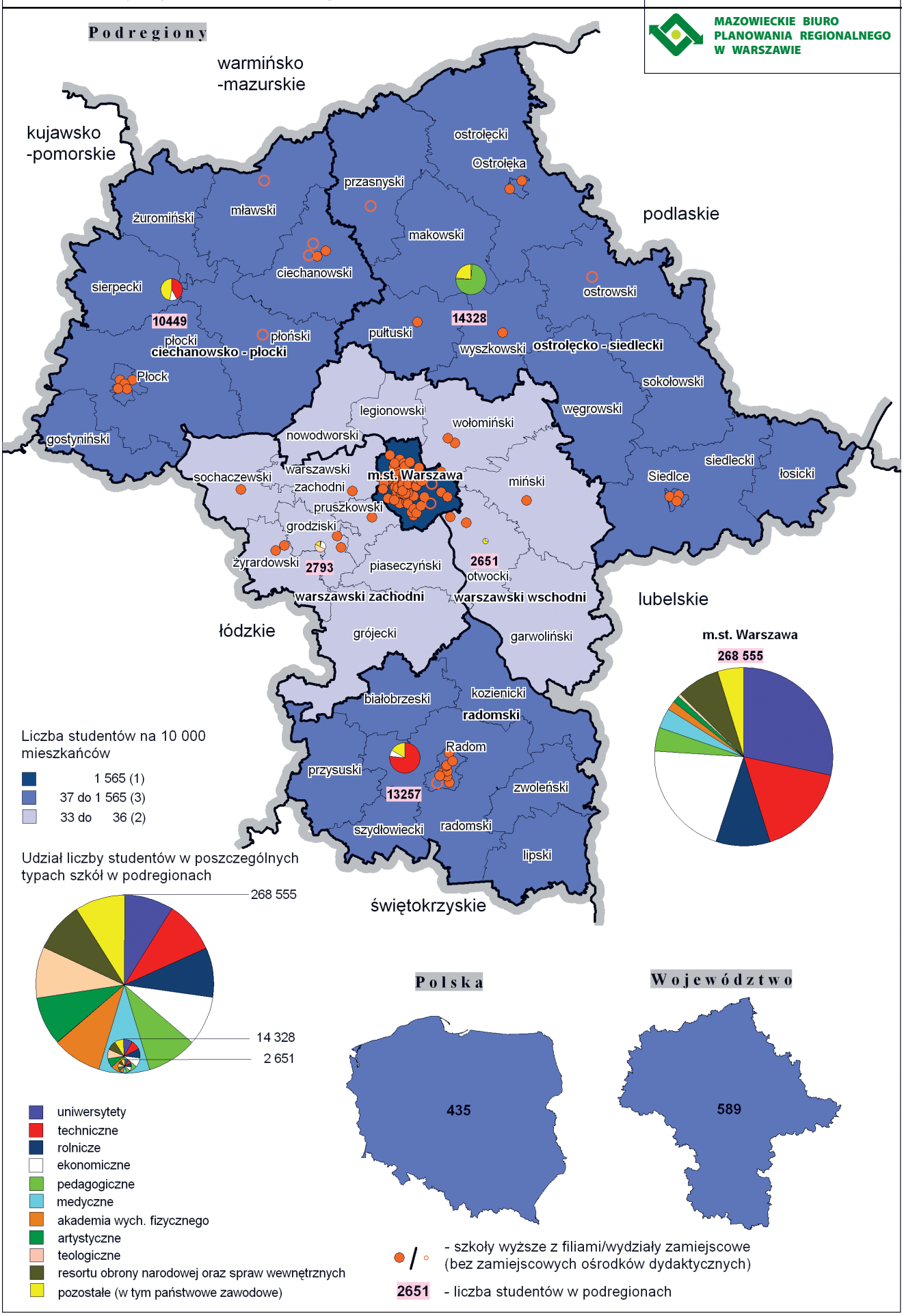
W Warszawie w 81 uczelniach studiowało około 268,5 tysiąca studentów, co stanowiło 86,1% studentów województwa. Poza stolicą znaczącymi ośrodkami szkolnictwa wyższego w skali województwa są ośrodki regionalne i subregionalne oraz miasta powiatowe, w których powstawały jednostki zamiejscowe, przyczyniając się do zwiększenia dostępności młodzieży do szkolnictwa wyższego. W układzie podregionów województwa mazowieckiego najwięcej szkół wyższych funkcjonowało w podregionie radomskim[30]. Największą liczbą studentów przypadających na 10 tysięcy mieszkańców charakteryzowała się Warszawa - 1565 przy średniej wojewódzkiej wynoszącej 589. (Mapa Z.10. *Szkoły wyższe w 2012 roku*).

W zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego w strukturze uczniów w 2012 roku najwyższy udział stanowiła młodzież liceów ogólnokształcących. Wzrost liczby uczniów zaznaczył się w technikach, natomiast spadek w pozostałych typach szkół ponadgimnazjalnych. W 2012 roku największa koncentracja szkół ponadgimnazjalnych miała miejsce w Warszawie oraz miastach regionalnych i subregionalnych.

W województwie funkcjonują trzy państwowe uczelnie artystyczne, skoncentrowane w Warszawie (Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina, Akademia Sztuk Pięknych, Akademia Teatralna im. Aleksandra Zelwerowicza) oraz 111 ponadgimnazjalnych szkół artystycznych. Studenci warszawskich uczelni artystycznych stanowią niespełna 2% wszystkich studentów w województwie. Warszawa skupia blisko połowę liczby uczniów ponadgimnazjalnych szkół artystycznych województwa.

Konieczność dostosowania się do wymogów rynku pracy przyczyniła się do wzrostu znaczenia kształcenia ustawicznego. Podnoszenie i doskonalenie kwalifikacji zawodowych przez osoby w wieku produkcyjnym wpłynęło na rozwój placówek szkolnictwa dla dorosłych. Ośrodkami skupiającymi placówki szkolnictwa dla dorosłych poza stolicą były głównie miasta regionalne i subregionalne oraz powiaty: ciechanowski, wołomiński i grójecki.

[30] W oparciu o dane za 2013 rok na podstawie wykazu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych i wykazu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2013r.)

Elementem edukacji jest dostępność młodzieży szkolnej do komputeryzacji. W województwie mazowieckim udział szkół ponadgimnazjalnych wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu kształtował się na poziomie 67%. Najbardziej niekorzystna sytuacja zaznaczyła się w powiatach podregionu radomskiego. Prawie we wszystkich powiatach województwa nastąpił spadek liczby uczniów przypadających na jeden komputer z dostępem do Internetu.

Kultura

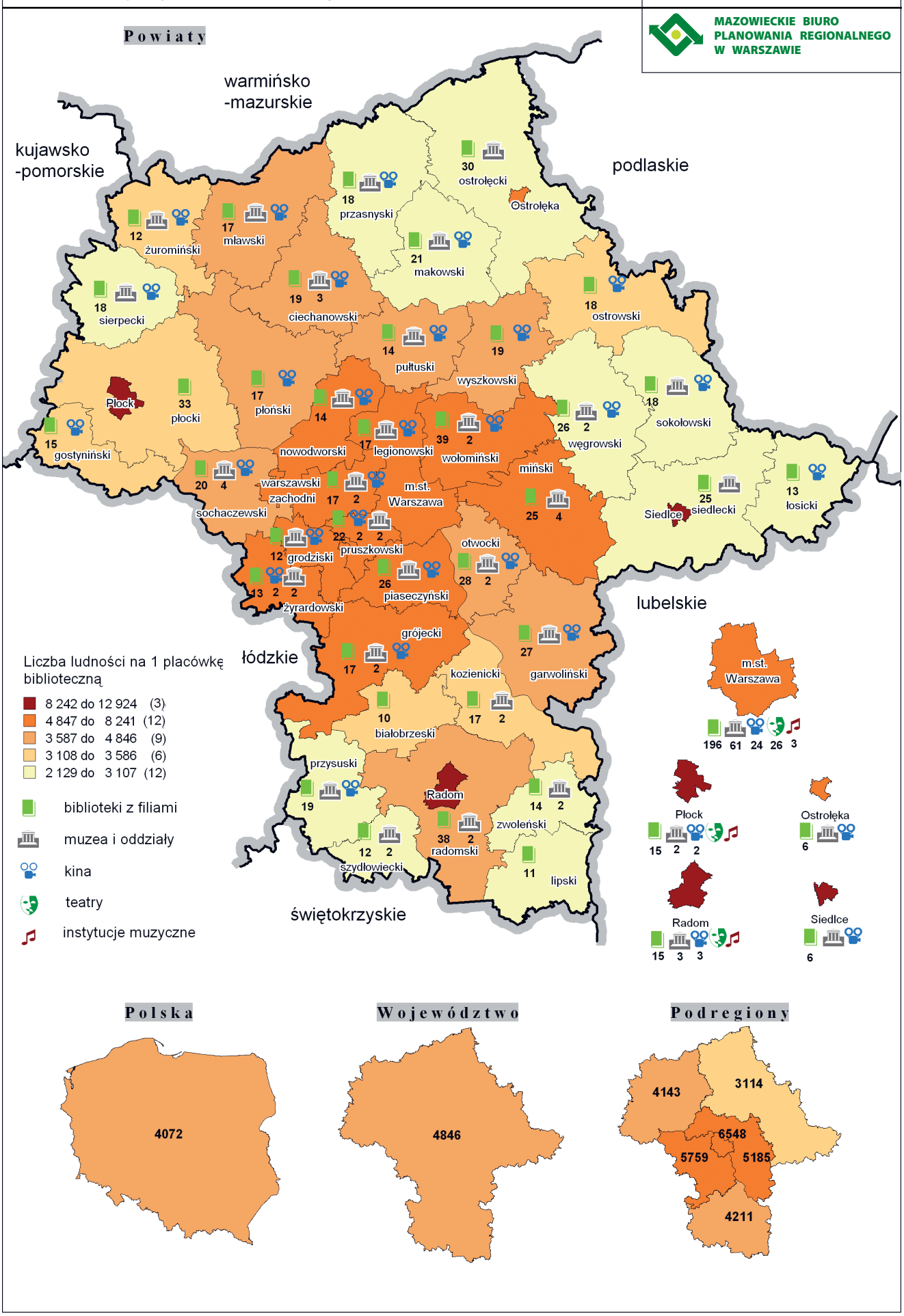
Kultura i sektor kreatywny to jeden z największych pracodawców Europy, generujący blisko 3,4% światowego PKB.

W Polsce wydatki na ten sektor kultury i dziedzictwa (łącznie) należą do najniższych w Europie i systematycznie spadają zarówno w skali kraju jak i województwa. W 2012 roku w województwie stanowiły 8,6% wydatków budżetu województwa ogółem, podczas gdy w 2001 roku stanowiły one prawie 14% wydatków budżetu.

Rozmieszczenie przestrzenne w instytucji kultury w województwie mazowieckim jest nierównomierne, z decydującą koncentracją w stolicy. W Warszawie w 2012 roku znajdowało się 61 muzeów (53%) ze 115 muzeów w regionie, 24 kin (40%) z 60 w regionie oraz 196 biblioteki ponad (20%) z 969 działających w regionie. Z 28 teatrów województwa w tym 18 dramatycznych, tylko dwa znajdują się poza Warszawą tj. w Płocku i Radomiu. W stolicy zlokalizowane są najważniejsze instytucje narodowe w postaci m.in. *Filharmonii Narodowej, Teatru Wielkiego - Opery Narodowej, Teatru Narodowego*. Miasto stołeczne jest miejscem organizacji wielu prestiżowych festiwali i imprez kulturalnych, w tym o znaczeniu międzynarodowym, co znajduje odzwierciedlenie we wzroście korzystających z tych wydarzeń.

Dostępność i ilość placówek takich jak teatry i instytucje muzyczne systematycznie wzrasta w województwie, przy czym miejscem lokalizacji są tylko stolica i miasta regionalne. W latach 1999/2012 nastąpił zaledwie 3% wzrost liczby placówek teatralnych i instytucji muzycznych przy ponad 13% wzroście liczby widzów i słuchaczy. W 2012 roku na 1 miejsce w teatrach i instytucjach muzycznych przypadało ponad 295 osób, wartości te dla kraju były prawie dwukrotnie wyższe, co świadczyło o gorszej dostępności.

W latach 1999-2012 na Mazowszu odnotowano 25% wzrost liczby muzeów. Najwięcej muzeów posiadał podregion warszawski- zachodni (14) i radomski (12), w powiatach sochaczewskim i mińskim - po 4 muzea a w powiecie ciechanowski i mieście Radomiu - po 3 muzea. Powiatami, które nie posiadały tego typu placówek były : gostyniński, płocki, płoński, ostrowski, białobrzeski, lipski, łosicki oraz powiat wyszkowski. Rozpoznawalnymi muzeami, w skali nie tylko województwa są m.in. muzeum w Sochaczewie, gdzie znajduje się m.in. *Muzeum Kolei Wąskotorowe*j dysponujące największymi zbiorami taboru kolei wąskotorowej w Europie, natomiast w miejscowości Niepokalanów (nazywany Mazowiecką Częstochową), znajduje się muzeum związane z postacią Maksymiliana Kolbego. Na uwagę zasługuje także *Muzeum Mazowieckie w Płocku*, które jest najstarszym muzeum publicznym w kraju, z największą kolekcją sztuki secesyjnej w Polsce.

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych.

Najliczniejszą grupę instytucji kultury w regionie stanowią biblioteki, których w 2012 roku było 969 i znajdowały się one we wszystkich powiatach województwa. Ich liczba systematycznie spada, wyjątkiem są powiaty: wołomiński, pruszkowski i piaseczyński oraz stolica i miasto Siedlce. W województwie mazowieckim w 2012 roku liczba ludności przypadająca na jedną placówkę biblioteczną wynosiła 4846 osób, a w kraju ponad 4072 osób[31] (Mapa Z.11. *Rozmieszczenie instytucji kultury w 2012 roku)*, natomiast na terenach wiejskich na 1 placówkę biblioteczną przypadało przeciętnie 3000 osób[32]. Analiza przestrzenna dostępności tych instytucji wskazuje, że najmniej korzystną sytuację posiadają powiaty położone w podregionie warszawskim zachodnim oraz powiaty podregionu warszawskiego wschodniego, pod względem liczby ludności przypadających na 1 placówkę biblioteczną. Najkorzystniejsza sytuacja dotyczyła powiatów znajdujących się w podregionie ostrołęcko-siedleckim.

Na przestrzeni lat 1999-2012 zmniejszeniu uległa również liczba placówek kinowych, jednak nie przekłada się to na spadek miejsc na widowni (nastąpił ich wzrost o 49%) . Generatorem wzrostu była przede wszystkim stolica i obszar metropolitalny, ale znaczną rolę odegrały miasta regionalne i subregionalne, gdzie powstały kina wielosalowe. W 2012 na terenie województwa 10 powiatów nie posiadało kina, w tym 6 znajdujących się w podregionie radomskim.

Zauważalną tendencją w województwie mazowieckim jest wzrost przedstawień i koncertów na 10 tys. mieszkańców, co znajduje odzwierciedlenie w systematycznym wzroście uczestnictwa mieszkańców województwa w tych imprezach, wyrażanych również w liczbie widzów na 10 tys. ludności. Wartości te były dla województwa mazowieckiego prawie dwukrotnie wyższe niż dla kraju.

Występujące w województwie mazowieckim zróżnicowanie przestrzenne wyposażenia w instytucje kultury w znaczny sposób determinuje rozwój społeczno- gospodarczy poszczególnych jednostek osadniczych.

[31] Wskaźnik - ludność na jedną bibliotekę, filię i punkt biblioteczny
[32] Statystyczne Vademecum Samorządowca, Województwo Mazowieckie, Urząd Statystyczny w Warszawie, 2012

Ochrona zdrowia

Województwo mazowieckie charakteryzuje się nierównomiernym rozmieszczeniem przestrzennym i poziomem wyposażenia placówek wykonujących działalność leczniczą w zakresie ambulatoryjnej i stacjonarnej opieki zdrowotnej[33]. Najlepiej wyposażona jest Warszawa, która posiada instytucje wielospecjalistyczne o zasięgu ponadregionalnym i wysokiej klasy specjalistów z zakresu medycyny. Relatywnie dobrze w skali województwa odznaczają się także ośrodki regionalne i subregionalne, wyróżniające się wysokimi wskaźnikami liczby łóżek w szpitalach przypadających na 10 tysięcy ludności. Niewystarczającą dostępnością do podmiotu leczniczego odznaczały się obszary wiejskie i małe miasta.

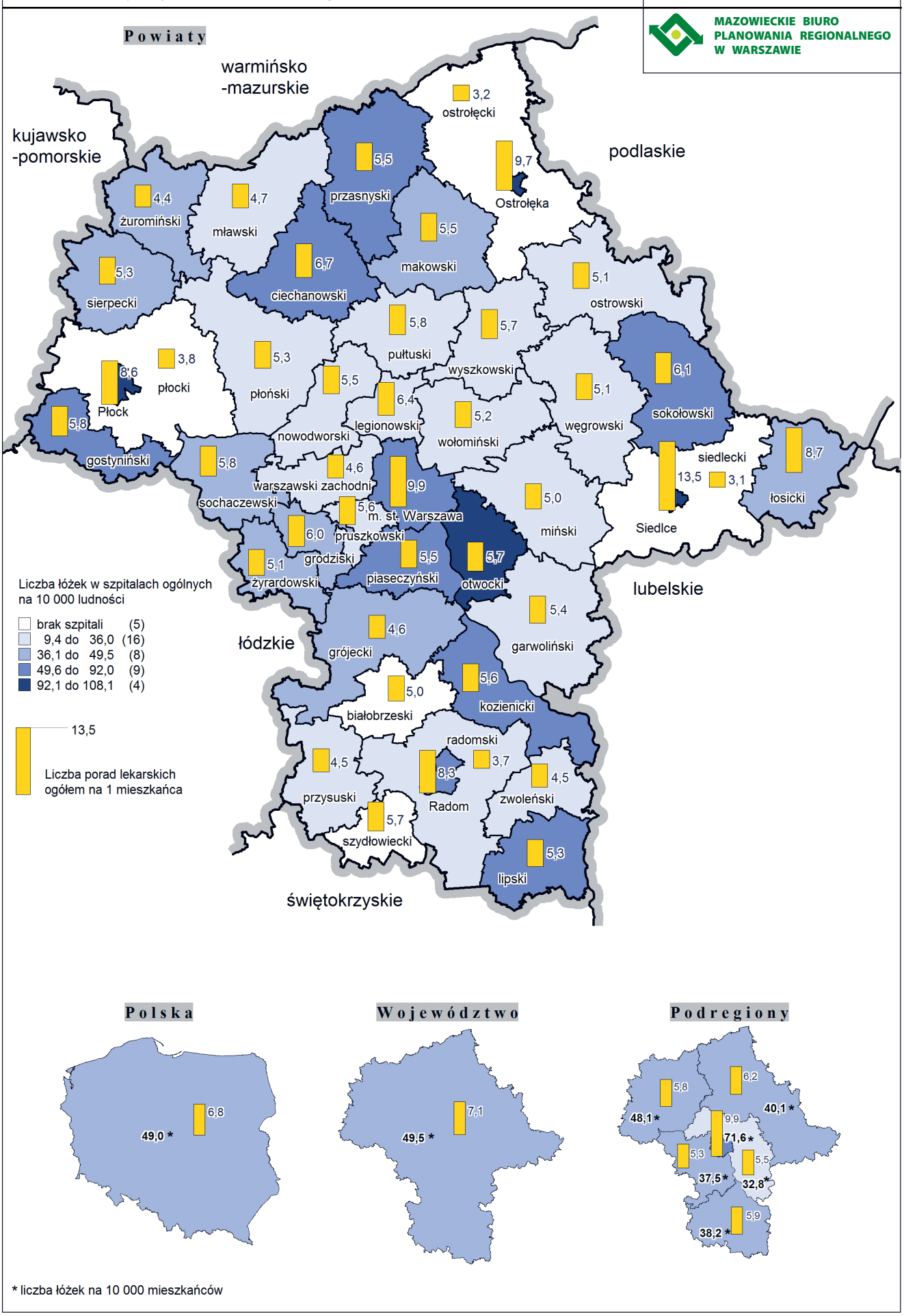
Zaobserwowany w ostatnich latach trend wskazuje na tendencję wzrostową podmiotów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (łącznie 2 894 przychodni i praktyk lekarskich w 2012r.). Najwięcej przychodni zlokalizowanych było w Warszawie (1049) i w podregionie ostrołęcko-siedleckim (367). Liczba ludności przypadająca na jeden podmiot ambulatoryjnej opieki zdrowotnej zmniejszyła się, jednak w dalszym ciągu odnotowuje się największe obciążenie w centralnej części województwa, wokół Warszawy, w powiatach: mińskim, wołomińskim, otwockim, warszawskim zachodnim oraz w powiecie radomskim. Wzrosła liczba udzielanych porad lekarskich w zakresie ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (2. miejsce w kraju - 14,3% ogółu). Największą liczbę porad na jednego mieszkańca odnotowano w miastach: Siedlce (13,5), Warszawa (9,9) i Ostrołęka (9,7) oraz w powiatach: ciechanowskim (6,7), legionowskim (6,4) i sokołowskim(6,1).

Na koniec 2012 roku funkcjonowało w województwie 115 szpitali ogólnych[34] dysponujących około 26,3 tys. łóżek (13,9% ogółu łóżek w kraju), z których skorzystało w ciągu roku przeszło 1,25 mln osób (2. miejsce w kraju pod względem liczby leczonych na 10 tys. ludności). Blisko połowa szpitali (z liczbą 12, 3 tys. łóżek), znajdowała się w Warszawie. Poza stolicą największą ilością szpitali odznaczały się powiaty: otwocki, pruszkowski i wołomiński, a wśród pozostałych miast: Radom, Płock, Siedlce i Gostynin. Na 10 tys. ludności przypadało średnio 49,5 łóżek szpitalnych, co plasuje województwo na 6 miejscu w kraju. Najlepsze wyniki wskaźnika uzyskano w powiatach: otwockim (108,1), gostynińskim (76,6), ciechanowskim (72,9) oraz w miastach: Siedlcach (103,9), Płocku (97,5) i Ostrołęce (92,9). Natomiast w powiatach: zwoleńskim, legionowskim, przysuskim, warszawskim zachodnim, radomskim i wołomińskim, uzyskany wskaźnik nie przekroczył 20 łóżek. *(Mapa Z.12. Ochrona zdrowia w 2012 roku – wybrane zagadnienia)*

Pomoc medyczną w stanach nagłego zagrożenia życia lub zdrowia w ramach Państwowego Ratownictwa Medycznego, świadczy 28 szpitalnych oddziałów ratunkowych (SOR). W Warszawie skoncentrowana jest 11 SOR, jednak jest to stanowczo zbyt mało w odniesieniu do liczby ludności zamieszkującej

[33] Ustawa z dnia 15 IV 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. Nr 112, poz. 654), z późniejszymi zmianami, zastąpiła ustawę o zakładach opieki zdrowotnej — określa m.in. zasady wykonywania działalności leczniczej oraz zasady funkcjonowania placówek leczniczych. Na mocy ustawy działalność lecznicza może być też wykonywana przez praktyki zawodowe (indywidualne lub grupowe) — lekarzy, lekarzy dentystów oraz pielęgniarek lub położnych

[34] Dane o szpitalach obejmują placówki medyczne, które do 2011 r. były traktowane jako filie.

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych.

aglomerację warszawską i przyjeżdżającej do Warszawy. Dobra dostępność do SOR jest również w ośrodkach regionalnych i subregionalnych województwa. **W województwie mazowieckim wyodrębniono dwa obszary położone peryferyjnie względem szpitalnych oddziałów ratunkowych - pierwszy: położony we wschodniej części województwa i obejmujący powiaty: ostrowski, sokołowski i węgrowski, drugi obejmuje położone na południe od Warszawy powiaty: grójecki, białobrzeski, żyrardowski i przysuski oraz zwoleński i lipski.** Oprócz wymienionych obszarów peryferyjne położenie mają ponadto powiaty sierpecki i żuromiński. Dostępność mieszkańców do SOR ułatwiają dwa śmigłowce ratownicze Lotniczego Pogotowia Ratunkowego stacjonujące w Warszawie i Płocku oraz lądowiska przyszpitalne.

Nasilające się procesy polaryzacyjne i powiększająca się liczba osób starszych, spowodowały wzrost zapotrzebowania na opiekę długoterminową i paliatywną. Wpłynęło to w ciągu ostatnich na podwojenie się liczby zakładów opiekuńczo-leczniczych (46 w 2012r.) skupiających się głównie w Warszawie i w aglomeracji warszawskiej. Znaczny niedobór placówek występuje w północno-wschodniej części województwa, w podregionie ostrołęcko-siedleckim. Odnotowano również wzrost liczby zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych (26 w 2012 r.). Ważnym elementem opieki paliatywnej stacjonarnej są hospicja (13), które dysponowały 216 łóżkami, rozmieszczone stosunkowo równomiernie na terenie województwa. Barierą w ich wykorzystywaniu była utrudniona dostępność spowodowana problemami transportowymi.

W województwie w 2012r. zatrudnionych było ponad 14 tysięcy lekarzy i lekarzy dentystów, z czego 6,8 tysiąca w Warszawie oraz relatywnie dużo w miastach regionalnych i subregionalnych oraz powiecie otwockim. Wskaźnik dotyczący liczby lekarzy przypadającej na 10 tys. ludności był wyższy od uzyskanego dla kraju (odpowiednio: województwo – 47; kraj – 36).

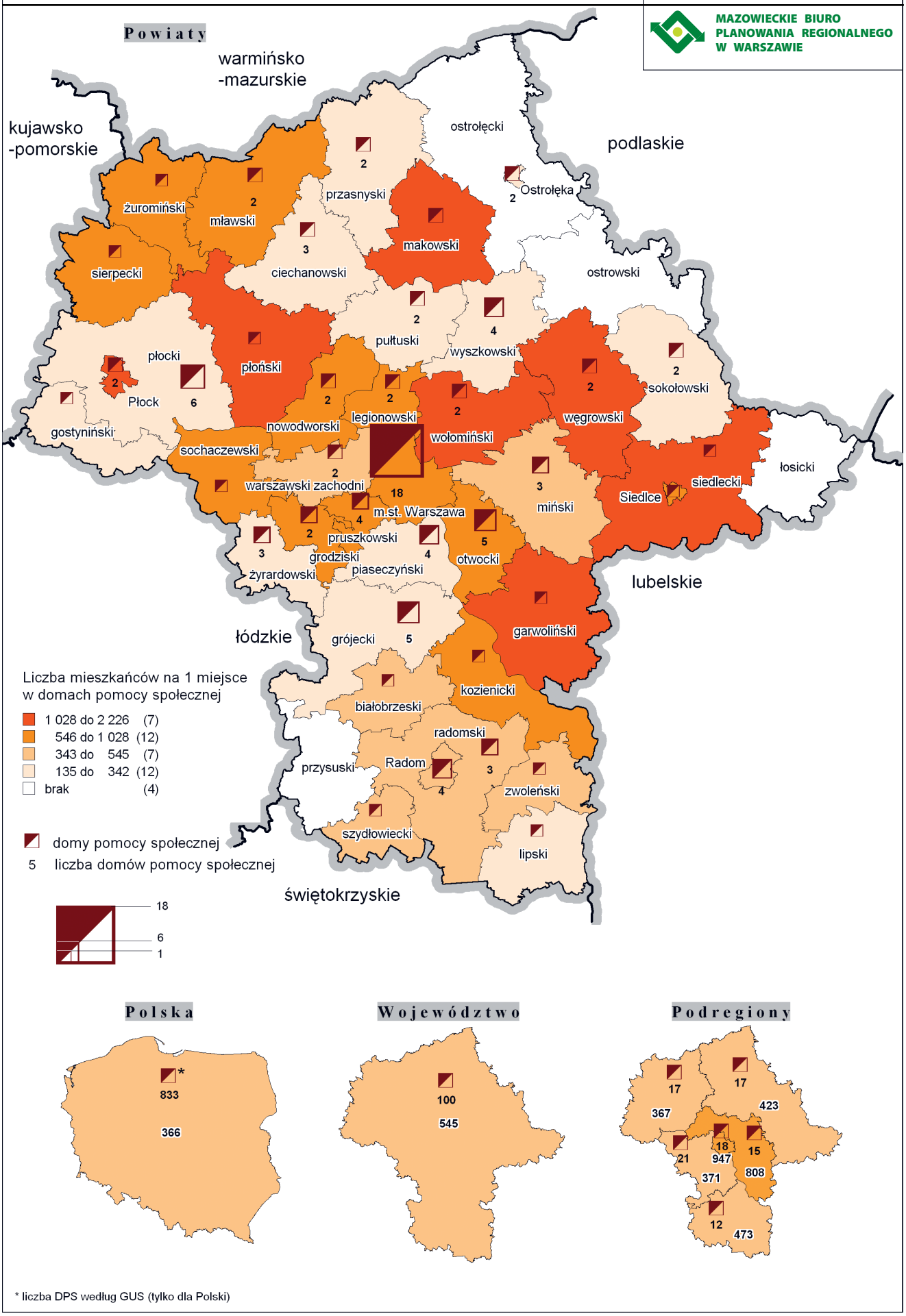
Pomoc społeczna

W województwie mazowieckim w 2012 r. usługi stacjonarnej pomocy społecznej świadczone były przez 100 domów pomocy społecznej, które łącznie dysponowały 9726 miejscami. 31 domów przeznaczonych było dla przewlekle, somatycznie chorych, 28 dla osób w podeszłym wieku, 24 dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, 23 dla osób przewlekle psychicznie chorych oraz 13 dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie.

Największa liczba domów pomocy społecznej zlokalizowana była w Warszawie, która jednocześnie dysponowała największą w województwie liczbą miejsc (18,6% miejsc w województwie) oraz największą różnorodnością usług świadczonych przez domy pomocy społecznej (wszystkie typy domów).

Systematycznie wzrasta liczba jednostek pomocy społecznej świadczących usługi stacjonarne oraz poprawie ulegają warunki opiekuńczo-lokalowe domów pomocy społecznej. **W dalszym ciągu na obszarze województwa występują terytorialne dysproporcje w dostępności do tego typu placówek. Na terenie czterech powiatów nie funkcjonują domy pomocy społecznej. Wśród podregionów najlepiej rozwiniętą bazę w zakresie domów pomocy społecznej**

Mapa Z.13. Domy pomocy społecznej w 2012 roku

* liczba DPS według GUS (tylko dla Polski)

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie danych z Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego i Banku Danych Lokalnych.

posiada podregion warszawski zachodni, natomiast Warszawa i powiaty podregionu warszawskiego wschodniego charakteryzują się największą liczbą mieszkańców przypadającą na 1 miejsce w domu pomocy społecznej. (Mapa Z.13. *Domy pomocy społecznej w 2012 r.*)

Biorąc pod uwagę dotychczasowe tendencje konieczny będzie rozwój placówek świadczących całodobową opiekę osobom starszym oraz zapewnienie im odpowiedniej opieki środowiskowej w zakresie usług opiekuńczych.

4. KAPITAŁ LUDZKI

Rynek pracy

Wykształcenie

Województwo mazowieckie na tle kraju wyróżnia wysoki udział osób z wykształceniem wyższym(w 2011 r. 23,6% – w kraju 17,0%),**ale także duży udział osób z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym**(21,4% – w kraju 23,2%). (Wykres 7) W porównaniu do roku 2002 **w województwie liczba ludności na wsi z wykształceniem wyższym wzrosła o 7 punktów procentowych, natomiast w miastach o 11,5.**

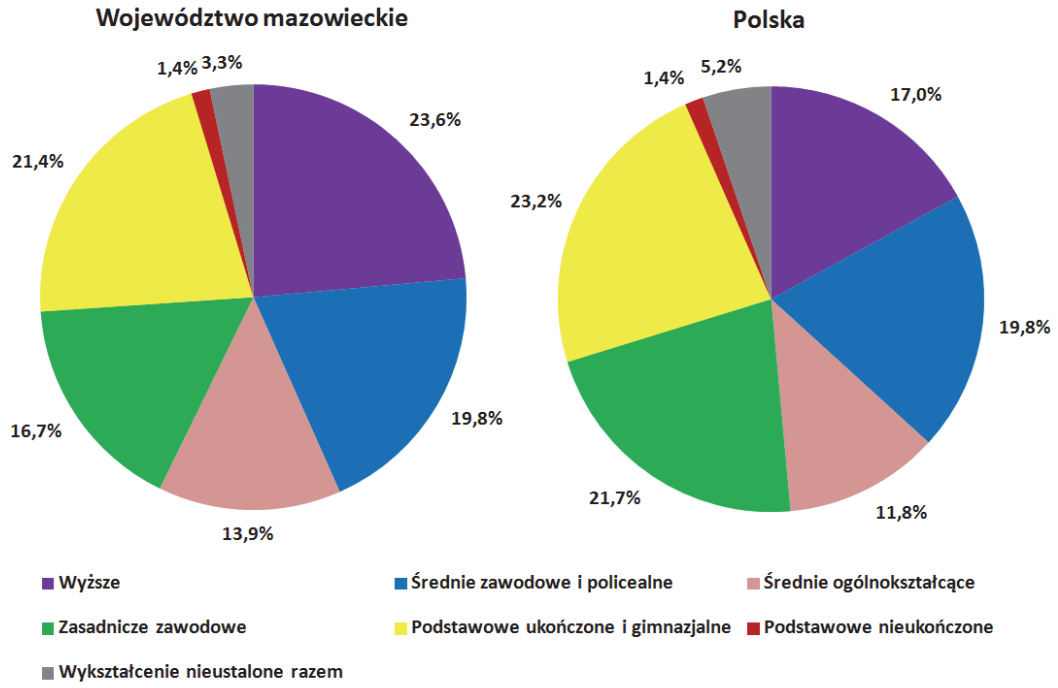
Z Raportu z wyników Narodowego Spisu Powszechnego w województwie mazowieckim[35]wynika zróżnicowanie poziomu wykształcenia ludności w województwie w przekroju miasto/wieś.

Na wsi dominuje wykształcenie podstawowe i gimnazjalne – 32,7% (kraj 24,4%), natomiast wykształceniem wyższym legitymowało się na wsi 11,8 % ludności, zaś w miastach 29,9%. Wykształcenie średnie (średnie zawodowe i policealne oraz średnie ogólnokształcące) w miastach posiadało prawie 40 % ludności, na wsi 26,9%.

W rozkładzie przestrzennym (w układzie powiatów) najwyższym odsetkiem ludności z wykształceniem wyższym odznacza się Warszawa (37,8%), miasta regionalne i subregionalne oraz powiaty położone wokół stolicy: piaseczyński, pruszkowski, legionowski, grodziski, warszawski zachodni. Wynika to przede wszystkim z większej dostępności ludności do szkolnictwa wyższego oraz relatywnie większych potencjałów i wielofunkcyjności tych ośrodków. Najmniejszy udział ludności z wykształceniem wyższym charakteryzuje powiaty należące do peryferyjnych obszarów województwa. Podobnie, największy odsetek ludności z wykształceniem średnim zawodowym i policealnym charakteryzuje stolicę, miasta regionalne i subregionalne oraz powiaty w bliskim sąsiedztwie Warszawy.

[35] Urząd Statystyczny w Warszawie „Raport z wyników w województwie mazowieckim", Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, Warszawa 2012, s. 133-141.

Wykres 7. Struktura wykształcenia w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu z wyników Narodowego Spisu Powszechnego w województwie mazowieckim

Największą liczbą ludności z wykształceniem podstawowym ukończonym i gimnazjalnym (powyżej średniej województwa – 21,4%), odznaczają się głównie powiaty położone poza obszarem metropolitalnym Warszawy, a najmniejszą w Warszawie (8,5%), miastach regionalnych i subregionalnych oraz w powiatach położonych w sąsiedztwie stolicy gdzie wskaźnik ten kształtował się na poziomie zbliżonym do średniej wojewódzkiej wynoszącej 16,7%.

Struktura ludności według poziomu wykształcenia różni się w zależności od płci. W 2011 roku na Mazowszu kobiety częściej niż mężczyźni posiadały wykształcenie wyższe– 25,9% kobiet i 21,0% mężczyzn (w kraju odpowiednio – 19,0% i 14,8%). Natomiast mężczyźni zdecydowanie częściej niż kobiety kończyli zasadnicze szkoły zawodowe – 21,7% mężczyzn wobec 12,2% kobiet (odpowiednio w kraju 27,9% i 15,9%).

Analiza rozmieszczenia zasobów ludzkich i wykształcenia wskazuje na proces koncentracji ludności posiadającej przynajmniej wykształcenie średnie w obszarze metropolitalnym i narastającą polaryzację rozkładu przestrzennego zasobów ludzkich proporcjonalnie do odległości od obszaru metropolitalnego.

Bezrobocie

Województwo mazowieckie charakteryzuje się najwyższą w Polsce liczbą zarejestrowanych bezrobotnych – co siódmy bezrobotny jest mieszkańcem Mazowsza. Stopa bezrobocia należy jednak do najniższych w kraju.

Pod względem poziomu natężenia oraz struktury bezrobocia mazowiecki rynek pracy charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem. **Najwyższe wartości stopa bezrobocia osiągnęła na południu województwa – w powiatach szydłowieckim, radomskim i przysuskim. Ponadto wysokie wartości stopy bezrobocia odnotowano w powiatach: makowskim, zwoleńskim, sierpeckim, żuromińskim, pułtuskim, gostynińskim i płockim. Najniższa stopa bezrobocia wystąpiła w Warszawie oraz w jej obszarze metropolitalnym**.(Mapa Z.14. *Bezrobocie w latach 2000-2013*)

Negatywną cechą rynku pracy w latach 2000-2013 jest wzrost stopy bezrobocia w przeważającej części powiatów.

Pozytywnymi zjawiskami są natomiast: wysoki wzrost zatrudnienia w większości powiatów, wyższa jakość zasobów rynku pracy, wysoki współczynnik aktywności zawodowej, wysoki poziom zatrudnienia w usługach w Warszawie.

Do priorytetowych grup bezrobotnych[36], wymagających wsparcia i będących jednocześnie w trudnej sytuacji na rynku pracy należą osoby bezrobotne ze względu na wiek oraz ze względu na czas pozostawania bez pracy.

Kumulacja wysokiego odsetka wśród priorytetowych grup bezrobotnych (przynajmniej w dwóch spośród trzech grup) miała miejsce we wszystkich powiatach podregionu radomskiego, w podregionie ciechanowsko – płockim (z wyjątkiem powiatów mławskiego, płockiego i m. Płocka) oraz w przeważającej części powiatów zaliczanych do podregionu ostrołęcko – siedleckiego. Wysoki odsetek bezrobotnych obserwować można także w podregionie warszawskim wschodnim (w powiatach: garwolińskim, mińskim i nowodworskim) oraz w podregionie warszawskim zachodnim (w powiatach: grodziskim i sochaczewskim).

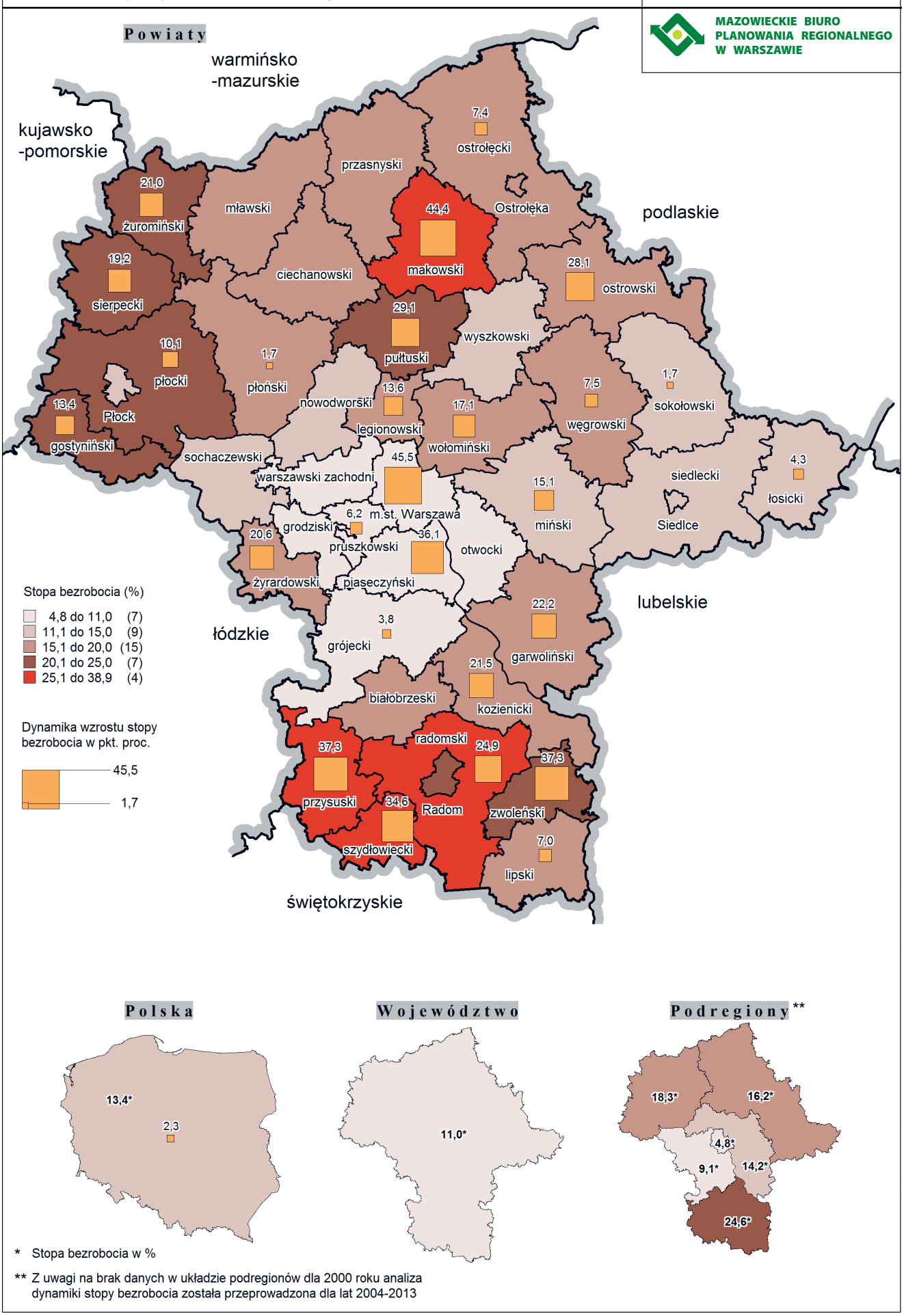
Poważnym problemem są **bezrobotni zamieszkali na wsi**. Wysokim odsetkiem bezrobotnych mieszkających na wsi przy równocześnie wysokiej stopie bezrobocia (powyżej wartości średnich dla województwa) charakteryzują się powiaty w podregionach: ciechanowsko-płockim, ostrołęcko-siedleckim, radomskim oraz warszawskim wschodnim.

Najsilniejszy wzrost bezrobotnych (ponad 90 punktów procentowych) zanotowano w powiecie piaseczyńskim, wysoki wzrost (ponad 60 punktów procentowych) obserwowano w Warszawie zaś wzrost o ponad 20 punktów procentowych wystąpił w powiecie legionowskim, wołomińskim i pruszkowskim.

Aktywna polityka rynku pracy prowadzona przez Samorząd Województwa Mazowieckiego powinna być skierowana do priorytetowych grup bezrobotnych, wymagających wsparcia i będących jednocześnie w trudnej sytuacji na rynku pracy, czyli:

- bezrobotnych ze względu na wiek – do 25 roku życia oraz powyżej 50 roku życia;
- bezrobotnych wymagających szczególnego wsparcia (bezrobotnych długotrwale);
- bezrobotnych zamieszkałych na terenach wiejskich.

[36] Określonych na podstawie Regionalnego Planu Działań na rzecz Zatrudnienia na 2014 rok

* Stopa bezrobocia w %

** Z uwagi na brak danych w układzie podregionów dla 2000 roku analiza dynamiki stopy bezrobocia została przeprowadzona dla lat 2004-2013

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych, Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie „Bezrobocie w województwie mazowieckim"

5. GOSPODARKA[37]

Województwo mazowieckie należy do najlepiej rozwiniętych gospodarczo regionów Polski. Posiada największy udział w tworzeniu produktu krajowego brutto (PKB) – 22,3%, przy czym udział ten systematycznie wzrasta. Motorem rozwoju regionu jest Warszawa wytwarzająca 13,4% ogólnokrajowego PKB i 59,7% PKB regionu. Istotne znaczenie mają również dwa podregiony podwarszawskie (zachodni i wschodni) generujące łącznie 19,0% regionalnego PKB.

W przeliczeniu na mieszkańca województwo mazowieckie osiąga najwyższą w kraju wartość PKB (64 790 zł, tj. 163,3% średniej krajowej). W Warszawie wartość PKB *per capita* była trzykrotnie wyższa od średniej krajowej. Powyżej średniej krajowej plasują się również podregiony ciechanowsko-płocki i warszawski zachodni, natomiast podregion radomski nie osiąga poziomu 75% średniej krajowej. (Mapa Z.15.*Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w 2011 roku*)

Uwidacznia to wzmagającą się polaryzację przestrzeni województwa: PKB na mieszkańca w Warszawie jest czterokrotnie wyższe niż w podregionie radomskim. W latach 2004-2011 PKB na mieszkańca w województwie zwiększyło się o 74%, a w przekroju subregionalnym największym wzrostem charakteryzował się podregion warszawski wschodni.

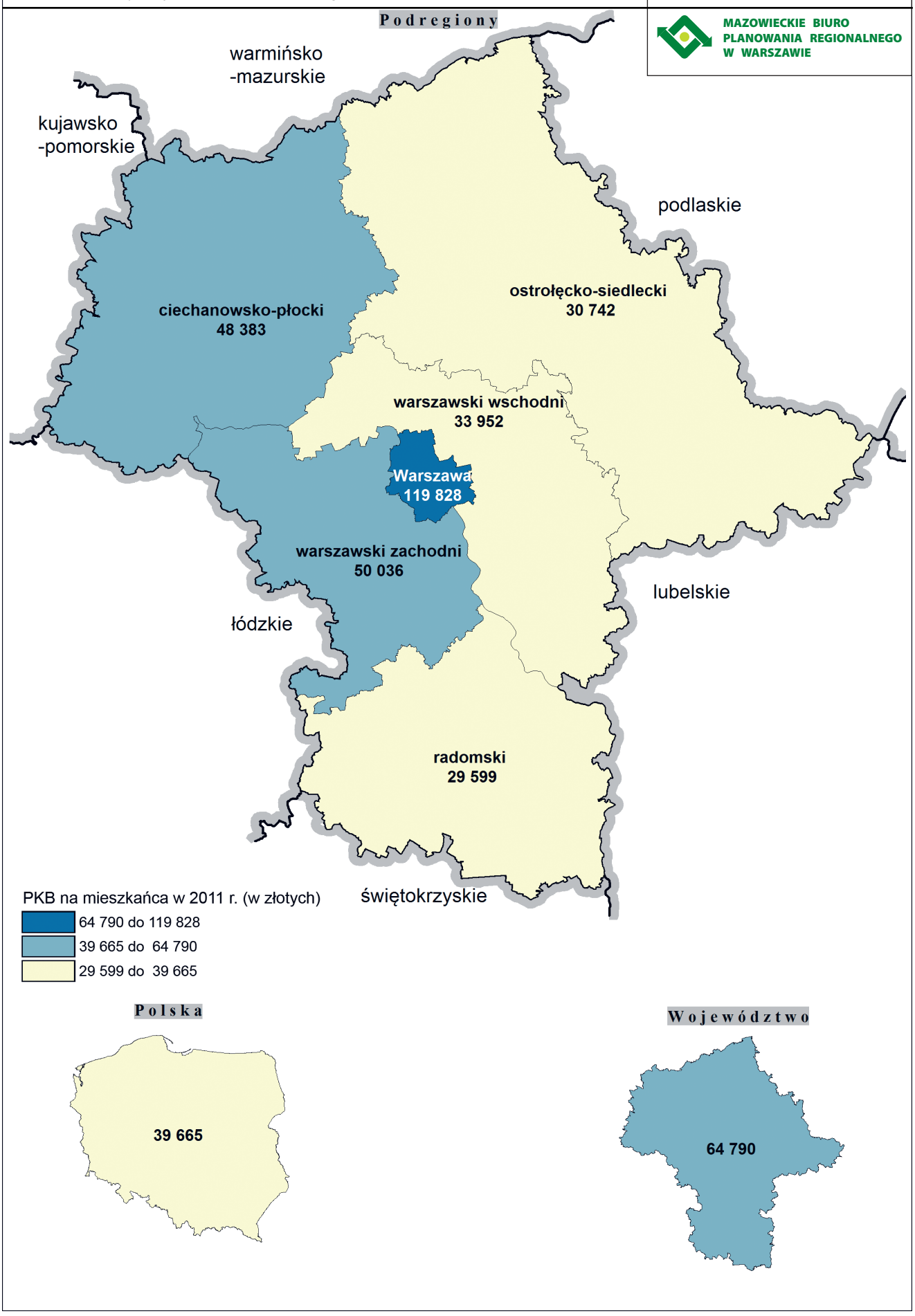
Głównymi składowymi WDB były handel i usługi rynkowe, w tym finansowe, hotelarstwo i gastronomia oraz transport, które odpowiadają za 74% wytworzonego dochodu. Przemysł wraz z budownictwem miały udział 23-procentowy, natomiast rolnictwo 3,5-procentowy. W porównaniu z resztą regionu Warszawa charakteryzowała się znacznie większym udziałem usług w WDB (86%). W układzie podregionalnym największy udział rolnictwa w WDB wykazywał podregion ostrołęcko-siedlecki, a przemysłu i budownictwa ciechanowsko-płocki.

Na terenie województwa, wg rejestru REGON, działało 725 tys. podmiotów gospodarczych (17,8% wszystkich w kraju). Najwięcej było zarejestrowanych w Warszawie, a najmniej w podregionie ciechanowsko-płockim. **Dominującą grupą podmiotów, pod względem profilu działalności, stanowią przedsiębiorstwa handlowe, transportowe, budowlane i finansowe, najmniej zaś jest przedsiębiorstw rolnych, zajmujących się działalnością badawczo-rozwojową i technologiami informacyjnymi oraz wydobywczych.** Ponad 98% podmiotów stanowiły podmioty prywatne, przy czym najliczniejszą grupę podmiotów stanowiły osoby prywatne prowadzące działalność gospodarczą. Pod względem liczby zarejestrowanych podmiotów z kapitałem zagranicznym województwo mazowieckie zajmuje pierwsze miejsce w kraju.

W eksporcie przeważają wyroby przemysłu elektromaszynowego i maszynowego, chemicznego oraz artykuły rolno-spożywcze. Import obejmował przede wszystkim maszyny i urządzenia, sprzęt elektroniczny i elektrotechniczny oraz produkty mineralne i przemysłu chemicznego. Import na mieszkańca w 2012 r. województwie wynosił 36,4 tys. zł, natomiast eksport 17,6 tys. zł. Największą wartość wskaźnik ten osiąga w Warszawie i Płocku oraz

[37] Jeśli nie zaznaczono inaczej dane odnoszą się do 2011 r.

Mapa Z.15. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w 2011 roku

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych

powiatach mławskim, warszawskim zachodnim i pruszkowskim. Te same powiaty, plus powiaty garwoliński, nowodworski, żyrardowski i grójecki, charakteryzują się najwyższymi wartościami eksportu. Dodatnie obroty handlowe województwo mazowieckie osiąga jedynie w przypadku artykułów rolno-spożywczych. Głównymi kierunkami wymiany handlowej są: kraje Unii Europejskiej, Rosja oraz kraje Azji.

Pod względem struktury sektorowej gospodarki, województwo mazowieckie charakteryzuje się znacząco niższym udziałem przemysłu w tworzeniu wartości dodanej brutto (WDB) w porównaniu ze średnią krajową (odpowiednio 22,8% i 33,6%). Odwrotna tendencja ma miejsce w usługach (73,6% i 62,4%). W pozostałych sektorach wskaźniki te kształtują się na poziomie średniej krajowej.

W przypadku struktury gospodarki rozpatrywanej przez pryzmat rynku pracy, zmiany rejestrowane w ostatnich latach są w głównej mierze spowodowane wzrostem udziału usług, trwającym procesem restrukturyzacji rolnictwa, zmiennej koniunktury rozwoju przedsiębiorczości, deindustrializacji zasobów pracy, mimo wzrostu rozmiarów produkcji. Relatywnie wysoki jest odsetek pracujących w rolnictwie, znacznie odbiegający od sytuacji rozwiniętych krajów UE, będący skutkiem dużego rozdrobnienia rolnictwa i jego małej intensywności, odbija się negatywnie na produktywności zarówno tego sektora jak i obszarów peryferyjnych, w których odgrywa istotną rolę. Odsetek zatrudnionych w generujących wysokie dochody usługach oscyluje wokół 65% i jest zbliżony do krajów UE – 70%. Odsetek pracujących w rolnictwie jest nadal zbliżony do średniej krajowej.

Z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego oraz prowadzenia polityki rozwoju, w tym zasady równoważenia rozwoju – podstawowym problemem wielu ośrodków miejskich i wiejskich był najpierw upadek ich bazy ekonomicznej na skutek upadku przemysłu i słabego rozwoju usług, a później niemożność odbudowania czy stworzenia nowej bazy ekonomicznej. Obszary te charakteryzują się niską przedsiębiorczością, niskim poziomem rozwoju usług (te o charakterze komercyjnym nie wchodzą prawie do obszarów problemowych, gdzie oczekiwany jest szybki zwrot poniesionych nakładów oraz jak najszybszy zysk), niskimi dochodami ludności, brakiem pozarolniczych miejsc pracy. Problemem jest również niska produktywność, innowacyjność i konkurencyjność występującego tam przemysłu.

Nastąpiło również niezamierzone przesunięcie w stronę dominacji pośrednictwa nie opartego na własnej bazie produkcyjnej. Dokonująca się restrukturyzacja gospodarki województwa mazowieckiego wymaga rozwoju innowacyjności, wzrostu wielofunkcyjności gospodarczej poszczególnych obszarów regionu i wykorzystania ich specyficznych, endogenicznych czynników rozwoju.

Innowacyjność

W 2012 r. województwie mazowieckim znajdowała się ponad jedna czwarta wszystkich krajowych podmiotów aktywnych badawczo oraz 39,5 % ogólnej liczby jednostek naukowych i badawczo-rozwojowych; alokowane było również

33,6 % bezpośrednich dotacji budżetowych na wsparcie działalności badawczo-rozwojowej.[38]

O dominującej pod względem innowacyjności pozycji województwa mazowieckiego w kraju decyduje przede wszystkim potencjał Warszawy z silnym zapleczem naukowo-badawczym z licznymi uczelniami oraz jednostkami badawczo-rozwojowymi[39].

Poza Warszawą nieliczne jednostki sfery B+R[40] zlokalizowane są w gminach sąsiadujących z Warszawą (Zielonka, Łomianki, Kobyłka, Wołomin, Józefów, Otwock, Raszyn, Nadarzyn, Pruszków, Piastów, Błonie), w ośrodkach regionalnych (*Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Rafineryjnego w Płocku* i *Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu*) ośrodkach subregionalnych województwa, a także w ośrodkach takich jak: Pułtusk, Jabłonna, Żyrardów.

Województwo mazowieckie wyróżnia się pod względem zasobów kadry naukowej – liczba zatrudnionych w sferze B+R w województwie mazowieckim stanowi blisko 30% zasobów całej Polski, w tym pracownicy naukowo-badawczy stanowili 26,8 % wszystkich badaczy w kraju. W województwie wskaźnik personelu B+R (w EPC) na 1000 pracujących ogółem był prawie dwukrotnie wyższy niż w kraju i osiągnął wartość 11,2.

Wyróżnikiem jest także dwukrotnie wyższy od średniej dla Polski poziom nakładów na działalność B+R w relacji do dochodu narodowego w regionie (blisko 1,2% PKB) oraz wysoki udział województwa w nakładach krajowych na tle innych województw (34%).

Region skupia 20,3% przedsiębiorstw wysokiej i średniowysokiej techniki działających w Polsce. Pozycja województwa mazowieckiego oparta jest przede wszystkim na firmach umiejscowionych w Warszawie stanowiących 85% wszystkich innowacyjnych przedsiębiorstw Mazowsza, co wynika m.in. z obecności na tym obszarze wysoko innowacyjnych firm zagranicznych. Kolejne 10% ulokowanych jest w podregionie warszawskim zachodnim. Niekorzystna jest jednak struktura finansowania działalności B+R, w której niski udział środków przedsiębiorstw przekłada się na relatywnie niski poziom wykorzystania wyników badań w praktyce gospodarczej. Potencjał sfery badawczo-rozwojowej Mazowsza pozostaje w dużej mierze niewykorzystany – jedynie 7% przedsiębiorstw przemysłowych i 5% przedsiębiorstw usługowych w województwie mazowieckim podejmuje współpracę z jednostkami sfery B+R. Konsekwencją tego jest niski stopień absorpcji rezultatów badań naukowych w praktyce gospodarczej.

Niemniej ważną kwestią dla intensywnego rozwoju gospodarczego i innowacyjnego Mazowsza jest rozwój systemu wsparcia na styku nauki i gospodarki obejmującego instytucje transferu wiedzy i technologii. Biorąc pod uwagę ogólną liczbę tych jednostek Mazowsze wyprzedza województwo wielkopolskie i małopolskie, ale ustępuje regionowi śląskiemu. Niestety, **w kontekście wielkości potencjału gospodarczego województwa mazowieckiego, a szczególnie liczby działających na jego terenie przedsiębiorstw, nasycenie jednostkami wspierania transferu innowacji i przedsiębiorczości należy do najniższych w kra-**

[38] Nauka i Technika w 2012r, GUS 2013r

[39] Tekst na podstawie informacji z: BDL, Trendy rozwojowe Mazowsza oraz opracowania pt. Innowacyjne Mazowsze stan innowacyjności po uchwaleniu RIS Mazovia 2007-2013, „Badanie w zakresie wpływu inicjatyw klastrowych z województwa mazowieckiego na kształtowanie inteligentnej specjalizacji regionu" wykonane na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie w ramach projektu „Budowa systemu monitoringu i podstaw ewaluacji wdrażania Regionalnej Strategii Innowacji dla Mazowsza, 2013r.

[40] Jednostki naukowe PAN, państwowe lub prywatne jednostki badawczo-rozwojowe, jednostki publicznych i niepublicznych uczelni wyższych, uczelnie kościelne oraz państwowe wyższe szkoły zawodowe

ju. Na terenie województwa funkcjonuje jeden park przemysłowo-technologiczny w Płocku, park naukowo – technologiczny w Świerku rozpocznie działalność w najbliższym czasie, zaś kolejne dwie inicjatywy w Warszawie i w Sokołowie Podlaskim znajdują się na etapie realizacji projektu.

Pomimo iż przedsiębiorstwa w regionie nie wykazują znaczącego zainteresowania inicjatywami klastrowymi, to w województwie powstało łącznie 25 inicjatyw klastrowych, w tym cztery międzyregionalne. Ponadto na terenie województwa funkcjonuje dwadzieścia jeden podstref pięciu specjalnych stref ekonomicznych (Warmińsko-Mazurska SSE, Tarnobrzeska SSE, Łódzka SSE, Suwalska SSE, Starachowicka SSE). Aktywizacja działalności naukowej i badawczo-rozwojowej w województwie mazowieckim oraz maksymalizacja wykorzystania istniejącego potencjału konieczna jest zarówno w kontekście międzynarodowym, jak również w kontekście utrzymania pozycji krajowego lidera oraz dyfuzji impulsów rozwojowych do ośrodków regionalnych i subregionalnych.

Miejsca pracy w zawodach kreatywnych

Czynnikiem generującym wysoki wzrost gospodarczy i miejsca pracy są zawody kreatywne. W rozkładzie przestrzennym miejsc pracy w zakresie zawodów kreatywnych istnieje wyraźny, naturalny podział na część metropolitalną z Warszawą i jej obszarem oddziaływania, ośrodki regionalne i subregionalne – a pozostałą częścią województwa.

Stopień koncentracji klasy kreatywnej wskazuje, że Warszawa jest tzw. głównym miejscem kreatywnym. Z analizy firm w województwie mazowieckim wynika, że w Warszawie skupia się 94% instytucji naukowo-badawczych, 71% firm wysokich technologii oraz 78% firm prowadzących działalność o charakterze twórczym[41].

Znaczącą liczbą firm zatrudniających pracowników w zawodach kreatywnych, wyższą niż w pozostałych powiatach regionu wyróżniają się:

- **powiat wołomiński** w branży pośrednictwa finansowego i usług dla biznesu;
- **powiat pruszkowski** – w liczbie firm prowadzących działalność o charakterze innowacyjnym, związaną z wytwarzaniem nowych technologii, idei i wiedzy;
- **ośrodki regionalne i subregionalne oraz powiaty: otwocki, pruszkowski, warszawski zachodni i wołomiński** – wyróżniające się liczbą instytucji badawczo-rozwojowych.

Przemysł

Województwo mazowieckie, pomimo, że charakteryzuje się niższym od średniej krajowej udziałem przemysłu w tworzeniu wartości dodanej brutto (WDB), posiada wykształcony poziom przemysłu, stanowiącego bazę do jego dalszego rozwoju. Wynika to przede wszystkim z ukształtowanego w przeszłości potencjału i poziomu uprzemysłowienia w Warszawie i obszarze metropolitalnym oraz relatywnie dobrego nasycenia w ośrodkach regionalnych, subregionalnych i miastach powiatowych województwa, będących skutkiem polityki

[41] Na podstawie *Studium Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, Warszawa 2010

państwowej dekoncentracji przemysłu Warszawy i przenoszenia lokalizacji do innych miast (o ile nie nastąpił upadek bazy ekonomicznej miast, jak np. w przypadku Radomia).

Ponad połowa produkcji sprzedanej województwa jest wynikiem działalności podmiotów gospodarczych zlokalizowanych w Warszawie. Produkcja sprzedana na 1 mieszkańca województwa wynosiła w 2012 r. 45,5 tys. zł, (w stosunku do 1999 roku wzrosła ponad dwukrotnie), podczas gdy średnio w kraju 30,5 tys. zł. Na obszarach o słabym potencjale gospodarczym wskaźnik ten kształtował się na poziomie 1,9 – 5 tys. zł.

Najwyższą wartość produkcji sprzedanej na 1 mieszkańca posiadały powiaty: miasto stołeczne Warszawa (57,5 tys. zł), piaseczyński (50 tys. zł), nowodworski (40,8 tys. zł), miasto Ostrołęka (40,5 tys. zł), sochaczewski (40 tys. zł), otwocki (29,3 tys. zł) żyrardowski (28,4 tys. zł), grodziski (27,5 tys. zł), garwoliński (27 tys. zł). Należy przypuszczać, że równie wysoką wartością produkcji sprzedanej charakteryzują się powiaty mławski, kozienicki i miasto Płock (ograniczenia w publikacji informacji ze względu na ochronę tajemnicy statystycznej nie pozwalają na przywołanie konkretnych danych). Najniższą wartość produkcji sprzedanej osiągnęły powiaty: przysuski, żuromiński, szydłowiecki, węgrowski, legionowski i makowski (od 2,3 tys. zł do 5,2 tys. zł).

Produkcję przemysłową województwa charakteryzuje dominacja przetwórstwa, które objęło w 2012 r. 80,0% wartości produkcji sprzedanej przemysłu. Pozostałą część produkcji stanowi wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę, natomiast górnictwo odgrywa bardzo znikomą rolę. Przy ogólnej tendencji wzrostu produkcji sprzedanej nie zaobserwowano znaczących zmian w jej strukturze.

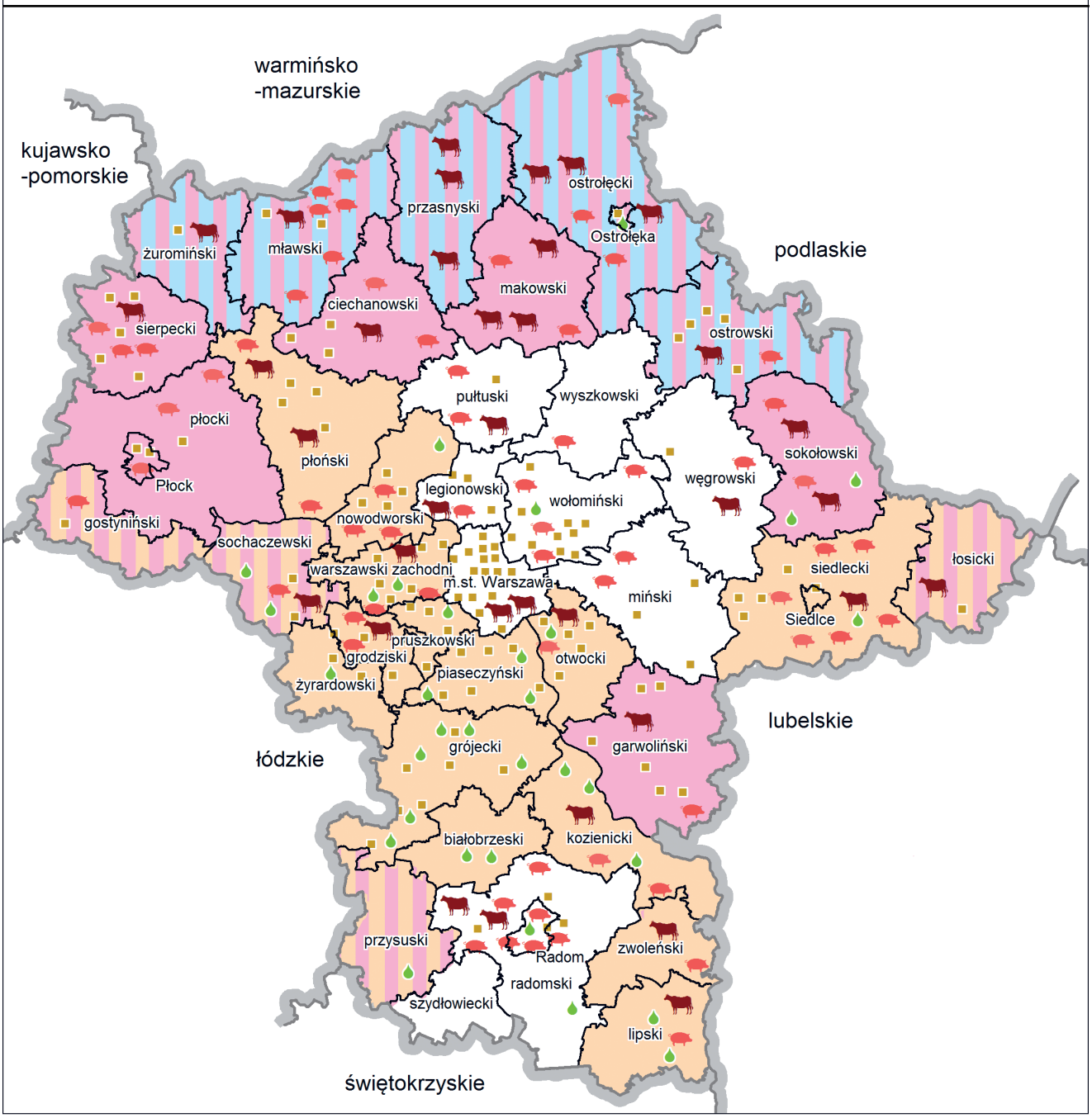
W województwie zlokalizowane są niemal wszystkie gałęzie przemysłu, ze szczególnie znaczącym przemysłem petrochemicznym w Płocku.

Wśród branż produkcji przemysłowej największe wartości sprzedaży osiąga: produkcja artykułów spożywczych i napojów, produkcja wyrobów chemicznych, produkcja maszyn i urządzeń, działalność wydawnicza; poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji.

Wysoką dynamiką wzrostu sprzedaży cechowały się branże produkcji: maszyn i urządzeń, wyrobów z pozostałych surowców niemetalicznych, wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych, wyrobów z metali, artykułów spożywczych i napojów oraz masy włóknistej i papieru. Szczególnie silna dynamika spadkowa w badanym okresie miała natychmiast miejsce w produkcji pojazdów samochodowych, przyczep i naczep; działalności wydawniczej; poligrafii i reprodukcji zapisanych nośników informacji, produkcji maszyn i aparatury elektrycznej, produkcji sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych oraz produkcji odzieży i wyrobów futrzarskich.

Rolnictwo i obszary wiejskie

Szczególna pozycja rolnictwa w gospodarce regionu wynika z przesłanek przyrodniczych (znaczący areał użytków rolnych w skali kraju), społecznych (z wsią i rolnictwem związanych jest kilkadziesiąt procent mieszkańców województwa), a przede wszystkim strukturalnych (relatywnie niska produktywność sektora rolniczego determinuje poziom generowanych dochodów, zwłaszcza poza Warszawą i jej bezpośrednim sąsiedztwem).

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Przetwórstwo rolno-spożywcze na tle wykształconych kierunków produkcji rolniczej

Obszary specjalizacji
(kryterium: wskaźnik powyżej 1,5 średniej wojewódzkiej)

- produkcji owocowo-warzywnej
- produkcji mięsa
- produkcji mleka
- obszary o braku wykształconej specjalizacji

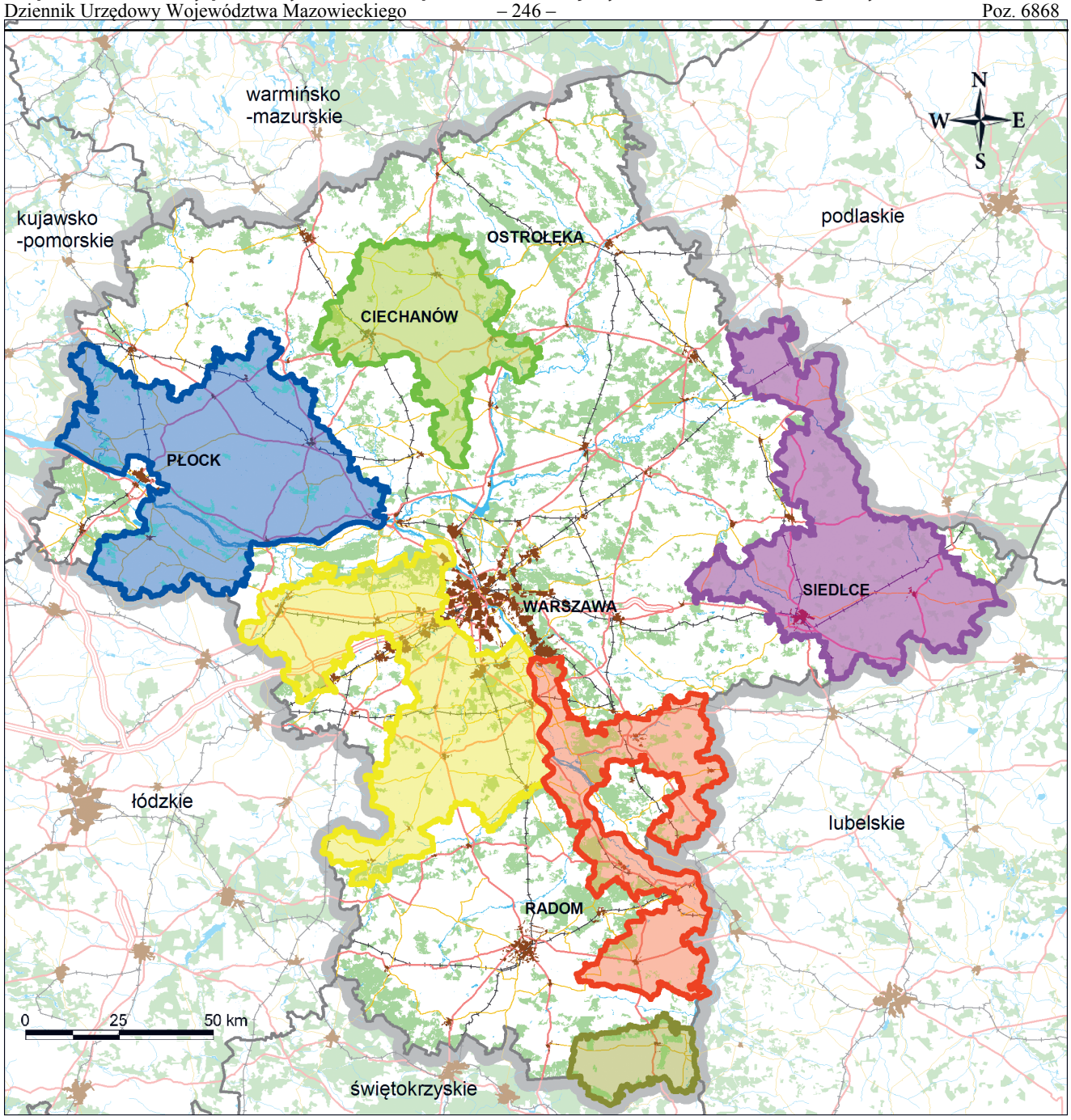
Zakłady przemysłu rolno-spożywczego
(średnie i duże)

- mleczarskie
- mięsne
- owocowo-warzywne
- pozostałe

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Warszawie (zweryfikowanych przez MBPR), Głównego Inspektoratu Weterynarii w Warszawie (dane z 2010 r.) oraz Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. i 2010 r.

Mapa Z.17. Obszary predestynowane do pełnienia funkcji żywicielskich o strategicznym znaczeniu

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Obszary predestynowane do pełnienia funkcji żywicielskich o strategicznym znaczeniu

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Obszary żywicielskie

- opinogórski
- płocki
- nadbużański
- sochaczewsko-grójecki
- garwolińsko-kozienicki
- lipski

Źródło: opracowanie MBPR.

Do najważniejszych funkcji rolnictwa należy zaliczyć funkcję produkcyjną (żywicielską), mającą zasadnicze znaczenie w kwestii zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju. W województwie mazowieckim, zajmującym 11,4% terytorium kraju, znajduje się około 13% krajowego areału użytków rolnych, które obejmują 2/3 powierzchni województwa, tworząc rezerwuar zasobów produkcyjnych dla rolnictwa.

W ostatniej dekadzie obserwuje się przekształcenia w strukturze użytków rolnych regionu. Wprawdzie nadal dominują w niej grunty orne, jednak nastąpił spadek ich udziału na rzecz sadów oraz trwałych użytków zielonych, co należy wiązać ze wzmacnianiem się określonych kierunków produkcji rolniczej w województwie.

Zauważalne są również zmiany w strukturze agrarnej, polegające na znacznej redukcji liczby gospodarstw, przy postępującym ich zróżnicowaniu, czego symptomem jest (podobnie jak w kraju) istotny spadek liczby gospodarstw najmniejszych oraz silny wzrost liczby gospodarstw w grupie obszarowej powyżej 20 ha. Ta ostatnia grupa była jedyną, której udział w ogólnej powierzchni użytków rolnych zajmowanej przez gospodarstwa rolne w latach 2002-2010 wzrósł[42].

W województwie mazowieckim, pomimo niższej od przeciętnej w kraju jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (niespełna 60 punktów, przy 66,6 w Polsce, w 125-punktowej skali IUNG) **wykształciły się znaczące w skali kraju specjalizacje produkcji rolniczej: owoców (40% produkcji krajowej), mleka (22%), mięsa (16%), jaj (15%) oraz warzyw (14%)**[43]. Od ich koncentracji w dużym stopniu zależne jest rozmieszczenie funkcjonujących na Mazowszu podmiotów przetwórstwa rolno-spożywczego.(Mapa Z.16. *Przetwórstwo rolno-spożywcze na tle wykształconych kierunków produkcji rolniczej)* Przetwórstwo mleka skupione jest wpółnocno-wschodniej części województwa, z wyróżniającym się subregionem ostrołęckim, gdzie występuje największa obsada krów mlecznych oraz zlokalizowanych jest ponad 30% dużych i średnich zakładów przetwórstwa mleka w województwie. Przetwórstwo owoców i warzyw skoncentrowane jest w podregionie warszawskim zachodnim i radomskim (ponad 3/4 dużych i średnich zakładów tej branży Mazowsza), co należy wiązać z utrwaloną na tym obszarze specjalizacją w uprawie warzyw i owoców. Branża przetwórstwa mięsnego największe znaczenie ma dla podregionu ciechanowsko-płockiego, cechującego się ponadprzeciętną obsadą trzody chlewnej, bydła i drobiu rzeźnego (z blisko dwukrotnie większym niż w województwie udziałem w grupie dużych i średnich zakładów przemysłu rolno-spożywczego). Produkcja rolnicza, w połączeniu z rozwiniętym przetwórstwem rolno-spożywczym, stanowi potencjał dla rozwoju energetyki odnawialnej opartej na produktach ubocznych i odpadach. Ma to szczególne znaczenie w kontekście wyzwań polityki UE w kwestii przeciwdziałania skutkom zmian klimatu[44].

Wynikiem wspomnianych specjalizacji rolniczych na Mazowszu jest również ponadprzeciętna wielkość wskaźnika towarowej produkcji rolniczej (w 2011 roku wyniosła blisko 4,8 tysiąca zł/ha, przekraczając o ponad 25% średnią krajową), którą niemal w całości wytwarzają gospodarstwa produkujące głównie na rynek. Gospodarstwa te odgrywają istotną rolę w zaopatrywaniu Mazowsza w żywność i surowce dla opisanego wyżej przetwórstwa rolno-spożywczego.

[42] Na podstawie PSR 2002 i PSR 2010
[43] Źródło: BDL, GUS 2012 r.
[44] Postulaty w tym zakresie sformułowane są m.in. w strategicznym dokumencie Unii Europejskiej „Europa 2020" oraz w dokumentach dotyczących reformy Wspólnej Polityki Rolnej.

W województwie mazowieckim produkcja wielu podstawowych artykułów rolniczych pokrywa, a nawet przekracza zapotrzebowanie mieszkańców regionu, co świadczy o funkcjonowaniu obszarów żywicielskich o znaczeniu ponadregionalnym. Wśród nich można wyróżnić[45]: płocki, opinogórski, nadbużański, sochaczewsko-grójecki, garwolińsko-kozienicki i lipski. *(*Mapa Z.17.*Obszary predestynowane do pełnienia funkcji żywicielskich o strategicznym znaczeniu*) Charakteryzują się one kumulacją takich cech jak: wysoki potencjał przyrodniczy, wykształcone specjalizacje oraz ponadprzeciętna towarowość produkcji rolniczej. Obejmują około jedną trzecią gmin i powierzchni regionu, stanowiąc szczególnie cenny potencjał dla produkcji żywności. Utrzymywanie tego potencjału powinno być jednym z istotniejszych działań prowadzonych na poziomie województwa, szczególnie w obliczu obserwowanego zjawiska wypadania gruntów z rolniczego użytkowania (przeznaczania na inne cele). Jest to ważne również w kontekście zapowiadanego w reformie *Wspólnej Polityki Rolnej UE* wymogu wyłączenia z produkcji części użytków rolnych na cele ekologiczne (sposób modyfikacji płatności), ale także konieczności ochrony funkcji towarzyszących produkcji żywności, np. zachowania zależnych od ekstensywnego rolnictwa walorów przyrodniczych lub tradycyjnego krajobrazu rolniczego. Województwo mazowieckie cechuje się wprawdzie mniejszymi niż w kraju skalą i tempem wyłączeń gruntów rolnych z użytkowania rolniczego, jednak zauważa się silny, w porównaniu z krajem, udział najlepszych gleb (kl. I-III) w strukturze wyłączeń. Utrzymywanie się takiej tendencji może w znaczący sposób zubożyć rolniczą przestrzeń produkcyjną województwa (także tę najcenniejszą z punktu widzenia produkcji rolnej). W tym kontekście kluczowe wydaje się być skoordynowanie działań mających na celu ochronę tego nieodnawialnego dobra – jest to szczególnie ważne z punktu widzenia utrzymania zielonego pierścienia na terenach podwarszawskich, narażonych na silną presję urbanizacyjną, zwłaszcza na kierunku zachodnim, gdzie występują jedne z najżyźniejszych gleb w województwie (Równina Błońska). Równie istotnym zagadnieniem wydaje się być ograniczanie przeznaczania najlepszych gleb na cele związane z uprawami dla produkcji energii odnawialnej.

Duże zasoby użytków rolnych, w połączeniu z ich strukturą (rozdrobnienie gospodarstw rolnych), skutkują stosunkowo liczną grupą osób pracujących w sektorze I[46], szacowaną w roku 2012 na około 300 tys. Odpowiada to 13,2% ogółu pracujących w województwie (w kraju 17,2%), przy nieznacznej tendencji spadkowej (w 2002 r. – 15,9%)[47]. Należy jednak zwrócić uwagę na dywersyfikację przestrzenną tego zjawiska[48] – największym odsetkiem pracujących w sektorze rolniczym cechują się obszary peryferyjne (zwłaszcza podregiony: ostrołęcko-siedlecki i radomski), co można wiązać z ograniczonymi możliwościami zatrudnienia poza rolnictwem na tych terenach.

Od 1999 r. liczba ludności wiejskiej na terenie województwa nie uległa większym zmianom i stanowi nieco ponad jedną trzecią populacji województwa. Jej koncentracja występuje przede wszystkim w powiatach oko-

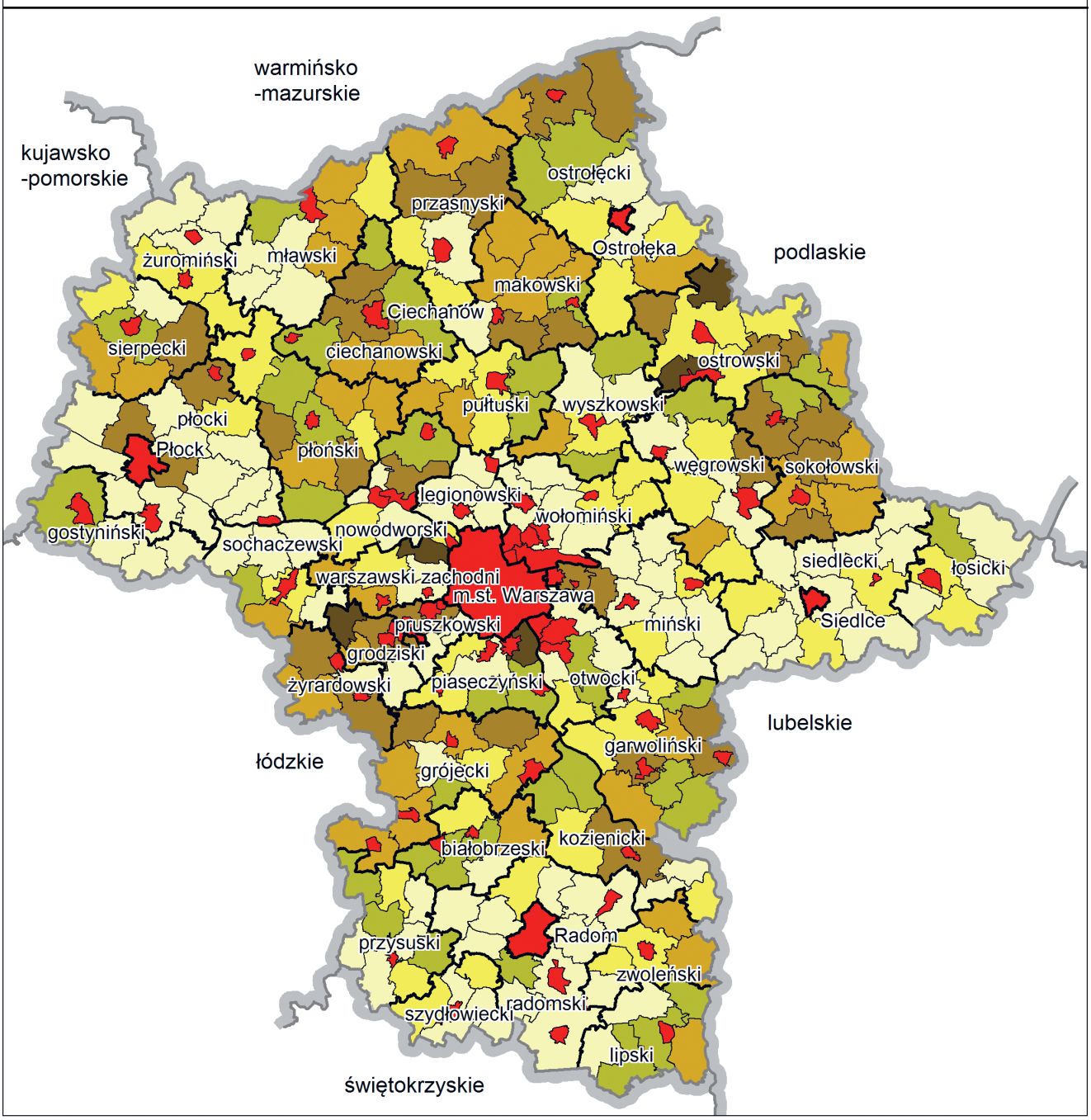
[45] Na podstawie wieloczynnikowej analizy obejmującej potencjał przyrodniczy (waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej) oraz kulturowy (wykształcone specjalizacje i towarowość produkcji rolniczej) dokonano delimitacji potencjalnych strategicznych obszarów żywicielskich (SOŻ) na Mazowszu (źródło: opracowanie MBPR pt.: *Strategiczne obszary żywicielskie w województwie mazowieckim*, 2012).
[46] Sektor I obejmuje: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybołówstwo i rybactwo.
[47] Źródło: BDL GUS 2012 r.
[48] Zaprezentowanie wewnątrzregionalnego zróżnicowania tego zjawiska nie jest w pełni możliwe – na poziomie NTS-4 w ogólnej liczbie pracujących GUS nie uwzględnia podmiotów, w których pracuje do 9 osób. Odsetek pracujących w rolnictwie, obliczony dla powiatów, może być zatem zawyżony.

łowarszawskich (w legionowskim, wołomińskim i warszawskim zachodnim – wzrost o około 20%, a w piaseczyńskim – nawet o ponad 45%), gdzie procesy demograficzne w znacznym stopniu kształtowane są przez migracje. **Natomiast na typowo rolniczych, peryferyjnych obszarach województwa liczba ludności wiejskiej wyraźnie się zmniejsza,** w powiatach: sokołowskim i lipskim o niemal 10%. Warto dodać, że dynamika tego zjawiska może być jeszcze większa – związane jest to z przeszacowaniami przez statystykę publiczną liczby mieszkańców tych obszarów (większy indeks ludności rejestrowanej niż rzeczywistej)[49]. W dłuższej perspektywie czasowej można oczekiwać, że na obszarach peryferyjnych Mazowsza zmniejszy się w konsekwencji gęstość osiedli wiejskich, zaś w strefach otaczających miasta (szczególnie stolicę i ośrodki subregionalne) wzrośnie przeciętna wielkość wsi i gęstość ich zabudowy. Wymaga to zatem podejmowania odpowiednich rozwiązań planistycznych[50].

Jednym z problemów społecznych obszarów wiejskich Mazowsza jest względnie wysokie bezrobocie – udział bezrobotnych z tych obszarów jest o ponad 10 punktów procentowych wyższy niż udział ludności wiejskiej w populacji województwa ogółem. Problem bezrobocia na wsi zauważalny jest zwłaszcza na peryferyjnych terenach województwa. Spowodowane jest to niską atrakcyjnością inwestycyjną tych obszarów, a także ich małą dostępnością do innych rynków pracy, co można wiązać między innymi ze znacznie gorzej rozwiniętym transportem publicznym na tych terenach (przede wszystkim na północnych i północno-wschodnich obszarach Mazowsza)[51].(MapaZ.18. *Odsetek ludności wiejskiej zamieszkałej powyżej 30 minut dojścia do dowolnej linii autobusowej, poza komunikacją miejską)*Na niską atrakcyjność wskazuje także fakt wyższego, w stosunku do średniego w regionie, poziomu wyjazdów zagranicznych w celach zarobkowych, zwłaszcza z gmin obrzeżnych województwa (w szczególności subregionu ostrołęckiego)[52]. **Następstwem powyższego jest deformacja struktury wieku, płci i poziomu wykształcenia, co utrudnia konieczne procesy adaptacyjne i restrukturyzacyjne na tych obszarach.** Wprawdzie w ostatnich latach na obszarach wiejskich województwa obserwuje się stopniową poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej, np. pod względem nasycenia terenów wiejskich podmiotami gospodarczymi, jednak ma ona miejsce głównie w Obszarze Metropolitalnym Warszawy, a także w otoczeniu ośrodków subregionalnych i niektórych miast powiatowych (Lipsko, Płońsk).

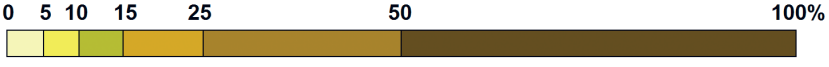
[49] Źródło: Na podstawie wyników badań w ramach projektu *Trendy rozwojowe Mazowsza* współfinansowanego przez UE ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego; *Przemiany społeczno-demograficzne województwa mazowieckiego w latach 1990-2030*, Raport modułowy nr 1, *Społeczno-demograficzne uwarunkowania rozwoju Mazowsza.*
[50] Źródło: Na podstawie wyników badań w ramach projektu *Trendy rozwojowe Mazowsza* współfinansowanego przez UE ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego; *Policentryczność rozwoju Mazowsza,* Raport modułowy nr 3 *Zagospodarowanie infrastrukturalne i kapitał fizyczny oraz policentryczność rozwoju Mazowsza.*
[51] Źródło: Na podstawie wyników badań w ramach projektu *Trendy rozwojowe Mazowsza* współfinansowanego przez UE ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego; *Przemiany społeczno-demograficzne województwa mazowieckiego w latach 1990-2030*, Raport modułowy nr 1, *Społeczno-demograficzne uwarunkowania rozwoju Mazowsza.*
[52] Źródło: Na podstawie wyników badań w ramach projektu *Trendy rozwojowe Mazowsza* współfinansowanego przez UE ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego; *Przemiany społeczno-demograficzne województwa mazowieckiego w latach 1990-2030*, Raport modułowy nr 1, *Społeczno-demograficzne uwarunkowania rozwoju Mazowsza.*

Mapa Z.18. Odsetek ludności wiejskiej zamieszkałej powyżej 30 minut dojścia pieszego od dowolnej linii autobusowej (poza komunikacją miejską)

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Odsetek ludności wiejskiej zamieszkałej powyżej 30 minut dojścia od dowolnej linii autobusowej (poza komunikacją miejską)

miasta

granice województw

granice powiatów

granice gmin

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: wyniki badań w ramach projektu *Trendy rozwojowe Mazowsza* współfinansowanego przez UE ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego; *Przemiany społeczno-demograficzne województwa mazowieckiego w latach 1990–2030*, Raport modułowy nr 1, *Społeczno-demograficzne uwarunkowania rozwoju Mazowsza*

Skala przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, pomimo wyżej zasygnalizowanych pomyślnych tendencji, nadal nie dorównuje tej obserwowanej w miastach. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, przypadająca w 2012 roku na 1000 mieszkańców obszarów wiejskich województwa (74) była ponad 2-krotnie niższa niż w miastach**. Niezbędne jest zatem wzmocnienie działań sprzyjających rozwojowi pozarolniczej działalności gospodarczej na tych obszarach, między innymi poprzez poprawę atrakcyjności inwestycyjnej i warunków życia mieszkańców.**

Turystyka

Województwo mazowieckie jest regionem atrakcyjnym turystycznie, na obszarze którego w roku 2012 zatrzymało się około 15% wszystkich turystów w Polsce, w tym ponad 21% gości zagranicznych, co lokuje region w ścisłej czołówce krajowej.

Głównym ośrodkiem turystyki przyjazdowej jest Warszawa – ośrodek metropolitalny o wysokiej atrakcyjności turystycznej wynikającej z ogromnej koncentracji walorów kulturowych i usług wyższego rzędu oraz rozwiniętych powiązań: biznesowych, naukowo-badawczych i komunikacyjnych na poziomie krajowym i międzynarodowym, a także bazy turystycznej o wysokim standardzie.

Istotne znaczenie turystyczne, przede wszystkim ze względu na walory kulturowe, dobrze rozwiniętą bazę turystyczną oraz powiązania komunikacyjne posiadają także największe miasta: Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka, Ciechanów. Ważnymi ośrodkami ruchu turystycznego, w tym międzynarodowego, są miejscowości związane z życiem i twórczością Fryderyka Chopina – przede wszystkim **Żelazowa Wola, Sanniki i Brochów.** Funkcje ponadlokalne w zakresie obsługi ruchu turystycznego pełnią również: Pułtusk, Sierpc, Żyrardów, Szydłowiec, Kozienice, Płońsk i Węgrów.

Walory kulturowe regionu (obiekty zabytkowe, zbiory muzealne, miejsca upamiętniające wydarzenia i postacie historyczne, imprezy kulturalne, a także folklor regionu) **oraz walory środowiskowe** (przede wszystkim puszcze: Kampinoska, Kozienicka, Kurpiowska, lasy: łochowskie, chojnowskie, celestynowskie, otwockie i garwolińskie, Jezioro Zegrzyńskie i jeziora Pojezierza Gostynińskiego, rzeki: Wisła, Narew, Bug, Pilica, Wkra, Liwiec, Skrwa oraz wody mineralne i geotermalne) **stanowią o dużej atrakcyjności turystycznej województwa przede wszystkim dla jego mieszkańców**. Walory te nie są jeszcze w pełni wykorzystane dla turystyki i rekreacji – szczególnie walory kulturowe małych miejscowości, potencjał rzek oraz wód geotermalnych.

Jednym z czynników rozwoju funkcji turystycznej regionu jest stale modernizowana baza noclegowa.(Mapa Z.19. *Baza noclegowa zbiorowego zakwaterowania w 2012 roku)*Pomimo że województwo mazowieckie charakteryzuje się niskim udziałem obiektów noclegowych w zasobach krajowej bazy noclegowej (w roku 2012 4,9% wielkości krajowej – 8 pozycja wśród województw w kraju), to wyróżnia je **dobre wyposażenie w obiekty noclegowe o wysokim standardzie, przy niewystarczającej ilości obiektów o niższych standardach za-**

pewniających większą dostępność turystyczną województwa. Hotele stanowią przeszło 37% całej bazy noclegowej regionu i jest to odsetek najwyższy wśród województw w kraju. W samej Warszawie znajduje się ponad 30% polskich hoteli pięciogwiazdkowych, zorientowanych głównie na turystów biznesowych, w tym zagranicznych. Poza stolicą największą bazę noclegową posiadają: Radom, Siedlce i Płock oraz gminy położone w obszarach będących tradycyjnymi miejscami wypoczynku mieszkańców dużych miast. Są to między innymi gminy: Serock i Nieporęt nad Jeziorem Zegrzyńskim, Łąck na Pojezierzu Gostynińskim, oraz Sarnaki nad Bugiem. Rozmieszczenie turystycznej bazy noclegowej nie zaspokaja wszystkich potrzeb – brakuje jej w wielu atrakcyjnych rejonach województwa, między innymi w miejscach organizacji niektórych imprez masowych.

Uzupełnieniem bazy noclegowej są gospodarstwa agroturystyczne zlokalizowane głównie w północno-wschodniej, wschodniej i zachodniej części województwa. W roku 2012 w województwie mazowieckim było 320 gospodarstw agroturystycznych (według danych Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego), co stanowiło zaledwie 0,14% wszystkich gospodarstw rolnych regionu. Pomimo stałego wzrostu standardu świadczonych przez nie usług turystycznych, nie odgrywają one istotnej roli w rozwoju turystyki i aktywizacji gospodarczej obszarów wiejskich.

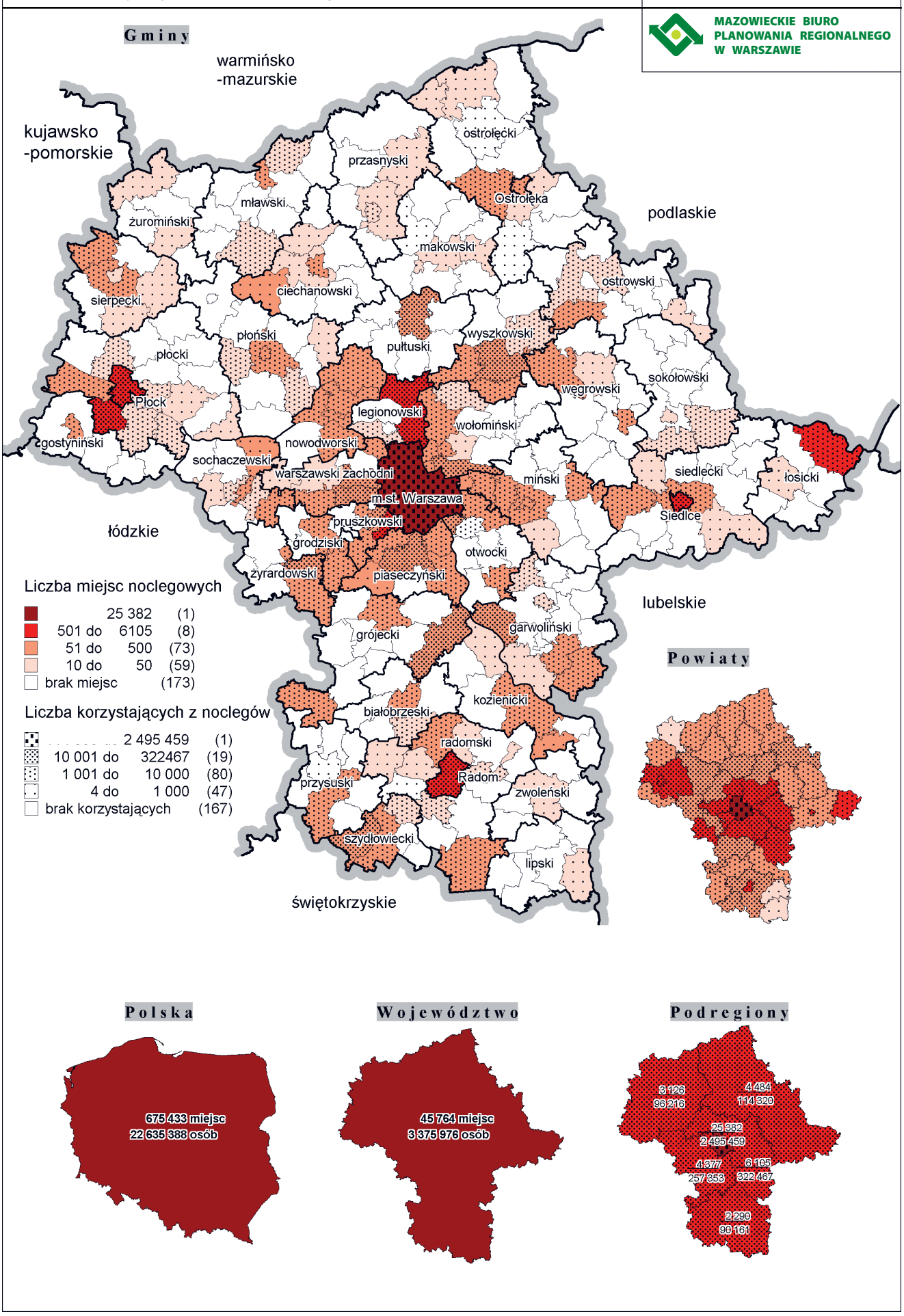
Na znacznej części obszaru województwa – w miejscach o największej koncentracji walorów środowiska przyrodniczego i o dobrej dostępności komunikacyjnej zlokalizowane są **kompleksy domów przeznaczonych na pobyty weekendowe i urlopowe dla mieszkańców dużych miast, głównie Warszawy** – domy letniskowe**.** Od wielu lat zauważalna jest tendencja do przekształcania ich w „drugie domy" przystosowane do pobytów całorocznych.

W ostatnich latach w regionie można zaobserwować dynamiczny rozwój turystyki kwalifikowanej: pieszej, rowerowej, kajakowej i żeglarskiej oraz konnej, czego przejawem jest wzrastająca ilość i długość szlaków turystycznych. Na obszarze województwa w roku 2012 długość szlaków turystycznych pieszych, rowerowych i konnych wynosiła 3961 km, co stanowił 5,4% długości wszystkich szlaków turystycznych w kraju. Najwięcej tras wyznaczono w obszarach objętych ochroną prawną, jednocześnie najbardziej atrakcyjnych turystycznie (Kampinoski Park Narodowy – około 550 km szlaków, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu). Na większości rzek regionu funkcjonują szlaki kajakowe, a na: Wiśle, Kanale Żerańskim, Bugu, Narwi oraz Jeziorze Zegrzyńskim – także szlaki żeglarskie.

Ze względu na walory przyrodnicze i kulturowe, zagospodarowanie turystyczne i dostępność komunikacyjną w województwie mazowieckim występują predyspozycje do rozwoju następujących form turystyki:

- **turystyka biznesowa** – ukształtowana w oparciu o walory kulturowe miast, rozwinięte usługi wyższego rzędu oraz funkcje biznesowe i naukowo-badawcze dodatkowo bazująca na bogatej bazie hotelowej i gastronomicznej oraz centrach szkoleniowo-konferencyjnych występujących przede wszystkim w Warszawie i nad Jeziorem Zegrzyńskim; predyspozycje do rozwoju tego typu turystyki posiada także Płock i Radom;
- **turystyka kulturowa** – oparta na bogatych walorach kulturowych występujących przede wszystkim w środkowej części regionu (nagromadzenie atrakcji historycznych) oraz w części północnej (folklor kurpiowski), a także związana z obiektami kultu religijnego i miejscami martyrologii;

Mapa Z.19. Baza noclegowa zbiorowego zakwaterowania w 2012 roku

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych

- **turystyka wypoczynkowa** – pobytowa w obiektach noclegowych zbiorowego zakwaterowania (szczególnie w ośrodkach wczasowych i kolonijnych), w gospodarstwach agroturystycznych, a także w prywatnych domach letniskowych – „drugich domach"; rozwijana na bazie rzek i zbiorników wodnych przydatnych do kąpieli i wędkowania, dużych kompleksów leśnych oraz w obszarach nieskażonego środowiska przyrodniczego, zwłaszcza w północno-wschodniej i wschodniej części regionu;
- **turystyka przyrodnicza i kwalifikowana** – bazująca na walorach przyrodniczych wielu obszarów, w tym szczególnie dolin rzek: Wisły, Bugu, Narwi, Pilicy, Liwca, Wkry oraz dużych kompleksów leśnych, przede wszystkim puszcz: Kampinoskiej, Kozienickiej i Kurpiowskiej; realizowana w formie turystyki pieszej, rowerowej, wodnej uprawianej po wyznaczonych szlakach turystycznych i edukacyjnych;
- **turystyka zdrowotna** – wykorzystująca lecznicze i relaksacyjne właściwości wód mineralnych (obecnie tylko w Uzdrowisku Konstancin-Jeziorna, istnieją predyspozycje w gminach: Magnuszew i Garbatka-Letnisko w powiecie kozienickim) oraz geotermalnych (obecnie tylko w Mszczonowie, predyspozycje w całym obszarze zalegania tych wód), a także lasów sosnowych (przede wszystkim w dolinie Bugu oraz w Otwocku i jego oklicach) wytwarzających swoisty mikroklimat.

6. SYSTEMY I POWIĄZANIA TRANSPORTOWE

Rozmieszczenie infrastruktury transportowej w województwie mazowieckim jest silnie uwarunkowane historycznie i wiąże się z centralną pozycją i położeniem metropolii warszawskiej. Centralność położenia, pozycja i wielofunkcyjność Warszawy decydują o charakterze **promienistego układu komunikacyjnego**, zbiegającego się w Warszawie, z coraz silniej występującą tendencją do jego wzmacniania.

Wieloletnie niedoinwestowanie infrastruktury transportowej skutkuje brakami w układzie sieci niedostosowanej do potrzeb ruchu, z występowaniem tzw. wąskich gardeł z niewystarczającą przepustowością, niską jakością obsługi ruchu tranzytowego i źródłowo-docelowego, ale także niską jakością infrastruktury transportowej doprowadzającej ruch do Warszawy.

W ostatnich latach w wyniku prowadzonych inwestycji następuje wyraźna poprawa stanu technicznego sieci, choć nadal jest to stan daleko niezadowalający.

Istotnym uwarunkowaniem dla rozwoju infrastruktury transportowej w województwie są bariery naturalne. Z punktu widzenia systemu transportowego Wisła rozdziela województwo mazowieckie na część wschodnią i zachodnią, a brak bezpośrednich powiązań powoduje osłabianie związków pomiędzy poszczególnymi obszarami województwa.

Budowa i modernizacja infrastruktury komunikacyjnej z wykorzystaniem funduszy europejskich dokonuje się w znacznej mierze w europejskich korytarzach transportowych.

Jednocześnie w ramach inicjatywy **TEN-T** oraz funduszu **CEF** powstał, opierający się przede wszystkim na wartości dodanej dla całej UE, docelowy mo-

del europejskiej sieci transportowej mającej zapewnić spójność, interoperacyjność oraz integrację środków transportu.

Układ drogowy

W roku 2012 [53] ogólna długość dróg publicznych w województwie mazowieckim wynosiła 53 tys. km, z czego na drogi krajowe przypadało 2,43 tys. km, na wojewódzkie – 2,98 tys. km, na powiatowe - 15,11 tys. km, na gminne - 32,7 tys. km. Gęstość dróg na 100 km^2 wynosiła 149,5 km, co było wskaźnikiem wyższym niż średnio w kraju. Nawierzchnię ulepszoną miało ponad 33,15 tys. km dróg. Województwo mazowieckie charakteryzuje się jednym z najwyższych wskaźników motoryzacji (535 pojazdów osobowych na 1000 mieszkańców w roku 2012). (Mapa Z.20. *Sieć drogowa*)

Jako istotne uwarunkowanie rozwoju sieci drogowej należy przyjąć *Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych* wyznaczające strategiczny układ dróg szybkiego ruchu na terenie województwa. Są to następujące docelowe przebiegi dróg:

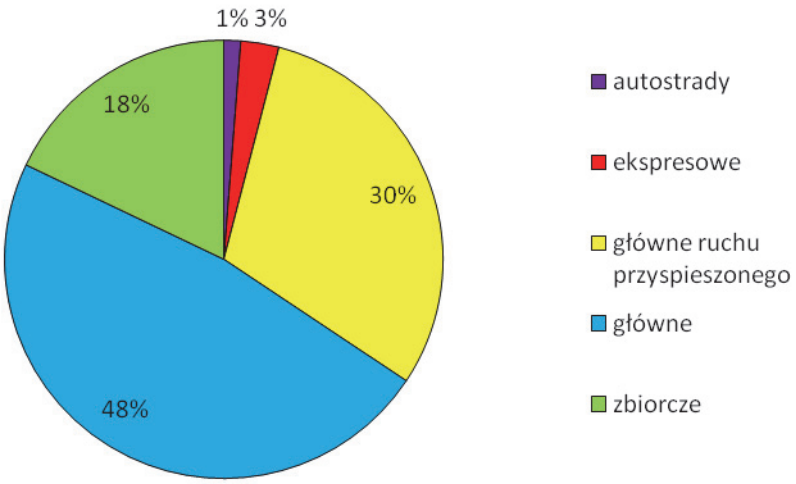
- autostrada A2 o przebiegu (Berlin) granica państwa – Świecko – Poznań – Łódź – Warszawa (węzeł Konotopa)…Warszawa (węzeł Lubelska) – Siedlce – Biała Podlaska – Kukuryki – granica państwa (Mińsk);
- droga ekspresowa S2 (Południowa Obwodnica Warszawy) na odcinku Warszawa (węzeł Konotopa)…Warszawa (węzeł Lubelska);
- droga ekspresowa S7 o przebiegu S6 (Gdańsk) – Elbląg – Olsztynek – Warszawa – Kielce – Kraków – Rabka;
- droga ekspresowa S8 o przebiegu: Wrocław (Psie Pole) – Kępno – Sieradz – A1 (Łódź)…A1 (Piotrków Trybunalski) – Rawa Mazowiecka – Warszawa – Ostrów Mazowiecka – Zambrów – Choroszcz (S19);
- droga ekspresowa S10 o przebiegu A6 (Szczecin) – Piła – Bydgoszcz – Toruń – (Płońsk) S7;
- droga ekspresowa S12 o przebiegu A1 (Piotrków Trybunalski) – Sulejów – Radom – Puławy – Kurów – Lublin – Piaski – Chełm – Dorohusk – granica państwa (Kijów);
- droga ekspresowa S17 o przebiegu S8 (Warszawa) – Zakręt – Kurów…Piaski – Zamość – Hrebenne – granica państwa (Lwów);
- droga ekspresowa S19 o przebiegu (Grodno) – granica państwa – Kuźnica – Sokółka – Korycin – Knyszyn – Dobrzyniewo Duże – Choroszcz – Siemiatycze – Lublin – Nisko – Rzeszów – Barwinek – granica państwa (Preszów);
- droga ekspresowa S61 o przebiegu S8 (Ostrów Mazowiecka) – Łomża – Stawiski – Szczuczyn – Ełk – Raczki – Suwałki – Budzisko – granica państwa (Kowno);
- S79 o przebiegu S2 (węzeł Lotnisko) – węzeł Marynarska w Warszawie.

Z punktu widzenia województwa mazowieckiego kluczowe są drogi szybkiego ruchu przebiegające przez dużą część jego obszaru i schodzące się w warszawskim węźle drogowym, tj. drogi szybkiego ruchu: A2/S2, S7, S8, S17 i S79. Odgrywają one i będą odgrywać kluczową rolę w obsłudze ruchu daleko-

[53] Źródło: BDL GUS.

bieżnego (międzynarodowego i międzyregionalnego), ale także w obsłudze ruchu wewnątrz województwa i w samym węźle warszawskim. Ważne znaczenie należy przypisać także drodze ekspresowej S12, przebiegającej równoleżnikowo przez południową część województwa i zapewniającej połączenie Radomia z Lublinem i Piotrkowem Trybunalskim oraz drodze S10 łączącej województwo mazowieckie z ośrodkami północnej części kraju.

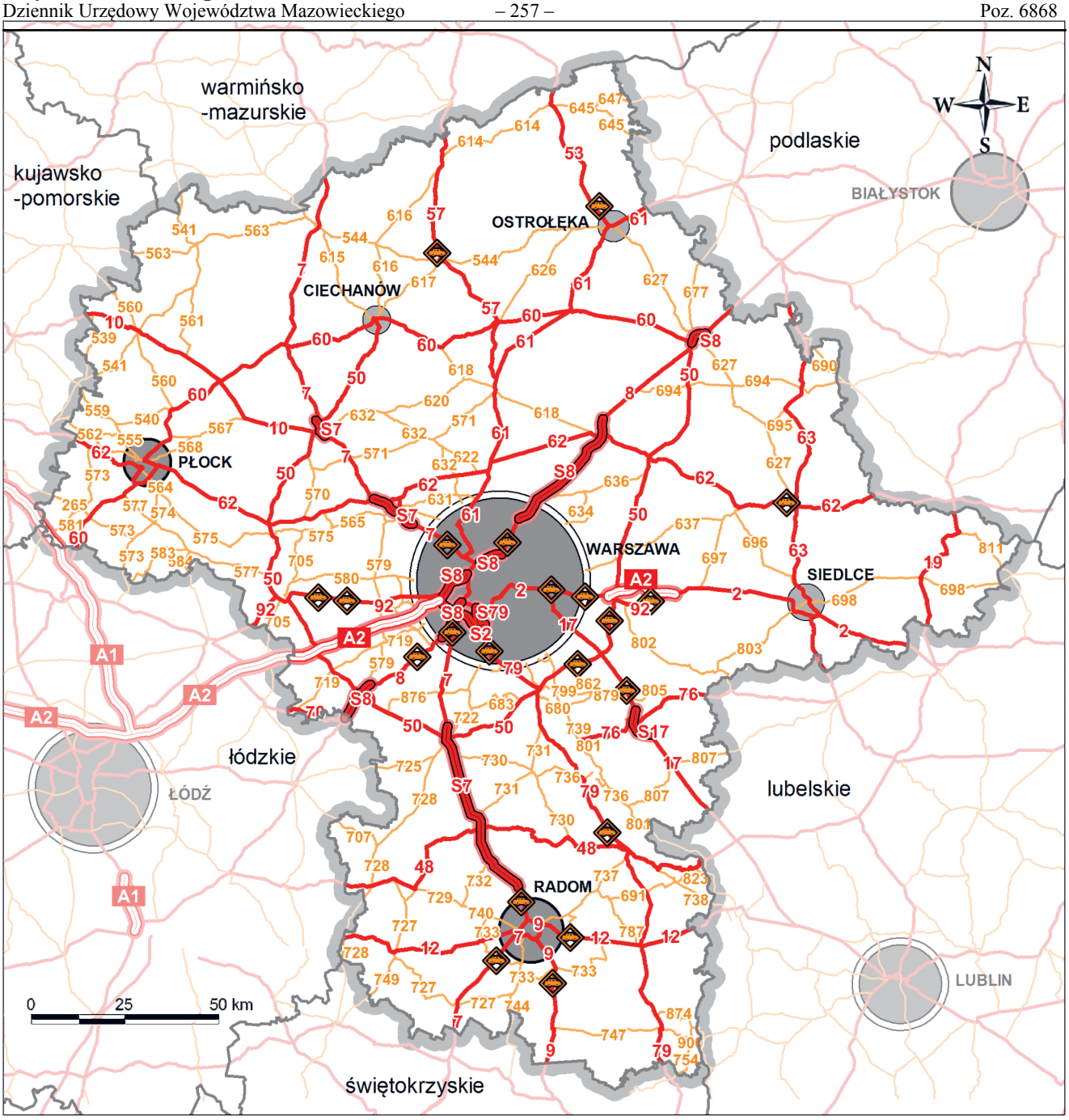
Wykres 8. Klasy techniczne dróg krajowych i wojewódzkich w 2012 roku

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych z Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad oraz Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich

Wymienione drogi szybkiego ruchu stanowią główne drogowe korytarze tranzytowe w województwie mazowieckim:

- wschód-zachód:
  - droga DK 2/A2 (Berlin – Świecko – Poznań – Warszawa – Siedlce – Terespol – Mińsk);
  - droga DK 12/S12 (Piotrków Trybunalski – Radom – Puławy – Lublin – Dorohusk).
- północ-południe:
  - droga DK 7/S7 (Gdańsk – Mława – Warszawa – Radom – Kielce –Kraków – Chyżne – Budapeszt);
  - droga DK 19/S19 (Grodno – Siemiatycze – Lublin – Rzeszów – Barwinek – Preszów).
- południowy-zachód – północny-wschód:
  - droga DK 8/S8 (Kudowa Zdrój – Wrocław – Piotrków Trybunalski – Warszawa – Białystok);
  - droga DK 61 (Warszawa – Ostrołęka – Łomża – Augustów);
- południowy-wschód – północny-zachód:
  - droga DK 17/S17 (Warszawa – Lublin – Hrebenne – Lwów);
  - droga DK 10 (Płońsk – Bydgoszcz – Piła – Szczecin).

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Sieć drogowa

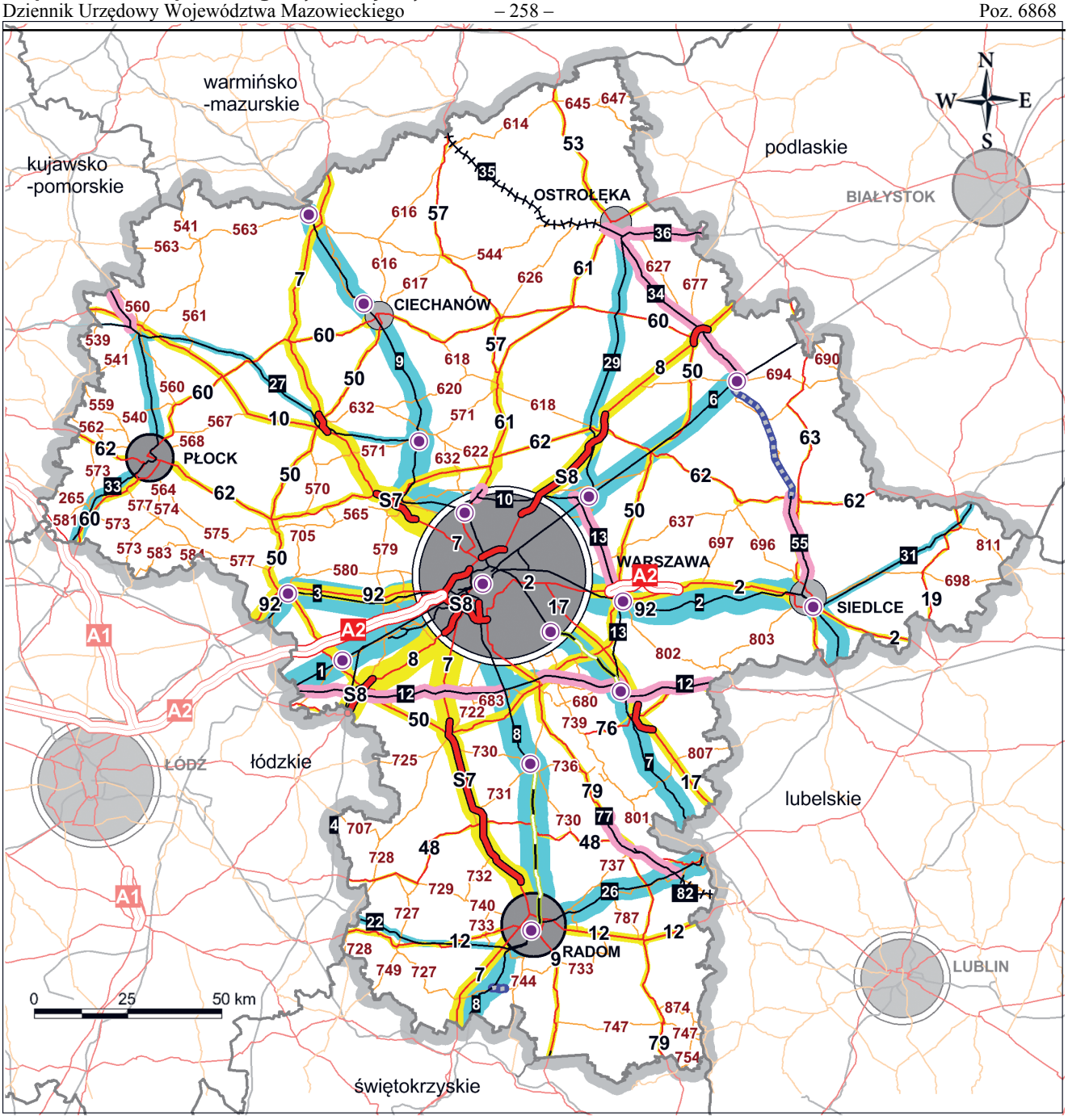
MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

ośrodki metropolitalne
ośrodki regionalne
ośrodki subregionalne
A1 autostrada
S7 drogi ekspresowe
9 drogi krajowe
733 drogi wojewódzkie
drogi krajowe w sąsiednich województwach
drogi wojewódzkie w sąsiednich województwach

Wypadki na sieci dróg krajowych
odcinki dróg o najwyższej liczbie wypadków

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad, Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich oraz Komendy Głównej Policji

Mapa Z.21. Transport drogowy i kolejowy

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Transport kolejowy i drogowy

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

- ośrodki metropolitalne
- ośrodki regionalne
- ośrodki subregionalne
- autostrady (A2)
- drogi ekspresowe (S7)
- drogi krajowe (9)
- drogi krajowe w sąsiednich województwach
- drogi wojewódzkie (733)
- drogi wojewódzkie w sąsiednich województwach
- zintegrowane węzły przesiadkowe
- linie kolejowe normalnotorowe (22)
- linie kolejowe w sąsiednich województwach
- Ilość pociągów regionalnych - liczba połączeń na dobę (23 18 6)
- średniodobowe natężenie ruchu na drogach krajowych w tys. poj. (38 23 11)
- zlikwidowane linie kolejowe
- linie kolejowe zamknięte (dla ruchu pasażerskiego i towarowego)
- linie kolejowe zamknięte dla ruchu pasażerskiego
- jednotorowe linie kolejowe o niewystarczającej przepustowości

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad, PKP PLK S.A. i innych zarządców oraz przewoźników kolejowych

Uzupełnieniem układu promienistego jest układ tras obwodowych, z których najważniejsze są:
- DK 50 (Ostrów Mazowiecka – Mińsk Mazowiecki – Kołbiel – Grójec – Żyrardów – Sochaczew – Wyszogród – Płońsk);
- DK 60 (Ostrów Mazowiecka – Różan – Maków Mazowiecki – Ciechanów – Płock – Kutno);
- DK 62 (Płock – Wyszogród – Nowy Dwór Mazowiecki – Serock – Wyszków – Sokołów Podlaski).

Drogi wojewódzkie pełnią przede wszystkim funkcję uzupełniającą w stosunku do dróg krajowych zarządzanych przez Generalną Dyrekcję Dróg Krajowych i Autostrad, i stanowią ważny element funkcjonalnego układu drogowego. Za najważniejsze drogi wojewódzkie uważa się trasy z Warszawy do: Żyrardowa (DW 719), Puław (DW 801), Węgrowa (DW 637), Sochaczewa (DW 580), a także:
- DW 544 (Mława – Przasnysz – Ostrołęka),
- DW 617 (Ciechanów – Przasnysz),
- DW 627 (Ostrołęka – Ostrów Mazowiecka – Sokołów Podlaski),
- DW 631 (Warszawa – Nowy Dwór Mazowiecki),
- DW 721 (Nadarzyn – Duchnów),
- DW 728 (Grójec – Nowe Miasto nad Pilicą – Końskie – Jędrzejów),
- DW 740 i 737 (Tomaszów Mazowiecki – Potworów – Radom – Kozienice).

Parametry techniczne sieci drogowej

Przez teren województwa przebiega 63 km autostrad, w tym 43 km autostrady A2 od granicy województwa mazowieckiego do Konotopy oraz 20 km autostradowej obwodnicy Mińska Mazowieckiego[54]. Długość dróg ekspresowych wynosi 170 km i obejmuje dwa dłuższe odcinki (Grójec – Jedlińsk na drodze nr 7 i Radzymin – Wyszków na drodze nr 8) oraz kilka krótkich: (obwodnica Garwolina) w ciągu drogi krajowej nr 17, obwodnica Płońska i odcinek Czosnów – Ostrzykowizna na drodze nr 7, obwodnica Ostrowi Mazowieckiej i odcinek od Radziejowic do Piotrkowa Trybunalskiego w ciągu drogi krajowej nr 8, droga ekspresowa od Radziejowic do Piotrkowa Trybunalskiego oraz fragmenty dróg ekspresowych w **obrębie warszawskiego węzła drogowego S2 od Konotopy do węzła Puławska, S79 – S2 w ciągu Południowej Obwodnicy Warszawy.**

W województwie mazowieckim w ciągu dróg krajowych znajduje się 605 mostów, spośród których 32 przekracza długość 200 metrów. W ciągu dróg wojewódzkich jest 285 obiektów mostowych. Problemem zasadniczym jest jednak zbyt mała liczba mostów drogowych. 13 mostów umożliwia przekraczanie Wisły (w tym 9 w Warszawie). Mankamentem jest brak bezpośrednich powiązań pomiędzy Warką i Garwolinem, Konstancinem-Jeziorną i Józefowem, Łomiankami i Jabłonną. Mankamentem istniejącego układu drogowego jest zły stan techniczny dróg zarówno pod względem parametrów technicznych jak i zniszczonych nawierzchni. Poważnym problemem, powodującym bezpośrednio konflikty społeczne, jest brak obwodnic w ciągach dróg krajowych i wojewódzkich.

[54]Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad,

Natężenie ruchu na sieci drogowej województwa z podziałem na ruch towarowy i osobowy

Średnie natężenie ruchu pojazdów na drogach krajowych w województwie wynosi 7 067, a na międzynarodowych 20 006 poj./dobę.[55] Największe natężenie ruchu pojazdów samochodowych na drogach krajowych występuje na wlotach do Warszawy. Szczególny problem występuje przy wlocie południowym od Krakowa i Katowic, gdzie dwie łączące się drogi międzynarodowe na odcinku Janki – Warszawa mają wspólny przebieg, a średni dobowy ruch pojazdów przekracza 61 tys. poj./dobę. *(*Mapa Z.21. *Transport drogowy i kolejowy)*

Trasy o największym natężeniu ruchu to:
- droga krajowa nr 2, szczególnie na odcinkach Warszawa – Sochaczew i Warszawa – Mińsk Mazowiecki;
- droga krajowa nr 7, szczególnie na odcinku Warszawa – Radom i Warszawa – Płońsk;
- droga krajowa nr 8, szczególnie z Warszawy do granicy z województwem łódzkim, oraz na odcinku Warszawa – Ostrów Mazowiecka.

Największe natężenie ruchu pojazdów ciężarowych, poza drogami międzynarodowymi, obserwuje się na:
- drodze krajowej nr 50, szczególnie na odcinku Wyszogród – Grójec – Mińsk Mazowiecki;
- drodze krajowej nr 60, szczególnie na odcinku Gostynin – Maków Mazowiecki;
- drodze krajowej nr 62, szczególnie na odcinku Wyszogród – Serock – Wyszków.

Najbardziej obciążonymi odcinkami dróg wojewódzkich w kraju, na których średni dobowy ruch w 2010 roku przekraczał 30 000 poj./dobę, były następujące odcinki położone w pobliżu Warszawy:
- droga nr 719, odcinek Reguły – Pruszków;
- droga nr 719, odcinek Warszawa – Reguły;
- droga nr 629, odcinek Marki – Warszawa;
- droga nr 719, odcinek Pruszków.

Do pozostałych bardziej obciążonych ruchem dróg wojewódzkich zalicza się drogi wjazdowe do Warszawy (DW 580, 634, 637, 801, 898) oraz inne drogi w województwie, przede wszystkim odcinki Ciechanów – Mława (DW 617), Jabłonna – Nowy Dwór Mazowiecki (DW 630), Ostrów Mazowiecka – granica województwa (DW 677), Konstancin-Jeziorna – Magdalenka (DW 721), Grójec – Nowe Miasto nad Pilicą (DW 728), Radom – Kozienice (DW 737), Radom – Potworów (DW 740).

Najbardziej obciążone ruchem ciężarowym drogi wojewódzkie to:
- 579 szczególnie na odcinku Błonie – Radziejowice;
- 631 odcinek Warszawa – Nieporęt;
- 719 odcinek Warszawa – Grodzisk Mazowiecki;

[55] *Generalny Pomiar Ruchu* 2010, Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad,

- 721 odcinek Nadarzyn – Piaseczno;
- 728 odcinek Grójec – Odrzywół.

Funkcje dróg

Duża gęstość sieci drogowej (dróg krajowych, wojewódzkich, części powiatowych) z jednej strony stanowi zaletę systemu transportowego (np. pod względem dostępności źródeł i celów podróży, odległości podróży) z drugiej jednak powoduje niekorzystne zjawiska związane z czytelnością funkcji, albowiem drogi atrakcyjne z punktu widzenia krótszych odległości podróży przenoszą ruch o natężeniach niedostosowanych do ich przepustowości i parametrów technicznych, zaś drogi wojewódzkie obsługują ruch dalekobieżny, charakterystyczny bardziej dla powiązań międzyregionalnych (krajowych). Problem ten występuje zwłaszcza w warunkach funkcjonowania niewydolnego układu drogowego i związanego z tym wyczerpywania się przepustowości, przede wszystkim dróg krajowych. Wywołuje to przenoszenie się ruchu na drogi niższego rzędu, w tym na drogi wojewódzkie, które są często narażone na zwiększone obciążenie ruchem, uciążliwości związane z ruchem towarowym oraz nie spełniają właściwie swojej roli jeśli chodzi o obsługę podróży o zasięgu regionalnym lub aglomeracyjnym.

System transportu drogowego – obsługa powiązań regionalnych

Drogi krajowe, oprócz obsługi ruchu na dalekie odległości, pełnią ważną rolę w obsłudze ruchu regionalnego (odbywanego w granicach województwa mazowieckiego) oraz ruchu lokalnego (w obszarze metropolii warszawskiej i poszczególnych miast regionu)zapewniając połączenia wszystkich ośrodków regionalnych z Warszawą. Zdecydowanie mniej korzystne jest ukształtowanie wzajemnych powiązań pomiędzy ośrodkami miejskimi regionu. Co prawda zapewniają je drogi krajowe, ale tylko w przypadku Płocka i Ciechanowa jest to powiązanie dogodne i bezpośrednie (odległość 81 km). Stosunkowo dobre jest także połączenie Ciechanowa z Ostrołęką (odległość 85 km), z zastrzeżeniem, że krótszy przebieg zapewniają drogi wojewódzkie. Powiązanie Radomia z Płockiem i Radomia z Siedlcami możliwe jest w zasadzie tylko z wykorzystaniem dróg krajowych, z dość skomplikowanym przebiegiem tras, a w konsekwencji z dość dużymi odległościami: Radom – Płock (odległość 184 km), Radom – Siedlce (odległość 170 km). Z kolei połączenie pomiędzy Siedlcami i Ostrołęką jest możliwe głównie drogami wojewódzkimi (odległość 145 km). Powiązania pomiędzy Radomiem, Ciechanowem i Ostrołęką oraz Płocka z Siedlcami w zasadzie są zapewnianie tylko przez Warszawę. Powiązania te wypada uznać za dość naturalne biorąc pod uwagę wielkość ośrodków, odległość między nimi i jakość sieci transportowej. **Dlatego też niezbędny jest układ obwodnicowy – nie stanowiący ringu wokół którego następuje przemieszczanie, ale taki układ funkcjonalny, w którym układ obwodnicowy o wyższych parametrach technicznych dróg (klas G, GP) łączy się z systemem dróg krajowych: autostradami A1, A2 i drogami ekspresowymi S7,S8, S17,** poza oczywiście układem promienistym.

W każdym przypadku zasadnicze znaczenie będzie miało zapewnienie sprawnego rozrządu ruchu w otoczeniu Warszawy. Obecnie funkcjonujący system drogowy Warszawy z punktu widzenia obsługi ruchu związanego z woje-

wództwem (źródłowo-docelowy i tranzytowy) jest niewydolny (nastąpiło wyczerpanie przepustowości dróg, brak jest tras omijających centralną część miasta, występują ograniczenia w dostępie niektórych grup użytkowników). Stanowi to poważną barierę komunikacyjną województwa utrudniając jego rozwój, a w niektórych przypadkach wręcz uniemożliwiając integrację.

Transport kolejowy

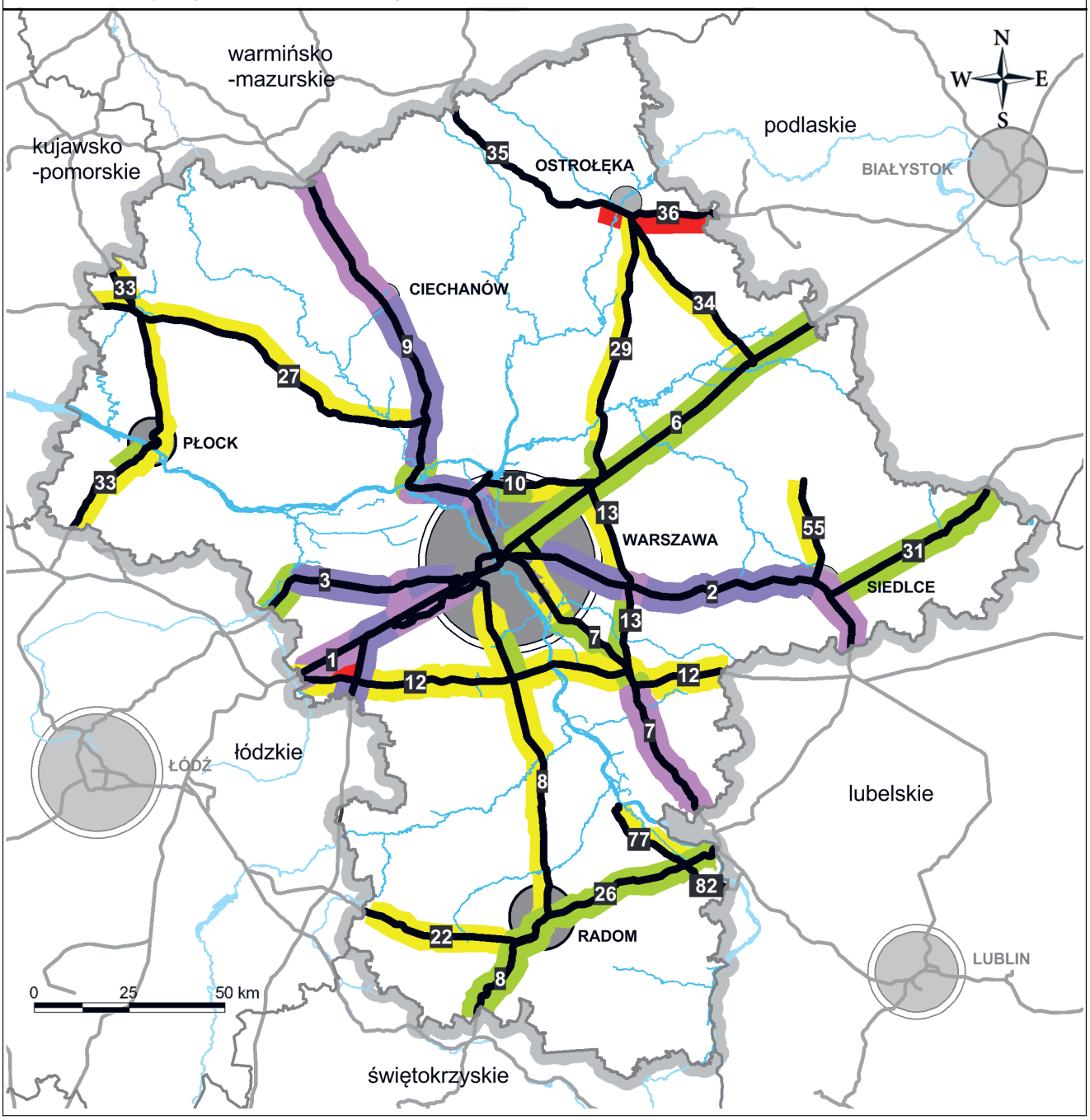
Sieć kolejowa województwa mazowieckiego składa się z 1712 km linii normalnotorowych. Gęstość sieci kolejowej w województwie – 4,8 km na 100 km^2 – należy do niższych w skali kraju. Wartość współczynnika gęstości sieci przystanków kolejowych wynosiła 0,80 przystanku na 100 km^2 (średnia krajowa 0,83/100 km^2). Wartość wskaźnika nasycenia przystankami wyniosła 0,55 przystanku na 10 tys. mieszkańców (0,68 dla całego kraju). Siedem powiatów pozbawionych jest komunikacji kolejowej (lipski, makowski, przasnyski, pułtuski, sokołowski, zwoleński, żuromiński). W województwie widoczne jest znaczne zróżnicowanie wewnętrzne sieci. Maksymalne prędkości pociągów na liniach magistralnych to 160 km/godz. na linii E20 i E65 (CMK) oraz 120 km/godz. na odcinkach pozostałych. *(Mapa Z.22. Prędkości maksymalne na sieci kolejowej)*

System transportu kolejowego charakteryzuje się międzynarodowym znaczeniem linii kolejowych na kierunkach: północ-południe i wschód-zachód oraz dominacją metropolii warszawskiej, która pod względem liczby i znaczenia zbiegających się tu linii tworzy największy węzeł kolejowy w Polsce (zbiega się tu siedem linii kolejowych magistralnych i pierwszorzędowych oraz WKD). Cechą charakterystyczną układu torowego aglomeracji warszawskiej jest włączenie większości linii kolejowych do przebiegającej przez centrum Warszawy czterotorowej linii średnicowej i wydzielenie w obrębie tej linii ruchu pociągów pasażerskich regionalnych.

Dobrze rozwinięty jest promienisty i częściowo obwodnicowy układ linii w aglomeracji warszawskiej. Linie: 1 (Warszawa Centralna – Katowice), 2 (Warszawa Centralna – Terespol), 3 (Warszawa Zachodnia – Kunowice), 6 (Zielonka – Kuźnica Białostocka), 7 (Warszawa Wschodnia – Dorohusk), 8 (Warszawa Zachodnia – Kraków Główny), 9 (Warszawa Wschodnia – Gdańsk Główny), obsługują wszystkie główne potencjalne relacje z wyjątkiem kierunku Płocka. Linie stanowiące obejścia węzła warszawskiego – 10 (Legionowo – Tłuszcz), 13 (Krusze – Pilawa), 12 (Skierniewice – Łuków) – biegną odpowiednio od północy, południa i wschodu aglomeracji. Na nich leżą węzły uzupełniające w stosunku do warszawskiego: Legionowo, Tłuszcz, Mińsk Mazowiecki, Pilawa i Czachówek.

Stosunkowo dobrze ukształtowana jest sieć na zachód od Warszawy, w kierunku Łodzi. Niedaleko za granicą województwa znajdują się powiązane ze sobą węzły: Kutno, Łowicz i Skierniewice. Łączące je linie – 3 i 11 (Skierniewice, Łowicz Główny) – mają znaczenie dla obsługi zachodniej części województwa. W Grodzisku odgałęzia się linia 4 (CMK) Warszawa – Zawiercie – Katowice), która biegnie na południe wzdłuż zachodniej granicy województwa.

Mapa Z.22. Prędkości maksymalne na sieci kolejowej

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Prędkości maksymalne na sieci kolejowej

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

ośrodki metropolitalne

ośrodki regionalne

ośrodki subregionalne

22 linie kolejowe normalnotorowe

linie kolejowe w sąsiednich województwach

Prędkości maksymalne

=< 40 km/h

40 - 80 km/h

80 -120 km/h

120 -160 km/h

=> 160 km/h

wody

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie PKP PLK S.A.

Największym węzłem poza Warszawą jest Radom, gdzie linia 8 Warszawa – Kraków krzyżuje się z ciągiem linii 25 – 22 – 26 – 7 Łódź –Lublin. Przez Radom biegną również najkrótsze połączenia w relacjach Lublin – Katowice/Kraków. Znaczący węzeł na wschodzie województwa stanowią Siedlce. Jednak istniejący do niedawna – poprzeczny w stosunku do relacji warszawskich – korytarz Olsztyn – Ostrołęka – Siedlce utracił ciągłość wskutek zamknięcia długich odcinków linii 35 – Wielbark – Ostrołęka i 34 Małkinia – Sokołów Podlaski. Na zachodzie znajduje się linia 33 Brodnica – Płock – Kutno. **Płock pozostaje największą w Polsce aglomeracją miejską niebędącą węzłem kolejowym, a północna część województwa posiada najsłabiej rozwiniętą sieć kolejową w skali kraju.** Przebiegi linii ograniczają się głównie do wychodzących promieniście z Warszawy. Węzłem jest Sierpc, gdzie przecinają się dwie linie 27 i 33.
Ostrołęka jest węzłem skupiającym linie: nr 29 Tłuszcz – Ostrołęka (dalej linią nr 6 do Warszawy), nr 34 Ostrołęka – Małkinia (dawniej z przedłużeniem do Siedlec), nr 35 Ostrołęka – Szczytno (dalej linią nr 219 do Olsztyna), oraz nr 36 Ostrołęka – Łapy (dalej linią nr 6 do Białegostoku).

Mimo dokonujących się zmian w strukturze organizacji przewozów pasażerskich i dostępności środków, kolej wciąż stanowi słabą alternatywę dla większości podróżujących samochodami. Związane jest to przede wszystkim z niedostatecznym stanem taboru i infrastruktury powodującym konieczność ograniczania prędkości na wielu liniach, wydłużonym czasem przejazdu czy zmniejszoną częstotliwością kursowania.

Nie zostały dotychczas zakończone rozpoczęte modernizacje najważniejszych odcinków linii kolejowych E65 Warszawa – Gdynia i nr 1 Warszawa – Łódź. Nie została także rozpoczęta, zapowiadana od lat modernizacja linii kolejowej nr 8 na odcinku Warszawa – Radom z dobudową drugiego toru na odcinku Warka – Radom.

Parametry sieci kolejowej

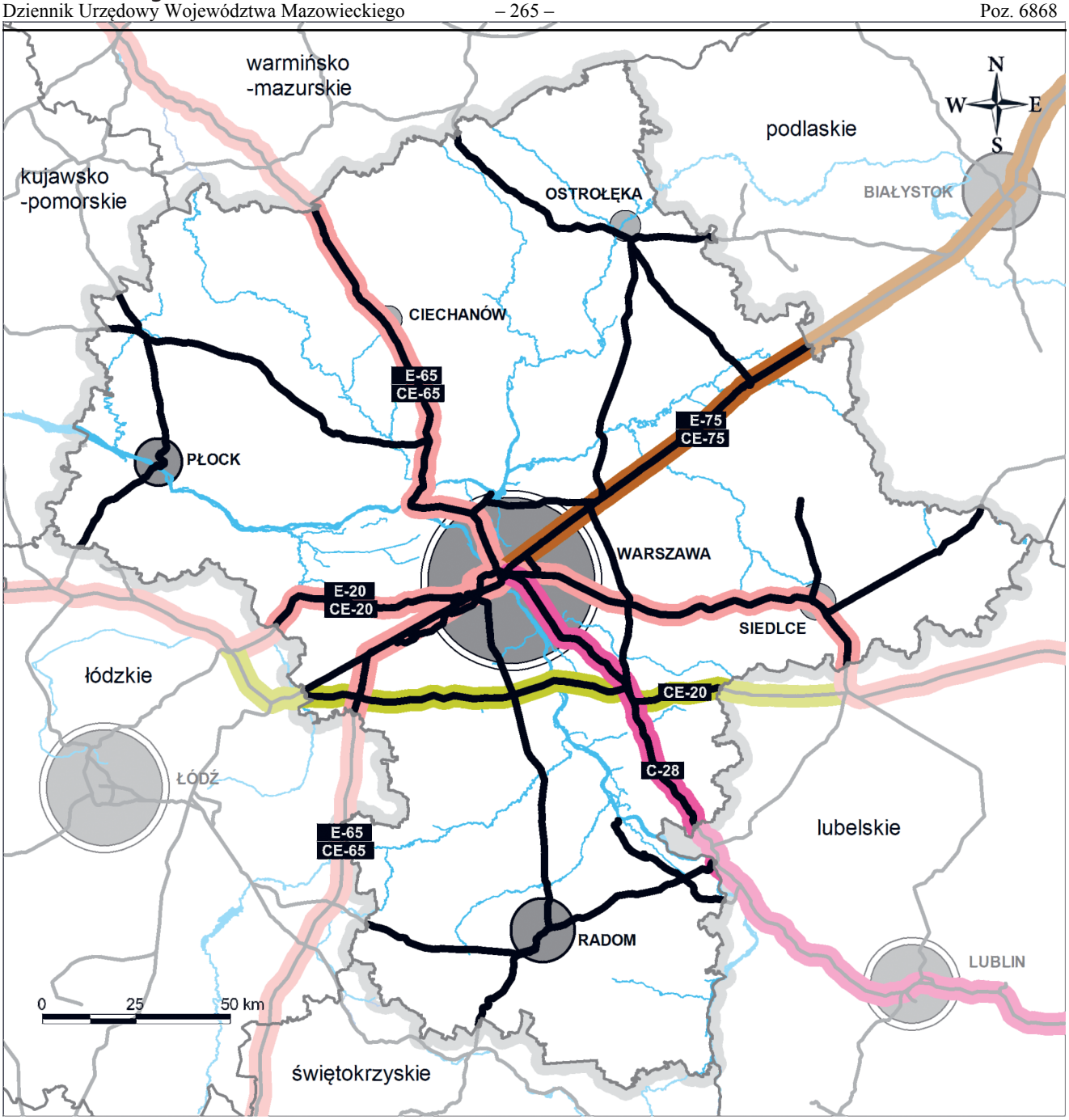
Większość (1013 km) linii są to linie dwu- i więcej torowe. Wyróżniające się jednotorowe odcinki na kierunkach warszawskich to: Warka – Radom (linia nr 8), Otwock – Pilawa (7) i Tłuszcz – Ostrołęka (29). Z 1712 km linii normalnotorowych 1418 km jest zelektryfikowane. Brak trakcji elektrycznej dotyczy obszarów północnych województwa, linii wybiegających z węzłów Ostrołęka i Sierpc oraz Siedlce. Maksymalne prędkości na liniach wynoszą od poniżej 40 km/h do ponad 160 km/h. Oprócz linii normalnotorowych eksploatowane są linie wąskotorowe o długości 40 km (Iłża – Marcule, Piaseczno – Tarczyn, Sochaczew – Wilcze Tułowskie).

Linie objęte umowami międzypaństwowymi

Linie o znaczeniu międzynarodowym określone w umowach AGC (główne międzynarodowe linie kolejowe) i AGTC (ważne międzynarodowe linie transportu kombinowanego) koncentrują się w Warszawie. Są to:

- linia E20 Berlin – Moskwa biegnąca trasą Łowicz – Warszawa – Siedlce – Łuków (linie 3 i 2);
- obwodowa trasa transportu kombinowanego CE20 omijająca Warszawę od południa po szlaku Łowicz – Skierniewice – Pilawa – Łuków (linia 12);

Mapa Z.23. Główne międzynarodowe linie kolejowe (AGC) i ważne międzynarodowe linie transportu kombinowanego (AGTC)

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Główne międzynarodowe linie kolejowe (AGC) i ważne międzynarodowe linie transportu kombinowanego (AGTC)

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

ośrodek metropolitalny

ośrodki regionalne

ośrodki subregionalne

linie kolejowe normalnotorowe

linie kolejowe w sąsiednich województwach

wody

Linie kolejowe objęte umowami europejskimi:

AGC i AGTC

AGTC

oczekujące wpisania do umów europejskich:

AGTC

AGTC i AGC

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie PKP PLK S.A.

- południkowa linia E65 łącząca Gdańsk z południem Europy, biegnąca przez województwo trasą Działdowo – Ciechanów – Warszawa – Idzikowice (linie 9 i 4);
- biegnąca w kierunku Krajów Bałtyckich linia E75/CE75*Rail Baltica* Warszawa – Białystok (linia 6);
- biegnąca na Ukrainę linia CE28 Warszawa – Dęblin – Lublin (linia 7).

Ta ostatnia jako jedyna jest ważną linią międzynarodową transportu kombinowanego bez odpowiadającej jej głównej linii międzynarodowej.(Mapa Z.23. *Główne międzynarodowe linie kolejowe (AGC) i ważne międzynarodowe linie transportu kombinowanego (AGTC)*)

Do Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T) w granicach województwa należą linie:
a) sieć bazowa (linie pasażerskie i towarowe):
- w korytarzu Morze Północne – Morze Bałtyckie E75/CE75 Warszawa – Białystok oraz E20/CE20 Warszawa – Terespol – Brześć,
- w korytarzu Bałtyk – Adriatyk E65/ Gdańsk – Warszawa.

b) sieć bazowa (linie pasażerskie)
- w korytarzu Bałtyk – Adriatyk E65 Warszawa – Katowice

c) sieć bazowa (linie towarowe)
- w korytarzu Morze Północne – Morze Bałtyckie CE20 Poznań – Warszawa/Czachówek – Brześć,
- w korytarzu Bałtyk – Adriatyk CE65 Gdańsk – Warszawa i CE65 Warszawa – Katowice

c) sieć kompleksowa
- linia nr 7 Warszawa – Lublin – Dorohusk
- linia nr 8 Warszawa – Radom – Kraków.

Linie o znaczeniu państwowym

Spośród linii opisanych wyżej – wobec niskiej gęstości sieci – zdecydowana większość ma status linii znaczenia państwowego. W szczególności status ten posiadają wszystkie linie wychodzące z węzła warszawskiego, a także wszystkie linie mające charakter obwodnicowy w stosunku do tego węzła. Statusu znaczenia państwowego nie posiadają natomiast niektóre linie równoleżnikowe względem kierunków warszawskich, a także wszystkie linie wybiegające z węzła Ostrołęka.

Sieć kolejowa a sieć drogowa

Linie kolejowe o znaczeniu państwowym a drogi krajowe – porównanie sieci

Widoczna jest dysproporcja gęstości sieci dróg krajowych i linii kolejowych o państwowym znaczeniu na niekorzyść kolei. Różnice w stopniu rozbudowy sieci są stosunkowo najmniejsze w węźle warszawskim wraz z otoczeniem. Węzeł warszawski posiada rozbudowany układ promienisty, jak również ciąg tras obwodowych – tak kolejowych, jak i drogowych. Poza aglomeracją warszawską

zaznacza się natomiast znaczna przewaga sieci drogowej nad kolejową. Węzły linii kolejowych o państwowym znaczeniu są bardzo nieliczne, podobnie jak linie o kierunkach innych niż warszawski. Natomiast sieć dróg krajowych obejmuje szereg połączeń poprzecznych w stosunku do warszawskich, tworząc kilkanaście węzłów również poza szeroko pojętym obszarem metropolitalnym Warszawy. Wpływa to bezpośrednio na słabą dostępność potencjalnych pasażerów do transportu kolejowego oraz utrudnia, a miejscami uniemożliwia, integrację obu środków transportu w jeden komplementarny system.

Lotnictwo

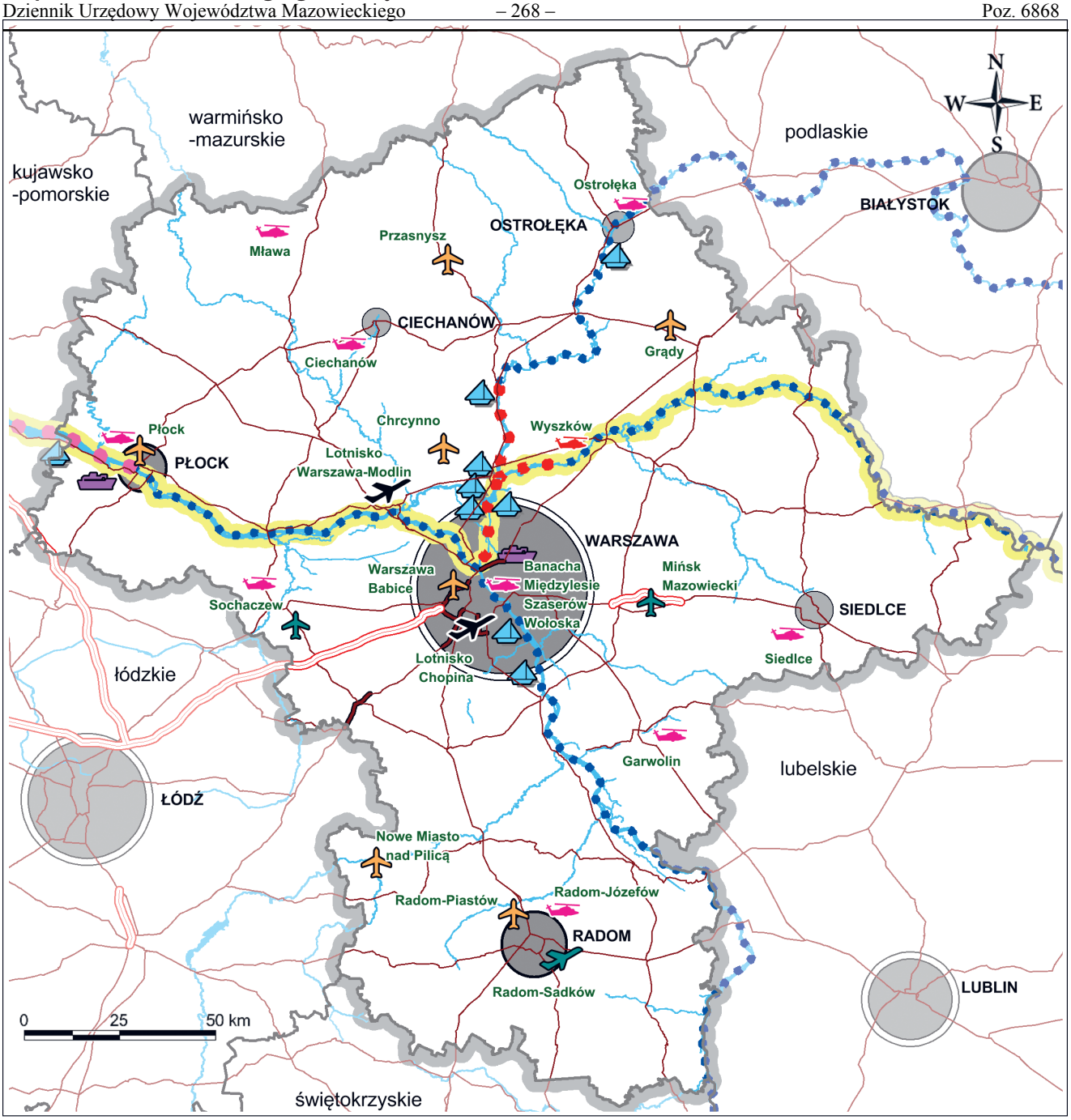
Sieć lotnisk w województwie

Podstawowe znaczenie dla Mazowsza ma ulokowanie na jego terenie dwóch międzynarodowych portów lotniczych. Obecnie i przez kolejne lata wiodącą rolę pełnić będzie Lotnisko Chopina w Warszawie zarówno w zakresie ruchu pasażerskiego jak i towarowego. Lotnisko obsługuje ruch pasażerski (regularny i nieregularny) oraz towarowy, a także operacje lotnictwa ogólnego. W 2012 roku lotnisko obsłużyło ponad 9,6 milionów pasażerów. Stanowiło to 39% całkowitego ruchu pasażerskiego w Polsce, który sukcesywnie przenosi się do portów regionalnych (w 2004 r. prawie 70% pasażerów była odprawiana na warszawskim lotnisku)[56]. Strefa ciążenia Lotniska Chopina nadal wykracza jednak daleko poza granice województwa mazowieckiego, a w przypadku lotów dalekiego zasięgu jest praktycznie monopolistą na rynku krajowym. Warszawskie lotnisko jest również ważnym ośrodkiem przewozów towarowych tzw. cargo (62,5 tys. t odprawionej poczty i towaru w 2012 r.), ale jego udział jest znacząco niższy niż na podobnych lotniskach tej wielkości w Europie. Należy liczyć się ze wzrostem konkurencyjności w stosunku do Warszawy portów lotniczych w Gdańsku, Wrocławiu, Poznaniu, Katowicach, Krakowie, Rzeszowie, Szczecinie, Łodzi. Tym bardziej, że wszystkie te porty lotnicze należą do Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T).

Pomimo rosnącego znaczenia regionalnych portów lotniczych, Lotnisko Chopina zachowuje dominującą pozycję na rynku. Stały rozwój portu lotniczego zapewniają inwestycje infrastrukturalne, które obejmują m.in. budowę Terminala II, modernizację starej części Terminala I wraz z integracją z nową częścią, rozbudowę dróg kołowania, a także działania zmierzające do efektywniejszego wykorzystania istniejącej infrastruktury np. zmiana procedur podejścia do lądowania, obsługa większych samolotów.

Lotnisko posiada poważne ograniczenia rozwojowe. Jednym z nich jest ograniczona przepustowość wynikająca z układu krzyżujących się dróg startowych (jej wyczerpanie nastąpi prawdopodobnie około 2020 roku) i brak możliwości budowy kolejnego pasa startowego (kolizja z drogą ekspresową S2).

[56] Analiza rynku transportu lotniczego w 2012 roku w Polsce, Urząd Lotnictwa Cywilnego, Warszawa 2012

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Lotnictwo i żegluga śródlądowa

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

- ośrodek metropolitalny
- ośrodki regionalne
- ośrodki subregionalne
- cywilne porty lotnicze
- lotniska cywilno-wojskowe
- lotniska wojskowe
- inne lotniska/lądowiska
- lądowiska sanitarne (liczba)
- przystań
- port rzeczny

Klasy dróg wodnych:

- klasy Ia i b
- klasy II
- klasy Va
- droga wodna E 40
- autostrady
- drogi ekspresowe
- drogi krajowe
- drogi krajowe w sąsiednich województwach
- wody (większe rzeki i jeziora)

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie danych z Urzędu Lotnictwa Cywilnego oraz Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie

Ograniczenia rozwojowe portu lotniczego w Warszawie wynikają również z przepisów ustawy *Prawo ochrony środowiska*. Ustanowienie Obszaru Ograniczonego Użytkowania dla Lotniska Chopina (OOU)[57], w znacznym stopniu wpływa na rozwój portu lotniczego. Zarządzający lotniskiem jest bowiem zobligowany do prowadzenia działalności (wykonywania operacji lotniczych) w sposób nie powodujący przekroczeń dopuszczalnych poziomów emisji hałasu poza granicami wyznaczonego OOU, a w przypadku emisji ponadnormatywnego hałasu i zwiększenia uciążliwości w obrębie OOU mieszkańcy mają prawo ubiegać się o rekompensatę.

Niewystarczająca przepustowość Lotniska Chopina w Warszawie spowodowała podjęcie prac analitycznych dotyczących budowy lotniska centralnego dla Polski, którego lokalizacja jest wskazywana pomiędzy Warszawą a Łodzią. Inicjatywę tę poparły samorządy województw mazowieckiego i łódzkiego oraz miasto Łódź podpisując porozumienie w tej sprawie.

Od połowy 2012 roku rolę komplementarną w stosunku do Lotniska Chopina pełni regionalny port lotniczy w Modlinie, którego przepustowość (przy obecnym stanie infrastruktury) szacuje się na 1,8 mln pasażerów rocznie. Lotnisko, ze względu na swój charakter i położenie, przejęło w głównej mierze niskokosztowe operacje lotnicze. Atutami lotniska jest dobra dostępność kolejowa (linia kolejowa E65 łącząca Warszawę z Gdańskiem, planowane połączenie z Warszawą wykorzystujące bocznicę kolejową) oraz drogowa (S7). Rozwiązanie takie daje także możliwość zapewnienia dogodnego połączenia kolejowego z Warszawą, a nawet z Lotniskiem Chopina (istotne w przypadku przesiadek). Lotnisko w przeciwieństwie do Lotniska Chopina nie posiada ograniczeń wynikających z emisji nadmiernego hałasu. Stąd możliwość wykonywania operacji przez całą dobę. Jedynym ograniczeniem jego rozwoju jest sąsiedztwo obszaru Natura 2000.

Drugim lotniskiem, które może stać się uzupełnieniem dla Lotniska Chopina jest lotnisko w Radomiu (Sadków). Ta lokalizacja posiada zezwolenie na założenie lotniska cywilnego oraz jest wpisana w miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Szansą dla tego lotniska wydaje się być bliska perspektywa rozwoju dróg szybkiego ruchu w rejonie Radomia oraz przebieg linii kolejowej do Warszawy (z ewentualnym powiązaniem z lotniskiem w Warszawie). (Mapa Z.24. *Lotnictwo i żegluga śródlądowa*)

Pozostałe lotniska w województwie

Mazowsze dysponuje następującymi lotniskami o charakterze ogólnym: Warszawa-Babice (w zarządzie MSW), Radom-Piastów (Aeroklub Polski), Płock (Aeroklub Polski), Przasnysz (Aeroklub Północnego Mazowsza) oraz Chrcynno, Grądy i Nowe Miasto nad Pilicą.

W województwie istnieją także lądowiska dla helikopterów. Użytkowane są przez ratownictwo medyczne: Warszawa Międzylesie (szpital), Warszawa ul. Banacha (szpital), Warszawa ul. Szaserów, Warszawa ul. Wołoska, Ostrołęka (szpital), Radom (szpital), Ciechanów, Płock, Siedlce, Garwolin (szpital), Sochaczew (szpital), Mława (szpital), Wyszków (szpital).

[57]Uchwała Nr 76/11 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 20 czerwca 2011 roku w sprawie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina w Warszawie

Transport zbiorowy

Transport autobusowy organizowany jest przez wielu przewoźników, w tym coraz powszechniej przez małe firmy prywatne. Rynek pasażerskich przewozów kolejowych, po latach funkcjonowania monopolu spółek grupy PKS, podlega obecnie procesowi powolnej liberalizacji oraz usamorządowienia. Jednakże z wyjątkiem terenów miejskich, podsystemy te są wciąż słabo ze sobą zintegrowane – uwzględniając integrację infrastrukturalną, operacyjną i taryfowo-biletową – czego konsekwencją jest radykalny wzrost motoryzacji indywidualnej i spadek udziału transportu zbiorowego w przewozach osób ogółem, a także zwiększające się obciążenie sieci drogowej w województwie mazowieckim.

Przewozy autobusowe o zasięgu międzynarodowym, krajowym i regionalnym

Województwo mazowieckie utraciło pozycję lidera w zakresie liczby przewiezionych pasażerów transportem samochodowym. Jeszcze w 2007 r. region plasował się na pierwszym miejscu obsługując ponad 90 mln pasażerów. Jednak w latach następnych nastąpił spadek do poziomu niewiele ponad 61 mln pasażerów w 2012 roku. Duże zmiany zachodzą na rynku przewozów międzynarodowych. W 1999 r. liczba linii na terenie Mazowsza wynosiła 37, by w 2007 r. wzrosnąć do 89. W 2012 r. przewozy były wykonywane już tylko na 18 liniach. Świadczy to o niestabilności tego sektora transportu autobusowego.

Regionalne przewozy międzymiastowe obejmują 402 linie autobusowe o łącznej długości ponad 33 tys. km. Głównymi przewoźnikami na terenie Mazowsza są państwowe przedsiębiorstwa komunikacji samochodowej lub przedsiębiorstwa powstałe z ich przekształcenia. Najwięcej autobusów po liniach regularnych kursuje w obrębie obszaru metropolitalnego Warszawy. Linie autobusowe prowadzone są głównie po drogach krajowych i wojewódzkich. W przypadku Warszawy, autobusy PKS dowożą pasażerów do punktów przesiadkowych zlokalizowanych poza centrum miasta, natomiast autobusy pozostałych przewoźników w większości przypadków swoją trasę wyznaczają przez centrum Warszawy zwiększając zatłoczenie głównych ciągów komunikacyjnych Warszawy. Najczęściej wykorzystywane są połączenia autobusowe na kierunkach: Warszawa – Grójec, Warszawa – Nowy Dwór Mazowiecki, Warszawa – Góra Kalwaria i Warszawa – Węgrów. Na trasach dojazdowych do stolicy dominują przewoźnicy prywatni.

Głównymi barierami rozwoju przewozów autobusowych są niedostosowanie oferty do potrzeb, brak integracji z pozostałymi środkami transportu oraz zasadniczy brak wizji rozwoju. Efektem tego jest wzrost ruchu prywatnego i wyczerpywanie przepustowości dróg. Dworce obsługujące pasażerów komunikacji autobusowej w Warszawie nie spełniają wymagań i oczekiwań ani przewoźników, ani pasażerów. Na obszarach peryferyjnych województwa problemem staje się obsługa mało rentownych linii autobusowych.

Warszawa posiada liczne i częste połączenia kolejowe w większości kierunków. **Widoczne jest dodatkowo priorytetowe traktowanie obsługi bezpośrednich relacji Warszawy i największych aglomeracji kosztem alternatywnych tras biegnących przez inne duże miasta.**

Przewozy regionalne na terenie województwa realizowane są przez spółkę „Koleje Mazowieckie”. Największe ilości połączeń obserwuje się na liniach wychodzących z warszawskiego węzła kolejowego. **Cechą charakterystyczną jest silne ukierunkowanie w ilości połączeń pasażerskich z ośrodków regional-**

nych i subregionalnych w kierunku Warszawy, przy braku bezpośrednich połączeń pomiędzy tymi ośrodkami (w przypadku połączenia Radomia z Siedlcami oraz Siedlec z Ostrołęką). Poszczególne miasta regionalne posiadają różny stopień skomunikowania z otoczeniem. O ile z Radomia realizowane są połączenia we wszystkich czterech kierunkach, w których istnieją linie kolejowe, to w przypadku Siedlec odbywa się to tylko w trzech kierunkach, a w przypadku Ostrołęki jest to tylko jeden kierunek – Tłuszcz. Istnieje problem ze skomunikowaniem Płocka z Warszawą, gdzie przebieg istniejących linii kolejowych jest niekorzystny z punktu widzenia czasu i kosztów podróży w tej relacji.

Pozostałe linie kolejowe w województwie, łączące mniejsze ośrodki i generujące mniejsze potoki pasażerów charakteryzują się ogromnym i wciąż pogłębiającym się niedofinansowaniem przez co ich znaczenie na komunikacyjnej mapie województwa jest znikome i stale się zmniejsza.

Przewozy pasażerskie zawieszone zostały między innymi w relacjach: Ostrołęka – Łapy, Ostrołęka – Małkinia, Sokołów Podlaski – Siedlce, Sierpc – Brodnica, Skierniewice – Czachówek, Wieliszew – Zegrze, Pilawa – Łuków, Góra Kalwaria – Pilawa.

Województwo mazowieckie, zgodnie z danymi GUS, było w 2012 roku regionem o największej w Polsce liczbie odprawianych pasażerów w transporcie kolejowym (ponad 90 mln osób). Stanowiło to ponad 33% wszystkich pasażerów transportu kolejowego. Spółka „Koleje Mazowieckie" była drugim co do wielkości przewoźnikiem w kraju obsługując w 2012 r. rekordowo ponad 59 mln pasażerów. Jej rosnąca z roku na rok pozycja jest wynikiem koncentracji przewozów w obszarze metropolitalnym Warszawy, a także podejmowania działań mających na celu poprawę oferty przewozowej spółki, w tym rozszerzanie oferty „Wspólny bilet Zarządu Transportu Miejskiego – Kolei Mazowieckich – Warszawskiej Kolei Dojazdowej", dostosowanie rozkładu jazdy do potrzeb pasażerów, modernizacja i zakup taboru oraz uruchamianie parkingów „Park&Ride".

Tabela 2. Liczba pasażerów korzystających z przewozów spółki Koleje Mazowieckie.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Wielkość przewozów spółki Koleje Mazowieckie (pas.)	42 411 762	45 180 245	49 917 673	51 603 860	53 278 822	54 420 839	59 106 665
Liczba pasażerów kolei ogółem (mln pas.)	262,6	278,8	292,7	284,1	262,3	263,6	273,2

Źródło: Koleje Mazowieckie

Pomimo zachodzących zmian i inwestycji w kolejowe przewozy pasażerskie, kolej wciąż nie osiągnęła standardu obsługi pasażerów gwarantującego znaczne zwiększenie udziału transportu kolejowego w strukturze przewozów regionalnych. Związane jest to wciąż z niedostatecznym standardem taboru i stanem technicznym sieci kolejowej powodującym konieczność ograniczania prędkości rozkładowej pociągu, wydłużonym czasem podróży czy zmniejszaniem częstotliwości kursowania. Mała częstotliwość kursowania pociągów dotyczy zwłaszcza położonych peryferyjnie obszarów problemowych województwa. Duże możliwości upatruje się w zwiększeniu integracji różnych środków transportu,

która może nastąpić poprzez budowę węzłów przesiadkowych, parkingów P&R, koordynację tras i rozkładów jazdy pomiędzy przewoźnikami autobusowymi i kolejowymi.

Przewozy pasażerskie aglomeracyjne

W roku 2011 pasażerskie przewozy aglomeracyjne obsługiwały Szybka Kolej Miejska w Warszawie, Warszawska Kolej Dojazdowa oraz Koleje Mazowieckie. Szczególnie obciążonymi są linie w kierunku Pruszkowa (ponad 90 połączeń), Otwocka oraz Legionowa (po około 70 połączeń). Mniejsze ilości połączeń z Warszawy obserwuje się w kierunku Tłuszcza (61), Mińska Mazowieckiego (53) oraz Piaseczna czy Błonia (34 i 32).

Szynowy transport miejski

Szynowy transport miejski obsługuje wyłącznie Warszawę. Miasto posiada sieć tramwajową o długości 280 km, w tym w postaci wydzielonych torowisk około 200 km. Trasy tramwajowe w Warszawie są z reguły trasami dwutorowymi i tylko na krótkim odcinku na Bemowie, na długości 3,8 km, jest eksploatowana trasa jednotorowa z mijankami. Stałe nakłady inwestycyjne na wymianę taboru powodują, że w sposób znaczący poprawił się standard podróżowania. Podejmowane są również działania modernizacyjne torowisk, które obejmują również montaż systemu informacyjnego na przystankach. Brak jest natomiast skutecznego systemu uprzywilejowania tramwajów, co jeszcze bardziej mogłoby poprawić konkurencyjność transportu szynowego w mieście.

Warszawa posiada ponadto jedyną w Polsce linię metra, która liczy 23 km i 21 stacji. W ciągu roku metro przewozi prawie 500 tys. osób. dziennie. Obecnie trwa budowa centralnego odcinka II linii metra, łączącego Rondo Daszyńskiego z Dworcem Wileńskim. Zakończenie prac przewidziane jest na koniec 2014 roku.

Poza metrem i tramwajami w Warszawie funkcjonuje uruchomiona w 2005 roku Szybka Kolej Miejska (SKM). Obecnie prowadzi ona przewozy na czterech trasach: Pruszków – Otwock, Warszawa Lotnisko Chopina – Sulejówek Miłosna, Warszawa Lotnisko Chopina – Legionowo/Legionowo Piaski, Warszawa Zachodnia – Legionowo Piaski/Wieliszew. W 2012 roku z oferty SKM skorzystało ponad 17 mln osób.

Funkcję kolei podmiejskiej w Obszarze Metropolitalnym Warszawy pełni ponadto Warszawska Kolej Dojazdowa (WKD). W 2012 roku WKD przewiozła ponad 7 mln pasażerów. Długość linii WKD wynosi 36 km, w jaj skład wchodzą 4 stacje i 24 przystanki osobowe.

Miejskie przewozy autobusowe

W roku 2012 komunikacja autobusowa była najbardziej rozwiniętym środkiem transportu miejskiego na terenie województwa mazowieckiego. W poszczególnych miastach regionu obsługa podróżnych była różnie zorganizowana. W największych miastach funkcjonuje wyraźnie wyodrębniony system transportu miejskiego, obsługiwany przez zakłady komunikacji miejskiej oraz w różnym stopniu przez prywatnych przewoźników.

W Warszawie transportem miejskim zarządza Zarząd Transportu Miejskiego, który zapewnia obsługę liniami dziennymi i podmiejskimi oraz liniami

nocnymi. Duża część przewozów autobusowych realizowana jest przez przewoźników prywatnych działających na zlecenie ZTM, wśród nich: ITS. A. Michalczewski, Mobilis, PKS Grodzisk Mazowiecki Sp. z o.o. Stan taboru, częstotliwość kursowania autobusów oraz duża ilość przystanków zapewnia dobre warunki obsługi komunikacyjnej.

Transport towarów i logistyka

Centralne położenie województwa na geopolitycznej mapie Europy oraz planowany przebieg autostrad A2, A1, dróg ekspresowych: S7, S8, S10, S12, S17, S19, S61 stwarza warunki dla rozwoju usług logistycznych i transportowych.

W województwie mazowieckim funkcjonują cztery terminale przeładunkowe umożliwiające integrację transportu kolejowego i drogowego. Dwa z nich leżą w Warszawskim Węźle Kolejowym (Warszawa Główna Towarowa, Warszawa Praga), jeden położony jest w Pruszkowie na szlaku Centralnej Magistrali Kolejowej. Jeden terminal funkcjonuje w Mławie na szlaku linii kolejowej E65. W planach są kolejne terminale multimodalne w tym w Warszawie oraz Brwinowie.

Tabela 3. Terminale kontenerowe w województwie mazowieckim.

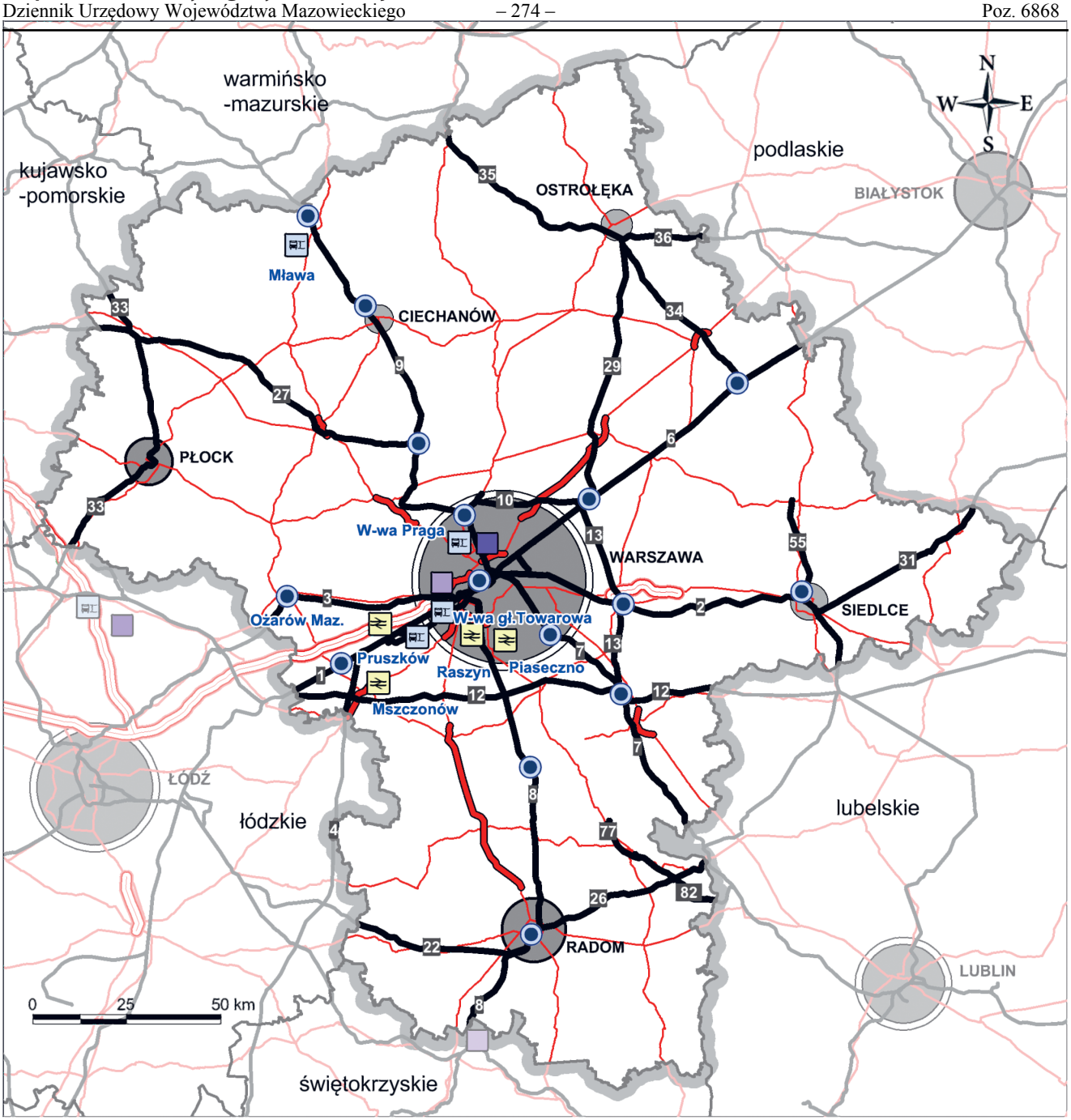
Lokalizacja	**Powierzchnia (m^2)**		**Zdolność przeładunkowa (TEU/rok)**
	całkowita	**składowa**	
Warszawa Praga	17 000	10 000	85 000
Warszawa Główna Towarowa	18 600	17 500	40 000
Pruszków	32 800	8 600	90 000
Mława	25 000	7 000	53 000

Źródło: Instytut Logistyki i Magazynowania w Poznaniu
Źródło: Raport o stanie zaawansowania prac nad budową infrastruktury liniowej oraz punktowej w strefie korytarza transportowego Bałtyk – Adriatyk w Polsce na rok 2012

W województwie mazowieckim jest największy w kraju zasób powierzchni magazynowych, szacowany na ponad 3 000 000 m^2. Jedną z najważniejszych przyczyn istotnego wzrostu powierzchni magazynowej w ostatnim czasie jest rosnąca rola Warszawy jako metropolii znaczenia europejskiego, kreującej ogromny popyt na niemal wszystkie rodzaje wyrobów i wymagającej niezakłóconego łańcucha dostaw. W związku z tym największe centra logistyczne zlokalizowane w okolicach Warszawy, korzystają z promienistego układu sieci transportowych zbiegających się w tym mieście. Wśród miejscowości posiadających na swoim terenie centra logistyczne do najważniejszych należą Mszczonów, Piaseczno, Pruszków, Sochaczew, Błonie oraz Warszawa. (Mapa Z.25. *Obiekty logistyczne w województwie mazowieckim i otoczeniu*)

Wolumen towarów przewożonych transportem kolejowym, mimo iż z roku na rok rośnie, to nadal jest niższy niż towarów w transporcie drogowym. Według danych GUS udział transportu kolejowego w rynku według pracy przewozowej w 2012 r. wyniósł 15%, co oznaczało spadek względem roku 2004 o 2,9%. W tym czasie udział transportu drogowego wzrósł z 37,9% do 71,6%. Wśród towarów przewożonych koleją w 2012 roku, największy udział mierzony zarówno masą jak i wykonaną pracą przewozową miały odpowiednio węgiel kamienny, koks, ropa naftowa i produkty jej przerobu.

Mapa Z.25. Obiekty logistyczne w województwie mazowieckim i otoczeniu

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Obiekty logistyczne w województwie mazowieckim i otoczeniu

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

- ośrodki metropolitalne
- ośrodki regionalne
- ośrodki subregionalne
- zagęszczenie obiektów magazynowych
- stacje manewrowe
- stacje rozrządowe
- terminale kolejowe
- zintegrowane węzły przesiadkowe
- linie kolejowe normalnotorowe
- linie kolejowe w sąsiednich województwach
- autostrady
- drogi ekspresowe
- drogi krajowe
- drogi krajowe w sąsiednich województwach

Źródło: opracowanie MBPR.

Transport wodny śródlądowy

System dróg wodnych tworzy rzeka Wisła, która na odcinku od Dęblina do Płocka posiada utrudnioną żeglowność i nie spełnia norm klasy Ib. Na odcinku Zbiornika Włocławskiego rzeka posiada klasę żeglowności Va.

Rzeka Narew nie jest żeglowna od ujścia do Wisły do zapory w Dębem z powodu braku w zaporze śluzy. Pozostałe odcinki rzeki na terenie województwa posiadają utrudnioną żeglowność – poniżej klasy Ia.

Kanał Żerański łączący Wisłę z Jeziorem Zegrzyńskim długości 17 km posiada klasę żeglowności II podobnie jak Jezioro Zegrzyńskie. Rzeka Bug na całej długości w województwie spełnia wymagania klasy Ia.

Znaczenie w żegludze ma odcinek Wisły w Warszawie, Kanał Żerański, Jezioro Zegrzyńskie oraz Zbiornik Włocławski. Na wymienionych odcinkach odbywa się ruch turystyczny. (Mapa Z.24. *Lotnictwo i żegluga śródlądowa*)

Na terenie województwa znajdują się dwa porty rzeczne – w Warszawie i Płocku.

Sprawą kluczową jest przywrócenie warunków nawigacyjnych i żeglowności Wisły jako międzynarodowej drogi wodnej E40 wykorzystywanej do celów gospodarczych, tak w sensie przewozu towarów jak i zagospodarowania turystycznego oraz właściwego wykorzystania portów rzecznych.

7. SYSTEMY I POWIĄZANIA INFRASTRUKTURALNE

Energetyka

Zaopatrzenie w energię elektryczną

Źródłami energii elektrycznej dla województwa mazowieckiego są dwie zlokalizowane w regionie klasyczne elektrownie systemowe:

- Kozienice – o mocy 2905 MW (paliwo: węgiel kamienny, biomasa);
- Ostrołęka B – o mocy 647 MW (paliwo: węgiel kamienny);

oraz dwa systemowe źródła zewnętrzne:

- Bełchatów w województwie łódzkim – 5354 MW (węgiel brunatny);
- zespół elektrowni Pątnów – Adamów – Konin w województwie wielkopolskim – 2512 MW (węgiel brunatny, biomasa).

Ww. elektrownie pracują w systemie sieci przesyłowych najwyższych napięć (400kV, 220 kV) oraz częściowo w systemie dystrybucyjnym wysokiego napięcia 110 kV.

Oprócz elektrowni systemowych istotne znaczenie w zaopatrzeniu województwa w energię elektryczną mają elektrociepłownie (EC) i elektrownie pracujące w sieciach dystrybucyjnych. Do najważniejszych należą:

- EC Siekierki w Warszawie – 622 MW (węgiel kamienny);
- EC Żerań w Warszawie – 350 MW (węgiel kamienny, biomasa);
- EC PKN ORLEN w Płocku – 345 MW (paliwa gazowe i ciekłe);
- EC Ostrołęka A – 75 MW (węgiel kamienny, biomasa);
- EC Siedlce – 50 MW (gaz ziemny);

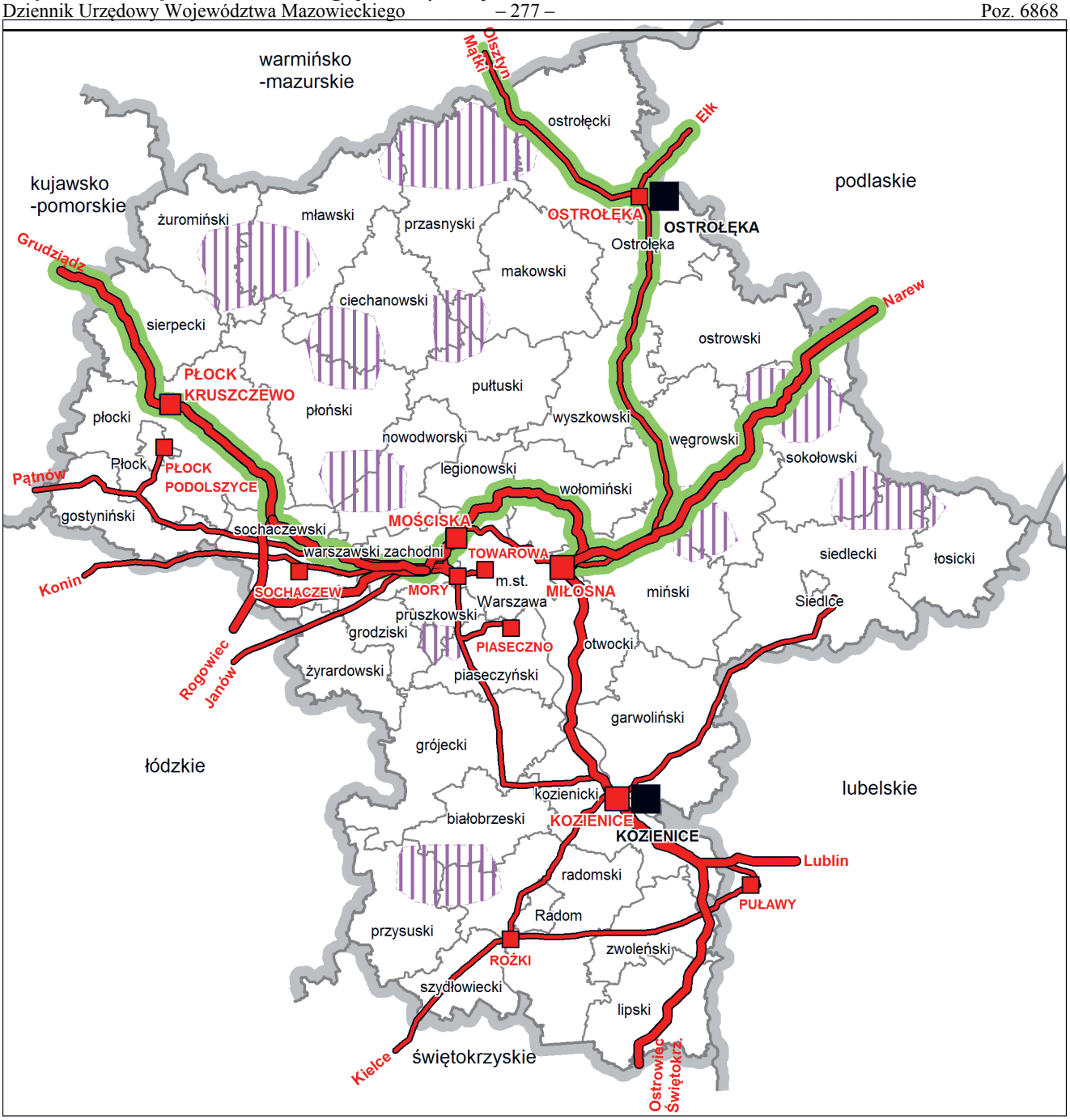
oraz elektrownie wykorzystujące odnawialne źródła energii:
- Żuromin – 60 MW (wiatrowa);
- Iłża – 50 MW (wiatrowa);
- Dębe – 20 MW (wodna na Jeziorze Zegrzyńskim).

Łączna moc wszystkich źródeł energii jest dla regionu zdecydowanie niewystarczająca w stosunku do prognozowanych potrzeb województwa. Również stan techniczny i stopień wyeksploatowania urządzeń wytwarzających energię zarówno w systemach przesyłowych jak i dystrybucyjnych, jest wysoce niezadawalający – większość z nich wkrótce przestanie spełniać unijne normy dotyczące sprawności energetycznej i emisji zanieczyszczeń, między innymi z powodu przestarzałych technologii spalania węgla. W związku z powyższym istnieje konieczność rozbudowy i modernizacji urządzeń wytwórczych.

Sieci przesyłowe najwyższych napięć 400 kV i 220 kV zlokalizowane w województwie mazowieckim stanowią element krajowego systemu przesyłowego, który poprzez stacje elektroenergetyczne NN/WN (najwyższe napięcia/wysokie napięcie) zasila sieci dystrybucyjne wysokiego napięcia 110 kV. Sieci przesyłowe oraz część ponadlokalnych sieci dystrybucyjnych nie zapewniają wymaganej przepustowości przesyłu energii i niezawodności działania, są również nierównomiernie rozmieszczone. (Mapa Z.26. *Zaopatrzenie w energię elektryczną*). Szczególnie newralgicznym punktem jest niedomknięty pierścień linii najwyższych napięć wokół stolicy (z powodu braku wykształconego tzw. południowego „półpierścienia warszawskiego" 400 kV). Brak tego połączenia powoduje, że aglomeracja warszawska wraz ze znaczną częścią regionu narażona jest na wystąpienie rozległej awarii systemowej. Dużym problemem jest również brak dystrybucyjnych sieci wysokiego napięcia 110 kV w wielu obszarach województwa, na których zaopatrzenie w energię odbywa się za pomocą bardzo długich, przeciążonych i awaryjnych linii średniego napięcia.

Podobnie jak w przypadku urządzeń wytwórczych, również system elektroenergetycznych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych stoi przed pilną koniecznością realizacji radykalnych działań inwestycyjnych (w ostatnich latach z powodu ograniczeń finansowych i problemów z ustaleniem lokalizacji nowych sieci wykonano jedynie niewielkie w stosunku do potrzeb działania modernizacyjne poprawiające doraźnie stan techniczny sieci przesyłowych i w nieznacznym stopniu rozbudowano systemy dystrybucyjne – głównie w Warszawie). Ich brak przyczyni się w perspektywie lat 2015-2020 do pogłębienia istniejącego deficytu energii i znacznego wzrostu zagrożenia awariami systemowymi.

Istotnym problemem w skali województwa mazowieckiego jest (podobnie jak w całym kraju) stale pogarszający się ogólny stan techniczny wiejskich, lokalnych sieci dystrybucyjnych średniego i niskiego napięcia. Szczególnie niekorzystna sytuacja występuje we wschodnich i północno-wschodnich obszarach województwa, gdzie średni wiek sieci lokalnych przekroczył 30 lat, a w wielu gminach ponad 60% sieci lokalnych wymaga natychmiastowej modernizacji.

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Zaopatrzenie w energię elektryczną

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

KOZIENICE elektrownie systemowe

System przesyłowy:

linie elektroenergetyczne 400 kV

linie elektroenergetyczne 220 kV

MIŁOSNA stacje elektroenergetyczne 400/220/110 kV

MOŚCISKA stacje elektroenergetyczne 400/110 kV

ROŻKI stacje elektroenergetyczne 220/110 kV

elementy sieci zagrożone awarią systemową

obszary o niewystarczających parametrach zasilania wynikających z braku sieci dystrybucyjnych 110 kV

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie danych operatorów

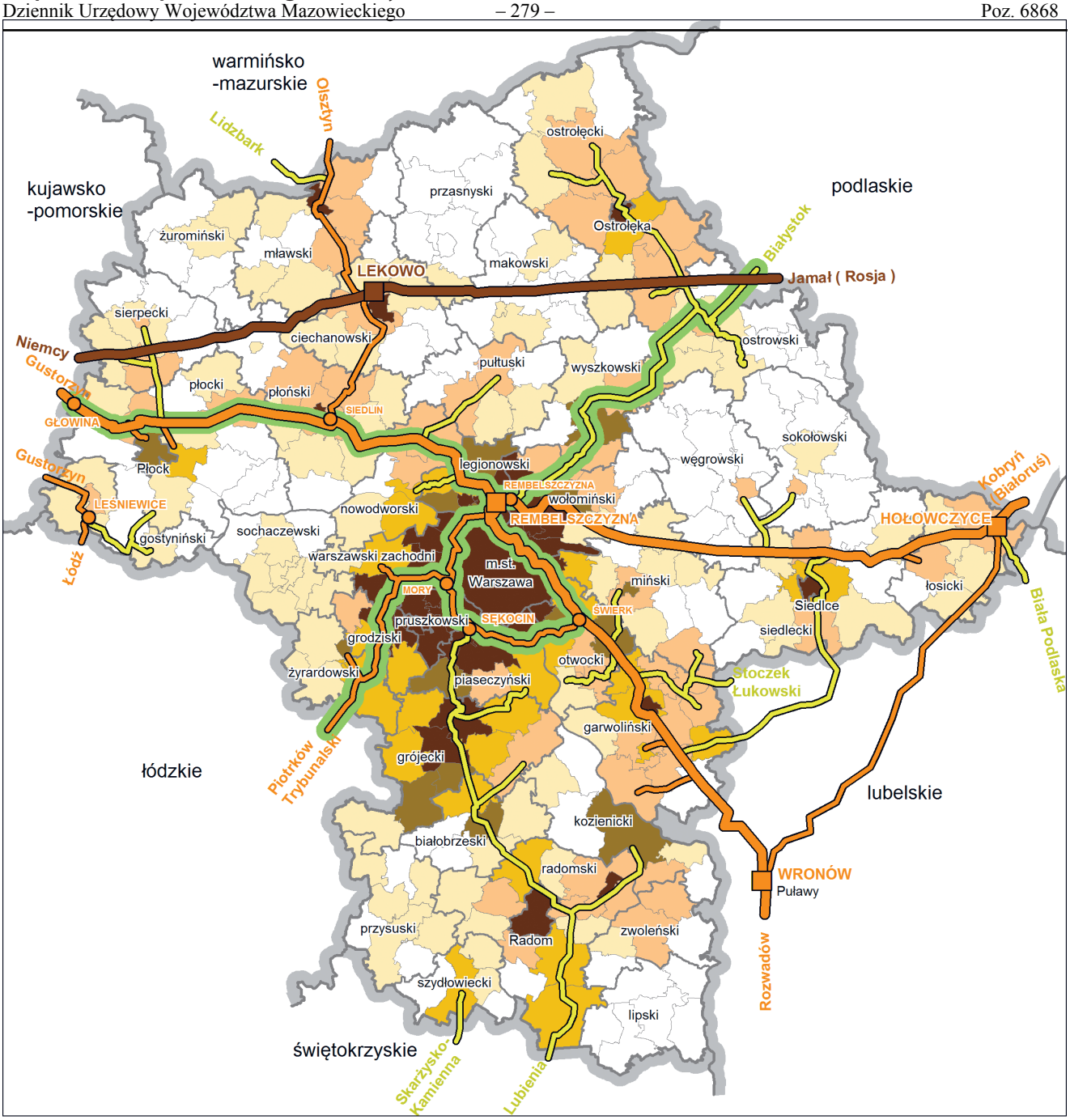
Zaopatrzenie w gaz ziemny

Dostawa gazu ziemnego w województwie mazowieckim realizowana jest z krajowego systemu gazowniczego, zasilanego gazem wysokometanowym importowanym z Rosji i Ukrainy oraz gazem ze złóż krajowych na Podkarpaciu.

Import z Rosji odbywa się między innymi za pośrednictwem przebiegającej tranzytowo przez region międzynarodowej magistrali DN 1400 „Jamał" (z tłocznią gazu Lekowo k/Ciechanowa) do Niemiec, która dostarcza gaz do krajowego systemu przesyłowego Polski w dwóch punktach wejścia, w tym na potrzeby zasilania Warszawy – we Włocławku (województwo kujawsko-pomorskie).

Zlokalizowana w województwie Mazowieckim sieć gazociągów przesyłowych (rurociągi wysokiego ciśnienia o największych średnicach), oprócz tego, że realizuje transport gazu z Rosji do dalszych części kraju przez „pierścień warszawski", zasila również sieci dystrybucyjne (wysokiego, średniego i niskiego ciśnienia) w regionie. **System gazowniczy jest dobrze rozbudowany tylko wokół Warszawy, natomiast niedostatecznie w peryferyjnych częściach regionu, w których zasila przede wszystkim większe miasta.** Powoduje to duże zróżnicowania przestrzenne w poziomie gazyfikacji - z sieci gazowej w województwie korzysta 53,5% mieszkańców, w tym 73,2% ludności miejskiej, a tylko 18,2% ludności wiejskiej (stan na rok 2012). Niewielki zakres inwestycji w zakresie rozbudowy sieci gazowej w ostatnich latach (dotyczący właściwie tylko systemów dystrybucyjnych) spowodowany był przede wszystkim brakiem opłacalności ekonomicznej gazyfikacji nowych terenów.

Podstawowe problemy sytemu gazowniczego związane są z brakiem alternatywnych źródeł i kierunków dostaw gazu oraz wyczerpaną przepustowością części gazociągów systemu przesyłowego, w tym przede wszystkim bezpośrednio zasilających Warszawę. (MapaZ.27. *Zaopatrzenie w gaz ziemny*). **Obecny brak odpowiedniej wydajności „pierścienia warszawskiego" uniemożliwia m.in. planowane wykorzystanie gazu ziemnego jako paliwa w elektrociepłowniach i ciepłowniach obszaru metropolitalnego Warszawy. W związku z powyższym wymagana jest dywersyfikacja źródeł gazu oraz znaczna rozbudowa systemu gazowniczego – zarówno przesyłowego, jak i dystrybucyjnego.**

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Zaopatrzenie w gaz ziemny

Międzynarodowy system przesyłowy:

- gazociąg "Jamał"
- LEKOWO — tłocznia gazu

Krajowy system przesyłowy:

- gazociągi przesyłowe magistralne
- pozostałe gazociągi przesyłowe
- HOŁOWCZYCE — tłocznie gazu
- ŚWIERK — węzły systemowe

Systemy dystrybucyjne:

- gazociągi dystrybucyjne wysokiego ciśnienia
- gazociągi o ograniczonej rezerwie wydajności

Korzystający z gazu ziemnego w procentach ludności ogółem w 2012 r.

70,1 do 98,1	(38)
50,1 do 70	(14)
30,1 do 50	(28)
5,1 do 30	(54)
0,1 do 5	(80)
brak korzystających	(100)

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie danych operatorów

Zaopatrzenie w paliwa płynne

Zaopatrzenie województwa w paliwa płynne, podobnie jak w całym kraju, opiera się na importowanej ropie naftowej. Przez region przebiega system międzynarodowych rurociągów naftowych z Rosji do Niemiec – 2 rurociągi o średnicach DN 800 i DN 600, stanowiące istotne ogniwo środkowoeuropejskiego systemu rurociągowego „Przyjaźń", który zaliczany jest do jednego z największych na świecie. Polski odcinek rurociągu odgrywa znaczącą rolę w tranzycie rosyjskiej ropy, której tylko część zostaje wykorzystana na potrzeby polskich rafinerii w Płocku i Gdańsku.

Paliwa wytworzone w rafinerii płockiej przesyłane są do 2 baz paliwowych w sąsiedztwie stolicy: Mościska (gm. Izabelin) i Emilianów (gm. Klembów) oraz kilku baz w sąsiednich województwach. Do zakładów chemicznych w województwie kujawsko-pomorskim transportowany jest etylen. (Mapa Z.28. *Zaopatrzenie w paliwa płynne*).

Głównymi problemami systemu paliwowego są: brak alternatywnych źródeł i kierunków dostaw ropy naftowej oraz wykorzystane rezerwy przepustowości istniejącego ropociągu „Przyjaźń". Dlatego też, w celu zwiększenia jego wydajności od kilku lat realizowana jest rozbudowa wschodniego odcinka tego systemu poprzez dobudowę trzeciego rurociągu DN 800 na linii Adamowo (woj. podlaskie) – Płock. Jego uruchomienie da możliwość wykorzystania pierwszego odcinka jako rurociągu produktowego zaopatrującego przede wszystkim Warszawę, która jest największym konsumentem paliw w Polsce.

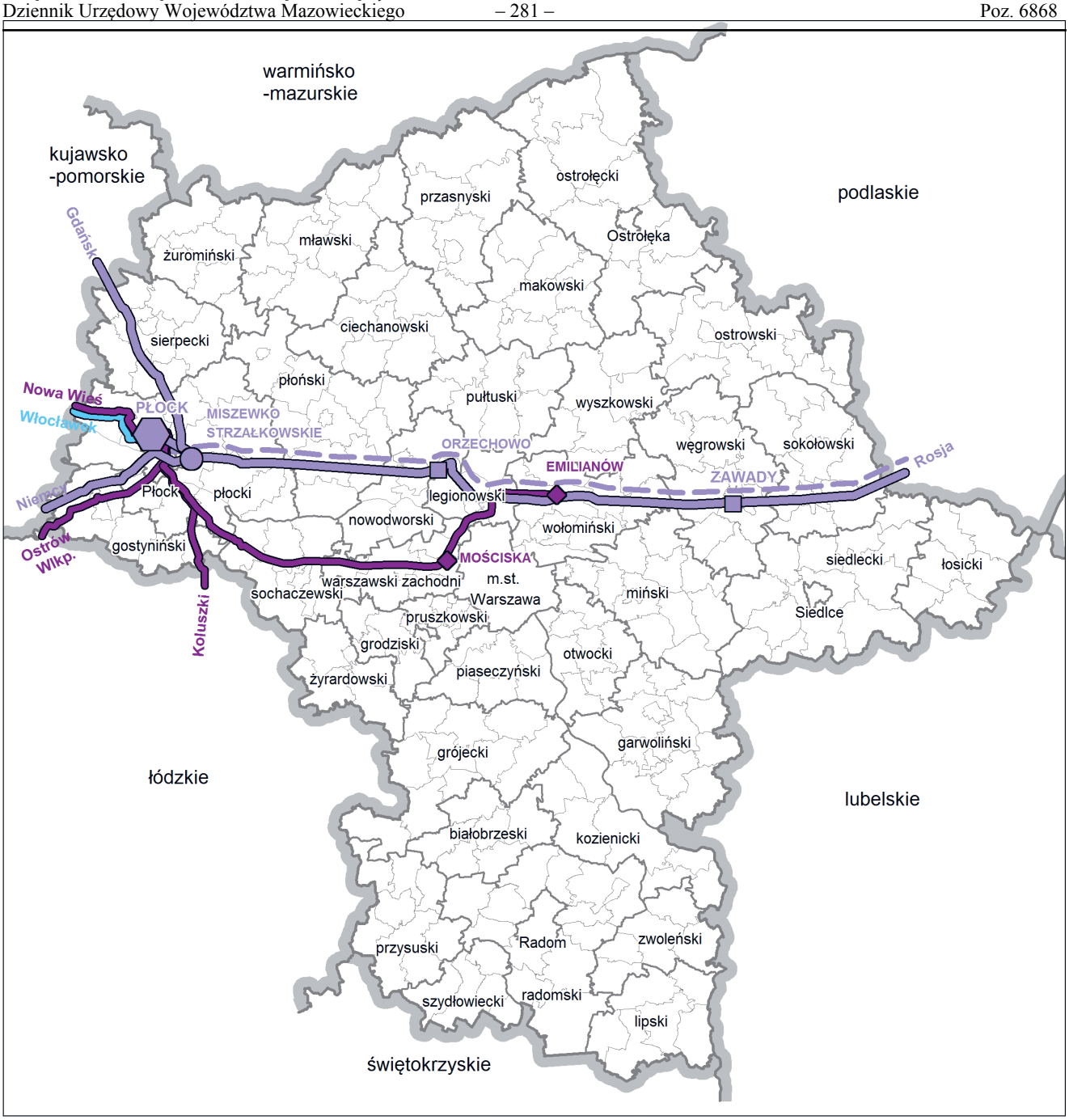
Zaopatrzenie w ciepło

Zaopatrzenie w ciepło realizowane jest w skali lokalnej – na poziomie gmin. **Najwyższy, w stosunku do pozostałych mediów, koszt przesyłu energii cieplnej praktycznie wyklucza tranzyt na duże odległości. W związku z tym scentralizowane systemy ciepłownicze występują na obszarach o wysokiej gęstości zaludnienia – głównie w większych miastach.**

Na obszarze Warszawy funkcjonuje jeden z największych w kraju (i na świecie) systemów ciepłowniczych zasilany z czterech źródeł ciepła: elektrociepłowni: Siekierki i Żerań oraz ciepłowni: Kawęczyn i Wola o łącznej mocy cieplnej około 4700 MW. Ww. źródła wymagają istotnej modernizacji ze względu na aktualne wymogi ochrony środowiska. Ciepło dostarczane jest do ok. 90% mieszkańców stolicy siecią ciepłowniczą o długości ponad 1700 km.

Poza Warszawą największe systemy ciepłownicze funkcjonują w dużych miastach regionu: Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka, Ciechanów, Pruszków i Legionowo, w których obsługują 60-70% mieszkańców.

W ostatnich latach w województwie mazowieckim, podobnie jak w całym kraju, nastąpiło ograniczenie uciążliwości źródeł ciepła dla środowiska i rozwój scentralizowanych systemów ciepłowniczych w miastach. Na szeroką skalę prowadzone były także termomodernizacje budynków, w tym obiektów użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynków mieszkalnych, co w znaczący sposób ograniczyło zapotrzebowanie na ciepło i jego straty.

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Zaopatrzenie w paliwa płynne

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

PŁOCK — rafineria ropy naftowej

System przesyłu ropy naftowej:

- ropociągi
- ropociąg w budowie
- ZAWADY — pompownie ropy
- MISZEWKO STRZAŁKOWSKIE — baza surowcowa

System przesyłu produktów naftowych:

- rurociągi paliwowe
- MOŚCISKA — bazy paliwowe
- rurociąg etylenu

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie danych operatorów

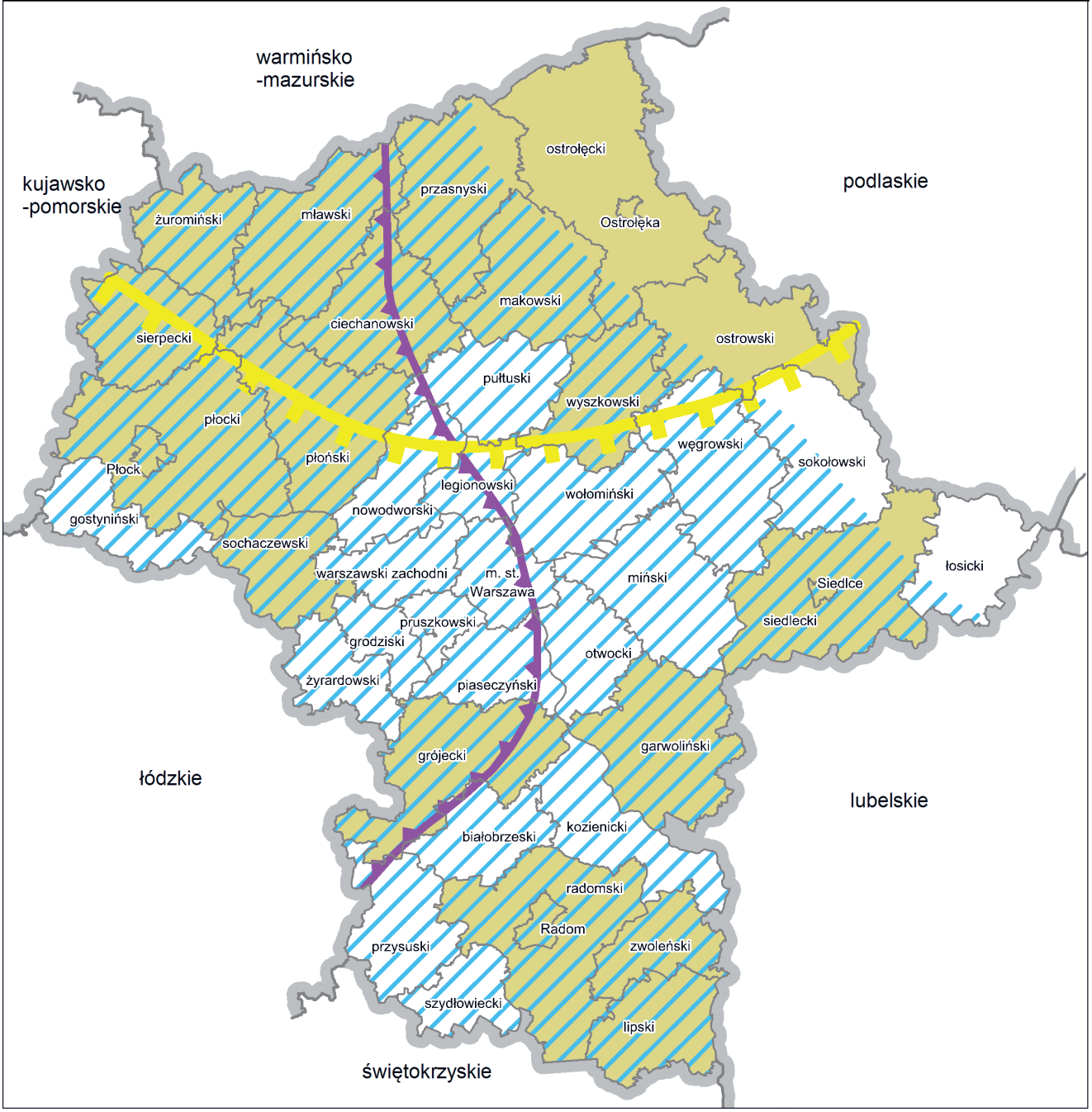
Nadal istnieje potrzeba racjonalizacji zużycia energii, instalowania urządzeń oczyszczających spaliny, zmiany czynników grzewczych oraz likwidacji kotłowni lokalnych w miastach na rzecz rozbudowy systemów ciepłowniczych. Wciąż w niewystarczającym stopniu stosowane są technologie umożliwiające wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii na cele grzewcze – szczególnie biomasy, energii słonecznej i geotermalnej.

Odnawialne źródła energii

Wykorzystanie zasobów odnawialnych źródeł energii (OZE) w województwie mazowieckim jest bardzo niewielkie. Udział tego rodzaju źródeł w produkcji energii elektrycznej w regionie w 2012 roku wynosił 7,7% (brak danych dla energii cieplnej). W strukturze wykorzystywanych zasobów odnawialnych dominuje biomasa, która m.in. używana jest do współspalania z paliwami konwencjonalnymi w dużych zakładach produkcji energii elektrycznej i cieplnej: Elektrowni Kozienice, Elektrociepłowni Ostrołęka i elektrociepłowniach warszawskich. W regionie coraz częściej wykorzystywana jest także energia wiatru – największymi elektrowniami wiatrowymi są: farma Żuromin (zlokalizowana na terenie gmin: Żuromin, Lubowidz i Kuczbork-Osada) oraz farma Iłża. W niewielkim stopniu wykorzystywana jest energia wody oraz energia geotermalna – jedyne znaczące obiekty wykorzystujące te źródła to elektrownia wodna Dębe na Jeziorze Zegrzyńskim oraz ciepłownia i kompleks basenów w Mszczonowie.

Największe możliwości rozwoju OZE w województwie (Mapa Z.29. *Potencjał odnawialnych źródeł energii)* związane są z dalszym wykorzystywaniem biomasy, która może być używana zarówno do bezpośredniego spalania (słoma, drewno odpadowe z lasów, przemysłu drzewnego i sadów, rośliny energetyczne), jak i produkcji biopaliw (rośliny oleiste, zbożowe i okopowe) oraz biogazu (odpady organiczne na wysypiskach i z hodowli zwierząt, osady z oczyszczalni ścieków). W całym regionie istnieje możliwość wykorzystywania energii słonecznej – przede wszystkim do przygotowania ciepłej wody użytkowej, lecz także na potrzeby rolnicze (suszenie plonów) i lokalnej produkcji energii elektrycznej w ogniwach fotowoltaicznych (m.in. do oświetlania znaków drogowych). Znaczna część obszaru województwa posiada także korzystne uwarunkowania do rozwoju energetyki wiatrowej oraz energetyki wykorzystującej wody geotermalne o temperaturze powyżej 40° C występujące w zachodniej części regionu. Niewielka jest natomiast możliwość rozwoju energetyki wodnej ze względu na nieposiadające odpowiednich spadków ukształtowanie dolin rzecznych oraz ochronę prawną ich walorów przyrodniczych

Mapa Z.29. Potencjał odnawialnych źródeł energii

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Potencjał odnawialnych źródeł energii

Obszary o najwyższym w regionie potencjale energii odnawialnej:

- z biomasy
- wiatrowej
- słonecznej
- geotermalnej

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie *Programu możliwości wykorzystania OZE dla Województwa Mazowieckiego, Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*

Telekomunikacja

Rynek usług telekomunikacyjnych w województwie mazowieckim rozwija się bardzo dynamicznie w dziedzinie łączności mobilnej, natomiast w dziedzinie klasycznej łączności przewodowej od kilku lat notuje się spadek ilości standardowych łączy głównych.

Podstawowym elementem przewodowej infrastruktury telekomunikacyjnej integrującej system łączności województwa mazowieckiego z systemami województw sąsiednich i systemem międzynarodowym są światłowodowe sieci szkieletowe kilku operatorów telekomunikacyjnych. Za rozwojem sieci szkieletowych nie nadąża rozbudowa lokalnych sieci dystrybucyjnych, zwłaszcza peryferyjnych terenach regionu o niskim stopniu zurbanizowania. Jest to powodem braku możliwości świadczenia e-usług o wysokim stopniu zaawansowania technologicznego, w tym oferty dostępu do szerokopasmowego internetu. Główną przyczyną ograniczonego rozwoju sieci lokalnych w obszarach peryferyjnych jest brak opłacalności ekonomicznej budowy nowej infrastruktury przez operatorów komercyjnych.

W odróżnieniu od niewystarczająco rozbudowanej łączności przewodowej, niemal całe województwo objęte jest zasięgiem telekomunikacyjnej sieci komórkowej GSM. Oprócz łączności głosowej, w systemie tym można korzystać również z internetu mobilnego, jednak o niskiej prędkości transmisji danych na wielu obszarach poza ośrodkami miejskimi. Dostęp do szerokopasmowego internetu poprzez sieci ruchome w ostatnich latach wzrasta dzięki rozszerzaniu się najnowszych technologii. Jest to jednak proces długotrwały i niezwykle kosztowny ze względu na konieczność budowy masztów i stacji bazowych. Zasięg sieci w tych technologiach koncentruje się przede wszystkim w dużych miastach.

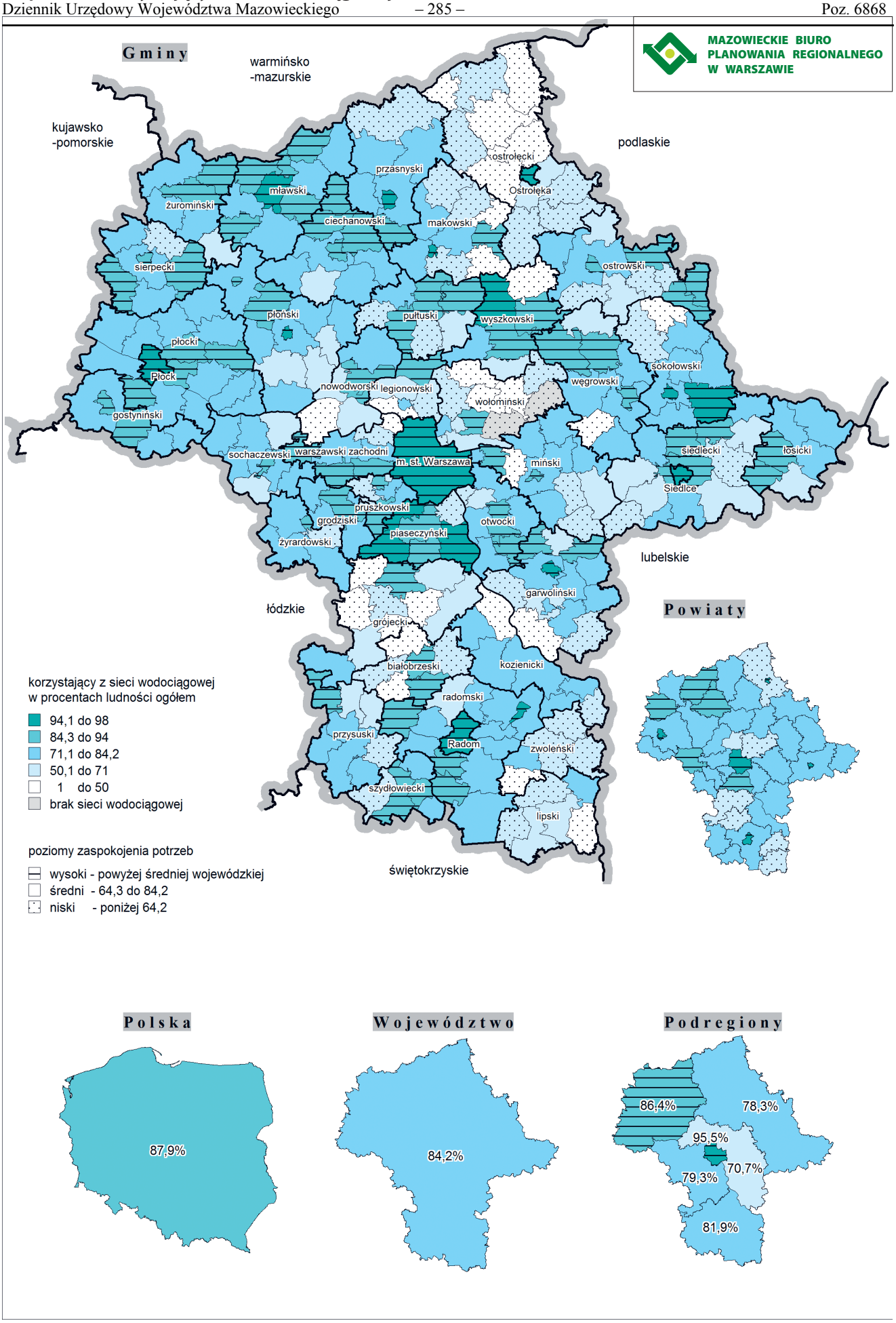
Niedostateczne wyposażenie dużych obszarów województwa mazowieckiego, szczególnie peryferyjnych terenów wiejskich, w nowoczesną infrastrukturę telekomunikacyjną stwarza realne zagrożenie wykluczenia cyfrowego dużych grup społecznych oraz uniemożliwia w tych rejonach rozwój usług świadczonych drogą elektroniczną. W związku z powyższym, w celu zmniejszenia skali tego zjawiska, istnieje potrzeba budowy regionalnej dystrybucyjnej sieci telekomunikacyjnej.

Gospodarka wodno-ściekowa

Gospodarka wodno-ściekowa jest jednym z zasadniczych aspektów decydujących o standardach środowiska przyrodniczego, jakości przestrzeni oraz jakości życia mieszkańców.

Zasoby i jakość wód podziemnych pozwalają na całkowite zaopatrzenie ludności województwa z wodociągów zbiorowych, albowiem udokumentowane zasoby są pięciokrotnie większe od szacunkowego zapotrzebowania wody.

Mapa Z.30. Korzystający z sieci wodociągowej w 2012 roku

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych

W porównaniu z innymi regionami, w obrębie województwa mazowieckiego relatywnie dobrze rozwinięta jest sieć wodociągowa. Łączna długość **sieci wodociągowej** rozdzielczej (bez przyłączy w 2012 r.) wynosi 41 729,8 km. Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej przekroczył w miastach 91,6%, a na obszarach wiejskich 71,0%.

Najwyższym udziałem ludności korzystającej z sieci wodociągowej wyróżniają się ośrodki regionalne i subregionalne. Znaczący udział ludności korzystającej z wodociągów zaznacza się w powiatach: mławskim, sierpeckim, ciechanowskim, piaseczyńskim, sochaczewskim oraz żuromińskim oraz w gminach położonych w strefach oddziaływania dużych miast. Najniższy poziom zwodociągowania występuje obecnie w powiatach: ostrołęckim, zwoleńskim, wołomińskim, lipskim, białobrzeskim, grójeckim, legionowskim, otwockim. (Mapa Z.30. *Korzystający z sieci wodociągowej w 2012 roku*)

Za wzrostem sieci wodociągowej nie nadąża rozwój sieci kanalizacyjnej. Łączna długość sieci kanalizacyjnej (bez przyłączy w 2012 r.) w obrębie województwa wynosiła 12 109,4 km. Wszystkie miasta w województwie posiadają systemy kanalizacyjne. Z kanalizacji sieciowej korzysta w miastach średnio ponad 87,1% ludności, na obszarach wiejskich zaledwie około 21,8%.

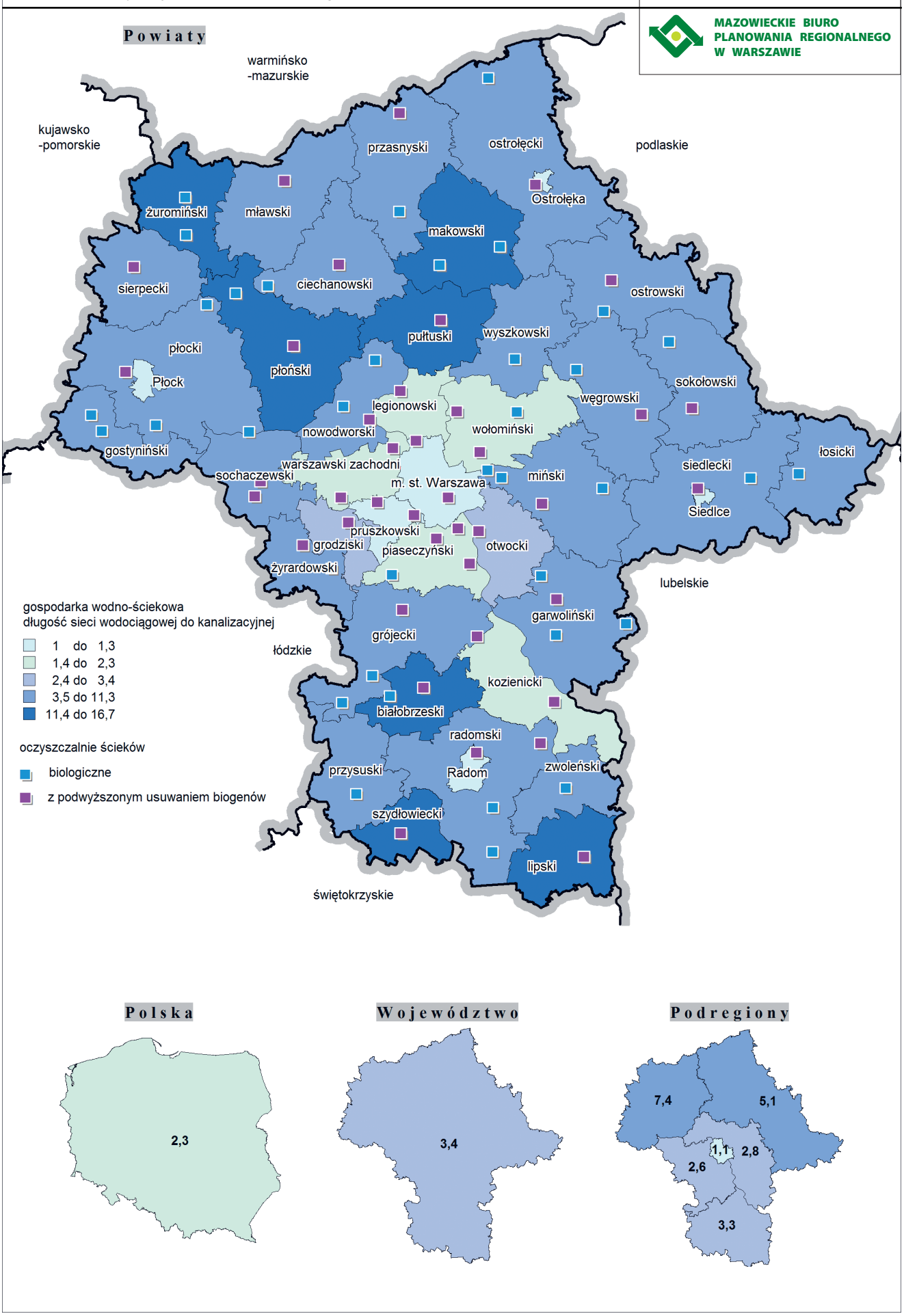
Mazowieckie gminy są mocno zróżnicowane pod względem istniejącej infrastruktury odprowadzania i oczyszczania ścieków. Jedna czwarta gmin na terenie województwa nie posiada oczyszczalni ścieków bądź zorganizowane systemy kanalizacyjne występują w bardzo ograniczonym zakresie.

W obszarze województwa ogólna długość sieci wodociągowej ponad 3-krotnie przewyższa długość sieci kanalizacyjnej (dotyczy zwłaszcza zwodociągowanych obszarów wiejskich). Największe dysproporcje w stosunku długości sieci wodociągowej do kanalizacyjnej występują w powiatach: żuromińskim, makowskim, płońskim, białobrzeskim, pułtuskim oraz lipskim i szydłowieckim. (Mapa Z.31.*Gospodarka wodno-ściekowa w 2012 roku*)

Na **terenie województwa corocznie wzrasta liczba oczyszczalni ścieków,** zwłaszcza w gminach wiejskich. W 2012 roku funkcjonowało 225 oczyszczalni biologicznych i 71 z podwyższonym usuwaniem biogenów. 63 obiekty to komunalne oczyszczalnie ścieków o przepustowości 1000 m^3/dobę i więcej. Wszystkie miasta są obsługiwane przez oczyszczalnie ścieków. Oczyszczalnie o największej przepustowości (20 000 do 435 000 m^3/dobę) zlokalizowane są w miastach regionalnych i subregionalnych oraz w powiatach: pruszkowskim i piaseczyńskim. Część oczyszczalni posiada znaczne rezerwy przepustowości spowodowane zbyt krótką siecią kanalizacyjną. W województwie średnio 63,9% ludności jest obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków (w Polsce 68,6%). Wśród eksploatowanych obiektów przeważają oczyszczalnie mechaniczno-biologiczne. Sukcesywnie wzrasta liczba oczyszczalni komunalnych z podwyższonym usuwaniem biogenów. (Mapa Z.32. *Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2012 roku*)

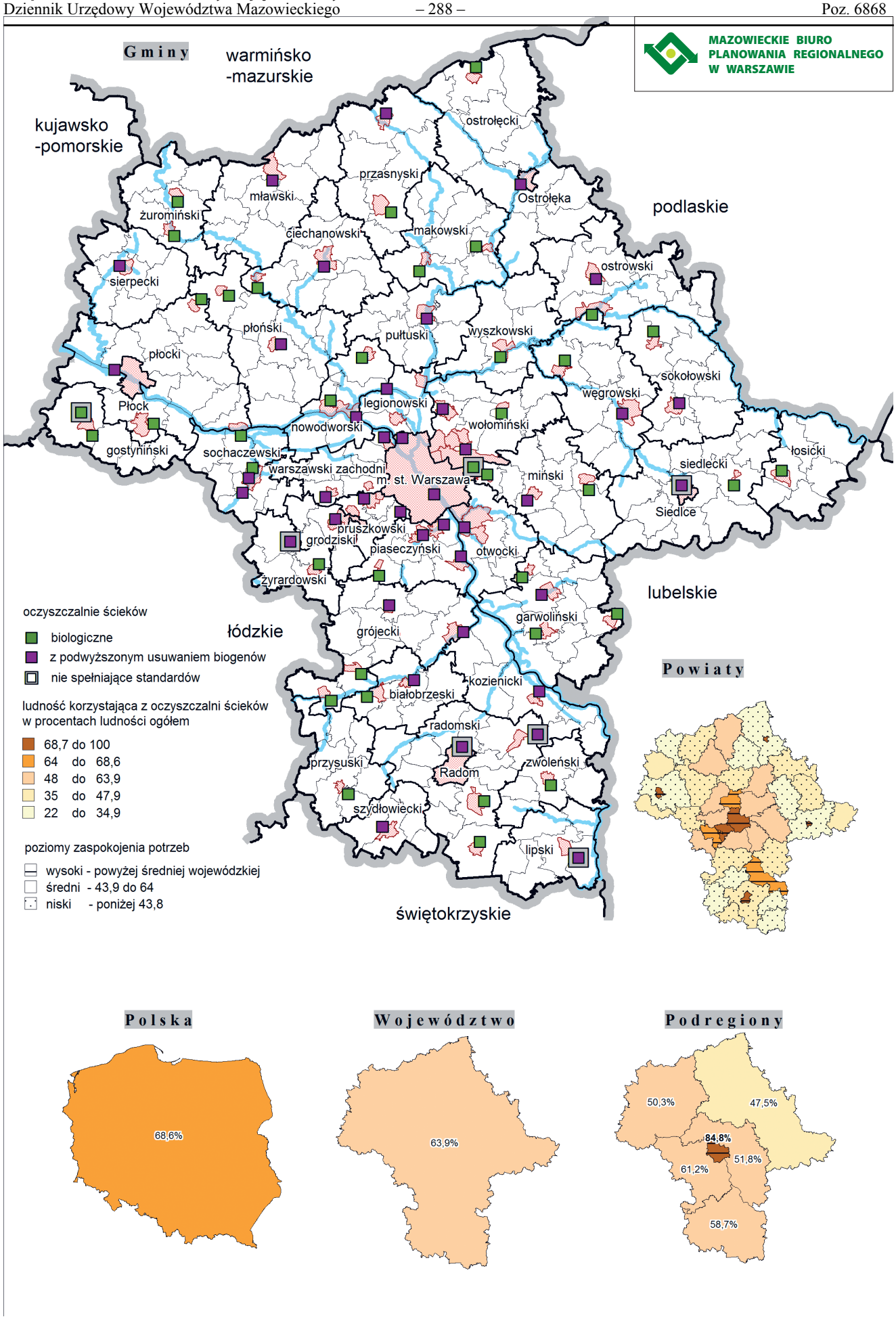
Wysokim udziałem korzystających z oczyszczalni ścieków wyróżnia się 9 powiatów. Najwyższe wskaźniki osiągnęły największe ośrodki miejskie będące na prawach powiatów oraz powiat pruszkowski. Znaczny udział korzystających z oczyszczalni ścieków zaznacza się w powiatach: grodziskim legionowskim i kozienickim. Najniższy udział korzystających z oczyszczalni ścieków występuje w powiatach: ostrołęckim, białobrzeskim, płockim, lipskim, makowskim, węgrowskim,

Mapa Z.31. Gospodarka wodno-ściekowa w 2012 roku

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych oraz Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych

Mapa Z.32. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2012 roku

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie Banku Danych Lokalnych oraz Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych

przysuskim, żuromińskim, siedleckim, zwoleńskim, płońskim, szydłowieckim, pułtuskim, radomskim, mławskim, ostrowskim, garwolińskim, sokołowskim, grójeckim i sochaczewskim.

Pomimo istotnej poprawy parametrów ilościowych dotyczących przyrostu długości sieci kanalizacyjnej, wodociągowej, ilości nowych oczyszczalni ścieków, powstających przede wszystkim w oparciu o możliwości współfinansowania unijnego, pojawia się problem wyraźnego progu rozwojowego związanego z ich przebiegami na dużych odległościach, kosztownych i wzbudzających coraz mniejsze zainteresowanie społeczności. Bariera ta spowodowana przeskalowaniem inwestycji może ograniczać rozwój infrastruktury technicznej ochrony środowiska i de facto wpływać na jego pogorszenie. Istotnym zadaniem jest weryfikacja ustanowionych aglomeracji ściekowych oraz rozwój ekologicznych oczyszczalni przydomowych. Monitoring i prawidłowa eksploatacja przydomowych oczyszczalni pozytywnie wpłynie na poprawę stanu środowiska.

8. POWIĄZANIA ŚRODOWISKOWE I KULTUROWE

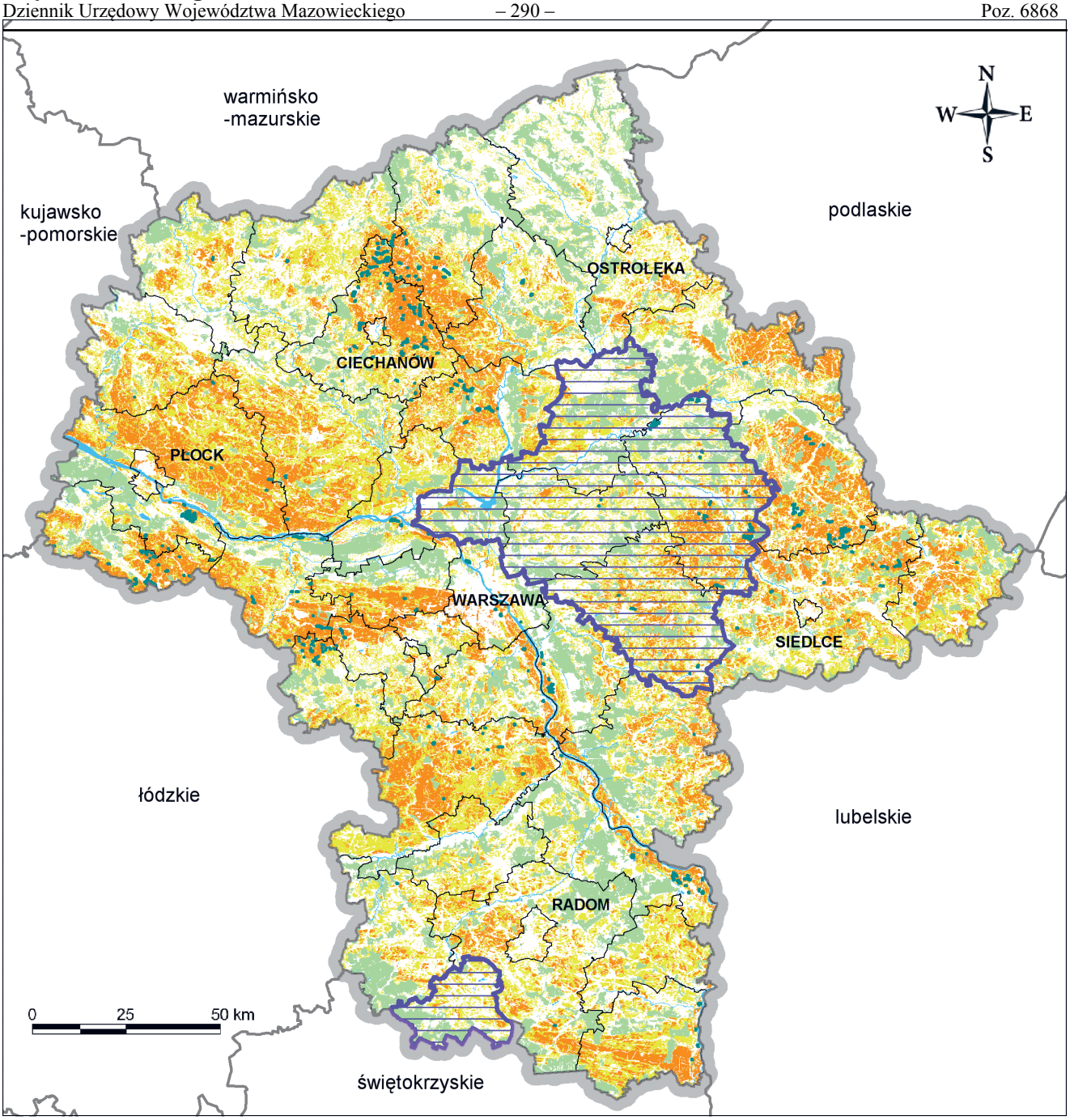
A. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Warunki glebowe

Warunki glebowe charakteryzuje zróżnicowanie jakości wynikające z pochodzenia skał macierzystych, rzeźby terenu, klimatu i stosunków wodnych.

W województwie mazowieckim, średni wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynosi niespełna 60 punktów, przy 66,6 w Polsce, w 125-punktowej skali Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa (IUNG).

Przeważają gleby bielicowe na piaskach, żwirach i glinach zwałowych oraz gleby brunatne na wysoczyznach morenowych. Miejscowo wykształciły się czarne ziemie (między innymi na Równinie Błońskiej oraz w rejonie opinogórskim, nazywane często „ciężkimi ziemiami ciechanowskimi"), na piaszczystych terenach nadzalewowych – gleby bielicoziemne, zaś w dolinach większych rzek: Wisły, Bugu i Bzury pojawiają się mady. W dnach dolin rzek oraz na wysoczyznowych obszarach bezodpływowych występują gleby bagienne i pobagienne; gleby torfowe wytworzyły się w dolinach Narwi, Pilicy, Skrwy i Rozogi. Przewaga gleb bielicowych w znacznej mierze przyczyniła się do wysokiego udziału (ok. 45% w województwie, wobec 34% w kraju) gleb słabych klas V-VI. Grunty najlepsze jakościowo dla produkcji rolnej (grunty klas I-III stanowią około 18% powierzchni użytków rolnych) występują w różnych częściach województwa, a największe zwarte obszary – na Równinie Błońskiej, Wysoczyźnie Ciechanowskiej oraz wzdłuż koryta Wisły (powiaty: ciechanowski, płocki, płoński, gostyniński, grodziski, grójecki i sochaczewski). Część północno-wschodnia charakteryzuje się najsłabszymi glebami w skali województwa. Gleby województwa mazowieckiego zaliczane są do mało zdewastowanych i zdegradowanych z naturalną zawartością metali ciężkich. (Mapa Z.33.*Jakość gleb*)

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Jakość gleb

- grunty orne bardzo dobre i dobre
- grunty orne średnie jakościowo
- użytki zielone bardzo dobre i dobre
- wysoki udział gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych w powierzchni użytków rolnych powiatów (ponad 80%)
- kompleksy leśne

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej, raportu – Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2006 roku, Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska,, Warszawa, 2007 r.

Najważniejszym czynnikiem ograniczającym produkcję roślinną na Mazowszu jest zakwaszenie gleb, z wysokim udziałem gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych (około 65%[58]powierzchni użytków rolnych).

Wody powierzchniowe

Województwo mazowieckie położone jest w dorzeczu Wisły, a jego sieć rzeczną tworzy odcinek Wisły o ponad 330 km długości i jej dopływy prawostronne – Narew z Bugiem, Skrwa Prawa, Wilga, Świder oraz lewostronne – Pilica, Bzura, Skrwa Lewa i Radomka. Wisła charakteryzuje się asymetrycznym dorzeczem, z przewagą dopływów prawych, jej największy dopływ – Narew, płynie w obrębie województwa na odcinku 160 km.

Sieć hydrograficzna województwa jest dobrze rozwinięta, długość wszystkich cieków wraz z rowami przekracza 15 tys. km. Większość cieków charakteryzuje się małymi przepływami, a nasilające się zjawisko suszy okresowej jest przyczyną ich wysychania i obniżania się poziomu wód gruntowych. Dopełnieniem zasobów wód płynących są nieliczne jeziora, których większość to zbiorniki nie przekraczające 100 ha, skupione głównie w północno-zachodniej części województwa oraz zbiorniki retencyjne. Spośród jezior większe znaczenie hydrograficzne, gospodarcze i krajobrazowe ma 16 zbiorników położonych w trzech powiatach: gostynińskim, płockim, sierpeckim. Największe jeziora to: Zdworskie, Urszulewskie, Lucieńskie, Białe i Szczutowskie. Ich łączna powierzchnia wynosi około 1400 ha, a objętość prawie 60 mln m^3 wody.

Województwo mazowieckie cechuje się niskim stopniem retencji naturalnej gruntów, co jest wynikiem nadmiernych wylesień, nieracjonalnej gospodarki zasobami wodnymi, nadmiernej regulacji koryt rzecznych oraz osuszania bagien, torfowisk i użytków rolnych. Do poprawy sytuacji w zakresie retencjonowania wody przyczynia się m.in. realizacja programów małej retencji w Lasach Państwowych.

Uwzględnione w KPZK 2030 **zjawisko suszy**[59] wskazuje, że problem ten dotyczy również województwa mazowieckiego. W części dotyczącej zagrożeń klimatycznych wskazano obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia opadów rocznych poniżej 400 mm wynosi 90%. Na Mazowszu są to dwa obszary: na północy – część powiatu ciechanowskiego i przasnyskiego, na południu – część powiatu piaseczyńskiego i otwockiego. Jako zagrożenie hydrologiczne w regionie wskazano w KPZK obszary zagrożone pustynnieniem wskutek niskiej retencji. Obejmują one większość regionu, z wyjątkiem części północno-wschodniej oraz obszarów położonych na południe od Radomia. Dla poprawy sytuacji wskazana jest realizacja działań służących zwiększeniu lokalnych zasobów wodnych.

[58] *Krasowicz S., Oleszek W., Horabik J., Dębicki R., Janowiak J., Stuczyński T., Jadczyszyn J., Racjonalne gospodarowanie środowiskiem glebowym Polski, Polish Journal of Agronomy 2011, 7, 43–58.*

[59] Susza jest niekorzystnym zjawiskiem przyrodniczym. Obrazuje znikomą ilość lub brak opadów atmosferycznych, której skutkiem jest susza glebowa, czyli niedobór wód dostępnych dla rozwijającej się roślinności. Susza hydrologiczna polegająca na obniżeniu poziomu wód podziemnych, w tym gruntowych będące skutkiem innych susz oraz eksploatacji prowadzonej przez człowieka np. wskutek zaopatrzenia ludności na cele komunalne i przemysłowe, w mniejszym stopniu rolnicze.

Największe sztuczne zbiorniki województwa to: Zbiornik Włocławski na Wiśle (o powierzchni całkowitej 75 km^2), Zbiornik Zegrzyński na Narwi (o powierzchni 33 km^2), połączony z Wisłą za pomocą Kanału Żerańskiego oraz Zbiornik Domaniów na Radomce (o powierzchni około 450 ha). Małe zbiorniki o powierzchni do 50 ha mają duże znaczenie dla rolnictwa i rekreacji, jak: Soczewka na Skrwie Lewej, Muchawka na Muchawce, Ruda na Mławce. Istotne ze względu na utrzymanie naturalnej retencji wodnej są obszary torfowisk, których największe powierzchnie występują w Kotlinie Warszawskiej, Równinie Raciąskiej i Kurpiowskiej oraz w dolinach rzek. **W województwie mazowieckim z ogólnej ilości pobranych wód, 95% stanowiły wody powierzchniowe.** Korzysta z nich przede wszystkim przemysł energetyczny (w około 80%), są też wykorzystywane do celów komunalnych, głównie w Warszawie i Płocku. Źródło poboru wody dla Warszawy i okolic stanowi ujęcie powierzchniowe z Wisły (Wodociąg centralny i Praski) oraz z Jeziora Zegrzyńskiego w Wieliszewie (Wodociąg Północny). **Jakość wód płynących wykorzystywanych do celów pitnych, nie odpowiada wymaganiom zawartym w *Rozporządzeniu Ministra Środowiska w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać wody powierzchniowe wykorzystane do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia***.

Prowadzona w latach 2010-2012 ocena stanu ogólnego wód powierzchniowych w odniesieniu do jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) wykazała, że niemal wszystkie badane JCWP nie osiągnęły zadawalającej jakości. Większość badanych JCWP tj. 67% należała do wód o stanie/potencjale umiarkowanym (III klasa), 27% stanowiły wody słabej lub złej jakości, a jedynie 6% osiągnęło stan dobry. Pod kątem stanu chemicznego dobrą jakością charakteryzowało się 2/3 JCWP. Tylko 17% jednolitych części wód spełniało wymogi dla obszarów ochrony siedlisk lub gatunków, dla których stan wód jest ważnym czynnikiem w ich ochronie. Badania wskazały także, że większość monitorowanych JCWP jest nieprzydatnych zarówno pod kątem przydatności do bytowania ryb jak i rekreacji. Potwierdzono presję rolnictwa na stan wód wrażliwych na zanieczyszczenia związkami azotu i fosforu. W celu poprawy jakości wód powierzchniowych konieczny jest rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska, szczególnie w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków.

Wody podziemne

Zasoby i jakość wód podziemnych w stopniu całkowitym pozwalają na zaopatrzenie mieszkańców województwa w wodę[60]. Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych na terenie województwa mazowieckiego wynoszą około 245 522 m^3/h[61],, co stanowi 12,4% zasobów krajowych. W celu ich ochrony wytypowano 15 głównych zbiorników wód podziemnych (GZWP). Dla 10 GZWP opracowana została dokumentacja hydrogeologiczna zawierająca między innymi wielkość zasobów dyspozycyjnych wód podziemnych oraz propozycję granic obszarów ochronnych.[62] Podstawowym źródłem zaopatrzenia ludności w wodę

[60] Z uwagi na nierównomierne przestrzenne rozmieszczenie zasobów wód podziemnych, dla części mieszkańców Warszawy i Płocka woda dostarczana jest z ujęć powierzchniowych.

[61] Bilans zasobów eksploatacyjnych i dyspozycyjnych wód podziemnych Polski według stanu na 31.12.2012 rok, PIG-PIB, Warszawa 2013

[62] Aktualnie trwają prace nad przygotowaniem projektu rozporządzenia Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w sprawie ustanowienia obszaru ochronnego głównego zbiornika wód podziemnych nr 405 (Niecka radomska).

jest najbardziej zasobny, najłatwiej odnawialny i występujący na najmniejszej głębokości czwartorzędowy poziom wodonośny (78,6% zasobów eksploatacyjnych województwa). Zasoby wód podziemnych piętra trzeciorzędowego są znacznie mniejsze, a spośród nich największe znaczenie ma oligoceński poziom wodonośny, którego użytkownikiem jest aglomeracja warszawska. **Skutkiem nadmiernego miejscowo poboru wód podziemnych jest występowanie lejów depresyjnych (głównie rejon Warszawy, Radomia i Sochaczewa).**

Eksploatacja wód podziemnych jest prowadzona głównie na zaopatrzenie ludności. Gminy o najmniejszej dostępności do sieci wodociągowej położone są w północno-wschodniej części województwa (głównie powiat ostrołęcki) oraz w powiatach: wołomińskim, grójeckim, lipskim, zwoleńskim i białobrzeskim. Przeprowadzone w ostatnich latach inwestycje w zakresie rozbudowy sieci wodociągowej skutkują dużym przyrostem liczby ludności korzystającej ze zbiorowego zaopatrzenia w wodę. Rozbudowa sieci wodociągowej nie jest w pełni zsynchronizowana z budową sieci kanalizacyjnej. Zjawisko to dotyczy gmin typowo wiejskich, gdzie udział korzystających z kanalizacji nie przekracza 10%, a rozwój tej infrastruktury jest bardzo powolny. W gminach wiejskich wzrost liczby osób korzystających z sieci wodociągowej nie przekłada się na inwestycje z zakresu gospodarki ściekowej. Największy udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej, podobnie jak w przypadku sieci wodociągowej, występuje w gminach miejskich oraz na obszarach okalających największe miasta: Warszawę, Płock, Radom. Pozostała część województwa charakteryzuje się zróżnicowanym przestrzennie stopniem skanalizowania gmin. W 2012 r. z sieci kanalizacyjnej nie korzystało 49 gmin wiejskich. Większość zasobów wód podziemnych jest narażona na zanieczyszczenia pochodzące z wód powierzchniowych. Utwory powierzchniowe, gleby lekkie na piaskach, słabych glinach o małej zdolności retencjonowania wód, nie stanowią dostatecznej ochrony dla wód wgłębnych.

Na obszarze województwa mazowieckiego występują także wody lecznicze i termalne o łącznych zasobach eksploatacyjnych w wysokości 89 m^3/h[63]. Zasoby tych wód geotermalnych zidentyfikowano w zachodniej części województwa. Rejonem najbardziej perspektywicznym dla pozyskania energii geotermalnej jest Niecka Płocka (temperatura wód 30°– 80^oC). Złoże wód termalnych w Mszczonowie posiada zasoby geologiczno-bilansowe eksploatacyjne w wysokości 60 m^3/h. Wykorzystanie energii geotermalnej w układzie centralnego ogrzewania, jako wspomagające źródło energii cieplnej w Mszczonowie, pozwoliło obniżyć o 30% zużycie gazu w mieście.

Uzdrowisko Konstancin-Jeziorna

Konstancin-Jeziorna jest jedynym uzdrowiskiem na terenie województwa mazowieckiego. Cechą wyróżniającą użytkowanie wód podziemnych uzdrowiska jest eksploatowanie solanki występującej w utworach jurajskich na głębokości ponad 1500 m, z wodami termalnymi: chlorowo-sodową, bromkową, jodkową, żelazistą. Minerały i mikroelementy znajdujące się w solance działają terapeutycznie na układ oddechowy, nerwowy, krążenia i ogólną odporność organizmu. Wydobywana woda wykorzystywana jest do kąpieli i inhalacji w parku zdrojowym tężni. Potencjał dla rozwoju funkcji uzdrowiskowo-leczniczych mają także miejscowości Gostynin, Magnuszew i Otwock.

[63] Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg. stanu na 31.12.2012 r., PIG-PIB, Warszawa 2013

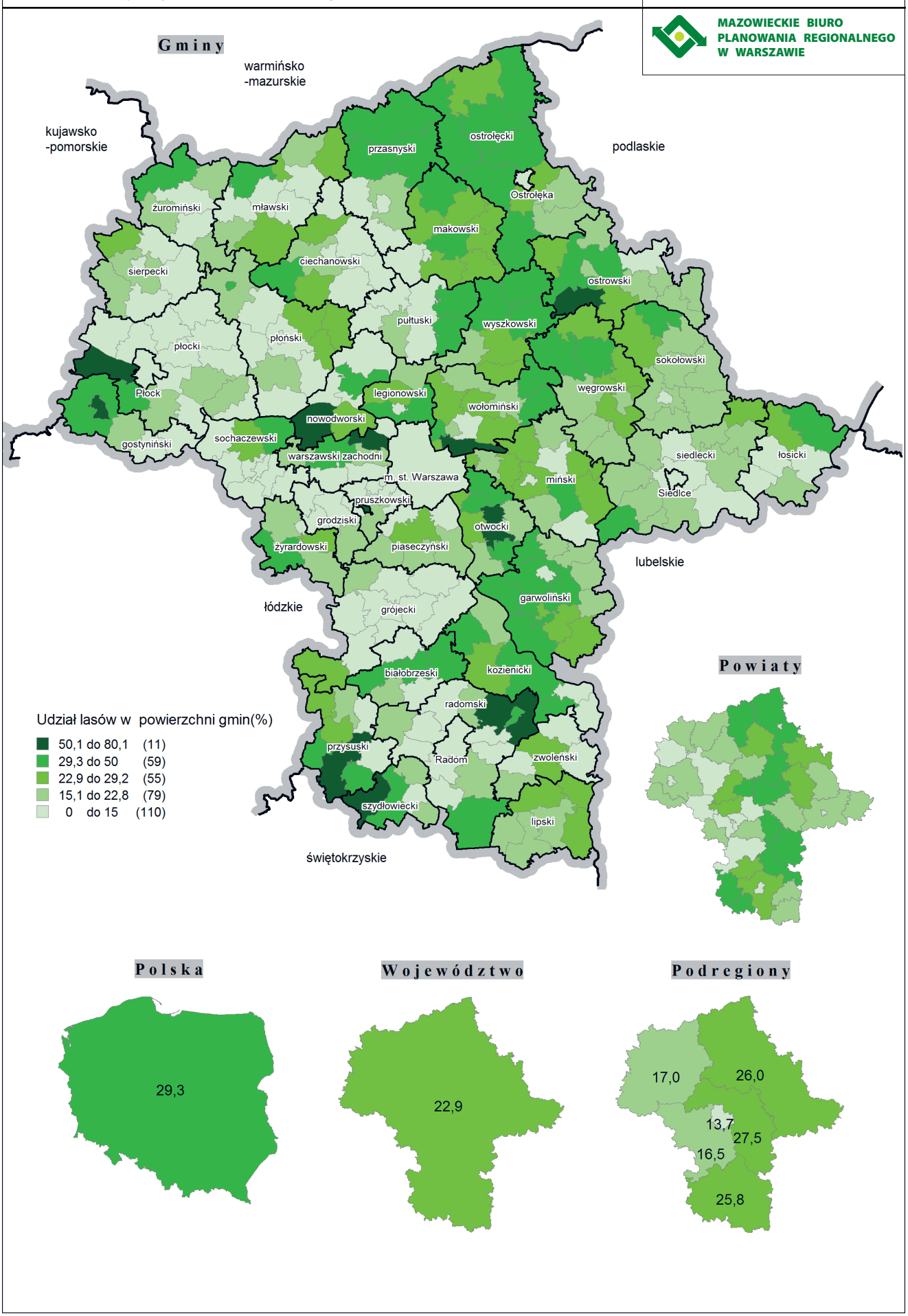
Lasy

Lesistość województwa mazowieckiego jest niska i sytuuje region na przedostatniej, przed województwem łódzkim, pozycji w kraju; wynosi 22,9%, przy średniej krajowej 29,3%. Od 2004 roku lesistość regionu wzrosła nieznacznie (w 2004 r. – 22,1%). Zalesionych zostało ok 6,6 tys. hektarów gruntów dotychczas użytkowanych rolniczo. W tym samym okresie z produkcji leśnej zostało wyłączonych ok 480 hektarów gruntów leśnych [64].Lasy odgrywają bardzo ważną rolę w strukturze przyrodniczej województwa. Duże, zwarte kompleksy leśne, tworzone przez: Puszczę Kampinoską, Puszczę Kurpiowską, Puszczę Białą, Puszczę Kozienicką i Puszczę Bolimowską, pomimo znaczących przekształceń zachowują duży stopień naturalności, cechują się znacznym zróżnicowaniem siedlisk i są ostoją wielu gatunków roślin i zwierząt. Największą lesistością, powyżej średniej krajowej, charakteryzują się powiaty: ostrołęcki, przasnyski, kozienicki, wyszkowski, legionowski, otwocki, wołomiński, przysuski, garwoliński i szydłowiecki. Lesistość najniższa, poniżej 15%, cechuje powiaty: sierpecki, płoński, sochaczewski, grodziski, pruszkowski i grójecki oraz miasta na prawach powiatu. (Mapa Z.34. *Lesistość w 2012 roku*)

Jako ważny element istniejącej struktury zagospodarowania przestrzennego województwa uznać należy występowanie większych kompleksów leśnych wokół metropolii warszawskiej: Puszcza Kampinoska, Lasy Chojnowskie, Lasy Celestynowsko-Otwockie, lasy w rejonie Rembertowa, Nieporętu, Białobrzegów i Radzymina tworzących wraz z dolinami rzek i terenami otwartymi obszar zielonego pierścienia. **W strukturze własnościowej dominują lasy publiczne, stanowiące około 56% ogólnej powierzchni leśnej.** Lasy prywatne stanowią 44 % i charakteryzują się dużym rozdrobnieniem kompleksów, jednolitym składem gatunkowym (monokultury sosnowe lub brzozowe), niskim przeciętnym wiekiem drzewostanów i niewielką ich zasobnością. Taka struktura zbiorowisk leśnych zwiększa podatność na zagrożenia biotyczne (szkodniki pierwotne i wtórne, choroby grzybowe) i abiotyczne (osłabienia drzewostanów na skutek zmian stosunków wodnych, złomy i wywroty powstałe w czasie silnych wiatrów, pożary). **Lasy ochronne stanowią 37,2 % powierzchni lasów państwowych województwa i około 4% powierzchni lasów prywatnych**[65], a największy udział w powierzchni leśnej województwa mają lasy wodochronne, glebochronne oraz lasy w strefie podmiejskiej. Szczególną formą wdrażania proekologicznych form gospodarki leśnej są **Leśne Kompleksy Promocyjne**, z których trzy występują na terenie województwa mazowieckiego, tj. „Puszcza Kozienicka" o powierzchni 30 435 ha (nadleśnictwa: Kozienice, Zwoleń, Radom), „Lasy Gostynińsko-Włocławskie" o powierzchni 53 093 ha (nadleśnictwa: Gostynin, Łąck oraz nadleśnictwa Włocławek, Kowal w woj. kujawsko – pomorskim), „Lasy Warszawskie" o powierzchni 52 099 ha (nadleśnictwa: Chojnów, Drewnica, Celestynów, Jabłonna oraz Lasy Miejskie Warszawy).

Zagrożeniami dla ekosystemów są przede wszystkim presja urbanizacyjna, lokalnie nadmierna penetracja rekreacyjno-turystyczna, duża fragmentacja lasów.

[64] W trybie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych
[65] Leśnictwo, GUS 2013 r.

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych GUS.

Surowce mineralne

Zgodnie z bilansem zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce, w roku 2012 w województwie mazowieckim zidentyfikowano 15 rodzajów surowców skalnych oraz 3 rodzaje surowców energetycznych. **Ze względu na budowę geologiczną jest to region zasobny w surowce mineralne powstałe na bazie skał osadowych, będących pozostałością zlodowaceń.**

Największe znaczenie mają piaski i żwiry zwane dawniej kruszywem naturalnym. Obecnie obejmują one ponad tysiąc złóż (1198 złóż wg stanu na rok 2012)[66]. Dominują złoża o powierzchni do 2 ha, dla których koncesje na wydobycie surowca udziela starosta. Występują one pojedynczo lub w skupiskach, tworząc obszary o powierzchni przekraczającej niekiedy 50 ha. Duże pod względem wielkości zasobów są złoża zlokalizowane w powiatach: legionowskim, ostrołęckim, płockim, grójeckim i radomskim.

Ważne znaczenie gospodarcze mają surowce ilaste, szczególnie przydatne do produkcji ceramiki budowlanej (146 złóż). Największe zasoby oraz wydobycie występuje w powiatach: mińskim, sochaczewskim, wołomińskim. Ze względu na specyficzną budowę geologiczną południowej części województwa mazowieckiego związaną z górotworem świętokrzyskim, istotne znaczenie posiadają złoża piaskowców[67] w powiecie szydłowieckim i przysuskim oraz wapieni i margli w powiatach: radomskim, lipskim i szydłowieckim (największe w rejonie Wierzbicy). W 2012 roku udział wydobycia poszczególnych surowców w województwie mazowieckim w wydobyciu krajowym był znaczący w przypadku złóż kredy (27,5%), piasków kwarcowych do produkcji cegły wapienno-piaskowej (18,2%) oraz surowców ilastych do produkcji kruszywa lekkiego (15,4% – złoże Budy Mszczonowskie w powiecie żyrardowskim – jedno z dwóch złóż eksploatowanych w Polsce). (Mapa Z.35.*Złoża kopalin)*

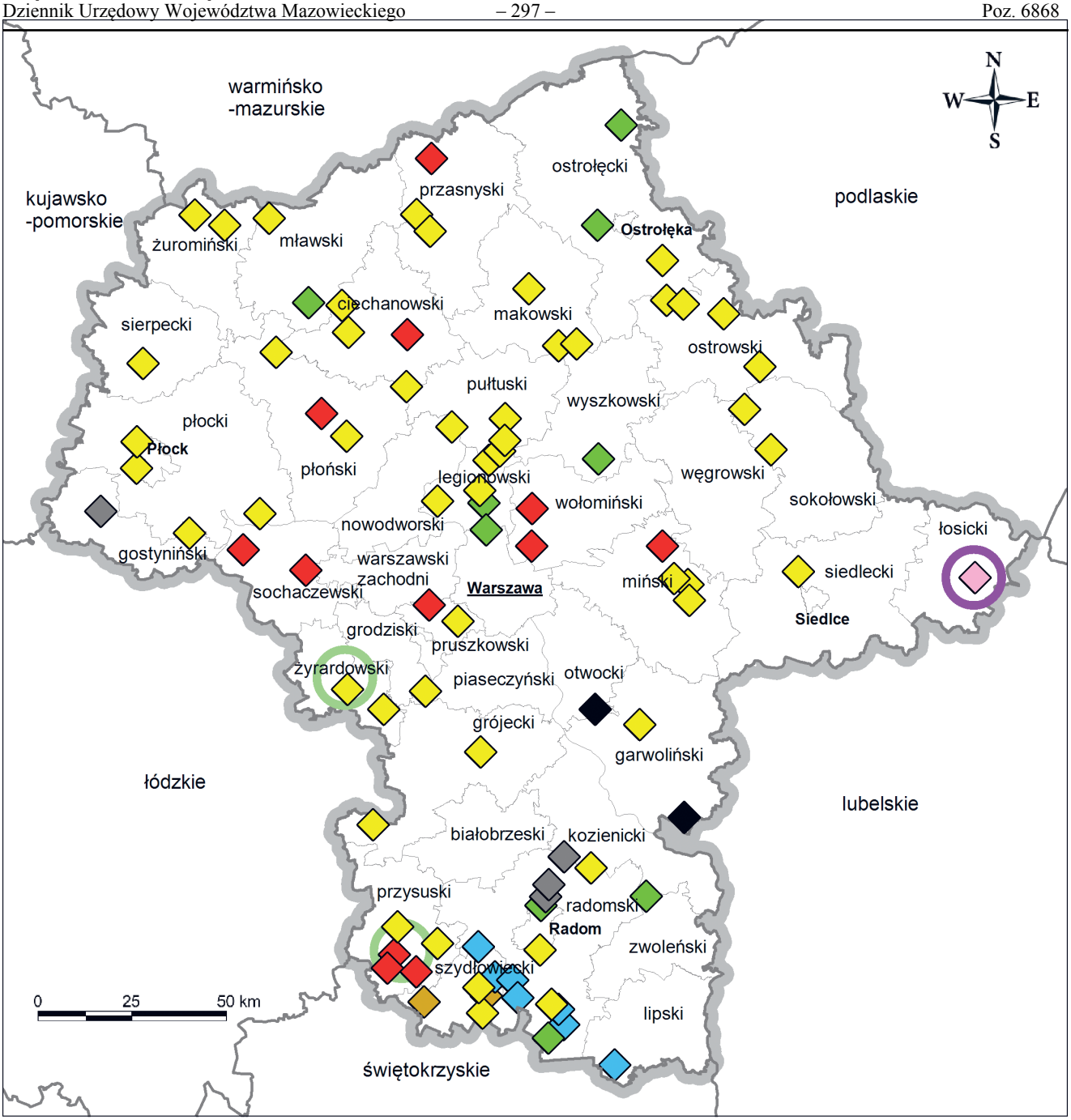
Powierzchniowa eksploatacja surowców jest przyczyną degradacji litosfery i często niekorzystnego przekształcenia krajobrazu.

Według ekspertyzy wykonanej na potrzeby KPZK[68]**złoża glin ceramicznych kamionkowych i ogniotrwałych zlokalizowane w okolicach Przysuchy mają znaczenie strategiczne dla rozwoju kraju.** Natomiast krajowe znaczenie mają złoża kredy z rejonu Kornicy oraz ww. złoże surowców ilastych do produkcji kruszywa lekkiego.

Do surowców energetycznych występujących w województwie mazowieckim należą złoża gazu ziemnego (2 złoża), ropy naftowej (1 złoże) i węgla brunatnego (4 złoża). Eksploatowany jest jedynie gaz ziemny ze złoża Stężyca zlokalizowanego na granicy z województwem lubelskim.

W województwie mazowieckim z surowców energetycznych nie wskazano[69] zasobów prognostycznych węgla brunatnego, natomiast duże nadzieje związane są z potencjalnymi możliwościami pozyskiwania gazu łupkowego. Są to złoża występujące w skałach ilastych lub słabo przepuszczalnych piaskowcach i skałach węglanowych.

[66] Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg. stanu na 31.12. 2012 r., PIG-PIB, Warszawa 2013.
[67] Wg. klasyfikacji opartej na zastosowaniu kopalin piaskowce należą do rodzaju surowców: kamienie łamane i bloczne.
[68] Prof. dr hab. inż. Roman Ney, dr inż. Krzysztof Galos. Bilans polskich surowców mineralnych (energetycznych, metalicznych, chemicznych i skalnych). Kierunki polityki przestrzennej w zakresie wykorzystania złóż. Problemy ochrony złóż i terenów eksploatacyjnych. Rekomendacje dla KPZK.
[69] Bilans perspektywicznych zasobów kopalin Polski wg stanu na 3.12.2009 roku.

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Złoża kopalin

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin o powierzchni powyżej 50ha

- ropa naftowa i gaz ziemny
- węgiel brunatny
- piaski i żwiry
- pozostałe piaski
- surowce ilaste i gliny
- wapienie i margle
- kamienie łamane i bloczne
- kreda

Złoża o znaczeniu krajowym

- surowce ilaste i gliny
- kreda

Źródło:opracowanie MBPR na podstawie Bilansu zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2012 r., Ekspertyzy do KPZK 2008–2033 – Bilans polskich surowców mineralnych (energetycznych, metalicznych, chemicznych i skalnych), Ney R., Galos K.

Gospodarka odpadami

Gospodarka odpadami komunalnymi na terenie województwa mazowieckiego generuje wiele zagrożeń dla środowiska przyrodniczego. Związane jest to ze zbyt wolną realizacją systemowych rozwiązań w zakresie zbierania i utylizacji odpadów oraz dużą rozbieżnością pomiędzy szacowaną ilością odpadów wytworzonych a ilością odpadów odbieranych. W 2012 roku z terenu województwa mazowieckiego zebrano 1376,1 tys. Mg, podczas gdy ilość odpadów wytworzonych oszacowano na 1779 tys. Mg. Wskaźnik masy zebranych odpadów komunalnych, przypadających na jednego mieszkańca regionu wynosił w 2012 roku 260 kg, a porównywalny wskaźnik masy wytworzonej osiągnął wartość 366 kg. Jest to wynik nieprzestrzegania zasad postępowania z odpadami komunalnymi, poprzez tworzenie dzikich wysypisk i nielegalne spalanie. Najwięcej odpadów zebrano w Warszawie.

W ostatnich latach systematycznie wzrasta ilość komunalnych odpadów zbieranych selektywnie, w 2012 roku stanowiła ona 12,2% ogółu zebranych. Wg danych GUS w 2012 roku 76,6% osób zamieszkałych na terenie województwa mazowieckiego objętych było zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych.

Podstawową metodą unieszkodliwiania odpadów jest ich składowanie. W 2012 roku odpady kierowane na składowiska stanowiły 72% całkowitej masy odpadów zebranych. Procesom składowania poddawane były zarówno odpady komunalne niesegregowane, jak i tzw. balast z procesów sortowania i kompostowania. **Sukcesywnie zmniejsza się liczba składowisk, poprzez zamykanie lub wyłączanie ich z eksploatacji**, głównie ze względu na niedostosowanie do obowiązujących wymogów UE. Składowiska (58 obiektów), na których w 2012 roku deponowane były odpady komunalne, obsługiwały przeważnie pojedyncze gminy, bez powiązania z większymi systemami gospodarowania odpadami.

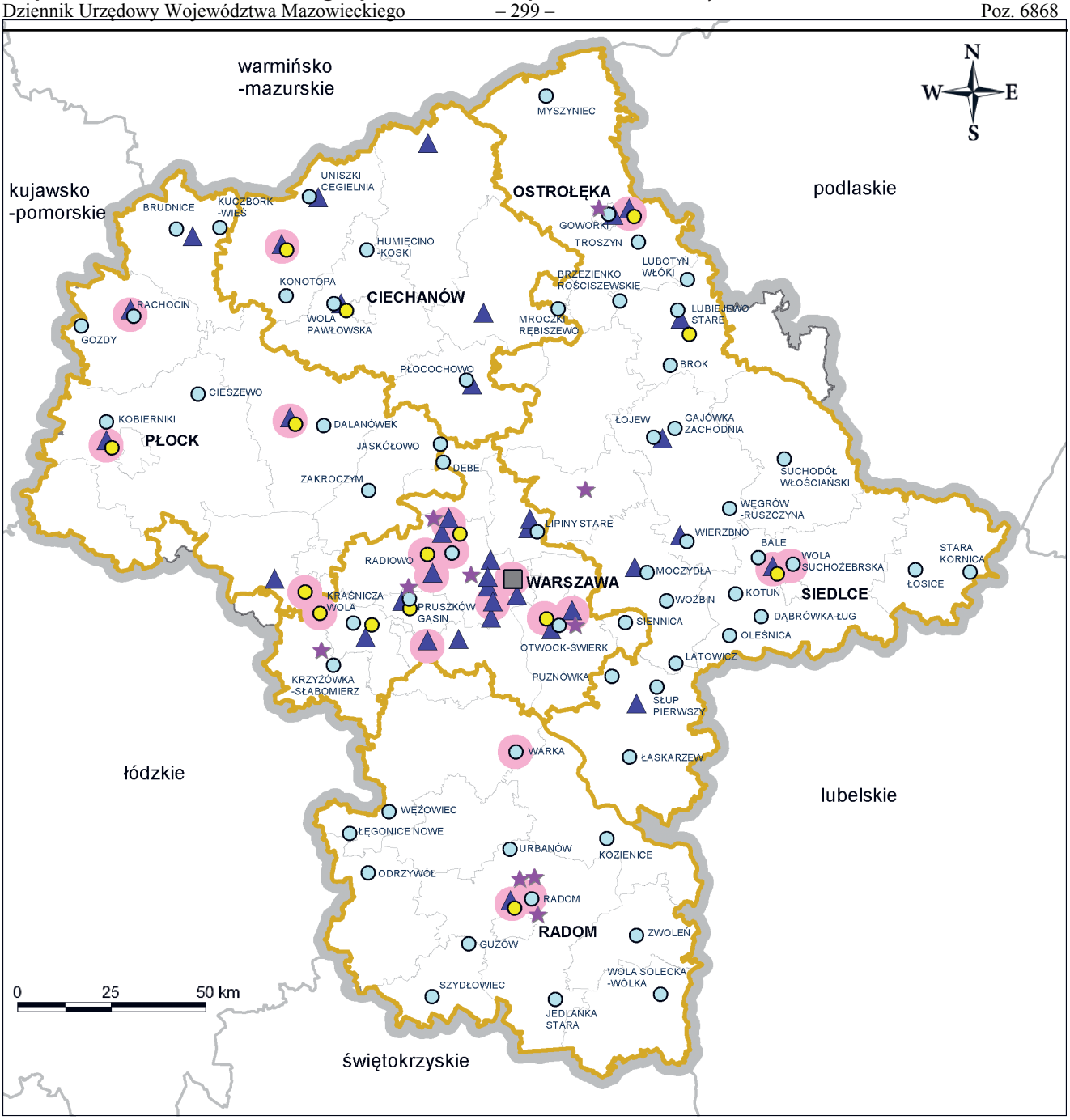
Ze względu na rosnący deficyt terenów pod składowanie i wyczerpywanie się pojemności istniejących składowisk, ważną rolę w zagospodarowaniu odpadów pełnią procesy odzysku i unieszkodliwiania poza składowaniem. **Obecnie procesom unieszkodliwiania termicznego poddawane jest jest rocznie (w jedynej w województwie spalarni w Warszawie) około 50 tys. Mg odpadów zebranych, a procesy biologiczne przetwarzają około 100 tys. Mg tego typu odpadów.**

Obok spalania odpadów, do odzysku energii służą instalacje do wychwytu gazu wysypiskowego i przetwarzania go na energię elektryczną i /lub ciepło w lokalizacjach takich jak m.in. Łubna, Radiowo, Wola Suchożeberska k/Siedlec, Uniszki Cegielnia.

Ponadto, wg danych WIOŚ, teren województwa obsługiwany jest przez 18 instalacji mechaniczno-biologicznych (MBP), 37 sortowni i 4 kompostownie nie wchodzące w skład MBP, 10 instalacji do produkcji paliwa alternatywnego oraz 4 linie demontażu odpadów wielkogabarytowych, 91 stacji demontażu pojazdów i 29 instalacji do zbierania, odzysku i przetwarzania zużytego sprzętu elektronicznego i elektrycznego.

Spośród funkcjonujących w województwie mazowieckim obiektów, 21 spełnia warunki instalacji regionalnych, w tym: 10 zlokalizowanych jest w regionie warszawskim, 4 - w regionie płockim, po 3 w regionie ostrołęcko-siedleckim i radomskim oraz 1 - w regionie ciechanowskim. (Mapa Z.36. *Infrastruktura do zagospodarowania odpadów komunalnych*).

Mapa Z.36. Infrastruktura do zagospodarowania odpadów komunalnych

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Infrastruktura do zagospodarowania odpadów komunalnych

granica Regionalnych Obszarów Gospodarki Odpadami

Regionalne Instalacje Przetwarzania Odpadów Komunalnych

instalacje do termicznego przetwarzania odpadów

sortownie odpadów komunalnych

kompostownie

instalacje do produkcji paliwa alternatywnego

składowiska odpadów komunalnych

BROK lokalizacja składowiska

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012–2017 z uwzględnieniem lat 2018–2023.

W trakcie realizacji są kolejne zakłady, w tym powstające w oparciu o istniejące składowiska w miejscowościach: Wola Pawłowska i Uniszki Cegielnia (region ciechanowski), Lubiejewo Stare (region ostrołęcki).

Analiza porównawcza ilości wytworzonych odpadów komunalnych z możliwościami ich zagospodarowania wykazała, że najtrudniejsza sytuacja jest w Warszawie, gdzie nadal brakuje wystarczającej infrastruktury. Istniejące instalacje nie są w stanie zagospodarować całego strumienia odpadów komunalnych powstającego na tym obszarze, wobec czego niezbędna jest budowa nowych instalacji, tak aby stanowiły one część systemu gospodarki odpadami dla całego regionu.

W województwie mazowieckim 75% ogółu odpadów pochodzi z sektora gospodarczego. Zagospodarowanie tych odpadów odbywa się pod kontrolą zakładów je wytwarzających. Główną rolę odgrywa tu odzysk, stanowiący w 2012 roku 58,2%, następnie unieszkodliwianie – 38,6%. Najmniej pożądaną formą unieszkodliwiania jest składowanie, które obejmuje 5,2% ogółu odpadów gospodarczych. Deponowane są one na 12 składowiskach zakładowych, w tym 1 składowisku odpadów niebezpiecznych w Płocku, który stanowi zbiornik żużla i popiołu. Najwięksi wytwórcy odpadów pochodzących z przemysłu zlokalizowani są: w Warszawie, Ostrołęce, w powiecie kozienickim, legionowskim.

Szczególnym rodzajem odpadów są osady ściekowe powstające w procesach oczyszczania ścieków. W 2012 r. w województwie powstało 78,5 tys. Mg suchej masy osadów ściekowych. Jest ona głównie wykorzystywana rolniczo, do rekultywacji gruntów, do upraw roślin przeznaczonych na kompost bądź czasowo magazynowana. **Ze względu na występowanie w suchej masie substancji szkodliwych, dąży się do ograniczania składowania i rolniczego zagospodarowania, na korzyść metody termicznej.** Znacząco wzrósł udział termicznego przekształcenia z 0,5% w 2011 r. do 21,3% w 2012 r. **Koniecznym jest dalsze tworzenie regionalnych instalacji do termicznego przekształcania osadów, które obsługiwać będą aglomeracje ściekowe.**

Od 2009 roku w Radomiu funkcjonuje instalacja, która zapewnia odwadnianie i suszenie osadów ściekowych w celu umożliwienia dalszego ich zagospodarowania. W ostatnim okresie zrealizowana została Stacja Termicznej Utylizacji Osadów Ściekowych w oczyszczalni „Czajka" w Warszawie, rozpoczęto budowę instalacji przy oczyszczalni w Ciechanowie.

W dalszym ciągu problemem jest zagospodarowanie odpadów niebezpiecznych. Pomimo realizacji *Programu Usuwania Wyrobów Zawierających Azbest z Terenu Województwa Mazowieckiego*, który do 2032 roku zakłada całkowitą eliminację odpadów zawierających azbest, nadal duża ich ilość znajduje się na obszarze Mazowsza. W województwie brakuje specjalistycznych instalacji do unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych. Jedyna na Mazowszu instalacja do termicznego unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych, która spala odpady z przemysłu petrochemicznego, funkcjonuje w Płocku, tu także działa jedna z dwóch w województwie instalacja do regeneracji olejów odpadowych (druga znajduje się na terenie gm. Baboszewo), natomiast w Rachocinie k/Sierpca znajduje się jedyne składowisko przyjmujące odpady azbestowe. Wszystkie odpady zawierające PCB przekazywane są do specjalistycznych zakładów poza województwem.

Jakość powietrza, klimat akustyczny, promieniowanie elektromagnetyczne

Powietrze

Na obszarze całego województwa (strefa mazowiecka) utrzymuje się niezadowalający stan jakości powietrza (głównie w zakresie zapylenia, benzoapirenu i ozonu). Najwyższe przekroczenia dopuszczalnych stężeń pyłu (i częstotliwości przekroczeń) notowane są w strefach obejmujących miasta: Warszawa, Radom, Płock. Ponadnormatywne stężenia zanieczyszczeń komunikacyjnych, w tym dwutlenku azotu, odnotowano w Warszawie (strefa aglomeracja warszawska). Główne emitory zanieczyszczeń, jak elektrociepłownie czy inne źródła przemysłowe, wyposażane są sukcesywnie w urządzenia chroniące atmosferę (redukujące emisję). W zakładach szczególnie uciążliwych w województwie mazowieckim w latach 2003-2012 (dane GUS), odnotowano spadek ogólnej emisji substancji gazowych (bez dwutlenku węgla) o około 27% oraz pyłów o 73%. Jednocześnie nastąpił wzrost emisji: tlenku węgla o około 10% a dwutlenku węgla o 5,8%. Jakość powietrza kształtowana jest głównie przez tzw. emisję powierzchniową niską oraz przez komunalne źródła energetycznego spalania paliw, komunikację (w miastach) oraz migrację zanieczyszczeń z innych terenów.

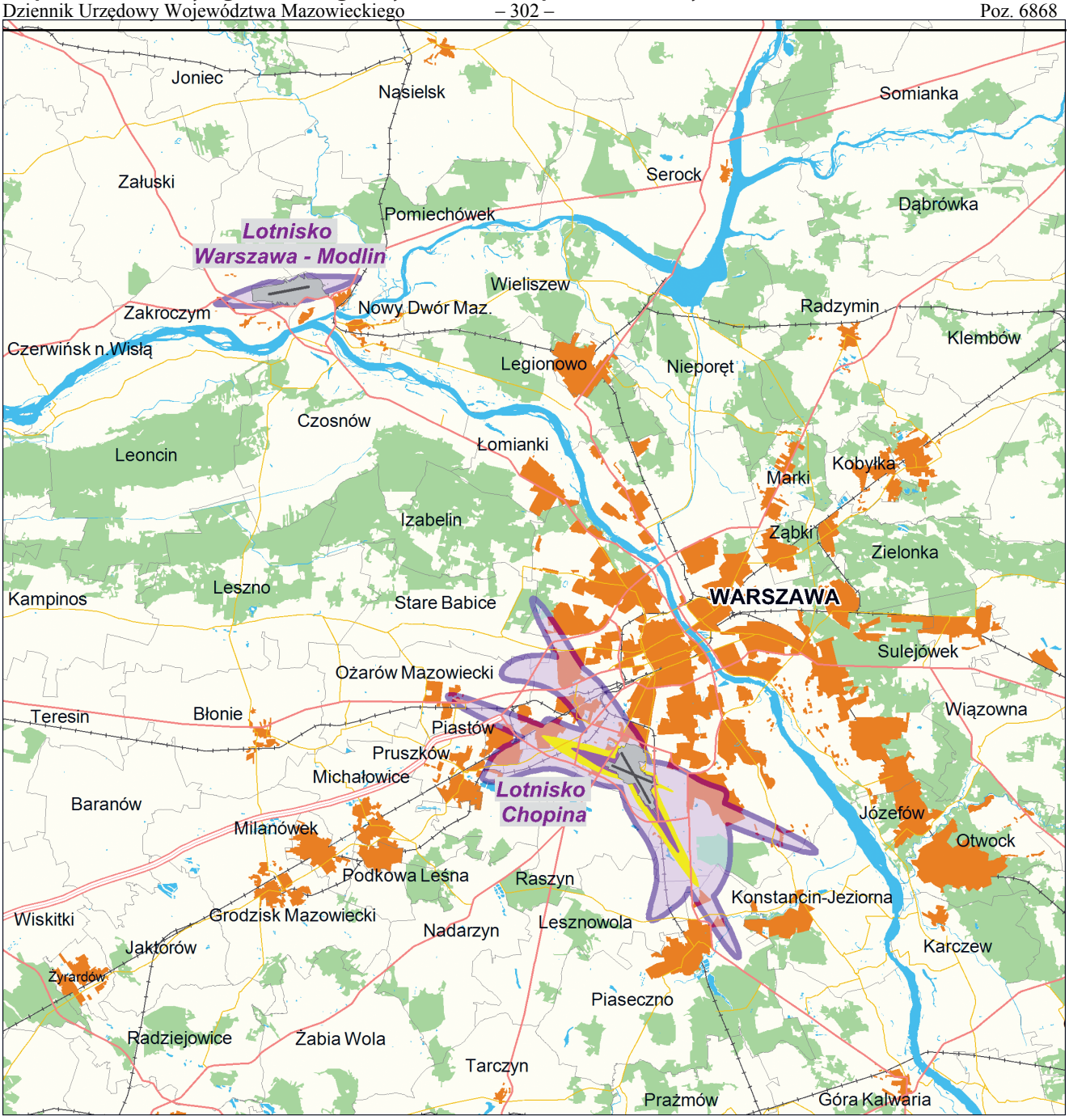
Od 2002 r. ocena jakości powietrza prowadzona jest wg kryterium ochrony zdrowia oraz ochrony roślin. Dla stref, w których stwierdza się przekroczenia poziomów dopuszczalnych ustalane są naprawcze programy ochrony powietrza[70], zawierające szczegółowe działania i przedsięwzięcia zmierzające do ograniczenia emisji zanieczyszczeń pochodzących z różnych źródeł.

Hałas

Klimat akustyczny Mazowsza kształtowany jest głównie przez komunikację (hałas drogowy, szynowy, lotniczy). Brak obwodnic miast jest przyczyną nadmiernego ruchu tranzytowego przez tereny zabudowy mieszkaniowej, głównie miejskiej. **Największe zagrożenia hałasem utrzymują się w miastach: Warszawa, Radom, Płock, Siedlce, Ciechanów i Ostrołęka oraz przy drogach o dużym natężeniu ruchu tranzytowego (drogi krajowe i ekspresowe).** Do 2012 roku mapy akustyczne zostały wykonane dla: m. stołecznego Warszawy, Płocka i Radomia. Wykonane mapy akustyczne dla dróg krajowych o dużym natężeniu ruchu oraz dla m. Warszawy wskazały tereny o przekroczonych standardach emisyjnych, które objęte zostały programem ochrony środowiska przed hałasem. Dokumenty takie określają sposoby rozwiązania problemów akustycznych w ramach działań krótko i długoterminowych i dotyczą odcinków dróg krajowych nr 2, 7, 8, 17, 60, 61, 79 i S7. Uciążliwy hałas związany jest z funkcjonowaniem lotnisk, w tym Lotniska Chopina w Warszawie oraz Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin w Nowym Dworze Mazowieckim, dla których ustanowione zostały obszary ograniczonego użytkowania. (Mapa Z.37.*Obszary ograniczonego użytkowania dla portów lotniczych*)

[70]W 2013 r. uchwalone zostały programy ochrony powietrza dla stref: aglomeracja warszawska, miasto Płock, miasto Radom oraz strefa mazowiecka.

Mapa Z.37. Obszary ograniczonego użytkowania dla portów lotniczych

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Obszary ograniczonego użytkowania dla portów lotniczych

obszar ograniczonego użytkowania

strefa Z1 (poziom hałasu ponad 55 db w porze nocnej)

strefa Z2 (poziom halasu 50-55 db w porze nocnej)

teren lotniska z pasami startowymi

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie uchwał Sejmiku Województwa Mazowieckiego

Pola elektromagnetyczne

Występujące w środowisku Mazowsza poziomy pól elektromagnetycznych są mniejsze od poziomów dopuszczalnych i nie stwarzają zagrożeń. Do głównych źródeł antropogenicznych niejonizującego promieniowania elektromagnetycznego zalicza się: urządzenia i sieci energetyczne, urządzenia radiokomunikacyjne, radiolokacyjne i radionawigacyjne, a także urządzenia elektryczne wykorzystywane w zakładach pracy i w gospodarstwach domowych. Obszarem najbardziej narażonym na działanie pól elekromagnetycznych, który wymaga ciągłego monitoringu, jest Warszawa – co wynika z największej gęstości źródeł emitujących pola. Największe oddziaływanie, mogące powodować przekroczenia poziomów dopuszczalnych, występuje od napowietrznych linii elektroenergetycznych wysokich i najwyższych napięć (110 kV i wyższe).

System obszarów chronionych – środowiska, przyrody i krajobrazu

Obszary przyrodnicze objęte ochroną prawną

Powierzchnia obszarów przyrodniczych objętych ochroną prawną (park narodowy, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu oraz indywidualne formy ochrony) wynosi 1 055 514,5 ha[71], co stanowi 29,7% powierzchni województwa mazowieckiego[72]. System ten w województwie mazowieckim tworzony jest przez: (Mapa Z.38. *Obszary prawnie chronione*)

- **Kampinoski Park Narodowy (KPN).** Położony jest w bezpośrednim sąsiedztwie Warszawy, obejmuje fragment pradoliny Wisły. Zajmuje powierzchnię około 38,5 tys. ha[73] (z otuliną ponad 76 tys. ha). Z uwagi na wyjątkowe walory przyrodnicze w 2000 roku uznany został przez UNESCO za Światowy Rezerwat Biosfery. Park pełni rolę ważnego węzła ekologicznego o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Dla prawidłowego funkcjonowania przyrody KPN ważne jest podjęcie działań w celu wzmocnienia powiązań przyrodniczych pomiędzy obszarami objętymi różnymi formami ochrony, zarówno w strefie podmiejskiej, jak i na terenie Warszawy. Brak aktualnego planu ochrony[74] utrudnia właściwe zarządzanie zasobami przyrodniczymi.
- **Rezerwaty przyrody.** Do końca 2012 roku utworzono 184 rezerwaty o łącznej powierzchni ok.18 tysięcy ha[75] (0,5% powierzchni województwa). Z uwagi na przedmiot ochrony występują rezerwaty leśne, faunistyczne, krajobrazowe, florystyczne, torfowiskowe, przyrody nieożywionej, wodne i stepowe. Plany ochrony, które zapewniają właściwą ochronę zasobów przyrodniczych, posiada 17 rezerwatów przyrody: Dębina, Jeziorko Czerniakowskie, Kalinowa Łąka, Kantor Stary, Łachy Brzeskie, Modrzewina, Olsy Płoszyckie, Rezerwat Cisowy Majdów, Rezerwat Cisowy Skarżysko, Rezerwat im. Bolesława Hrynie-

[71] Dane GUS 2012 – Bank Danych Lokalnych
[72] Kompetencje w zakresie tworzenia i powiększania parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu – przebieg granic, wyznaczanie otulin, szczególnych celów ochrony oraz zakazów należą do samorządów województw
[73] Dane GUS 2012 – Bank Danych Lokalnych
[74] Dnia 17 lipca 2012 roku Dyrektor Kampinoskiego Parku Narodowego złożył Ministrowi Środowiska projekt Planu ochrony Kampinoskiego Parku Narodowego na lata 2012-2031 z uwzględnieniem zakresu planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 PLC 140001 Puszcza Kampinoska.
[75] Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska - http://warszawa.rdos.gov.pl/

wickiego, Sokół, Stawy Broszkowskie, Wólczańska Góra, Wyspy Świderskie, Wyspy Zawadowskie, Zwierzyniec i Jedlina[76].

- **Parki krajobrazowe.** Zajmują powierzchnię 173,3 tys. ha[77], co stanowi około 5% powierzchni regionu. Do parków położonych w całości w granicach województwa należą:
  - Nadbużański Park Krajobrazowy o powierzchni 113,7 tys. ha, w tym otulina 39,5 tys. ha;
  - Mazowiecki Park Krajobrazowy o powierzchni 23,7 tys. ha, w tym otulina 7,9 tys. ha;
  - Kozienicki Park Krajobrazowy o powierzchni 62,2 tys. ha, w tym otulina 36 tys. ha;
  - Chojnowski Park Krajobrazowy o powierzchni 11,5 tys. ha , w tym otulina 4,7 tys. ha;
  - Brudzeński Park Krajobrazowy o powierzchni 7,6 tys. ha, w tym otulina 4,4 tys. ha.

Parki położone częściowo w granicach województwa (wymagające współpracy międzywojewódzkiej) to:

- Górznieńsko-Lidzbarski o powierzchni 5,2 tys. ha, pozostała część w województwie kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim, nie posiada otuliny;
- Gostynińsko-Włocławski o powierzchni 27 tys. ha, w tym otulina 10,3 tys. ha, pozostała część w województwie kujawsko-pomorskim;
- Bolimowski Park Krajobrazowy o powierzchni 9,9 tys. ha, w tym otulina 1,5 tys. ha, pozostała część w województwie łódzkim;
- Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu o powierzchni 23,3 tys. ha, w tym otulina 7,9 tys. ha, pozostała część w województwie lubelskim.

Ochrona walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, z możliwością gospodarczego wykorzystania gruntów i nieruchomości położonych na terenie parków krajobrazowych, niejednokrotnie stwarza liczne kolizje w zagospodarowaniu przestrzeni parków i ich otoczenia. Duże znaczenie w tym zakresie mają plany ochrony, regulujące zasady ochrony przyrody oraz dopuszczalne formy zagospodarowania na terenie parku. Do końca 2012 roku ustanowiono plany ochrony dla 3 parków krajobrazowych: Mazowieckiego (Rozporządzenie Nr 13 Wojewody Mazowieckiego z 16 kwietnia 2004 roku), Nadbużańskiego (Rozporządzenie Nr 20 Wojewody Mazowieckiego z 8 sierpnia 2006 roku) oraz Bolimowskiego (Rozporządzenie Nr 4/2008 Wojewody Łódzkiego z 27 lutego 2008 roku).

- **Obszary Natura 2000.** Obejmują tereny ważne dla zachowania zagrożonych lub bardzo rzadkich gatunków roślin, zwierząt i siedlisk przyrodniczych, mających znaczenie dla ochrony wartości przyrodniczych Europy. W województwie mazowieckim występuje:
  - 17 obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO) utworzonych zgodnie z zaleceniami Dyrektywy Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 roku w sprawie ochrony dzikiego ptactwa tzw. Dyrektywy Ptasiej i wyznaczone rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 roku (Dz. U. Nr 25 z 2011 r. z późn. zm.) w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków o łącznej powierzchni 428,6 tys. ha (około 12,1% powierzchni regio-

[76] Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska - http://warszawa.rdos.gov.pl/
[77] Dane GUS 2012 – Bank Danych Lokalnych

nu). Są to: Dolina Środkowej Wisły, Doliny Omulwi i Płodownicy, Małopolski Przełom Wisły, Puszcza Biała, Doliny Wkry i Mławki, Dolina Kostrzynia, Ostoja Kozienicka, Dolina Dolnego Bugu, Dolina Liwca, Dolina Pilicy, Dolina Dolnej Narwi, Puszcza Kampinoska, Puszcza Piska, Łasy Łukowskie, Bagno Całowanie, Bagno Pulwy oraz Doliny Przysowy i Słudwi;

- 60 specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOO) wyznaczonych zgodnie z Dyrektywą Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych i dzikiej fauny i flory tzw. Dyrektywą Siedliskową o powierzchni 193,0 tys. ha, które aktualnie mają status Obszarów Mających Znaczenie dla Wspólnoty[78]. Są to obszary: Bagno Całowanie, Baranie Góry, Dąbrowa Radziejowska, Dąbrowy Seroczyńskie, Dolina Wkry, Dolina Zwoleńki, Kantor Stary, Krogulec, Łęgi Czarnej Strugi, Olszyny Rumockie, Ostoja Nadbużańska, Sikórz, Wydmy Lucynowsko-Mostowieckie, Puszcza Kampinoska, Pakosław, Dolina Dolnej Pilicy, Forty Modlińskie, Przełom Wisły w Małopolsce, Dolina Rawki, Ostoja Lidzbarska, Uroczyska Łąckie, Bagna Orońskie, Bory Chrobotkowe Karaska, Dąbrowy Ceranowskie, Dolina Skrwy Lewej, Dzwonecznik w Kisielanach, Łąki Ostrówieckie, Łąki Soleckie, Łąki Żukowskie, Ostoja Nadliwiecka, Poligon Rembertów, Puszcza Kozienicka, Rogoźnica, Stawy w Żabieńcu, Strzebla Błotna w Zielonce, Świetliste Dąbrowy i Grądy w Jabłonnej, Torfowisko Czernik, Zachodniokurpiowskie Bory Sasankowe, Ostoja Nowodworska, Dolina Środkowego Świdra, Gołe Łąki, Myszynieckie Bory Sasankowe, Podebłocie, Las Natoliński, Las Bielański, Kampinoska Dolina Wisły, Łąki Kazuńskie, Białe Błota, Las Jana Sobieskiego, Bagna Celestynowskie, Aleja Pachnicowa, Gołobórz, Łękawica, Grabinka, Dolina Czarnej, Uroczyska Lasów Starachowickich, Ostoja Brzeźnicka, Dolina Kamiennej, Lasy Skarżyskie oraz Bory Bagienne i Torfowiska Karaska.

W 2011 roku rozpoczęły się prace nad opracowywaniem planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000. Dotychczas podpisane zostały 3 zarządzenia Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w sprawie zadań ochronnych dla 3 rezerwatów przyrody uwzgledniające zakres planu zadań ochronnych dla 3 obszarów Natura 2000 (Łęgi Czarnej Strugi, Olszyny Rumockie, Sikórz) oraz 25 zarządzeń w sprawie ustalenia planu zadań ochronnych dla 25 obszarów Natura 2000 (dla 11 obszarów OSO: Dolina Liwca, Dolina Pilicy, Doliny Omulwi i Płodownicy, Puszcza Biała, Doliny Wkry i Mławki, Dolina Kostrzynia, Bagno Całowanie, Ostoja Kozienicka, Dolina Dolnej Narwi, Dolina Środkowej Wisły, Doliny Przusowy i Słudwi oraz 14 obszarów SOO: Bagno Całowanie, Dolina Dolnej Pilicy, Dolina Rawki, Dolina Środkowego Świdra, Dolina Zwoleńki, Forty Modlińskie, Krogulec, Myszynieckie Bory Sasankowe, Ostoja Nadliwiecka, Pakosław, Puszcza Kozienicka, Uroczyska Łąckie, Wydmy Lucynowsko–Mostowieckie, Zachodniokurpiowskie Bory Sasankowe). Obecnie trwają prace nad planami zadań ochronnych dla kolejnych obszarów Natura 2000.

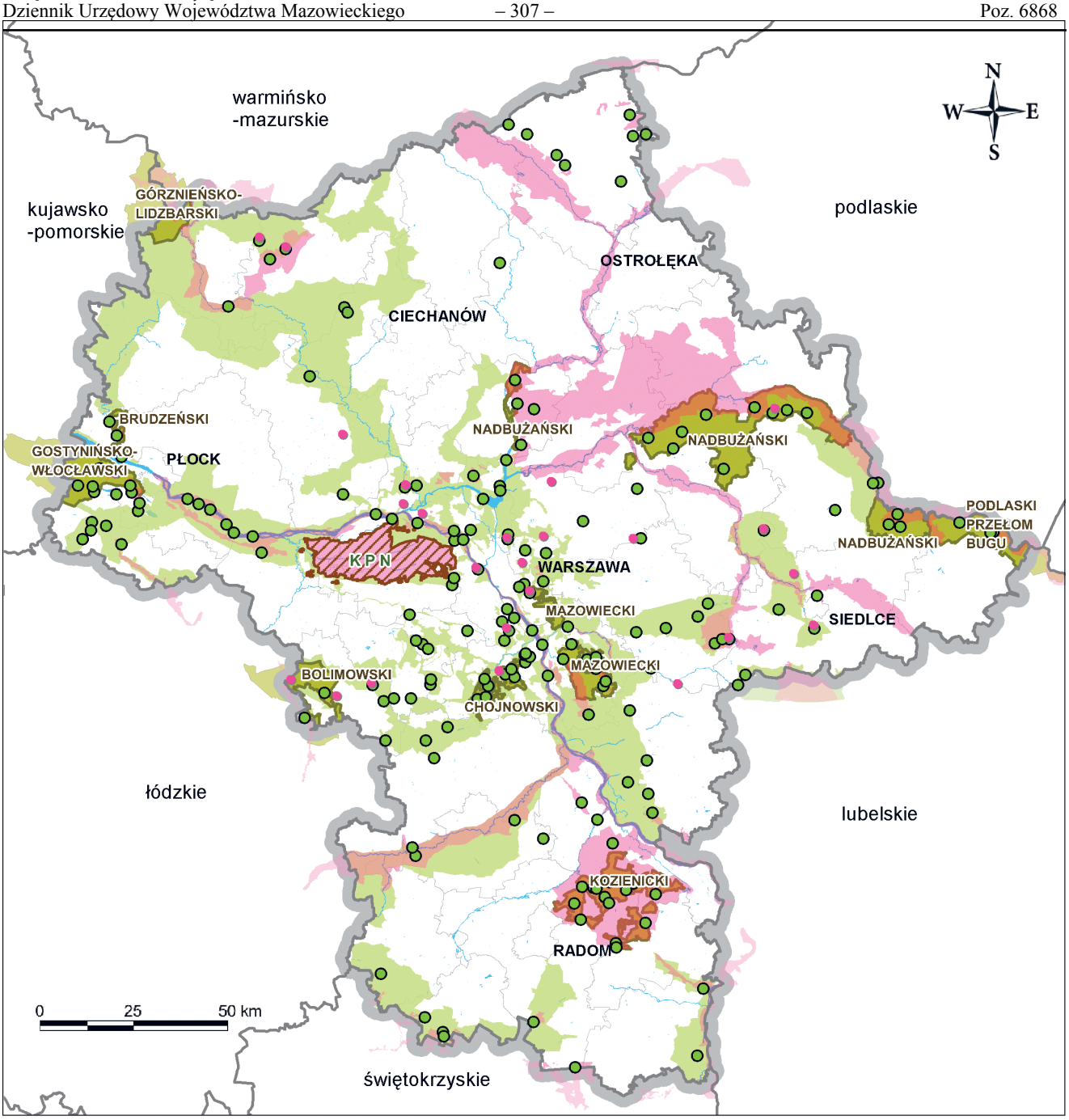
Zadaniem opracowywanych planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 jest wskazanie działań ograniczających pogarszanie się stanu siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, negatywnych wpływów na gatunki, pogorszenie integralności obszaru lub jego powiązań z innymi obszarami.

[78] http://warszawa.rdos.gov.pl/

- **Obszary chronionego krajobrazu.** Zajmują powierzchnię 835,1 tys. ha[79] – 23,5% powierzchni województwa. Obejmują głównie tereny dolin rzecznych, kompleksów rolno-leśnych i leśnych. Stanowią ważny element powiązań przyrodniczych. Na terenie województwa mazowieckiego funkcjonuje 30 obszarów chronionego krajobrazu, w tym 29 wyznaczonych przez wojewodę oraz 1 przez radę gminy.
- **Użytki ekologiczne.** Obejmują naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew, bagna, torfowiska, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów; 882 użytki ekologiczne (878 ustanowione przez wojewodę, 4 ustanowione przez rady gmin) zajmują powierzchnię 1,8 tys. ha.
- **Stanowiska dokumentacyjne.** Są to miejsca występowania form geologicznych, skamieniałości lub tworów mineralnych, a także fragmenty eksploatowanych i nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych, ważnych pod względem naukowym i dydaktycznym. Dotychczas objęto ochroną w formie stanowisk dokumentacyjnych 6 obiektów o powierzchni około 522 ha.
- **Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.** Wyznaczone zostały w celu ochrony wyjątkowo cennych fragmentów krajobrazu naturalnego i kulturowego, dla zachowania jego wartości estetycznych. W regionie wyznaczonych zostało 35 obszarów (30 ustanowionych przez wojewodę, 5 – przez rady gmin) o łącznej powierzchni ponad 5,3 tys. ha.
- **Pomniki przyrody żywej i nieożywionej.** To obiekty odznaczające się indywidualnymi cechami (drzewa, aleje, głazy narzutowe), których na terenie województwa ustanowiono 4272.

Krajowy system obszarów prawnie chronionych zajmuje ważne miejsce w systemie przyrodniczym województwa, lecz obszary wchodzące w jego skład są niejednokrotnie zbyt małe lub zbyt wyizolowane, aby dostatecznie chronić przestrzeń życiową gatunków roślin i zwierząt lub zapewnić powiązania funkcjonalne o szerszym zasięgu. Obszary Natura 2000, obejmujące doliny rzeczne, duże kompleksy leśne, wzmacniają przestrzenną łączność pomiędzy obszarami chronionymi w regionie i dowiązują ten system do układów przyrodniczych województwa i kraju. Ważne znaczenie dla zachowania spójności i ochrony różnorodności biologicznej mają nie posiadające umocowania prawnego, korytarze ekologiczne. W świetle opracowanych koncepcji korytarzy ekologicznych[80] ważną rolę w powiązaniach przyrodniczych pełnią głównie doliny rzek: Wisły, Bugu, Narwi, Pilicy, Wkry, Liwca, Skrwy, Bzury, Słudwi i Świdra oraz zwarte kompleksy leśne, (Puszcza Kampinoska, Puszcza Biała, Puszcza Kozienicka, Puszcza Bolimowska, Puszcza Kurpiowska) oraz tereny rolno-leśne.

[79] Dane GUS 2012 – Bank Danych Lokalnych
[80] Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce, Zakład Badania Ssaków PAN Białowieża 2005 r.; Krajowa Sieć Ekologiczna ECONET – PL;

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Obszary prawnie chronione

K P N Kampinoski Park Narodowy

parki krajobrazowe

KOZIENICKI nazwa parku krajobrazowego

rezerwaty przyrody

obszary Natura 2000

obszary chronionego krajobrazu

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej, rozporządzeń Wojewody Mazowieckiego i Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, http://natura2000.gdos.gov.pl.

B. DZIEDZICTWO KULTUROWE

Zasoby dziedzictwa kulturowego regionu obejmują zabytki objęte różnymi formami ochrony prawnej (w postaci uznania za pomnik historii, wpisu do rejestru zabytków, utworzenia parku kulturowego oraz poprzez ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i różnego rodzaju decyzjach administracyjnych dotyczących warunków zabudowy i ustalania lokalizacji[81]). Obejmują także elementy dziedzictwa, dotychczas nie objęte formami ochrony prawnej wynikającymi z *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

Uznaniem wyjątkowej wartości w skali światowej jest wpis na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO, która stanowi rejestr najwybitniejszych obiektów zabytkowych, zespołów i miejsc zabytkowych, a także pomników przyrody i obszarów chronionych. Wśród obszarów najcenniejszych dla światowego dziedzictwa, wpisanych na Listę UNESCO znajduje się **historyczne centrum Warszawy[82].**

Najcenniejsze zabytki nieruchome o szczególnym znaczeniu dla kultury Polski (wpisane do rejestru zabytków lub ustanowione jako parki kulturowe) zostają wyróżnione poprzez uznanie za pomnik historii. Na terenie województwa znajdują się trzy **pomniki historii: Warszawa – historyczny zespół miasta z Traktem Królewskim i Wilanowem[83] oraz Zespół Stacji Filtrów Williama Lindleya[84], Żyrardów – XIX-wieczna Osada Fabryczna[85]**. Do miejsc posiadających wysokie wartości kulturowe, które mogłyby pretendować do uznania za pomnik historii należą także: obszar Twierdzy Modlin, historyczne centrum Płocka, historyczny zespół urbanistyczny Czerwińska, Zespół Zabytkowych Cmentarzy Wyznaniowych na Powązkach[86].

Obiekty i obszary zabytkowe

Pod względem liczby **obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (6487[87]),**od wielu lat województwo mazowieckie zajmuje trzecie miejsce w kraju.** Zasoby wojewódzkiego rejestru zabytków systematycznie się powiększają. Największy wzrost odnotowano wśród obiektów mieszkalnych, nieco mniejszy sakralnych i publicznych. Natomiast ubytki w rejestrze dotyczą zabudowy folwarcznej i budynków gospodarczych, czyli zabudowy często postrzeganej w odczuciu społecznym jako pomocnicza i mniej wartościowa.

Rozmieszczenie zabytków w przestrzeni województwa nie jest równomierne. **Miejscem koncentracji największej liczby obiektów i obszarów zabytkowych jest Warszawa, posiadająca prawie 1900 zabytków wpisanych do rejestru. Znaczące pod względem ilości zabytków w skali województwa są**

[81] decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego
[82] wpis z 2 września 1980 r. jako dobro kultury XX wieku stanowiące wyjątkowy przykład rekonstrukcji zespołu historycznego (od XIII do XX wieku) oraz świadectwo odrodzenia miasta po II wojnie światowej
[83] rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 8 września 1994 roku (Monitor Polski nr 50 z 1994,poz.423)
[84] rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 4 stycznia 2012 roku (Dz. U. 2012 nr 0, poz. 64)
[85] rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 4 stycznia 2012 roku (Dz. U. 2012, nr 0, poz. 59)
[86] W skład Zespołu wchodzą: Cmentarz Powązkowski – Rzymsko-katolicki, zwany Starymi Powązkami, Cmentarz Ewangelicko-Augsburski, Cmentarz Ewangelicko-Reformowany, Cmentarz Żydowski, Cmentarz Muzułmański Kaukaski i Cmentarz Muzułmański Tatarski
[87] Wg danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa (NID) – stan na 31.12.2012 r.

okolice Warszawy, a zwłaszcza powiaty żyrardowski, piaseczyński, grójecki, sochaczewski i grodziski. Bogate w zabytki są także miasta: Radom, Płock oraz ich okolice: powiaty płocki i radomski. Pod względem gęstości występowania obiektów zabytkowych (w przeliczeniu na 10 000 ha) wyróżnia się obszar położony na zachód od Warszawy, zwłaszcza tereny w strefie silnej urbanizacji tzw. pasma zachodniego. Największe nasycenie zabytkami występuje w Warszawie, a także w ośrodkach regionalnych i subregionalnych: Płocku, Radomiu, Siedlcach, Ostrołęce oraz w powiecie żyrardowskim.

Stan zachowania obiektów zabytkowych w województwie mazowieckim nie jest zadawalający. Najbardziej zagrożoną grupą są zabytkowe parki, dwory, pałace, czyli zabytki niezwykle ważne w krajobrazie regionu. Szczególnie narażone na zniszczenie są również obiekty drewniane, które są ważnym elementem krajobrazu kulturowego wsi i małych miast. Stosunkowo najlepiej zachowaną grupę zabytków stanowią obiekty sakralne. W porównaniu z innymi grupami zabytków w niezłym stanie technicznym są również obiekty publiczne. Zły stan zachowania wielu zabytków wynika przede wszystkim z braku środków finansowych, a także z braku dostatecznej świadomości i wrażliwości społecznej na potrzebę zachowania wartości środowiska kulturowego.

Struktura zabytków figurujących w wojewódzkim rejestrze zabytków jest zbliżona do krajowej. Podobnie jak w innych regionach najliczniejszą grupę stanowią budynki mieszkalne. Na szczególną uwagę i ochronę wśród zabytkowych obiektów mieszkalnych zasługuje zabudowa drewniana, w tym zabudowa pensjonatowa okolic Otwocka i Konstancina-Jeziorna oraz małomiasteczkowa drewniana zabudowa w Osiecku. W ostatnim okresie widoczna jest duża presja modernizacyjna i inwestycyjna wynikająca z doraźnych potrzeb właścicieli obiektów zabytkowych, która prowadzi do silnych przekształceń historycznych zasobów mieszkaniowych. Konieczna jest jednak skuteczniejsza ochrona zabytków drewnianych, zapobiegająca (lub osłabiająca tempo) eliminacji tej części historycznego dziedzictwa.

Drugą pod względem liczebności grupą zabytków są **obiekty sakralne i zespoły tych obiektów**. Do najcenniejszych z nich w Warszawie, należą między innymi *Archikatedra św. Jana* oraz kościoły: *św. Marcina, św. Anny, Wizytek, św. Krzyża, św. Jakuba Apostoła na Tarchominie, św. Katarzyny, Matki Boskiej Loretańskiej z kaplicą Loretańską na Pradze*, *Ewangelicko-Augsburski, Ewangelicko-Reformowany*, *Metropolitalna Cerkiew Prawosławna* oraz synagoga im. Zalmana i Rywki Małżonków Nożyków przy ul. Twardej, a także klasztory i kościoły: *Sakramentek*, *kościół i erem kamedulski na Bielanach, kościół św. Antoniego i klasztor bernardynów na Czerniakowie.* Wśród najbardziej wartościowych budowli i zespołów sakralnych regionu usytuowanych poza stolicą znajdują się między innymi bazylika z klasztorem dawnego opactwa *Kanoników Regularnych* w Czerwińsku, gotycko-renesansowy kościół w Brochowie, barokowy kościół św. Trójcy w Kobyłce, kolegiata w Pułtusku, barokowy zespół pobenedyktyński w Sieciechowie, kościół i pobernardyński zespół klasztorny w Górze Kalwarii, bazylika katedralna oraz zespół dawnego opactwa benedyktyńskiego, kościół farny św. Bartłomieja i katedra Mariawicka w Płocku, klasztor i kościół pw. NMP w Sierpcu, kościół w Żurominie, klasztor Bernardynów i kościół św. Wacława w Radomiu. Na obszarze województwa, a zwłaszcza w jego północno-zachodniej części, dosyć licznie występują drewniane kościoły i dzwonnice. Do najcenniejszych należy barokowy kościół w Mariańskim Porzeczu oraz kościoły pochodzące z XVI wieku m.in. w Sokołowie k. Sochaczewa, Zakrzewie. Drewniane obiekty

sakralne wymagają szczególnej opieki głównie w okresie po wybudowaniu nowej świątyni, kiedy stary obiekt przestaje być użytkowany.

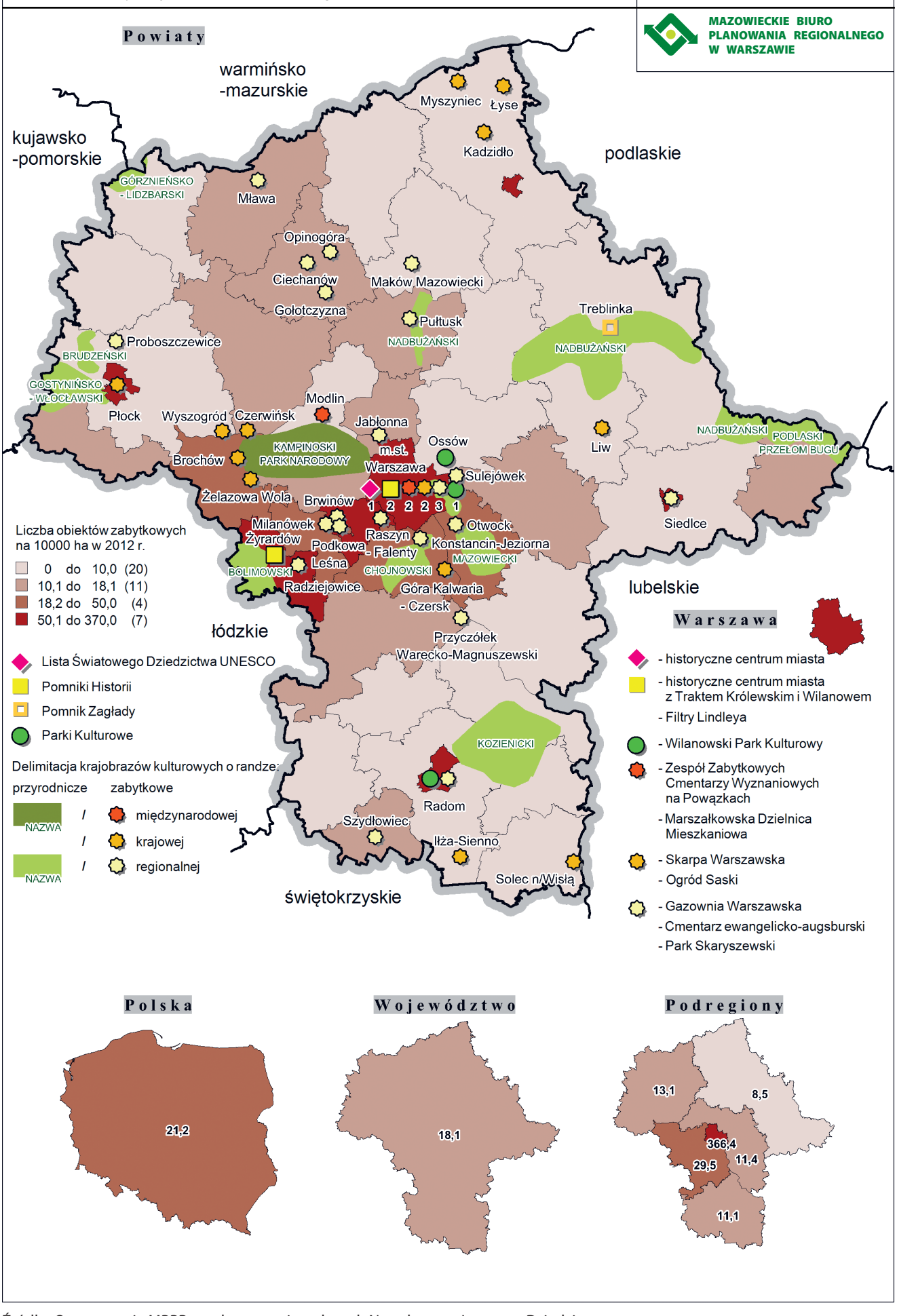
Elementem wyróżniającym województwo mazowieckie w przestrzeni kraju jest nieco większa liczba zabytkowych **dworów, pałaców i parków** stanowiących świadectwo historycznej struktury społecznej. Wśród tych obiektów godne zauważenia są miejsca związane ze znanymi osobistościami. Szczególne, symboliczne miejsce zajmuje dworek w Żelazowej Woli (dawna oficyna) związany z osobą Fryderyka Chopina, a także dwór w Czarnolesie związany z postacią Jana Kochanowskiego. Stołeczne funkcje pełnione przez Warszawę powodowały powstawanie w Warszawie oraz promieniu około 100 km wokół niej rezydencji związanych z dworem królewskim. Najcenniejszymi są: rezydencja w Wilanowie, Łazienki Królewskie, założenia pałacowo-parkowe Zamku Ujazdowskiego i Belwederu oraz pałace i rezydencje usytuowane wzdłuż Traktu Królewskiego. Poza Warszawą najcenniejsze pałace znajdują się m.in. w Jadwisinie, Jabłonnej, Guzowie, Teresinie, Radziejowicach, Luberadzu, Chrcynnie, Korczewie, Trębkach Nowych, Passie, Starej Wsi, Falentach, Luszynie, Siedlcach, Suchej, Otwocku Wielkim. Dwory i pałace często stanowią element założeń komponowanych wspólnie z otaczającą je zielenią. Do najcenniejszych zabytkowych zespołów zieleni zalicza się Park Łazienkowski, Park Ujazdowski, Ogród w Wilanowie, Ogród Saski. Charakterystyczną częścią krajobrazu kulturowego województwa mazowieckiego są zabytkowe aleje, stanowiące niekiedy relikt nieistniejących już parków dworskich, występują one na przykład w Domanicach, Drewnowie, Górkach, Miedznie, Otwocku Wielkim, Orońsku, Piasecznie, Strugach, Żelazowej Woli.

Ważną rolę pełnią **budowle obronne i fortyfikacje**, a także obiekty techniki. Na terenie województwa zlokalizowany jest unikalny w skali światowej obiekt militarny – *Twierdza Modlin* (cytadela z systemem fortów, wśród których na szczególną uwagę zasługuje fort w Pomiechówku). Cennymi przykładami budownictwa obronnego są także: *Twierdza Warszawa*, ruiny średniowiecznych zamków w Czersku, Ciechanowie i Liwie. Na uwagę zasługują *Forty Bema* w Ostrołęce z *Mauzoleum Bitwy pod Ostrołęką*. Wśród obiektów techniki wyjątkową wartość przedstawia *Zespół Stacji Filtrów Lindleya w Warszawie*, zespół fabryki wyrobów lniarskich w Żyrardowie, a także *Gazownia Warszawska*, zespół zakładu hutniczego w Chlewiskach (reprezentujący tradycje *Staropolskiego Okręgu Przemysłowego*) oraz *Fabryka Papieru* z osiedlem przyfabrycznym Mirków w Konstancinie-Jeziornie. Istotną potrzebą jest tworzenie właściwych programów użytkowych dla zabytków, w szczególności dużych zespołów przemysłowych i fortyfikacyjnych.

Znaczącym elementem środowiska kulturowego są zabytkowe **cmentarze**, a wśród nich Zespół Zabytkowych Cmentarzy Wyznaniowych na Powązkach, cmentarz w Palmirach oraz miejsce martyrologii w Treblince[88].

Szczególną grupą zabytków nieruchomych są zabytki o charakterze przestrzennym: układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane. Spośród 124 zabytkowych obszarów figurujących w rejestrze zdecydowana większość zlokalizowana jest w Warszawie. Do najcenniejszych należą: oś i założenie Saskie, oś i założenie Stanisławowskie, założenia Wilanowskie, historyczny zespół Starej Pragi.

[88] Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 20 kwietnia 2009 r. w sprawie określenia granic Pomnika Zagłady, na obszarze którego jest położone Mauzoleum Walki i Męczeństwa w Treblince, oraz obszaru i granic jego strefy ochronnej (Dz. U. nr 68, poz. 580)

Źródło: Opracowanie MBPR z wykorzystaniem danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Duże walory kulturowe posiadają również zespoły architektoniczne wyższych uczelni: *Uniwersytetu Warszawskiego, Politechniki Warszawskiej, Akademii Wychowania Fizycznego*.

Poza Warszawą cenne układy urbanistyczne występują m.in. w Płocku (zachowana struktura przestrzenna miasta średniowiecznego i klasycystycznego), Radomiu (miasto Kazimierzowskie), Górze Kalwarii (miasto barokowe o charakterystycznym rozplanowaniu wynikającym z równoczesnego lokowania miasta i zakładaniu kalwarii), Czersku (układ miasta średniowiecznego), Nowym Dworze Mazowieckim (miasto barokowe).

Obszarem wpisanym do rejestru zabytków na terenach wiejskich jest założenie przestrzenne w miejscowości Wiskitki (1988 r.). Do grupy założeń przestrzennych należą także układy komunikacyjne Mławskiej Kolei Dojazdowej oraz Grójeckiej Kolei Dojazdowej (z dworcami kolejowymi wzdłuż trasy).

Skuteczność ochrony założeń przestrzennych zależy między innymi od wybrania właściwej formy ochrony, dostosowanej do ich specyfiki. W przypadku zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych obok kwestii ochrony konserwatorskiej występują także problemy planistyczne, które skutecznie mogą być rozwiązane za pomocą narzędzi planistycznych czyli poprzez ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Wpis do rejestru wobec braku obowiązku opracowania planu miejscowego nie rozwiązuje wszystkich problemów ochrony układów przestrzennych. Ważne i pilne jest objęcie ochroną prawną najcenniejszych układów ruralistycznych i urbanistycznych występujących na terenie województwa mazowieckiego. W dokumentach planistycznych powinny znaleźć się zapisy o konieczności opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów zabytkowych założeń przestrzennych. Wykaz cennych układów urbanistycznych i ruralistycznych postulowanych do objęcia ochroną znajduje się w załącznikach nr 3 i 4 do Planu.

Zabytki archeologiczne są świadectwem historii osadnictwa i źródłem wspólnej pamięci. Obszarami koncentracji stanowisk archeologicznych w województwie mazowieckim są: skupisko osad hutniczych na Równinie Błońskiej, Prawobrzeżne Mazowsze Płockie, Zlewisko Bzury, Pradolina Wisły, Dolina Narwi, Dolina Bugu, Dolina Pilicy, stanowiska rozproszonego osadnictwa na Mazowszu prawobrzeżnym wzdłuż małych rzek, Wysoczyzna Rawska, okolice Sierpca, Gostynina, Ciechanowa, Radomia i Solca n/Wisłą, obszar od Starej Błotnicy do Przysuchy oraz obszar od Orońska do Iłży. Zgrupowanie bardzo cennych stanowisk archeologicznych pochodzących z różnych epok znajduje się w dolinach rzek Orz i Orzyc. Występujące w okolicach Sochaczewa i Błonia skupisko osad hutniczych jest pozostałością (istniejącego pomiędzy II wiekiem p.n.e. a II wiekiem n.e.) drugiego co do wielkości ośrodka hutnictwa żelaza w Europie. Tradycje starożytnego hutnictwa widoczne są także w południowej części województwa na obszarze historycznej Małopolski w rejonie rzek Kamiennej, Radomki i Iłżanki. Kontynuacją tych tradycji był najstarszy w Polsce zespół ośrodków przemysłowych – *Staropolski Okręg Przemysłowy*.

Do interesujących zabytków archeologicznych należą także cmentarzyska z kręgami kamiennymi w miejscowościach: Rostki, Brzeźno, Cichowo-Ożumiech, Rogowo Folwark. Unikatowymi zabytkami są: miejsce kultu słowiańskiego w Radzikowie (gm. Czerwińsk), grodziska w Brudzeniu, Sypniewie, Kampinosie, Mokrzku, Proboszczewicach, Suroszewie i Zakroczymiu.

Zasoby zabytków ruchomych gromadzone są przede wszystkim w placówkach muzealnych, z których wiele mieści się w obiektach zabytkowych np.

w Warszawie: w *Zamku Królewskim, Łazienkach Królewskich, Pałacu w Wilanowie, Królikarni, Pałacu Rzeczypospolitej.* Poza stolicą w budynkach zabytkowych zlokalizowane są m.in.: *Muzeum Mazowieckie w Płocku*, *Muzeum Zbrojownia w Liwie, Muzeum Wsi Radomskiej, Muzeum Instrumentów Ludowych w Szydłowcu, Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie, Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu, Muzeum Witolda Gombrowicza we Wsoli*. Województwo mazowieckie zajmuje drugie miejsce pod względem liczby decyzji dotyczących wpisów zabytków ruchomych do rejestru oraz miejsce czwarte pod względem liczby obiektów. Największą grupę zabytków ruchomych figurujących w rejestrze stanowią elementy wyposażenia świątyń.

Krajobrazy kulturowe

Krajobraz jest ważnym komponentem dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, a formą jego ochrony jest **park kulturowy, którego utworzenie** należy do kompetencji samorządów gminnych. Dotychczas na terenie województwa mazowieckiego utworzono trzy parki kulturowe: *Park Kulturowy Ossów Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 Roku, Wilanowski Park Kulturowy* oraz *Park Kulturowy Stary Radom.*

Na podstawie ekspertyzy *Możliwości wdrożenia Europejskiej Konwencji Krajobrazowej i problem zachowania dziedzictwa kulturowego poprzez kształtowanie krajowej polityki przestrzennej – rekomendacje do KZPK*[89]**–do najcenniejszych krajobrazów w województwie mazowieckim, posiadających rangę międzynarodową zaliczono:** (Mapa Z.39. *Dziedzictwo kulturowe*)

- Warszawa: wpisane na listę UNESCO historyczne centrum miasta wraz z Traktem Królewskim i Wilanowem, Cytadela Warszawska; Zespół Stacji Filtrów Lindleya (pomnik historii); Zespół Zabytkowych Cmentarzy Wyznaniowych na Powązkach; Marszałkowska Dzielnica Mieszkaniowa;
- Modlin (Nowy Dwór Mazowiecki) – Twierdza Modlin;
- Kampinoski Park Narodowy.

Do krajobrazów o randze krajowej zaliczono:

- Warszawa: Ogród Saski z Grobem Nieznanego Żołnierza; Krajobraz Skarpy Warszawskiej z zespołami i założeniami historycznymi; Żyrardów: XIX-wieczna Osada Fabryczna (pomnik historii);
- Płock: historyczne centrum miasta;
- Żelazowa Wola: zespól dworsko-parkowy związany z osobą Fryderyka Chopina;
- Brochów: Kościół obronny św. Andrzeja;
- Czerwińsk: zespół historyczny z opactwem Kanoników Regularnych;
- Góra Kalwaria – Czersk: krajobraz osiedleńczy i pielgrzymkowy;
- Iłża – Sienno – fragment krajobrazu Doliny Kamiennej;
- Kurpie (Myszyniec, Kadzidło, Łyse): krajobraz osiedleńczy puszczański;
- Liw: krajobraz osiedleńczy – Zamek Książąt Mazowieckich i dwór;
- Ossów: krajobraz Bitwy Warszawskiej 1920r.(park kulturowy);
- Solec n/Wisłą: krajobraz osiedleńczy wiślany;
- Wyszogród: krajobraz osiedleńczy (holenderski).

[89] sporządzona przez Zespół w składzie: prof. PK dr hab. inż. arch. Zbigniew Myczkowski, Roman Marcinek i Andrzej Siwek

Pełna lista krajobrazów wymagających ochrony została przedstawiona w załączniku nr 5 do *Planu*.

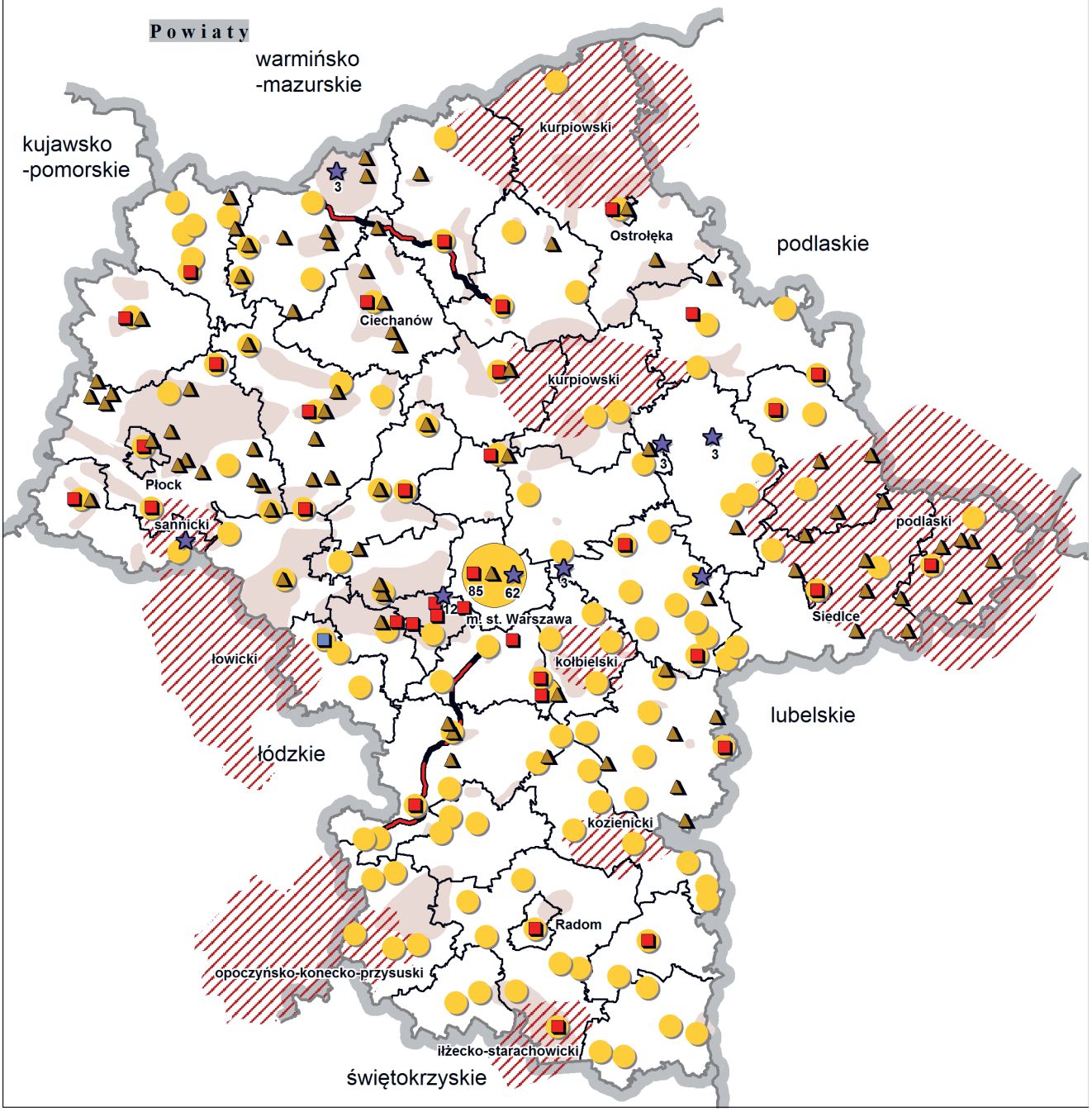
Podstawowym problemem degradacji przestrzeni kulturowej jest niespójność prawa i systemu planowania przestrzennego oraz niedostateczne wykorzystanie ustawowych narzędzi zarządzania krajobrazem kulturowym (w ustaleniach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz planach miejscowych, a przede wszystkim poprzez tworzenie parków kulturowych). Brak przyjętych jednolitych kryteriów delimitacji najcenniejszych krajobrazów kulturowych uniemożliwia budowanie spójnego, w skali kraju, systemu ich ochrony.

Miasta historyczne

Na terenie województwa mazowieckiego, w jego aktualnych granicach, znajduje się **131 miast historycznych**[90]**,** wykaz miast historycznych przedstawiono w załączniku nr 2 do Planu. Większość z nich utrzymała swój status także obecnie (chociaż niekiedy z przerwami). Pod względem własności w strukturze miast historycznych przeważają miasta prywatne, na drugim miejscu są miasta królewskie/książęce.(Mapa Z.40. *Dziedzictwo kulturowe – wybrane elementy*)

Większość najważniejszych i najcenniejszych miast historycznych pochodzi z najwcześniejszej fazy urbanizacji (średniowiecza). Należą do nich: Warszawa, Płock, Radom, Pułtusk, Sierpc, Iłża, Maków Mazowiecki i Zakroczym. Szczególne znaczenie dla dziedzictwa regionu mają także miasta pochodzące z późniejszych okresów: Siedlce, Szydłowiec, Ostrołęka, Góra Kalwaria, Węgrów. Wśród miejscowości, które wprawdzie utraciły prawa miejskie, ale nadal reprezentują wysokie walory historyczne i przestrzenne wyróżniają się Czersk, Czerwińsk i Maciejowice. Wybitnym przykładem urbanizacji z przełomu XIX i XX wieku jest Żyrardów stanowiący dobre świadectwo polskich tradycji przemysłowych, wiążącą fabrykę z kolonią mieszkaniową. Początek ubiegłego wieku to również rozwój idei budowy miast-ogrodów. Do świadectw tego dziedzictwa kulturowego należą m.in.: Podkowa Leśna, Milanówek, Konstancin-Jeziorna, Rybienko Leśne, Ostrówek oraz założenia miast ogrodów: Soplicowo, Śródborów, Józefów położone w tzw. paśmie otwockim. Miejscowości pasma otwockiego z zachowaną drewnianą zabudową pensjonatową i willową posiadają duże znaczenie dla dziedzictwa kulturowego regionu.

[90] W oparciu o zapisy Międzynarodowej Karty odnowy Miast Historycznych ICOMOS przyjęto, że pojęcie miast historycznych odnosi się do zespołów i jednostek osadniczych, które obecnie posiadają status miast lub w przeszłości były miastami i odzwierciedlają wartości charakterystyczne dla tradycyjnych struktur miejskich. Przy ustalaniu wykazu miast historycznych na potrzeby niniejszego opracowania wykorzystano opracowanie *Makroregion warszawski. Osadnictwo miejskie i struktura funkcjonalna – uwarunkowania historyczne i kulturowe*, wykonane pod kierunkiem prof. T. Zarębskiej i opublikowane w periodyku Mazowsze 1994/2 nr 3.

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Dziedzictwo kulturowe - wybrane elementy

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

- miasta historyczne (wg wykazu w załączniku)
- układy urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków
- układ ruralistyczny wpisany do rejestru zabytków
- trasy kolei dojazdowych wpisanych do rejestru zabytków
- grodziska
- skupiska stanowisk archeologicznych
- regiony etnograficzne
- obszary i obiekty uznane za dobra kultury współczesnej
- 2 liczba obiektów (> 1)

Źródło: Opracowanie MBPR z wykorzystaniem danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa i Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie – Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ślady **historycznego osadnictwa wiejskiego** na terenie województwa mazowieckiego zachowały się w mniejszym stopniu niż osadnictwa miejskiego. Wynika stąd pilna potrzeba ochrony zasobów tradycyjnego osadnictwa wiejskiego jako elementu systemu rozplanowania i lokowania wsi, świadczącego o ciągłości historycznej i kulturowej tych terenów. W strukturach historycznego osadnictwa wiejskiego na terenie województwa mazowieckiego dominują rzędówki, wsie przydrożne (stanowiące mazowiecką odmianę ulicówki), wsie wielodrożne i rozproszone.

Na wyróżnienie i szczególną ochronę zasługują wsie osadnictwa „olęderskiego" leżące wzdłuż Wisły, Bugu i Narwi. Najlepiej zachowane wsie reprezentujące ten typ kolonizacji występują nad Wisłą między Śladowem a Nowym Dworem Mazowieckim oraz w bezpośredniej bliskości koryta Wisły na terenach gmin Słubice, Gąbin, Iłów, Bodzanów, Mała Wieś, Wyszogród.

Specyficznym elementem występującym na Mazowszu są przysiółki związane z osadnictwem drobnoszlacheckim. Największe skupiska osadnictwa drobnoszlacheckiego znajdowały się na Prawobrzeżnym Mazowszu, w okolicach Ciechanowa, Przasnysza, Makowa Mazowieckiego i Nura.

Przemiany zachodzące na współczesnej wsi powodują nieodwracalne zmiany krajobrazów kulturowych tradycyjnego osadnictwa wiejskiego przystającego do warunków geograficznych i tradycji etnicznych.

Podstawowym zagrożeniem historycznych centrów miast i wsi jest nadmierna presja urbanistyczna oraz sposób zagospodarowania i kształtowanie nowej zabudowy w sposób obcy dla tradycji i tożsamości miejsc.

Tożsamość regionalna

Podstawę procesu budowania tożsamości regionalnej w województwie stanowi różnorodność kulturowa regionu i wzmocnienie tożsamości lokalnych, religijnych, etnicznych. Ważnym działaniem staje się kreowanie sieci ośrodków osadzonych w środowiskach lokalnych. Jako ośrodki budowania tożsamości kulturowej regionu wskazano następujące miejscowości: Brochów, Brok, Chlewiska, Ciechanów, Czarnolas, Czersk, Czerwińsk, Góra Kalwaria, Iłża, Kadzidło, Korczew, Kozienice, Liw, Łyse, Maciejowice, Modlin, Myszyniec, Niepokalanów, Opinogóra, Orońsko, Ostrołęka, Otwock, Płock, Przysucha, Pułtusk, Radom, Sanniki, Siedlce, Sierpc, Solec nad Wisłą, Sucha, Sycyna, Szydłowiec, Ślężany, Warszawa, Węgrów, Wyszków, Wyszogród, Zwoleń, Żelazowa Wola, Żyrardów.

Delimitacja tych ośrodków została dokonana przy założeniu, że tożsamość ma charakter wielowymiarowy i wieloaspektowy. Biorąc pod uwagę perspektywę etnograficzną, której wyznacznikami są między innymi strój, zwyczaje, obyczaje oraz dialekt, gwara lokalna wskazano m.in. Myszyniec, Kadzidło i Łyse. Z innych przesłanek wynikało wyznaczenie ośrodków w Żelazowej Woli, Sannikach i Brochowie. Miejscowości te odgrywają szczególną rolę w życiu kulturalnym regionu ze względu na osobę Fryderyka Chopina. Międzynarodową rolę Żelazowej Woli na arenie regionalnej i krajowej mogą „wspomagać" Sanniki i Brochów. Podobnie Czarnolas, Sycyna i Zwoleń związane są z postacią Jana Kochanowskiego. Dziedzictwo kulturowe wspólnot religijnych stanowiło podstawę wskazania np. Góry Kalwarii. Z kolei wiele z wymienionych miejscowości pełniło w historii i/lub

pełni obecnie istotną rolę w życiu kulturalnym regionu np. Płock, Pułtusk, Ciechanów, Czersk.

Elementem dziedzictwa kulturowego regionu, mającym duże znaczenie dla kształtowania tożsamości lokalnej i regionalnej, jest dziedzictwo kultury ludowej. Pielęgnowanie odrębności i kultywowanie tradycji lokalnych wpisuje się w światowe tendencje dotyczące poszanowania i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego m.in. na płaszczyźnie lokalnej. W aktualnych granicach województwa mazowieckiego znajdują się regiony etnograficzne z terenu historycznego Mazowsza: łowicki (a właściwie jego niewielką część), dwa regiony kurpiowskie (Puszczy Białej i Puszczy Zielonej), podlaski, sannicki, kobielski oraz region Urzecza (urzycki).

O różnorodności kulturowej świadczą także regiony historycznej Małopolski położone obecnie w województwie mazowieckim: kozienicki oraz fragmenty opoczyńsko-przysuskiego i iłżecko-starachowickiego.

Dziedzictwo kultury ludowej oraz identyfikacja mieszkańców z ich „małymi ojczyznami" służą budowaniu świadomości odrębności kulturowej oraz wpływają na kształtowanie tożsamości lokalnej i regionalnej. Elementy tradycji ludowej takie jak obrzędy, budownictwo, rękodzieło, folklor są również ważnym elementem produktu turystycznego.

Elementem dziedzictwa kulturowego regionu jest również architektura wernakularna, wywodząca się z lokalnych tradycji budowlanych i mocno zakorzeniona w krajobrazie. Budownictwo ludowe cechuje bogactwo form architektonicznych, stanowiące świadectwo kunsztu twórców. Dotyczy to zarówno budynków w zagrodach wiejskich (chałupy, spichlerze, stodoły, chlewy), jak i związanych z działalnością gospodarczą (młyny wodne, wiatraki, kuźnie) oraz kościołów i budynków użyteczności publicznej (remizy, karczmy). **Współczesna zabudowa na terenach wiejskich ma niewiele wspólnego z lokalną tradycją budowlaną.** Tradycyjne budownictwo ludowe można głównie oglądać w skansenach, (np. Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu) do których przenoszone są najbardziej charakterystyczne przykłady architektury ludowej. Tylko nieliczne zabytki budownictwa ludowego pozostały w miejscu swojego powstania.

Ważnym elementem dziedzictwa kulturowego regionu są także **miejsca związane z walkami narodowo-wyzwoleńczymi**: Powstania Listopadowego (np. Reduta Ordona), Styczniowego, walk Legionów oraz walk z okresu wojny z 1920 roku i obu wojen światowych. Do miejsc zasługujących na szczególną uwagę należą pola bitew: Maciejowice, Mława, Raszyn, Dęby Wielkie, Radzymin – Ossów (w ramach Bitwy Warszawskiej), Brochów – Sochaczew, Magnuszew. W wielu z nich organizowane są widowiska i inscenizacje walk i bitew. Do najbardziej znanych należą: inscenizacja Bitwy nad Bzurą, Bitwa pod Ostrołęką i bitwa pod Pułtuskiem (obie wymienione na paryskim Łuku Triumfalnym wśród 174 bitew czasów rewolucji i cesarstwa), Ossów – inscenizacja bitwy warszawskiej z 1920 roku inscenizacja bitwy pod Mławą.

Ochrona przestrzeni kulturowej w okresie dynamicznego rozwoju gospodarczego i niedostatecznie kontrolowanej urbanizacji, jest zadaniem niezwykle ważnym. Czynnikiem utrudniającym zarządzanie środowiskiem kulturowym jest dosyć powszechne traktowanie ochrony dziedzictwa w kategoriach konfliktogennych, jako problemu ograniczającego dysponowanie prywatną i publiczną własnością. Kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych pozwoli na stymulowanie wykorzystania dziedzictwa kulturowego w rozwoju turystyki kulturowej i kreowanie produktów turystycznych.

Kwestią niezwykle ważną jest zwiększenie udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji dotyczących wykorzystania potencjału dziedzictwa oraz w procesie zarządzania jego zasobami, identyfikacja mieszkańców z „małymi ojczyznami", a przez nie z całym regionem i z dziedzictwem narodowym.

Dobra kultury współczesnej

Obok obiektów uznanych za zabytki w przestrzeni województwa istnieje szereg elementów powstałych w latach powojennych, które z uwagi na posiadane wyjątkowe wartości estetyczne, funkcjonalne czy innowacyjne rozwiązania techniczne powinny zostać zachowane i objęte ochroną. Identyfikacja dóbr kultury współczesnej powinna służyć zachowaniu i ochronie dziedzictwa będącego dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń. *Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* nie precyzuje szczegółowych zasad ochrony tych dóbr, a jedynie nakłada na samorządy obowiązek uwzględniania w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wymagań ochrony dóbr kultury współczesnej (zarówno na etapie uwarunkowań, jak również na etapie ustalania zasad ochrony). Bazując jedynie na definicji ustawowej nie jest łatwo dokonać identyfikacji najbardziej wybitnych elementów stanowiących dorobek współczesnych pokoleń. Szczegółowe wyznaczenie dóbr kultury współczesnej odbywa się na poziomie lokalnym w studiach uwarunkowań i kierunkach zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W odpowiedzi na ankiety skierowane do samorządów gminnych otrzymano wykazy dóbr kultury współczesnej (z 8 gmin). Największą liczbę takich obiektów wskazano w Warszawie (46 obiektów i 16 obszarów) oraz w Piastowie (2 zespoły budowlane, 3 budynki, 7 pomników i tablic pamiątkowych). Pełny wykaz dóbr kultury współczesnej zawiera załącznik nr 6 do Planu.

Dla zachowania regionalnego dorobku współczesnych pokoleń szczególne znaczenie posiadają m.in. zespoły urbanistyczne w Warszawie: Bielany (II i III), Osiedle Sady Żoliborskie (I i II), Osiedle „Zatrasie", Osiedle „Serek Żoliborski", Muranów Północny(fragment), Osiedle Świętojerska/Koźla, Osiedle Długa/Schillera, Osiedle Bielańska, Ściana Wschodnia, Osiedle Szwoleżerów, WSM Rakowiec-Sanocka/Pruszkowska, Osiedle „Bruna", Osiedle „Wierzbno", Osiedle „Przyczółek Grochowski", „Osiedle Młodych".

Delimitacja dóbr kultury współczesnej napotyka trudności wynikające głównie z braku sprecyzowanych, jednakowych w skali kraju szczegółowych kryteriów oceny wartości obiektów pretendujących do tego miana[91], oraz braku szerszej akceptacji społecznej.

[91] Próbę stworzenia zestawu kryteriów oceny wartości współczesnych obiektów architektury i urbanistyki podjął Oddział Warszawski SARP. Do kryteriów tych zaliczono m.in.: nowatorstwo rozwiązań architektonicznych, przestrzennych i technicznych, zachowanie kontekstu i tradycji miejsca lokalizacji, status symboliczny, nagrody, wyróżnienia (jako forma uznania przez autorytety czy na forum opinii publicznej), wartości artystyczne, cechy indywidualne i unikatowe. Dodatkowo SARP przyjął kryterium okresu powstania zakładając, że do obiektów pretendujących do miana dóbr kultury współczesnej należy mieć pewien dystans czasowy (najlepiej co najmniej 20-letni).

9. OBSZARY NARAŻONE NA ZAGROŻENIA

Powodzie i zagrożenia ruchami masowymi

Zgodnie z obowiązującą nowelizacją ustawy *Prawo wodne* (Dz. U. z 2011 roku Nr 32, poz. 159 z późn. zm.), ochrona przed powodzią będzie prowadzona z uwzględnieniem nowych opracowań, stanowiących podstawę racjonalnego planowania przestrzennego na obszarach narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, tj. map zagrożenia powodziowego i map ryzyka powodziowego oraz planów zarządzania ryzykiem powodziowym. Mapy te zostaną sporządzone dla wszystkich rzek wskazanych we *Wstępnej Ocenie Ryzyka Powodziowego* (WORP) w dwóch etapach (I etap – do 22 grudnia 2013 roku). Określą one między innymi granice obszarów zagrożenia powodziowego, wartość potencjalnych strat oraz działania służące osiągnięciu celów zarządzania ryzykiem. W I etapie planistycznym powstaną mapy dla następujących rzek: Brok (km 0-6), Bug (km 0-557), Bzura (km 0-63), Czarna (km 0-10), Kamienna (km 0-120), Kanał Żerański (km 0-19), Łydynia (km 0-3), Mleczna (km 0-6), Narew (km 0-345), Nurzec (km 0-4), Okrzejka (km 0-40), Omulew (km 0-9), Orz (km 0-10), Orzyc (km 0-32), Pilica (km 0-278), Płonka (km 0-15), Radomka (km 0-62), Rawka (km 0-78), Rozoga (km 0-21), Rządza (km 0-25), Świder (km 0-12), Toczna (km 0-14), Utrata (km 0-77), Wilga (km 0-14), Wisła (km 260-627), Wkra (km 0-214) i Zagożdżonka (km 0-46).

Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi określone we *Wstępnej Ocenie Ryzyka Powodziowego* (WORP) obejmują obszary, na których istnieje znaczące ryzyko powodzi lub jest prawdopodobne wystąpienie znaczącego ryzyka powodzi. Wśród rzek województwa mazowieckiego, które zostały uwzględnione we wstępnej ocenie ryzyka, oprócz głównych cieków: Wisły, Bugu, Narwi, Pilicy i Bzury, które stwarzają największe zagrożenie niemal na całej swej długości, są także rzeki stanowiące lokalne zagrożenia. Wyznaczone w WORP obszary, nie zawierają precyzyjnego zasięgu obszarów zagrożonych powodzią, lecz wstępne ich zidentyfikowanie, w celu wyselekcjonowania rzek stwarzających zagrożenie powodziowe. Nie mogą być więc podstawą do prowadzenia polityki przestrzennej na obszarach zagrożenia powodziowego.

Podstawę do prowadzenia polityki przestrzennej na obszarach zagrożenia powodziowego stanowić będą mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego. Określą one zasięgi obszarów: szczególnego zagrożenia powodzią, o niskim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi (raz na 500 lat) lub na których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia ekstremalnego oraz obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku: przelania się wód przez koronę wału przeciwpowodziowego i zniszczenia bądź uszkodzenia wału przeciwpowodziowego lub budowli piętrzących.

Do czasu wykonania ww. map nadal obowiązują ustalenia opracowanych przez RZGW *Studiów dla potrzeb planów ochrony przeciwpowodziowej*. Studia te obejmują 51 rzek województwa mazowieckiego: Ada, Brok, Bug, Bzura, Czarna, Czarna Maleniecka, Długa, Drzewiczka, Iłżanka, Jeziorka, Kamienna, Kosówka, Krępianka, Liwiec, Łydynia, Mienia, Mleczna, Mogielanka, Narew, Nurzec, Okrzejka, Omulew, Orz, Orzyc, Osownica, Pilica, Pisia, Plewka, Płonka, Promnik, Radomka, Rakutówka, Rawka, Rokitnica, Rozoga, Rządza, Sierpienica, Skrwa Lewa, Skrwa Prawa, Sucha, Szkwa, Świder, Toczna, Utrata, Wilanówka, Wilga, Wisła, Wkra, Zagożdżonka, Zimna Woda i Zwolenka. (Mapa Z.41. *Obszary zagrożone powodzią i osuwiskami*). Określone w *Studiach* obszary bezpośredniego zagrożenia powodzią uznaje się za obszary szczególnego zagrożenia powodzią, na których obowiązują zakazy i ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z art. 88l ust.1 ustawy *Prawo wodne*.

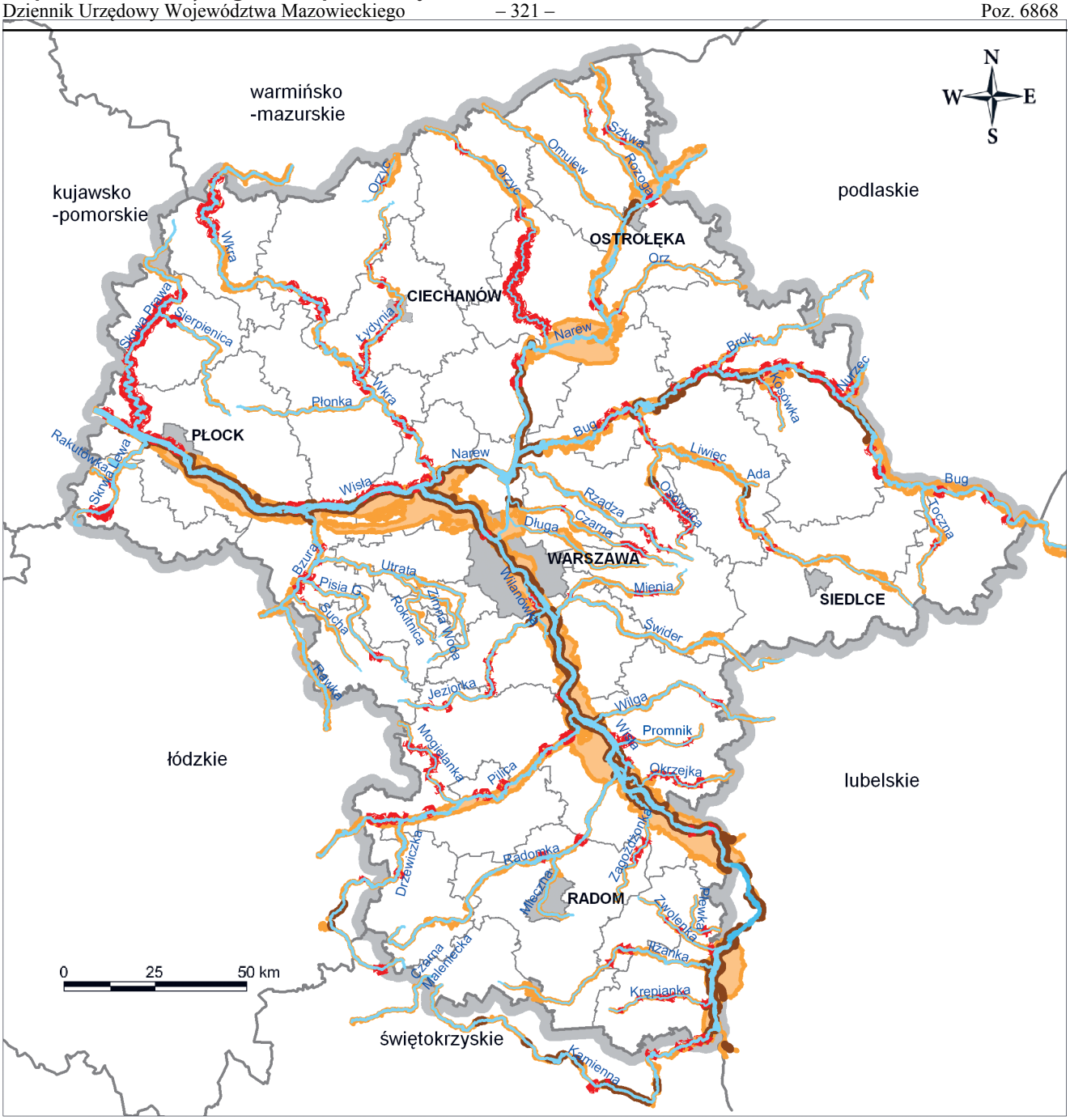
Do upowszechnienia i zwiększenia skuteczności ochrony przed powodzią przyczynić się może wdrażanie dobrych praktyk i stosowanie standardów urbanistycznych, głównie na obszarach o niskiej retencji i dużym potencjale do wezbrań lokalnych. Na obszarach o bardzo niskiej retencji[92] funkcja zapobiegania zagrożeniom powinna być nadrzędna w stosunku do innych sposobów zagospodarowania terenu.

Istotne zagrożenie dla ludzi, środowiska naturalnego, systemu transportowego oraz gospodarki stanowią osuwiska, które są skutkiem nagłego przemieszczenia mas ziemnych, powierzchniowej zwietrzeliny i mas skalnych podłoża. Cykliczność ich występowania jest ściśle związana z klimatem, szczególnie istotne znaczenie mają obfite opady obejmujące znaczne obszary. Do rozwoju osuwisk w znacznej mierze przyczynia się budowa geologiczna oraz działalność erozyjna rzek.

Na obszarze województwa mazowieckiego osuwiska powstają na zboczach dolin rzecznych, w szczególności Wisły, Narwi, Bugu, Skrwy. Najbardziej zagrożone odcinki w dolinie Wisły występują w Warszawie (okolice Starego Miasta) oraz w powiatach: płockim i piaseczyńskim. W powiecie płockim, uważanym za najsilniej zagrożony rozwojem ruchów masowych (na 1 km długości zbocza doliny Wisły przypadają 2 osuwiska), wszystkie rozpoznane osuwiska znajdują się na północnych zboczach doliny Wisły (ponad 80 osuwisk) oraz na zboczach jej większych dopływów: Skrwy, Słupianki, Mołtawy i Gawarki.

Istotnym narzędziem służącym do zarządzania zagrożeniami związanymi z ruchami masowymi jest projekt Systemu Osłony Przeciwosuwiskowej, który będzie miał za zadanie rozpoznanie, udokumentowanie i zidentyfikowanie możliwych osuwisk i innych terenów zagrożonych ruchami masowymi.

[92] Możliwości retencyjności zlewni Środkowej Wisły zostały ocenione w ekspertyzie TUP „Typologia terenów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi" (2012 r.) za pomocą wskaźnika CN, który dla obszarów o bardzo niskiej retencji przyjmuje wartość 86-90

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Obszary zagrożone powodzią i osuwiskami

wały przeciwpowodziowe

osuwiska

obszary zagrożone powodzią

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Mapy geośrodowiskowej Polski oraz Studium dla potrzeb ochrony przeciwpowodziowej sporządzonych przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej

Zagrożenia wystąpieniem poważnych awarii

Ryzyko wystąpienia awarii wynika m.in. z funkcjonowania instalacji do magazynowania materiałów i substancji niebezpiecznych, wykorzystywania ich w procesach technologicznych oraz ich transporcie (drogą, koleją, rurociągiem). Na terenie województwa mazowieckiego (stan na 31.06.2013 r.) zlokalizowanych było: 21 zakładów o dużym ryzyku, 31 zakładów o zwiększonym ryzyku oraz 160 pozostałych „potencjalnych sprawców poważnych awarii". Najwięcej zakładów dużego ryzyka znajduje się na terenie miasta Płock – 7 zakładów, oraz powiatu warszawskiego zachodniego – 4 zakłady (Mapa Z.42. *Zagrożenie wystąpienia poważnej awarii*).

Inne zagrożenia

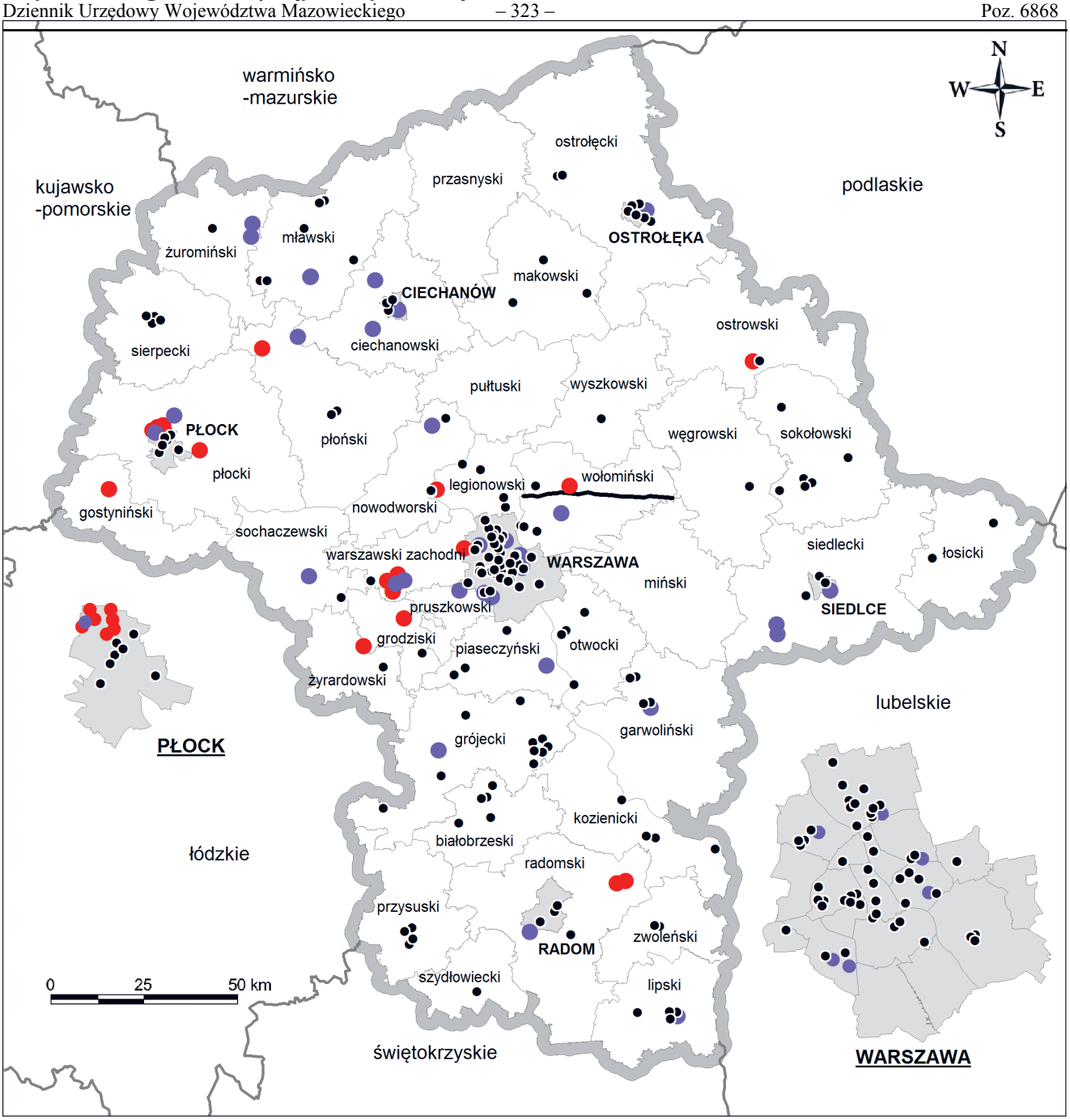
Występujące zanieczyszczenie wód (deficyt jakościowy) i tzw. niżówki w rzekach (latem) oraz notowane przekroczenia wartości normatywnych jakości powietrza i hałasu mogą stanowić ograniczenie dla rozwoju planowanych funkcji obszarów.

Okresowe zagrożenie deficytem wód powierzchniowych dotyczy funkcjonowania ekosystemów oraz rozwoju społeczno-gospodarczego (szczególnie w północnej i południowej części województwa). W województwie dominują obszary, w których zwiększanie retencji jest bardzo pożądane (wysoki priorytet) oraz korzystne (priorytet średni). Niski stopień retencji, mała dyspozycyjność wód powierzchniowych, okresowe susze meteorologiczne oraz notowane „obszary suszy hydrologicznej" to zjawiska wynikające m.in. braku urządzeń piętrzących (ograniczających odpływ wód wezbraniowych i roztopowych) oraz z niskiej lesistości regionu.

Utrzymujący się niezadowalający stan czystości wód powierzchniowych województwa jest wynikiem nierozwiązanych problemów gospodarki wodno-ściekowej oraz spływów zanieczyszczeń z terenów rolniczych i zurbanizowanych. Nadal występuje pogarszanie się stanu czystości rzek po przejęciu ścieków z aglomeracji miejskich. **Spływy powierzchniowe z terenów rolniczych zanieczyszczonych związkami biogennym (azot i fosfor) oraz środkami ochrony roślin w istotny sposób wpływają na pogorszenie jakości wód powodując eutrofizację oraz degradację wód stojących.** Na obszarze województwa mazowieckiego wyznaczono dziewięć obszarów szczególnie narażonych na zanieczyszczenia związkami azotu pochodzenia rolniczego (OSN)[93], obejmujących tereny intensywnej produkcji rolnej. OSN występują głównie w północno-zachodniej części województwa, w powiatach: ciechanowskim, płockim, gostynińskim i sierpeckim.

[93]Zgodnie z rozporządzeniem Nr 4/2012 Dyrektora RZGW w Warszawie z dnia 10 lipca 2012 r. (Dz. Urz. Woj. Maz. z dn. 26 lipca 2012 r., poz. 5626) w sprawie *określenia* wód powierzchniowych i podziemnych wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć, na terenie województwa mazowieckiego ustanowione zostały: OSN Wkra, OSN Skrwa Lewa, OSN Bzura, OSN Krępianka, OSN Bug od Tocznej do Broku, OSN Dopływy Narwi od Orzu do Pełty, OSN Prawostronne dopływy Zb. Włocławek, OSN Niestępówka i OSN Pniewnik.

Mapa Z.42. Zagrożenie wystąpienia poważnej awarii

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Zagrożenie wystąpienia poważnej awarii

- zakłady dużego ryzyka wystąpienia poważnej awarii
- zakłady zwiększonego ryzyka wystąpienia poważnej awarii
- zakłady stwarzające potencjalne ryzyko poważnej awarii

MAZOWIECKIE BIURO PLANOWANIA REGIONALNEGO W WARSZAWIE

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych z Państwowej Straży Pożarnej – stan na 31.06.2013 r.

10. BEZPIECZEŃSTWO i OBRONNOŚĆ

Tereny zamknięte

Tereny zamknięte, są to tereny o charakterze zastrzeżonym ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa, określone przez właściwych ministrów i kierowników urzędów centralnych.

Na obszarze województwa mazowieckiego występują tereny zamknięte, które zostały określone przez: Ministra Obrony Narodowej, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Komendanta Głównego Policji oraz Ministra Infrastruktury. Są to przede wszystkim tereny wojskowe, tereny przeznaczone na potrzeby innych służb, oraz tereny, przez które przebiegają linie kolejowe.

Wykaz wszystkich terenów zamkniętych w województwie mazowieckim zawierają załączniki nr 11 i 12 do *Planu*. Tereny zamknięte *Ministerstwa Obrony Narodowej* należą do 12 garnizonów[94] i zlokalizowane są przede wszystkim Warszawie i jej okolicach, ośrodkach regionalnych i subregionalnych, oraz ich okolicach, a także w miastach powiatowych:

- Wesoła – o powierzchni około 6004 ha, obejmuje większość terenów wojskowych dzielnicy Wesoła w granicach Warszawy oraz tereny położone w Sulejówku (powiat miński) i Zielonce (powiat wołomiński);
- m.st. Warszawa – tereny o powierzchni około 881 ha, położone w granicach Warszawy oraz w gminach: Stare Babice, Izabelin (powiat warszawski zachodni), Brwinów, Michałowice, Raszyn (powiat pruszkowski), Celestynów (powiat otwocki);
- Kazuń – tereny o powierzchni około 763 ha, położone w gminach: Czosnów, Nowy Dwór Mazowiecki, Pomiechówek (powiat nowodworski), Nowy Duninów (powiat płocki), m. Płock;
- Sochaczew – tereny o powierzchni około 698 ha, położone w gminach: Sochaczew i Teresin (powiat sochaczewski) oraz Puszcza Mariańska (powiat żyrardowski), Żabia Wola i Grodzisk Mazowiecki (powiat grodziski);
- Mińsk Mazowiecki – tereny o powierzchni około 520 ha, położone w Pilawie (powiat garwoliński) i Mińsku Mazowieckim oraz w gminach: Mińsk Mazowiecki i Jakubów (powiat miński);
- Radom – tereny o powierzchni około 345 ha, położone w granicach: m. Radom oraz w gminach: Jedlnia-Letnisko i Gózd (powiat radomski);
- Zegrze – tereny o powierzchni około 281 ha, położone w gminach: Legionowo, Nieporęt, Serock, Wieliszew (powiat legionowski);
- Siedlce – tereny o powierzchni około 53 ha, położone w granicach: m. Siedlce oraz gminy Siedlce (powiat siedlecki);
- Ostrów Mazowiecka – tereny o powierzchni około 153 ha, położone w Ostrołęce i Wyszkowie oraz w gminie Ostrów Mazowiecka;
- Przasnysz – tereny o powierzchni około 77 ha, położone w miastach: Ciechanów i Przasnysz oraz w gminie Krzywonoga Mała (powiat przasnyski);
- Dęblin (woj. lubelskie) – obejmuje tereny o powierzchni około 128 ha, położone na terenie gmin: Sieciechów (powiat kozienicki) i Trojanów (powiat garwoliński);

[94]Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 25 kwietnia 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie utworzenia garnizonów oraz określenia zadań, siedzib i terytorialnego zasięgu właściwości ich dowódców

- Grójec – tereny o powierzchni około 78 ha tereny, położone na terenie gminy Grójec.

Ze względu na lokalizację terenów zamkniętych, podlegają one silnej presji urbanizacyjnej z jednej strony, a z drugiej zlokalizowane są w obszarach chronionego krajobrazu. Niejasność przepisów dotyczących wyznaczania stref wokół tych terenów oraz brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego utrudnia funkcjonowanie terenów zamkniętych i ich stref. Prowadzi to do kolizji przestrzennych spowodowanych brakiem wyraźnie zaznaczonej linii rozdzielającej „funkcje wojskową" od terenów zabudowy.

Infrastruktura krytyczna – przedsiębiorcy o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym

Infrastruktura krytyczna stanowi oddzielny zasób infrastruktury dla ciągłości i funkcjonowania bezpieczeństwa państwa, zapewniając ciągłość dystrybucji usług za które odpowiada państwo. Dotyczy to przede wszystkim dostaw energetyki: paliw płynnych dla sektora transportowego oraz energii elektrycznej dla zakładów produkcyjnych, których działalność jest niezbędna dla elementarnego bezpieczeństwa państwa, organów administracji publicznej, instytucji i przedsiębiorców. Szczególne znaczenie gospodarczo-obronne posiada 66 mazowieckich przedsiębiorców.

Zgodnie z rozporządzeniem *Rady Ministrów z dnia 4 października 2010 r. w sprawie wykazu przedsiębiorców o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym*, ze zmianami wprowadzonymi rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 9 października 2012 r. w województwie mazowieckim, są to:

- PGE Energia Odnawialna S.A. w Warszawie;
- Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A. w Konstancinie-Jeziornej;
- ENERGA Elektrownie Ostrołęka S.A. w Ostrołęce;
- ENEA Wytwarzanie S.A. w Świerżach Górnych;
- Bumar Żołnierz S.A. w Warszawie;
- Fabryka Broni „Łucznik" – Radom Sp. z o.o. w Radomiu;
- Bumar Sp. z o.o. w Warszawie;
- WB Electronics S.A. w Ożarowie Mazowieckim;
- EADS PZL „WARSZAWA-OKĘCIE" w Warszawie;
- Zakłady Produkcji Specjalnej Sp. z o.o. w Pionkach;
- Instytut Lotnictwa w Warszawie;
- Bumar Elektronika S.A. w Warszawie;
- Instytut Przemysłu Organicznego w Warszawie;
- CENZIN Sp. z o.o. w Warszawie;
- RWE STOEN Operator Sp. z o.o. w Warszawie;
- Polski Koncern Naftowy ORLEN S.A. w Płocku;
- Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych „Przyjaźń" S.A. w Płocku;
- Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A. w Warszawie;
- Operator Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. w Warszawie;
- System Gazociągów Tranzytowych EUROPOL GAZ S.A. w Warszawie;
- GATX Rail Poland Sp. z o.o. w Warszawie;
- Operator Logistyczny Paliw Płynnych Sp. z o.o. w Płocku;
- Telewizja Polska S.A. w Warszawie;
- Polskie Radio S.A. w Warszawie;

- Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych S.A. w Warszawie;
- Zakład Unieszkodliwiania Odpadów Promieniotwórczych – Przedsiębiorstwo Państwowe w Otwocku-Świerku;
- Ship-Service S.A. w Warszawie;
- BUDIMEX S.A. w Warszawie;
- Bilfinger Berger Budownictwo S.A. w Warszawie;
- SKANSKA S.A. w Warszawie;
- STRABAG Sp. z o.o. w Pruszkowie;
- PKP INTERCITY S.A. w Warszawie;
- PKP INFORMATYKA Sp. z o.o. w Warszawie;
  POLSKIE KOLEJE PAŃSTWOWE w Warszawie;
- PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w Warszawie;
- PKP CARGO S.A. w Warszawie;
- PKP Energetyka S.A. w Warszawie;
- TK Telkom Sp. z o.o. w Warszawie;
- Przedsiębiorstwo Napraw Infrastruktury Sp. z o.o. w Warszawie;
- Polskie Linie Lotnicze „LOT” S.A. w Warszawie;
- Polska Agencja Żeglugi Powietrznej (PAŻP) w Warszawie;
- Przedsiębiorstwo Państwowe „Porty Lotnicze” w Warszawie;
- Warszawskie Przedsiębiorstwo Mostowe „MOSTY” S.A. w Warszawie;
- POLKOMTEL S.A. w Warszawie;
- Polska Telefonia Cyfrowa S.A. w Warszawie;
- Polska Telefonia Komórkowa Centertel Sp. z o.o. w Warszawie;
- Telekomunikacja Polska S.A. w Warszawie;
- NETIA S.A. w Warszawie;
- EXATEL S.A. w Warszawie;
- TTcomm S.A. w Mińsku Mazowieckim;
- Poczta Polska S.A. w Warszawie;
- Wojskowe Zakłady Lotnicze Nr 4 S.A. w Warszawie;
- Wojskowe Zakłady Elektroniczne S.A. w Zielonce;
- Wojskowe Zakłady Łączności Nr 1 S.A. w Zegrzu;
- Wojskowe Centralne Biuro Konstrukcyjno-Technologiczne S.A. w Warszawie;
- Wojskowy Instytut Chemii i Radiometrii w Warszawie;
- Wojskowy Instytut Techniki Pancernej i Samochodowej w Sulejówku;
- Wojskowy Instytut Techniczny Uzbrojenia w Zielonce;
- Wojskowy Instytut Łączności w Zegrzu;
- Instytut Techniczny Wojsk Lotniczych w Warszawie;
- Warszawskie Zakłady Farmaceutyczne Polfa S.A. w Warszawie;
- Gedeon Richter Polska Sp. z o.o. w Grodzisku Mazowieckim;
- Tarchomińskie Zakłady Farmaceutyczne „Polfa” S.A. w Warszawie;
- KRKA Polska Sp. z o.o. w Warszawie;
- Wytwórnia Surowic i Szczepionek BIOMED Sp. z o.o. w Warszawie;
- Fabryka Aparatury Rentgenowskiej i Urządzeń Medycznych FARUM S.A. w Warszawie.

Kolejowe tereny zamknięte dotyczą obszarów – działek położonych przy liniach kolejowych, które ze względów społecznych, obronnych lub ekologicznych mają znaczenie państwowe, przyjęte na podstawie *rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 kwietnia 2013 r. w sprawie wykazu linii kolejowych o znaczeniu państwowym (Dz. U. poz. 569).*

11. POWIĄZANIA WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO Z WOJEWÓDZTWAMI SĄSIEDNIMI

Z województwem kujawsko-pomorskim

Bezpośrednie powiązania pomiędzy województwami zapewniają dwie drogi krajowe: planowana droga ekspresowa S 10 i 62, drogi wojewódzkie nr: 265, 539, 541, 559, 560, 562, 563, a także drogi powiatowe i gminne. Głównym problemem układu drogowego są ich niskie parametry techniczne. **Połączenie kolejowe** stanowią dwa odcinki linii kolejowej nr 33 z Kutna do Brodnicy: o znaczeniu państwowym Kutno – Płock i lokalny Płock – Sierpc –Brodnica (obecnie ruch pasażerski odbywa się pomiędzy Płockiem, a Sierpcem) oraz linia nr 27 Nasielsk – Sierpc – Toruń o znaczeniu państwowym.

W zakresie ponadlokalnych systemów energetycznych powiązania dotyczą przede wszystkim przebiegu przez obszar obu województw międzynarodowych, tranzytowych systemów paliw płynnych i gazowych z Rosji do Niemiec: ropociągu ”Przyjaźń” z odgałęzieniem Płock – Gdańsk oraz gazociągu tranzytowego „Jamał”. Istnieją także powiązania międzyregionalne w krajowych systemach przesyłowych paliw i energii realizowane gazociągami wysokiego ciśnienia: Rembelszczyzna (k/Warszawy) – Gustorzyn (k/Włocławka) i Gustorzyn (k/Włocławka) – Leśniewice (k/Gostynina), rurociągiem produktów naftowych Płock – Nowa Wieś Wielka (k/Bydgoszczy) – Rejowiec (województwo wielkopolskie), rurociągiem etylenu Płock – Włocławek oraz liniami elektroenergetycznymi: 400 kV Płock – Grudziądz i 220 kV Pątnów (województwo wielkopolskie) – Płock – Mory, która przez teren województwa kujawsko-pomorskiego przebiega jedynie tranzytowo.

Powiązania pomiędzy województwami mazowieckim i kujawsko-pomorskim tworzą także tereny przyrodnicze w tym objęte ochroną prawną: Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy, Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy, obszar Natura 2000 Ostoja Lidzbarska, a także obszary chronionego krajobrazu – Nadwiślański, Międzyrzecze Skrwy i Wkry, Przyrzecze Skrwy Prawej, Źródła Skrwy oraz Jezioro Skępskie. Powiązania tworzy również Leśny Kompleks Promocyjny Lasy Włocławsko-Gostynińskie oraz system ciągów przyrodniczych związany głównie z dolinami rzecznymi, w tym doliną rzeki Wisły, Drwęcy i Skrwy oraz dużymi kompleksami leśnymi (Lasy Lidzbarskie, Lasy Gostynińsko-Włocławskie). Wspólny obszar uwarunkowań stanowi ochrona wód podziemnych, w szczególności Głównych Zbiorników Wód Podziemnych: nr 220 „Pradolina rzeki Środkowa Wisła” i nr 214 „Zbiornik Działdowo”, nr 225 „Zbiornik międzymorenowy Chotcza – Łanięta”.

Walory przyrodnicze oraz wartości kulturowe sprzyjają wzmocnieniu powiązań turystycznych, szczególnie w zakresie turystyki kulturowej w oparciu o szlak kulturowy – *Europejski Szlak Gotyku Ceglanego*, na terenach położonych wzdłuż Wisły i Skrwy(na rzekach tych funkcjonują szlaki wodne) oraz na pojezierzu Gostynińskim, na których rozwija się głównie turystyka wypoczynkowa, przyrodnicza i kwalifikowana oraz uzdrowiskowa na bazie wód geotermalnych. Powiązania kulturowe dotyczą historycznego osadnictwa nadwiślańskiego od Płocka do Nieszawy oraz tradycji Ziemi Dobrzyńskiej.

Wspólne powiązania dotyczą także Wisły w zakresie wykorzystania jej potencjału transportowego oraz działań służących poprawie ochrony przeciwpowodziowej.

Z województwem lubelskim

Międzywojewódzkie połączenia drogowe realizowane są za pośrednictwem sześciu dróg krajowych: nr 2, nr 12 (planowaną ekspresową S12), nr 17 (S17), nr 19 (S19), nr 48, nr 63, nr 76; dróg wojewódzkich nr 698, 738, 747, 801, 803, 807, a także planowaną autostradą A2. **Połączenia kolejowe** stanowią: linia nr 2 (E20) Kunowice – Warszawa – Terespol, nr 7 (E28) Warszawa – Lublin – Dorohusk, nr 26 Radom – Dęblin. Linia nr 12 (CE20) Pilawa – Łuków stanowi odcinek towarowej obwodnicy kolejowej dla Warszawy.

Powiązania systemów infrastruktury energetycznej związane są przede wszystkim z przesyłem gazu importowanego z Rosji oraz energii elektrycznej z elektrowni „Kozienice". Główne powiązania realizują gazociągi wysokiego ciśnienia: Hołowczyce (pow. łosicki) – Wronów (k/Puław),Wronów – Rembelszczyzna (k/Warszawy), Gończyce (k/Garwolina) – Łuków – Siedlce oraz linie elektroenergetyczne: 400 kV Kozienice – Lublin, 220 kV Kozienice – Puławy, 220 kV Rożki k/Radomia – Puławy. Dodatkowo regiony powiązane są dwoma tranzytowymi liniami elektroenergetycznymi: 400 kV Kozienice – Ostrowiec Świętokrzyski i 220 kV Kozienice – Siedlce (obecnie pracuje pod napięciem 110 kV) przebiegającymi przez obszar województwa lubelskiego. Na poziomie sieci dystrybucyjnych 110 kV powiązania realizowane są przez linie: Zwoleń – Bronowice, Sobolew – Ryki, Kozienice – Stoczek Łukowski, Łosice – Biała Podlaska, Hołowczyce – Biała Podlaska, Hołowczyce – Janów Podlaski.

W zakresie cennych walorów przyrodniczych łączących tereny sąsiadujących województw najważniejsze powiązania obejmują przede wszystkim doliny rzek: Wisły i Bugu oraz najcenniejsze przyrodniczo kompleksy leśne tj. parki krajobrazowe: Podlaski Przełom Bugu, Kazimierski Park Krajobrazowy i Wrzelowiecki Park Krajobrazowy; obszary chronionego krajobrazu: Łukowski, Nadwiślański, Chodelski, Solec nad Wisłą, Dolina rzeki Zwolenki i Pradolina Wieprza oraz obszary Natura 2000: „Dolina Środkowej Wisły", „Dolina Dolnego Bugu", „Dolina Liwca", „Lasy Łukowskie", „Małopolski Przełom Wisły", „Ostoja Nadbużańska", „Dąbrowy Seroczyńskie", „Dolina Zwolenki", „Przełom Wisły w Małopolsce", „Podebłocie", „Bagna Orońskie" i „Dolina Kamiennej". Zakres ochrony i racjonalnego użytkowania dotyczy również użytkowania wód podziemnych, w tym Głównych Zbiorników Wód Podziemnych: nr 222 „Dolina środkowej Wisły (Warszawa– Puławy), nr 223 „Zbiornik międzymorenowy rzeki górny Liwiec", nr 224 „Subzbiornik Podlasie", nr 405 „Niecka radomska", nr 215A „Subniecka Warszawska – część centralna", nr 215 „Subniecka Warszawska" i nr 406 „Niecka lubelska".

Istnieją także powiązania turystyczne, szczególnie w zakresie turystyki przyrodniczej i kwalifikowanej, rozwijające się w oparciu o szlaki turystyczne związane z walorami przyrodniczo-kulturowymi terenów wzdłuż Bugu – m.in. Nadbużański Szlak Pieszy i Nadbużański Szlak Rowerowy oraz wzdłuż Wisły – szlaki rowerowe: „Żółwia i Dinozaura" w okolicy Janowca i Solca nad Wisłą oraz Bursztynowy i szlak pieszy Mniszew – Janowiec.

Z województwem łódzkim

Powiązania komunikacyjne opierają się głównie na dwóch europejskich korytarzach transportowych: Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa, z autostradą A2 na odcinku Stryków – Konotopa i szóstym Gdańsk – Warszawa/Łódź – Katowice – Żylina – Breclav z drogą krajową nr 8 (planowaną ekspresową S8). Układ ten uzupełniają drogi krajowe: nr 12 (S12) Radom – Lublin oraz nr 2, 48, 60 i 70 oraz drogi wojewódzkie: nr 581, 583, 584, 705, 707, 725, 728. Wzmocnienie powiązań pomiędzy województwami i dwoma aglomeracjami zapewnia również **sieć kolejowa** z liniami: nr 2 (E20) Kunowice – Warszawa – Terespol; nr 4 (Centralna Magistrala Kolejowa) z Grodziska Mazowieckiego do Katowic, Pragi, Wiednia; nr 1 Warszawa – Łódź; nr 33 Płock – Kutno oraz linia nr 22 Radom – Tomaszów Mazowiecki. Linia nr 12 (CE20) Łowicz – Skierniewice – Pilawa – Łuków stanowi towarową obwodnicę kolejową dla Warszawy.

W zakresie przesyłowych systemów energetycznych najważniejsze powiązania pomiędzy regionami uwarunkowane są koniecznością importu energii elektrycznej do województwa z elektrowni „Bełchatów” w województwie łódzkim oraz Pątnów – Adamów – Konin w województwie wielkopolskim. Sieć powiązań infrastruktury elektroenergetycznej obejmuje linie przesyłowe: 400 kV Rogowiec – Mościska, 400 kV Rogowiec – Płock, 220 kV Janów – Mory oraz 220 kV Konin – Sochaczew – Mory przebiegającą tranzytowo przez północne tereny województwa łódzkiego. Na poziomie sieci dystrybucyjnych 110 kV powiązania realizowane są przez linie: Gostynin – Kutno, Sochaczew – Łowicz, Boryszew – Skierniewice, Mszczonów – Huta Zawadzka, Kaleń – Huta Zawadzka, Mogielnica – Roszkowa Wola, Przysucha – Radzice, Żurawia – Roszkowa Wola. Powiązania infrastrukturalne realizowane są także gazociągami wysokiego ciśnienia: Mory – Piotrków Trybunalski i Leśniewice (k. Gostynina) – Łódź oraz rurociągami produktów naftowych: Płock – Koluszki oraz Płock – Ostrów Wielkopolski (tranzyt przez teren województwa łódzkiego).

Rozwiązania w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi opierać się będą na zagospodarowaniu odpadów w ramach regionu gospodarki odpadami obsługującego dwie gminy z województwa mazowieckiego (Sanniki i Nowa Sucha), 39 gmin z województwa łódzkiego i 2 gminy z województwa wielkopolskiego.

Powiązania przyrodnicze dotyczą przede wszystkim Kampinoskiego Parku Narodowego (Ośrodek Hodowli Żubrów w Smardzewicach, w województwie łódzkim), Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, Spalskiego Parku Krajobrazowego, rezerwatu przyrody Rawka, obszarów Natura 2000: „Dolina Pilicy”, „Dolina Dolnej Pilicy”, „Dolina Rawki”, „Grabinka”, „Doliny Przysowy i Słudwi” oraz obszarów chronionego krajobrazu: Lasy Przysusko-Szydłowieckie, Dolina Pilicy i Drzewiczki, Bolimowsko-Radziejowicki z doliną Środkowej Rawki, Dolina Przysowy, Dolina Skrwy Lewej, Pradolina Warszawsko-Berlińskai Dolina Chojnatki. Do obszarów mających wpływ na kształtowanie powiązań przyrodniczych należy korytarz ekologiczny rzeki Pilicy z obszarem węzłowym Puszczy Pilickiej i korytarz ekologiczny związany z doliną rzeki Rawki i Bzury. Działaniami w zakresie ochrony i racjonalnego użytkowania wód podziemnych, w tym Głównych Zbiorników Wód Podziemnych, należy objąć zbiorniki: nr 412/413 Zbiornik „Szydłowiec – Goszczewice”, nr 404 Zbiornik „Koluszki – Tomaszów”, nr 225

„Zbiornik międzymorenowy Chotcza – Łanięta", 215A „Subniecka Warszawska – część centralna" i 215 „Subniecka Warszawska".

Powiązania kulturowe i turystyczne opierają się na układzie pasm koncentracji zabytków, które w powiązaniu z walorami przyrodniczymi dolin rzecznych Pilicy i Bzury oraz historycznym szlakiem Kolei Warszawsko – Wiedeńskiej, stanowią główny element łączący obydwa regiony. Kształtowanie się powiązań następuje również w ramach regionów etnograficznych (łowickiego, rawskiego i opoczyńsko-przysuskiego) oraz w ramach obszaru Staropolskiego Okręgu Przemysłowego. Bezpośrednie powiązania realizowane są m.in. przez szlak kajakowy na rzece Pilicy oznakowany jako wspólna inicjatywa samorządów obu województw oraz szlaki piesze: im. Bolesław Krzywoustego z Płocka do Kutna i „Partyzancki" im. Majora H. Dobrzańskiego „Hubala" z Radomska przez powiaty przysuski i szydłowiecki do Skarżyska Kamiennej (województwo świętokrzyskie). Istotną sprawą dotyczącą powiązań jest wykorzystanie walorów turystyczno-kulturowych Płocka, Łącka i Nowego Duninowa oraz ośrodków koncentracji ruchu turystycznego w Wyszogrodzie, Brochowie, Sochaczewie, Żelazowej Woli w województwie mazowieckim oraz w Nieborowie i Arkadii, Łęczycy i Tumie, Górze Św. Małgorzaty i Zgierzu w województwie łódzkim. Dla kształtowania powiązań turystycznych i rozwoju turystyki uzdrowiskowej istotne znaczenie mają także zasoby wód geotermalnych znajdujące się na pograniczu województw, obecnie wykorzystywane w Mszczonowie („Termy Mszczonów" spełniają funkcje wypoczynkowe i rekreacyjne dla mieszkańców centralnej Polski).

Z województwem podlaskim

Bezpośrednie powiązania pomiędzy województwami zapewniają dwie linie kolejowe: nr 6 (E75) Zielonka – Kuźnica Białostocka i nr 31 Siedlce – Hajnówka oraz linia lokalna nr 36 Ostrołęka – Łapy (z zawieszonym ruchem pasażerskim). **Międzywojewódzkie połączenia drogowe** realizowane są poprzez pięć dróg krajowych: nr 8 (planowaną ekspresową S8), 19 (S19), 61, 62 i 63 oraz drogi wojewódzkie nr 645, 647, 690, 694. Ponadto, w świetle nowego Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 października 2009 r. zmieniającego rozporządzenia w sprawie autostrad i dróg ekspresowych – ustalona została nowa droga ekspresowa nr S61 z Ostrowi Mazowieckiej przez Łomżę i Ełk do granicy państwa, biegnąca fragmentarycznie śladem drogi wojewódzkiej nr 677. Znacznym utrudnieniem komunikacyjnym jest brak odpowiedniej ilości mostów oraz przepraw promowych na rzece Bug. Dla międzywojewódzkich powiązań drogowych mają znaczenie tylko trzy mosty na Bugu: w Nurze, Tonkielach i Kózkach.

W zakresie elektroenergetycznego systemu przesyłowego najważniejsze powiązania uwarunkowane są koniecznością eksportu energii z Mazowsza w kierunku północno-wschodnich województw kraju nie posiadających źródeł systemowych. Przesył tej energii odbywa się liniami: 400 kV Miłosna – Narew i 220 kV Ostrołęka – Ełk. Na poziomie sieci dystrybucyjnych 110 kV powiązania realizowane są przez linie Ostrołęka – Łomża, Ostrołęka – Kolno, Małkinia – Czyżew i Siedlce – Siemiatycze. W systemach przesyłu gazu ziemnego i paliw płynnych najsilniejsze powiązania występują na kierunku wschód – zachód, co związane jest z przebiegiem w tym rejonie Polski początkowych odcinków międzynarodowych oraz krajowych systemów importu i przesyłu tych surowców z Rosji do dalszych części Polski oraz Europy. Powiązania realizowane są przez

gazociąg tranzytowy „Jamał", gazociągi wysokiego ciśnienia: Kobryń (Białoruś) – Hołowczyce (pow. łosicki), Rembelszczyzna (k/Warszawy) – Ostrów Mazowiecka – Białystok oraz przez odcinek wschodni ropociągu „Przyjaźń" (Adamowo w woj. podlaskim – Płock).

Powiązania w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi opierać się będą na zagospodarowaniu odpadów w ramach regionu gospodarki odpadami obsługującego pięć gmin z województwa mazowieckiego (Andrzejewo, Boguty Pianki, Nur, Szulborze Wielkie i Zaręby Kościelne) i 45 gmin z województwa podlaskiego.

Powiązania pomiędzy województwami dotyczą ochrony wysokich walorów przyrodniczych. Na pograniczu województw znajdują się obszary o międzynarodowej randze przyrodniczej, stanowiące najważniejsze korytarze ekologiczne, decydujące o głównych powiązaniach przyrodniczych pomiędzy regionami. Są to: dolina Bugu, dolina Narwi, Puszcza Kurpiowska. Ich wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe są w niewystarczającym stopniu chronione. Utworzone zostały dwa parki krajobrazowe: Nadbużański Park Krajobrazowy i Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu oraz cztery obszarów chronionego krajobrazu: Nadbużański, Równina Kurpiowska i Dolina Dolnej Narwi, Dolina Bugu i Nurca, Dolina Bugu. Ustanowiona sieć obszarów chronionych odznacza się brakiem ciągłości. Wschodnia część Puszczy Kurpiowskiej (należąca do województwa podlaskiego) objęta jest ochroną w formie obszaru chronionego krajobrazu, natomiast zachodnia (położona w województwie mazowieckim) nie jest objęta ochroną. Lewobrzeżna dolina Bugu (w województwie mazowieckim) objęta jest ochroną w formie dwóch parków krajobrazowych i obszaru chronionego krajobrazu, natomiast prawobrzeżna (w województwie podlaskim) jedynie w formie dwóch obszarów chronionego krajobrazu. Wzmocnienie powiązań przyrodniczych następuje poprzez tworzenie i wdrażanie europejskiej sieci Natura 2000, która obejmuje obszary „Puszcza Piska", „Dolina Dolnego Bugu", „Dolina Dolnej Narwi", „Ostoja Nadbużańska", „Ostoja Narwiańska" i „Myszynieckie Bory Sasankowe". Powiązania dotyczą również ochrony i racjonalnego użytkowania wód podziemnych, w tym Głównych Zbiorników Wód Podziemnych nr 216 „Sandr Kurpie" i nr 215 „Subniecka Warszawska".

Istnieją także powiązania turystyczne, rozwijające się w oparciu o istniejące na styku regionów walory przyrodniczo-kulturowe. Atrakcyjność pogranicza województw wynika przede wszystkim z unikalnych w skali kraju wartości kurpiowskiej kultury ludowej i związanych z tym cyklicznych imprez folklorystycznych o randze ogólnopolskiej, a nawet międzynarodowej oraz walorów rzeki Narew, na której funkcjonuje szlak żeglarski. Powiązania w południowej części pogranicza związane są z głównie z walorami przyrodniczo – kulturowymi doliny rzeki Bug sprzyjającymi rozwojowi turystyki wypoczynkowej, przyrodniczej oraz kwalifikowanej realizowanej po szlakach turystycznych, w tym między innymi szlaku żeglarskim na tej rzece oraz Nadbużańskim Szlaku Rowerowym.

Z województwem świętokrzyskim

Bezpośrednie powiązania pomiędzy województwami zapewniają systemy transportowe z których najważniejszymi są drogi krajowe nr 7 (planowana ekspresowa S7), nr 9, 79 oraz drogi wojewódzkie nr 728, 744, 749, 754. **Połą-**

czenia kolejowe realizowane są tylko poprzez jedną linię kolejową nr 8 Warszawa – Radom – Skarżysko-Kamienna – Kraków, przewidzianą do modernizacji w celu usprawnienia ruchu i skrócenia czasu podróży co wzmocni powiązania międzyregionalne.

Główne powiązania energetyczne pomiędzy województwami tworzą elektroenergetyczne linie przesyłowe: 400 kV Kozienice – Ostrowiec Świętokrzyski – Połaniec i 220 kV Kozienice – Rożki – Kielce, linie dystrybucyjne 110 kV: Szydłowiec – Skarżysko Kamienna, Rożki – Ostrowiec Świętokrzyski, Rożki – Starachowice, Iłża – Starachowice, Lipsko – Ostrowiec Świętokrzyski oraz gazociąg dystrybucyjny wysokiego ciśnienia Sękocin – Lubienia i odgałęzienie od gazociągu wysokiego ciśnienia Lubienia — Końskie do Szydłowca.

Powiązania pomiędzy analizowanymi województwami dotyczą ochrony wysokich walorów przyrodniczych terenów sąsiadujących. Najważniejsze korytarze ekologiczne, decydujące o głównych powiązaniach przyrodniczych pomiędzy regionami, tworzy dolina Wisły, Garb Gielniowski, Wzgórza Koneckie z Lasami Przysusko-Szydłowieckimi oraz Puszcza Iłżecka. Z uwagi na wyróżniający się krajobraz część tych obszarów objęto ochroną prawną w postaci obszarów chronionego krajobrazu, są to: Solec nad Wisłą, Dolina Kamiennej, Lasy Przysusko-Szydłowieckie, Iłża – Makowiec oraz Konecko-Łopuszniański Obszar Chronionego Krajobrazu. Główny korytarz ekologiczny łączący te strefy to obszar „Małopolski Przełom Wisły", należący do sieci Natura 2000. Do sieci tej wchodzą również obszary: „Przełom Wisły w Małopolsce", „Ostoja Brzeźnicka", „Dolina Czarnej", „Lasy Skarżyskie", „Pakosław", „Uroczyska Lasów Starachowickich" oraz „Dolina Kamiennej". Wspólne powiązania dotyczą również ochrony i racjonalnego użytkowania wód podziemnych, w tym Głównych Zbiorników Wód Podziemnych: nr 405 „Niecka radomska", nr 412 „Zbiornik Goszczewice – Szydłowiec", nr 420 „Zbiornik Wierzbica – Ostrowiec" oraz ochrona obszarów źródliskowych Wzgórz Koneckich (źródła Czarnej Koneckiej i Kamiennej).

Istnieją również powiązania turystyczne – szczególnie w zakresie turystyki kulturowej, przyrodniczej i kwalifikowanej, rozwijające się w oparciu o walory przyrodniczo-kulturowe na styku obu województw. Powiązania kulturowe pomiędzy województwem mazowieckim a województwem świętokrzyskim dotyczą przede wszystkim wspólnych tradycji kultury ludowej w regionie iłżecko-starachowickim, tradycji przemysłowych w ramach Staropolskiego Okręgu Przemysłowego i Centralnego Okręgu Przemysłowego oraz wspólnych działań na rzecz utworzenia Parku Kulturowego Doliny Kamiennej. Bezpośrednie powiązania realizują szlaki turystyczne: pieszy szlak „Partyzancki" im Majora Henryka Dobrzańskiego „Hubala" z Radomska w województwie łódzkim, przez powiaty: przysuski i szydłowiecki do Skarżyska Kamiennej i szlak rowerowy „Żółwia i Dinozaura" z Janowca w województwie lubelskim przez powiat lipski do Bałtowa w województwie świętokrzyskim. Dla celów turystycznych wykorzystywana jest także Starachowicka Kolej Wąskotorowa ze Starachowic Wschodnich do Iłży.

Z województwem warmińsko-mazurskim

Bezpośrednie powiązania pomiędzy województwami zapewniają drogi krajowe nr: 7, 53 i 57,**linie kolejowe**: nr 9 (E65) Warszawa – Gdański nr 35 Ostrołęka – Szczytno oraz drogi wojewódzkie nr 541 i 544.

Połączenia systemów energetycznych pomiędzy województwami tworzą: gazociąg wysokiego ciśnienia Płońsk – Olsztyn, który jest jedynym źródłem gazu ziemnego dla województwa warmińsko-mazurskiego, oraz elektroenergetyczne linie przesyłowe 220 kV zasilane z elektrowni w Ostrołęce o relacjach: Ostrołęka – Olsztyn Mątki i Ostrołęka – Ełk. Na poziomie sieci dystrybucyjnych 110 kV powiązania realizowane są przez następujące linie: Żuromin – Działdowo, Mława – Nidzica.

Powiązania pomiędzy analizowanymi województwami dotyczą ochrony wysokich walorów przyrodniczych terenów sąsiadujących i obejmują: Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy, Welski Park Krajobrazowy oraz obszary chronionego krajobrazu: Zieluńsko-Rzęgnowski, Okolice Rybna i Lidzbarka, Doliny Rzeki Orzyc, Puszcza Napiwodzko-Ramucka i Dolina Górnej Wkry. Do obszarów mających istotne znaczenie dla kształtowania powiązań przyrodniczych między regionami należą obszar Puszczy Kurpiowskiej, Puszcza Piska, dolina Wkry, dolina Orzyca, Lasy Lidzbarskie i Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie. Utworzenie europejskiej sieci Natura 2000, do której należą obszary: „Dolina Omulwi i Płodownicy", „Puszcza Piska", „Doliny Wkry i Mławki", a także obszar siedliskowy „Ostoja Lidzbarska", wzmocniło powiązania przyrodnicze obydwu województw. Wspólnej ochrony i racjonalnego użytkowania wód podziemnych wymagają Główne Zbiorników Wód Podziemnych: nr 216 „Sandr Kurpie", nr 214 „Zbiornik Działdowo"i nr 215 „Subniecka Warszawska".

Powiązania turystyczne z województwem warmińsko-mazurskim oparte są przede wszystkim na rzekach: Omulew, Orzyc i Wkra, w otoczeniu których rozwijana jest turystyka wypoczynkowa, przyrodnicza oraz kwalifikowana – realizowana m.in. na szlakach kajakowych. Pośrednie powiązanie turystyczne (przez tereny województwa podlaskiego) z województwem warmińsko-mazurskim realizuje także szlak wodny Pisa-Narew, będący jednocześnie szlakiem tranzytowym łączącym Wisłę z Krainą Wielkich Jezior Mazurskich. Powiązania kulturowe obejmują kultywowanie tradycji kultury ludowej Kurpiów. Na pograniczu obu województw rozwija się turystyka przyrodnicza i kwalifikowana.

Załącznik nr 2 – Wykaz miast historycznych *)

Lp.	Miejscowości	Gmina	Powiat
1.	Andrzejewo	Andrzejewo	ostrowski
2.	Białobrzegi	Białobrzegi	białobrzeski
3.	Bielsk	Bielsk	płocki
4.	Bieżuń	Bieżuń	żuromiński
5.	Błonie	Błonie	warszawski zachodni
6.	Bodzanów	Bodzanów	płocki
7.	Brok	Brok	ostrowski
8.	Cegłów	Cegłów	miński
9.	Chorzele	Chorzele	przasnyski
10.	Ciechanów	Ciechanów (miasto)	ciechanowski
11.	Ciepielów	Ciepielów	lipski
12.	Czersk	Góra Kalwaria	piaseczyński
13.	Czerwińsk	Czerwińsk n. Wisłą	płoński
14.	Dobre	Dobre	miński
15.	Drobin	Drobin	płocki
16.	Garwolin	Garwolin (miasto)	garwoliński
17.	Gąbin	Gąbin	płocki
18.	Gielniów	Gielniów	przysuski
19.	Glinianka	Wiązowna	otwocki
20.	Głowaczów	Głowaczów	kozienicki
21.	Gniewoszów	Gniewoszów	kozienicki
22.	Gostynin	Gostynin (miasto)	gostyniński
23.	Goszczyn	Goszczyn	grójecki
24.	Góra Kalwaria	Góra Kalwaria	piaseczyński

25.	Grabowiec	Rzeczniów	lipski
26.	Granica	Gniewoszów	kozienicki
27.	Grodzisk Mazowiecki	Grodzisk Mazowiecki	grodziski
28.	Grójec	Grójec	grójecki
29.	Iłów	Iłów	sochaczewski
30.	Iłża	Iłża	radomski
31.	Jadów	Jadów	wołomiński
32.	Jastrząb	Jastrząb	szydłowiecki
33.	Jedlińsk	Jedlińsk	radomski
34.	Jeruzal	Mrozy	miński
35.	Kałuszyn	Kałuszyn	miński
36.	Kamieńczyk	Wyszków	wyszkowski
37.	Kampinos	Kampinos	warszawski zachodni
38.	Karczew	Karczew	otwocki
39.	Karniszyn	Bieżuń	żuromiński
40.	Kazanów	Kazanów	zwoleński
41.	Klwów	Klwów	przysuski
42.	Kołbiel	Kołbiel	otwocki
43.	Kosów Lacki	Kosów Lacki	sokołowski
44.	Kozienice	Kozienice	kozienicki
45.	Krasnosielc	Krasnosielc	makowski
46.	Kuczbork	Kuczbork-Osada	żuromiński
47.	Kuflew	Mrozy	miński
48.	Latowicz	Latowicz	miński
49.	Lipsko	Lipsko	lipski
50.	Liw	Liw	węgrowski
51.	Lubowidz	Lubowidz	żuromiński
52.	Łaskarzew	Łaskarzew (miasto)	garwoliński

53.	Łęgonice	Nowe Miasto n. Pilicą	grójecki
54.	Łosice	Łosice	łosicki
55.	Maciejowice	Maciejowice	garwoliński
56.	Magnuszew	Magnuszew	kozienicki
57.	Maków Mazowiecki	Maków Mazowiecki	makowski
58.	Miedzna	Miedzna	węgrowski
59.	Mińsk Mazowiecki	Mińsk Mazowiecki (miasto)	miński
60.	Mława	Mława	mławski
61.	Mniszew	Magnuszew	kozienicki
62.	Mogielnica	Mogielnica	grójecki
63.	Mokobody	Mokobody	siedlecki
64.	Mordy	Mordy	siedlecki
65.	Mszczonów	Mszczonów	żyrardowski
66.	Myszyniec	Myszyniec	ostrołęcki
67.	Nadarzyn	Nadarzyn	pruszkowski
68.	Nasielsk	Nasielsk	nowodworski
69.	Niedzbórz	Strzegowo	mławski
70.	Nowe Miasto	Nowe Miasto	płoński
71.	Nowe Miasto n. Pilicą	Nowe Miasto n. Pilicą	grójecki
72.	Nowy Dwór Mazowiecki	Nowy Dwór Mazowiecki	nowodworski
73.	Nur	Nur	ostrowski
74.	Odechów	Skaryszew	radomski
75.	Odrzywół	Odrzywół	przysuski
76.	Okuniew	Halinów	miński
77.	Osieck	Osieck	otwocki
78.	Osmolin	Sanniki	gostyniński
79.	Ostrołęka	Ostrołęka	Ostrołęka
80.	Ostrów Mazowiecka	Ostrów Mazowiecka (miasto)	ostrowski

81.	Parysów	Parysów	garwoliński
82.	Piaseczno	Piaseczno	piaseczyński
83.	Płock	Płock	Płock
84.	Płońsk	Płońsk (miasto)	płoński
85.	Poniatowo	Żuromin	żuromiński
86.	Przasnysz	Przasnysz (miasto)	przasnyski
87.	Przybyszew	Promna	białobrzeski
88.	Przysucha	Przysucha	przysuski
89.	Przytyk	Przytyk	radomski
90.	Pułtusk	Pułtusk	pułtuski
91.	Raciąż	Raciąż (miasto)	płoński
92.	Radom	Radom	Radom
93.	Radzanów	Radzanów-Mława	mławski
94.	Radzymin	Radzymin	wołomiński
95.	Różan	Różan	makowski
96.	Ryczywół	Kozienice	kozienicki
97.	Sarnaki	Sarnaki	łosicki
98.	Serock	Serock	legionowski
99.	Seroczyn	Wodynie	siedlecki
100.	Sieciechów	Sieciechów	kozienicki
101.	Siedlce	Siedlce (miasto)	Siedlce
102.	Siennica	Siennica	miński
103.	Sienno	Sienno	lipski
104.	Sierpc	Sierpc (miasto)	sierpecki
105.	Skaryszew	Skaryszew	radomski
106.	Skrzynno	Wieniawa	przysuski
107.	Sochaczew	Sochaczew (miasto)	sochaczewski
108.	Sochocin	Sochocin	płoński

109.	Sokołów Podlaski	Sokołów Podlaski (miasto)	sokołowski
110.	Solec	Solec n. Wisłą	lipski
111.	Stanisławów	Stanisławów	miński
112.	Sterdyń	Sterdyń	sokołowski
113.	Szreńsk	Szreńsk	mławski
114.	Szydłowiec	Szydłowiec	szydłowiecki
115.	Tarczyn	Tarczyn	piaseczyński
116.	Warka	Warka	grójecki
117.	Warszawa	Warszawa	Warszawa
118.	Węgrów	Węgrów	węgrowski
119.	Wierzbica	Wierzbica	radomski
120.	Wilga	Wilga	garwoliński
121.	Wiskitki	Wiskitki	żyrardowski
122.	Wodynie	Wodynie	siedlecki
123.	Wolanów	Wolanów	radomski
124.	Wyszków	Wyszków	wyszkowski
125.	Wyszogród	Wyszogród	płocki
126.	Wyśmierzyce	Wyśmierzyce	białobrzeski
127.	Zakroczym	Zakroczym	nowodworski
128.	Zwoleń	Zwoleń	zwoleński
129.	Żelechów	Żelechów	garwoliński
130.	Żuromin	Żuromin	żuromiński
131.	Żyrardów	Żyrardów	żyrardowski

*) przy ustalaniu wykazu miast historycznych wykorzystano opracowanie *„Makroregion warszawski. Osadnictwo miejskie i struktura funkcjonalno-przestrzenna- uwarunkowania historyczne i kulturowe*” wykonane pod kierunkiem prof. Teresy Zarębskiej

Załącznik nr 3– Wykaz zachowanych układów urbanistycznych proponowanych do objęcia prawną ochroną

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat
1.	Andrzejewo	Andrzejewo	ostrowski
2.	Brok	Brok	ostrowski
3.	Cegłów	Cegłów	miński
4.	Chorzele	Chorzele	przasnyski
5.	Ciepielów	Ciepielów	lipski
6.	Glinianka	Wiązowna	otwocki
7.	Głowaczów	Głowaczów	kozienicki
8.	Jedlińsk	Jedlińsk	radomski
9.	Kamieńczyk	Wyszków	wyszkowski
10.	Kampinos	Kampinos	warszawski - zachodni
11.	Kazanów	Kazanów	zwoleński
12.	Klwów	Klwów	przysuski
13.	Krasnosielc	Krasnosielc	makowski
14.	Liw	Liw	węgrowski
15.	Magnuszew	Magnuszew	kozienicki
16.	Międzyborów	Jaktorów	grodziski
17.	Myszyniec	Myszyniec	ostrołęcki
18.	Nasielsk	Nasielsk	nowodworski
19.	Odrzywół	Odrzywół	przysuski
20.	Okuniew	Halinów	miński
21.	Ostrów Mazowiecka	Ostrów Mazowiecka	ostrowski
22.	Przybyszew	Promna	białobrzeski
23.	Przytyk	Przytyk	radomski

24.	Różan	Różan	makowski
25.	Sieciechów	Sieciechów	kozienicki
26.	Sienno	Sienno	lipski
27.	Solec nad Wisłą	Solec nad Wisłą	lipski
28.	Szydłowiec	Szydłowiec	szydłowiecki
29.	Wyszków	Wyszków	wyszkowski
30.	Wyszogród	Wyszogród	płocki
31.	Zakroczym	Zakroczym	nowodworski

Załącznik nr 4 – Wykaz najbardziej wartościowych układów ruralistycznych proponowanych do objęcia prawną ochroną

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat
1.	Belsk Duży	Belsk Duży	grójecki
2.	Błędów	Błędów	grójecki
3.	Borkowice	Borkowice	przysuski
4.	Brańszczyk	Brańszczyk	wyszkowski
5.	Brochów	Brochów	sochaczewski
6.	Całowanie	Karczew	otwocki
7.	Ceranów	Ceranów	sokołowski
8.	Chlewiska	Chlewiska	szydłowiecki
9.	Czarnolas	Policzna	zwoleński
10.	Czerwin	Czerwin	ostrołęcki
11.	Drążdżewo	Jednorożec	przasnyski
12.	Dzierzążnia	Dzierzążnia	płoński
13.	Gniewniewice	Leoncin	nowodworski
14.	Goławice I i II	Pomiechówek	nowodworski
15.	Goworowo	Goworowo	ostrołęcki
16.	Izdebno Kościelne	Grodzisk Mazowiecki	grodziski
17.	Jednorożec	Jednorożec	przasnyski
18.	Kazuń Polski	Czosnów	nowodworski
19.	Komorów	Michałowice	pruszkowski
20.	Korczew	Korczew	siedlecki
21.	Korytnica	Korytnica	węgrowski
22.	Kotorydz	Tarczyn	piaseczyński
23.	Kozietuły	Mogielnica	grójecki

24.	Krzyżanowice	Iłża	radomski
25.	Leoncin	Leoncin	nowodworski
26.	Lipków	Stare Babice	warszawski zachodni
27.	Mała Wieś	Belsk Duży	grójecki
28.	Mierzwice	Sarnaki	łosicki
29.	Murzynowo	Brudzeń Duży	płocki
30.	Nowa Wieś	Ojrzeń	ciechanowski
31.	Nowy Secymin	Leoncin	nowodworski
32.	Orońsko	Orońsko	szydłowiecki
33.	Ostrowiec	Karczew	otwocki
34.	Pęcice	Michałowice	pruszkowski
35.	Pobiedna	Nowe Miasto n. Pilicą	grójecki
36.	Podciernie	Cegłów	miński
37.	Pomiechowo	Pomiechówek	nowodworski
38.	Pomiechówek	Pomiechówek	nowodworski
39.	Pomocnia	Pomiechówek	nowodworski
40.	Potworów	Potworów	przysuski
41.	Przesmyki	Przesmyki	siedlecki
42.	Radziwie	Ojrzeń	ciechanowski
43.	Rębowo	Wyszogród	płocki
44.	Siecień	Brudzeń Duży	płocki
45.	Sisice	Pułtusk	pułtuski
46.	Staroźreby	Staroźreby	płocki
47.	Szczeglacin	Korczew	siedlecki
48.	Szczypiorno	Pomiechówek	nowodworski
49.	Śladów Nadwiślański	Brochów	sochaczewski
50.	Tańsk	Dzierzgowo	mławski
51.	Trzepowo	Płock	płocki

52.	Tuchlin	Brańszczyk	wyszkowski
53.	Tułowice	Brochów	sochaczewski
54.	Turzyn	Brańszczyk	wyszkowski
55.	Udrzyn	Brańszczyk	wyszkowski
56.	Wiejca	Kampinos	warszawski zachodni
57.	Wilków n/ Wisłą	Leoncin	nowodworski
58.	Wymyśle Nowe	Gąbin	płocki
59.	Zaręby Kościelne	Zaręby Kościelne	ostrowski
60.	Zawidz Kościelny	Zawidz	sierpecki
61.	Zielona	Krasne	przasnyski

Załącznik nr 5 – Najcenniejsze krajobrazy kulturowe w województwie mazowieckim

Ranga obszaru	Obszar
międzynarodowa	– Warszawa: historyczne centrum miasta wpisane na listę UNESCO; pozostały obszar pomnika historii – Trakt Królewski, Wilanów, Cytadela Warszawska; Zespół Stacji Filtrów Lindleya (obszar pomnika historii); Zespół Zabytkowych Cmentarzy Wyznaniowych na Powiązkach; Marszałkowska Dzielnica Mieszkaniowa
	– Modlin (Nowy Dwór Mazowiecki) – Twierdza Modlin
	– Kampinoski Park Narodowy
krajowa	– Warszawa: Ogród Saski z Grobem Nieznanego Żołnierza; Krajobraz Skarpy Warszawskiej z zespołami i założeniami historycznymi;
	– Żyrardów: XIX-wieczna Osada Fabryczna (obszar pomnika historii)
	– Płock: historyczne centrum miasta
	– Żelazowa Wola: zespól dworsko – parkowy związany z osobą Fryderyka Chopina
	– Brochów: Kościół obronny św. Andrzeja
	– Czerwińsk: zespół historyczny z opactwem Kanoników Regularnych
	– Góra Kalwaria – Czersk: krajobraz osiedleńczy i pielgrzymkowy
	– Iłża – Sienno - fragment krajobrazu Doliny Kamiennej
	– Kurpie (Myszyniec, Kadzidło, Łyse): krajobraz osiedleńczy puszczański
	– Liw: krajobraz osiedleńczy - Zamek Książąt Mazowieckich i dwór
	– Ossów: krajobraz Bitwy Warszawskiej 1920r. (park kulturowy)
	– Solec n/Wisłą: krajobraz osiedleńczy wiślany
	– Wyszogród: krajobraz osiedleńczy (holenderski)
regionalna	– Brudzeński Park Krajobrazowy: Dolina rzeki Skrwy
	– Brwinów: piece hutnicze tzw. dymarki
	– Ciechanów: Zamek Książąt Mazowieckich
	– Chojnowski Park Krajobrazowy
	– Gołotczyzna
	– Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy
	– Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy (obszar położony na terenie województwa mazowieckiego)
	– Jabłonna: rezydencja pałacowo-parkowa
	– Konstancin-Jeziorna: tężnie i zabudowa uzdrowiska
	– Kozienicki Park Krajobrazowy
	– Maków Mazowiecki
	– Mazowiecki Park Krajobrazowy
	– Milanówek: układ urbanistyczno-krajobrazowy letniska (miasto ogród)
	– Mława – linia obrony z 1939 r.

	– Nadbużański Park Krajobrazowy
	– Opinogóra: krajobraz historyczny częściowo komponowany – rezydencja Krasińskich
	– Otwock: obszar dawnego uzdrowiska z zabudową sanatoryjno-letniskową
	– Podkowa Leśna: układ miasta ogrodu
	– Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu (obszar położony na terenie województwa mazowieckiego)
	– Proboszczewice: grodzisko „Kosmata Góra”;
	– Przyczółek Warecko-Magnuszewski
	– Pułtusk: Rynek i brzeg Narwi
	– Radom: Miasto Kazimierzowskie
	– Radziejowice: zespół pałacowo-parkowy
	– Raszyn-Falenty: zespół pałacowo-parkowy w Falentach ze stawami raszyńskimi
	– Siedlce: Stary Rynek
	– Sulejówek: dom J. Piłsudskiego
	– Szydłowiec: zamek i układ historycznego miasta
	– Warszawa: Cmentarz ewangelicko-augsburski, Gazownia Warszawska, Park Skaryszewski

Załącznik nr 6 – Wykaz dóbr kultury współczesnej*)

Gmina/Miejscowość	Rodzaj	Obiekt
Łochów		– Kościół w Łochowie (akcent wysokościowy)
		– wieża ciśnień PKP w Łochowie (akcent wysokościowy)
		– Muzeum Gwizdka w Gwizdałach – obiekt jedyny w Europie
Wieczfnia Kościelna		– Pomnik Piechura (m. Uniszki Zawadzkie)
		– Mauzoleum Żołnierzy Września (m. Uniszki Zawadzkie)
		– Obiekty Linii Obrony (bunkry z września 1939 r. w m. Uniszki Zawadzkie)
Sanniki		– Tablica przed UG upamiętniająca walczących o wyzwolenie Ziemi Sannickiej
Kałuszyn		– Pomnik poświęcony Bohaterskim Żołnierzom 6 Pułku Legionów poległym w zwycięskim boju o Kałuszyn 12 września 1939 r.
Sulejówek		– Kopiec Współtwórców Niepodległej - Skwer Niepodległości (kopiec wraz z pomnikiem) z 1988 r.
		– Pomnik Mieszkańców Poległych i Pomordowanych w II wojnie Światowej – Skwer Pamięci z 1971 r.
		– Pomnik Żołnierzy AK Batalionu „Zośka” – Skwer Powstańców Warszawy z 1990 r.
Piastów	*Zespoły budowlane*	– Nr 5 – Al. Krakowska (kościół i parafia)
		– Nr 6 – ul. Lwowska (pasaż handlowy, osłona przed koleją)
	Budynki	– ul. Bohaterów Wolności nr 24
		– ul. E. Orzeszkowej nr 2 i nr 6
	Pomniki i tablice pamiątkowe	– pomnik - głaz, ul Warszawska 24 – poświęcony pamięci poległych Strażaków

		– pomnik w Parku Miejskim między ulicami 11 Listopada i Dworcową – poświęcony żołnierzom ruchu oporu z terenu Piastowa
		– pomnik, przy skrzyżowaniu ulic Warszawskiej i Bohaterów Wolności – poświęcony pamięci żołnierzy Wojska Polskiego rozstrzelanych przez Niemców 12 września 1939 roku
		– pomnik, przy skrzyżowaniu ulic J. Dąbrowskiego i Al. Wojska Polskiego – dla uczczenia pamięci harcerzy i członków Szarych Szeregów, poległych i pomordowanych w latach 1939 – 1945
		– kamień – obelisk, przy wiadukcie gen. L. Okulickiego – poświęcony pamięci Generała Leopolda Okulickiego
		– tablica, ul. Z. Gęsickiego 3 – poświęcona pamięci Zbigniewa Gęsickiego - pseudonim "Juno"
		– tablice, w Kościele przy Al. Krakowskiej – poświęcone pamięci harcerzy poległych w latach 1939 – 1945
Stoczek		– Płaskorzeźba ku czci Edwarda Szymańskiego – Szkoła Podstawowa w Stoczku
		– Pomnik sługi bożego Kard. Stefana Wyszyńskiego, Stoczek (plac kościelny), 2010 r.
		– pamiątkowy obelisk w hołdzie zamordowanych Żydów, na skraju lasu w m. Polkowo, 2011 r.
m.st. Warszawa	*Obszary* (wskazane na rysunku studium)	– Bielany-Nałkowskiej (Bielany II)
		– Bielany-Magiera (Bielany III) 10. „Ściana Wschodnia”
		– Osiedle Sady Żoliborskie: „Sady I”, „Sady II”
		– Osiedle „Zatrasie”
		– Osiedle „Serek Żoliborski”
		– Muranów Północny fragment
		– Osiedle Świetojerska/Koźla
		– Osiedle Długa/Schillera (w PH)

		– Osiedle Bielańska (w PH)
		– „Ściana Wschodnia”
		– Osiedle Szwoleżerów
		– WSM Rakowiec-Sanocka/Pruszkowska
		– Osiedle „Bruna”
		– Osiedle „Wierzbno”
		– Osiedle „Przyczółek Grochowski
		– „Osiedle Młodych”
	Obiekty architektoniczne (nie wyodrębnione na rysunku studium, ale wskazane w tabeli)	– Kościół p. w. św. Jadwigi, Modlińska
		– Kościół p.w. św. Zygmunta (Bielany I)
		– Zajezdnia Służby Zdrowia - garaż wielopoziomowy, Woronicza 19
		– Dom Książki "Uniwersus" 27
		– "Supersam", Puławska / Pl. Puławski 28. / NIE ISTNIEJE/
		– Dom, Bruna 2
		– Kościół i klasztor MB Anielskiej Franciszkanów Reformatów, Modzelewskiego 98a
		– Kościół Św. Andrzeja Boboli, Rakowiecka 61
		– Instytut Siatkobetonu PW, Bytnera 25
		– Kościół Marianów, Stegny - Bonifacego
		– domy zwane "Kombajn", Al. Jerozolimskie 121
		– Kościół Opatrzności Bożej, Dickensa 5
		– Teatr Powszechny im. Zygmunta Hubnera (przebudowa)
		– Dworzec Wschodni (stacja PKP)
		– Dom wielorodzinny, Grochowska 244
		– Most Gdański
		– Dom Pomocy Społecznej im. Brata Alberta, Kawęczyńska 4a

		– Dom, Szeroka 50
		– Pawilon "Chemia", Bracka 9 /NIE ISTNIEJE/
		– Hotel URM, Flory / Klonowa 1
		– Siedziba SARP - pawilon wystawowy, Foksal 2
		– Teatr Żydowski, Pl. Grzybowski 12/16
		– Dom, Kredytowa 8
		– dom Nauczycielskiej SM, Matejki 4
		– Dom plastyków ZPAP, Mazowiecka 11a
		– Akademia Muzyczna, Okólnik 8
		– "Dom Chłopa"- hotel, Pl. Powstańców Warszawy
		– NBP - rozbudowa (sala operacyjna banku), Pl. Powstańców Warszawy 4
		– Węgierska Ekspozytura Handlowa, Szwoleżerów 2a
		– kawiarnia "Rozdroże", Al. Ujazdowskie 6
		– Pensjonat "Zgoda", Zgoda 1
		– dom Nauczycielskiej SM, Matejki 4
		– Intraco 2 (Bank Handlowy S.A. i Elektrim), Chałubińskiego
		– Dom wielorodzinny, Kozia 9
		– Dom, tzw. "Ochabówka", Rajców
		– Pawilon Badawczy Technologii Chemicznej PW, Koszykowa
		– Kościół Rodziny Rodzin MB Jasnogórskiej, Łazienkowska 14
		– Ambasada Finlandii, Chopina 4/8
		– Ośrodek Obliczeniowy ZETO, Al. Niepodległości 190
		– Bar "Pod Zamkiem", Pl. Zamkowy 10

		– Muzeum Plakatu, Wiertnicza
		– Bar "Wenecja", Al. Solidarności 128
		– Kościół Nawrócenia Św. Pawła, Kozielska 10
		– Spółdzielczy Dom Towarowy "Merkury", Słowackiego 16/18
		– Dom, Przasnyska 14
		– Dom dwurodzinny, Szaniawskiego 3

∗) Wykaz wykonano na podstawie ankiet wypełnionych przez gminy, nie prowadzono własnych analiz dokumentów planistycznych opracowanych przez samorządy. Ankiety zostały rozesłane do wszystkich gmin (314) województwa mazowieckiego. Zwrot wypełnionych formularzy wynosił 44,9 %.

Załącznik nr 7 – Główne elementy systemów energetycznych

Element systemu	Lokalizacja - gminy
System elektroenergetyczny najwyższych napięć	
Linia 400 kV Kozienice – Miłosna	Kozienice, Magnuszew, Wilga, Sobienie-Jeziory, Karczew, Celestynów, m. Otwock, Wiązowna, Halinów, m. Sulejówek
Linia 400 kV Miłosna – Narew	Wiązowna, m. Sulejówek, Halinów, Dębe Wielkie, Stanisławów, Dobre, Wierzbno, Korytnica, Liw, Miedzna, Kosów Lacki, Ceranów, Nur, Boguty-Pianki
Linia 400 kV Miłosna – Mościska	Wiązowna, m. Sulejówek, Halinów, m. Zielonka, Poświętne, Wołomin, Klembów, Radzymin, Nieporęt, Jabłonna, m. Warszawa, Łomianki, Izabelin, m. Warszawa
Linia 400 kV Mościska – Płock Kruszczewo	m. Warszawa, Izabelin, Stare Babice, Ożarów Mazowiecki, Leszno, Błonie, Kampinos, Sochaczew, Brochów, Młodzieszyn, Wyszogród, Mała Wieś, Bodzanów, Bulkowo, Radzanowo, Bielsk, Stara Biała
Linia 400 kV Płock Kruszczewo – Grudziądz	Stara Biała, Gozdowo, Mochowo, Sierpc, Szczutowo
Linia 400 kV Rogowiec – Mościska	Nowa Sucha, Sochaczew, Teresin, Baranów, Błonie, Ożarów Mazowiecki, Stare Babice, Izabelin, m. Warszawa
Linia 400 kV Rogowiec – Płock Kruszczewo	Nowa Sucha, Rybno, Młodzieszyn, Wyszogród, Mała Wieś, Bodzanów, Radzanowo, Bielsk, Stara Biała
Linia 400 kV Kozienice – Lublin	Kozienice, Sieciechów, Gniewoszów
Linia 400 kV Kozienice – Ostrowiec Świętokrzyski	Kozienice, Sieciechów, Gniewoszów, Policzna, Przyłęk, Chotcza, Lipsko, Sienno
Linia 220 kV Kozienice – Piaseczno – Mory	Kozienice, Magnuszew, Grabów nad Pilicą, Stromiec, Warka, Jasieniec, Chynów, Prażmów, Tarczyn, Piaseczno, Lesznowola, Raszyn, Nadarzyn, Michałowice, Ożarów Mazowiecki, m. Warszawa,
Linia 220 kV Kozienice – Puławy	Kozienice, Sieciechów, Gniewoszów
Linia 220 kV Kozienice – Siedlce	Kozienice, Maciejowice, Sobolew, Żelechów, Miastków Kościelny, Wodynie, Domanice, Wiśniew, Zbuczyn, Siedlce
Linia 220 kV Kozienice – Rożki	Kozienice, Głowaczów, Jastrzębia, m. Radom, Jedlińsk, Zakrzew, Wolanów, Kowala
Linia 220 kV Rożki – Puławy	Kowala, Skaryszew, Gózd, Tczów, Zwoleń, Przyłęk
Linia 220 kV Rożki – Kielce	Kowala, Orońsko, Szydłowiec, Chlewiska
Linia 220 kV Miłosna – Ostrołęka	m. Sulejówek, Halinów, Dębe Wielkie, Stanisławów, Dobre, Korytnica, Strachówka, Jadów, Łochów, Wyszków, Brańszczyk, Długosiodło, Wąsewo, Goworowo, Czerwin, Troszyn, Rzekuń, m. Ostrołęka

Linia 220 kV Ostrołęka – Olsztyn	m. Ostrołęka, Rzekuń, Lelis, Olszewo-Borki, Kadzidło, Baranowo, Czarnia
Linia 220 kV Ostrołęka – Ełk	m. Ostrołęka, Rzekuń, Lelis
Linia 220 kV Miłosna – Mory	m. Sulejówek, m. Warszawa, m. Zielonka, m. Ząbki, Łomianki, Izabelin, Stare Babice, Ożarów Mazowiecki
Linia 220 kV Pątnów – Płock Podolszyce – Mory	Gostynin, m. Gostynin, Łąck, Gąbin, m. Płock, Szczawin Kościelny, Sanniki, Słubice, Iłów, Młodzieszyn, Sochaczew, m. Sochaczew, Kampinos, Leszno, Błonie, Ożarów Mazowiecki, Stare Babice, m. Warszawa
Linia 220 kV Konin - Sochaczew – Mory	Pacyna, Sanniki, Iłów, Rybno, Młodzieszyn, Sochaczew, m. Sochaczew, Kampinos, Teresin, Błonie, Leszno, Ożarów Mazowiecki, m. Warszawa
Linia 220 kV Janów – Mory	Wiskitki, Baranów, Błonie, Ożarów Mazowiecki, m. Warszawa
Stacja 400/220/110 kV Kozienice	Kozienice
Stacja 400/220/110 kV Miłosna	m. Sulejówek, Wiązowna
Stacja 400/110 kV Mościska	m. Warszawa
Stacja 400/110 kV Płock (Kruszczewo)	Stara Biała
Stacja 220/110 kV Ostrołęka	m. Ostrołęka
Stacja 220/110 kV Mory	m. Warszawa
Stacja 220/110 kV Piaseczno	Piaseczno
Stacja 220/110 kV Warszawa Towarowa	m. Warszawa
Stacja 220/110 kV Płock (Podolszyce)	m. Płock
Stacja 220/110 kV Sochaczew	m. Sochaczew
Stacja 220/110 kV Rożki	Kowala
System gazociągów wysokiego ciśnienia	
Gazociąg tranzytowy DN 1400 „Jamał”	Stary Lubotyń, Czerwin, Goworowo, Różan, Młynarze, Czerwonka, Sypniewo, Płoniawy-Bramura, Krasne, Opinogóra Górna, Ciechanów, Regimin, Strzegowo, Raciąż, Glinojeck, Siemiątkowo, Zawidz, Sierpc, Gozdowo, Mochowo
Gazociąg DN 700 Kobryń – Hołowczyce – Rembelszczyzna	Sarnaki, Platerów, Łosice, Przesmyki, Mordy, Suchożebry, Mokobody, Grębków, Wierzbna, Kałuszyn, Jakubów, Dobre, Stanisławów, Poświętne, Wołomin, Klembów, Radzymin, Nieporęt
Gazociąg DN 700 Hołowczyce – Wronów	Sarnaki, Stara Kornica, Huszlew
2 gazociągi DN 500 Rembelszczyzna – Gustorzyn	Nieporęt, Wieliszew, Serock, Pomiechówek, Nasielsk, Joniec, Załuski, Płońsk, m. Płońsk, Dzierzążnia, Staroźreby, Radzanowo, Bielsk, Stara Biała, Brudzeń Duży

Gazociąg DN 500 Wronów – Rembelszczyzna	Trojanów, Sobolew, Górzno, Garwolin, m. Garwolin, Pilawa, Kołbiel, Celestynów, m. Otwock, Wiązowna, m. Sulejówek, m. Warszawa, m. Zielonka, m. Ząbki, m. Marki, Nieporęt
Gazociąg DN 500/400 Gustorzyn – Leśniewice – Łódź	Gostynin
Obwodnica gazowa wokół Warszawy DN 500/400 Rembelszczyzna - Mory – Sękocin – Świerk	Nieporęt, Jabłonna, m. Warszawa, Łomianki, Izabelin, Stare Babice, Ożarów Mazowiecki, m. Piastów, Michałowice, Raszyn, Lesznowola, Piaseczno, Konstancin-Jeziorna, Karczew, m. Otwock, Celestynów, Wiązowna
Gazociąg DN 400 do Rafinerii PKN Orlen	Stara Biała, m. Płock
Gazociąg DN 400 Mory – Piotrków Trybunalski	Ożarów Mazowiecki, Błonie, Brwinów, Grodzisk Mazowiecki, Jaktorów, Radziejowice, Mszczonów
2 gazociągi: DN 400 i DN 200/400 Płońsk – Ciechanów – Olsztyn	Płońsk, Sochocin, Ojrzeń, Ciechanów, m. Ciechanów, Regimin, Stupsk, Szydłowo, m. Mława, Wieczfnia Kościelna
Gazociąg DN 300 Sękocin – Lubienia	Raszyn, Lesznowola, Tarczyn, Grójec, Belsk Duży, Goszczyn, Promna, Białobrzegi, Stara Błotnica, Jedlińsk, m. Radom, Jedlnia-Letnisko, Gózd, Skaryszew, Iłża
Gazociąg DN 300 Bronowo– Sierpc	Stara Biała, Bielsk, Gozdowo, Sierpc
Gazociąg DN 300/200 Szczęsna – Czaplinek	Grójec, Chynów, Góra Kalwaria
Gazociąg DN 250 Rembelszczyzna – Ostrów Mazowiecka – Białystok	Nieporęt, Radzymin, Dąbrówka, Zabrodzie, Wyszków, Brańszczyk, Ostrów Mazowiecka, Wąsewo
Gazociąg DN 200 Ostrów Mazowiecka – Ostrołęka – Kadzidło	Ostrów Mazowiecka, Stary Lubotyń, Czerwin, Troszyn, Rzekuń, m. Ostrołęka, Olszewo-Borki, Lelis, Kadzidło
Gazociąg DN 200 Leśniewice – Pacyna	Gostynin, Szczawin Kościelny, Pacyna
Gazociąg DN 200 Figietów - Kozienice	Gózd, Jedlnia-Letnisko, Pionki, Garbatka Letnisko, Kozienice
Gazociąg DN 200/150 Gończyce – Łuków – Siedlce	Sobolew, Żelechów, Wiśniew, Siedlce, m. Siedlce
Gazociąg DN 200/150/100 Puznówka – Stoczek Łukowski	Pilawa, Parysów, Borowie, Miastków Kościelny
Gazociąg DN 200/150/100 Proszew – Sokołów Podlaski, Węgrów	Grębków, Mokobody, Liw, Bielany, Sokołów Podlaski, m. Sokołów Podlaski, m. Węgrów
Tłocznia gazu Lekowo	Regimin
Tłocznia gazu Rembelszczyzna	Nieporęt

Tłocznia gazu Hołowczyce	Sarnaki
System paliw płynnych	
2 ropociągi: DN 800 i DN 600 Adamowo – Płock (odcinek wschodni rurociągu „Przyjaźń")	Repki, Sokołów Podlaski, m. Sokołów Podlaski, Liw, m. Węgrów, Korytnica, Dobre, Strachówka, Tłuszcz, Klembów, Radzymin, Nieporęt, Wieliszew, m. Legionowo, Pomiechówek, Zakroczym, Załuski, Naruszewo, Bulkowo, Bodzanów, Słupno, Radzanowo, Stara Biała, m. Płock
2 ropociągi: DN 800 i DN 600/500 Płock – Heinersdorf (odcinek zachodni rurociągu „Przyjaźń")	Słupno, m. Płock, Łąck, Gostynin, m. Gostynin
Ropociąg DN 800 Płock – Gdańsk (Rurociąg Pomorski)	Słupno, Radzanowo, Bielsk, Gozdowo, Mochowo, Sierpc, Szczutowo
Rurociąg paliwowy DN 400 Płock – Ostrów Wielkopolski	m. Płock, Łąck, Gostynin, m. Gostynin
Rurociąg paliwowy DN 400 Płock – Koluszki	m. Płock, Gąbin, Słubice, Sanniki
Rurociąg paliwowy DN 300 Płock – Nowa Wieś Wielka	m. Płock, Radzanowo, Stara Biała, Brudzeń Duży
Rurociąg paliwowy DN 250 Płock – Mościska – Emilianów	m. Płock, Gąbin, Słubice, Iłów, Młodzieszyn, Brochów, Sochaczew, Kampinos, Leszno, Stare Babice, Izabelin, m. Warszawa, Łomianki, Jabłonna, Nieporęt, Radzymin, Klembów
Rurociąg etylenu Płock – Włocławek	m. Płock, Radzanowo, Stara Biała, Brudzeń Duży
Pompownia ropy Zawady	Liw
Pompownia ropy Orzechowo	Pomiechówek
Baza surowcowa Miszewko Strzałkowskie	Słupno
Baza paliwowa Emilianów	Radzymin
Baza paliwowa Mościska	Izabelin

Załącznik nr 8 – Sieć dróg krajowych i wojewódzkich na obszarze województwa mazowieckiego stanowią[95]:

Numer drogi	Droga/odcinek drogi	Klasa drogi
1	Gdańsk) DK 6 – Grudziądz – Toruń - Kowal (węzeł Kowal) – droga 2 (węzeł Łódź Północ) – droga 14 (węzeł Stryków) - Łódź – Piotrków Trybunalski – Częstochowa – Podwarpie – Dąbrowa Górnicza – Tychy – Bielsko Biała – Cieszyn Boguszowice – granica państwa Pyrzowice (węzeł Pyrzowice) – Gliwice – Świerklany (węzeł Świerklany) Mszana (węzeł Mszana) – Gorzyczki – granica państwa Pyrzowice (węzeł Pyrzowice) - Podwarpie	
	Węzeł Kowal – węzeł Łódź Północ	A
2	granica państwa – Świecko – Rzepin – Poznań – Konin - Łódź– Warszawa (węzeł Konotopa) - Siedlce – Terespol – granica państwa Warszawa (węzeł Konotopa) – węzeł Puławska	
	Konin (węzeł Modła) – Łódź (węzeł Łódź Północ) – Warszawa (węzeł Konotopa)	A
	węzeł Konotopa – węzeł Puławska	S
	Warszawa (węzeł Puławska) – Mińsk Mazowiecki (Choszczówka)	GP
	Obwodnica Mińska Mazowieckiego (Choszczówka – węzeł Kałuszyn)	A
	węzeł Kałuszyn – Siedlce – Terespol – granica państwa	GP
7	Żukowo (DK 20) – Gdańsk (węzeł Gdańsk Karczemki – węzeł Gdańsk Południe) – Elbląg – Ostróda – Olsztynek – Płońsk – Warszawa – Janki – Grójec – Radom – Kielce – Kraków – Rabka Zdrój – Chyżne – granica państwa Kraków (węzeł Kraków Przewóz – węzeł Kraków Bieżanów)	
	Nidzica - Płońsk	GP
	obwodnica Płońska	S
	Płońsk - Ostrzykowizna	GP/S (docelowo droga ekspresowa po istniejącym śladzie)

[95] Na podstawie Zarządzenia nr 28 Generalnego Dyrektora Dróg Krajowych i Autostrad z dnia 13 czerwca 2013 roku zmieniające zarządzenie w sprawie klas istniejących dróg krajowych oraz Zarządzenia nr 73 Generalnego Dyrektora Dróg Krajowych i Autostrad z dnia 2 grudnia 2008 r. w sprawie nadania numerów drogom krajowym (z późn. Zm.)

	Ostrzykowizna - Czosnów	S
	Czosnów – Warszawa- Janki - Grójec	GP
	obwodnica Grójca - Białobrzegi (obwodnica) – Kępiny (do skrzyżowania z drogą powiatową nr 1133W, prowadzącą do m. Stara Błotnica	S
	Kępiny – Radom – Skarżysko Kamienna (węzeł Skarżysko Kamienna Południe	GP
8	granica państwa – Kudowa Zdrój – Kłodzko – Ząbkowice Śląskie – Wrocław – Oleśnica – Syców – Kępno - Walichnowy – Wieluń – Bełchatów – Piotrków Trybunalski – Rawa Mazowiecka – Warszawa – Radzymin – Wyszków – Ostrów Mazowiecka – Zambrów – Białystok – Korycin – Augustów – Suwałki – Budzisko – granica państwa Warszawa (węzeł Konotopa – węzeł Prymasa Tysiąclecia)	
	Granica województwa łódzkiego i mazowieckiego – Warszawa (Wolica)	S/GP (docelowo droga ekspresowa po istniejącym śladzie Radziejowice-Wolica)
	Warszawa (Wolica) – węzeł Prymasa Tysiąclecia	GP
	Warszawa węzeł Prymasa Tysiąclecia – węzeł Modlińska	GP/S
	Warszawa (węzeł Warszawa Zachód – węzeł Prymasa Tysiąclecia)	S
	Warszawa (węzeł Modlińska – węzeł Marki)	S
	Węzeł Marki - Radzymin	GP
	obwodnica Ostrowi Mazowieckiej	S
	Obwodnica Radzymina – Wyszków (z obwodnicą)	S
	Wyszków – Ostrów Mazowiecka	GP
	Obwodnica Ostrowi Mazowieckiej	S
	Ostrów Mazowiecka - Zambrów	GP
9	Radom – Iłża – Ostrowiec Świętokrzyski – Opatów – Lipnik – Klimontów – Łoniów – Nagnajów – Kolbuszowa – Głogów Małopolski – Rzeszów – Babice – Lutcza – Domaradz – Miejsce Piastowe – Dukla – Barwinek – granica państwa	GP
10	granica państwa – Lubieszyn – Szczecin – Stargard Szczeciński – Wałcz – Piła – Pawłówek – Białe Błota – Wypaleniska – Przyłubie – Toruń –	

	Lipno – Sierpc – Drobin - Płońsk	
	Od DK nr 1 [A1] (węzeł Toruń Wschodni) – Lipno – Sierpc – Drobin – Płońsk (do DK nr 7)	GP
12	granica państwa – Łęknica – Żary – Żagań – Przemków – Radwanice – Drożów (DK 3) – Głogów – Szlichtyngowa – Wschowa – Leszno – Gostyń – Jarocin – Pleszew – Kalisz – Błaszki – Sieradz – Łask – Piotrków Trybunalski – Sulejów – Opoczno – Przysucha – Radom – Zwoleń – Puławy – Kurów – Lublin – Piaski – Chełm – Dorohusk – granica państwa	
	Głogów (od DW nr 292) – Szlichtyngowa – Wschowa – Leszno – Gostyń – Jarocin (do DK nr 11)…Pleszew (od DK nr 11) – Kalisz – Błaszki – Sieradz – Łask – Piotrków Trybunalski – Sulejów – Opoczno – Przysucha – Radom (do DK nr 7) - … – Radom (od DK nr 9) - Zwoleń – Puławy	GP
17	(Warszawa) Zakręt – Garwolin – Ryki – Kurów – Lublin – Piaski – Krasnystaw – Zamość – Tomaszów Lubelski – Hrebenne – granica państwa	
	(Warszawa) Zakręt – Garwolin	GP
	obwodnica Garwolina	S
	Garwolin – Ryki – Kurów (do DK 12)… – Piaski (od DK 12) – Krasnystaw – Zamość – Tomaszów Lubelski – Hrebenne	GP
19	granica państwa – Kuźnica – Białystok – Siemiatycze – Międzyrzec Podlaski – Kock – Lubartów – Lublin – Kraśnik – Janów Podlaski – Nisko – Sokołów Małopolski – droga 4 (węzeł Rzeszów Wschód)	
	granica państwa – Kuźnica – Białystok – Siemiatycze – Międzyrzec Podlaski	GP
48	Tomaszów Mazowiecki (węzeł Tomaszów Mazowiecki Centrum) – Inowłódz– Klwów – Potworów – Białobrzegi – Głowaczów – Kozienice – Nowe Słowiki – Sieciechów – Opactwo – Dęblin – Moszczanka - Kock	G
50	Ciechanów – Płońsk – Wyszogród – Ruszki – Sochaczew – Mszczonów – Grójec – Góra Kalwaria – Kołbiel – Mińsk Mazowiecki – Łochów – Ostrów Mazowiecka	GP
53	Olsztyn – Szczytno – Rozłogi – Myszyniec - Ostrołęka	
	Rozłogi – Myszyniec - Ostrołęka	G
57	Bartoszyce – Biskupiec – Szczytno – Przasnysz - Pułtusk	G
60	Łęczyca – Kutno – Gostynin – Łąck – Płock – Bielsk – Drobin – Ciechanów – Różan – Ostrów Mazowiecka	
	Kutno – Gostynin – Łąck – Płock – Bielsk – Drobin – Ciechanów – Różan – Ostrów Mazowiecka	GP

61	Warszawa – Jabłonna – Legionowo – Serock – Różan – Ostrołęka – Łomża – Grajewo - Augustów	GP
62	Strzelno – Kobylniki – Radziejów – Brześć Kujawski – Włocławek – Nowy Duninów – Płock – Wyszogród – Nowy Dwór Mazowiecki – Pomiechówek – Serock – Wierzbica – Wyszków – Łochów – Węgrów – Drohiczyn – Anusin (DK 19)	G
63	granica państwa – Węgorzewo – Giżycko – Pisz – Kisielnica – Łomża – Zambrów – Ceranów – Sokołów Podlaski – Siedlce – Łuków – Radzyń Podlaski – Wisznice – Sławatycze – granica państwa	
	Zambrów (od ul. Ostrowskiej) – Ceranów – Sokołów Podlaski – Siedlce – Łuków – Radzyń Podlaski – Wisznice – Sławatycze – granica państwa	G
76	Wilga – Garwolin – Stoczek Łukowski - Łuków	G
79	Warszawa – Kozienice – Zwoleń – Sandomierz – Połaniec – Nowe Brzesko – Kraków – Trzebinia – Chrzanów – Jaworzno – Katowice – Chorzów – Bytom Warszawa (węzeł Marynarska – węzeł Warszawa Lotnisko)	
	Warszawa – Kozienice – Zwoleń – Sandomierz (do DK nr 77) …- Sandomierz (od DK nr 77) – Połaniec – Nowe Brzesko – Kraków (do DK nr 7)	G
85	Nowy Dwór Mazowiecki (od DK nr 62) – Kazuń (do DK nr 7)	G
92	DK 2 (węzeł Rzepin) – Świebodzin – Pniewy – Poznań – Września – Słupca – Golina – Konin – Kutno – Łowicz – Sochaczew –DK 2 (węzeł Warszawa Zachód) - … - DK 2 (łącznik z autostradową obwodnicą Mińska Mazowieckiego) –DK 2 (węzeł Kałuszyn)	GP

Docelowa sieć autostrad i dróg ekspresowych na obszarze województwa mazowieckiego[96]:

- A1 – S6 (Gdańsk) – Toruń – Łódź – Piotrków Trybunalski – Częstochowa – Gliwice – Gorzyczki – granica państwa (Ostrawa)
- A2 – (Berlin) granica państwa – Świecko – Poznań – Łódź – Warszawa (węzeł „Konotopa") … Warszawa (węzeł „Lubelska") – Biała podlaska – Kukuryki – granica państwa (Mińsk)
- S2 – Południowa Obwodnica Warszawy na odcinku Warszawa (węzeł „Konotopa") – Warszawa (węzeł „Lubelska")
- S7 – S6 (Gdańsk) – Elbląg – Olsztynek – Warszawa – Kielce – Kraków – Rabka
- S8 – Wrocław (Psie Pole) – Kępno – Sieradz – A1 (Łódź) … A1 (Piotrków Trybunalski) – Rawa Mazowiecka – Warszawa – Ostrów Mazowiecka – Zambrów – Choroszcz (S19)
- S10 – A6 (Szczecin) – Piła – Bydgoszcz – Toruń – S7 (Płońsk)

[96] Rozporządzenie Rady Ministrów z 20 października 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych (Dz. U. Nr 187, poz. 1446 z późn. zm.)

- S12 – A1 (Piotrków Trybunalski) – Sulejów – Radom – Puławy – Kurów – Lublin – Piaski – Chełm – Dorohusk – granica państwa (Kijów)
- S17 – S8 (Warszawa) – Zakręt – Kurów … Piaski – Zamość – Hrebenne – granica państwa (Lwów)
- S19 – (Grodno) granica państwa – Kuźnica – Sokółka – Korycin – Knyszyn – Dobrzyniewo Duże – Choroszcz – Siemiatycze – Lublin – Nisko – Rzeszów – Barwinek – granica państwa (Preszow)
- S61 – S8 (Ostrów Mazowiecka) – Łomża – Stawiski – Szczuczyn – Ełk – Raczki – Suwałki – Budzisko – granica państwa (Kowno)
- S79 – S2 (węzeł Lotnisko) – węzeł Marynarska w Warszawie

Na układ dróg wojewódzkich składają się[97]:

Lp.	Numer drogi	Nazwa drogi	Odcinek / długość drogi w km	Klasa drogi
1	**265**	granica województwa - Gostynin	9,765	G
2	**539**	Blinno – granica województwa – granica województwa – Ligowo – granica województwa	11,290	Z
3	**540**	Bielsk – Proboszczewice - Sikórz	16,152	Z
4	**541**	granica województwa – Żuromin – Bieżuń – Sierpc – granica województwa	68,820	G
5	**544**	granica województwa – Mława – Przasnysz – Krasnosielc - Ostrołęka	91,238	G
6	**555**	(droga nr 559) Srebrna – Siecien – Murzynowo – rz. Wisła – Stary Duninów – (droga nr 62)	9,066	Z
7	**559**	granica województwa – Brudzeń Duży – Sikórz - Płock	23,344	G
8	**560**	granica województwa - Sierpc - Bielsk	36,057	G
9	**561**	Bieżuń - Szumanie	21,079	G
10	**562**	granica województwa – Biskupice - Płock	19,485	Z
11	**563**	granica województwa – Żuromin - Mława	50,714	G

[97] Na podstawie wykazu dróg wojewódzkich zamieszczonych na stronie www.mzdw.pl (stan na 31.12.2013 r.)

12	**564**	rz. Wisła – Popłacin (droga nr 62)	0,320	Z
13	**565**	Secymin Nowy – rz. Wisła - Chociszewo	5,156	Z
14	**567**	Płock - Rogozino - Ciółkowo - Góra	26,981	G
15	**568**	Goślice - Ciółkowo	5,720	Z
16	**570**	Wróblewo - Naruszewo - Czerwińsk n. Wisła	17,828	Z
17	**571**	Naruszewo – Nasielsk – Winnica - Pułtusk	56,256	Z
18	**573**	Nowy Duninów – Gostynin – granica województwa	42,530	Z
19	**574**	Dobrzyków - Gabin - Szczawin Borowy - Kolonia	16,264	Z
20	**575**	Płock - Dobrzykłów - Słubice - Iłów -Kamion – Śladów - Secemin Polski - Nowy Kazuń	77,650	G
21	**577**	Łąck - Gabin - Sanniki - Ruszki	45,904	G
22	**579**	Kazuń Polski (droga nr 7) – Leszno – Błonie – Grodzisk Maz. - Radziejowice	52,756	G
23	**580**	Warszawa - Leszno - Kampinos - Żelazowa Wola - Sochaczew	43,729	G
24	**581**	Gostynin – granica województwa	13,182	G
25	**583**	granica województwa - Sanniki	21,435	Z
26	**584**	Sanniki – granica województwa	6,669	G
27	**587**	Stacja kolejowa Błonie - droga 579	1,350	Z
28	**614**	Chorzele - Krukowo - Myszyniec	35,893	Z
29	**615**	Mława -Ciechanów	30,690	G
30	**616**	Rembielin - Ciechanów	46,389	Z
31	**617**	Przasnysz - Ciechanów	24,029	GP
32	**618**	Gołymin Ośrodek - Pułtusk - Wyszków	0+000 – 19+717	Z
			19+717 – 47+685	G

33	**620**	Nowe Miasto - Strzegocin - Przewodowo - Parcele	25,050	Z
34	**622**	Chrcynno - Szadki	12,240	Z
35	**624**	Stacja kolejowa Beniaminów - Dąbkowizna - Wólka Radzymińska (droga nr 631)	2,967	Z
36	**625**	Stacja kolejowa Zielonka - droga 634	0,860	Z
37	**626**	Maków Maz. - Nowa Wieś	33,360	Z
38	**627**	Ostrołęka - Ostrów Maz. - Małkinia - Kosów Lacki - Sokołów Podlaski	5+300 – 60+778	G
			60+778 – 71+511	Z
			71+511 – 96+808	G
39	**628**	Stacja kolejowa Wołomin - droga 634	0,904	Z
40	**629**	Marki - Warszawa	1,055	G
41	**630**	Nowy Dwór Maz. (droga nr 85) - Jabłonna	16,648	GP
42	**631**	Nowy Dwór Maz. - Zegrze - Nieporęt - Marki - Warszawa	0+000 – 22+269	Z
			22+269 – 45+289	GP
43	**632**	Płońsk (droga nr 10) – Nowe Miasto – Nasielsk – Dębe – Legionowo – Rembelszczyzna - Marki	0+000 – 64+201	Z
			64+201 – 72+085	G
44	**633**	Warszawa - Rembelszczyzna - Nieporęt	7,758	G
45	**634**	Warszawa - Zielonka - Wołomin - Miąse - Tłuszcz – Wólka Kozłowska	36,835	G
46	**635**	Radzymin - Wołomin	12,284	G
47	**636**	Wola Rasztowska - Wólka Kozłowska - Jadów - Zawiszyn	29,192	G
48	**637**	Warszawa - Stanisławów - Węgrów	20+643 – 79+343	GP

			79+343 – 81+023	G
49	**638**	Sulejówek - Warszawa	2,677	Z
50	**639**	Łomna Las (droga nr 7) – rz. Wisła – Skierdy (droga nr 630)	3,702	Z
51	**645**	Myszyniec – Dębe – granica województwa	25,320	G
52	**647**	Dębe – granica województwa	11,625	Z
53	**677**	granica województwa – Ostrów Mazowiecka	19,424	G
54	**680**	Góra Kalwaria (droga nr 50) – rz. Wisła – Ostrówek (droga nr 50)	2,824	Z
55	**683**	Prażmów (droga nr 722) – Wola Prażmowska – Wola Wągrodzka – Kamionka – Uwieliny Duchowne – Gabrielin – Julianów – Czachówek – stacja kolejowa Czachówek Wschodni – Sobików – Dębkówka (droga nr 50)	21,409	Z
56	**690**	granica województwa – granica województwa	10,885	G
57	**691**	Pionki - Laski - Garbatka - Podlas - Bąkowiec - Opactwo	0+000 – 20+473	Z
			20+473 – 20+813	G
			20+813 – 25+148	Z
58	**694**	Przyjmy – Brok – granica województwa	56,500	G
59	**695**	Kosów Lacki - Ceranów	6,940	G
60	**696**	Węgrów - Chodów	27,123	G
61	**697**	Liw - Sinołęka	19,609	G
62	**698**	Siedlce – Łosice – granica województwa	51,814	G
63	**699**	Niemianowice - Gzowice - Piotrowice - Jedlnia Letnisko - Siczki	9,195	Z
64	**700**	Droga 2 - stacja kolejowa Płochocin - Józefów - Rokitno	4,520	Z

65	**701**	Józefów - Domaniew - Żbików - Duchnice - Ożarów - (Strzykuły)	10,890	Z
66	**705**	Śladów – Sochaczew – granica województwa	0+000 – 15+240	Z
			15+240 – 30+771	G
67	**707**	granica województwa – Nowe Miasto n. Pilicą	14,262	G
68	**709**	stacja kolejowa Piaseczno – droga nr 722	0,847	Z
69	**712**	(droga nr 721) Habdzin – Gassy – rz. Wisła – Karczew (droga nr 801)	5,479	Z
70	**718**	Borzęcin - Ołtarzew - Pruszków	11,908	G
71	**719**	Warszawa - Pruszków - Żyrardów - Kamion	13+750 – 48+313	GP
			48+313 – 65+226	G
72	**720**	Błonie - Brwinów - Otrębusy - Nadarzyn	19,737	G
73	**721**	Nadarzyn - Piaseczno - Wiązowna - Duchnów	0+000 – 13+280	G
			13+280 – 15+900	GP
			15+900 – 27+200	G
			29+300 – 47+050	G
74	**722**	Piaseczno - Lesznowola - Grójec	29,626	G
75	**724**	Warszawa - Konstancin Jeziorna - Góra Kalwaria	15,785	G
76	**725**	granica województwa – Belsk Duży	16,849	G
77	**727**	Klwów - Przysucha - Szydłowiec - Wierzbica	0+000 – 23+189	G
			23+189 – 45+217	Z

			45+217 – 64+727	G
78	**728**	Grójec -Nowe Miasto nad Pilicą – granica województwa – granica województwa – granica województwa	59,177	G
79	**729**	Przystałowice Duże - Potworów (droga 48)	4,394	Z
80	**730**	Skurów - Jasieniec - Warka - Głowaczów	44,859	G
81	**731**	Potycz - Warka - Białobrzegi	36,896	G
82	**732**	Stary Gózd - Stara Błotnica - Kaszów - Przytyk	16,580	Z
83	**733**	Zakrzew - Wolanów - Kowala - Skaryszew - Karszówka	61,208	Z
84	**734**	(droga nr 79) Baniocha – Kawęczyn – Dębówka – rz. Wisła – Nadbrzeż – Otwock Wielki – Wygoda (droga 801)	13,887	Z
85	**735**	stacja kolejowa Ożarów - droga 2	0,261	Z
86	**736**	Warka – Rozniszew – Magnuszew – rz. Wisła – Podłęż (droga nr 801)	0+000 – 13+774	G
			13+774 – 22+670	Z
87	**737**	Radom - Pionki - Kozienice	29,005	G
88	**738**	Nowe Słowiki – granica województwa	17,000	G
89	**739**	Droga nr 79 - Brzumin - rz.Wisła - Piwonin - Sobienie Jeziory - Osieck (droga nr 805)	18,645	Z
90	**740**	Radom - Przytyk - Potworów (droga nr 48)	29,753	G
91	**744**	Radom – Wierzbica – granica województwa	14,310	G
92	**747**	Iłża – Lipsko – Solec n. Wisłą – granica województwa (rz. Wisła)	40,397	G
93	**749**	granica województwa - Przysucha	15,308	Z
94	**754**	granica województwa - Solec n. Wisła - Kłudzie - Boiska - Wola Solecka I - Wola Solecka II – Gołę-	29+269 – 40+339	G

		biów (droga nr 79)	40+339 – 56+846	Z
95	**760**	stacja kolejowa Pruszków - droga nr 718	2,200	Z
96	**769**	stacja kolejowa Góra Kalwaria - droga nr 79	1,100	Z
97	**778**	stacja kolejowa Tarczyn - droga nr 7	0,565	Z
98	**779**	stacja kolejowa Mszczonów - droga nr50	0,965	Z
99	**782**	stacja kolejowa Bakowiec - Bakowiec	0,745	Z
100	**787**	droga nr 737 - stacja kolejowa Pionki - Suskowola - Sucha - Zwoleń	20,108	Z
101	**788**	stacja kolejowa Sarnów - droga nr 738	5,000	Z
102	**797**	droga nr 50 - Celestynów	2,086	Z
103	**798**	Otwock Mały - Karczew	0,635	Z
104	**799**	Dziecinów - Kosumce - Ostrówek (droga nr 50)	3,423	Z
105	**800**	stacja kolejowa Parysów - droga nr805	0,666	Z
106	**801**	Warszawa - Karczew - Wilga - Maciejowice – granica województwa	70,786	GP
107	**802**	Mińsk Maz. - Seroczyn	36,358	G
108	**803**	Siedlce – granica województwa	33,527	G
109	**804**	stacja kolejowa Pilawa - droga nr 805	0,852	Z
110	**805**	Warszawice - Osieck - Pilawa - Parysów - Wilchta	33,770	G
111	**807**	Maciejowice - Sobolew – Żelechów – granica województwa	34,408	G
112	**810**	stacja kolejowa Garwolin - droga nr 76	0,800	Z
113	**811**	Sarnaki – granica województwa	16,218	G
114	**817**	Kłudzie - rz. Wisła (granica województwa)	1,080	Z
115	**823**	droga nr 48 – Wola Wojcieszowska – granica wo-	4,000	Z

		jewództwa (rz. Wisła)		
116	**859**	stacja kolejowa Zajezierze - droga nr 48	0,120	Z
117	**862**	Tabor (droga nr 500 - Podbiel - Osieck	9,625	Z
118	**868**	Słomczyn - Cieciszew - Imielin - Gassy	5,168	Z
119	**873**	Pilawa - Zalesie Górne	3,913	Z
120	**876**	Chudolipie (droga nr 50) - Piotrkowice - Many - Tarczyn – Łoś(droga nr 722)	25,034	Z
121	**879**	stacja kolejowa Osieck - droga nr 805	1,037	Z
122	**888**	Święcice - Myszczyn - Zaborów	5,858	Z
123	**898**	Stare Babice - Mościska - Warszawa (droga nr 637)	5,600	Z
124	**899**	Cybulice Małe - droga nr 575	2,125	Z
125	**900**	Raj (droga nr 754) – granica województwa (rz. Wisła)	2,412	Z

Załącznik nr 9 –Transport kolejowy na Mazowszu opiera się o następujące linie kolejowe o znaczeniu państwowym[98]:

- Linia nr 1 Warszawa Centralna – Katowice
- Linia nr 2 (E20, CE20) Warszawa Centralna – Terespol – granica państwa
- Linia nr 3 (E20, CE20) Warszawa Zachodnia – Kunowice – granica państwa
- Linia nr 4 (E65, CE65) Grodzisk Mazowiecki – Zawiercie
- Linia nr 6 (E75, CE 75) Zielonka – Kuźnica Białostocka – granica państwa
- Linia nr 7 Warszawa Wschodnia Osobowa – Dorohusk – granica państwa
- Linia nr 8 (C28) Warszawa Zachodnia – Kraków Główny Osobowy
- Linia nr 9 (E65, CE65) Warszawa Wschodnia Osobowa – Gdańsk Główny
- Linia nr 10 Legionowo – Tłuszcz
- Linia nr 12 Skierniewice – Łuków
- Linia nr 13 Krusze – Pilawa
- Linia nr 19 Warszawa Główna Towarowa – Józefinów
- Linia nr 20 Warszawa Główna Towarowa – Warszawa Praga
- Linia nr 21 Warszawa Wileńska – Zielonka
- Linia nr 22 Tomaszów Mazowiecki ‑ Radom
- Linia nr 26 Stawy – Radom
- Linia nr 27 Nasielsk – Toruń Wschodni
- Linia nr 31 Siedlce – Hajnówka
- Linia nr 33 Kutno – Płock Trzepowo
- Linia nr 76 Bąkowiec – Janików
- Linia nr 77 Janików – Świerże Górne
- Linia nr 447 Warszawa Zachodnia – Grodzisk Mazowiecki
- Linia nr 448 Warszawa Zachodnia – Warszawa Rembertów
- Linia nr 449 Warszawa Rembertów – Zielonka
- Linia nr 501 Warszawa Jagiellonka – Warszawa Targówek
- Linia nr 502 Warszawa Michałów – Warszawa Wschodnia Towarowa

[98] Na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 kwietnia 2013 r. w sprawie wykazu linii kolejowych o znaczeniu państwowym (Dz. U. 0, poz. 569.)

- Linia nr 506 Warszawa Antoninów ‑ Warszawa Gocławek
- Linia nr 507 Warszawa Główna Towarowa – Warszawa Gołąbki
- Linia nr 509 Warszawa Główna Towarowa – Warszawa Gdańska
- Linia nr 510 Warszawa Główna Towarowa – Warszawa Aleje Jerozolimskie
- Linia nr 513 Jasienica – Tłuszcz
- Linia nr 520 Doły ‑ Ujrzanów
- Linia nr 521 Mińsk Mazowiecki R 4 – Mińsk Mazowiecki R 101
- Linia nr 522 Mińsk Mazowiecki R 102 – Mińsk Mazowiecki R 45
- Linia nr 523 Trzaskoniec – Poważe
- Linia nr 525 Czachówek Południowy – Czachówek Wschodni
- Linia nr 526 Czachówek Zachodni – Czachówek Południowy Czp11
- Linia nr 527 Czachówek Południowy Czp11 – Czachówek Wschodni
- Linia nr 528 Czachówek Zachodni – Czachówek Południowy
- Linia nr 575 Szeligi - Marków
- Linia nr 576 Wolanów – Rożki
- Linia nr 901 Warszawa Wschodnia Towarowa ‑ Warszawa Rembertów T5M

Załącznik nr 10 – Główne szlaki turystyczne

Nazwa szlaku	Lokalizacja - gminy
Szlaki piesze	
Szlak im. Bolesława Krzywoustego	Gostynin, m. Gostynin, Łąck, Nowy Duninów, m. Płock, Stara Biała, Brudzeń Duży, Mochowo, Sierpc, m. Sierpc
Szlak Nadwiślański im. Władysława Broniewskiego	Wyszogród, Mała Wieś, Bodzanów, Słupno, m. Płock
Szlak Okrężny	Leszno, Ożarów Mazowiecki, Błonie, Brwinów, m. Podkowa Leśna, Nadarzyn, Raszyn, Lesznowola, Piaseczno, Góra Kalwaria, Karczew, Celestynów, m. Otwock, Wiązowna, m. Warszawa, m. Zielonka, m. Marki, m. Kobyłka, Radzymin, Nieporęt, Wieliszew, Jabłonna, m. Nowy Dwór Mazowiecki, Pomiechówek
Główny Szlak Puszczy Białej	Somianka, Zatory, Rząśnik, Długosiodło
Szlak „Doliną Bugu”	Korczew, Repki, Jabłonna Lacka, Sterdyń, Ceranów, Kosów Lacki, Sadowne, Łochów
Szlak „Doliną Liwca”	Siedlce, Suchożebry, Mokobody, Liw, m. Węgrów, Korytnica, Stoczek, Łochów
Nadbużański Szlak Pieszy	Sarnaki
Szlak Mniszew – Janowiec nad Wisłą	Wilga, Magnuszew, Kozienice, Garbatka Letnisko, Policzna, Gniewoszów
Szlak Partyzancki im. Majora Henryka Dobrzańskiego „Hubala”	Gielniów, Przysucha, Chlewiska, Borkowice, Szydłowiec
Szlak Nadleśnictwo Dobieszyn – Nowe Miasto nad Pilicą	Stromiec, Grabów nad Pilicą, Białobrzegi, Radzanów, Wyśmierzyce, Nowe Miasto nad Pilicą
Szlaki rowerowe	

VeloMazovia	Łąck, Gąbin, Sanniki, Słubice, Iłów, Młodzieszyn, Wieliszew, Serock, Nieporęt
Szlak Rowerowy Wokół Puszczy Kampinoskiej	Izabelin, Stare Babice, Leszno, Kampinos, Leoncin, Sochaczew, Brochów, Młodzieszyn, Czosnów, Łomianki
Szlak rowerowy „Doliną Liwca”	Grębków, Wierzbno, Liw, m. Węgrów, Korytnica, Łochów, Jadów, Wyszków
Nadbużański Szlak Rowerowy	Wyszków, Łochów, Sadowne, Kosów Lacki, Sterdyń, Sabnie, Jabłonna Lacka, Repki, Korczew, Platerów, Sarnaki
Szlak Zielony Powiatu Żyrardowskiego	Wiskitki, Puszcza Mariańska, Radziejowice, m. Żyrardów, Mszczonów, Żabia Wola, Tarczyn, Nadarzyn
Szlak Bursztynowy	Sienno, Lipsko, Solec nad Wisłą, Chotcza, Przyłęk
Szlak Żółwia i Dinozaura	Solec nad Wisłą, Chotcza, Przyłęk
Szlaki wodne	
Szlak pasażerski Wisła (odcinek warszawski)	m. Warszawa, Łomianki
Szlak żeglarski Wisła (odcinek płocki)	m. Płock, Nowy Duninów, Stara Biała, Brudzeń Duży
Szlak żeglarski Narew	Lelis, Rzekuń, m. Ostrołęka, Olszewo Borki, Goworowo, Młynarze, Różan, Rzewnie, Długosiodło, Rząśnik, Obryte, Szelków, Pułtusk, Pokrzywnica, Zatory, Serock, Radzymin, Nieporęt, Wieliszew, Pomiechówek, m. Nowy Dwór Mazowiecki
Szlak żeglarski Bug	Sarnaki, Platerów, Korczew, Repki, Jabłonna Lacka, Sterdyń, Nur, Ceranów, Zaręby Kościelne, Małkinia Górna, Kosów Lacki, Brok, Sadowne, Brańszczyk, Łochów, Wyszków, Zabrodzie, Somianka, Dąbrówka, Radzymin, Serock
Szlak kajakowy Pilica	Odrzywół, Nowe Miasto nad Pilicą, Mogielnica, Wyśmierzyce, Promna, Białobrzegi, Warka, Stromiec, Grabów nad Pilicą, Magnuszew
Szlak kajakowy Wkra	Lubowidz, Żuromin, Bieżuń, Siemiątkowo, Radzanów, Strzegowo, Glinojeck, Baboszewo, Sochocin, Joniec, Nowe Miasto, Nasielsk, Pomiechówek, m. Nowy Dwór Mazowiecki
Szlak kajakowy Orzyc	Chorzele, Jednorożec, Krasnosielc, Płoniawy-Bramura, Czerwonka, m. Maków Mazowiecki, Szelków
Szlak kajakowy Liwiec	Liw, Grębków, Wierzbno, m. Węgrów, Korytnica, Łochów, Jadów,

	Wyszków
Szlak kajakowy Omulew	Czarnia, Baranowo, Kadzidło, Lelis, Olszewo Borki, m. Ostrołęka
Szlak kajakowy Skrwa Prawa	Rościszewo, Sierpc, Szczutowo, Mochowo, Brudzeń Duży
Szlak kajakowy Bzura	m. Sochaczew, Sochaczew, Brochów, Młodzieszyn
Szlak kajakowy Łydynia	Regimin, m. Ciechanów, Ciechanów, Ojrzeń, Sochocin
Szlaki kolejek wąskotorowych	
Mławska Kolej Dojazdowa	m. Mława, Szydłowo, Grudusk, Czernice Borowe, Przasnysz, m. Przasnysz, Płoniawy-Bramura, Czerwonka
Marcule — Iłża	Iłża
Piaseczno – Grójec	Piaseczno, Prażmów, Tarczyn, Grójec
Sochaczew – Wilcze Tułowskie	m. Sochaczew, Sochaczew, Brochów

Załącznik nr 11 – Wykaz terenów zamkniętych położonych w województwie mazowieckim (bez terenów PKP)

Gmina/ dzielnica	Miejscowość, adres	Nr obrębu	Nr działki	Powierzchnia w ha
TERENY ZAMKNIĘTE MINISTERSTWA OBRONY NARODOWEJ				
miasto na prawach powiatu Ostrołęka				
m. Ostrołęka	Ostrołęka ul. Sienkiewicza 45	0005-5	51644	0,3532
miasto na prawach powiatu Płock				
m. Płock	Płock ul. Kilińskiego 12	9	286/2, 218/158	0,4527
miasto na prawach powiatu Radom				
m. Radom	Radom ul. 1905 Roku	IX	cz.24/3, 24/4	0,1048
m. Radom	Radom ul. Chrobrego 48,50	0020	cz.239, cz.231, cz.236	0
m. Radom	Radom ul. Lubelska 150	0031, 0122, 0080	1/44, 1/45, 1/46, 1/47, 1/51, 1/52, 1/54, 1/13, 1/16, 1/48, 1/49, 1/53, 1/57, 1/62, 1/76, 1/77, 1/78, 1/79, 1/80, 1/81, 1/82, 1/83, 1/84, 1/85, 1/86, 1/87, 1/88, 1/89, 1/90, 1/91, 1/92, 1/93, 1/94, 1/95, 1/96, 1/97, 1/98, 1/99, 1/100, 1/101, 1/102, 1/103, 1/104, 1/105, 1/106, 1/107, 1/108, 1/109, 1/110, 1/111, 1/112, 1/113, 2/2, 155/13, 44/2, 45/441/13, 46/1, 41/17, 41/15	344,2837
m. Radom	Radom ul. Plac Konstytucji 3 Maja	0091	72	0,6419
miasto na prawach powiatu Siedlce				
m. Siedlce	Siedlce ul. Plac 1000-Lecia 1	49	81	0,1981

m. Siedlce	Siedlce ul. Składowa 39	98	1/9, 1/10, 1/11, 41/30, 41/31, 41/32, 41/37, 41/42, 41/43, 41/44, 41/45, 41/46,	53,0983
m. Siedlce	Siedlce ul. Wałowa 1	48	22/1	0,6113
miasto stołeczne Warszawa				
Bemowo	Warszawa ul. Kaliskiego 49	6-08-03	3	0,3026
Bemowo	Warszawa ul. Karteziusza 2	6-10-04	7/5, 7/6	1.2285
Bemowo	Warszawa ul. Pirenejska 5	6-08-09	172/17	1,2221
Bemowo	Warszawa ul. Radiowa 2	6-08-10	1/8, 1/9, cz1/10	53,7853
Bemowo	Warszawa ul. Radiowa 2	38939	cz1/10	1,4482
Bemowo	Warszawa ul. Radiowa 49	6-10-02	13	3,0727
Bemowo	Warszawa ul. Radiowa 49	6-10-02	5/3, 8/2, 5/180, 5/181, 5/182, 5/183, 5/184	33,3063
Bielany	Warszawa ul. Marymoncka 123	7-07-04	11/2, 28	0,5858
Mokotów	Warszawa ul. Al. Niepodległości 141 A	1-01-17	77/2	0,1912
Mokotów	Warszawa ul. Powsińska 13	1-05-24	36	3,2006
Ochota	Warszawa ul. Nowowiejska	2-01-04	192	4,7831
Ochota	Warszawa ul. Sękocińska 8	2-02-04	23	0,0275
Ochota	Warszawa ul. Stefana Banacha 2	2-02-08	27/1, 27/5	1,2169
Ochota	Warszawa ul. Wawelska 7A	2-02-09	13	3,6465

Praga Południe	Warszawa ul. Ostrobramska 109	3-05-20	3	0,9527
Praga Południe	Warszawa ul. Wał Miedze-szyński 381	3-01-21	10, 11	1,3619
Praga Północ	Warszawa ul. Brechta 10	4-12-04	54	0,1085
Praga Północ	Warszawa ul.11 Listopada 17/19	4-12-02	9/4, 9/5, 10	3,9242
Rembertów	Warszawa ul. Chruściela Mon-tera 103	3-21-28	2/28, 2/37, 2/39, 81	1,7016
Rembertów	Warszawa ul. Marsa 110	3-00-75	7/38, 7/432, 7/43, 7/44, 21, 6/7, cz.19	176,4774
Rembertów	Warszawa ul. Marsa 80	3-00-75	10, 14, cz.5/3, 20/3, cz.10	45,7397
Śródmieście	Warszawa ul. 29 Listopada	5-06-16	10/1, 10/3, 10/4, 10/5	10,7086
Śródmieście	Warszawa ul. Al. Jerozolim-skie 97	2-01-02	19/1	0,5373
Śródmieście	Warszawa ul. Długa 13/15	5-02-08	12	0,286
Śródmieście	Warszawa ul. Koszykowa 78		5	0,6014
Śródmieście	Warszawa ul. Kredytowa 5/7	5-03-07	34/3	0,2211
Śródmieście	Warszawa ul. Królewska 1	5-03-07	8	1,0605
Śródmieście	Warszawa ul. Nowowiejska 31	5-05-09	3/2, 3/5	0,1228
Śródmieście	Warszawa ul. Piłsudskiego 4	5-03-05	53/3, 55	0,3866
Śródmieście	Warszawa ul. Złota 5	5-03-10	55	0,1108
Śródmieście, Mokotów	Warszawa ul. Puławska 6A, 8A, ul. Batorego	5-05-09, 1-01-03	14/1, 30/3, 30/4, 30/7, 24/4, 25/1	5,7904

	6			
Targówek	Warszawa ul. Bystra 1	4-09-04	3	14,6294
Targówek	Warszawa ul. Ks. Ziemowita 51A	4-11-10	12	0,9084
Targówek	Warszawa ul. Nieświeska	4-11-13, 4-11-14	12, 13/1, 13/2, 13/3, 1/6, 1/7	9,24
Ursynów	Warszawa ul. Kajakowa	1-09-34	166/1	2,9742
Ursynów	Warszawa ul. Karczunkowska	1-09-68	5/1, 5/2	4,2962
Ursynów	Warszawa ul. Leśna	1-12-01	9	4,7316
Wesoła	Warszawa ul. Okuniewska	01-01	(7, cz.1/5, cz.1/6-Wesoła) (cz.16 Sulejówek), oddz.136a-f, 137a-b, 138d	187,8126
Wesoła	Warszawa ul. Szkolna 14	7-03, 7-04, 7-05	6/1, 6/2, 6/3, 6/4, 6/5, 6/6, 6/7, 6/8, 6/9, 6/10, 6/11, 6/12, 6/13, 6/14, 6/15, 6/16, 6/17, 6/18, 6/19, 6/20, 6/21, 6/22, 6/23, 6/24, 6/26, 6/27, 6/28, 6/29, 6/30, 6/31, 6/32, 6/33, 6/34, 6/35, 6/36, 6/37, 6/38, 6/39, 6/40, 6/41, 6/42, 6/43, 6/44, 6/45, 6/46, 6/47, 6/48, 6/49, 6/50, 6/51, 6/52, 6/53, 6/54, 6/55, 6/61, 6/62, 12/1, 12/2, 12/3, 12/4, 12/5, 12/6, 12/7, 12/8, 12/9, 12/10, 12/11, 12/12, 12/13, 12/14, 12/15, 12/16, 12/17, cz35/1, cz35/2, cz35/5, cz35/6, cz35/7, cz35/8, cz35/9, cz35/10, cz35/11, cz35/12, cz35/13, cz35/14	128,6106
Wesoła	Warszawa ul. Warszawska, Matejki	05-02	6	13,4334
Włochy	Warszawa ul. 1-	2-04-05	4/1	0,029

	Go Sierpnia 2A			
Włochy	Warszawa ul. Żwirki i Wigury 1C	2-06-07	13/12, 13/14, 14/3, 14/5, 27, 28, 29, 31,34	32,6964
Włochy	Warszawa ul. Żwirki i Wigury 9/13	2-04-04	73/154, 73/156, 73/160, 73/162	42,3864
Wola	Warszawa ul. Kozielska 4A	6-03-03	1, 3, 9	8,2328
Wola	Warszawa ul. Ostroroga 35	8-03-04	1/4	15,7545
Żoliborz	Warszawa ul. Dymińska 13	7-01-17, 7-01-18	1, 11, 15/2	32,2
Żoliborz	Warszawa ul. Gdańska 6	7-04-17	3	0,4266
Żoliborz	Warszawa ul. Krajewskiego 1A	7-01-20	41	0,4256
Żoliborz	Warszawa ul. Krajewskiego 3/5	7-01-20	34	0,1269
Żoliborz	Warszawa ul. Mierosławskiego 22	7-01-11	57	0,081
Żoliborz	Warszawa ul. Żeromskiego 33	2007-05-11	175/1	0,5195
powiat ciechanowski				
m. Ciechanów	Ciechanów ul. Orylska 6, 8	10	496, 499	0,1955
powiat garwoliński				
m. Garwolin	Garwolin ul. Kościuszki 28		477	0,2342
Pilawa	Pilawa ul. Wojska Polskiego	0001	1530/17, 1530/16, 1530/19	24,0147
Trojanów	Podebłocie	0017	1655/1, 1655/2, 1655/3, 2524	37,77
Trojanów	Podebłocie	0017	1674/5, 1674/6, 1674/7	1,8188

powiat grodziski				
Grodzisk Mazowiecki	Książenice	0020	17	2,53
Żabia Wola	Musuły	0015	181, 185	30,4428
powiat grójecki				
Grójec	Grójec ul. Sienkiewicza 3	0001	1803/4	0,155
Grójec	Kociszew SGGW	0019	cz.15, cz.19	30,04
Grójec	Słomczyn-Kącin	0032	368/15, 36818, 368/54, 368/49	47,899
powiat kozienicki				
Sieciechów	Zajezierze	0015	1/4, 2/14, 404/2, 404/5,404/6, 404/7	88,5186
powiat legionowski				
m. Legionowo	Legionowo ul. Zegrzyńska	21	2/74, 2/11, 2/5	1,5116
m. Legionowo	Legionowo ul. Zegrzyńska	63	1/767, 1/804, 1/748	38,4477
m. Legionowo	Legionowo ul.Piłsudskiego 5	43	58/1, 58/21	0,062
Nieporęt	Białobrzegi	4	158, 159,160, 170/171, 170/173, 207/3, cz.33, cz.34,	52,0547
Nieporęt	Białobrzegi		cz.58/1	0,42
Nieporęt	Czarna Struga		cz.367	5,5
Nieporęt	Kąty Węgierskie	8	584, 585, 586,579	13,3395
Nieporęt	Zegrze PŁD ul. Warszawska 22	17	126/105	10,9901
Serock	Zegrze ul. Juzistek 2	11	108/1, 110/4, 111/8, 111/308, 111/16, 111/17, 111/228,111/231, 111/292, 111/297, 111/314, 111/294, 111/19, 111/31, 111/259, cz.236	112,7034
Wieliszew	Kałuszyn		410, 420, 421	46,2784

powiat miński				
m. Mińsk Mazowiecki	Mińsk Maz. ul. Piękna 3	0001	1768/1	0,1895
m. Mińsk Mazowiecki	Mińsk Maz. ul. Warszawska 267	0001	1232/4, 1232/6, 1232/9, 1232/10, 1232/11, 2412/12, 2416/43, 2416/44, 2417/62, 2417/65	32,9032
Mińsk Mazowiecki	Kolonia Janów	0024	60/1, 61/1, 62/1, 141/1, 141/2, 141/4	18,6259
Mińsk Mazowiecki, Jakubów	Janów, Stary Jędrzejów, Nowy Jędrzejów, Karolina	0020, 0022	535/2, 535/6, 535/8, 535/9, 326, 336, 314/2, 365/2, 366/2, 367/2, 3682, 389/1, 370/1, 371, 372/2, 373/2, 374/1, 375, 376/1, 377/2, 378/2, 379/1, 380/1, 381/2, 382/2, 383/2, 384/1, 613/1, 617/1, 620/1, 624/1, 626/1, 638/1, 630/1, 633/1, 635/1	444,703
m. Sulejówek	Sulejówek ul. Okuniewska	0027-27	10/2, 14/10, 14/11, 14/37, 14/3, 14/4, 14/5, 14/7, 1/2, 15, cz.16	80,2295
powiat nowodworski				
Czosnów	Cybulice Małe	9	345/1, 345/2, 345/3	256,1716
Czosnów	Jesionka	0018	6, 80/1, 80/2, 2/3, 2/4, 5/6, 5/7, 5/8, 5/3, 5/5, 78/3, 76/7, 76/4, 76/5, 76/6, 4/5, 4/6, 4/7	55,4662
Czosnów	Kazuń Nowy	00-27	231/12, 231/13, 231/14, 231/15, 231/17, 231/18, 231/19, 231/62, 231/63, 231/64	88,8871
m. Nowy Dwór Mazowiecki	Nowy Dwór Mazowiecki Oś. Modlin Twierdza	0008-3-02, 0009-3-03, 0010-3-04, 0011-3-05, 0014-3-08, 0015-3-09	2/20, 2/21, 2/28, 9, 1/5, 1/7, 1,9, 1/23, 1/24, 1/16, 9/1, 16/1, 16/3, 16/4, 6/25, 6/26, 6/27, 6/29	48,4305
m. Nowy Dwór Mazowiecki	Nowy Dwór Mazowiecki ul. Leśna	40-10-01	1/305, 1/301	22,0618
m. Nowy Dwór	Nowy Dwór Mazowiecki ul.	0026-7-01	4/9, 4/10	25,9199

Mazowiecki	Thommego			
Pomiechówek	Goławice Pierwsze	0010	923/1,923/2, 923/4,923/7, 923/8, 923/9, 923/10,923/11, 923/12	72,0819
Pomiechówek	Goławice Pierwsze	0010	940/3, 940/4, 940/5, 940/6, 942/1, 942/2, cz.942/2, cz.939, cz.943, cz.941	97,8499
Pomiechówek	Pomiechówek ul. Wojska Polskiego	0001	273/10, 273/11, 273/12, 273/15	34,8206
powiat ostrołęcki				
Ostrów Mazowiecka	Komorowo, Ostrów Mazowiecka ul. Bociańskiego 1	0012, 0001	1941/13, cz.1941/16, 1941/18, 1941/19, 1941/24, 1941/25, 1941/30, 1941/31, 1941/32, 1941/33, 1941/34, 2002/1, 2002/3, 2004, 2006/3, 2006/4, 72, 292	152,1013
powiat otwocki				
Celestynów	Celestynów ul. Wojska Polskiego 57	0001	1390, 1391, 1396, 1398, 1401, 1405, 1407, 1408, 1409, 1410, 1412, 1413/2, 1414, 1416, 1388, 1389, 1399, 1402, 1403, 1404, 1406, 1394, 1395, 1397, 1400	46,6763
powiat płocki				
Nowy Duninów	Soczewka	15	177/1	3,57
powiat pruszkowski				
Brwinów, Michałowice	Helenów		1, 1/1, 1/4, 1/5, 1/2, 1/3, 1/6	112,8044
Raszyn	Falenty		28	12,98
powiat przasnyski				
Krzynowłoga Mała	Ślubowo		2200, 2201, 2207, 2208, 2209	32,71
m. Przasnysz	Przasnysz ul. Makowska	0001-1	668/5, 668/241, 668/9, 668/10, 53	43,7416
powiat siedlecki				

Siedlce	Grabianów	7	576, 578, 580, 583, 585, 592, 582/1, 582/2	99,239
powiat sochaczewski				
Sochaczew	Kazimierów 45	0017, 0021, 0044	80/7, 80/8, 81, 82, 83,84, 85, 86, 164/1, 164/2, 4/8,	664,5416
Teresin	Teresin Dębow-ka	0002	169,183,186, 191	
powiat warszawski zachodni				
Izabelin	Hornówek	0008	480/04, 1782	5,8954
Izabelin	Laski		Oddz. Leśny 85B	0,018
Izabelin	Szosa Laski		cz.1779	0,01
Stare Babice	Borzęcin ul. Spacerowa 75, Mariew	0004, 0019	1/2, 40/1, 40/2, 40/3, 40/4, 40/5, 900, 291/1, 291/2	33,5712
powiat wołomiński				
m. Zielonka	Zielonka	0052-5-60-02	263,264, 265, 266, oddz.leśny cz.101, cz.102, cz.103, cz.126, cz.127, cz.128, cz.129	170,0925
m. Zielonka	Zielonka ul. Wyszyńskiego 7	0053-5-50-01	11/2, 11/3, 11/8, 11/7, 11/13, 11/14, 11/16, 5/1, 4, oddz.28b-k, m-p, 35b-l, 36, 37, 38a-j, 73f-g, 74, 75a-d, d-x, 76, 77	809,4985
m. Zielonka	Zielonka ul. Wyszyńskiego 7	5-60-01	4,5,7,8, 9, 10, 11b-h, 12b-h, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19a-k, 20a-f, h-l, 21,22, 23a,b,d,g,l-n,24d-j, m,25d-j, n-1, x-b, 26, 27a-l, 19, 34, 35a, b,c,41ab, 42a, c-h, l,43a-h, 44, 45, 46, 47, 48, 56a-l, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67a-x, 68, 69, 70, 71, 72, 73a-o, 88f-h, k-m, 89, 90, 91, 92, 93d, f, 94a-r, t, w, 95a-k, 96, 97a-c, f, g, 98a-o, 99a-x, 100a-j, p, 101a-g, 102a-o, 103a-j, 98r-a, 99a-d, 100c, r-w, 101j, m, n, r, 104j, k, 123b-m, 124a-l, 125a-j, 126a, d, j-n,	4836,67

			127j-b, 128f, g, o-w, 129b-h, j-y, 130a-g, 134f, g, 135a-f, 139a-w, 140a-g, 141d-g, j-c, g, 104a-g, 105a-z, 131, 141, a-c, 141h-j	
powiat wyszkowski				
Wyszków	Wyszków ul. Serocka 3	25-34	2609/2	0,6521
powiat żyrardowski				
Puszcza Mariańska	Puszcza Mariańska	0027	318, 240/1202, 241/1202, 247/1204, 248/1202, 249/1202	57,5839
TERENY ZAMKNIĘTE AGENCJI BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO				
miasto stołeczne Warszawa				
Mokotów	Warszawa, ul. Samochodowa 3/5	1-08-03	33/1, 33/2, 34	
TERENY ZAMKNIĘTE KOMENDY GŁÓWNEJ POLICJI				
miasto na prawach powiatu Radom				
m. Radom	Radom ul. 11 Listopada 37/59	obręb Gołębiów	58/28	5,1065
miasto stołeczne Warszawa				
Bielany	Warszawa ul. Barcicka 52/56	7-05-01	29/1, 29/2	1,1647
Mokotów	Warszawa ul. Olszewska 6	1-01-13	38/3	0,1919
Mokotów	Warszawa ul.Puławska 148/150, i ul. Broniwoja	1-02-17	37, 35	2,0376
Śródmieście	Warszawa ul. Nowolipie 2	5-01-08	43	2,1313
powiat legionowski				
m. Legionowo	Legionowo ul. Zegrzyńska 12	63	1/858, 1/859	60,4404

TERENY ZAMKNIĘTE MINISTERSTWA SPRAW WEWNĘTRZNYCH				
miasto stołeczne Warszawa				
Śródmieście	Warszawa ul. Podchorążych 38	5-06-16	6/7, 6/9, 6/11, 6/12, 6/13, 6/14, 6/17, 6/18	8,6760
TERENY ZAMKNIĘTE KOMENDY GŁÓWNEJ PAŃSTWOWEJ STRAŻY POŻARNEJ				
miasto stołeczne Warszawa				
Śródmieście	Warszawa ul. Podchorążych 38	5-06-16	6/8, 6/10, 6/15	2,4152
Żoliborz	Warszawa, ul. Słowackiego 52/54	7-01-01 26-77-05	2, 11 35	9,8455

Opracowanie MBPR na podstawie informacji przekazanych przez: Wojewódzki Sztab Wojskowy, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Komendę Główną Policji, Wojewódzką Komendę Policji, Stołeczną Komendę Policji, Komendę Głównej Straży Pożarnej.

Materiały wejściowe do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Dokumenty na poziomie światowym i europejskim:

- Agenda Terytorialna dla Unii Europejskiej
- Biała Księga – Transportu, Europejska Polityka Transportowa w horyzoncie do 2010
- Biała Księga (Plan utworzenia jednolitego europejskiego obszaru transportu – dążenie do osiągnięcia konkurencyjnego i zasobooszczędnego systemu transportu) przyjęta przez Komisję Europejską w dniu 29 marca 2011
- Biała Księga – *Razem na rzecz zdrowia: strategiczne podejście dla UE na lata 2008-2013,*Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela dnia 23.10.2007r.,KOM (2007) 603
- *Biała Księga na Temat Sportu*, Komisja Europejska, 2007
- Czwarty raport UE na temat spójności gospodarczej i społecznej „Rozwijające się regiony – rozwijająca się Europa", Komisja Europejska, 2007
- Deklaracja Bolońska, Bolonia 1999
- Deklaracja Kopenhaska, Kopenhaga 2002
- *Drugi wspólnotowy program działań w dziedzinie zdrowia na lata 2008 – 2013,* przyjęty przez Parlament Europejski i Radę, nr 1350/2007/WE z dnia 23 października 2007r., Dz. U. L 301, str.3 z 20 listopada 2007
- Dyrektywa Rady 79/409/EWG z kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa
- Dyrektywa Rady 85/337/EWG w sprawie oceny wpływu wywieranego przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko, czerwiec 1985
- Dyrektywa Rady 86/278/EWG z czerwca 1986 r. w sprawie ochrony środowiska a szczególnie gleb przy stosowaniu osadów ściekowych w rolnictwie
- Dyrektywa Rady 96/61/WE z września 1996 r. w sprawie zintegrowanego zapobiegania i ograniczania zanieczyszczeń (IPPC)
- Dyrektywa Rady 96/62/WE z września 1996 r. w sprawie oceny i zarządzania jakością otaczającego powietrza
- Dyrektywa Rady 84/360/EWG z czerwca 1984 r. w sprawie ograniczenia zanieczyszczeń powietrza z zakładów przemysłowych
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory
- Dyrektywa Rady 91/676/EWG z grudnia 1991 r. dotycząca ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego I Rady 2000/60/WE z października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko,
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/80/WE z czerwca 2001 r. w sprawie ograniczenia emisji niektórych zanieczyszczeń powietrza z dużych obiektów spalania energetycznego paliw
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/49/WE z czerwca 2002 r. odnosząca się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku,
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/35/WE z maja 2003 r. przewidująca udział społeczeństwa w odniesieniu do sporządzania niektórych planów i programów w zakresie środowiska oraz zmieniająca w odniesieniu do udziału społeczeństwa i dostępu do wymiaru sprawiedliwości dyrektywy Rady 85/337/EWG i 96/61/WE
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/4/WE ze stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG w sprawie swobodnego do informacji o środowisku,
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/21/WE z marca 2006 r. w sprawie gospodarowania odpadami pochodzącymi z przemysłu wydobywczego
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/118/WE z grudnia 2006 r. w sprawie ochrony wód podziemnych przed zanieczyszczeniem i pogorszeniem ich stanu
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2007/60/WE z października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim,
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszego powietrza dla Europy
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego I Rady 2010/75/UE z listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/18/UE z lipca 2012 r. w sprawie kontroli zagrożeń

poważnymi awariami z udziałem substancji niebezpiecznych uchylająca Dyrektywę Rady 96/82 WE
- Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela 2010
- Europejska Karta Społeczna
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta, 1992
- Europejska Perspektywa Rozwoju Przestrzennego
- Karta Lipska, nt. Zrównoważonych Miast Europejskich, przyjęta w maju 2007
- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej
- Konkluzje Rady z dnia 12 maja 2009 r. w sprawie strategicznych ram Europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia („ET 2020") Strategiczne wytyczne Wspólnoty dotyczące polityki spójności na lata 2007-2013
- Konwencja berneńska o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny oraz ich naturalnych siedlisk, 1979
- Konwencja bońska o ochronie migrujących gatunków dzikich zwierząt, 1979
- Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, Aarhus, 1998
- Konwencja o różnorodności biologicznej, Rio de Janerio 1992
- Konwencja o ochronie światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972
- Konwencja o ochronie światowego dziedzictwa niematerialnego, Paryż 2003
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005
- Konwencja ramsarska o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego, Ramsar 1971
- Konwencja ramowa Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005
- Międzynarodowa Karta Odnowy Miast Historycznych (Karta Waszyngtońska), Toledo-Waszyngton 1987
- Międzynarodowa Karta Ogrodów (Karta Florencka), Florencja 1981
- Odnowiona Agenda Społeczna
- Pakiet energetyczno-klimatyczny 3x20, Komunikat Komisji skierowany do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz do Komitetu Regionów z dnia 23.01.2008
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 10 kwietnia 2008 r. w sprawie europejskiej agendy kultury w dobie globalizacji (2007/2211(INI))
- *Rozwijanie europejskiego wymiaru sportu,* Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu regionów, Komisja Europejska, 2011
- Strategia Lizbońska, przyjęta przez Radę Europejską w marcu 2000
- Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TUE), artykuł 170 (Tytuł XVI Sieci Transeuropejskie), stanowiący podstawę prawną sieci TEN
- *Wytyczne UE dotyczące aktywności fizycznej, Zalecane działania polityczne wspierające aktywność fizyczną wpływającą pozytywnie na zdrowie,* Grupa Robocza UE „Sport i Zdrowie", 2008
- Zielona Księga *„Wobec zmian demograficznych: nowa solidarność między pokoleniami"*, Bruksela, dnia 16.3.2005, COM(2005) 94 końcowy.

Dokumenty na poziomie krajowym:
- Kierunki Rozwoju Turystyki do roku 2015 (dokument rządowy przyjęty przez Radę Ministrów dniu 26. 09. 2008 r. Warszawa, 2008
- Kierunki Udzielania Pomocy Publicznej na lata 2007-2013, Warszawa, 2007
- Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007-2013, Warszawa, 2006
- Koncepcja horyzontalnej polityki przemysłowej w Polsce, Warszawa, 2007
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 roku z 13 grudnia 2011 r. Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie przyjęcia Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (M.P. z 2012 r. poz. 252)
- Konsultacje w sprawie modyfikacji i uzupełnienia sieci TEN-T na terytorium Polski, Ministerstwo Infrastruktury, czerwiec -sierpień 2008
- Krajowa Strategia Ochrony i Zrównoważonego Użytkowania Różnorodności Biologicznej wraz z Programem Działań na lata 2007-2013
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2030: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie – Uchwała Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2010 (M.P. z 2011 r. Nr 36, poz. 423)
- Krajowa Strategia Zatrudnienia na lata 2007-2013
- Krajowy Plan Gospodarki Odpadami 2014. Ministerstwo Środowiska (M. P. Nr 101, poz. 1183)
- Krajowy Plan Strategiczny Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, 2007
- Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych II Aktualizacja 2010, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 2003
- Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych III Aktualizacja 2010, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 2011
- Krajowy Program Zwiększania Lesistości na lata 1995-2020, Aktualizacja, Ministerstwo Środowiska,

Warszawa, 2003
- Krajowy Program Reform na rzecz realizacji strategii Europa 2020 (przyjęty przez Radę Ministrów 26 kwietnia 2011)
- Master Plan Dla Transportu Kolejowego w Polsce do 2030 roku, Ministerstwo Infrastruktury, sierpień 2008
- Międzynarodowy Program Bursztynowy Szlak Greenways „Przyroda – Tradycja – Ludzie"
- Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 razem z uzupełnieniem na lata 2004-2020, Ministerstwo Kultury, Warszawa, 2005
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, 2007
- Narodowy Plan Rozwoju 2007-2013, Warszawa, 2005
- Narodowy Program Foresight „Polska 2020"
- Narodowy Program Zdrowia na lata 2007-2013 (przyjęty uchwałą Nr 90/2007 Rady Ministrów 15 maja 2007)
- Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2010 r. (Dz.U.11.24.128)
- Plan Gospodarowania Wodami na Obszarze Dorzecza Wisły (M.P. 2011 nr 49 poz. 549)
- Polityka ekologiczna państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 2008
- Polityka energetyczna Polski do 2030 roku, Warszawa, 2009 (M.P. 2010 r. Nr 2, poz. 11)
- Polityka transportowa państwa na lata 2006-2025, Ministerstwo Infrastruktury, Warszawa, czerwiec 2005 r., przyjęta przez Radę Ministrów 29 czerwca 2005
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wzrost gospodarczy i zatrudnienie
- Polska Przestrzeń - Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego kraju, maj 2007 (przyjęty przez Radę Ministrów 15 maja 2007 oraz Sejm RP 10 kwietnia 2008**)**
- Prognoza ludności na lata 2008 – 2035, GUS Warszawa, 2009
- Program Budowy Dróg Krajowych na lata 2011-2015 – przyjęty przez Radę Ministrów 6 grudnia 2010
- Program Budowy i uruchomienia przewozów Kolejami Dużych Prędkości w Polsce, Praca zbiorowa, Warszawa, 2008
- Program Operacyjny ESPON 2013 - Europejska Sieć Obserwacyjna Rozwoju Terytorialnego i Spójności Terytorialnej (przyjęty przez Komisję Europejską 7 listopada 2007)
- Program INTERREG IV, Współpraca Międzyregionalna
- Program Region Morza Bałtyckiego 2007-2013
- Program Operacyjny Urbact II
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, 2007, z późniejszymi aktualizacjami,
- Program Rozwoju sieci lotnisk i lotniczych urządzeń naziemnych, Ministerstwo Transportu, Warszawa, 2007
- *Raport Polska 2011 Gospodarka-Społeczeństwo-Regiony* (przyjęty uchwałą Rady Ministrów nr 204/2011 z dnia 2 listopada 2011 r.)
- Strategia dla transportu kolejowego do roku 2013, Ministerstwo Transportu, Warszawa, 2007
- Strategia e-Zdrowie Polska na lata 2009-2015,Warszawa, 2009
- Strategia kierunkowa rozwoju informatyzacji Polski do roku 2013 oraz perspektywiczna prognoza transformacji społeczeństwa informacyjnego do roku 2020, Warszawa, 2005
- Strategia konsolidacji i wspierania polskiego przemysłu obronnego w latach 2007-2013 (przyjęta przez Radę Ministrów 31 sierpnia 2007)
- Strategia ochrony obszarów wodno-błotnych w Polsce wraz z planem działań (na lata 2006-2013), Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 2006
- Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013, Ministerstwo Polityki Społecznej
- Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007-2013, 2005, Warszawa, 2005
- Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015 (przyjęta przez Radę Ministrów 29 listopada 2006)
- Strategia Rozwoju Kraju 2020 (Uchwała nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020 – M. P. poz. 882)
- Strategia Rozwoju Bezpieczeństwa Narodowego RP 2012-2022 (projekt kwiecień 2012)
- Strategia Rozwoju Nauki w Polsce do 2015, Warszawa, 2007
- Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa na lata 2007-2013, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, 2007
- Strategia Rozwoju Sportu w Polsce do roku 2015, Warszawa, 2007
- Strategia Rozwoju Turystyki na lata 2007-2013, Warszawa, 2007
- Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020, Warszawa, 2011
- Wstępna Ocena Ryzyka Powodziowego, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawa, 2011
- Założenia Programu rozwoju biogazowi rolniczych, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, 2009

Dokumenty na poziomie wojewódzkim:

- Mazowiecki Program Ochrony Zdrowia Psychicznego 2011-2015 (Uch. Nr 270/130/12 Zarządu Województwa Mazowieckiego w dniu 31.01.2012r.)
- Plan działania sytemu Państwowe Ratownictwo Medyczne w województwie mazowieckim na lata 2011-2014
- Program Bezpieczeństwa Powodziowego w Regionie Wodny Środkowej Wisły – Założenia, 2012
- Program Małej Retencji dla Województwa Mazowieckiego, 2007
- Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego, 2006
- Program ochrony powietrza dla stref w województwie mazowieckim, w których został przekroczony poziom docelowy benzo(α)pirenu w powietrzu, 2009
- Program ochrony powietrza dla strefy mazowieckiej, w której został przekroczony poziom docelowy ozonu w powietrzu, 2009
- Program Ochrony Środowiska przed hałasem dla m.st. Warszawy, 2010
- Programy Ochrony Środowiska przed Hałasem dla Terenów Poza Aglomeracjami Położonych Wzdłuż Dróg Krajowych z Terenu Województwa Mazowieckiego, 2009
- Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011-2014, z uwzględnieniem perspektywy do 2018 roku, 2012
- Program Rozwoju Bazy Sportowej na rok 2011
- Program Rozwoju Produktów Turystyki Aktywnej i Kulturowej w Województwie Mazowieckim, 2008, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A., Warszawa
- Program Zwiększania Lesistości dla Województwa Mazowieckiego do roku 2020, 2007
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013 (RPO WM):
- Regionalna Strategia Innowacji Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2015
- Strategia e-Rozwoju Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013
- Strategia Wojewódzka w Zakresie Polityki Społecznej dla Województwa Mazowieckiego na lata 2005-2013
- Studium bezpośredniego zagrożenia powodzią dla obszarów nieobwałowanych, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawie 2003
- Studium powiązań funkcjonalno–przestrzennych obszarów metropolitalnych Warszawy i Łodzi. Analiza powiązań relacji Łódź-Warszawa – studium możliwości wzmocnienia wzajemnych więzi.
- Studium Rozwoju Infrastruktury Lotnictwa Cywilnego na Mazowszu
- Studium Rozwoju i Modernizacji Technologicznej Transportu Szynowego na Mazowszu w Kontekście Polityki Transportowej Województwa Mazowieckiego
- Strategia Rozwoju Turystyki dla Województwa Mazowieckiego na lata 2007–2013, 2007, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Warszawa,
- Strategia rozwoju informacji turystycznej na terenie województwa mazowieckiego, 2008, Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A., Warszawa,
- Wieloletnia Prognoza Finansowa Województwa Mazowieckiego na lata 2012-2034
- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015
- Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012-2017 z uwzględnieniem lat 2018-2023, 2012

Regulacje Prawne:

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 1083/2006, Bruksela, 6.10.2011, KOM(2011) 615 wersja ostateczna 2011/0276 (COD).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1306/2013 z dnia 17 grudnia 2013 w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie unijnych wytycznych dotyczących rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej KOM(2011) 650 wersja ostateczna 2011/0294 (COD) z 19.10.2011.
- Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady dot. ustanowienia instrumentu "Łącząc Europę" oznaczonego KOM(2011) 665 wersja ostateczna 2011/0302(COD) z 19.10.2011

- Rozporządzenie Ministra Kultury I Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 kwietnia 2009 r. w sprawie określenia granic Pomnika Zagłady, na obszarze którego jest położone Mauzoleum Walki i Męczeństwa w Treblince, oraz obszaru i granic jego strefy ochronnej (Dz. U. Nr 68, poz. 580)
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 lipca 2003 r. w sprawie terenów zamkniętych niezbędnych dla obronności państwa (Dz. U. Nr 141, poz. 1368)
- Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 listopada 2009 r. w sprawie utworzenia garnizonów oraz określenia zadań, siedzib i terytorialnego zasięguwłaściwości ich dowódców (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r, poz. 1118)
- Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 9 czerwca 2010 r. w sprawie udzielania pomocy na rewitalizację w ramach regionalnych programów operacyjnych (Dz. U. Nr 117, poz. 787)
- Rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 z dnia 12 stycznia 2011 roku (Dz. U. 2011, Nr. 25, poz. 133);
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 4 stycznia 2012 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Warszawa – Zespół Stacji Filtrów Williama Lindleya" (Dz. U. 2012 nr 0 poz. 64),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2003 r. w sprawie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa oraz ich szczególnej ochrony (Dz. U. Nr 116, poz. 1090)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 2004 r. w sprawie określenia rodzajów nieruchomości uznawanych za niezbędne dla obronności i bezpieczeństwa państwa (Dz. U. nr 207, poz. 2107)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia rodzajów nieruchomości uznawanych za niezbędne dle obronności i bezpieczeństwa państwa (Dz. U. 2013, poz. 790)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 października 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych (Dz.U. 2009 nr 187 poz. 1446)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 października 2010 r. w sprawie wykazu przedsiębiorców o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 303)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 kwietnia 2013 r. w sprawie wykazu linii kolejowych o znaczeniu państwowym (Dz. U. poz. 569)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 kwietnia 2013 r. w sprawie wykazu linii kolejowych o znaczeniu państwowym (Dz. U. poz.569)
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 4 stycznia 2012 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Żyrardów – XIX-wieczna Osada Fabryczna" (Dz. U. 2012 nr 0 poz. 59)
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 lipca 2013 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast, nadania niektórym miejscowościom statusu miasta oraz zmiany siedziby władz gminy (Dz. U. poz. 869)
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 193, poz. 1287)
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej(tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 591)
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (tekst jednolity Dz. U. z 2011 r. Nr 12, poz. 59 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 1205)
- Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 591)
- Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 1059 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (tekst jednolity Dz. U. 2014 r, poz. 196)
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 596 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. Nr 41, poz. 412 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska(tekst jednolity Dz. U. 2013 r. poz. 1232, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 145 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 647, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003 nr 162 poz. 1568 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 80, poz. 526, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych (Dz. U. 2005 r. Nr 10, poz. 68 z późn. zm)
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 182 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 627 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (tekst jednolity tj. Dz. U. 08.164.1027, z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 572 z

późn. zm.)
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (tekst jednolity Dz. U. z 2012. poz. 651 z późn. zm)
- Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. z 2013 r. poz. 757 z późn. zm)
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (tekst jednolity Dz. U. z 2009 Nr 84, poz. 712 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko(tekst jednolity Dz. U. z 2013 poz. 1235)
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o inwestycjach w zakresie terminalu regazyfikacyjnego skroplonego gazu zmiemnego w Świnoujściu (Dz. U. 2009, Nr 84 poz. 700 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r o sporcie. (Dz.U. 2010 nr 127 poz. 857)
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. Nr 96, poz. 615 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (Dz. U. Nr 96, poz. 618 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U.11.112.654)
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze(Dz. U. 2011 Nr 163 poz. 981)
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. z 2013 r. poz. 21 z późn. zm.)
- Uchwała nr 76/11 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 20 czerwca 2011 r. w sprawie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina w Warszawie (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 128 z dn. 20 lipca 2011 r., poz. 4086)
- Uchwała nr 139/12 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 25 czerwca 2012 r. w sprawie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla Portu Lotniczego Warszawa-Modlin w Nowym Dworze Mazowieckim (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 26 z dn. 26 czerwca 2012 r., poz. 4944)
- Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 września 1994 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Warszawy – historycznego zespołu miasta z traktem królewskim i Wilanowem" (M. P. 1994 nr 50 poz. 412)

Opracowania analityczne sporządzane na potrzeby Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego:

- Chmielewski J.M., *Analiza Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w zakresie sieci osadniczej i ładu przestrzennego, wnioski i zalecenia do aktualizacji dokumentu,* ekspertyza wykonana na zlecenie Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego w Warszawie, Warszawa 2011
- Brzeziński A., Analiza Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w zakresie transportu, wnioski i zalecenia do aktualizacji dokumentu ekspertyza wykonana na zlecenie Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego w Warszawie, Warszawa 2011
- *Delimitacja obszarów problemowych polityki regionalnej w województwie mazowieckim – obszary o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego* (dokument wewnętrzny), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Siedlce 2011
- *Delimitacja obszarów problemowych polityki regionalnej w województwie mazowieckim – obszary wiejskie o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe* (dokument wewnętrzny), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego Siedlce 2012
- *Koncepcja szlaków turystyczno-kulturowych Pasmo Omulwi.*Mazowsze Analizy i Studia Zeszyt 3/2006, Warszawa, MBPR, 2006,
- *Koncepcja szlaków turystyczno-kulturowych Pasmo Narwi* .Mazowsze Analizy i Studia Zeszyt 4/2006, Warszawa, MBPR, 2006,
- *Koncepcja szlaków turystyczno-kulturowych Pasmo Wilgi.* Mazowsze Analizy i Studia Zeszyt 3(11)2007, Warszawa, MBPR, 2007,
- *Koncepcja szlaków turystyczno-kulturowych Pasmo Wkry.* Mazowsze Analizy i Studia Zeszyt 5(13)2007, Warszawa, MBPR, 2007,
- *Koncepcja szlaków turystyczno-kulturowych Pasmo Skrwy.* Mazowsze Analizy i Studia Zeszyt 6(14)2007, Warszawa, MBPR, 2007,
- *Koncepcja szlaków turystyczno-kulturowych Pasmo Pilicy* (dokument wewnętrzny) Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Radom 2007
- *Koncepcja szlaków turystyczno-kulturowych Pasmo Bugu i Liwca.* Mazowsze Analizy i Studia Zeszyt 2(17)2008, Warszawa, MBPR, 2008,
- *Koncepcja szlaków turystyczno-kulturowych Pasmo Wisły* (dokument wewnętrzny) Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Płock 2008
- *Monitoring zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego – Energetyka* (dokument wewnętrzny), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Siedlce 2011
- *Monitoring zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego – Osadnictwo* (dokument wewnętrzny), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego Siedlce 2012
- *Monitoring zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego – Zagospodarowanie turystyczne* (dokument wewnętrzny), Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Siedlce 2012

- Monitoring zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego w obszarze instytucji kultury w latach 1999-2010, MBPR, 2012 r.,
- Monitoring zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego w obszarze edukacji w latach 1999-2010. MBPR, 2012 r.,
- Monitoring zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego w obszarze pomocy społecznej w latach 1999-2010. MBPR, 2012 r.,
- Monitoring zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego w obszarze sportu. MBPR, 2012
- Monitoring zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego w obszarze innowacji w latach 1999-2010. MBPR, 2012 r.,
- *Założenia programu działań w Obszarach Problemowych. Obszar Płocki,* Mazowsze Analizy i Studia nr1/(16)/2008, Warszawa, MBPR, 2008,
- *Kształtowanie ponadregionalnych i regionalnych ośrodków rozwoju oraz policentrycznej sieci osadniczej w subregionie płockim,* Mazowsze Analizy i i Studia, 1/(19)/2009, Warszawa MBPR, 2009,
- *Monitoring zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego w obszarze dziedzictwa kulturowego w latach 1999 - 2010*, Płock MBPR, 2012,
- *Monitoring zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego w obszarze rozmieszczenie przestrzenne ludności i procesy demograficzne w latach 2002-2010,* Płock MBPR, 2012
- *Monitoring zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego w obszarze bezrobocia i rynku pracy w latach 1999-2010,* Płock MBPR, 2012,
- *Monitoring zagospodarowania województwa mazowieckiego w obszarze ochrony zdrowia i ratownictwa medycznego*, Płock MBPR, 2012,
- Strategiczne obszary żywicielskie w województwie mazowieckim
- Rozmieszczenie zakładów przemysłu rolno-spożywczego w województwie mazowieckim w kontekście wykształconych specjalizacji rolniczych
- Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w województwie mazowieckim w latach 1999-2010
- Opracowanie ekofizjograficzne do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego Warszawa 2011
- *Założenia programów działań w Obszarach Problemowych Obszar Nadbużański,* Mazowsze Analizy i Studia Zeszyt 7/2006, Warszawa, MBPR, 2006,
- *Założenia programów działań w Obszarach Problemowych. Obszar Płocki,* Mazowsze Analizy i Studia nr1/(16)/2008, Warszawa, MBPR, 2008

Materiały uzupełniające:

- Adamczewska-Wejchert H., Wejchert K., 1986, *Małe miasta. Problemy urbanistyczne stale aktualne*, Warszawa
- Adamowicz M., 2005, *Zrównoważony i wielofunkcyjny rozwój rolnictwa a agronomia.*Katedra Polityki Agrarnej i Marketingu SGGW, Warszawa
- Atlas Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP) w Polsce wymagających szczególnej ochrony 1990, Red. Nauk A.S. Kleczkowski AGH, Kraków
- Atlas Hydrogeologiczny Polski w skali 1:500 000, 1994, red. B. Paczyński, Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa
- Atlas Rzeczypospolitej Polskiej, 1993, IGiPZ PAN, Główny Geodeta Kraju, PWN, Warszawa
- Atlas zasobów energii geotermalnej na niżu polskim, 2006, Akademia Górniczo - Hutnicza w Krakowie, Kraków
- Badanie statystyczne w zakresie identyfikacji obszarów o cechach wiejskich w województwie mazowieckim oraz wskaźnika syntetycznego różnicującego gminy na podstawie kryterium funkcjonalnego, ekspertyza wykonana na zlecenie Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego, realizatora projektu Trendy Rozwojowe Mazowsza przez Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa 2010
- Bański. J., 2007, Przemiany funkcjonalno-przestrzenne terenów wiejskich - diagnoza, rekomendacje dla KPZK. Zespół Badań Obszarów Wiejskich, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa
- Bilans polskich surowców mineralnych (energetycznych, metalicznych, chemicznych i skalnych). Kierunki polityki przestrzennej w zakresie wykorzystania złóż. Problemy ochrony złóż i terenów eksploatacyjnych. Rekomendacja dla KPZK. Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, Kraków 2008
- *Biuletyn Statystyczny 2010,* Ministerstwo Zdrowia, 2010
- Czarnecki W., 1965, Planowanie miast i osiedli, Warszawa
- Czerwiński T., 2008, *Budownictwo ludowe w Polsce*, Warszawa
- Domański A., 1960, Wolbórz. Zarys historyczno-urbanistyczny i wnioski konserwatorskie odnośnie zabytkowego miasta, Kraków
- Domański B,.1992, Postfordowski elastyczny model produkcji a jej przestrzenna organizacja, [w:] Chojnicki Z. (red.) Studia geograficzne przemian społeczno-gospodarczych, „Biuletyn KPZK PAN", z. 159, PWN, Warszawa
- Dziewoński K., Jerczyński M., 1971, *Baza ekonomiczna i struktura funkcjonalna miast*. Prace Geogra-

ficzne IG PAN, t. 87, PWN, Warszawa
- Fechner I., 2004, Centra logistyczne, Cel - realizacja - przyszłość, Biblioteka Logistyka, Poznań
- Ferry Martin i Heidi Vironen, 2009, Raport: *Reakcje polityki regionalnej na przemiany demograficzne,* Opracowanie EoRPA 09/4
- Gierańczyk W., Kluba M,. (prac. zbiór.), 2008, Problemy i metody oceny kontinuum miejsko-wiejskiego w Polsce. Studia Obszarów Wiejskich tom XIII. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa
- Główne kierunki rozwoju lotnictwa ogólnego w Polsce w latach 2007-2010; Urząd Lotnictwa Cywilnego, Warszawa 2007 r.
- Gołembski G. [pod red.], 2006, Kompendium wiedzy o turystyce, WN PWN, Warszawa
- Guerquin B., 1984, Zamki w Polsce, Warszawa
- *Informacja o sytuacji na rynku pracy województwa mazowieckiego w 2000 r*., Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie, Warszawa
- *INFORMATOR Opieka zdrowotna w liczbach na obszarze województwa mazowieckiego w 2009 roku,* Mazowiecki Urząd Wojewódzki Wydział Polityki Społecznej, 2010, *Warszawa*
- *Identyfikacja i delimitacja obszarów problemowych i strategicznej interwencji w Polsce. Wnioski z analiz*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Instytut Badań Strukturalnych, 2009, Warszawa
- Jankowski D.1988, *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce województwo siedleckie,* tom 36/1, Warszawa
- Jankowski W., 1989, *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce województwo ostrołęckie,* tom 28, Warszawa
- Jezierska - Thole A. i Kozłowski L., 2008, Praca zbiorowa. Gospodarka przestrzenna w strefie kontinuum miejsko-wiejskiego w Polsce. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń
- Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., 2005, Produkt turystyczny, PWE, Warszawa
- Kalinowski W., 1971, Problemy ochrony i konserwacji zabytkowych układów przestrzennych miast i osiedli, Toruń
- *Kapitał fizyczny. Zagospodarowanie infrastrukturalne i kapitał fizyczny oraz policentryczność rozwoju Mazowsza,* Raport modułowy nr 2, ekspertyza wykonana na zlecenie Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego, realizatora projektu Trendy Rozwojowe Mazowsza, 2010, Warszawa
- Kołoczko A., Róziewicz M. (red), 1996, *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce województwo skierniewickie,* tom 38, Warszawa
- Kondracki J., 1967, Geografia fizyczna Polski. PWN, Warszawa
- Koncepcja utworzenia parku przemysłowo-technologicznego na terenach przylotniskowych Mazowieckiego Portu Lotniczego Warszawa-Modlin oraz na terenach należących do Skarbu Państwa – Studium Programowo-Przestrzenne, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, 2010, Płock
- Kosecki A., Stawarz A. (red), 2003, *Tożsamość kulturowa regionu w warunkach integracji europejskiej – Przykład Mazowsza*, Warszawa
- Kozubek E., Werner P., 2009, *Infrastruktura społeczna o znaczeniu międzynarodowym i krajowym - stan i prognoza. Pierwszy etap, Ekspertyza dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego,* Warszawa
- Kurek W., 2008, Turystyka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- LebodaRoman,OleszczukPatryk,2002,Odpadykomunalneiichzagospodarowanie: wybrane zagadnienia, Lublin
- Leśnictwo 2006, 2007. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa
- Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J.,2002,Geografia turystyki Polski, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa
- Markowski T., Marszał T., 2006, Metropolie, obszary metropolitalne, metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe, KPZK PAN, Warszawa
- Myczkowski Z., Marcinek R., Siwek A., 2009, *Możliwości wdrożenia Europejskiej Konwencji Krajobrazowej i problem zachowania dziedzictwa kulturowego poprzez kształtowanie krajowej polityki przestrzennej – rekomendacje do KPZK,* Kraków
- Nowak-Skyrpan P., [pod red.], 2010, Informacja o Domach Pomocy Społecznej w Województwie Mazowieckim, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej we współ.
- Nowak-Skyrpan P., Książek D., Błacha T., Praca zbiorowa, 2010, Bilans potrzeb w zakresie pomocy społecznej na 2011 rok dla województwa mazowieckiego, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej
- Ochrona środowiska, GUS, Warszawa 2011
- Parysek J.J., 2001, Podstawy gospodarki lokalnej, Wyd. Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Poznań
- Parysek J.J., Wojtasiewicz L., 1979, Metody analizy regionalnej i metody planowania regionalnego. „Studia KPZK PAN", t. 69, PWN, Warszawa
- Plan rozwoju na lata 2010-2025 w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną, PSE Operator S.A., Konstancin-Jeziorna, 2010 oraz aktualizacja tego dokumentu, PSE S.A., Konstancin Jeziorna, 2013
- Plan rozwoju na lata 2014-2019, ENERGA – OPERATOR S.A., Gdańsk, 2013
- Plan rozwoju RWE Stoen Operator Sp. z o.o. na lata 2014-2019, Warszawa, 2012 oraz aktualizacja

tego dokumentu, 2013
- Plan rozwoju PKP Energetyka S.A. na lata 2011-2015, Warszawa, 2011 oraz aktualizacja tego dokumentu, Warszawa 2012
- Plan rozwoju na lata 2014-2019 w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną, PGE Dystrybucja S.A., Lublin, 2013
- Plan rozwoju Systemów Gazociągów Tranzytowych EUROPOL GAZ S.A. na lata 2012-2014, Warszawa, 2012
- Plan rozwoju w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na paliwa gazowe na lata 2014-2029, GAZ-SYSTEM S.A., Warszawa, 2013
- Plan rozwoju PGNiG SPV4 Sp. z.o.o. Oddział w Warszawie na lata 2014-2018, Warszawa, 2013
- *Policentryczność rozwoju Mazowsza, Raport modułowy nr 3 Zagospodarowanie infrastrukturalne i kapitał fizyczny oraz policentryczność rozwoju Mazowsza*, niepublikowane wyniki badań w ramach projektu Trendy Rozwojowe Mazowsza współfinansowanego przez UE ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego
- *Przemiany społeczno-demograficzne województwa mazowieckiego w latach 1990-2030, Raport modułowy nr 1, Społeczno-demograficzne uwarunkowania rozwoju Mazowsza*, niepublikowane wyniki badań w ramach projektu Trendy Rozwojowe Mazowsza współfinansowanego przez UE ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego
- Prognoza oddziaływania na środowisko Programu budowy i uruchomienia przewozów Kolejami Dużych Prędkości w Polsce, 2008, ATKINS
- *Prognoza ludności na lata 2008-2035,2009*, Warszawa GUS, Departament Badań Demograficznych
- Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce, 2005, Ministerstwo Środowiska. Zakład Badania Ssaków Polskiej Akademii Nauk, Białowieża
- Projekt Planu Rozwoju Operatora Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. na lata 2007-2009, grudzień 2006
- *Raport: Rynek pracy województwa mazowieckiego, 2011, 2012,* Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie, Warszawa
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich 2006. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa
- Rocznik Statystyczny Województw 2005, GUS, Warszawa
- Rocznik Statystyczny Województw 2006, GUS, Warszawa
- Rocznik Statystyczny Województw 2007, GUS, Warszawa
- Rocznik Statystyczny Województw 2008, GUS, Warszawa
- Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2009, US Warszawa, Warszawa
- Róziewicz M., 1988, Zabytki architektury i budownictwa w Polsce województwo płockie, tom 32, Warszawa
- Ruch drogowy 2005 - Biuro Projektowo Badawcze Dróg i Mostów Transprojekt Warszawa sp. z o.o., Warszawa 2006
- Roczna Ocena Jakości Powietrza w województwie mazowieckim. Raport za rok 2010, WIOŚ, Warszawa 2011
- Roczna Ocena Jakości Powietrza w województwie mazowieckim. Raport za rok 2011, WIOŚ, Warszawa 2012
- Sikorski L, 2009, *Ochrona zdrowia – Rekomendacje dla KPZK– ekspertyza*, Warszawa
- Śleszyński P., 2012 *Delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych stolic województw* – ekspertyza wykonana dla MRR, Polska Akademia Nauk, Warszawa
- Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2009, WIOŚ, Warszawa 2010
- Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2010, WIOS Warszawa 2011
- Stawarz A. (red), 2008, *O tożsamość kulturową Mazowsza – Mateczniki dziedzictwa i tradycji*, Warszawa-Ciechanów
- *Studium Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego Warszawa 2010
- *Środowisko przyrodnicze jako czynnik rozwoju Mazowsza*, niepublikowane wyniki badań w ramach projektu Trendy Rozwojowe Mazowsza współfinansowanego przez UE ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego
- Urząd Statystyczny w Warszawie, Statystyczne Vademecum Samorządowca 2010, województwo mazowieckie
- Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski według gmin, 1994, I.U.N. i G., Puławy
- Wilkin. J., Przekształcenia własnościowe, zawodowe i społeczne na obszarach wiejskich -Ekspertyza dla Rządowego Centrum Studiów Strategicznych. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN
- Wojewódzka-Król K. (red), Rozwój infrastruktury transportu, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2002 r.
- Wstępne studium wykonalności budowy linii dużych prędkości Wrocław/Poznań - Łódź -Warszawa, 2005, Centrum Naukowo Techniczne Kolejnictwa, Warszawa
- Wyciąg z Planu Rozwoju Operatora Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. dla obszaru Woje-

województwa Mazowieckiego (na lata 2009-2014), luty 2009
- *Zagospodarowanie infrastrukturalne i kapitał fizyczny oraz policentryczność rozwoju Mazowsza. Raport syntetyczny,* niepublikowane wyniki badań w ramach projektu Trendy Rozwojowe Mazowsza współfinansowanego przez UE ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego
- Zin W. (red.), 1986, Zabytki urbanistyki i architektury w Polsce. Odbudowa i konserwacja. Miasta historyczne, Warszawa

Materiały udostępnione na stronach internetowych :

- ENEA Wytwarzanie S.A. www.elko.com.pl
- ENERGA Elektrownie Ostrołęka S.A. www.energaostroleka.pl
- Energa-Operator S.A. Operator Systemu Dystrybucyjnego www.energa-operator.pl
- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad www.gddkia.gov.pl
- Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska http://www.gdos.gov.pl/
- Główny Inspektorat Ochrony Środowiska http://www.gios.gov.pl/
- Główny Urząd Statystyczny www.stat.gov.pl
- Internetowy System Aktów Prawnych www.isap.sejm.gov.pl
- Kampinoski Park Narodowy www.kampinoski-pn.gov.pl
- Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Warszawie www.modr.mazowsze.pl
- Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna www.mrot.pl
- Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej www.mcps.mazovia.pl
- Ministerstwo Gospodarki www.mg.gov.pl
- Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju www.mir.gov.pl
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego www.nauka.gov.pl
- Ministerstwo Obrony Narodowej www.mon.gov.pl
- Ministerstwo Sportu i Turystyki www.msport.gov.pl
- Ministerstwo Środowiska www.mos.gov.pl
- Ministerstwo Zdrowia www.mz.gov.pl
- Operator Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. www.gaz-system.pl
- Państwowy Instytut Geologiczny- Państwowy Instytut Badawczy http://www.pgi.gov.pl/
- PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A. – Oddział Elektrownia Bełchatów www.elbelchatow.pgeigk.pl
- PGE Dystrybucja S.A. Oddział Białystok www.bialystok.pgedystrybucja.pl
- PGE DYSTRYBUCJA S.A. Oddział Lublin www.lublin.pgedystrybucja.pl
- PGE Dystrybucja S.A. Oddział Łódź-Teren www.zelt.pl
- PGE Dystrybucja S.A. Oddział Skarżysko-Kamienna www.skarzysko.pgedystrybucja.pl
- PGE Dystrybucja SA Oddział Warszawa www.warszawa.pgedystrybucja.pl
- PGE Dystrybucja S.A. www.pgedystrybucja.pl
- PGNiG Termika S.A. www.termika.pgnig.pl
- PKP Energetyka S.A. www.pkpenergetyka.pl
- PKP Intercity www.intercity.pl
- PKP Przewozy Regionalne www.pr.pkp.pl
- Polska Agencja Żeglugi Powietrznej www.pansa.pl
- Polska Izba Gospodarcza Energii Odnawialnej www.pigeo.org.pl
- Polska Spółka Gazownictwa Sp. z o. o. www.psgaz.pl
- Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA www.pgnig.pl
- Polskie Koleje Państwowe www.pkp.pl
- Polska Organizacja Turystyczna www.pot.gov.pl
- Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze www.pttk.pl
- Polskie Sieci Elektroenergetyczne S.A. www.pse-operator.pl
- Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych „Przyjaźń" S.A. www.pern.com.pl/
- Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Warszawie http://warszawa.rdos.gov.pl/
- Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie http://www.warszawa.rzgw.gov.pl/
- RWE Stoen Operator www.rwestoenoperator.pl
- Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Komunikacji Rzeczpospolitej Polskiej www.sitk-rp.org.pl
- System Gazociągów Tranzytowych EuRoPol GAZ S.A. www.europolgaz.com.pl
- Transport Kolejowy www.transport-kolejowy.wnp.pl
- Urząd Lotnictwa Cywilnego www.ulc.gov.pl
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie www.wios.warszawa.pl
- Wojewódzki Urząd Pracy www.wup.mazowsze.pl

Bazy danych:

- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Dane o pogłowiu zwierząt gospodarskich

- Departament Rolnictwa i Modernizacji Terenów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego Województwo Mazowieckiego, Wykaz wstępnie uznanych grup producentów owoców i warzyw funkcjonujących na terenie województwa mazowieckiego (stan na dzień 15.03.2012 r.), http://www.mazovia.pl/rolnictwo/rolnicze-grupy-producenckie/
- Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia, http://www.csioz.gov.pl/
- Eurostat, baza danych regionalnych, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/
- Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Generalne pomiary ruchu w latach 2005 i 2010 (GPR 2005 i GPR 2010).
- Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Państwowy Monitoring Środowiska, http://www.gios.gov.pl//artykuly/podkategoria/3/Panstwowy-Monitoring-Srodowiska
- Główny Inspektorat Weterynarii w Warszawie, Dane o pogłowiu zwierząt gospodarskich
- GUS, Bank Danych Lokalnych, http://www.stat.gov.pl/bdl/
- Instytut Turystyki, Biura podróży w Polsce wg bazy Centralnej Ewidencji Organizatorów Turystyki i Pośredników w dniu 09.12.2010 r., za http://www.intur.com.pl/biura_podrozy.htm
- Izba Celna w Warszawie, dane dotyczące obrotów towarowych województwa mazowieckiego z zagranicą z baz INTRASTAT i EXTRASTAT
- Mazowiecki Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, Rejestr i ewidencja zabytków nieruchomych (grudzień 2011 r.), http://www.mwkz.pl/rejestr-i-ewidencja-zabytkow
- Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich w Warszawie, Wojewódzkie pomiary ruchu z lat 2005 i 2010 (WPR 2005 i WPR 2010).
- Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Statystyki pomocy społecznej za lata 2006-2010, http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spoleczna/raporty-i-statystyki/statystyki-pomocy-spolecznej/
- Ministerstwo Środowiska, Bilans perspektywicznych zasobów kopalin Polski wg. stanu na 31 XII 2009 r., Warszawa 2011, http://www.pgi.gov.pl/pl/wydawnictwa-geologiczne-pig-pib/seryjne/bilans-perspektywicznych-zasobow-kopalin.html
- Narodowy Instytut Dziedzictwa, Lista parków kulturowych – stan na 31 XII 2011 r., http://www.nid.pl/idm,219,idn,458,lista-parkow-kulturowych-stan-na-31-grudnia-2011-r.html
- Narodowy Instytut Dziedzictwa, Rejestr zabytków, http://www.nid.pl/idm,160,rejestr-zabytkow.html
- Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31 XII 2010 r., http://surowce-mineralne.pgi.gov.pl/Do_pobrania.htm
- Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Rejestr obszarów górniczych, http://baza.pgi.waw.pl
- Państwowy Instytut Geologiczny- Państwowy Instytut Badawczy, InfoGeoSkarb, http://geoportal.pgi.gov.pl/igs
- Państwowy Instytut Geologiczny- Państwowy Instytut Badawczy, baz Midas, http://geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/MIDASGIS
- Państwowy Instytut Geologiczny- Państwowy Instytut Badawczy, Mapa geośrodowiskowa i hydrogeologiczna Polski – wersja wektorowa
- Portal Zakładów Opieki Zdrowotnej i Świadczeniobiorców
- http://www.rejestrzoz.gov.pl/RZOZ/

Słowniczek pojęć i skrótów

Adaptacja obiektu zabytkowego – przystosowanie obiektu zabytkowego do współczesnych funkcji i standardów.

AGC – Umowa europejska o głównych międzynarodowych liniach kolejowych, podpisana w Genewie dnia 31 maja 1985 r. Weszła w życie w stosunku do Polski w dniu 27 kwietnia 1989 r. W jej ramach wyznaczona została, wg kryterium Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ, sieć linii kolejowych znaczenia międzynarodowego.

Agroturystyka – rodzaj turystyki wiejskiej charakteryzujący się powiązaniem usług turystycznych z gospodarstwem rolnym. Jest działalnością gospodarczą polegającą na wynajmowaniu wypoczywającym osobom nie więcej niż pięciu pokoi w budynkach mieszkalnych położonych na terenach wiejskich, w gospodarstwach rolnych uzyskujących co najmniej połowę dochodów z działalności rolniczej.

AGTC – Umowa europejska o głównych międzynarodowych liniach kolejowych transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących, podpisana w Genewie dnia 1 lutego 1991 r. W Polsce weszła w życie po zatwierdzeniu przez Radę Ministrów w dniu 14 stycznia 2002 r. w jej ramach wyznaczona została, wg kryteriów Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ, sieć linii kolejowych dla międzynarodowych przewozów kontenerowych transportem kolejowym oraz terminale kontenerowe, położone na sieci kolejowej.

Antropopresja– negatywny wpływ działalności człowieka na środowisko przyrodnicze powodujący zaburzenia funkcjonowania zespołów form roślinnych i zwierzęcych dostosowanych do warunków wytworzonych przez środowisko w danym miejscu.

Architektura wernakularna – architektura tworzona przez miejscowych budowniczych i rzemieślników (nie posiadających przygotowania akademickiego), mocno zakorzeniona w lokalnej tradycji.

BDL – Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Baltic-Adriatic – inicjatywa, której podstawowym celem jest wzmocnienie strategicznych powiązań krajów i regionów na osi północ-południe, poprzez poprawę ich dostępności transportowej, intensyfikację transportu i promocję nowych kierunków przepływu ludzi i towarów. Wypełnienie korytarza w Polsce stanowią linia kolejowa E-65, CE-65 oraz autostrada A1.

Bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych – bezrobotni nieposiadających kwalifikacji do wykonywania jakiegokolwiek zawodu poświadczonych dyplomem, świadectwem, zaświadczeniem instytucji szkoleniowej lub innym dokumentem uprawniającym do wykonywania zawodu.

Bezrobotni długotrwale – bezrobotni pozostających w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych. [*Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*]

Bezrobotni zarejestrowani – osoby niezatrudnione i nie wykonujące żadnej pracy zarobkowej, a zdolne i gotowe do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy (bądź jeśli są to osoby niepełnosprawne – zdolne i gotowe do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy), nieuczące się w szkole z wyjątkiem szkół dla dorosłych lub szkół wyższych w systemie wieczorowym albo zaocznym, zarejestrowane w powiatowym urzędzie pracy oraz poszukujące zatrudnienia lub pracy zarobkowej, jeżeli m.in.: ukończyły 18 lat, a nie ukończyły: kobiety 60 lat, mężczyźni 65 lat, nie nabyły prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej, renty socjalnej, nie pobierają świadczenia lub zasiłku przedemerytalnego, świadczenia rehabilitacyjnego, zasiłku chorobowego lub macierzyńskiego; nie są właścicielami lub posiadaczami nieruchomości rolnej o powierzchni użytków rolnych powyżej 2 ha przeliczeniowych, nie podlegają ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu z tytułu stałej pracy jako współmałżonek lub domownik w gospodarstwie rolnym o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe; nie uzyskują miesięcznie przychodu w wysokości przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę, z wyłączeniem przychodów od środków pieniężnych zgromadzonych

na rachunkach bankowych. [*Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*]

Buspas – pas ruchu przeznaczony wyłącznie dla autobusów, wytyczony w celu usprawnienia transportu miejskiego.

CEF – (ang. *Connecting European Facility* – Instrument „Łącząc Europę") instrument finansowy Komisji Europejskiej, który będzie finansował projekty, dzięki którym uzupełnione zostaną brakujące połączenia w europejskiej strukturze energetycznej, transportowej i cyfrowej. Uczyni również europejską gospodarkę bardziej ekologiczną dzięki wspieraniu czystszych form transportu, szybkich łącz szerokopasmowych oraz dzięki ułatwianiu wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych zgodnie ze strategią „Europa 2020". W ramach instrumentu „Łącząc Europę" inwestycje w unowocześnienie infrastruktury transportowej, utworzenie brakujących połączeń oraz usunięcie wąskich gardeł zasilone zostaną kwotą 31,7 mld euro. Kwota ta obejmuje pulę 10 mld euro zabezpieczoną w ramach Funduszu Spójności na projekty w zakresie transportu w państwach objętych tym funduszem, pozostałe zaś 21,7 mld euro będzie przeznaczone dla wszystkich państw członkowskich na inwestycje w infrastrukturę transportową.

Centralny Port Lotniczy (CPL) – koncepcja lotniska centralnego dla Polski, mającego spełniać rolę portu lotniczego o zasięgu światowym. Ma mieć charakter portu węzłowego (tzw. hubu) funkcjonującego na bazie siatki połączeń dominującego przewoźnika, o znaczącym udziale ruchu tranzytowego i połączeń dalekiego zasięgu oraz znaczącym udziale w lotniczym ruchu pasażerskim w Polsce, będącego jednocześnie kluczowym elementem multimodalnego węzła systemu transportowego Polski. Najbardziej prawdopodobna jest lokalizacja tego portu między Warszawą a Łodzią.

Centrum logistyczne – wyspecjalizowana struktura gospodarcza grupującą na zwartym obszarze duży zbiór podmiotów specjalizujących się w organizacji i fizycznym przepływie mas towarowych. Jest zlokalizowane na skrzyżowaniu ważnych (międzynarodowych) arterii transportowych i stanowi punktowy element infrastruktury logistycznej o wysokim stopniu złożoności technicznej i organizacyjnej. Wyposażone jest w takie elementy jak: intermodalny węzeł transportowy, nowoczesne powierzchnie magazynowe, platformy przeładunkowe, nowoczesne obiekty biurowe, posterunek celny, system zaopatrzenia środków transportu w paliwo i energię, punkt technicznej obsługi i napraw środków transportu, infrastrukturę informatyczną, bank, pocztę, biura ubezpieczycieli, obiekty hotelowo-gastronomiczne i inne.

DK – droga krajowa.

DN – średnica nominalna w mm.

Dobra kultury współczesnej – niebędące zabytkami dobra kultury, takie jak pomniki, miejsca pamięci, budynki, ich wnętrza i detale, zespoły budynków, założenia urbanistyczne i krajobrazowe, będące uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, jeżeli cechuje je wysoka wartość artystyczna lub historyczna. [*Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*]

DW – droga wojewódzka.

Działalność badawczo-rozwojowa – działalność twórcza obejmująca badania naukowe lub prace rozwojowe, podejmowana w sposób systematyczny w celu zwiększenia zasobów wiedzy oraz wykorzystania zasobów wiedzy do tworzenia nowych zastosowań [*Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki*].

Dziedzictwo kulturowe – całokształt dorobku materialnego i duchowego danej grupy społecznej, którego obowiązek ochrony zapisany jest między innymi w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.*

EC – elektrociepłownia, np. EC Siekierki.

Emisja zanieczyszczeń do środowiska – wprowadzanie do powietrza, wody, gleby lub ziemi (bezpośrednio lub pośrednio) substancji bądź energii (ciepło, hałas, wibracje, pola elektromagnetyczne) w wyniku działalności człowieka.

Europejska Sieć Obserwatoriów Rozwoju Terytorialnego i Spójności Terytorialnej – ESPON – program badawczy, mający za zadanie prowadzenie analiz zmian struktury przestrzennej w Europie oraz śledzenie trendów rozwojowych, finansowany przez: Komisję Europejską,

kraje członkowskie UE oraz kraje partnerskie biorące udział programie. Program realizowany jest w 31 krajach (UE27, Islandia, Szwajcaria, Norwegia, Liechtenstein).

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000– system ochrony zagrożonych składników różnorodności biologicznej dla zachowania zagrożonych wyginięciem siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt (wdrażany od 1992 roku). Sieć Natura 2000 tworzą *Obszary Specjalnej Ochrony ptaków (OSO)* wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 roku oraz *Specjalne Obszary Ochrony siedlisk (SOO)* wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja1992 roku.

Europejski System Zarządzania Ruchem Kolejowym (ERTMS) – (ang. *European Rail Traffic Management System*) Jednolity system zarządzania ruchem kolejowym na obszarze Unii Europejskiej. Ma on zapewnić interoperacyjność transportu kolejowego.

Ewidencja zabytków – uporządkowany zbiór informacji o zabytkach wykonany wg jednolitych zasad, prowadzony w formie kart ewidencyjnych (wojewódzka ewidencja zabytków) i kart adresowych (gminna ewidencja zabytków) umożliwiających określenie zabytku, jego miejsca położenia, zawierających zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz wskazanie właściciela lub posiadacza obiektu.

Gazociąg międzysystemowy – gazociąg przesyłowy przebiegający przez granicę państw członkowskich Unii Europejskiej lub państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, wyłącznie w celu połączenia krajowych systemów przesyłowych tych państw. [*Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne*]

GZWP – Główny Zbiornik Wód Podziemnych.

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.[*Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*]

ICT – technologie informatyczno-komunikacyjne.

Imisja – miara stopnia zanieczyszczenia środowiska. Definiowana jest jako stężenie zanieczyszczeń w powietrzu oraz jako depozycja zanieczyszczeń (ilość danego zanieczyszczenia osiadającego na powierzchni ziemi).

Instytut badawczy - państwowa jednostka organizacyjna, wyodrębniona pod względem prawnym, organizacyjnym i ekonomiczno-finansowym, która prowadzi badania naukowe i prace rozwojowe ukierunkowane na ich wdrożenie i zastosowanie w praktyce [*Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych*]

Inteligentne Systemy Transportowe – ITS – szeroki zbiór różnorodnych narzędzi bazujących na technologii informatycznej, komunikacji bezprzewodowej i elektronice pojazdowej, umożliwiających sprawne i efektywne zarządzanie infrastrukturą transportową oraz sprawną obsługę podróżnych. W takich systemach funkcjonowanie transportu jest w wysokim stopniu wspierane zintegrowanymi rozwiązaniami pomiarowymi (czujniki, sensory), telekomunikacyjnymi, informatycznymi i informacyjnymi, a także automatycznego sterowania.

Interoperacyjność transportu kolejowego – zdolność systemu do zapewnienia bezpiecznego i nieprzerwanego przejazdu pociągów spełniających wymagany stopień wydajności tych linii. Zdolność ta zależy od warunków prawnych, technicznych oraz operacyjnych, które muszą być spełnione celem spełnienia zasadniczych wymagań. W praktyce oznacza to, że interoperacyjny tabor może poruszać się po interoperacyjnej infrastrukturze kolejowej i przemieszczać pomiędzy sieciami kolejowymi poszczególnych państw (zarządców infrastruktury) bez konieczności zatrzymywania się na granicach, wymiany lokomotyw na granicach, zmiany maszynistów na granicach bez potrzeby wykonywania przez maszynistów jakichkolwiek czynności specyficznych dla danej infrastruktury.

Inwestycje celu publicznego – działania o znaczeniu lokalnym (gminnym) i ponadlokalnym (powiatowym, wojewódzkim), a także krajowym (obejmującym również inwestycje międzynarodowe i ponadregionalne), bez względu na status podmiotu podejmującego te działania oraz źródła ich finansowania, stanowiące realizację celów, o których mowa w art. 6 Ustawy z dnia 21 sierpnia

1997 r. o gospodarce nieruchomościami. [*Ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*]

Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej – (Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach – IUNG) obejmuje najistotniejsze elementy środowiska przyrodniczego, tj.: jakość gleb, rzeźbę terenu, klimat i warunki wodne. Ocenę tych elementów wyraża kompleksowy wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej w skali 125-punktowej.

Jednolita część wód – **JCW** – podstawowa jednostka gospodarki wodnej. Jest to oddzielny i znaczący element wód powierzchniowych taki jak: jezioro, zbiornik, strumień, rzeka lub kanał, część strumienia, rzeki lub kanału, wody przejściowe lub pas wód przybrzeżnych.

Jednostki naukowe – prowadzące w sposób ciągły badania naukowe lub prace rozwojowe: podstawowe jednostki organizacyjne uczelni, jednostki naukowe Polskiej Akademii Nauk, instytuty badawcze, Polska Akademia Umiejętności, inne jednostki organizacyjne (…) w tym przedsiębiorcy posiadający status centrum badawczo-rozwojowego [*Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki*]

Koleje Dużych Prędkości – **KDP**– podsystem kolejowych przewozów pasażerskich charakteryzujący się znacznie większą prędkością handlową pociągów niż pozostałe rodzaje przewozów. W Unii Europejskiej kryteria zaliczenia do kolei dużych prędkości zostały określone w Załączniku I do Dyrektywy 96/48 w sprawie interoperacyjności transeuropejskiego systemu kolei dużych prędkości: a) jako linie zbudowane specjalnie dla dużych prędkości, pozwalające na osiąganie prędkości równej lub większej niż 250 km/h (i odpowiadający temu wymogowi tabor), b) jako linie o standardzie dostosowanym do dużych prędkości, pozwalające na osiąganie prędkości rzędu 200 km/h (i odpowiadający temu wymogowi tabor), c) jako linie o standardzie dostosowanym do dużych prędkości, które mają szczególne cechy będące rezultatem ograniczeń topograficznych lub planowania przestrzennego miast, na których prędkość musi być dostosowana do warunków (a tabor - przy największej możliwej prędkości na pozostałych liniach). Budowa KDP ma uzasadnienie w relacjach, w których istnieje bardzo duży popyt na przejazdy pasażerskie (powyżej 5 mln osób rocznie), a odległości największej liczby przejazdów zamykają się w przedziale 200-800 km.

Kompensacja przyrodnicza – zespół działań zmierzających do przywrócenia równowagi przyrodniczej na danym terenie, wyrównania szkód dokonanych w środowisku przez realizację przedsięwzięcia i zachowania walorów krajobrazowych. Powinna być stosowana zawsze, jeżeli w wyniku realizacji przedsięwzięcia powstają negatywne oddziaływania na środowisko (jako procedura zdefiniowana w *Ustawie Prawo Ochrony Środowiska*).

Kongestia – nagromadzenie, przeciążenie ruchem, skupienie, zatłoczenie. Jest skutkiem wzajemnego utrudniania ruchu przez pojazdy w wyniku załamania się płynności przepływu i ograniczania prędkości ruchu.

Krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. [*Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*]

kV – jednostka napięcia elektrycznego, 1 kilowolt = 1000 woltów.

Lista Światowego Dziedzictwa UNESCO – lista miejsc reprezentujących unikatową uniwersalną wartość, tworzona w oparciu o Konwencję w sprawie ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego (Paryż, 1972 r.).

Ład przestrzenny – ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. [*Ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*]

Miasta historyczne – zespoły i jednostki osadnicze, które obecnie posiadają status miast lub w przeszłości były miastami i odzwierciedlają wartości charakterystyczne dla tradycyjnych struktur miejskich.

Miasto ogród - koncepcja miasta satelickiego, osiedla oddalonego od centrum miasta, rozpowszechniona przez Ebenezera Howarda. Miasto ogród charakteryzowało się ideą koegzystencji trzech podstawowych elementów: wspólnej własności ziemi, przyjęcia ograniczeń: przestrzennego rozwoju miasta i liczby jego mieszkańców, a także zachowania stanu ekologicznej równowagi między przestrzenią miasta i jej otoczeniem. Miało on stanowić alternatywę dla przeludnionych

i często brzydkich wielkich miast. W województwie mazowieckiem według założeń tej koncepcji powstały: Magdalenka, Soplicowo, Śródborów, Zalesie Dolne, Józefów, Konstancin, Komorów, Milanówek, Włochy, Ostoja, Podkowa Leśna, Sadyba, Żoliborz Oficerski, Czerniaków, Młociny, Ząbki, Żyrardów.

NGA –sieć następnej generacji.

NN – najwyższe napięcie, dotyczy napięć 400 kV i 220 kV.

nN – niskie napięcie, w Polsce poniżej 1 kV.

NUTS/NTS– podregiony w Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych.

Obszar metropolitalny − obszar wielkiego miasta oraz powiązanego z nim funkcjonalnie bezpośredniego otoczenia, ustalony w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju. [*Ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*]

OMW – Obszar Metropolitalny Warszawy

Odnawialne źródła energii –OZE – źródła wykorzystujące w procesie przetwarzania energię wiatru, promieniowania słonecznego, geotermalną, fal, prądów i pływów morskich, spadku rzek oraz energię pozyskiwaną z biomasy, biogazu wysypiskowego, a także z biogazu powstałego w procesach odprowadzania lub oczyszczania ścieków albo rozkładu składowanych szczątek roślinnych i zwierzęcych. [*Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne*]

PCB–Polichlorowane bifenyle – ogólna nazwa związków chemicznych, pochodnych bifenylu, których część atomów wodoru zastąpiono atomami chloru.

Park kulturowy – forma ochrony zabytków tworzona na podstawie uchwały rady gminy, w celu ochrony krajobrazów kulturowych oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. [*Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*]

Park&Ride – parking przeznaczony dla osób, które dojeżdżają z przedmieść dużych miast i korzystają z komunikacji miejskiej. Kierowcy pozostawiają swoje pojazdy w wyznaczonych miejscach, przesiadają się do komunikacji zbiorowej i w ten sposób kontynuują drogę do centrum miasta.

PNB - produkt narodowy brutto (ang. Gross National Product, GNP)

Pomnik historii – zabytek nieruchomy o szczególnej wartości dla kultury narodowej (wpisany do rejestru lub park kulturowy) uznany w drodze rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Rail Baltica – linia kolejowa będąca elementem transeuropejskiego korytarza transportowego, łącząca Warszawę, Kowno, Rygę, Tallin i Helsinki.

Rekultywacja – nadanie lub przywrócenie gruntom zdegradowanym albo zdewastowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych przez m.in.: właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawianie właściwości fizycznych i chemicznych, uregulowanie stosunków wodnych, odtworzenie gleby, umocnienie skarp.

Rewaloryzacja – zespół działań mających na celu przywrócenie i utrwalenie historycznie ukształtowanych walorów obiektu lub obszaru z nadaniem współczesnych treści.

Rewitalizacja – kompleksowy, skoordynowany, wieloletni proces przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych prowadzony na obszarze zdegradowanym, inicjowany przez jednostkę samorządu terytorialnego w celu wyprowadzenia tego obszaru ze stanu kryzysowego, w szczególności przez nadanie mu nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do jego rozwoju, w oparciu o charakterystyczne uwarunkowania endogeniczne. [*Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 9 czerwca 2010 r. w sprawie udzielania pomocy na rewitalizację w ramach regionalnych programów operacyjnych*]

Rewitalizacja obszarów historycznych – proces mający na celu przeciwdziałanie degradacji przestrzeni, stymulowanie rozwoju i zmian jakościowych poprzez prowadzenie kompleksowych działań przestrzennych, społecznych i rewaloryzacyjnych oraz wprowadzanie nowych typów funkcji.

RLM – Równoważna liczba mieszkańców – oznacza ładunek organiczny ulegający biodegradacji, wyrażony pięciodobowym biochemicznym zapotrzebowaniem tlenu (BZT5), w ilości 60 g tlenu na dzień.

Sieci energetyczne – instalacje połączone i współpracujące ze sobą, służące do przesyłania paliw lub energii (transportu paliw gazowych i energii elektrycznej sieciami przesyłowymi do sieci dystrybucyjnych lub odbiorców końcowych przyłączonych do sieci przesyłowych; transportu paliw płynnych siecią rurociągów; transportu ciepła siecią ciepłowniczą) lub dystrybucji paliw lub energii (transportu paliw gazowych i energii elektrycznej sieciami dystrybucyjnymi do odbiorców; rozdziału paliw płynnych do odbiorców; rozdziału ciepła do odbiorców), należące do przedsiębiorstwa energetycznego. [*Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne*]

Sieć dystrybucyjna – sieć gazowa wysokich, średnich i niskich ciśnień albo sieć elektroenergetyczna wysokich, średnich i niskich napięć, za której ruch sieciowy jest odpowiedzialny operator systemu dystrybucyjnego. [*Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne*]

Sieć osadnicza – układ osadniczy, w którym poszczególne jednostki osadnicze dają się sklasyfikować i zhierarchizować, a także dają się opisać w relacjach zachodzących między nimi. [prof. dr hab. inż. arch. Jan Maciej Chmielewski, *Analiza Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w zakresie sieci osadniczej i ładu przestrzennego, wnioski zalecenia do aktualizacji dokumentu*]

Sieć przesyłowa – sieć gazowa wysokich ciśnień albo sieć elektroenergetyczna najwyższych lub wysokich napięć, za której ruch sieciowy jest odpowiedzialny operator systemu przesyłowego. [*Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne*]

SN – średnie napięcie, w Polsce od 1 kV do 30 kV.

Standardy imisyjne– wymagania, które powinny być spełnione przez środowisko jako całość lub jego poszczególne elementy przyrodnicze, np. poziom zanieczyszczeń.

Stopa bezrobocia – definicja odnosi się do osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy (zgodnie z pojęciem – Bezrobotni zarejestrowani) i aktywnych zawodowo będących sumą zarejestrowanych osób bezrobotnych i pracujących w jednostkach sektora publicznego i prywatnego. Liczba pracujących nie uwzględnia osób odbywających czynną służbę wojskową oraz pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

Strategiczne obszary żywicielskie –tereny posiadające szczególnie cenny potencjał dla produkcji żywności (przede wszystkim potencjał przyrodniczy – który, jako dobro nieodnawialne, wymaga skutecznego zabezpieczenia przed przeznaczaniem go na inne cele).

System gazowy albo elektroenergetyczny – sieci gazowe albo sieci elektroenergetyczne oraz przyłączone do nich urządzenia i instalacje, współpracujące z siecią. [*Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne*]

Tereny zamknięte – tereny o charakterze zastrzeżonym ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa, określone przez właściwych ministrów i kierowników urzędów centralnych, ustalane w drodze decyzji. [*Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne*]

Terminal intermodalny – zespół urządzeń infrastruktury służących do przeładunku jednostek ładunkowych pomiędzy różnymi gałęziami transportu.

Transeuropejska Sieć Transportowa TEN-T –program przygotowany przez Unię Europejską mający za zadanie rozbudowę i modernizację sieci europejskiej infrastruktury głównych linii spinających kontynent europejski(w tym przypadku dotyczący sieci drogowych, kolejowych, wodnych i powietrznych). Został utworzony na mocy Traktatu z Maastricht, w którym zapisano, iż Unia Europejska promuje rozwój sieci transeuropejskich jako kluczowego czynnika niezbędnego dla stworzenia wspólnego rynku i zapewnienia spójności gospodarczej i społecznej.

Transport intermodalny – polega na dostawie danego ładunku za pomocą dwóch lub więcej gałęzi transportu w tej samej jednostce ładunkowej lub pojeździe bez dodatkowych operacji ładunkowych. W przewozach międzynarodowych transport ten organizuje jeden operator.

Transport kombinowany – przewóz towarów, w którym samochód ciężarowy, przyczepa, naczepa z lub bez jednostki ciągnącej, nadwozie wymienne lub kontener korzysta z drogi w początkowym i końcowym odcinku podróży, a na innym odcinku powyżej 100 km w linii prostej – z usług

transportu kolejowego, wodnego śródlądowego lub morskiego. Przewóz transportem drogowym w początkowym i końcowym odcinku wykonywany jest a) pomiędzy punktem, gdzie towary są załadowane i najbliższą odpowiednią kolejową stacją załadunkową dla odcinka początkowego oraz pomiędzy najbliższą odpowiednią stacją wyładunkową a punktem, gdzie towary są wyładowywane dla końcowego odcinka; b) w promieniu nie przekraczającym 150 km w linii prostej od portu żeglugi śródlądowej lub portu morskiego załadunku lub wyładunku.

Turystyka – zgodnie z definicją Światowej Organizacji Turystyki – obejmuje czynności osób podróżujących w celach innych niż podjęcie pracy zarobkowej, tj. głównie w celach wypoczynkowych, służbowych, religijnych itp. i pozostających poza swoim codziennym środowiskiem nie dłużej niż 1 rok.

Turystyka biznesowa –podróże służbowe (podróże pracowników firm w celu nawiązania lub utrzymania kontaktów z partnerami biznesowymi), turystyka targowa (wyjazdy na różnego rodzaju targi w kraju i zagranicą), turystyka motywacyjna (podróże organizowane przez firmy dla swoich pracowników celem zmotywowania ich do lepszej pracy na rzecz swojej firmy lub w nagrodę za osiągnięte wyniki), turystyka kongresowa (obejmująca uczestnictwo w konferencjach, kongresach, seminariach, sympozjach itp.).

Turystyka kulturowa – podróże odbywane w celu odwiedzenia miejsc z walorami materialnymi i niematerialnymi; w tym miejsc kultu religijnego.

Turystyka kwalifikowana – **wybrane formy:** turystyka piesza (obejmuje poznawanie środowiska odwiedzanego obszaru bez środków transportu); turystyka rowerowa (jak wyżej, z tym, że turysta do przemieszczania wykorzystuje rower); turystyka narciarska (obejmuje narciarstwo biegowe i narciarstwo zjazdowe); turystyka kajakowa (turysta przemieszcza się kajakiem lub kanadyjką); turystyka żeglarska (turysta przemieszcza się za pomocą żaglówek po jeziorach lub sztucznych zbiornikach wodnych), turystyka jeździecka (jazda konna dla rekreacji i wypoczynku w specjalnych ośrodkach jeździeckich lub na otwartych terenach).

Turystyka przyrodnicza – podróże odbywane w celu poznania przyrody: roślin, zwierząt, form geologicznych, wód.

Turystyka wiejska – turystyka zlokalizowana na obszarach wiejskich, różnorodna – oddająca złożoność wiejskiego środowiska, gospodarki dziedzictwa kulturowego, tradycyjnych społeczności, ich zwyczajów i obrzędów.

Turystyka wypoczynkowa – wypoczynek pobytowy (urlopowy, weekendowy) w obiektach noclegowych zbiorowego i indywidualnego zakwaterowania, w tym w gospodarstwach agroturystycznych, a także w prywatnych domach letniskowych (tzw. „drugich domach").

Turystyka zdrowotna – wyjazdy poza miejsce zamieszkania celem regeneracji organizmu poprzez wypoczynek fizyczny i psychiczny (uprawianie turystyki zdrowotnej jest możliwe nie tylko w miejscowościach posiadających status uzdrowiska). Najpopularniejsze formy turystyki zdrowotnej to turystyka uzdrowiskowa (wyjazdy lecznicze i profilaktyczne do miejscowości uzdrowiskowych w celu leczenia różnego rodzaju schorzeń), turystyka spa i *wellness* (wyjazdy do specjalnych ośrodków w celu poprawy kondycji fizycznej i psychicznej).

UNESCO – Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (ang. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

Via Baltica – szlak drogowy, biegnący z Polski przez Litwę i Łotwę do Estonii. Pełni on rolę najważniejszego połączenia drogowego pomiędzy krajami bałtyckimi. Via Baltica wraz z Rail Baltica jest elementem transeuropejskiego korytarza transportowego.

Via Carpatia – szlak drogowy który przebiega wzdłuż wschodniej granicy Unii Europejskiej z Kłajpedy i Kowna na Litwie przez Białystok, Lublin, Rzeszów i Koszyce do Debreczyna na Węgrzech i dalej do Rumuni.

Wąskie gardło transportowe – miejsce w sieci transportowej o niedostatecznej przepustowości.

Węzeł przesiadkowy – miejsce, w którym pasażerowie zmieniają środek transportu i/lub rodzaj transportu. Jest to także miejsce, w którym spotykają się różni przewoźnicy i środki transportu (transport indywidualny i zbiorowy).

WN – wysokie napięcie – w Polsce dotyczy napięcia 110 kV.

Wskaźnik gęstości sieci przystanków kolejowych – liczba przystanków kolejowych przypadającą na jednostkę powierzchni.

Wskaźnik nasycenia sieci przystanków kolejowych – liczba przystanków kolejowych przypadającą na 10 tysięcy mieszkańców.

Współczynnik aktywności zawodowej – oznacza odsetek ludności aktywnej zawodowo w ogólnej liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej lub danej grupy.

Współczynnik Obciążenia Demograficznego – stosunek liczby osób w wieku, gdy są one nieaktywne lub bierne zawodowo, czyli w wieku nieprodukcyjnym (liczba dzieci w wieku 0-14 lat, liczba osób w wieku 60/65 lat i więcej) do liczby osób będących w wieku produkcyjnym (liczba osób w wieku 15-59/64 lata)

Zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. [*Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*]

Zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. [*Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami]*

Zawody kreatywne są to zawody wykonywane przez specjalistów wyróżniających się kreatywnością i innowacyjnością, zajmujących się pracą koncepcyjną i tworzeniem nowej wiedzy, wyrobów, usług, procesów, metod i systemów, a także kierowaniem (zarządzaniem)projektami badawczymi, związanymi z realizacją tych zadań.

Złoża perspektywiczne – to złoża/obszary, które typowane są na podstawie oznak występowania złóż, anomalii geochemicznych i geofizycznych bądź petrograficznych lub mineralogicznych wskaźników występowania kopalin.

Złoża prognostyczne – to złoża/obszary określane na podstawie nielicznych wyrobisk lub odsłonięć naturalnych oraz danych geofizycznych, pozwalające wskazać w przybliżeniu obszar występowania złoża oraz rodzaj i jakość kopaliny.

INDEKSY I SPISY

SPIS MAP Z AKTUALIZACJI PLANU

Mapa 1. Obszary problemowe – funkcjonalne o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i o najniższym dostępie do dóbr i usług
Mapa 2. Obszary problemowe – funkcjonalne występowania szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej i występowania konfliktów przestrzennych
Mapa 3. Kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej
Mapa 4. Kierunki rozwoju miejskiej sieci osadniczej
Mapa 5. Wzmacnianie systemu powiązań drogowych
Mapa 6. Rozwój transportu kolejowego
Mapa 7. System transportowy w Warszawie
Mapa 8. Rozwój systemu elektroenergetycznego najwyższych napięć
Mapa 9. Rozwój systemu gazowniczego wysokiego ciśnienia i systemu przesyłu ropy naftowej
Mapa 10. Ochrona walorów przyrodniczych
Mapa 11. Koncepcja „zielonych pierścieni”
Mapa 12. Kształtowanie zasobów wodnych i poprawa jakości wód
Mapa 13. System gospodarki odpadami komunalnymi
Mapa 14. Zintegrowana polityka opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego
Mapa 15. Preferowane formy turystyki
Mapa 16. Główne szlaki turystyczne
Mapa 17. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu bezpieczeństwa
Mapa 18. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu infrastruktury społecznej, dziedzictwa kulturowego oraz innowacyjności
Mapa 19. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu systemów elektroenergetycznych, gazowniczych i przesyłu paliw płynnych
Mapa 20. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu systemów telekomunikacyjnych
Mapa 21. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu gospodarki wodnej
Mapa 22. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie wodociągów i kanalizacji
Mapa 23. Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie dróg krajowych
Mapa 24. Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie dróg wojewódzkich
Mapa 25. Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie transportu drogowego w Warszawie
Mapa 26. Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie transportu kolejowego i lotniczego
Mapa 27. Realizacja inwestycji celu publicznego w zakresie szynowego i lotniczego w Warszawie

SPIS MAP Z ZAŁĄCZNIKA NR 1. UWARUNKOWANIA

Mapa Z.1. Europejskie korytarze transportowe – stan istniejący i planowany
Mapa Z.2. Podział administracyjny – struktura zarządzania przestrzenią
Mapa Z.3. Miejska sieć osadnicza
Mapa Z.4. Miejska sieć osadnicza Obszaru Metropolitalnego Warszawy
Mapa Z.5. Gęstość zaludnienia na terenach zabudowanych i zurbanizowanych w 2009 roku
Mapa Z.6. Zmiany w liczbie ludności ogółem w latach 2002–2012
Mapa Z.7. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności w 2012 roku
Mapa Z.8. Dynamika zmian liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w latach 2002–2012
Mapa Z.9. Prognoza liczby ludności do 2035 roku

Mapa Z.10. Szkoły wyższe w 2012 roku
Mapa Z.11. Rozmieszczenie instytucji kultury w 2012 roku
Mapa Z.12. Ochrona zdrowia w 2012 roku – wybrane zagadnienia
Mapa Z.13. Domy pomocy społecznej w 2012 roku
Mapa Z.14. Bezrobocie w latach 2000-2013
Mapa Z.15. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w 2010 roku
Mapa Z.16. Przetwórstwo rolno-spożywcze na tle wykształconych kierunków produkcji rolniczej
Mapa Z.17. Obszary predestynowane do pełnienia funkcji żywicielskich o strategicznym znaczeniu
Mapa Z.18. Odsetek ludności wiejskiej zamieszkałej powyżej 30 minut dojścia do dowolnej linii autobusowej (poza komunikacją miejską)
Mapa Z.19. Baza noclegowa zbiorowego zakwaterowania w 2012 roku
Mapa Z.20. Sieć drogowa
Mapa Z.21. Transport drogowy i kolejowy
Mapa Z.22. Prędkości maksymalne na sieci kolejowej
Mapa Z.23. Główne międzynarodowe linie kolejowe (AGC) i ważne międzynarodowe linie transportu kombinowanego (AGTC)
Mapa Z.24. Lotnictwo i żegluga śródlądowa
Mapa Z.25. Obiekty logistyczne w województwie mazowieckim i otoczeniu
Mapa Z.26. Zaopatrzenie w energię elektryczną
Mapa Z.27. Zaopatrzenie w gaz ziemny
Mapa Z.28. Zaopatrzenie w paliwa płynne
Mapa Z.29. Potencjał odnawialnych źródeł energii
Mapa Z.30. Korzystający z sieci wodociągowej w 2012 roku
Mapa Z.31. Gospodarka wodno-ściekowa w 2012 roku
Mapa Z.32. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2012 roku
Mapa Z.33. Jakość gleb
Mapa Z.34. Lesistość w 2012 roku
Mapa Z.35. Złoża kopalin
Mapa Z.36. Infrastruktura do zagospodarowania odpadów komunalnych
Mapa Z.37. Obszary ograniczonego użytkowania dla portów lotniczych
Mapa Z.38. Obszary prawnie chronione
Mapa Z.39. Dziedzictwo kulturowe
Mapa Z.40. Dziedzictwo kulturowe – wybrane elementy
Mapa Z.41. Obszary zagrożone powodzią i osuwiskami
Mapa Z.42. Zagrożenie wystąpienia poważnej awarii

SPIS RYSUNKÓW:

Rysunek 1. Klasyfikacja ośrodków miejskich w Unii Europejskiej wg klasyfikacji ESPON

Rysunek 2. A) Kierunki działań polityki przestrzennej służące podniesieniu konkurencyjności głównych ośrodków miejskich określone w KPZK. B) Kierunki działań polityki przestrzennej na rzecz poprawy spójności wewnętrznej kraju określone w KPZK

Rysunek 3. Obszary wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji określone w KPZK

Rysunek 4. Powiązania funkcjonalne głównych ośrodków miejskich w 2010 i 2030 określone w KPZK

Rysunek 5. Kierunki integracji polskiej przestrzeni w 2010 i 2030 określone w KPZK

Rysunek 6. A) Wizja kształtowania podstawowych elementów sieci drogowej 2030 w KPZK

B) Wizja kształtowania podstawowych elementów sieci kolejowej 2030 w KPZK

Rysunek 7. Przewidywany rozwój sieci drogowej na tle sieci lotnisk, portów morskich i Odrzańskiej Drogi Wodnej – III etap wyznaczony w KPZP

Rysunek 8. Przewidywany rozwój sieci kolejowej na tle sieci lotnisk, portów morskich i Odrzańskiej Drogi Wodnej – III etap określony w KPZK

Rysunek 9. Śródlądowe drogi wodne w Polsce 2011 z KPZK

Rysunek 10. Kierunki polityki przestrzennej wobec obszarów funkcjonalnych cennych przyrodniczo określone w KPZK

Rysunek 11. Kierunki działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego określone w KPZK

Rysunek 12. Zintegrowane działania przeciwpowodziowe określone w KPZK

Rysunek 13. Obszary koncentracji działań na rzecz wyrównywania dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe wyznaczone w KSRR

Rysunek 14. Obszary strategicznej interwencji na rzecz restrukturyzacji i rewitalizacji miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze wyznaczone w KSRR

Rysunek15. Obszary strategicznej interwencji polityki regionalnej z poziomu krajowego w odniesieniu do obszarów przygranicznych (ze szczególnym uwzględnieniem obszarów przy zewnętrznej granicy UE)

SPIS TABEL:

Tabela 1. Cele rozwojowe zapisane w *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego*

Tabela 2. Liczba pasażerów korzystających z przewozów spółki Koleje Mazowieckie

Tabela 3. Terminale kontenerowe w województwie mazowieckim.

Tabela 4. Obszary problemowe a obszary funkcjonalne

Tabela 5. Sieć TEN-T w województwie mazowieckim

Tabela 6. Inwestycje celu publicznego Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu infrastruktury społecznej dziedzictwa kulturowego oraz innowacyjności

Tabela 7. Inwestycje celu publicznego Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu systemów elektroenergetycznych, gazowniczych i przesyłu paliw płynnych

Tabela 8. Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu systemów telekomunikacyjnych

Tabela 9. Inwestycje celu publicznego Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu gospodarki wodnej, gospodarki odpadami i infrastruktury wodno-kanalizacyjnej

Tabela 10. Inwestycje celu publicznego Inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu infrastruktury transportowej

SPIS SCHEMATÓW:

Schemat 1. Relacje między Planem województwa a Strategią Rozwoju Województwa

SPIS WYKRESÓW:

Wykres 1. Średnioroczna liczba wydanych decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego w latach 2005-2011

Wykres 2. Średnioroczna liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy w latach 2005-2011

Wykres 3. Udział gruntów rolnych, które w obowiązujących planach przeznaczono na cele nierolnicze, w powierzchni użytków rolnych podregionów województwa mazowieckiego w 2011 roku

Wykres 4. Udział gruntów leśnych, które w obowiązujących planach przeznaczonego na cele nieleśne w powierzchni gruntów leśnych podregionów województwa mazowieckiego w 2011 roku

Wykres 5. Poziom nasycenia mieszkaniami w latach 1999 i 2011

Wykres 6. Średnioroczna liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 ludności w województwie mazowieckim w latach 1999 i 2011

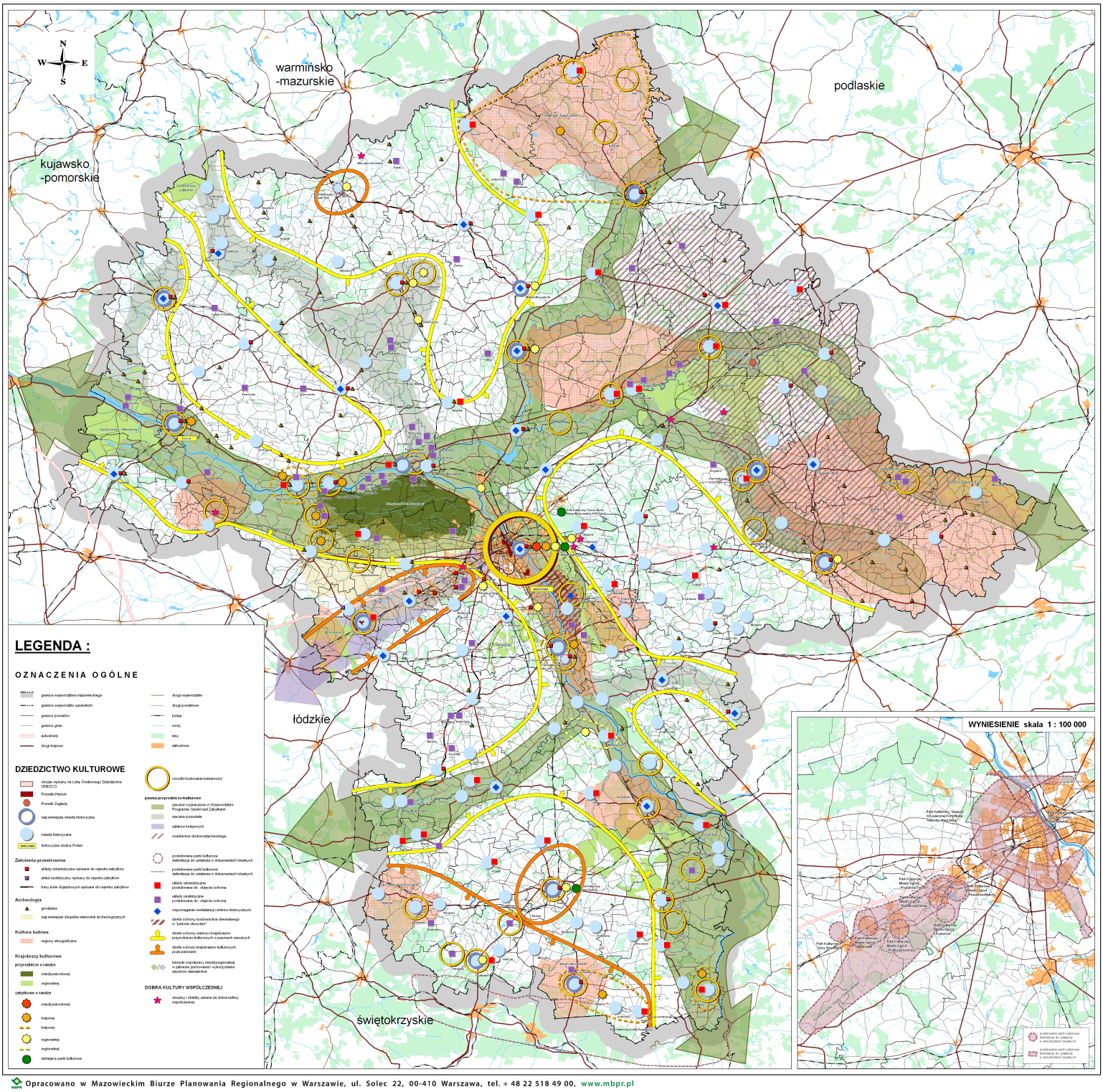
Wykres 7. Struktura wykształcenia w 2011 roku

Wykres 8. Klasy techniczne dróg krajowych i wojewódzkich w 2011 roku

DZIEDZICTWO KULTUROWE I DOBRA KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

Mazowsze. serce Polski

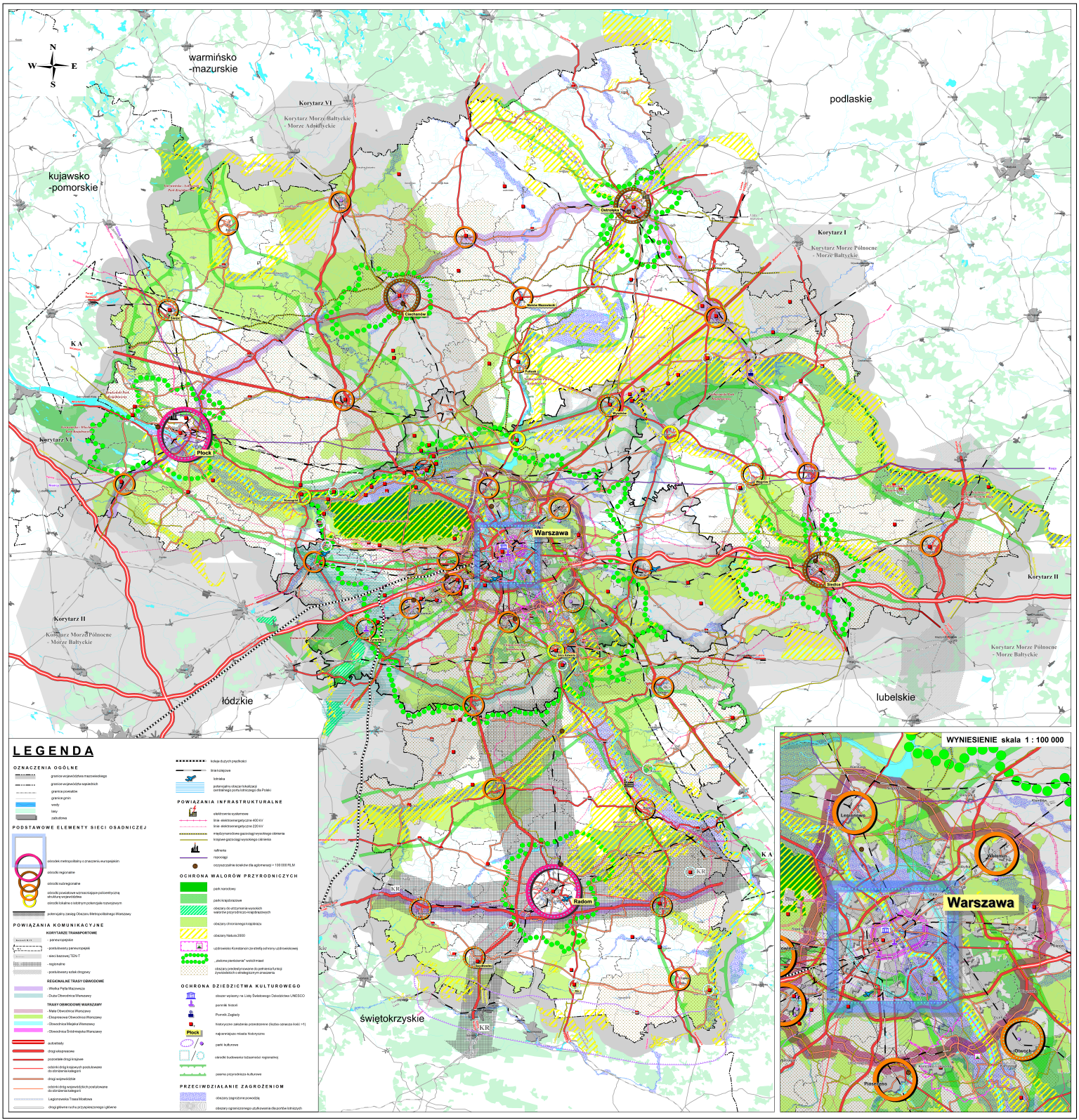
Skala 1: 200 000

Opracowano w Mazowieckim Biurze Planowania Regionalnego w Warszawie, ul. Solec 22, 00-410 Warszawa, tel. + 48 22 518 49 00, www.mbpr.pl

Mazowsze. serce Polski

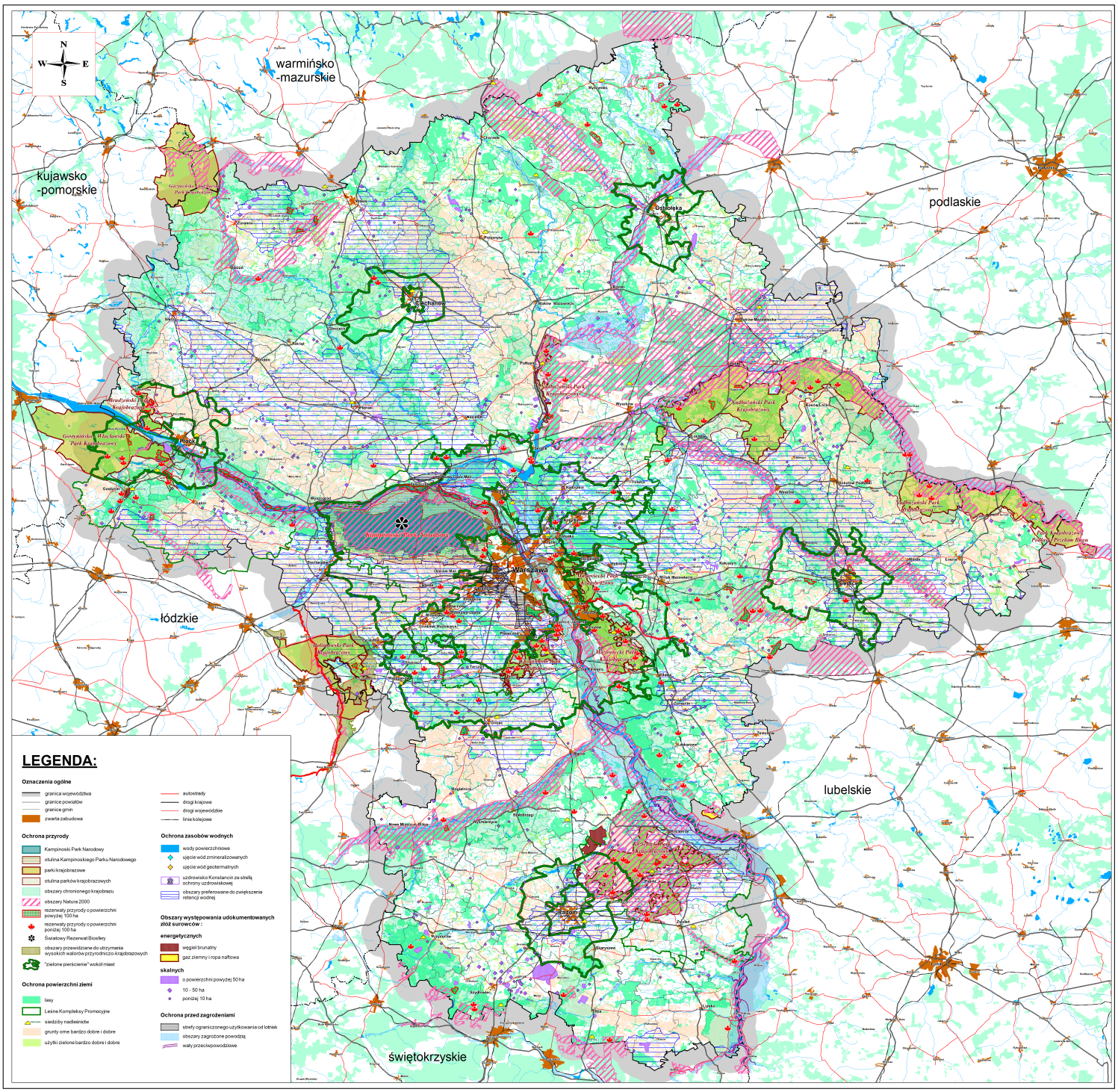
Skala 1: 200 000

Opracowano w Mazowieckim Biurze Planowania Regionalnego w Warszawie, ul. Solec 22, 00-410 Warszawa, tel. + 48 22 518 49 00, www.mbpr.pl

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

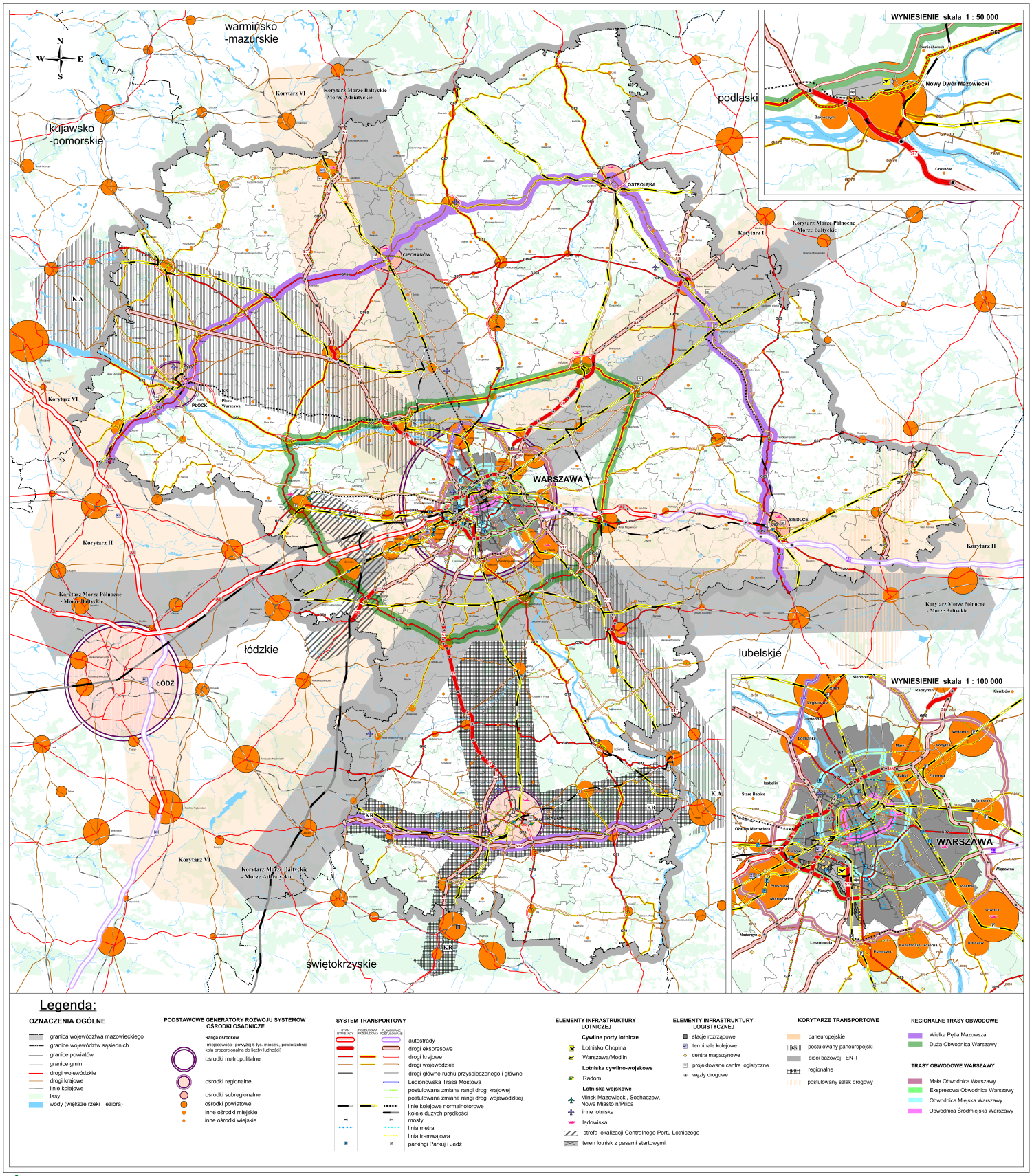
Skala 1: 200 000

Opracowano w Mazowieckim Biurze Planowania Regionalnego w Warszawie, ul. Solec 22, 00-410 Warszawa, tel. + 48 22 518 49 00, www.mbpr.pl

TRANSPORT

Skala 1: 200 000

Legenda:

OZNACZENIA OGÓLNE
- granica województwa mazowieckiego
- granice województw sąsiednich
- granice powiatów
- granice gmin
- drogi wojewódzkie
- drogi krajowe
- linie kolejowe
- lasy
- wody (większe rzeki i jeziora)

PODSTAWOWE GENERATORY ROZWOJU SYSTEMÓW OŚRODKI OSADNICZE
- Ranga ośrodków (miejscowości powyżej 5 tys. mieszk., powierzchnia koła proporcjonalna do liczby ludności)
- ośrodki metropolitalne
- ośrodki regionalne
- ośrodki subregionalne
- ośrodki powiatowe
- inne ośrodki miejskie
- inne ośrodki wiejskie

SYSTEM TRANSPORTOWY
- autostrady
- drogi ekspresowe
- drogi krajowe
- drogi wojewódzkie
- drogi główne ruchu przyśpieszonego i główne
- Legionowska Trasa Mostowa
- postulowana zmiana rangi drogi krajowej
- postulowana zmiana rangi drogi wojewódzkiej
- linie kolejowe normalnotorowe
- koleje dużych prędkości
- mosty
- linia metra
- linia tramwajowa
- parkingi Parkuj i Jedź

ELEMENTY INFRASTRUKTURY LOTNICZEJ
- Cywilne porty lotnicze
- Lotnisko Chopina
- Warszawa/Modlin
- Lotniska cywilno-wojskowe
- Radom
- Lotniska wojskowe
- Mińsk Mazowiecki, Sochaczew, Nowe Miasto n/Pilicą
- inne lotniska
- lądowiska
- strefa lokalizacji Centralnego Portu Lotniczego
- teren lotnisk z pasami startowymi

ELEMENTY INFRASTRUKTURY LOGISTYCZNEJ
- stacje rozrządowe
- terminale kolejowe
- centra magazynowe
- projektowane centra logistyczne
- węzły drogowe

KORYTARZE TRANSPORTOWE
- paneuropejskie
- postulowany paneuropejski
- sieci bazowej TEN-T
- regionalne
- postulowany szlak drogowy

REGIONALNE TRASY OBWODOWE
- Wielka Pętla Mazowsza
- Duża Obwodnica Warszawy

TRASY OBWODOWE WARSZAWY
- Mała Obwodnica Warszawy
- Ekspresowa Obwodnica Warszawy
- Obwodnica Miejska Warszawy
- Obwodnica Śródmiejska Warszawy

Opracowano w Mazowieckim Biurze Planowania Regionalnego w Warszawie, ul. Solec 22, 00-410 Warszawa, tel. + 48 22 518 49 00, www.mbpr.pl